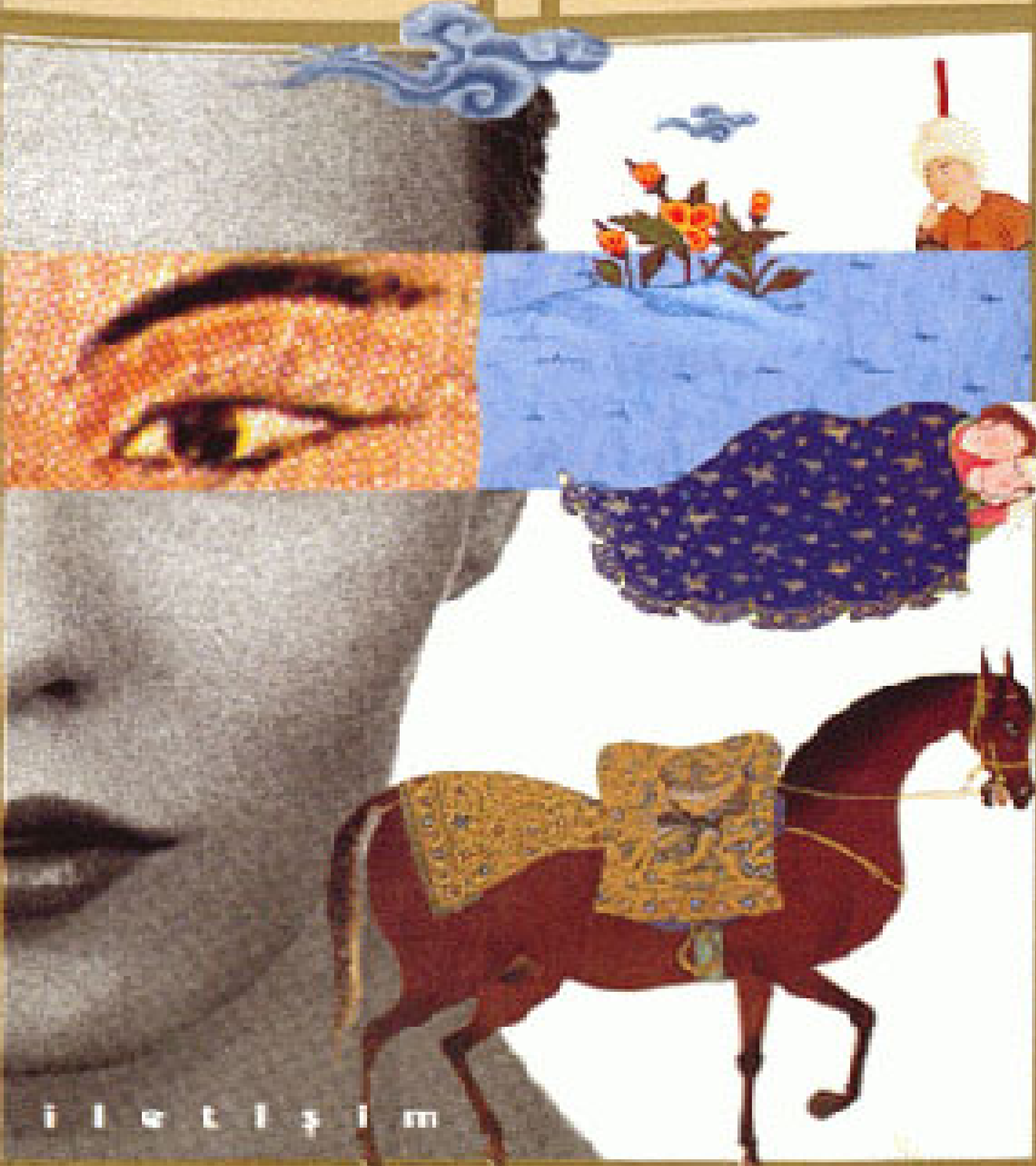
BENİM ADIM KIRMIZI

ORHAN PAMUK

Rüya'ya

Bir adam öldürdüler ve aralarında tartıştılar.

Kuran, Bakara, 72

Körle gören bir olmaz.

Kuran, Fâtır, 19

Doğu da Batı da Allah'ındır.

Kuran, Bakara, 115

I : Ben Ölüyüm

Şimdi bir ölüyüm ben, bir ceset, bir kuyunun dibinde. Son nefesimi vereli çok oldu, kalbim çoktan durdu, ama alçak katilim hariç kimse başıma gelenleri bilmiyor. O ise, iğrenç rezil, beni öldürdüğünden iyice emin olmak için nefesimi dinledi, nabzıma baktı, sonra böğrüme bir tekme attı, beni kuyuya taşıdı, kaldırıp aşağı bıraktı. Taşla önceden kırdığı kafatasım kuyuya düşerken parça parça oldu, yüzüm, alnım, yanaklarım ezildi yok oldu; kemiklerim kırıldı, ağzım kanla doldu.

Dört gün oldu eve dönmeyeli: Karım, çocuklarım beni arıyorlardır. Kızım ağlaya ağlaya tükenmiş, bahçe kapısına bakıyordur; hepsinin gözü yolda, kapıdadır.

Gerçekten kapıda mıdır, onu da bilmiyorum. Belki de alışmışlardır, ne kötü! Çünkü insana buradayken, arkada bıraktığı hayatın eskiden olduğu gibi sürüp gitmekte olduğu duygusu geliyor. Ben doğmadan önce arkamda sınırsız bir zaman vardı. Ben öldükten sonra da, bitip tükenmeyecek bir zaman! Yaşarken hiç düşünmezdim bunları; ışıklar içinde yaşayıp giderdim, iki karanlık zamanın arasında.

Mutluydum, mutluymuşum; şimdi anlıyorum: Padişahımızın nakkaşhanesinde en iyi tezhipleri ben yapardım ve ustalığı bana yaklaşabilecek başka bir müzehhip de yoktu. Dışarıda yaptığım

işlerle elime ayda dokuz yüz akçe geçerdi. Bunlar da tabii, ölümümü daha da dayanılmaz kılıyor.

Yalnızca nakış ve tezhip yapardım; sayfa kenarlarını süsler, çerçeve içine renkler, renkli yapraklar, dallar, güller, çiçekler, kuşlar çizerdim: Kıvrım kıvrım Çin usûlü bulutlar, birbirinin içine geçen yapraklar, renk ormanları ve içlerinde gizlenmiş ceylanlar, kadırgalar, padişahlar, ağaçlar, saraylar, atlar, avcılar... Eskiden bazen bir tabak içine nakış yapardım; bazen bir aynanın arkasına, bir kaşığın içine, bazen Boğaziçi'nde bir yalının, bir konağın tavanına, bazen bir sandığın üzerine... Son yıllarda ise yalnızca kitap sayfaları üzerinde çalışıyordum, çünkü Padişahımız çok para veriyordu nakışlı kitaplara. Ölümle karşılaşınca paranın hayatta hiç önemli olmadığım anladım, diyecek değilim. İnsan hayatta değilken bile paranın önemini biliyor.

Şimdi bu durumumda benim sesimi işitiyor olmanıza, bu mucizeye bakıp şöyle düşüneceğinizi biliyorum: Bırak şimdi yaşarken kaç para kazandığını. Bize orada gördüklerini anlat. Ölümden sonra ne var, ruhun nerede, Cennet ve Cehennem nasıl, orada neler görüyorsun? Ölüm nasıl bir şey, canın yanıyor mu? Haklısınız. Yaşarken insanın öte tarafta neler olup bittiğini çok merak ettiğim biliyorum. Sırf bu merakı yüzünden kanlı savaş meydanlarında cesetler arasında gezmen birinin hikâyesini anlatmışlardı... Can çekişmekte olan yaralı cengâverler arasında ölüp de dirilen birine rastlarım da, o da bana öbür dünyanın sırlarını verir diye aranan bu adamı Timur'un askerleri düşman sanıp bir kılıç darbesiyle ikiye biçmişler de, o da, öte dünyada insanın ikiye bölündüğünü sanmış.

Böyle bir şey yok. Hatta dünyada ikiye bölünen ruhların burada birleştiğini bile söyleyebilirim. Ama, dinsiz kâfirlerin, zındıkların ve

Şeytan'a uyan küfürbazların iddialarının tersine bir öbür dünya da, şükür var. Oradan size sesleniyor olmam bunun kanıtı. Öldüm, ama gördüğünüz gibi yok olmadım. Öte yandan, Kuran-ı Kerim'de sözü edilen ve altlarından ırmaklar akan altından, gümüşten Cennet köşklerine, dolgun meyvalı iri yapraklı ağaçlara, bakire güzellere rastlayamadığımı söylemek zorundayım. Oysa Vakıa suresinde anlatılan Cennetteki o iri gözlü hurileri pek çok kereler nasıl da keyiflenerek resmettiğimi şimdi çok iyi hatırlıyorum. Kuran-ı Kerim'in değil de, İbni Arabi gibi geniş hayallilerin ballandırarak anlattıkları sütten, şaraptan, tatlı sudan ve baldan yapılmış o dört ırmağa da tabii hiç rastlayamadım. Haklı olarak öte dünyanın umut ve hayalleriyle yaşayan pek çok kişiyi inançsızlığa sürüklemek istemediğim için bütün bunların kendi özel durumumla ilgili olduğunu hemen belirtmem gerekir: Ölümden sonraki hayat konusunda biraz olsun malumatı olan her mümin, benim durumumdaki bir huzursuzun Cennet'in ırmaklarını görmekte zorlanacağını kabul eder.

Kısaca: Nakkaşlar bölüğünde ve üstatlar arasında Zarif Efendi diye bilinen ben öldüm, ama gömülmedim. Bu yüzden de, ruhum gövdemi bütünüyle terk edemedi. Cennet, Cehennem, neresiyse kaderim, ruhumun oralara yaklaşabilmesi için gövdemin pisliğinden çıkabilmesi gerekir. Başkalarının başına da gelen bu istisnai durumum, ruhuma korkunç acılar veriyor. Kafatasımın paramparça olmasını, gövdemin yarısının buz gibi bir suda kırıklar ve yaralar içinde çürümesini duymuyorum da, gövdemi terk etmek için çırpman ruhumun derin azabını hissediyorum. Sanki bütün âlem benim içimde bir yerde sıkışarak daralmaya başlıyor.

Bu daralma hissini, o eşsiz ölüm anımda hissettiğim şaşırtıcı genişlik hissiyle karşılaştırabilirim ancak. O hiç beklemediğim taş darbesiyle kafatasım kenarından kırıldığında, o alçağın beni

öldürmek istediğini hemen anladım da, öldürebileceğine inanamadım. Umutla dopdoluymuşum, ama nakkaşhane ile evim arasındaki solgun hayatımı yaşarken hiç farketmezmişim bunu. Hayata parmaklarım, tırnaklarım ve onu ısırdığım dişlerimle tutkuyla sarıldım. Başıma yediğim diğer darbelerin acısıyla sizlerin canını sıkmayayım.

Öleceğimi kederle anladığım zaman, içimi inanılmaz bir genişlik hissi sardı. Geçiş anım, bu genişlik hissiyle yaşadım: Bu yana varmam, insanın kendi rüyasında kendini uyur gibi görmesi gibi yumuşacık oldu. En son, alçak katilimin karlı, çamurlu ayakkabılarını gördüm. Gözlerimi uyur gibi kapadım ve tatlı bir geçişle bu yana vardım.

Şimdiki şikâyetim, dişlerimin kanlı ağzıma leblebi gibi dökülmesinden, yüzümün tanınmayacak kadar ezilmesinden, ya da bir kuyunun dibine sıkışıp kalmış olmaktan değil; hâlâ yaşıyor sanılmaktan. Beni sevenlerin sık sık beni düşünüp, İstanbul'un bir kösesinde aptalca bir meşgaleyle hâlâ oyalanıyor olduğumu, hatta başka bir kadının peşinden gittiğimi hayal etmeleri huzursuz ruhuma büsbütün azap veriyor. Bir an önce cesedimi bulsunlar, namazımı kılıp, cenazemi kaldırıp beni gömsünler artık! Daha önemlisi, katilim bulunsun! O alçak bulunmadıkça, istiyorlarsa en muhteşem mezara gömsünler beni, huzursuzluk içinde mezarımda döne döne bekleyeceğimi, hepinize inançsızlık aşılayacağımı bilmenizi isterim. Katilim olacak orospu çocuğunu bulun, ben de size öte dünyada göreceklerimi tek tek anlatayım! Ama katilimi bulduktan sonra ona mengene aletiyle işkence edip kemiklerinden sekiz onunu, tercihan göğüs kemiklerini, yavaş yavaş çıtırdatarak kırmanız, sonra da o iğrenç ve yağlı saçlarım, işkencecilerin bu iş için yapılmış şişleriyle kafatasının derisini delerek, tek tek ve bağırtarak yolmanız gerekir.

Onca öfke duyduğum katilim kim, hiç beklenmedik bir şekilde beni niye öldürdü? Merak edin bunları. Âlem beş para etmez alçak katillerle dolu, ha biri, ha diğeri mi diyorsunuz? O zaman sizi şimdiden uyarıyorum: Ölümümün arkasında dinimize, geleneklerimize, âlemi görüş şeklimize karşı iğrenç bir kumpas var. Açın gözlerinizi, inandığınız ve yaşadığınız hayatın, İslam'ın düşmanları beni neden öldürdü, bir gün sizi neden öldürebilir öğrenin. Bütün sözlerini gözyaşlarıyla dinlediğim büyük vaiz Erzurumlu Nusret Hoca'nın dedikleri bir bir çıkıyor. Başımıza gelenlerin, hikâye edilip bir kitapta yazılsa bile, en usta nakkaşlârca bile asla resimlen enleyeceğini de söyleyeyim size. Tıpkı Kuran-ı Kerim gibi, -yanlış anlaşılmasın, hâşa!- bu kitabın sarsıcı gücü asla resimlenemez oluşundan da gelir. Bunu anlayabildiğinizden kuşkuluyum.

Bakın, ben de çıraklığımda derinlerdeki gerçekten, ötelerden gelen seslen korkar da dikkatimi vermez, alay ederdim böyle şeylerle. Sonum bu rezil kuyunun dibi oldu! Sizin de başınıza gelebilir bu; gözünüzü dört açın. Şimdi iyice çürürsem, iğrenç kokumdan beni belki bulurlar diye umutlanmaktan başka yapacak hiçbir şeyim yok. Bir de rezil katilime, bulunduğunda, hayırsever birinin edeceği işkenceleri hayal etmekten başka.

II : Benim Adım Kara

İstanbul'a, doğup büyüdüğüm şehre, on iki yıl sonra bir uyurgezer gibi girdim. Ölecekler için toprak çekti derler, beni de ölüm çekmişti. İlk başta şehre girdiğimde yalnızca ölüm var sanmıştım, sonra aşk ile de karşılaştım. Ama aşk, o ara, İstanbul'a ilk girdiğimde, şehirdeki hatıralarım kadar uzak ve unutulmuş bir şeydi. On iki yıl önce İstanbul'da teyzemin çocuk yaştaki kızına âşık olmuştum.

İstanbul'u terk ettikten yalnızca dört yıl sonra, Acem ülkesinin bitip tükenmez bozkırında, karlı dağlarında ve kederli şehirlerinde gezer, mektup taşır, vergi toplarken, İstanbul'da kalan çocuk sevgilimin yüzünü yavaş yavaş unuttuğumu farkettim. Telaşa kapılıp bu yüzü hatırlamaya çok gayret ettim ama, ne kadar çok severseniz sevin, insanın hiç görmediği bir yüzü yavaş yavaş unutacağını da anladım. Doğu'da kâtiplikler ve yolculuklarla paşaların hizmetinde geçirdiğim yılların altıncısında hayalimde canlandırdığım yüzün İstanbul'daki sevgilimin yüzü olmadığım biliyordum artık. Altıncı yılda yanlış hatırladığım yüzü, daha sonra, sekizinci yılda bir kere daha unutup, yine bambaşka bir şey olarak hatırladığımı da biliyordum. On iki yıl sonra, otuz altı yaşımda şehrime geri döndüğümde, sevgilimin yüzünü böyle böyle çoktan unutmuş olduğumun acıyla farkındaydım.

Dostlarımın, akrabalarımın, mahallemdeki tanıdıkların çoğu bu on iki yılda ölmüşlerdi. Haliç'e bakan mezarlığa gittim, annem ve

yokluğumda ölen amcalarım için dua ettim. Çamurlu toprağın kokusu hatıralarımla karıştı; birisi annemin mezarının kenarında bir testi kırmıştı, nedense kırık parçalara bakarken ağlamaya başladım. Ölülere mi, onca yıldan sonra tuhaf bir şekilde hâlâ hayatımın başında olmama mı, yoksa tam tersini sezdiğim, hayat yolculuğumun sonuna geldiğimi hissettiğim için mi ağlıyordum, bilmiyorum. Belli belirsiz bir kar atıştırmaya başlamıştı. Oradan oraya savrulan tek tük tanelere dalıp gitmiştim, kendi hayatımın belirsizlikleri içinde yolumu kaybetmiştim ki, baktım mezarlığın karanlık bir köşesinde karanlık bir köpek bana bakıyor.

Gözyaşlarım dindi. Burnumu sildim. Kara köpeğin bana dostlukla kuyruğunu salladığını görüp mezarlıktan çıktım. Daha sonra, baba tarafından akrabalarımdan birinin eskiden oturduğu evlerden birini kiralayıp mahalleye yerleştim. Ev sahibesi kadın, savaşta Safevi askerlerinin öldürdüğü oğluna benzetti beni. Eve çekidüzen verecek, yemeklerimi yapacaktı.

İstanbul'a değil de, dünyanın öbür ucundaki Arap şehirlerinden birine geçici olarak yerleşmişim de şehir nasıl bir yerdir diye meraklanıyormuşum gibi sokaklara çıktım, uzun uzun, doya doya yürüdüm. Sokaklar mı darlaşmıştı, yoksa bana mı öyle geliyordu? Kimi yerlerde, birbirlerine karşılıklı uzanmış evler arasına sıkışmış sokaklarda, üzerleri yüklü atlara çarpmamak için duvarlara, kapılara sürüne sürüne yürümek zorunda kaldım. Zenginler de artmış mıydı, yoksa bana mı öyle geliyordu. Gösterişli bir araba gördüm, böylesi ne Arabistan'da, ne Acem ülkesinde vardır; mağrur atların çektiği bir kale gibiydi. Çemberlitaş'ın orada, Tavukpazarı'ndan gelen pis kokunun içinde birbirlerine sokulmuş, paçavralar içinde arsız dilenciler gördüm. Biri kördü ve yağan kara bakıp gülümsüyordu.

Eskiden İstanbul daha fakir, daha küçük, daha mutluydu deseler inanmazdım belki, ama kalbim böyle diyordu. Çünkü arkamda bıraktığım sevgilimin evi yerli yerinde ıhlamur ve kestane ağaçlarının içindeydi, ama kapıdan sordum bir başkası oturuyordu artık orada. Sevgilimin annesi, teyzem, ölmüş, Eniştem ile kızı taşınmışlar ve böyle durumlarda kalbinizi ve hayallerinizi nasıl da acımasızca kırdıklarını hiç farketmeyen kapıdaki adamların söylediği gibi, başlarından bazı felaketler geçmişti. Size şimdi bunları anlatmayayım da eski bahçedeki ıhlamur ağacının dallarından küçük parmağım büyüklüğünde buz parçacıkları sarktığını, sıcak, yemyeşil ve güneşli yaz günlerini hatırladığım bahçenin kederden, kardan ve bakımsızlıktan insanın aklına ölümü getirdiğini söyleyeyim.

Akrabalarımın başlarına gelenlerin bir kısmını Eniştemin bana, Tebriz'e yolladığı mektuptan biliyordum zaten. O mektupta, Eniştem beni İstanbul'a çağırmış, Padişahımız için gizli bir kitap hazırladığını, benim ona yardım etmemi istediğim yazmıştı. Benim, bir dönem Tebriz'de Osmanlı paşaları, valiler, İstanbul'daki ricacılar için kitaplar hazırlattığımı Eniştem işitmişti. Tebriz'de yaptığım, kitap sipariş eden ricacılardan peşin para alıp, savaşlardan ve Osmanlı askerinden şikâyetçi nakkaşlardan ve hattatlardan hâlâ şehri terk edip Kazvin'e ve diğer

Acem şehirlerine gitmemiş olanları bulmak ve parasızlık ve ilgisizlikten şikâyetçi bu büyük üstatlara sayfaları yazdırtıp, nakşettirip, ciltlettirip kitabı İstanbul'a yollamaktı. Gençliğimde Eniştemin bana geçirdiği nakış ve güzel kitap aşkı olmasaydı hiç giremezdim bu işlere.

Eniştemin bir zamanlar oturduğu sokağın çarşıya açılan ucundaki berber ustası, hâlâ dükkânında, aynı aynalar, usturalar, ibrikler,

sabun telleri arasındaydı. Göz göze geldik, ama beni tanıdı mı bilemiyorum. İçine sıcak su doldurduğu baş yıkama kabının, tavandan sarkan zincirin ucunda hâlâ aynı yayı çizerek ileri geri sallandığım görmek neşelendirdi beni.

Gençliğimde yürüdüğüm kimi mahalleler, kimi sokaklar, on iki yılda yanıp, kül ve duman olup uçmuştu da yerlerinde köpeklerin yol kestiği, meczupların çocukları korkuttuğu yangın yerleri açılmış, kimine de benim gibi uzaklardan geleni şaşırtan zengin konakları yapılmıştı. Bunların bazılarının pencerelerine en pahalısından, renkli Venedik camları takmışlardı. Yüksek duvarların üzerinden sarkan cumbalardan, yokluğumda İstanbul'da iki katlı pek çok zengin evi yapıldığını gördüm.

Başka pek çok şehirde olduğu gibi İstanbul'da da paranın hiç mi hiç değeri kalmamıştı artık. Benim Doğu'ya gittiğim yıllarda bir akçeye dört yüz dirhemlik kocaman bir ekmek çıkaran fırınlar şimdi aynı paraya bunun yarısı ve üstelik tadı tuzu insanın çocukluğunu hiç mi hiç hatırlatmayan bir ekmek veriyorlardı. Rahmetli annem on iki yumurta için üç akçe saymak gerektiğini görseydi tavuklar şımarıp kafamıza sıçmadan başka bir diyara kaçalım, derdi, ama biliyordum bu düşük para her yeri sarmıştı. Felemenk'ten, Venedik'ten gelen tüccar gemilerinin sandık sandık bu kalp paralarla dolu olduğu söyleniyordu. Darphanede eskiden yüz dirhem gümüşten beş yüz akçe kesilirken şimdi Safeviler ile bitip tükenmeyen savaşlar yüzünden sekiz yüz akçe kesilmeye başlanmış, Yeniçeriler, aldıkları akçenin Haliç'e düştüğünde, sebze iskelesinden denize dökülen kuru fasulyeler misali suda yüzdüğünü görüp isyan etmişler ve düşman kalesiymiş gibi Padişahımızın sarayını muhasara etmişlerdi.

Beyazıt Camii'nde vaaz veren ve Hazreti Muhammed soyundan bir seyyid olduğunu ilan eden Nusret adlı bir vaiz de işte bütün bu ahlaksızlık, pahalılık, cinayetler, soygunlar sırasında nam salmıştı. Erzurumi denen vaiz, son on yıl içerisinde İstanbul'u kasıp kavuran bütün felaketleri, Bahçekapı ve Kazancılar Mahallesi yangınlarını, şehre her girişinde on binlerce ölü alan vebayı, Safevilere karşı savaşta onca can verilmesine karşın bir sonuç almamasını, Batı'da Hıristiyanların isyanlar çıkarıp küçük Osmanlı kalelerini geri almalarını, Hazreti Muhammed'in yolundan sapılmasıyla, Kuran-ı Kerim'in emirlerinden uzaklaşılması, Hıristiyanların hoş görülüp, serbestçe şarap satılıp tekkelerde çalgı çalınmasıyla açıklıyordu.

Bana Erzurumlu vaizden heyecanla bahsedip bu haberleri veren turşucu, çarşı pazarı saran kalp paranın, yeni dukaların, aslanlı sahte Florinlerin, gümüşü gittikçe azalan akçelerin tıpkı sokakları dolduran Çerkezler, Abazalar, Mingeryahlar, Boşnaklar, Gürcüler, Ermeniler gibi insanı kesin ve geri dönüşü zor bir ahlaksızlığa sürüklediğini söyledi. Ahlaksızlar, isyankârlar kahvehanelerde toplanıyorlarmış, sabahlara kadar dedikodu ediyorlarmış. Ne idüğü belirsiz cascavlaklar, afyonkeş meczuplar, Kalenderi kalıntıları Allah'ın yolu budur diye tekkelerde sabahlara kadar musikiyle oynayıp, oralarına buralarına şişler sokup, her türlü edepsizliği yaptıktan sonra birbirlerini ve küçük oğlanları beceriyorlarmış.

Tatlı bir ud sesi duydum da onu mu arayıp izledim, yoksa anılarım ve isteklerim dediğim akıl karışıklığı zehir turşucuya daha fazla dayanamayıp bana bir çıkış yolu mu sezdirdi, bilmiyorum. Bildiğim, bir şehri severseniz, orada çok gezerseniz, yıllar sonra o şehrin sokaklarını yalnız ruhunuz değil, gövdeniz de kendiliğinden öyle bir tanır ki, karın kederli kederli serpiştirdiği bir keder anında bacaklarınız sizi kendiliğinden sevdiğiniz bir tepeye çıkarır.

Böylece Nalbant Çarşısı'ndan ayrılıp Süleymaniye Camii'nin hemen yanından Haliç'e yağan karı seyrettim: Kuzeye bakan damlarda, kubbelerin poyraz alan köşelerinde kar şimdiden tutmuştu. Şehre giren bir geminin bana pır pır selam yollayarak indirilen yelkenleri Haliç'in yüzeyiyle aynı kurşuni sis rengindeydi. Servi ve çınar ağaçları, damların görünüşü, akşamüstünün hüznü, aşağı mahallelerin iç sesleri, satıcıların bağırışları ve cami avlusunda oynayan çocukların çığlıkları kafamda birleşip, bana hiç şaşmayacak bir şekilde bundan sonra hayatınım şehrinden başka bir yerde yaşayamayacağımı duyuruyordu. Bir an, sevgilimin yıllardır unuttuğum yüzü gözlerimin önünde beliriverecek sandım.

Yokuştan aşağı indim. Kalabalıkların içine girdim. Akşam ezanından sonra bir ciğerci dükkanında karnımı doyurdum. Boş dükkanın kedi besler gibi şefkatle lokmalarımı izleyerek beni besleyen sahibinin anlattıklarını dikkatle dinledim. Ondan aldığım ilham ve tarifle, sokakların iyice kararmasından sonra Esir Pazarı'nın arkalarındaki dar sokaklardan birine saptım, burada kahvehaneyi buldum.

İçerisi kalabalık ve sıcaktı. Tebriz'de, Acem şehirlerinde pek çok benzerlerini gördüğüm ve orada meddah değil de perdedar denen hikayeci arkada ocağın yanında bir yükseltiye yerleşmiş, tek bir resim, kaba kâğıda aceleyle, ama hünerle yapılmış bir köpek resmi açıp asmış, arada bir resimdeki köpeği işaret ede ede hikâyesini o köpeğin ağzından anlatıyordu.

III : Ben, Köpek

Gördüğünüz gibi, azı dişlerim o kadar sivri ve uzundur ki ağzıma zorlukla sığarlar. Bunun bana korkutucu bir görüntü verdiğini biliyorum, ama hoşuma gidiyor. Bir keresinde bir kasap azı dişlerimin büyüklüğüne bakıp:

"Ayol bu köpek değil domuz" demişti.

Bacağından öyle bir ısırdım ki onu, dişlerimin ucunda, yağlı etinin bittiği yerde uyluk kemiğinin sertliğini hissettim. Bir köpek için hiçbir şey, içten gelen bir öfke ve hırsla berbat bir düşmanın etine dişlerini daldırmak kadar zevkli olamaz. Böyle bir fırsat önümde belirdiğinde, ısırılmayı hak eden kurbanım salak salak önümden geçerken zevkten gözlerim kararır, dişlerim sanki sızlayarak kamaşır ve farkına varmadan gırtlağımdan sizleri korkutan hırlamalar çıkarmaya başlarım.

Bir köpeğim ben ve sizler benim kadar makul yaratıklar olmadığınız için hiç köpek konuşur mu diyorsunuz. Ama öte yandan da ölülerin konuştuğu, kahramanların bilmedikleri kelimeleri kullandığı bir hikâyeye inanır gözüküyorsunuz. Köpekler konuşur, ama dinlemesini bilene.

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir zamanlar bir payitahtın en büyük camilerinden birine, hadi diyelim ki adı Beyazıt Camii olsun, bir taşra şehrinden bir görgüsüz vaiz gelmiş. Adını belki saklamalı, mesela Husret Hoca demeli ona, ama başka ne yalan söylemeli, kalın kafalı bir vaizmiş bu adam. Ama kafasında ne kadar az çekirdek varsa dilinde de, maşallah, o kadar kudret varmış. Her cuma cemaati öyle bir coşturur, öyle bir ağlatırmış ki gözleri kuruyup bayılanlar, fenalık geçirenler olurmuş. Aman, sakin yanlış anlaşılmasın; dili kuvvetli öteki vaizler gibi ağlamazmış o hiç; tam tersi, herkes ağlarken onun kirpiği bile oynamaz, cemaati azarlar gibi konuşmaya daha da kuvvet verirmiş. Azarlanmayı sevdiklerinden olsa gerek, bütün bostancılar, hassa gılmanları, helvacılar, ayak takımından kalabalıklar ve kendi gibi pek çok vaiz bu adama kul köle olmuşlar. Eh, o da köpek değil ya, çiğ süt emmiş insanoğluymuş; bu hayran kalabalığı karşısında kendinden iyice geçmiş ve bakmış ki cemaati ağlatmak kadar korkutmanın da bir tadı var, üstelik bu işte de daha çok ekmek var, kantarın topunu iyice kaçırıp demeğe getirmiş ki:

Pahalılığın, vebanın, yenilgilerin tek sebebi, Hazreti Peygamberimiz zamanındaki İslam'ı unutup, Müslümanlık diye başka kitaplara ve yalanlara kanıp inanmamızdır. Hazreti Muhammed zamanında mevlit okutmak mı vardı? Ölüye kırk töreni yapmak, ruhu için helva ve lokma döktürmek mi vardı? Hazreti Muhammed zamanında Kuran-ı Kerim'i şarkı gibi makamla okumak mı vardı? Minareye çıkıp sesim ne kadar güzel, Arapçam nasıl da Arap gibi deyip kibir kibir kibirlenerek, zenne gibi kırıta kırı ta makamla ezan okumak mı vardı? Mezarlara gidip yakarıyorlar, ölülerden medet umuyorlar, türbelere gidip putperestler gibi taşa tapıyorlar, bez bağlıyorlar, adak adıyorlar. Bu akılları veren tarikatçılar mı vardı Hazreti Muhammed zamanında? Tarikatçıların

akıl hocası İbni Arabi, Firavun'un imanla öldüğüne yemin edip günahkâr olmuştur. Tarikatçılar, Mevleviler, Halvetiler, Kalenderiler, çalgı çalarak Kuran-ı Kerim okuyup, çocuk oğlan hep birlikte, dua ediyoruz diye raks edip oynayanlar, bunlar kâfirdir. Tekkeler yıkılmalı, temelleri yedi arşın kazılmalı, çıkan toprak denize dökülmeli ki ancak oralarda namaz kılınabilinsin.

Daha da azıtıp ağzından salyalar saçarak bu Husret Hoca, ey müminler, kahve içmek haramdır, demekteymiş. Peygamberimiz Hazretleri bunun zihni uyuşturduğunu, mideyi deldiğini, bel fıtığı ve kısırlık yaptığını bildikleri ve kahvenin Şeytan'ın oyunu olduğunu anladıkları için içmemişlerdir. Ayrıca, şimdi kahvehaneler keyif ehlinin, zevk düşkünü zenginlerin, dizdize oturup her türlü edepsizliği yaptığı yerlerdir ve hatta tekkelerden önce kahvehaneler kapatılmalıdır. Fukaranın kahve içecek parası mı var? Kahvelere gidiyor, kahveyle kafayı buluyor, ipin ucunu öyle bir kaçırıyorlar ki, orada itin köpeğin konuştuklarını sahi zannedip dinliyorlar; köpektir işte bana ve dinimize küfreder, diyormuş bu Husret Hoca.

Müsaadenizle, bu vaiz efendinin son sözünü cevaplamak istiyorum. Hacı-hoca-vaiz-imam takımının, biz köpekleri hiç sevmemeleri malumunuzdur elbette. Bana kalırsa, mesele Hazreti Muhammed'in üzerinde uyuyakalan bir kediyi uyandırmamak için eteğini kesmesiyle ilgili. Kediye gösterilen bu zarafetin bizlere gösterilmediği hatırlanarak ve nankör olduğu en aptal âdemoğlu tarafından bile bilinen bu mahlukla ezeli savaşımız yüzünden Rusulullah'ın köpeklere bir düşmanlığı vardı, denmek isteniyor. Abdest bozar diye camilere sokulmayışımız, yüzyıllardır cami avlularında kayyımların sırıklı süpürgelerinden yediğimiz dayaklar, kötü niyetlerle yapılmış bu yanlış tefsirin sonucudur.

Sizlere Kuran-ı Kerim'in en güzel surelerinden Kehf suresini hatırlatmak isterim. Bu güzel kahvede, aramızda Kuran-ı Kerim okumaz kitapsızlar bulunduğundan değil, şöyle hafızaları tazeleyelim diye: Bu surede putperestler arasında yaşamaktan bıkmış yedi genç hikâye edilir. Bunlar bir mağaraya sığınırlar ve uyurlar. Allah bunların kulaklarına birer mühür vurur ve onları tam üç yüz dokuz sene uyutur. Uyandıklarında aradan şu kadar sene geçtiğini bu yedi gençten birisi insanlar arasına karıştığında, elindeki geçer olmayan sikkeden anlar; çok şaşırırlar. İnsanoğlunun Allah'a bağlılığını, onun mucizelerini, zamanın geçiciliğini, derin bir uykunun tatlılığını anlatan surenin haddim olmayarak sizlere hatırlatacağım on sekizinci ayetinde bu yedi gencin uyuduğu Eshabı Kehf nam mağaranın girişinde yatan köpekten bahis vardır. Tabii ki, herkes Kuran-ı Kerim'de kendi adının geçmesiyle gururlanabilir. Bir köpek olarak bu sureyle övünüyor ve düşmanlarına it kopuk, diyen Erzurumilerin akıllarını inşallah başlarına getirir diyorum.

O zaman köpeklere karşı bu düşmanlığın aslı esası nedir? Köpek murdardır niye dersiniz, evinize köpek girerse niye her yeri baştan aşağı yıkar, şartlarsınız? Bize dokunanın niye abdesti bozulur, kaftanınızın ucu bir köpeğin nemli tüylerine şöyle bir dokunsa niye o kaftanı kafadan çatlak asabi karılar gibi yedi kere yıkamayı şart koşarsınız? Bir köpek tencereyi yaladı diye o tencerenin ya atılması ya kalaylanması gerektiği yalanını ancak kalaycılar çıkarabilir. Belki de kediler.

Ne zaman ki köyden, kırdan, göçebelikten vazgeçilip şehire oturuldu, çoban köpekleri köyde kaldı, o zaman biz köpekler murdar olduk. İslamiyet'ten önce on iki aydan biri it ayı idi. Şimdi ise it oldu bir uğursuz. Kendi dertlerimle şu akşam vakti biraz kıssa, biraz hisse

almak isteyen siz dostlarımı üzmek istemem, benim kızgınlığım vaiz efendinin kahvehanelerimize atıp tutmasına.

Bu Erzurumlu Husret'in babasının belirsiz olduğunu söylesem ne buyurulur? Bana da demişlerdir ki, sen ne biçim köpeksin, ustan bir kahvede resim asmış hikâye anlatır bir meddahtır diye sen onu korumak için, hoşt, vaiz efendiye dil uzatıyorsun. Hâşâ, dil uzatmıyorum. Ben kahvehanelerimizi çok severim. Bilir misiniz ki resmim böyle ucuz bir kâğıt üzerine nakşolunduğu için ya da bir köpek olduğum için üzülmüyorum da, ben sizlerle birlikte adam gibi oturup kahve içemediğime hayıflanıyorum. Bizler kahvemiz ve kahvehanelerimiz için ölürüz... Ama o da ne... Ustam, bak bana cezveden kahve veriyor. Hiç resim kahve içer mi? demeyin; bakın bakın, köpek lıkır lıkır kahve içiyor.

Ooh, aman çok iyi geldi, içimi ısıttı, gözlerimi keskinleştirdi, zihnimi açtı ve bakın aklıma ne geldi. Venedik Doçu, Padişahımız Hazretleri'nin kızları Nurhayat Sultan'a hediye olarak Çin ipeğinden top top kumaşlardan, üzeri mavi çiçekli Çin çömleklerinden başka ne yollamış biliyor musunuz? Tüyleri ipekten, samurdan yumuşak işveli bir Frenk köpeği. Bu köpek öyle nazlıymış ki, bir de kırmızı ipekten elbisesi varmış. Bizim arkadaşlardan biri onu becermiş de ondan biliyorum: Bu köpek cima ederken bile elbisesiz yapamıyormuş. Bu Frenk ülkesinde zaten köpeklerin hepsi böyle elbise giyermiş. Orada sözümona kibarlar kibarı bir Frenk karısı çıplak bir köpek mi görmüş, yoksa köpeğinkini mi görmüş bilemiyorum artık, "Ayy hayvan çıplak!" diye düşüp bayılmış, diye hikâye ederler.

Frenk gâvurlarının ülkesinde zaten her köpeğin bir sahibi varmış. Zavallı köpekler boyunlarında zincir, en sefil köleler gibi zincirlenmiş olarak tek tek sürüklene sürüklene sokaklarda gezdirilirlermiş. Bu

adamlar sonra bu zavallı köpekleri zorla evlerine sokarlar, hatta yataklarına da alırlarmış onları. Bir köpek diğeriyle değil koklaşıp sevişsin, çift bile gezemezmiş. Zincirler içinde o zavallı halleriyle sokakta rastlaşırlarsa hüzünlü gözlerle birbirlerini uzaktan süzerlermiş, o kadar. Bizim İstanbul sokaklarında sürüler, cemaatler halinde serbestçe gezen köpekler olmamız, efendi sahip tanımadan icabında yol kesmemiz, keyfimizin çektiği sıcak köşeye kıvrılıp, gölgeye yatıp mışıl mışıl uyumamız, istediğimiz yere sıçıp istediğimizi ısırmamız, gâvurların akıllarının alacağı şeyler değil. Acaba bu yüzden mi Erzurumlu'nun hayranları İstanbul sokaklarında sadaka için dualarla köpeklere et atılmasına, bunun için vakıflar kurulmasına karşılar, diye düşünmedim değil. Eğer bunların niyeti köpeklere düşmanlıktan başka ayrıca gâvurluk etmekse, köpek milletine düşmanlığın zaten gâvurluğun ta kendisi olduğunu hatırlatırım. Bu rezillerin umarım uzak olmayan idamlarında, bazen ibret olsun diye yaptıkları gibi cellat arkadaşlar bizleri de parça yiyelim diye çağırırlar.

Şunu anlatayım son olarak: Bundan önceki efendim çok adil bir insandı. Gece soyguna çıktığımızda işi bölüşürdük: Ben havlamaya başlayınca, o kurbanın gırtlağını keser, böylece herifin çığlığı duyulmazdı. Karşılığında da cezalandırdığı suçluları keser, kaynatır, bana verirdi de yerdim. Ben çiğ et sevmem. Erzurumlu vaizin celladı bunu da artık inşallah düşünür de o pisin etini çiğ çiğ yeyip midemi bozmam.

IV : Katil Diyecekler Bana

O budalayı öldürmeden az önce bile, herhangi birinin canını alacağını bana söylense inanmazdım. Bu yüzden yapmış olduğum şey bazen ufukta kaybolan yabancı bir kalyon gibi benden gittikçe uzaklaşıyor. Bazen hiçbir cinayet işlememişim gibi de hissediyorum. Zavallı Zarif kardeşimi hiç de istemeden gebertmemin üzerinden dört gün geçti, ve şimdiden duruma biraz alıştım.

Önüme çıkı veren berbat meseleyi adam öldürmeden çözebilmeyi çok isterdim, ama hemen de anladım başka bir yol olmadığını. İşi hemen orada bitirdim; bütün sorumluluğu yüklendim. Bir akılsızın iftirası yüzünden bütün nakkaşlar camiasının tehlikeye atılmasına izin vermedim.

Yine de ama katilliğe alışmak zor. Evde duramıyorum, sokağa çıkıyorum, sokakta duramıyorum, öteki sokağa yürüyorum, sonra o sokaktan sonrakine yürüyorum ve insanların yüzlerine baktıkça görüyorum ki ellerine daha cinayet işleme fırsatı geçilmemiş oldukları için pek çok kişi masum zannediyor kendini. Bu küçük talih ve kader meselesi yüzünden, insanların çoğunun benden daha ahlaklı ya da iyi olduğuna inanmak zor. Olsa olsa henüz cinayet işlemedikleri için biraz daha aptal suratlı oluyorlar ve bütün aptallar gibi iyi niyetli gözüküyorlar. Gözünde bir zekâ ışıltısı, yüzünde ruhundan yansıyan bir gölge gördüğüm herkesin gizli bir katil olduğunu anlamam için o

zavallıyı öldürdükten sonra, İstanbul sokaklarında dört gün yürümem yetti. Yalnızca aptallar masumdur.

Bu akşam mesela, Esir Pazarı'nın arkalarındaki kahvehanede sıcak kahvem ile ısınır, arkadaki köpek resmine bakıp köpeğin anlattıklarına herkesle birlikte kendimi koyuvererek gülerken, yanımda oturan bir herifin de benim gibi katilin teki olduğu duygusuna kapıldım. O da benim gibi meddaha gülebiliyordu, ama kolunun benim kolumun yanıbaşında kardeş kardeş durmasından mı, fincanı tutan kıpır kıpır parmaklarının huzursuzluğundan mı neden bilmiyorum, onun da benim soyumdan olduğuna hükmediverdim ve birden dönüp suratına dik dik baktım. Hemen korktu, yüzü allak bullak oldu. Kahve dağılırken bir tanıdığı onun koluna girmiş:

"Artık Nusret Hocacılar burayı basar," diyordu.

Ötekini kaş göz işaretiyle susturdu. Onların korkuları bana da bulaştı. Kimse kimseye güvenmiyor, her an karşısındakinden bir alçaklık bekliyor herkes.

Hava daha da soğumuş ve sokakların köşelerinde, duvar diplerinde kar iyice tutmuş, yükselmiş. Kör karanlıkta gövdem yolunu dar sokakları ancak hissederek buluyor. Bazen de, kepenkleri iyice çekili, pencereleri kapkara tahtayla kaplı evlerin bir yerinden içerde hâlâ yanan bir kandilin soluk ışığı dışarı sızıp karda yansıyor, çoğu zaman ise hiçbir ışık, hiçbir şey göremiyorum da bekçilerin sopalarının taşlara vuruşuna, çılgın köpek sürülerinin ulumalarına, evlerin içlerinden gelen iniltilere kulak verip yolumu buluyorum. Bazen, gece yarıları şehrin dar ve korkutucu sokakları karın sanki kendi içinden sızan harika bir ışıkla aydınlanıyor ve karanlıkta, yıkıntılar ve ağaçlar arasında yüzlerce yıldır İstanbul'u tekinsiz kılan

hayaletleri gördüğümü sanıyorum. Bazen de, evlerin içinden mutsuzların uğultusu geliyor; ya harıl harıl öksürüyor, ya burunlarını çekiyor, ya rüyalarında ağlayarak çığlık atıyor, ya da karı kocalar, yanıbaşlarında çocukları ağlarken birbirlerini boğazlamaya girişiyorlar.

Katil olmadan önceki mutlu hayatımı hatırlamak, neşelenmek için bir iki akşam bu kahvede meddahı dinlemeye geldim. Bütün ömrümü birlikte geçirdiğim nakkaş kardeşlerimin çoğu her akşam gelirler. Tâ çocukluktan beri birlikte nakşettiğimiz bir budalaya kıydım kıyalı hiçbirini görmek istemiyorum artık. Birbirlerini görüp dedikodu etmeden yapamayan kardeşlerimin hayatında, buradaki rezil eğlence havasında beni utandıran çok şey var. Beni burnu büyük bulup iğnelemesinler diye bir iki resim de ben yaptım meddah için, ama bunun kıskançlığı durduracağını da sanmam.

Ama kıskanmakta, çok da haklılar.. Renk karıştırmakta, cetvel çekmekte, sayfa istifinde, konu seçiminde, yüz çizmekte, kalabalık savaş ve av meclislerini yerleştirmekte, hayvanları, padişahları, gemileri, atları, savaşçıları, âşıkları resmetmekte, nakşın içine ruhun şiirini dökmekte, hatta, tezhipte de en usta benim. Bunu size övünmek için değil beni anlayın diye söylüyorum. Kıskançlık, zamanla usta nakkaşın hayatında boya kadar vazgeçilmez bir malzeme olur.

Huzursuzluktan gittikçe uzayan yürüyüşlerimin ortasında bazen saf mı saf, masum mu masum din kardeşlerimden birisiyle gözgöze geliyorum ve birden şu tuhaf düşünce beliriyor içimde: Şimdi katil olduğumu düşünürsem, karşımdaki bunu yüzümden anlayacak.

Böylece hemen kendimi başka şeyler düşünmeye zorluyorum; tıpkı ilk gençlik yıllarımda namaz kılarken kadınları düşünmemek için

utanç içinde kıvranarak kendimi zorladığım gibi. Ama çiftleşmeyi aklımdan bir türlü çıkaramadığım o gençlik buhranlarının tersine, işlediğim cinayeti unutabiliyorum.

Bütün bunları durumumla ilişkili olduğu için anlattığımı anlıyorsunuzdur. Bir şeyi aklımdan bile geçirirsem her şeyi anlarsınız. Bu da aranızda bir hayalet gibi gezinen adsız, hüviyetsiz bir katil olmaktan çıkarır da beni, yakayı ele vermiş, yüzü belirgin, kafası vurulacak sıradan bir suçlu durumuna düşürür. İzin verin de her şeyi düşünmeyeyim; kendime bir şeyler saklayayım: Sizin gibi ince kişiler de ayak izlerine bakarak hırsızı bulur gibi, kelimelerimden ve renklerimden benim kim olduğumu keşfe çalışsınlar. Bu da bizi şimdi çok revaçta olan üslup konusuna getiriyor: Nakkaşın kendi şahsi usûlü, kendine mahsus bir rengi, sesi, var mıdır, olmalı mıdır?

Ustalar ustası, nakşın piri Behzat'ın bir resmini ele alalım. Bir cinayet resmi olduğu için, benim durumuma da iyi uyan bu harika şeye, acımasız bir taht kavgasında öldürülmüş bir Acem şehzadesinin kütüphanesinden çıkmış Herat işi doksan yıllık bir kusursuz kitabın Hüsrev ile Şirin'in hikâyesini anlatır sayfalarında rastlamıştım. Hüsrev ile Şirin'in sonunu bilirsiniz; Firdevsi'nin değil de Nizami'nin anlattığını diyorum:

İki âşık ne maceralar ve fırtınalardan sonra evlenirler, ama Hüsrev'in önceki karısından olan çocuğu genç Şiruye Şeytan gibidir, onları rahat bırakmaz. Babasının tahtında ve genç karısı Şirin'de gözü vardır bu şehzadenin. Nizami'nin "Ağzı aslanlar gibi pis kokardı," dediği Şiruye, bir yolunu bulup babasını esir alır ve tahtına oturur. Bir gece, babasının Şirinle yattığı odaya girer, karanlıkta dokuna dokuna onları yatakta bulur ve hançeriyle babasını

ciğerinden bıçaklar. Babanın kanı sabaha kadar akacak ve yanında huzurla uyuyan güzel Şirin ile paylaştıkları yatakta ölecektir.

Büyük üstat Behzat'ın resmi, bu hikâye kadar yıllardır içinde taşıdığım gerçek bir korkuyu da işliyordu: Gece yarısı karanlıkta uyanıp, göz gözü görmez odada tıkırtılar çıkaran başka birisi olduğunu farketmenin dehşeti! O başka birisinin bir elinde bir hançer olduğunu, öbür eliyle de sizin boğazınıza sarıldığını düşünün. Odadaki ince ince işlenmiş duvar, pencere ve çerçeve süslerinin, sıkılmış gırtlağınızdan çıkan sessiz çığlığın rengindeki kızıl halının kıvrım ve yuvarlaklarının ve katilinizin sizi öldürürken çıplak ve iğrenç ayağıyla acımasızca bastığı harika yorgana inanılmaz bir incelikle ve neşeyle işlenmiş sarı ve mor çiçeklerin hepsi, aynı amaca hizmet ederler: Bir yandan bakmakta olduğunuz resmin güzelliğini vurgularken, bir yandan da içinde ölmekte olduğunuz odanın, terketmekte olduğunuz dünyanın ne de güzel bir yer olduğunu hatırlatırlar. Resmin ve dünyanın güzelliğinin sizin ölümünüze kayıtsızlığı, ölürken yanınızda karınız da olsa yapayalnız oluşunuz resme bakarken kafanıza dank eden asıl manadır.

"Behzat'ın," demişti yirmi yıl önce benimle birlikte titreyen ellerimdeki kitaba bakan ihtiyar usta. Yüzü yanı başımızdaki mumdan değil, görme zevkinden aydınlanmıştı. "O kadar Behzat'ın ki, imzaya gerek yok."

Behzat da bunu bildiği için imzasını resmin gizli bir köşesine bile atmamıştı. İhtiyar ustaya göre Behzat'ın bu tutumunda bir utanç ve sıkılma vardı. Gerçek hüner ve ustalık hem erişilmez bir harika resmetmek, hem de bu harikada nakkaşın kimliğini ele veren hiçbir iz bırakmamaktır.

Zavallı kurbanımı can havliyle bulduğum sıradan ve kaba bir usûlle öldürdüm. Eserimden geriye beni ele verecek kişisel herhangi bir iz kalıp kalmadığını araştırmak için geceleri bu yangın verine geldikçe üslup sorunları kafama daha da çok üşüşmeye başladı. Üslup diye tutturdukları şey, kişisel bir iz bırakmamıza yol açan bir hatadır yalnızca.

Yağan karın aydınlığı olmasaydı da burayı bulurdum: Burası, yirmi beş yıllık arkadaşımı katlettiğim yangın yeri. Kar, benim imzam olarak görülebilecek bütün izleri örtüp yok etmiş. Bu, Allah'ın da üslup ve imza konusunda benimle ve Behzat'la aynı fikirde olduğunu kanıtlıyor. Dört gece önce, o akılsızın ileri sürdüğü gibi bağışlanmaz bir günahı, farkında olmadan bile olsa, kitabı nakşederken işlemiş olsaydık, Allah biz nakkaşlara bu sevgiyi göstermezdi.

O gece, Zarif Efendi'yle bu yangın yerine girdiğimizde kar yağmıyordu daha. Uzaklardan yankılanarak gelen köpek ulumalarını işitiyorduk.

"Niye buraya geldik?" diye soruyordu zavallı. "Bu vakitte bana burada ne göstereceksin?"

"İleride bir kuyu, ondan on iki adım ötede de yıllardır biriktirdiğim gömülü param var," dedim. "Bu anlattıklarımı kimseye söylemezsen Enişte Efendi de, ben de seni sevindiririz."

"Demek baştan beri ne yaptığını bildiğini kabul ediyorsun..." dedi hevesle.

"Ediyorum," diye çaresizlikle yalan söyledim.

"Yaptığınız resim çok büyük bir günahtır biliyor musun?" dedi saflıkla. "Kimsenin cüret edemediği bir küfür, bir zındıklık. Cehennem'in en dibinde yanacaksınız. Azabınız, acılarınız hiç dinmeyecek. Beni de ortak ettiniz."

Bu sözleri işitirken dehşetle anlıyordum ki, pek çok kişi ona inanacaktı. Niye? Çünkü bu sözlerin öyle bir gücü, öyle bir çekimi vardı ki, ister istemez insan ilgi duyuyor, başka alçaklar hakkında gerçek çıksın istiyordu. Yaptırdığı kitabın gizliliği ve verdiği paralar yüzünden Enişte Efendi hakkında bu tür dedikodular zaten çok çıkıyordu; Ayrıca Başnakkaş Üstat Osman da ondan nefret ediyordu. Müzebhip biraderimin iftirasını bile bile bu gerçeklerin üzerine kurnazca oturttuğunu da düşünmüştüm. Ne kadar samimiydi?

Bizi birbirimize düşüren iddialarını ona tekrarlattım. Lafı evirip çevirerek gevelemedi. Sanki, birlikte geçirdiğimiz çıraklık yıllarımızda kendimizi Üstat Osman'ın dayağından korumak için bir kabahati örtmeye çağırıyordu beni. İçtenliğini o sırada inanılır buluyordum. Çıraklığında da gözlerini böyle kocaman açardı, ama o zamanlar tezhipten küçülmemişti daha onlar. Ama ona sevgi duymak istemedim hiç, çünkü her şeyi başkalarına anlatmaya hazırdı.

"Bak," dedim zorlama-bir pişkinlikle. "Tezhip yaparız, kenar süsü buluruz, cetvel çeker, sayfaları renkli altınla parıl parıl süsler, en güzel resimleri biz yapar, dolapları, kutuları şenlendiririz. Yıllardır bunları yapıyoruz. Bu bizim işimiz. Bize resim sipariş ederler, şu çerçevenin içine bir gemi, bir ceylan, bir padişah oturt, şöyle kuşlar, bunun gibi adamlar olsun, hikâyenin şu meclisi, filanca şöyle dursun, derler, biz de yaparız. Bak, bu sefer 'içinden gelen bir at çiz şuraya,' dedi Enişte Efendi. Üç gün içimden gelen at resminin ne olduğunu anlamak için eski büyük üstatlar gibi yüzlerce kere at çizdim." Elimi

alıştırmak için kaba Semerkand kâğıda çizdiğim bir dizi atı çıkarıp gösterdim ona. İlgilenip kâğıdı aldı ve solgun ay ışığında gözlerini yaklaştırıp siyah beyaz atları seyretmeye başladı. "Şirazlı, Heratlı eski üstatlar," dedim, "Allah'ın istediği ve gördüğü hakiki bir at resmi çizebilmek için nakkaşın elli yıl,biç durmadan at çizmesi gerektiğini söyler ve zaten en iyi at resminin karanlıkta çizileceğini eklerlerdi. Çünkü elli yılda gerçek nakkaş çalışa çalışa kör olur ve eli çizdiği atı ezberler."

Yüzünde tâ çocukluk yıllarımızda onda gördüğüm masum bakış benim çizdiğim atlara dalıp gitmişti.

"Bize sipariş ederler, biz de en gizli, en erişilmez atı eski üstatların çizdiği gibi çizmeye çalışırız, o kadar. Sipariş ettikleri şeyden sonra bizi sorumlu tutmaları haksızlık."

"Bilmiyorum bu doğru mu?" dedi. "Bizim de sorumluluklarımız, irademiz var. Ben Allah hariç kimseden korkmuyorum. O da bize, iyiyle kötüyü ayırdedelim diye bir akıl vermiş."

Yerinde bir cevaptı.

"Allah her şeyi görür, bilir..." dedim Arapça olarak. "Senin, benim, bizlerin bu işi bilmeden yaptığımızı da anlayacaktır. Enişte Efendi'yi kime ihbar edeceksin? Bu işin arkasında Padişahımız Hazretleri'nin iradesi olduğuna inanmıyor musun?"

Sustu.

Düşündüm: Gerçekten bu kadar kuş beyinli miydi, yoksa içten bir Allah korkusundan soğukkanlılığını kaybetmiş de saçmalıyor muydu?

Kuyunun yanında durduk. Karanlıkta bir an gözlerini görür gibi oldum da anladım korktuğunu. Ona acıdım. Ok yaydan çıkmıştı bir kere. Karşımdakinin yalnızca akılsız bir korkak değil, bir rezil olduğunu bir kere daha kanıtlaması için Allah'a dua ettim.

"Buradan on iki adım sayıp kazacaksın," dedim.

"Sonra siz ne yapacaksınız?"

"Söylerim Enişte Efendi'ye, resimleri yakar. Başka ne yapabiliriz ki? Erzurumlu Nusret Hoca'nın cemaatinden böyle bir laf olduğunu duyarlarsa ne bizi sağ koyarlar, ne de nakkaşhane kalır. Onlardan hiç tanıdığın var mı? Bu parayı şimdi sen kabul et ki bizi onlara, ihbar etmeyeceğini anlayalım."

"Para neyin içinde?"

"Eski bir turşu küpünün içinde yetmiş beş tane Venedik altını var."

Venedik dukalarım anladım da bu turşu küpü niye gelmişti aklıma? O kadar saçmaydı ki, inandırıcı oldu. Böylece, Allah'ın benim yanımda olduğunu bir kere daha anladım, çünkü her yıl daha da paragöz olan çıraklık arkadaşım gösterdiğim yönde on iki adımı saymaya hevesle başlamıştı bile.

Aklımda o an iki şey vardı. Toprağın altında Venedik altını maltını yok hiç! Para veremezsem bu alçak budala bizi mahvedecek! Bir an, o alçak budalaya çıraklığımızda bazen yaptığım gibi sarılıp öpmek geldi içimden, ama yıllar bizi birbirimizden o kadar uzaklaştırmıştı ki! Aklım toprağın nasıl kazıtacağına takılmıştı. Tırnaklarımızla mı? Bütün bunları düşünmem, buna düşünmek denebilirse bir göz kırpması kadar sürdü, sürmedi.

Kuyunun yanı başında duran kayayı telaşla iki elimle kavradım. O daha yedinci sekizinci adımındayken yetişip başının arka kısmına bütün gücümle indirdim. Taş kafasına öyle hızla ve sert bir şekilde indi ki bir an sanki kendi kafama inmiş gibi irkildim, acıdım hatta.

Ama yaptığım şeye dertleneceğime, başladığım işi bir an önce bitirmek istiyordum. Çünkü yerde öyle bir şekilde debelenmeye başlamıştı ki, insan ister istemez daha da telaşlanıyordu.

Onu kuyudan aşağıya attıktan çok sonradır ki, yaptığım işte bir nakkaşın inceliğine hiç mi hiç yakışmayacak kaba bir yan olduğunu düşünebildim.

V : Ben Eniştenizim

Ben Kara'nın Enişte Efendisiyim, ama başkaları da Enişte der bana. Bir zamanlar, annesi bana Kara'nın öyle seslenmesini isterdi, sonra bunu yalnız Kara değil, herkes kullanır oldu. Kara, evimize gidip gelmeye bundan otuz yıl önce, Aksaray'ın arkalarında kestane ve ıhlamur ağaçlarının gölgelediği o karanlık ve nemli sokağa yerleşmemizden sonra başladı. O bundan önceki evimizdi. Yazları ben Mahmut Paşa ile sefere çıkarsam, sonbaharda İstanbul'a döndüğümde Kara'yı annesiyle bizim eve sığınmış bulurdum. Rahmetli anası, benim rahmetli hanımın ablasıydı. Bazen de, kış akşamları eve döndüğümde anasıyla benimkini birbirlerine sarılmış gözleri yaşlı dertleşirlerken görürdüm. Hiçbirinde tutunamadığı küçük ve ücra medreselerde müderrislik eden babası huysuzdu, öfkeliydi ve iyice de içerdi. Kara, o zamanlar altı yaşındaydı, annesi ağlıyor diye ağlar, annesi sustu diye susar, bana, Eniştesine korkuyla bakardı.

Şimdi onu karşımda kararlı, kemale ermiş ve saygılı bir yeğen olarak görmekten memnunum. Bana gösterdiği saygı, elimi öpüşündeki dikkat, hediye getirdiği Moğol hokkasını verirken "yalnızca kırmızı mürekkep için," deyişi, karşımda dizlerini dikkatlice birleştirmiş olarak derli toplu oturuşu, bütün bunlar, yalnız onun olmak istediği aklı başında, yetişkin adam olduğunu değil, benim de

olmak istediğim ihtiyar adam olduğumu bana bir kere daha hatırlatıyor.

Bir iki kere gördüğüm babasına benziyor: Uzun boylu, ince, biraz asabice el kol hareketleri var, ama bu ona yakışıyor. Ellerini dizlerine koyuşu, ben önemli bir şey söylerken "anlıyorum, hürmetle dinliyorum", diyen bakışlarla gözlerimin içine içine istekle bakışı ve sözlerimin veznine uygun gizli bir makamla başını sallayışı çok yerinde. Bu yaşıma geldim, gerçek saygının yürekten değil, küçük kurallardan ve boyun eğmekten kaynaklandığını bilirim.

Anasının, bizim evimizde oğluna bir gelecek gördüğü için her bahaneyle onu buraya sık sık getirdiği yıllarda kitaplardan hoşlandığını keşfetmem bizi birbirimize bağladı ve ev halkının yakıştırdığı sözle, bana çıraklık etti. Ona Şirazlı nakkaşların ufuk çizgisini resmin tâ yukarısına çekmekle Şiraz'da yeni bir usûlü ortaya çıkarttıklarını anlatırdım. Leylasının aşkından deliren Mecnun'u herkes çöllerde perişan resmederken, büyük usta Behzat'ın nasıl onu yemek pişiren, üfleyerek odunları tutuşturmaya çalışan, çadırlar arasında yürüyen kadınların kalabalığı içinde, ama daha da yalnız gösterebildiğini anlatırdım. Hüsrev'in gece yarısı gölde yıkanan Şirin'i çırılçıplak seyrettiği anı resimleyen nakkaşların çoğunun Nizami'nin şiirini okumayıp âşıkların atlarını ve elbiselerini akıllarına esen renklerle boyamalarının ne kadar gülünç olduğunu söyler, resimlediği metni şöyle dikkatle ve akıllıca okuyamayacak kadar ilgisizse o nakkaşın eline kalemi fırçayı almasının paradan başka hiçbir nedeni olmayacağını anlatırdım.

Şimdi Kara'nın başka bir temel bilgiyi de edinmiş olduğunu sevinçle görüyorum: Nakış ve sanatta hayâl kırıklığına uğramak istemiyorsan eğer, sakın onu mesleğin olarak görme. Ne kadar

hünerin ve yeteneğin olursa olsun parayı ve iktidarı başka yerlerde ara ki, hüner ve emeğinin karşılığını alamayınca sanata küsmeyesin.

İstanbul'daki ve taşradaki paşalara ve zenginlere kitaplar yaptırdığı için tek tek tanıdığı Tebriz'in üstat nakkaş ve hattatlarının yoksulluk ve umutsuzluk içinde olduğunu anlattı. Yalnız Tebriz'de değil, Meşhed'de, Halep'te parasızlık ve ilgisizlikten pek çok nakkaş kitap nakşetmeyi bırakmış ve tek yapraklık resimler yapmaya, Frenk seyyahlarını eğlendirecek acayiplikleri resmetmeye ve açık saçık resimler çizmeye başlamışlar. Şah Abbas'ın, Tebriz'de barış antlaşması sırasında Padişahımıza hediye verdiği kitabın şimdiden parçalanıp sayfalarının başka bir kitap için kullanılmaya başlandığını işitmiş. Hint Padişahı Ekber yeni bir büyük kitap için öyle paralar saçmaya başlamış ki, Tebriz ve Kazvin'in en parlak nakkaşları ellerindeki işi bırakıp onun sarayına koşmuşlar.

Bütün bunları bana anlatırken arada tatlılıkla başka hikâyeler sıkıştırıyor: Mesela düzmece bir Mehdi'nin eğlenceli hikâyesini, ya da Safevilerin barış olsun diye Özbeklere rehin verdiği aptal şehzadenin üç gün içinde ateşlenerek ölüvermesi üzerine o tarafta çıkan telaşı tarif ediyor ve bana gülümsüyor. Ama gözlerine düşen bir gölgeden anlıyorum ki, ikimizi de korkutan o bahsedilmesi zor mesele hâlâ bitmemiş.

Evimize girip çıkan, bizim hakkımızda anlatılanları işiten, uzaktan da olsa onun varlığından haberdar her genç erkek gibi Kara da tabii ki tek ve güzel kızım Şeküre'ye âşık olmuştu. Güzeller güzeli kızıma o zamanlar, çoğu onu hiç mi hiç görmeden, herkes âşık olduğu için bu benim gözümde üzerinde durulacak tehlikeli bir şey değildi belki. Ama Kara'nınki eve girip çıkan, evde kabul ve sevgi gören ve Şeküre'yi görme fırsatı bulan bir gencin kara sevdasıydı. Umduğum

gibi sevdasını içine gömmeyi başaramadı ve içindeki şiddetli yangını doğrudan kızıma açmak gibi yanlış bir iş yaptı.

Bunun üzerine evimizden ayağını kesmek zorunda kaldı.

İstanbul'u terk etmesinden üç yıl sonra kızımın en güzel yaşında, bir sipahi ile evlendiğini, bu aklı bir karış havada savaşçının kızıma iki oğlan çocuk doğurttuktan sonra sefere çıkıp bir daha dönmediğini ve dört yıldır ondan kimsenin haber dahi almadığını şimdi Kara'nın da bildiğini sanıyorum. Böyle dedikodu ve havadisler İstanbul'da çabuk yayıldığı için değil, aramızdaki sessizlik anlarında gözümün içine bakışından her şeyi çoktan öğrendiğini seziyorum. Hatta şu anda, rahlenin üzerinde açık duran Kitab-ur Ruh'a göz atarken, evin içinde gezen çocukların seslerine kulak kesildiğini, çünkü iki yıldır kızımın iki oğluyla birlikte baba evine geri dönmüş olduğunu bildiğini de anlıyorum.

Kara'nın yokluğunda yaptırdığım bu yeni evden önce hiç söz etmedik. Büyük bir ihtimalle, servet ve itibar sahibi olmayı aklına koymuş istekli bir gencin hissedebileceği gibi Kara, bu konulardan söz açmayı çok ayıp bir şey olarak görüyor. Ama yine de daha eve girer girmez merdivenlerde ikinci katın her zaman daha kuru olduğunu, kemiklerimdeki ağrılara ikinci kata taşınmanın iyi geldiğini söyledim. İkinci kat, derken tuhaf bir utanç duyuyordum, ama şunu bilmenizi de isterim: Benden çok az serveti olanlar, küçük bir tımarı olan basit sipahiler bile yakında iki katlı ev yaptırabiliyor olacaklar.

Biz kışları nakış odası olarak kullandığım odadaydık. Bitişikteki odadaki Şeküre'nin varlığını Kara'nın hissettiğini sezdim. Onu İstanbul'a çağırmak için Tebriz'e yolladığım mektupta anlattığım asıl konuya girdim hemen.

"Tıpkı senin Tebriz'deki hattatlar ve nakkaşlarla yaptığın gibi ben de bir kitap hazırlatıyordum," dedim. "Benim siparişçim Âlemin Temeli Padişahımız Hazretleri'dir. Kitap gizli olduğundan, Padişahımız benim için Hazinedarbaşı'ndan gizli bir para çıkarttı. Padişahımızın nakkaşhanesinin en usta nakkaşlarıyla tek tek anlaştım. Onların kimine bir köpeği, kimine bir ağacı, kimine kenar süsleriyle ufuktaki bulutları, kimine atları resimlettiriyordum. Resmettirdiğim şeyler, tıpkı Venedikli üstatların resimlerindeki gibi, Padişahımızın bütün âlemini temsil etsin istiyordum. Ama bunlar Venediklilerin yaptığı gibi malın mülkün değil, tabii ki iç zenginliğinin ve Padişahımızın âleminin sevinçlerinin ve korkularının resimleri olacaktı. Para'yı resmettirdiysem küçümsemek içindir, Şeytan'ı ve Ölüm'ü korkuyoruz diye koydum. Bilmiyorum dedikodular ne diyor. Ağaçlarının ölümsüzlüğü, atlarının yorgunluğu, köpeklerinin arsızlığı Padişahımız Hazretleri'ni ve âlemini temsil etsin istedim. Leylek, Zeytin, Zarif ve Kelebek takma adlı nakkaşlarım da keyiflerince konu seçsin istedim. En soğuk, en uğursuz kış geceleri bile Padişahımın nakkaşlarından biri kitap için resmettiği şeyi göstermeye gizlice bana gelirdi."

"Nasıl resimler yapıyorduk ve neden öyle yapıyorduk, onu şimdi tam söyleyemem. Senden sakladığım, söyleyemeyeceğim için değil. Resimlerin neyi anlattığım sanki tam ben de bilmediğim için. Ama onların nasıl resimler olması gerektiğini biliyorum."

Kara'nın benim mektubumdan dört ay sonra İstanbul'a döndüğünü eski evimizin sokağındaki berberden işitmiş, onu eve ben çağırmıştım. Hikâyemde bizi birbirimize bağlayacak bir dert ve bir mutluluk vaadi olduğunu biliyordum.

"Her resim bir hikâye anlatır," dedim. "Okuduğumuz kitabı güzelleştirmek için nakkaş, hikâyenin en güzel meclisini resmeder. Âşıkların birbirini ilk defa görüşü; kahraman Rüstem'in şeytani canavarın kafasını kesişi; öldürdüğü yabancının kendi oğlu olduğunu anlayan Rüstem'in kederi; aşkından aklını kaçıran Mecnun ıssız ve vahşi tabiatın içinde aslanlar, kaplanlar, geyikler, çakallar arasında; İskender savaştan önce kuşlardan geleceği okumak için gittiği ormanda kendi çulluğunun koca bir kartal tarafından paralandığını görünce dertleniyor... Bu hikâyeleri okurken yorulan gözümüz resme bakarak dinlenir. Eğer hikâyede aklımızın ve hayal gücümüzün canlandırmakta zorlandığı bir şey varsa, resim hemen imdada yetişir. Resim hikâyenin renklerle çiçeklenişidir. Kimse hikâyesi olmayan bir resim düşünemez."

"Düşünemez sanırdım," diye ekledim sanki bir pişmanlıkla. "Ama bu yapılabiliyormuş. İki yıl önce Padişahımızın elçisi olarak bir kere daha Venedik'e gitmiştim. Hep İtalyan üstatlarının yaptığı yüz resimlerine bakıyordum. Resmedilenin hangi hikâyenin hangi meclisi olduğunu bilmeden, ama anlamaya ve hikâyeyi çıkarmaya çalışarak. Günün birinde, bir saray duvarında bir resimle karşılaşınca tutulup kaldım."

"Resim her şeyden çok, birinin, benim gibi birinin resmiydi. Bir kâfir elbette, bizim gibi biri değil. Ama ona baktıkça ona benzediğimi hissediyordum. Üstelik, bana hiç mi hiç de benzemiyordu. Kemiksiz, yuvarlak bir yüz, elmacık kemikleri hiç yok, buna karşılık, benim masallardık çeneden onda hiç iz yok. Bana hiç benzemiyor, ama nedense baktıkça sanki benim resmimmiş gibi yüreğimi oynatıyor."

"Bana sarayını gezdiren Venedikli beyden, duvardaki resmin bir dostunun, kendi gibi bir soylu beyin resmi olduğunu öğrendim.

Hayatında kendi için önemli ne varsa, hepsini kendi resmine koydurtmuştu: Arkadaki açık pencereden gözüken manzaradaki çiftlik, köy ve renkleri birbirine karışarak hakiki gibi gözüken orman. Önündeki masada, saat, kitaplar, zaman, kötülük, hayat, kalem, harita, pusula, kutular, içlerinde altın paralar, başka şeyler, ıvır zıvır, kimbilir pek çok resimde olduğu gibi anlamadığım ve sezdiğim şeyler... Cinin, Şeytan'ın gölgesi ve sonra babasının yanında güzeller güzeli rüya gibi kızı."

"Hangi hikâyeyi süslemek ve tamamlamak için bu resim yapılmıştı? Resme bakarken anlıyordum ki bu resmin hikâyesi kendisiydi. Bir hikâyenin uzantısı değildi de resim, kendisi için bir şeydi."

"Karşısında öyle şaşakaldığım resim hiç aklımdan çıkmadı. Saraydan çıktım, misafir kaldığım eve döndüm ve bütün gece o resmi düşündüm. Ben de öyle resmedilebilmek isterdim. Hayır, benim haddim değil, Padişahımız öyle resmedilmeli! Padişahımızı sahip olduğu şeylerle, âlemini gösteren ve kuşatan her şeyle birlikte resmetmeli. Bu fikirle bir kitap resmedilebilir, diye düşündüm."

"Venedikli beyin resmini öyle bir şekilde yapmıştı ki İtalyan üstadı, o resmin o beyin resmi olduğunu hemen anlıyordun. O adamı hiç görmemişsen ve kalabalık içinde o adamı bul deseler, binlerce adam içinden o resim sayesinde onu bulup çıkarabilirdin, İtalyan üstatları herhangi bir adamı, bir diğerinden kıyafetleri ve nişanlarıyla değil, yüzünün şekliyle ayırabilecek gibi resmetmenin usûllerini ve hünerini bulmuşlar. Portre dedikleri şey bu."

"Yüzün bir kere olsun böyle resmedilmişse artık hiç kimse unutturamaz seni. Sen çok uzaklardayken bile, resmine bir bakan, seni yakınındaymış gibi içinde hisseder. Yaşarken seni hiç görmemiş

olanlar bile, senin ölümünden yıllar sonra, sanki sen karşılarındaymışsın gibi seninle göz göze gelebilirler."

Uzun bir süre sustuk. Sofadan sokağa bakan ve aşağı kısmındaki kepenklerini hiç açmadığımız küçük pencerenin balmumlu kumaşla yeni kapladığım üst kısmından içeriye dışarının soğuğu renginde ürpertici bir ışık geliyordu.

"Bir nakkaşım vardı," dedim. "Padişahımın bu gizli kitabı için, öteki nakkaşlar gibi, gizlice bana gelir, sabahlara kadar çalışırdık. En iyi tezhibi o yapardı. Zavallı Zarif Efendi bir gece buradan çıktı, ama evine hiç dönmemiş. Öldürmüşlerdir usta müzehhibimi diye korkuyorum."

VI : Ben, Orhan

"Öldürmüşler midir?" dedi Kara.

Uzun boylu, ince ve biraz da korkutucuydu bu Kara. Onlara doğru gidiyordum ki, "Öldürmüşlerdir," dedi dedem ve beni gördü. "Ne yapıyorsun sen burada?"

Ama öyle bir bakıyordu ki bana, hiç çekinmeden gidip kucağına çıkıp oturdum, ama hemen beni indirdi.

"Kara'nın elini öp," dedi.

Elini öptüm. Kokusuzdu.

"Çok sevimli," dedi Kara beni yanağımdan öptü. "İleride aslan gibi olacak."

"Bu Orhan, altı yaşında. Bir de büyüğü var, Şevket, yedi yaşında. İnatçıdır o çok."

"Aksaray'daki sokağa gittim," dedi Kara. "Soğuktu, her yer kar ve buz içindeydi, ama sanki hiçbir şey değişmemişti."

"Her şey değişti, bozuldu her şey," dedi dedem. "Hem de çok." Bana döndü. "Ağabeyin nerede?"

"Ustanın yanında."

"Sen niye buradasın?"

"Ustam bana, aferin, sen artık git." dedi.

"Yolu tek başına mı geldin?" dedi dedem. "Seni ağabeyin getirmeli." Sonra Kara'ya dedi ki: "Haftada iki kere Kuran mektebinden sonra gittikleri bir ciltçi dostum var, çıraklık ediyor, ciltçilik öğreniyorlar."

"Deden gibi nakış yapmayı da seviyor musun?" dedi Kara.

Sustum.

"Peki," dedi dedem. "Hadi bakalım sen şimdi."

Mangaldan yayılan sıcaklık o kadar tatlıydı ki yanlarından hiç ayrılmak istemedim. Boya ve zamk kokusunu koklayarak bir an durdum. Kahve de kokuyordu.

"Başka türlü nakşetmek, başka türlü görmek midir?" dedi dedem. "Zavallı müzehhibi bu yüzden öldürdüler. Üstelik o eski usul tezhip yapardı. Öldürüldüğünü bile bilmiyorum, yalnıza kayıp. Padişahımız için Üstat Başnakkaş Osman'ın emrinde bunlar bir surname resimliyorlar. Hepsi evlerinde çalışır. Üstat Osman nakkaşhanededir. Önce oraya gitmeni ve her şeyi kendi gözünle görmeni istiyorum. Ötekiler, aralarında tartışıp birbirlerini öldürmüşlerdir diye de korkuyorum. Yıllar önce ustaları Başnakkaş Osman'ın verdiği takma adlarla: Kelebek, Zeytin, Leylek.. Onları gider evlerinde görürsün..."

Merdivenlerden ineceğime gerisin geri döndüm. Hayriye'nin geceleri uyuduğu gömme dolaplı odadan bir tıkırtı geliyordu, oraya

girdim. İçeride Hayriye değil, annem vardı. Beni görünce utandı. Gövdesinin yarısı dolabın içindeydi.

"Neredeydin sen?" dedi.

Ama biliyordu nerede olduğumu. Dolabın içinde bir delik vardır, oradan dedemin nakış odası, onun kapısı açıksa sofa, sonra sofanın öbür tarafında dedemin yattığı odanın içi gözükür, tabi onun da kapısı açıksa.

"Dedemin yanındaydım," dedim. "Anne sen ne yapıyorsun burada?"

"Sana misafir var, yanına girilmeyecek, demedim mi?" Bağırıyordu, ama çok yüksek sesle değil, çünkü misafir duymasın istiyordu. "Ne yapıyorlardı?" diye sordu sonra, tatlı sesiyle.

"Oturmuşlardı. Boyalarla değil ama. Dedem anlatıyordu, öbürü dinliyordu."

"Nasıl oturmuştu?"

Birden hop yere oturdum, misafiri taklit ettim: Ben şimdi çok ciddi bir adamım bak anne; ben şimdi kaşlarımı çatmış dedemi dinliyorum, ve mevlit dinler gibi kafamı makamla ciddi ciddi misafir gibi sallıyorum.

"Git aşağı," dedi annem. "Hayriye'yi çağır bana. Hemen."

Oturdu, kucağına aldığı yazı tahtasının üzerindeki bir küçük kâğıda yazmaya başladı.

"Anne ne yazıyorsun sen?"

"Çabuk aşağı git Hayriye'yi çağır demedim mi sana."

Mutfağa gittim. Ağabeyim gelmiş. Hayriye, önüne misafirin pilavından bir sahan koymuş.

"Kalleş," dedi ağabeyim. "Bırakıp beni ustayla, gittin. Bütün kıvırmayı ben yaptım. Parmaklarım mosmor oldu."

"Hayriye, annem çağırıyor."

"Yemeğim bitince seni dövücem," dedi ağabeyim. "Tembelliğinin, kalleşliğinin cezasını çekeceksin."

Hayriye çıkınca ağabeyim pilavını bile bitirmeden kalkıp üzerime geldi. Kaçamadım. Kolumu yakaladı bileğimden, bükmeye başladı.

"Yapma Şevket yapma, canım çok acıyor."

"Bir daha işi yıkıp kaçacak mısın?"

"Kaçmayacağım."

"Yemin et."

"Yemin ederim."

"Kuran üzerine et."

"Kuran üzerine ederim."

Ama bırakmadı. Beni sininin yanına çekti, çökertti. Bir yandan pilavını kaşıklıyor, bir yandan, benden o kadar kuvvetli ki, kolumu daha da büküyor.

"Yine kardeşine işkence etme zalim," dedi Hayriye. Örtünmüş sokağa çıkıyordu. "Bırak onu."

"Sen karışma esir kızı," dedi ağabeyim. Kolumu hâlâ büküyordu. "Nereye gidiyorsun sen?"

"Limon alacağım," dedi Hayriye.

"Yalancı," dedi ağabeyim, "dolap limon dolu."

Kolumu gevşettiği için birden kendimi kurtardım, tekme attım, Şamdanı sapından tuttum, ama üzerime atılıp beni altına aldı. Şamdana vurdu, sini devrildi.

"Allahın belaları!" dedi annem. Misafir duymasın diye bağırmıyordu. Kara'ya gözükmeden sofayı geçip merdivenden aşağı nasıl inmişti? Bizi ayırdı. "Siz insanı rezil edersiniz, piç kuruları."

"Orhan yalan söyledi bugün," dedi Şevket. "Beni ustamın yanında bütün işle bırakıp kaçtı."

"Sus," dedi annem, ona bir tokat attı.

Hafifçe vurmuştu, ağabeyim de ağlamadı. "Ben babamı istiyorum," dedi. "Babam dönünce Hasan Amca'nın kırmızı kılıcını çekecek ve biz bu evden Hasan Amca'nın yanına döneceğiz."

"Sus," dedi annem. Birden öyle öfkelendi ki Şevket'i kolundan tuttuğu gibi çekti sürükleyerek, taşlığın ucundaki karanlığa götürdü. Ben de peşlerinden gitmiştim. Annem kapıyı açtı, beni de görünce:

"Girin ikiniz de içeri," dedi.

"Ama anne ben bir şey yapmadım," dedim, ama girdim içeri Annem kapıyı üzerimize kapadı, içerisi kör karanlık değildi, nar ağacına bakan kepenklerin aralığından içeriye hafif bir ışık vuruyordu, ama korktum.

"Anne kapıyı aç," dedim. "Üşüyorum."

"Ağlama korkak," dedi Şevket, "Açar şimdi."

Annem kapıyı açtı. "Misafir gidene kadar uslu duracak mısınız?" dedi. "Peki o zaman, Kara gidene kadar mutfakta ocağın başında oturursunuz, yukarı çıkmayacaksınız."

"Orada sıkılırız," dedi Şevket. "Hayriye nereye gitti?"

"Her şeye karışıyorsun, çok oluyorsun sen," dedi annem.

Ahırda bir atın hafifçe kişnediğini duyduk. Sonra bir daha duyduk. Dedenin atı değil, Kara'nın atıydı bu. Bir panayır günü ya dîni bir bayram sabahı başlıyormuş gibi bir neşe geçti aramızdan. Annem gülümsedi, sanki bizim de gülümsememizi isteyerek. İki adım atıp ahırın bu yana bakan kapısını açtı.

"Drrsss," diye seslendi içeri doğru.

Döndü, bizi Hayriye'nin yağ kokan fareli mutfağına sokup oturttu. "Sakın misafir gidene kadar buradan çıkayım demeyin Kavga da etmeyin aranızda ki kimse sizin şımarık, huysuz çocuklar olduğunuzu düşünmesin."

"Anne," dedim kapıyı kapamadan önce. "Anne, bir şey söyleyeceğim. Dedemin zavallı müzehhibini öldürmüşler."

VII : Benim Adım Kara

Çocuğunu ilk gördüğümde, yıllardır Şeküre'nin yüzünün nesini yanlış hatırladığımı hemen anladım. Orhan'ın yüzü gibi Şeküre'ninki de inceydi, çenesi de hatırladığımdan daha uzundu. Bu yüzden sevgilimin ağzı, tabii ki yıllar boyunca düşündüğümden daha küçük ve dar olmalıydı. On iki yıl boyunca, o şehir senin bu şehir benim gezerken hayalimde Şeküre'nin ağzım istekle genişletmiş, dudaklarını daha derli toplu, ama iri ve parlak bir vişne gibi daha etli ve dayanılmaz hayal etmiştim.

Şeküre'nin yüzünün İtalyan üstatlarının usulleriyle yapılmış bir resmi olsaydı yanımda, demek ki, on iki yıl süren yolculuğumun ortalarında bir yerde geride bıraktığım sevgilimin yüzünü artık hiç mi hiç hatırlayamıyorum diye kendimi yersiz yurtsuz hissetmeyecektim hiç. Çünkü içinizde kalbinize nakşeylediğiniz bir sevgilinin yüzü yaşıyorsa eğer, dünya hâlâ sizin evinizdir.

Şeküre'nin oğlunu görmek, onunla konuşmak ve yüzüne yakından bakıp öpmek içimde uğursuzlara, katillere, günahkârlara özgü bir huzursuzluk başlattı hemen. İçimden bir ses, "Haydi, şimdi Şeküre'yi git gör." diyordu bana.

Bir ara, Eniştemin yanından hiçbir şey demeden çıkayım, sofaya açılan kapıları -göz ucuyla saymıştım, biri merdivenlerinki beş

karanlık kapı- hepsini Şeküre'yi bulana kadar tek tek açayım diye düşündüm. Ama yüreğimden geçenleri zamansız ve hesapsızca açıverdiğim için sevgilimden on iki yıl uzak kalmıştım ben. Sessizce ve sinsice bekledim ve Şeküre'nin kimbilir ne kadar sık oturduğu minderlere, dokunduğu eşyalara bakıp Eniştemi dinledim.

Sultan'ın bu kitabı Hicret'in bininci yıldönümüne yetiştirmek istediğini anlattı bana. Cihanpenah Padişahımız takvimin bininci yılında, kendisinin ve devletinin Frenklerin usûllerini de onlar kadar kullanabileceğini göstermek istiyordu. Padişah ayrıca bir de surname yaptırttığı için çok meşgul olduğunu bildiği usta nakkaşların evlerinden çıkmamalarını, nakkaşhanenin kalabalığında değil, evlerinde çalışmalarını buyurmuştu. Onların gizlice Enişteme geldiklerinden de haberdardı tabii.

"Başnakkaş Üstat Osman'ı görürsün," dedi Eniştem. "Kör olmuş diyorlar, bunamış diyorlar: Bence hem kör hem bunaktır."

Usta bir nakkaş olmamasına, aslında bu onun zanaatı hiç olmamasına rağmen Eniştemin Padişah'ın izni ve teşvikiyle bir kitap yaptırıp denetlemesi elbette yaşlı Üstat Başnakkaş Osman ile arasını açacaktı.

Çocukluğumu hatırlayarak evin içindeki eşyalara verdim, dikkatimi. Yerdeki Kula işi mavi kilimi, bakır sürahiyi, kahve tepsisini ve bakracı, tâ Çin'den Portekiz üzerinden geldiğini rahmetli teyzemin kaç kere iftiharla söylediği kahve fincanlarını on iki yıl önceden de hatırlıyordum. Bu eşyalar, tıpkı kenardaki sedef kakmalı rahle, duvardaki kavukluk, yumuşaklığını hatırlayarak dokunduğum kırmızı kadife yastık gibi Şeküre'yle çocukluğumuzu geçirdiğimiz Aksaray'daki evden kalmaydı ve o evdeki mutlululuk ve resim günlerimin ışıltısından hâlâ birşeyler taşıyorlardı.

Mutluluk ve resim. Bunları hikâyeme ve kederime dikkat gösterecek sevgili okurlarımın benim âlemimin başlangıç noktası olarak hep akıllarında tutmalarını isterim. Bir zamanlar burada kitaplar, kalemler ve resimler arasında çok mutluydum. Sonra âşık oldum da bu Cennet'ten kovuldum. Gençliğimde hayatı ve dünyayı iyimserlikle benimsememe yol açtığı için Şeküre'ye ve ona olan aşkıma çok şey borçlu olduğumu aşk sürgünlüğü çektiğim yıllarda çok düşünmüşümdür. Bir çocuk saflığıyla, aşkıma karşılık alacağımdan kuşkum olmadığı için, aşırı iyimserdim ve dünyayı da iyimserlikle kabul edip iyi bir yer olarak görüyordum. Kitapları, Eniştemin o zamanlar bana oku dediği şeyleri, medresede öğretilenleri, nakşı ve resmetmeyi işte bu iyimserlikle benimseyerek sevdim. Eğitimimin güneşli ve şenlikli bu ilk ve en zengin yarısını Şeküre'ye duyduğum aşka borçlu olduğum kadar, onu berbat eden karanlık bilgilerimi de reddedilmeye borçluyum: Buz gibi gecelerde, han odalarında ocağın sönen aleviyle birlikte yok olup gitme isteği, seviştikten sonra rüyalarımda sık sık yanımdaki kadınla birlikte ıssız bir uçuruma düştüğümü görmem ve "beş para etmez herifin tekiyim" fikri Şeküre'den bana mirastır.

"Ölümden sonra," dedi Eniştem çok sonra, "ruhlarımızın bu dünyada yataklarında mışıl mışıl uyumakta olanların ruhlarıyla buluşabileceğini biliyor muydun?"

"Bilmiyordum."

"Ölümden sonra bir uzun yolculuk var, bu yüzden ölmekten korkmuyorum. Korktuğum Padişahımızın kitabını bitiremeden ölmek."

Aklımın bir yanı kendimi Enişteme göre daha güçlü, daha aklı başında ve sağlam bulurken, diğer yanı da on iki yıl önce kızının

benimle evlenmesine izin vermeyen bu adama gelirken aldığım kaftanın pahalılığına, merdivenden şimdi inip ahırdan çıkarıp bineceğim atın gümüş koşumlarına ve işlemeli eğer takımına takılmıştı.

Nakkaşlar arasında öğrendiğim herşeyi ona yetiştireceğimi söyledim. Elini öptüm, merdivenleri indim, avluya çıktım, kar soğuğunu üzerimde hissettim de ne bir çocuk ne de yaşlı bir adam olduğumu hatırladım: Dünyayı mutlulukla tenimde hissediyordum. Ahırın kapısını kaparken bir rüzgâr esti. Taşlıktan avluya geçerken geminden tutup çektiğim beyaz atım benimle birlikte ürperdi: Onun geniş damarlı güçlü bacaklarım, sabırsızlığını, o zor zaptedilir halini kendimin bildim. Sokağa çıkar çıkmaz, tam bir hamlede atımın üzerine atlamak üzereydim ki, tam bir daha hiç dönmem diyen masalsı atlı gibi dar sokaklardan kaybolacaktım ki, nereden çıktığını hiç anlayamadığım koskocaman bir kadın, baştan aşağı pembeler giyen bir Yahudi, elinde bohçası üzerime geldi. O kadar büyük ve genişti ki, dolap gibiydi. Ama hareketli, canlı, hatta işveliydi de.

"Aslanım, delikanlım, hakikaten dedikleri kadar yakışıklıymışsın sen," dedi. "Evli misin, bekâr mısın, gizli sevgilin için İstanbul'un en başta gelen bohçacısı Ester'den ipek mendil alır mısın?"

"Yok."

"Atlastan bir kızıl kuşak?"

"Yok."

"Yok, yok, deme bakayım! Senin gibi bir aslanın nişanlısı, gizli sevgilisi olmaz mı hiç? Kaç gözü yaşlı kız senin için cayır cayır yanıyordur kimbilir?"

Bir anda gövdesi bir cambazın narin gövdesi gibi uzadı ve şaşırtıcı bir zarafetle bana sokuldu. Aynı anda yoktan var eden hokkabazın hüneriyle, elinde bir mektup belirdi. Mektubu kaşla göz arasında kaptım ve sanki yıllardır bu an için terbiye edilmişim gibi hünerle kuşağımın içine soktum. Koca bir mektuptu ve kuşağımın içinde belimle göbeğimin arasında buz gibi tenimin üzerinde şimdiden ateş gibi hissediyordum onu.

"Atına bin, rahvan sür onu," dedi bohçacı Ester. "Bu duvarla birlikte sağa sokağa dön, istifini hiç bozmadan git, ama nar ağacının yanına gelince dön ve çıktığın eve bak, karşındaki penceresine."

Yoluna devam edip bir anda kayboldu. Ata bindim, ama hayatında ilk defa ata binen acemi gibi. Kalbim koşar gibi atıyordu, aklım telaşa kapılmıştı, ellerim atın koşumlarını nasıl tutacağım şaşırmıştı, ama bacaklarım atın gövdesini sıkı sıkıya sarınca sağlam bir akıl ve hüner hakim oldu atıma ve bana ve Ester'in dediği gibi, tamı tamına rahvan yürüdü akıllı atım ve sağa sokağa da döndük ne güzel!

O zaman hissettim belki de gerçekten yakışıklı olduğumu. Masallardaki gibi her kepengin, her kafesin arkasından mahalleli bir kadın beni seyrediyordu ve ben yeniden aynı yangınla yanmak üzere olduğumu hissediyordum. Bu muydu istediğim? Onca yıllık hastalığa geri mi dönüyordum? Birden güneş açılıverdi de şaşırdım.

Nar ağacı nerede? İşte bu kederli, cılız ağaç mı? Evet o! Atımın üzerinde hafifçe yan döndüm: Tam karşımda bir pencere vardı, ama kimse yoktu orada. Cadaloz Ester beni aldattı!

Diyordum ki, birden, buzla kaplı kepenk patlar gibi açıldı ve orada güneşte ışıl ışıl parlayan pencerenin çerçevesi içinde gördüm on iki yıl sonra, güzel yüzü karlı dallar arasından. Kara gözlüm bana mı

bakıyordu, benden ötede başka bir hayata mı? Hüzünlü müydü, gülümsüyor muydu, yoksa hüzünle mi gülümsüyordu anlayamadım. Ahmak atım, yüreğime uyma sen, yavaşlasana! Yine de eğerimin üzerinde pervasızca geri döndüm, sonuna kadar özlemle baktım, beyaz dalların arkasındaki zarif ve ince yüzü kayboluncaya kadar.

Benim atımın üzerinde, onun da pencerede duruşumuzun Hüsrev'in Şirin'in penceresinin altına geldiği o binlerce kere resmedilmiş meclise -aramızda ama biraz arkada kederli bir ağaç da vardı- ne kadar da çok benzediğini çok sonra, bana verdiği mektubu açtıktan, içindeki resmi gördükten sonra anladığımda sevdiğimiz bayıldığımız o kitaplarda resmedildiği gibi aşktan cayır cayır yanmaktaydım.

VIII : Benim Adım Ester

Kara'ya verdiğim mektupta neler yazdığım hepinizin merak ettiğini biliyorum. Bu bende de bir merak olduğu için hepsini öğrendim. İstiyorsanız hikâyenizin sayfalarını geri geri çeviriyormuş gibi yapın da bakın ben ona o mektubu vermeden daha önce neler oldu, bir anlatayım.

Şimdi, akşamüstündeyiz, Haliç'in çıkışındaki bizim Yahudi mahalleciğimizdeki evimizde kocam Nesim'le oturuyoruz da ocağa of-puf iki ihtiyar, odun atarak ısınmaya çalışıyoruz. Bakmayın şimdi kendime ihtiyar deyivermeme, ipek mendillerin, eldivenlerin, çarşafların, Portekiz gemisinden çıkma renkli gömlekliklerin arasına yüzüktü, küpeydi, gerdanlıktı gibi hem pahalısından hem ucuzundan karıları heyecanlandıracak incik-boncuk da koydum mu, takarım bohçamı koluma İstanbul kazan Ester kepçe, girmediğim sokak kalmaz. Kapıdan kapıya taşımadığım mektup, dedikodu yoktur ve bu İstanbul'un kızlarının yarısını ben evlendirdim, ama şimdi bu sözü övünmek için açmamıştım. Diyordum ki, akşamüstü oturuyorduk, tık tık, kapı çaldı, gittim açtım, karşımda bu salak cariye Hayriye. Elinde de mektup. Soğuktan mı, heyecandan mı anlayamadım titreye titreye bana Şeküremin ne istediğini anlatıyor.

Önce bu mektup Hasan'a götürülecek sandım da şaşırdım. Güzel Şeküre'nin savaştan bir türlü dönmeyen kocası -bana kalırsa postu

çoktan deldirtmiştir o bahtsız- var ya. İşte evine dönmez savaşçı kocanın bir de gözü dönmüş kardeşi var; Hasan'dır adı.

Ama anladım ki Şeküre'nin mektubu Hasan'a değil, bir başkasınaymış. Ne yazıyor mektupta, Ester meraktan kuduracak. Sonunda mektubu okumayı başardım.

Sizlerle de öyle fazla tanışmıyoruz. Açıkçası, birden bir utanma sıkılma geldi üzerime. Mektubu nasıl okudum size söylemeyeceğim Belki benim merakımı -siz de en azından berberler kadar meraklı değil misiniz sanki- ayıplar, bor görürsünüz beni. Ben size yalnızca mektubu bana okurlarken işittiğimi söyleyivereyim. Şöyle yazmıştı şeker Şeküre:

"Kara Efendi, babamla olan yakınlığına dayanarak evime geliyorsun. Ama zannetme ki benden herhangi bir işaret alacaksın. Sen gittiğinden beri çok şey oldu. Evlendim, aslan gibi iki çocuğum var. Bir tanesi Orhan, demin içeri girmiş de görmüşsün. Ben dört yıldır kocamı bekliyorum ve başka da bir şey düşünmüyorum. Kendimi iki çocuk ve ihtiyar bir babayla kimsesiz, çaresiz ve güçsüz hissedebilirim, bir erkeğin gücüne ve koruyuculuğuna ihtiyacım olabilir, ama kimse bu durumumdan yararlanabileceğini sanmasın. Bu yüzden lütfen bir daha kapımızı çalma. Bir kere zaten mahcup etmiştin ve o zaman benim, babamın gözünde kendimi temize çıkarmam için ne kadar çile çekmem gerekmişti! Sana bu mektupla birlikte, aklı bir karış havada bir gençken nakşedip bana yolladığın resmi de geri gönderiyorum. Hiçbir umut beslemeyesin, hiçbir yanlış işaret almayasın diye. İnsanların bir resme bakıp âşık olabileceklerini sanmak yalanmış. Ayağın evimizden kesilsin, en iyisi budur"

Zavallı Şeküreciğim, bir erkek, bey, paşa değil ki altına gösterişli mührünü vursun! Kâğıdın dibine adının ilk harfini, küçük, ürkek bir

kuş gibi atmış, o kadar.

Mühür, dedim. Ben bu mühürlü mektupları nasıl açıp kapıyorum diye merak ediyorsunuzdur. Mühürlü değil ki mektuplar. Bu Ester cahil bir Yahudidir, bizim yazımızı sökemez diye düşünüyor canım Şekürem. Doğru, ben sizin yazınızı okuyamam, ama başkasına okuturum. Mektubunuzu ise pekâlâ kendim okurum. Aklınız mı karıştı?

Şöyle izah edeyim ki en kalın kafalınız da anlasın.

Bir mektup diyeceğini yalnız yazıyla demez. Mektup tıpkı kitap gibi, koklayarak, dokunarak, elleyerek de okunur. Bu yüzden akıllı olanlar, oku bakalım, mektup ne diyor, derler. Aptallar da; oku bakalım, ne yazıyor, derler. Hüner yalnız yazıyı değil, mektubun tümünü okumakta. Dinleyin bakalım Şeküre başka ne demiş,

1. Mektubu gizlice yolluyorsam da, mektup taşımayı iş ve huy edinmiş Ester ile yollamakla öyle fazla bir gizlilik maksadım yoktur, diyor.

2. Kâğıdın muska böreği gibi fazla fazla katlanması da gizlilik ve sır anlamına geliyor. Oysa mektup açık. Üstelik yanında koca bir resim var. Maksat sırrımızı aman herkesten saklayalım, gibi yapmak. Bu da, aşkı geri çevirme mektubundan çok, aşka davet mektubuna yakışır.

3. Ki mektubun kokusu da bunu doğruluyor. Eline alanın kararsız kalacağı kadar belirsiz (acaba bilerek mi koku sürülmüş?) ama kayıtsız kalamayacağı kadar çekici (bu bir ıtır kokusu mu yoksa onun elinin kokusu mu?) bu koku, mektubu bana okuyan zavallının aklını

başından almaya yetti. Sanırım Kara'nın da aynı şekilde aklını başından alacaktır.

4. Okumaz yazmaz bir Ester'im ben, ama hattın akışından, bu kalemin, aman acele ediyorum, önemsemeden dikkatsizce yazıveriyorum demesine rağmen, harflerin hep birlikte tatlı bir rüzgâra kapılmış gibi zarifane titreyişlerinden, içinden içinden tam tersini söylediği anlaşılıyor. Orhan'dan söz ederken "demin" diyerek şimdi yazıldığını ima etmesine rağmen, belli ki bir müsvette yapılmış, çünkü dikkat seziliyor her satırda.

5. Mektupla yollanan resim, ben Yahudi Ester'in bile bildiği masaldaki güzel Şirin'in yakışıklı Hüsrev'in resmine bakıp âşık olmasını anlatıyor. İstanbul'un hülyalı kadınlarının hepsi bayılırlar bu hikâyeye, ama ilk defa resminin yollandığını görüyorum.

Siz okuryazar talihlilerin sık sık başına gelir: Okuması olmayan biri yalvarır da ona gelmiş bir mektubu okursunuz. Yazılanlar el kadar sarsıcı, heyecan verici, huzursuz edicidir ki, mektup sahibi kendi mahremiyetine ortak olmanızdan da mahcup, utana sıkıla yazıyı bir daha okumanızı rica eder. Yine okursunuz. Sonunda mektup o kadar çok okunur ki ikiniz de ezberlersiniz. Bundan sonra mektubu ellerine alır, bu lafı şurada mı ediyor, şunu burada mı demiş, diye size sorar ve parmağınızın ucuyla sizin gösterdiğiniz noktaya oradaki harfleri anlamadan bakarlar. Okuyamadıkları ama ezberledikleri sözlerin harflerin kıvrılışına bakarken bazen, bazen öyle içlenirim ki ben, kendimin de okuma yazma bilmediğini unutur da mektuplara gözyaşı döken bu okumasız yazmasız kızları öpmek gelir içimden.

Bir de şu uğursuzlar vardır, sakın benzemeyin onlara: Kız mektubunu eline alıp ona yeniden dokunmak, nerede hangi sözün dendiğini anlamadan bakmak istediğinde ona, "Ne yapacaksın,

okuman yok, daha neye bakacaksın," diyen bu hayvanların, kimisi sanki kendisinmiş gibi kızın mektubunu geri bile vermezler de onlarla kavga edip mektubu geri almak bazen bana, Ester'e düşer. Böyle iyi bir karıyımdır işte ben Ester, seversem sizi, size de yardım ederim.

IX : Ben, Şeküre

Kara, beyaz atının üzerinde, tam karşımdan geçerken ben niye! orada penceredeydim? Tam o anda, bir sezgiyle niye kepengi açmıştım da karlı nar dallarının arasından onu görünce öyle uzun uzun bakmıştım? Bunları size tam söyleyemem. Hayriye ile Ester'e ben haber saldım; Kara'nın oradan geçeceğini biliyordum elbette. Nar ağacına bakan gömme dolaplı odaya, o ara, ben tek başıma sandıklardaki çarşaflara bakmak için çıkmıştım. İçimden öyle geldiği için kepengi o an coşkuyla bütün gücümle itince önce odaya güneş doldu: Pencerede durdum ve Kara ile güneşten gözlerim kamaşır gibi göz göze geldim; çok güzeldi.

Büyümüş, olgunlaşmış, gençliğindeki o sarsak sallantılı halini üzerinden atmış da yakışıklı olmuş. Bak Şeküre, dedi yüreğim bana, Kara yalnızca yakışıklı değil, gözlerinin içine bak, yüreği çocuk gibi, ne kadar temiz, ne kadar yalnız. Evlen onunla. Ama ben ona tam tersini yazdığım bir mektup gönderdim.

Benden on iki yaş büyük olmasına rağmen, ben on ikisindeyken, ondan daha yetişkin olduğumu bilirdim. O zamanlar karşımda bir erkek gibi dimdik durup, şunu yapacağım, bunu yapacağım, şuradan atlayıp, buraya tırmanacağım diyeceğine, her şeyden utanmış olarak önündeki kitabın ve resmin içine gömülür, gizlenirdi. Sonra o da bana âşık oldu. Bir resim çizip aşkını ifade etti. İkimiz de büyümüştük artık.

On iki yaşıma geldiğimde Kara'nın benim gözlerimin içine bakamadığını, sanki göz göze gelirsek bana âşık olduğunu anlayacağımdan korktuğunu sezdim. "Şu fildişi saplı bıçağı verir misin?" derdi mesela, ama bıçağa bakardı da sonra gözünü kaldırıp benim gözümün içine bakamazdı. "Vişne şerbeti güzel mi?" diye sorarsam mesela, bani hepimizin ağzımız doluyken yaptığı gibi tatlı bir gülümseme, bir yüz ifadesiyle güzel olduğunu ifade edemezdi. Bir sağırla konuşur gibi bütün gücüyle "Evet," diye bağırırdı. Çünkü korkudan suratıma bakamazdı. Çok güzeldim o zamanlar. Bütün erkekler, uzaktan, perdeler, kapılar ve kumaşların kalabalığı arasından da olsa, bir kere beni görebilmiş olanlar hemen âşık olurlardı bana. Bunları övünmek için değil, hikâyemi anlayın da kederimi paylaşın diye söylüyorum.

Herkesin bildiği Hüsrev ile Şirin'in hikâyesinde bir an vardır, Kara ile ben çok konuşmuştuk bunu. Hüsrev ile Şirin'i birbirlerine âşık etmeye niyetlidir Şapur. Bir gün, Şirin.nedimeleriyle birlikte kır gezintisine çıktığında, altlarında oturup dinlendikleri ağaçlardan birinin dalma Şapur gizlice Hüsrev'in resmini asar. Şirin yakışıklı Hüsrev'in o güzel bahçenin bir ağacına asılı resmim görünce âşık olur ona. Bu ânı, nakkaşların dediği gibi bu meclisi, Şirin'in Hüsrev'in dala asılı resmine hayranlık ve şaşkınlıkla bakışını gösterir çok resim yapılmıştır. Kara babamla çalışırken pek çok kere görüp bir iki kere de baka baka istinsah etmişti bu resmi tam aynısı gibi. Sonra bana âşık olunca bir kere de kendi için yeniden yapmış. Ama resimdeki Hüsrev ile Şirin'in yerine kendisiyle beni, Kara ile Şeküre'yi resmetmiş. Resimdeki kız ile erkeğin bizler olduğunu altındaki yazı olmasaydı bir tek ben anlayabilirdim, çünkü bazen şakalaşırken beni ve kendini aynı hatlarla, renklerle resmederdi: Ben maviler içinde; kendisi de kırmızı olurdu. Bu yetmiyormuş gibi, bir de Hüsrev'in ve Şirin'in resimlerinin altına adlarımızı yazmıştı. Resmi bir suç gibi,

benim görebileceğim bir yere bırakmış kaçmıştı. Resme bakışımı, ondan sonra ne yapacağımı seyrettiğini hatırlıyorum.

Şirin gibi ona âşık olamayacağımı çok iyi bildiğim için önce hiç renk vermedim. Tâ Uludağ'dan getirildiği söylenen buzlarla soğutulan vişne şuruplarıyla serinlemeye çalıştığımız o yaz gününün akşamı, Kara evine döndükten sonra, onun bana ilam aşk ettiğini babama söyledim. Kara o zamanlar medreseden yeni çıkmıştı. Kenar mahallelerde müderrislik ediyor, kendi isteğinden çok babamın zorlamasıyla pek güçlü, pek itibarlı olan Naim Paşa'ya intisap etmeye çalışıyordu. Babama göre aklı bir karış havadaydı. Naim Paşa'nın yanına girebilmesi, en azından bir katiplikle işe başlayabilmesi için dertlenen ve Kara'nın da bunun için pek bir şey yapmadığını, yani akılsızlık ettiğini söyleyen babam, o akşam bizi kastederek, "Gözü çok daha yukarılardaymış meğer fakir yeğenin," demişti. Anneme aldırmayarak, şöyle de demişti: "Sandığımızdan da akıllıymış meğer."

Ondan sonraki günlerde babam neler yaptı, ben Kara'dan nasıl uzak durdum, önce evimizden, sonra bütün bütün semtimizden; ayağı nasıl kesildi, bütün bunları kederle hatırlıyorum, ama size anlatmak istemiyorum: Babamı ve beni sevmezsiniz diye. İnanın bana, başka çaremiz yoktu. Umutsuz aşk umutsuz olduğunu anlar, kural tanımaz gönül dünyanın kaç bucak olduğunu kavrar da böyle zamanlarda makul insanlar kibarca "bizi birbirimize uygun bulmadılar" diyerek kısa keserler ya haklı olarak: Öyleydi işte. Annemin birkaç kere "Bari çocuğun kalbini kırmayın," dediğini hatırlatayım. Annemin çocuk dediği Kara yirmi dört, ben ise onun yarı yaşındaydım. Babam Kara'nın aşk ilanını küstahça bulduğu için annemin ricasını kasten yerine getirmemiş de olabilir.

İstanbul'dan gittiği haberini aldığımızda onu büsbütün unutmadıysak bile gönlümüzden tamamen çıkarmıştık. Yıllarca hiçbir şehirden haberini de almadığımız için, yapıp da bana gösterdiği resmi çocukluk hatıralarımızın ve çocukça arkadaşlığımızın bir nişanesi olarak saklamamın yerinde olduğunu düşünmüşümdür. Önceleri babam, sonraları da savaşçı kocam resmi bulup huzursuz olmasın, kıskanmasın diye altındaki Şeküre ile Kara kelimelerinin üstünü babamın Hasan Paşa mürekkebi sanki damlamış da damladan çiçekler yapılmış gibi ustaca örtmüştüm. Bugün ona o resmi geri yolladığıma göre, aranızda pencerede onun karşısına çıkıvermiş olmamı benim aleyhime yorumlamaya çalışanlar varsa, belki biraz utanır, belki biraz düşünürler.

Onun karşısına on iki yıl sonra birdenbire çıktıktan sonra orada, pencerenin önünde, akşam güneşinin kızıl ışıkları içinde bir süre kaldım da, bahçenin bu ışıkta hafifçe kırmızımsı bir renge, turunç rengine bürünüşüne, iyice üşüyene kadar hayranlıkla baktım Hiç rüzgâr yoktu. Sokaktan geçen biri ya da babam beni açık pencerede görseydi, ya da Kara atıyla geri dönüp önümden geçseydi ne derlerdi umurumda değildi. Haftada bir güle oynaya hamama gittiğim Ziver Paşa'nın kızlarından o hem sürekli gülen, eğlenen, hem de en olmadık zamanda en şaşırtıcı lafı eden Mesrure bir keresinde, hiçbir zaman tam ne düşündüğünü insanın kendisinin bile bilemeyeceğini söylemişti bana. Ben şöyle düşünürüm: Bazen bir şey söylüyorum, onu düşünmüş olduğumu söylerken anlıyorum, ama anladığını vakit tam tersim inançla düşünüyorum.

Babamın eve çağırdığı ve hepsini tek tek dikizlediğimi sizden saklamayacağım nakkaşlardan zavallı Zarif Efendi'nin kocam gibi kayıp olmasına üzüldüm. En çirkin ve fakir ruhluları da oydu.

Kepengi kapadım, odadan çıktım, aşağıya mutfağa indim.

"Anne, Şevket seni dinlemedi," dedi Orhan. "Kara ahırdan atını alırken mutfaktan çıktı da delikten onu seyretti."

"Ne var!" dedi Şevket elinde havanın eli. "Annem de dolabın içindeki delikten seyrediyordu onu."

"Hayriye," dedim. "Akşama bunlara badem ezmeli, şekerli ekmek kızartırsın az yağda."

Orhan tepinerek sevindi de, Şevket hiç ses etmedi. Yukarı merdivenleri çıkarken ikisi de bağıra bağıra arkamdan yetişip, paldır küldür, bir neşeyle itişerek yanımdan geçerlerken: "Yavaş, yavaş," dedim ben de kahkahalar atarak. "Kör olasıcalar." Birer tatlı yumruk indirdim narin sırtlarına.

Ne kadar güzeldir akşamüstü evde çocuklarla birlikte olmak! Babam sessizce kitabına vermişti kendini.

"Misafiriniz gitti," dedim. "Umarım sıkmamıştır sizi."

"Yok," dedi. "Eğlendirdi beni. Eskisi gibi Eniştesine saygılı."

"İyi."

"Ama ihtiyatlı ve hesaplı da."

Bunu, benim tepkimi ölçmekten çok Kara'yı küçümser bir havayla, konuyu kapatmak için söylemişti. Başka zaman olsaydı sivri dilimle bir cevap yetiştirirdim. Bu sefer, hâlâ beyaz atı üzerinde ilerlediğini hissettiğim o adamı düşündüm de ürperdim.

Sonra, dolaplı odada nasıl oldu bilmiyorum Orhan ile birbirimize sarılmış bulduk kendimizi. Şevket de sokuldu; bir an aralarında itiştiler. Kavgaya tutuştular zannediyordum ki sedire yuvarlanmış bulduk kendimizi. Köpek yavruları gibi onları sevdim; başlarının arkasından, saçlarından öptüm, göğsüme bastırdım onları, ağırlıklarım memelerimin üzerinde hissettim.

"Hımmn" dedim. "Saçlarınız kokuyor sizin. Hayriye ile hamama gidersiniz yarın."

"Ben artık Hayriye ile hamama gitmek istemiyorum," dedi Şevket. -

"Çok mu büyüdün sen," dedim.

"Anne niye bu güzel mor gömleğini giydin?" dedi Şevket.

İçeri odaya gittim, mor gömleği çıkardım. Hep giydiğim soluk yeşili geçirdim üzerime. Giyinirken üşüdüm, ürperdim, ama tenimin ateş gibi olduğunu, dahası gövdemin canlılığını, diriliğini hissettim. Yanaklarımda bir parça allık vardı, çocuklarla itişir, öpüşürken silinip dağılmıştır, ama onu da tükürüp avucumun içiyle iyice yaydım. Biliyor musunuz, hısım akrabalar, hamamda gördüğüm kadınlar, beni gören herkes yirmi dört yaşında iki çocuklu geçkin bir kadın değil de. on altı yaşında bir genç kız gibi olduğumu söylerler. Onlara inanmanızı, sizin de inanmanızı istiyorum, anladınız mı, yoksa hiç anlatmayacağım.

Sizinle konuşmamı yadırgamayın. Babamın kitaplarındaki resimlere yıllardır bakar, içlerinde hep kadınları, güzelleri ararım. Seyrek de olsa vardırlar ve hep mahcup, utangaç, önlerine, en fazla özür diler gibi birbirlerine bakarlar. Erkekler, savaşçılar ve padişahlar gibi başlarını kaldırıp dimdik dünyaya baktıkları hiç olmaz. Ama

aceleyle nakışlanmış ucuz kitaplarda, ressamın dikkatsizliği yüzünden bazı kadınların gözleri yere, hatta resmin içinde başka bir şeye, ne bileyim bir kadehe ya da sevgiliye bakmaz da, doğrudan okuyucuya bakar. Kimdir baktıkları o okuyucu, diye düşünürüm hep.

Tâ Timur zamanından kalma iki yüz yıllık kitaplarla, meraklı gâvurların altınları verip tâ memleketlerine götürdükleri ciltler aklıma gelince ürperirim: Belki de benim şu hikâyemi öyle tâ uzaklardan biri, bir gün dinleyecektir. Kitaplara geçme isteği bu değil mı, bütün padişahlar, vezirler, kendilerini anlatan, kendilerine adanmış kitapları yazanlara keseler dolusu altını bu ürperti için vermiyorlar mı? Bu ürpertiyi içimde duyduğumda, ben de, tıpkı bir gözü kitabın içindeki hayata, bir gözü de kitabın dışına bakan o güzel kadınlar gibi, beni kimbilir tâ hangi yerden ve zamandan seyretmekte olan sizlerle de konuşmak isterim. Ben güzelim, akıllıyım ve beni seyrediyor olmanız da hoşuma gidiyor. Arada bir bir iki yalan söylesem de, bu benim hakkımda yanlış bir fikir edinmeyesiniz diyedir.

Belki sezmişsinizdir, babam beni çok sever. Benden önce üç oğlu olmuş, ama Allah onların canını teker teker almış da ben kıza dokunmamış. Babam üzerime titrer, ama onun seçtiği bir adamla evlenmedim ben; kendi görüp beğendiğim bir sipahiye vardım. Babama kalsa beni vereceği adam hem en büyük âlim olacak, hem nakıştan, sanattan anlayacak, hem güç iktidar sahibi olacak, hem de Karun gibi zengin olacaktı ki, böyle bir şey onun kitaplarında bile olmayacağı için ben yıllarca evde oturup bekleyecektim. Kocamın yakışıklılığı dillere destandı, kendim de aracılarla haber salıp bir fırsatını bulup hamam dönüşü karşıma çıkıverince gördüm, gözlerinden ateş çıkıyordu, hemen âşık oldum. Esmerdi, bembeyaz tenli, yeşil gözlü bir güzeldi; güçlü kolları vardı, ama aslında uyuyakalmış çocuk gibi hep masum ve sessizdi. Belki de, bütün

gücünü savaşlarda adam öldürerek, ganimet toplayarak tükettiği için, bana belli belirsiz kan kokar gibi gelirdi, ama evde hamın gibi yumuşacık ve sakin dururdu. Babamın yoksul bir savaşçı diye önce istemediği ve ben kendimi öldürürüm dediğim için beni vermeye razı olduğu bu adam, savaştan savaşa kahramanca koşarak en büyük yiğitlikleri yaparak on bin akçelik bir tımar sahibi oldu ki herkes bizi kıskanırdı.

Dört yıl önce Safevilerle savaştan dönen orduyla birlikte geri gelmemesine önceleri aldırmadım. Çünkü savaştıkça ustalaşıyor, kendi başına işler çeviriyor, daha büyük ganimetler getiriyor, daha büyük tımarlara çıkıyor, daha çok asker yetiştiriyordu. Ordunun yürüyüş kolundan ayrılıp kendi adamlarıyla birlikte dağlara doğru gittiğini söyleyen şahitler de vardı. Önceleri hep şimdi dönecek diye umdum, ama iki yılda yavaş yavaş yokluğuna alıştım, İstanbul'da benim gibi kocası kayıp ne kadar çok savaşçı karısı olduğunu anlayınca durumumu kabullendim.

Geceleri yataklarımızda çocuklarla birlikte birbirimize sarılır ağlaşırdık. Ağlaşmasınlar diye onlara bir yalan atar, mesela filanca söylemiş, kanıtı var, babanız bahar gelmeden dönüyor der, daha sonra benim yalanım onların ağzından, başkalarının kulağına değişe dolaşa, dönüp bana "Müjde" diye geri gelince herkesten önce ben inanırdım.

Kocamın gün görmemiş, ama çelebi ruhlu Abaza babası ve onun gibi yeşil gözlü kardeşiyle birlikte Çarşıkapı'da bir kira evinde oturuyorduk. Evin orta direği kocam kaybolunca sıkıntılar; başladı. Kayınpeder büyük oğlunun savaşa savaşa zenginleşmesi üzerine bıraktığı aynacılık işine o yaştan sonra geri döndü. Kocamın gümrükte çalışan bekâr kardeşi Hasan, eve getirip bıraktığı para

çoğaldıkça erkeklik taslamaya başladı. Ev işlerini gören cariye kızı, kirayı verememekten korktukları bir kış, alelacele esir pazarına götürüp sattılar ve benden onun gördüğü mutfak işlerini görmemi, çamaşırı yıkamamı, hatta çarşı pazara çıkıp alışveriş etmemi istediler. Ben bu işleri görecek kadın mıyım, demedim, yüreğime taş basıp hepsini yaptım. Ama artık geceleri odasına alacak bir cariyesi olmayan kayınbirader Hasan, benim kapımı zorlamaya başlayınca ne yapacağımı şaşırdım.

Elbette hemen buraya, baba evine dönebilirdim, ama kadıya göre kocam hukuken yaşadığına göre, onları öfkelendirirsem beni çocuklarla birlikte zorla kayınpederimin yanına, yani kocamın evine geri götürmekle kalmaz, bunu yaparken beni ve beni alıkoyan babamı cezalandırıp aşağılayabilirlerdi. Aslına bakılırsa, kocamdan daha insancıl ve makul bulduğum ve tabii ki bana çok fena âşık olduğunu bildiğim Hasan ile sevişebilirdim. Ama bunu düşüncesizce yapmak beni sonunda onun karısı değil, Allah korusun, cariyesi olmaya götürürdü. Çünkü, mirastan payımı istemeye kalkarım, hatta belki de, onları terk eder, çocuklarla babamın yanına dönerim diye korktukları için, kocamın kadı gözünde öldüğünü onlar da kabul etmeye razı değillerdi hiç. Kocam kadıya göre ölmemişse, Hasan ile evlenemezdim tabii, ama başka birisiyle de evlenemeyeceğini için ve bu durum da o eve ve evliliğe beni bağladığı için kocamın "kayıp" olması, sürüp gitmekte olan o belirsiz durum, onlara göre tercih edilebilir bir şeydi. Çünkü unutmayın ki, onların ev işlerini görüyor, yemeklerinden çamaşırlarına her işlerini yapıyordum ve biri de bana deli gibi âşıktı.

Kayınpederim ve Hasan için en iyi çözüm, benim Hasan ile evlenmemdi, ama bunun için önce şahitleri ayarlamak, sonra kadıyı ikna etmek şarttı. O zaman kayıp kocamın en yakınları, babası ve

kardeşi de rıza gösterdiğine göre, kocamın artık ölüden sayılmasına karşı çıkan biri olmayacağına göre, kadı da, biz bu adamın savaşta ölüsünü gördük, diyen yalancı şahitlere üç beş akçeye inanır gözükecekti. En büyük sorun, dul düştükten sonra evi terketmeyeceğime, miras hakkı, ya da evlenmek için para istemeyeceğime, daha önemlisi kendi seçimim ile Hasan ile evleneceğime onu inandırabilmemdi. Bu konuda ona güven vermek için onunla sevişmem ve bunu boşanabilmek için değil -inandırıcı olacak bir şekilde- ona âşık olduğum için yapmam gerektiğini elbette anlamıştım.

Gayret etsem Hasan'a âşık olabilirdim. Hasan kayıp kocamdan sekiz yaş küçüktü, kocam evdeyken kardeşim gibiydi ve bu duygu beni ona yaklaştırmıştı. İddiasız, ama tutkulu oluşunu, çocuklarımla oynamayı sevişini ve bana bazen sanki o susuzluktan ölen birisi, ben de bir bardak soğuk vişne şerbetiymişim gibi özlemle bakışını seviyordum. Ama bana çamaşır yıkatan, cariyeler, köleler gibi çarşı pazar gezip alışveriş etmemden gocunmayan birine âşık olabilmem için çok gayret etmem gerektiğini de biliyordum. Babamın evine gidip gidip tencerelere, kap kaçağa, fincanlara bakıp uzun uzun ağladığım ve geceleri birbirimize destek olmak için çocuklarla koyun koyuna uyuduğumuz o günlerde Hasan bana o fırsatı vermedi. Benim de ona âşık olabileceğime, evlenebilmemiz için gerekli bu tek yolun gerçekleşebileceğine inanamadığı, kendine güveni olmadığı için edepsizlikler etti. Bir iki kere beni sıkıştırmaya, öpmeye, ellemeye kalktı, kocamın hiç dönmeyeceğini beni öldüreceğini söyledi, tehditler savurdu, çocuk gibi ağladı ve aceleciliği ve telaşıyla efsanelerde anlatılan gerçek ve soylu aşka vakit tanımadığı için onunla evlenemeyeceğimi anladım.

Bir gece çocuklarla birlikte yattığımız odanın kapısını zorlayınca hemen kalktım, çocukların korkmasına aldırmadan avazım çıktığı kadar bağırıp eve kötü cinlerin girdiğini söyledim. Kayınpederi uyandırdım ve daha hevesinin şiddeti geçmemiş olan Hasan'ı cin korkuları ve çığlıklarım arasında babasına teşhir ettim. Benim abuk sabuk ulumalarım, ipe sapa gelmez cin laflarım arasında, aklı başında ihtiyar, berbat gerçeği, oğlunun sarhoş olduğunu ve diğer oğlunun iki çocuklu karısına edepsizce yaklaştığını utançla farketti. Sabaha kadar uyumayacağımı, cine karşı oğullarımı kapının önünde oturup bekleyeceğimi söyleyince ses etmedi. Sabah hasta babama bakmak için uzun bir zamanlığına, çocuklarla birlikte baba evine döneceğimi ilan edince yenilgiyi kabullendi. Kocamın satmayıp savaşlardan bana getirdiği Macar'dan ganimeti zilli saati, en asabi Arap atının sinirinden yapılmış kamçıyı, çocukların taşlarını savaş oyunları oynarken kullandıkları Tebriz yapımı fildişinden satranç takımını ve satılmasın diye ne kavgalar ettiğim Nahcivan savaşından ganimet gümüş şamdanları evlilik hayatımın nişaneleri olarak alıp baba evine geri döndüm.

Gaib kocamın evini terk etmem, beklediğim gibi, Hasan'ın bana olan saplantılı, saygısız aşkını, çaresiz, ama saygıdeğer bir yangına dönüştürdü. Babasının kendisini desteklemeyeceğini bildiği için, beni tehdit etmek yerine, köşelerinde kuşların, gözü yaşlı aslanların ve mahzun ceylanların oturduğu aşk mektupları yollamaya başladı. Bir nakkaş ve şair ruhlu dostu yazıp resimlemiyorsa eğer, Hasanla aynı çatı altında yaşarken farkedemediğim zengin hayal âlemini gösteren bu mektupları son zamanlarda yeniden yeniden okumaya başladığımı sizden saklamayacağım. Son mektuplarında Hasan’ın beni ev işlerine köle etmeyeceğini, çünkü çok para kazandığını anlatması, saygılı, tatlı ve şakacı dili ve çocukların bitip tükenmez kavgalarıyla istekleri ve babamın şikayetleri kafamı kazan gibi

yaptığı için penceremin kepengini sanki dünyaya bir "oh" diyebilmek için de açmıştım.

Hayriye akşam sofrasını kurmadan önce babama Arabistan'dan gelen en iyi hurma çiçeğinden ılık bir kavi yaptım, içine bir kaşık bal koyup azıcık limon suyuyla karıştırdım, sessizce yanına girdim ve Kitab-ur Ruh'u okurken, tam da istediği gibi, kendimi hiç farkettirmeden, bir ruh gibi önüne koydum.

Öyle kederli ve cılız bir sesle, "Kar yağıyor mu?" diye sordu ki bana, bunun zavallı babamın hayatında göreceği son kar olduğunu hemen anladım.

X : Ben Bir Ağacım

Ben bir ağacım, çok yalnızım. Yağmur yağdıkça ağlıyorum. Allah rızası için kulak verin şu anlatacaklarıma. Kahvelerinizi için, uykunuz kaçsın, gözleriniz açılsın, bana cin gibi bakın da size niye bu kadar yalnız olduğumu anlatayım.

1. Üstat meddahın arkasında bir ağaç resmi olsun diye aharsız kaba kâğıda alelacele resmedildiğimi söylüyorlardır. Doğru. Şimdi yanımda ne başka narin ağaçlar, ne yedi yapraklı bozkır otları, ne kimi zaman Şeytan'a ve insana benzeyen lüle lüle karanlık kayalar, ne de gökte kıvrım kıvrım Çin bulutları var. Bir yer, bir gök, bir ben, bir de ufuk çizgisi. Ama hikâyem daha karışık.

2. Bir ağaç olarak illaki bir kitabın parçası olmam şart değil. Ama bir ağaç resmi olarak herhangi bir kitabın sayfası değilim diye huzurum kaçıyor. Bir kitapta bir şey göstermiyorsam putataparlar ve kâfirler gibi resmimin duvara asılıp bana secde edilip tapılacağı geliyor aklıma. Erzurumi Hocacılar duymasın, bundan gizlice övünüyorum ve sonra utançla çok korkuyorum.

3. Yalnızlığımın asıl sebebi ise hangi hikâyenin parçası olduğumu benim de bilmemem. Bir hikâyenin parçası olacaktım, ama bir yaprak gibi düştüm oradan. Onu anlatayım:

AĞAÇTAN DÜŞEN YAPRAK GİBİ HİKÂYEMDEN DÜŞÜŞÜMÜN HİKÂYESİ

Acem Şahı Tahmasp, ki hem Osmanlı'nın baş düşmanıydı, hem de cihanın en nakışsever padişahıydı, bundan kırk yıl önce bunamaya başlayınca ilk iş eğlenceydi, şaraptı, musikiydi, şiirdi, nakıştı, bunlardan soğudu. Kahveyi de bırakınca kafası durdu; asık suratlı, karanlık ihtiyarların evhamlarıyla Osmanlı'nın askerinden uzak olsun diye payitahtını o zaman Acem mülkü olan Tebriz'de Kazvin'e taşıdı. Daha da yaşlanınca bir gün cin çarpmasıyla buhrana kapılıp, şaraba, oğlancılığa ve nakşetmeye tövbeler tövbesi dedi ki bu yüce şahın kahve zevkinden sonra aklıselimini de kaybettiğinin iyi bir ispatıdır.

Böylece, Tebriz'de yirmi yıldır cihanın en büyük harikaların yapan mucize elli ciltçiler, hattatlar, müzehhipler, nakkaşlar çil yavrusu gibi şehir şehir dağıldılar. Bunların en parlaklarını, Şal Tahmasp'ın yeğeni ve damadı, Sultan İbrahim Mirza, vali olduğu Meşhed'e çağırdı ve onları nakkaşhanesine yerleştirip Timur zamanında Herat'ta en büyük şair olan Câmi'nin Heft Evreng'in yedi mesnevisini yazdırıp nakışlı, resimli harika bir kitap yaptırmaya başladı. Akıllı ve hoş yeğenini hem seven hem kıskanan, kızını ona verdiği için pişmanlık duyan Şah Tahmasp bu harika kitabı işitince haset etti ve öfkeyle yeğenini Meşhed valiliğinden Kain şehrine, sonra yine bir öfkeyle daha küçük Sebzivar şehrine sürdü. Meşhed'deki hattatlar ve nakkaşlar da böylece başka şehirlere, başka memleketlere, başka sultanların, şehzadelerin nakkaşhanelerine dağıldılar.

Ama bir mucizeyle Sultan İbrahim Mirza'nın harika kitabı yarıda kalmadı; çünkü hakikatli bir kitapdarı vardı. Bu adam atına atlar, hüner, en iyi tezhibi yapan usta oradadır diye ta Şiraz'a gider, oradan

en zarif nestalik hattı yazan hattat için iki sayfayı alır Isfahan'a götürür, sonra dağları geçip ta Buhara'ya çıkıp Özbek Han'ının yanında nakşeden büyük üstat nakkaşa resmin istifini yaptırır, insanlarını çizdirir; Herat'a inip bu sefer yarı kör eski üstatlardan birine otların ve yaprakların kıvrım kıvrım kıvrılışını ezberden nakşettirir; Herat'ta başka bir hattata uğrayıp resmin içindeki kapının üstündeki levhadaki yazıyı altın rika ile yazdırıp hadi yine güneye, Kain'e gider ve altı ay yolculuk ederek yarılayabildiği sayfayı Sultan İbrahim Mirza'ya gösterip aferini alırdı.

Bu gidişle kitabın hiç bitmeyeceğini anladılar ve Tatar ulaklar tuttular. Her birinin eline üzerine işlenip yazılacak sayfayla birlikle sanatçıya istenilen şeyi tarif eden birer mektup verdiler. Böylece bütün Acem ülkesinin, Horasan'ın, Özbek memleketinin, Mavaünnehir'in yanından kitap sayfalarını taşıyan ulaklar geçti.

Ulaklar gibi kitabın yapımı da hızlandı. Bazen elli dokuzuncu yaprakla yüz altmış ikinci yaprak karlı bir gece kurt ulumalarının işitildiği bir kervansarayda karşılaşır, yarenlik ederken aynı kitap için çalıştıklarını anlayıp, odalarından çıkarıp getirdikleri sayfaların hangi mesnevinin neresine düştüğünü, birbirlerine göre yerlerini anlamaya çalışırlardı.

Bugün bitirildiğini kederle işittiğim bu kitabın bir sayfasında da ben olacaktım. Ne yazık ki soğuk bir kış günü beni taşıyarak kayalık geçitlerden geçen Tatar ulağın yolunu haramiler kesti. Önce dövdüler zavallı Tatar'ı, sonra harami usulünce soydular, ırzına geçip imansızca öldürdüler. Bu yüzden ben de bilmiyorum hangi sahifeden düştüğümü. Sizden ricam bana bakıp bunu söylemeniz: Acaba Leyla'yı çadırında çoban kılığında ziyaret eden Mecnun'a gölge mi olacaktım? Umutsuz inançsızın ruhundaki karanlığı anlatayım diye

gecenin içine mi karışacaktım? Bütün cihandan kaçıp denizler aşıp, kuşlar, meyvelerle dolu bir adada huzur bulan iki sevgilinin mutluluğuna eşlik etmek isterdim! Diyar-ı Hind'i fethederken basma güneş geçip günlerce burnu kanaya kanaya ölen İskender'in son anlarına gölge olmak isterdim. Yoksa oğluna aşk ve hayat nasihatları veren babanın gücünü ve yaşını ima etmeye mi yarayacaktım? Hangi hikâyeye mana ve zarafet katacaktım?

Ulağı öldürüp, beni yanlarına alıp dağ şehir demeden gezdiren haramilerden biri, arada bir kıymetimi biliyor, bir ağaç resmine bakmanın, bir ağaca bakmaktan daha hoş olduğunu anlayacak kadar incelik gösteriyordu, ama bu ağacın hangi hikâyenin parçası olduğunu bilmediği için çabuk sıkılıyordu benden. Beni şehir şehir gezdirdikten sonra korktuğum gibi yırtıp atmadı bu haydut, bir handa ince bir adama bir testi şaraba sattı. Geceleri bazen ağır bir mum ışığında bana bakardı bu zavallı ince adam. Kederden ölünce mallarını sattılar. Beni alan üstat meddah sayesinde tâ İstanbul'a kadar geldim. Şimdi çok mutluyum, bu gece burada Osmanlı Padişahı'nın siz mucize elli, kartal gözlü, çelik iradeli, zarif bilekli, hassas ruhlu nakkaşları ve hattatları arasında olmakta şeref duyuyorum ve Allah aşkına, bir üstat nakkaşın duvara assın diye beni kötü kâğıda alelacele çizdiğini söyleyenlere inanmayın diye yalvarıyorum.

Bakın ne yalanlar, ne iftiralar, ne pervasız yakıştırmalar daha var: Dün gece hani buraya duvara bir köpek resmini asıp bu edepsiz köpeğin serüvenlerini hikâye etmişti ya üstadım, bu arada, Erzurumlu bir Husret Hoca'nın serüvenlerini anlatmıştı ya! Şimdi Erzurumlu Nusret Hoca Hazretleri'ni sevenler bunu yanlış anlamış; sözümona biz ona laf dokunduruyormuşuz. Biz büyük vaiz Efendimiz Hazretleri'ne babası belirsiz diyebilir miyiz? Hâşa! Hiç aklımızdan

geçer mi? Bu nasıl bir fitne sokmak, ne pervasız bir yakıştırmadır! Madem Erzurumlu Husret, Erzurumlu Nusret ile karışıyor, ben size Sivaslı Şaşı Nedret Hoca'nın ağaç hikâyesini anlatayım.

Bu Sivaslı Şaşı Nedret Hoca da güzel oğlanları sevmekle nakşetmeyi lanetlemekten başka, kahvenin Şeytan işi olduğunu, içenin Cehennem'e gideceğim söylüyormuş. E Sivaslı, sen benim şu koca dalımın nasıl eğildiğini unuttun mu? Size anlatayım, ama kimseye söylemeyeceğinize yemin edin, çünkü Allah kuru iftiradan saklasın. Bir sabah bir baktım, maşallahı var, minare boylu, aslan pençe dev gibi bir adam ile yukarıda adı geçen benim bu dala çıkıp gül yapraklarımın arasına gizlenmiş, afedersiniz takır takır iş görüyorlar. Sonradan Şeytan olduğunu anladığım dev bizimkini becerirken güzel kulağını hem şefkatle öpüyor, hem de içine fısıldıyor: "Kahve haramdır; kahve günahtır..." diye. Kahvenin zararına inanan, güz dinimizin buyruklarına değil Şeytan'a inanır ona göre.

Bir de son olarak Frenk nakkaşlarından söz edeceğim ki, onlara özenen soysuz varsa ibret alsın. Şimdi bu Frenk nakkaşları, kralların, papazların, beylerin, hatta hanımların yüzlerini öyle bir nakşediyorlar ki, o kişiyi resmine bakıp sokakta tanıyabiliyorsun. Bunların karıları zaten sokakta serbest gezer, artık gerisini siz düşünün. Ama bu da yetmemiş, işleri daha ileri götürmüşler. Pezevenklikte değil, nakışta diyorum...

Bir büyük üstat Frenk nakkaşı ile başka büyük bir nakkaş ustası bir Frenk çayırında yürürler ve ustalık ve sanat üzerine konuşurlarmış. Karşılarına bir orman çıkmış. Daha usta olanı, ötekine şöyle demiş: "Yeni usûllerle resmetmek öyle bir hüner gerektirir ki" demiş, "bu ormandaki ağaçlardan birini resmettin mi,

resme bakan meraklı buraya gelip, isterse o ağacı diğerlerinden ayırt edip bulur."

Ben fakir, gördüğünüz ağaç resmi, böyle bir akılla resmedilmediğim için Allahıma şükrediyorum. Frenk usullerince resmedilseydim beni sahici bir ağaç sanan İstanbul'un bütün köpekleri üzerime işer diye korktuğumdan değil. Ben bir ağacın kendisi değil, manası olmak istiyorum.

XI : Benim Adım Kara

Geç vakit başlayan kar sabaha kadar yağdı. Şeküre'nin mektubunu bütün gece yeniden yeniden okudum. Boş evin boş odasında aşağı yukarı sinirli sinirli yürürken şamdana sokuluyor, soluk mumun titreyen ışığında sevgilimin öfkeli harflerinin asabi titreyişlerini, bana yalan söylemek için attıkları taklaları, sağdan sola kıvırta kıvırta ilerleyişlerini seyrediyordum. Derken gözümü önünde kepengin birden açılışı ve sevgilimin karşıma çıkıveren yüzü ve kederli gülümseyişi beliriyordu. Son altı yedi yıldır aklımın içinde Şeküre'dir diye değiştire değiştire taşıdığım ve vişne rengindeki ağızları gittikçe genişleyen yüzlerin hepsini, onun gerçek yüzünü görünce unutmuştum.

Gece vakti bir ara evlilik düşlerine kaptırdım kendimi. Hayalimde aşkımdan hiç şüphem yoktu, aşkımın karşılık gördüğünden de. Böylece büyük bir mutluluk içinde evleniyorduk biz, ama merdivenli bir evde hayallerimdeki mutluluk tuzla buz oluyordu. Doğru dürüst bir iş bulamıyor, karımla kavga edip söz geçiremiyordum.

Bu karanlık hayalleri Arabistan'daki bekâr gecelerim sırasına okuduğum Gazzali'nin Ihya-ı Ulum'unun evliliğin zararları kısmından apardığımı anlayınca, gecenin ortasında, aynı sayfalara evliliğin yararları konusunda daha fazla laf olduğu geldi aklıma Ama kendimi onca zorlamama rağmen kaç kere okuduğum bu faydaların yalnızca

ikisini hatırlayabildim. Erkek evlenince evini birisi düzene sokuyordu, ama hayalimdeki merdivenli evde hiç düzen yoktu. İkincisi, suçlu suçlu otuz bir çekmekten ve daha da suçlulukla karanlık arka sokaklarda pezevenklerin arkasından orospu peşinde sürüklenmekten kurtuluyordum.

Bu kurtuluş düşüncesi, gecenin ilerlemiş bir saatinde aklıma yine otuz bir çekmeyi getirdi. Bir saflık isteğiyle, takıntıyı bir an önce kafamdan çıkarmak için her zamanki alışkanlıkla odanın bir köşesine çekildim, ama bir süre sonra otuz bir çekemediğimi anladım. On iki yıldan sonra ben yine âşık olmuştum!

Bu şaşmaz kanıt yüreğime öyle bir heyecan ve korku saldı ki mumun ışığı gibi neredeyse titreye titreye yürüdüm odada. Pencereye çıkıp kendini gösterecekse Şeküre, bir de tam tersi mantığı harekete geçirdiği o mektuba ne gerek vardı ki? Kızı beni o kadar istemiyorsa, babası niye çağırıyor, bunlar, baba kız bana oyun mu oynuyorlardı? Odada aşağı yukarı yürüyor, kapının, duvarın, gıcırdayan döşemenin her soruma gacır gucur bir cevap vermeye çalışarak benim gibi kekelediğini hissediyordum.

Yıllar önce yaptığım o resme, Şirin'in bir ağacın dalına asılı Hüsrev'in resmini görüp ona tutuluşunu anlatır resme baktım. Tebriz'den gelip Eniştemin eline yeni geçmiş vasat bir kitaptaki aynı resimden aldığım ilhamla yapmıştım onu. Resme bakmak, ne sonraki yıllarda her hatırlayışımda olduğu gibi utandırdı beni (resmin ve aşk ilanının basitliği yüzünden) ne de mutlu gençlik hatıralarıma geri götürdü. Sabaha doğru aklım duruma hakim oldu da, resmi bana geri yollamasını, Şeküre'nin benim için ustaca kurmakta olduğu bir aşk satrancının bir hamlesi olarak gördüm. Oturdum, şamdanın ışığında Şeküre'ye bir cevap mektubu yazdım.

Biraz uyuduktan sonra sabah mektubu göğsümün üzerine koydum ve sokaklara çıktım, uzun uzun yürüdüm. Kar İstanbul'un dar sokaklarını genişletmiş, şehri de kalabalığından arındırmıştı. Her şey çocukluğumda olduğu gibi daha sessiz ve hareketsizdi. Çocukluğumun karlı kış günlerinde zannettiğim gibi, İstanbul'un anılarını, kubbelerini, bahçelerini kargalar sarmış gibi geldi bana. Karın üzerindeki ayak seslerimi dinleyerek ağzımdan çıkan buhara bakarak hızla yürüyor, Eniştemin gitmemi istediği saray nakkaşhanesinin de sokaklar gibi sessiz olduğunu düşünerek heyecanlanıyordum. Yahudi mahallesine girmeden mektubumu Şeküre'ye ulaştıracak Ester'e bir çocukla haber saldım, öğle namazından önce buluşmak için yer söyledim.

Ayasofya'nın arkasındaki nakkaşhane binasına erkenden gittim. Çocukluğumda bir ara çıraklık ettiğim, Enişte'nin aracılığıyla girip çıktığım nakkaşhane binasının görünüşünde, saçaklardan sarkan buzlar hariç hiçbir değişiklik yoktu.

Genç ve yakışıklı bir çırak önde, ben arkada, zamk ve çiriş kokuları içerisinde başları dönmüş yaşlı cilt ustalarının, erken yaşta kamburu çıkmış usta nakkaşların, gözleri ocağın alevlerine kederle takıldığı için dizlerinin üzerindeki kâselere bakmadan boya karıştıran gençlerin arasından geçtik. Bir köşede kucağındaki devekuşu yumurtasını özenle boyayan bir ihtiyar, bir çekmeceyi neşeyle nakşeden bir amca, onları saygıyla izleyen genç bir çırağı gördüm. Açık bir kapıdan, ustalarının azarladığı genç öğrencilerin yaptıkları yanlışı anlamak için kıpkırmızı yüzlerini önlerindeki kâğıtlara değdirircesine yaklaştırdıklarını gördüm. Bir başka hücrede kederli ve hüzünlü bir çırak renkleri, kâğıtları, nakşı unutmuş, benim az önce heyecanla yürüdüğüm sokağa bakıyordu. Açık hücre kapılarının

önünde nakış istinsah eden, kalıp boya hazırlayan, kalemlerini sivrilten nakkaşlar ben yabancıya yan gözle düşmanca baktılar.

Buzlu merdivenleri çıktık. Nakkaşhane binasının ikinci katlı dört yanından dolanan revakının altından yürüdük. Aşağıda kat kaplı iç avluda çocuk yaşta iki öğrenci, kalın aba kumaştan cübbelerine rağmen belli ki soğuktan tir tir titreyerek bir şeyi, belki verilecek bir cezayı bekliyorlardı. İlk gençliğimizde tembellik eden ya da pahalı boyaları ziyan eden öğrencilere atılan dayakları, ayaklarını kanatıncaya kadar tabanlarına vurulan sopaları hatırladım.

Sıcak bir odaya girdik. Dizlerinin üzerine rahatça oturmuş nakkaşlar gördüm, ama hayallerimin ustaları değil, çıraklıktan yeni çıkmış gençlerdi bunlar. Bir zamanlar bende fazlasıyla saygı heyecan uyandıran bu oda, Üstat Osman'ın takma adlar verdiği büyük ustalar artık evlerinde çalıştıkları için bir büyük zengin padişahın nakkaşhanesi değil de, Doğu'da ıssız dağlar içinde yitip gitmiş bir kervansarayın büyükçe bir odasına benziyordu şimdi.

Hemen kenarda, bir piştahtanın başında on beş yıl sonra ilk defa gördüğüm Başnakkaş Üstat Osman, bir gölgeden çok bir hortlakmış gibi geldi bana. Yolculuklarım sırasında ne zaman nakşetmeyi, resmetmeyi düşlesem, Behzat gibi hayallerim içinde hayranlıkla beliren büyük usta, Ayasofya tarafına bakan pencereden gelen kar beyazı ışığın içinde beyaz kıyafetleriyle sanki çoktan öteki dünyanın hayaletlerine karışmıştı bile. Üzerinin benlerle kaplanmış olduğunu gördüğüm elini öptüm, kendimi hatırlattım. Eniştemin beni buraya çocukluğumda soktuğunu, ama benim kalemi tercih edip çıktığımı, yıllarımı yollarda, Doğu şehirlerinde paşalara katiplik, defterdar katipliği ederek geçirdiğimi, Serhat Paşa ve öteki paşalarla birlikte Tebriz'de hattat ve nakkaşları tanıyıp kitaplar hazırlattığımı, Bağdat

ve Halep'te, Van'da ve Tiflis'te bulunduğumu, savaşlar gördüğümü söyledim.

"Ah, Tiflis!" dedi büyük üstat penceredeki muşambadan süzülüp karlı bahçeden içeri vuran ışığa bakarak. "Orada şimdi kar mı yağıyor?"

Sanatında ustalaşa ustalaşa körleşen ve bir yaştan sonra yarı evliya yarı bunak hayatı süren ve bitip tükenmez efsaneleri anlatılan eski Acem üstatları gibi davranıyordu, ama cin gibi gözlerinden Eniştemden şiddetle nefret ettiğini, benden şüphelendiğini görebildim hemen. Yine de ona Arap çöllerinde karın, burada olduğu gibi yalnızca Ayasofya Camii'ne değil, hatıralara da yağdığım anlattım. Tiflis kalesine kar yağdığı zaman çamaşır yıkayan kadınların çiçek renginde şarkılar söylediğini, çocukların da yastıklarının altında yaz için dondurma sakladıklarını hikâye ettim.

"Gittiğin ülkelerde nakkaşlar, ressamlar ne nakşediyor, ne resmediyorlar anlat," dedi.

Bir köşede sayfalara cetvel çekerken hayaller içinde dalıp gitmiş hülyalı genç nakkaş rahlesinden başını kaldırıp, bana, en gerçek masalı şimdi anlat, dercesine ötekilerle birlikte baktı. Çoğu mahallesinde bakkal kimdir, komşu manavla niye kavgalıdır, ekmeğin okkası kaçadır bilmeyen bu insanların Tebriz'de, Kazvin'de, Şiraz ve Bağdat'ta kimin nasıl nakış yaptığından, hangi hanların, şahların, padişahların, şehzadelerin kitap için kaç para döktüğünden haberdar olduklarından, en azından bu çevrelerde veba gibi hızla yayılan en son dedikodu ve söylentileri fazla fazla işitmiş olduklarından hiç kuşkum yoktu, ama yine de anlattım. Çünkü ben oradan, Doğu'dan, orduların savaştığı, şehzadelerin birbirini boğazlayıp şehirleri yağmalayıp yaktığı, savaş ve barışın her gün konuşulduğu ve

asırlardır en iyi şiirlerin yazılıp, nakşın ve resmin yapıldığı Acem ülkesinden geliyordum.

"Elli iki yıldır tahtta oturan Şah Tahmaşp son yıllarında, bildiğiniz gibi kitap, nakış, resim aşkını unutup şairlere, nakkaşlara, hattatlara sırtını dönüp kendini ibadete vererek ölmüş, yerine de oğlu İsmail oturmuştu," dedim. "Huysuzluğunu ve kavgacılığını bildiği için babasının yirmi yıl hapiste tuttuğu yeni şah tahta geçer geçmez kudurup kardeşlerini boğazlattı, kimini de kör edip başından attı. Ama düşmanları sonunda afyonlayıp zehirleyip ondan kurtuldu da tahta yarım akıllı ağabeyi Muhammet Hüdabende'yi geçirdik Onun zamanında bütün şehzadeler, kardeşler, valiler, Özbekler, herkes ayaklandı, birbirleriyle ve bizim Serhat Paşamızla öyle bir savaşa tutuştular ki Acem ülkesi toz duman içinde kaldı, taruman oldu. Parasız, pulsuz, akılsız ve yarı kör şimdiki Şahın ne kitap yazdıracak hali var, ne resimletecek. Böylece, Kazvin'in ve Herat'ın efsanevi nakkaşları, Şah Tahmasp'ın nakkaşhanesinde harikalar yaratan bütün o yaşlı ustalar ve çırakları, fırçaları atları dörtnala koşturan, kelebekleri sayfadan çıkarıp uçuran ressamlar, renkbazlar, bütün o usta ciltçiler, hattatlar, hepsi işsiz güçsüz, parasız pulsuz hatta yersiz yurtsuz kaldılar. Kimi kuzeye Şeybaniler arasına, kimi Hindistan'a, kimi buraya İstanbul'a göç etti. Kimi başka işlere girip, orada kendini ve şerefini tüketti. Kimi de her biri birbirine düşmüş küçük şehzadelerin, valilerin yanına girip en fazla üç beş yaprak resmi olan avuç içi kadar kitaplar için çalışmaya başladılar. Sıradan askerlerin, görgüsüz paşaların, şımarık şehzadelerin zevki için alacele yazılıp şıpınişi nakışlanmış ucuz kitaplar sardı her yeri."

"Ne kadardan gidiyor?" diye sordu Üstat Osman.

"Koskoca Sadıki Bey'in bir Özbek sipahisi için yalnızca kırk altına bir Acaip-ül Mahlukat resmettiği söyleniyor. Doğu seferinden Erzurum'a geri dönen görgüsüz bir paşanın çadırında, araların üstat Siyavuş'un elinden çıkma resimler de olan, açık saçık resimlerle dolu bir murakka gördüm. Resmetmekten cayamayan büyük ustalar bir kitabın, bir.hikâyenin parçası olmayan tek tek resimler yapıp satıyorlar. O tek resme bakarken bu hangi hikâyenin hangi meclisidir demiyorsun da, yalnızca resmin kendisi için, görme zevki için bakıp, mesela tam bir at olmuş bu, ne güzel diyor, ressama parayı bu yüzden veriyorsun. Savaş resimleri de, sikiş resimleri de pek isteniyor. Kalabalık bir savaş meclisi üç yüz akçeye kadar düşmüş ve sipariş eden yok gibi. Bazıları ucuz olsun alıcı çıksın diye aharsız, cilasız kâğıda, boya bile sürmeden siyah beyaz resimler yapıyorlar."

"Mutlu mu mutlu, hünerli mi hünerli bir müzehhibim vardı," dedi Üstat Osman. "Öyle bir zarafetle iş görürdü ki, biz ona Zarif Efendi derdik. Ama o da bizi bıraktı gitti. Altı gün oluyor, ortalıkta yok. Sırra kadem bastı."

"İnsan bu nakkaşhaneyi, bu mutlu baba evini nasıl bırakır da gidebilir?" dedim.

"Çıraklıklarından beri yetiştirdiğim benim dört genç üstadım, Kelebek, Zeytin, Leylek ve Zarif, Padişahımızın iradesiyle artık evlerinde nakşediyorlar," dedi Üstat Osman.

Görünüşte bütün nakkaşhanenin ilgilendiği Surname için daha rahat çalışabilsinler diyeydi bu. Sultan bu sefer usta nakkaşlarına özel bir kitap için saray avlusunda bir özel köşe açtırmamış, onlara evlerinde çalışmalarını buyurmuştu. Bu buyruğun Eniştemin kitabı için verilmiş olabileceği aklıma gelince sustum. Üstat Osman ne kadar imalı konuşuyordu?

"Nuri Efendi," diye seslendi, kambur ve solgun bir nakkaşa, "Kara Çelebi'ye bir vaziyet ver!"

"Vaziyet," nakkaşhanede olup bitenleri çok yakından takip ettiği o heyecanlı zamanlarda, Padişahımızın her iki ayda bir nakkaşhane binasını ziyaretleri sırasında yapılan bir törendi. Hazinedarbaşı Hazım, Şehnamecibaşı Lokman ve Başnakkaş Üstat Osman'ın eşliğinde Padişahımıza nakkaşhanenin üstatlarının, hangi kitapların hangi sahifeleri üzerinde çalıştığı, kimin hangi tezhibi yaptığı, kimin hangi resmi renklendirdiği, renkbazların, cetvelkeşlerin, müzehhiplerin, ellerinden her iş gelir on parmağında on marifet usta nakkaşların tek tek hangi işlerin üzerinde oldukları anlatılırdı.

Nakşedilen kitapların çoğunun yazarı Şehnamecibaşı Lokman Efendi elden ayaktan düşüp evinden çıkmaz olduğu, Bâşnakkaş Osman sürekli bir kırgınlık ve öfkenin dumanları içinde kaybolduğu ve Kelebek, Zeytin, Leylek ve Zarif takma adlı dört üstat evlerinde çalıştığı ve Padişahımız da artık nakkaşhanede çocuk gibi heyecanlanamadığı için artık hiç yapılmayan bu tören yerine onun bir taklidinin yapılması beni kederlendirdi. Pek çok nakkaşa olduğu gibi, hayatı hiç yaşayamadan ve zanaatında hiç ustalaşamadan boşu boşuna ihtiyarlamıştı Nuri Efendi, ama iş tahtasına yıllarca eğilip boşu boşuna kambur olmuş değildi: Nakkaşhanede olup bitenlere, kimin hangi güzel sayfayı yaptığına dikkat etmişti hep.

Böylece, Padişahımızın şehzadelerinin sünnet düğünü törenlerini anlatan Surname'nin efsane sayfalarını ilk defa heyecanla seyrettim. Her meslekten, her loncadan bütün İstanbul'un katıldığı bu elli iki gün süren sünnet düğününün hikâyelerini tâ Acemistan'da duymuş, töreni anlatan kitabı daha yapılırken işitmiştim.

Önüme konan ilk resimde, Cihanpenah Padişahımız merhum' İbrahim Paşa'nın sarayının şehnişinine kurulmuş, aşağıda At Meydanı'nda yapılan şenlikleri hoşgörülü bir bakışla seyrediyorlardı. Yüzü, onu başkalarından ayırabilecek kadar ayrıntılı olmasa da, iyi ve saygıyla çizilmişti. Padişahımızın solunda yerleştiği iki sayfalık resmin sağ yanında ise pencerelerde, kemerler içinde vezirler, paşalar, Acem, Tatar, Frenk ve Venedik elçileri vardı. Padişah olmadıkları için acele ve dikkatsizce çizilen ve hedefe odaklanmayan gözlerini meydandaki harekete dikmişlerdi hepsi. Daha sonra diğer resimlerde de aynı yerleştirme ve istifin, duvar işlemeleri, ağaçlar, kiremitler başka türlü ve başka renklerle çizilse tekrarlandığını gördüm. Yazılar hattatlarca yazılıp resimleri bitirilip Surname ciltlendiğinde, sayfaları çeviren okur, böylece hep aynı duruşla hep aynı meydana bakan Padişah'ın ve davetli kalabalığının bakışları altındaki At Meydanı'nda her seferinde bambaşka renkler içinde bambaşka bir hareketi görecekti.

Ben de gördüm: Oraya, At Meydanı'na konmuş yüzlerce kâse pilavı kapışanları ve kızarmış sığırı yağmalarken içinden çıkan tavşanlardan, kuşlardan korkanları gördüm. Tekerlekli bir arabaya binip lonca halinde Padişahımızın önünden geçerken aralarından birini arabaya yatırıp çıplak göğsü üzerindeki köşeli bir örste bakır döverken çekiçleri çıplak adama isabet ettirmeden vuran usta bakırcıları gördüm. Padişahının önünden araba içinde geçerken camların üzerine karanfiller, serviler işleyen camcıları ve develere inildenmiş çuvallar dolusu şeker ile kafesler içinde şekerden papağanlarla geçerken tatlı şiirler okuyan şekercileri ve araba içinde çeşit çeşit askılı, zarflı, sürmeli, dişli kilitlerini sergileyerek ve yeni zamanların ve yeni kapıların kötülüklerinden şikâyet ederek geçen ihtiyar kilitçileri gördüm. Hokkabazları gösterir resme usta nakkaşlardan hem Kelebek, hem Leylek, hem de Zeytin

dokunmuştu: Bir hokkabaz bir sırığın üzerinde yumurtaları sanki geniş bir mermerin üzerinde yürütür gibi hiç düşürmeden yürütüyor, bir başkası da ona tef çalıyordu. Kaptanıderya Kılıç Ali Paşa denizlerde yakalayıp esir ettiği kâfirlere çamurdan bir kefere dağı yaptırmış, hepsini arabaya bindirmiş ve Padişah'ın tam önündeyken dağın içindeki barutu patlatarak kâfirin memleketini toplarıyla nasıl inim inim inlettiğini göstermişti, resimde aynen gördüm. Ellerinde satırları gül ve patlıcan renkli elbiseler giyen sakalsız, bıyıksız kadın yüzlü kasapların çengelden sarkan derisi yüzülmüş pembe koyunlara gülümsediklerini gördüm. Zincirler ile Padişahımızın huzuruna getirilmiş aslan kızdırılıp alay edilince gözleri kan içinde kalıp öfkelenmiş, seyirciler bakıcıları alkışlamışlar ve İslam'ı temsil eden aslan, öbür sayfada domuz gâvuru temsil eden boz ve pembeye boyanmış domuzu kovalamıştı. Padişah'ın huzurundan geçerken arabanın üzerine yerleştirilmiş dükkânının tavanından baş aşağı sarkıp müşterisini tıraş eden berberin ve o müşteriye gümüş kap içinde kokulu sabunla ayna tutup bahşiş bekleyen kırmızılar içindeki berber çırağının resmine de doya doya baktıktan sonra harika nakkaşın kim olduğunu sordum.

"Resmin, güzelliğiyle insanı hayatın zenginliğine, sevgiye, Allah'ın yarattığı âlemin renklerine saygıya, iç düşünceye ve imana çağırması önemlidir. Nakkaşın kimliği değil."

Eniştemin beni buraya soruşturmaya yolladığını anlayıp da ihtiyatlı mı davranıyordu sandığımdan çok daha incelikli olan nakkaş Nuri yoksa Başnakkaş Üstat Osman'ın sözlerini mi tekrarlıyordu?

"Bütün bu tezhipleri Zarif Efendi mi yapmıştı?" diye sordum. "Onun yerine tezhipleri kim yapıyor şimdi?"

Açık kapının iç avluya bakan aralığından çocuk çığlıkları, haykırışlar gelmeye başladı. Aşağıda serbölüklerden biri, büyük iri mal, ceplerinde lal tozu, ya da kâğıt içinde altın varak saklayan şakirtleri, herhalde az önce soğukta titreyerek bekleyen ikisini falakaya yatırtmıştı. Dalga geçmek için fırsat kollayan genç nakkaşlar seyir için kapıya koşuştular.

"Çıraklar, meydanın zeminini, bu resimde Osman ustamız buyurduğu gibi gülgûni bir pembeye boyayıp bitirene kadar," dedi Nuri Efendi ihtiyatla, "Zarif Efendi kardeşimiz de gittiği yerden dönüp bu iki sayfanın tezhibini yapar bitirir inşallah. Nakkaş Osman üstadımız, Zarif Efendi'den At Meydanı'nın toprak zemin her seferinde başka bir renge boyanmasını istedi. Gülgûni pembe, hint yeşili, safran sarısı ya da kaz boku rengine. Çünkü resme bakan göz oranın meydan olduğunu, toprak rengi olacağını ilk resimde anlar da, ikinci, üçüncü resimde oyalanmak için başka renkler ister. Nakış, sayfayı şenlendirmek için yapılır."

Bir köşede bir kalfanın bıraktığı, üzeri, resmedilmiş bir kitap gördük. Bir zafername için donanmanın savaşa gidişini gösteren bir tek sayfalık resim üzerinde çalışıyormuş, ama belli ki ayak tabanları sopalarla parçalanan arkadaşlarının çığlıklarını duyup seyretmeye koşmuştu. Bir kalıbın üzerinden geçe geçe çizdiği bir örnek gemilerle yaptığı donanma sanki denizin üzerine hiç oturmuyordu bile, ama bu iğretilik, yelkenlerin rüzgârsızlığı kalıptan değil, genç nakkaşın yeteneksizliğindendi. Kalıbın ne olduğu çıkaramadığım eski bir kitaptan, belki bir murakkadan vahşi kesilip çıkarıldığını kederle gördüm. Üstat Osman belli ki aldırmıyordu artık pek çok şeye.

Sıra kendi iş tahtasına gelince Nuri Efendi üç haftadır üzerinde çalıştığı tuğra tezhibinin bittiğini gururlanarak söyledi. Kime, hangi

amaçla yollanacağı anlaşılmasın diye boş kâğıda çizim tuğraya ve tezhibine saygıyla baktım. Doğu'da pek çok huysuz paşanın, Padişah'ın tuğrasının bu soylu ve güç dolu güzelliği görüp isyandan vazgeçtiğini bilirim.

Sonra hattat Cemal'in yazıp bitirip bıraktığı en son harikaları gördük de, asıl sanatın hat, nakşın hattı öne çıkarmak için bir bahane olduğunu söyleyen renk ve nakış düşmanlarına hak vermemek için çabuk geçtik.

Cetvelkeş Nasır, Timur'un oğulları zamanından kalma bir Nizami Hamse'sinden bir sayfayı, Hüsrev'in Şirin'i yıkanırken çıplak görüşünü tasvir eden bir resmi, tamir ediyorum diye bozuyordu.

Altmış yıl önce Tebriz'de Üstat Behzat'ın elini öptüğünü ve o sırada efsane büyük üstadın kör ve sarhoş olduğunu iddia etmekten başka bir hikâyesi olmayan doksan iki yaşındaki yarı kör bir eski usta Padişahımıza üç ay sonra bitirip vereceği bayram hediyesi kalem kutusunun işlemelerini kendi titreyen elleriyle gösterdi.

Alt kat odalarındaki dar hücrelerinde, seksene yakın nakkaş, öğrenci ve çırağın çalıştığı bütün nakkaşhaneyi bir sessizlik sarmıştı. Benzerlerini çok dinlediğim dayak sonrası sessizliğiydi bu; bazen sinir bozucu bir kahkaha ya da bir şaka, bazen de çıraklık yıllarını hatırlatan bir iki hıçkırık ve bastırılmış bir ağlama öncesi iniltisiyle kesilir, usta nakkaşlar da kendi çıraklık yıllarında yedikleri dayakları hatırlarlardı. Doksan iki yaşındaki yarı kör usta bana bir an daha derin bir şeyi, burada bütün savaşlardan ve alt üst oluşlardan uzakta her şeyin sona ermekte olduğunu hissettirdi. Kıyamet kopmadan hemen önce de böyle bir sessizlik olacaktır.

Nakış aklın sessizliği, gözün musikisidir.

Veda etmek için Üstat Osman'ın elini öperken yalnız büyük bir saygı değil, ruhumu altüst eden bambaşka bir şey de duydum: Bir evliyaya duyacağınız cinsten hayranlıkla karışık bir acıma: Tuhaf bir suçluluk duygusu. Belki de Frenk üstatlarının usûlleri gizlice açıkça taklit edilsin isteyen Eniştem ona bir rakip olduğu için.

Aynı anda büyük üstadı hayatta son kere gördüğüme karar veriverdim ve hoşuna gitmek, onu sevindirmek telaşıyla bir soru sordum.

"Büyük üstadım, efendim, has bir nakkaşı, sıradan bir nakkaştan ne ayırır?"

Biraz dalkavukça olan bu tür sorulara alışık Başnakkaş baştan savma bir cevap vereceğini, zaten şu anda beni bütünüyle unutmakta olduğunu sanıyordum.

"Has nakkaşı hünersiz, imansız nakkaştan ayıracak tek bir kıstas yoktur," dedi ciddiyetle. "Zamana göre değişir bu. Sanatıma tehdit eden kötülüklere karşı nakkaşın ahlakının ve hünerinin ne olduğu önemli. Bugün bir genç nakkaş ne kadar has, anlamak için üç şeyi sorardım ona."

"Nedir bunlar?"

"Yeni âdete uyup Çinlilerin ve Frenklerin etkisiyle aman beni şahsi bir nakış usûlüm, bir üslubum olsun diye tutturuyor mu? Nakkaş olarak herkesten ayrı bir edası, bir havası olsun istiyor, bunu da nakşının bir yerine Frenk üstatları gibi imza koyarak kanıtlamaya çalışıyor mu? İşte bunu anlamak için ben ona üslup ve imzayı sorardım ilk."

"Sonra?" diye sordum saygıyla.

"Sonra kitaplarımızı ısmarlayan şahlar ve padişahlar ölüp, ciltler el değiştirip parçalanıp yaptığımız resimler başka kitaplarda, başka zamanlarda kullanılınca bu nakkaş ne hissediyor onu öğrenmek isterdim. Üzülmekle de, sevinmekle de üstesinden gelinmeyecek bir hassas şeydir. Bu yüzden nakkaşa zamanı sorardım. Nakşın zamanını ve Allah'ın zamanını. Anlıyor musun oğlum?"

Hayır. Ama öyle demedim de, "Üçüncüsü?" diye sordum.

"Üçüncüsü körlüktür!" dedi büyük üstat Başnakkaş Osman ve bu söylediği yorum gerektirmez aşikâr bir şeymiş gibi sustu.

"Körlüğün nesidir?" dedim ezile büzüle.

"Körlük sessizdir. Demin dediğim birinciyle ikinciyi birleştirsen körlük belirir. Nakşın en derin yeri, Allah'ın karanlığında belireni görmektir."

Sustum, dışarı çıktım. Buzlu merdivenleri acele etmeden indim. Büyük üstadın üç büyük sorusunu Kelebek'e, Zeytin'e, Leylek'e yalnız lafı açmak için değil, yaşarken efsane olan bu yaşıtlarımı anlamak için de soracağımı biliyordum.

Ama hemen usta nakkaşların evlerine gitmedim. Yahudi mahallesine yakın, Haliç'in Boğaziçi'ne açıldığı yeri tepeden görür yeni bir pazar yerinde Ester ile buluştum. Alışveriş eden köle kadınlar, yoksul mahallelerin soluk ve bol kaftanlar giyen kadınları ve havuçlara, ayvalara, soğan ve turp demetlerine dalıp gitmiş kalabalık içinde giymek zorunda olduğu pembe Yahudi elbisesi, hareketli koca

gövdesi, hiç durmayan çenesi ve fıldır fıldır oynayarak bana işaretler yollayan kaşları ve gözleriyle Ester cıvıl cıvıldı.

Ona verdiğim mektubu sanki bütün çarşı bizi dikizliyormuş gibi pek esrarlı ve pek işbilir hareketlerle şalvarından içeri soktu. Şeküre'nin beni düşündüğünü söyledi. Bahşişini aldı ve "Aman acele acele doğru götür," demem üzerine, daha pek çok işi olduğunu bohçasını işaretle gösterdi ve mektubu ancak öğleye doğru Şeküre'ye ulaştıracağını söyledi. Ondan, Şeküre'ye üç büyük genç üstadı görmeye gittiğimi söylemesini istedim.

XII : Bana Kelebek Derler

Öğle namazından önceydi. Kapı vuruldu, açtım baktım: Kara Çelebi. Çıraklık yıllarımızda bir ara aramızdaydı. Sarılıp öpüştük. Şimdi Eniştesinden bir haber mi getirmiş, diye merak ediyordum ki nakşettiğim sayfalara, resimlerime bakacağını, dostluk için geldiğini ve beni Padişahımız adına bir soruyla sınayacağını söyledi: Peki, dedim. Bana düşen soru nedir? Söyledi! Peki!

ÜSLUP VE İMZA

Nakşı göz zevki ve imanı için değil de parası ve namı için yapan soysuzlar çoğaldıkça, dedim, üslup ve imza merakı gibi daha pek çok çirkinlik ve tamahkârlık göreceğiz demektir. İnanarak değil, usûldendir diye yapıyordum bu girişi: Çünkü hakiki yetenek ve hüner, altın ve ün sevgisiyle bile bozulmaz. Hatta, doğrusunu söylemek gerekirse, bana olduğu gibi, para ve ün hüner sabibinin hakkıdır ve onu aşka getirir. Ama bunu söylersem, nâkkaşlar bölüğünün kıskançlıktan kuduran sıradan nakkaşları, açık verecek bir söz ettim diye üzerime gelirler de bu işi onlardan daha çok sevdiğimi kanıtlamak için pirinç üzerine ağaç resmederim. Frenk etkisiyle Batı'dan ve cizvit papazlarının götürdüğü resimlere kanıp yoldan çıkmış bazı zavallı Çinli üstatların etkisiyle Doğu'dan bu üslup, imza ve şahsiyet heveslerinin tâ yakınımıza kadar geldiğini bildiğim için sizlere bu konuda kıssa olacak üç hikâye anlatayım.

ÜÇ ÜSLUP VE İMZA MESELİ

Elif

Bir zamanlar Herat'ın kuzeyindeki dağlardaki kalesinde nakşa ve resme meraklı bir genç han yaşamış. Haremindeki kadınlardan yalnızca birini severmiş bu han. Deli gibi sevdiği bu güzeller güzeli Tatar kızı da hana aşıkmış. Sabahlara kadar terleye terleye öyle çok sevişirlermiş ve öyle mutluymuşlar ki hayatları hep böyle sürsün isterlermiş. Bu dileklerini gerçekleştirmenin en iyi yolunun da kitapları açıp eski üstatların yaptığı harika ve kusursuz resimlere saatlerce, günlerce bakmak, hiç durmamacasına bakmak olduğunu keşfetmişler. Aynı hikâyelerin hiç şaşmadan, hep birbirini tekrar eden kusursuz resimlerine baktıkça, zamanın durduğunu ve hikâyede anlatılan altın devrin mutlu zamanına kendi mutluluklarının karıştığını hissederlermiş. Hanın nakkaşhanesinde aynı resimleri aynı kitapların sayfaları için yeniden aynı kusursuzlukla yapan ustalar ustası bir de nakkaş varmış. Âdet olduğu üzere usta nakkaş, Ferhat'ın Şirin'e olan aşkından acı çekişinin, Mecnun ile Leyla'nın birbirlerini görüp hayranlık ve özlemle bakışmalarını ya da Hüsrev ile Şirin'in Cennet misali masal bahçesinde birbirlerini çift anlamlı, manidar bakışlarla süzmelerini bir kitap sahifesinde resmederken âşıkların yerine Han ile Tatar güzelinin resmini çizermiş. Han ile sevgilisi bu sayfalara bakınca kendi mutluluklarının hiç bitmeyeceğine iyice inanır, usta nakkaşı övgüye ve altına boğarlarmış. İltifat ve altının çokluğu usta nakkaşı sonunda yoldan çıkarmış ve Şeytan'ın da dürtmesiyle resimlerinin kusursuzluğunu eski üstatlara borçlu olduğunu unutmuş ve kendi şahsiyetinden de bir parça koyarsa resimleri daha da beğenilir sanmış gururla. Oysa, usta nakkaşın yaptığı bu yenilikleri, kişisel üslup izlerini, han ile sevgilisi birer kusur olarak görüp huzursuz olmuşlar. Uzun uzun baktığı resimlerde eski mutluluklarının

şurasından burasından bozulduğunu hissedince Han, önce sahifelerde o resmediliyor diye Tatar güzelini kıskanmış. Sonra o güzel Tatarı kıskandırmak için başka bir cariye ile sevişmiş. Harem dedikoducularından bunu öğrenmek o kadar kederlendirmiş ki Tatar güzelini, kendini

Harem avlusundaki sedir ağacına sessizce asmış. Yaptığı yanlışı farkeden ve bunun arkasında nakkaşın kendi üslup merakı olduğunu gören Han da Şeytan'ın kandırdığı ustayı aynı gün kör ettirmiş.

Be

Doğu memleketlerinin birinde nakışsever mutlu ve yaşlı bir padişah varmış, yeni evlendiği güzeller güzeli Çinli karısıyla çok mutlu yaşarmış. Derken padişahın önceki karısından yakışıklı oğluyla genç karısının gönülleri birbirine kaymış. Babasına ihanetten ödü kopan oğul, yasak aşkından utanıp kendini nakkaşhaneye kapatıp resme vermiş. Aşkının kederi ve gücüyle resmettiği için resimlerinin her biri o kadar güzel olurmuş ki, bakanlar eski üstatlarınkinden ayıramazlar, padişah baba da oğluyla çok gururlanırmış. Çinli genç karısı ise resimlere bakıp, "Evet, çok güzel" dermiş. "Ama yıllar geçecek, bu güzelliği onun yaptığını imza atmazsa kimse bilmeyecek." "Oğlum resme imza atarsa eski ustaları, taklitle yaptığı bu resmi haksız olarak kendi üzerine almış olamaz mı?" dermiş padişah. "Üstelik imza atarsa resmim benim kusurumu taşıyor demiş olmaz mı?" Yaşlı kocasını ikna edemeyeceğini anlayan Çinli karısı, bu imza lakırdılarını, nakkaşhaneye kendini kapatmış olan genç oğula duyurmayı sonunda başarmış; Dahası, aşkını içine gömmek zorunda kaldığı için gururu kırık olan oğul, güzel ve genç üvey anasının verdiği bu akıla, Şeytan'ın da teşvikiyle kanıp bir resmin köşesine, duvarla otların

arasında, hiç görülmez sandığı bir köşeye imzasını atmış. İmzaladığı ilk resim ise Hüsrev ile Şirin'den bir meclismiş. Hani bilirsiniz: Hüsrev, Şirinle evlendikten sonra ilk evliliğinden olan oğlu Şiruye, Şirin'e âşık olur ve bir gece camdan girip hançerini Şirin'in yanında yatan babasının ciğerine daldırıverir. İşte, ihtiyar padişah oğlunun yaptığı bu meclisi gösteren resme bakarken, birden resimde bir kusur sezmiş; imzayı gördüğü, ama pek çoğumuzun yaptığı gibi, gördüğünü farketmediği için resimden ona yalnızca "bu bir kusurlu resim," duygusu geçmiş. Bu eski üstatların yapacağı bir şey olmadığı için ihtiyar padişah telaşa kapılmış. Çünkü bu, okuduğu cilt bir hikâyeyi, bir efsaneyi değil, bir kitaba en yakışmaz şeyi, bir hakikati anlatıyor demekmiş. İhtiyar bunu sezince korkmuş. Aynı anda da, nakkaş oğlu tıpkı yaptığı resimdeki gibi, pencereden içeri girmiş ve resimdeki kadar iri hançerini babasının korkudan büyüyen gözlerine bakmadan göğsüne daldırmış.

Cim

Bundan iki yüz elli yıl önce Kazvin'de kitap süslemenin, hattın ve nakşın en itibarlı, en sevilen .sanatlar olduğunu Raşidüddini Kazvini tarihinde keyifle yazar. Kazvin'de o sırada tahtında oturan, Bizans'tan Çin'e kırk memlekete hükmeden (nakış sevgisi bu büyük gücün sırrı olabilir) zamanın şahının, ne yazık ki, erkek evladı yokmuş. Ölümünden sonra fethettiği memleketler bölünmesin diye şah, güzel kızına akıllı bir nakkaş koca bulmaya karar verince, nakkaşhanesindeki üçü de bekâr üç büyük genç üstat arasında bir yarışma açmış. Raşidüddin'in tarihine göre, yarışmanın çok basit bir konusu varmış: Kim en güzel resmi yapacak! Tıpkı Raşidüddin gibi, genç nakkaşlar da bunun eski üstatlar gibi resmetmek olduğunu bildikleri için, üçü de, en sevilen bir meclisi çizmişler. Cennet misali bir bahçede, servi ve sedir ağaçları, ürkek tavşanlar ve telaşlı

kırlangıçlar arasında aşktan kedere boğulmuş, gözü yerde bir güzel kız. Birbirlerinden habersiz aynı resmi, tıpkı eski üstatlar gibi çizen üç nakkaştan en çok farkedilmek isteyeni ise, resmin güzelliğini sahiplenmek için bahçenin en kuytu yerine nergis çiçekleri arasına imzasını gizlemiş. Ama kendisinin eski üstatların alçakgönüllülüğünden uzaklaştıran bu küstahlığı yüzünden derhal Kazvin'den Çin'e sürülmüş. Böylece öteki iki nakkaş arasında yeniden bir yarışma açılmış. Bu sefer ikisi de güzel bir kızı harika bahçede at üzerinde gösterir şiir kadar güzel birer resim çizmişler. Nakkaşlardan biri, fırçasının sürçmesi yüzünden mi, yoksa mahsus mu, bilinmez, Çinli gibi çekik gözlü, çıkık elmacık kemikli kızın beyaz atının burnunu biraz tuhaf çizmiş: Bu hemen, baba kız tarafından bir kusur olarak görülmüş. Gerçi imza atmamışmış bu nakkaş, ama harika resminde atın burnuna ustaca bir kusur yerleştirmişmiş ki farkedilsin. Kusur üslubun anasıdır, demiş Şah ve bu nakkaşı da Bizans'a sürmüş. Hiçbir imzasız, hiçbir kusursuz, tıpkı eski üstatlar gibi çizen hünerbaz nakkaşın, şahın kızı ile düğününün hazırlıkları yapılırken, Raşidüddini Kazvini'nin o kalın tarihine göre, son bir gelişme daha olmuş: Düğünden bir gün önce, şahın kızı, ertesi gün kocası genç ve yakışıklı büyük üstadın yaptığı resme bütün gün kederle bakmış. Akşam karanlığı çökerken babasının yanına çıkmış: "Eski üstatlar, harika resimlerinde güzel kızları Çinliler gibi çizerlerdi ve bu Doğu'dan gelen şaşmaz bir kuraldır, evet doğru," demiş. "Ama birini sevdiklerinde bu güzelin kaşına, gözüne, dudağını saçına, gülüşüne, hatta kirpiğine sevdikleri güzelden bir iz, bir şey koyarlardı. Resimlerine yerleştirdikleri bu gizli kusur, onların aşklarının ancak kendilerinin ve sevgililerinin bilebileceği işaret olurdu. Ata binen güzel kızın resmine bütün gün baktım, babacığım, benden hiç iz yok onda! Bu nakkaş belki bir büyük usta, hem de genç ve yakışıklı, ama

beni sevmiyor." Böylece Şah düğünü hemen iptal etmiş ve baba kız ömürlerinin sonuna kadar birlikte yaşamışlar.

"Üslup denen şeyi başlatan kusur, o zaman, bu üçüncü hikâyeye göre," dedi Kara pek kibar, pek saygılı bir edayla. "Nakkaş âşık olduğu güzelin yüzünün, gözünün, gülüşünün gizli işaretinden mi çıkıyor?"

"Hayır," dedim kendimden emin ve mağrur bir edayla. "Üst nakkaşın sevdiği kızdan resmine geçen şey, kusur değil kural olur sonunda. Çünkü bir süre sonra, herkes üstadı taklitle kızların yüzünü o güzel kızınki gibi resmetmeye başlar."

Biraz sustuk. Anlattığım üç hikâyeyi pür dikkat dinleyen Kara'nın, sofada, yan odada gezinen güzel karımın tıkırtılarına dikkat kesildiğini görünce gözlerimi gözlerinin içine diktim.

"Birinci hikâye üslubun bir kusur olduğunu gösterir," dedim. "İkinci hikâye kusursuz resmin imza istemediğini gösterir. Üçüncü hikâye de, birinciyle ikincinin aklını birleştirir ve o halde imza ve üslup kusurla küstahça ve aptalca böbürlenmekten başka bir şey değildir, bunu gösterir."

Ders verdiğim bu adam nakıştan ne kadar anlıyordu? Dedim ki: "Hikâyelerimden benim kim olduğumu anladın mı?"

"Anladım," dedi ama inandırıcı değildi hiç.

Onun bakışı ve idraki ile sınırlanarak beni anlamaya çalışmayın ve size doğrudan ben söyleyivereyim kim olduğumu. Elimden her şey gelir. Eğlenerek ve gülerek, Kazvinli eski üstatlar gibi çizer, renklendiririm. Gülümseyerek söylüyorum: Herkesten iyiyim Ve

sezgilerim doğruysa eğer, Kara'nın buraya geliş nedeni olan müzehhip Zarif Efendi'nin kaybolmasıyla benim hiç mi hiç alakam yoktur.

Kara bana evlilik ile sanat birlikte nasıl oluyor diye sordu.

Çok çalışırım ve severek çalışırım. Mahallenin en güzel kızıyla yeni evlendim. Nakşetmiyorsam onunla deliler gibi sevişiriz. Sonra yine çalışırım. Demedim bunları. Büyük bir meseledir, dedim. Eğer nakkaşın fırçası kâğıdın üzerinde harikalar döktürüyorsa, karısına girince aynı şenliği kopartamaz, dedim. Tam tersi de doğru olup, karıyı mutlu ediyorsa nakkaşın kamışı, kâğıdın üzerinde öteki kamış sönük kalır, diye ekledim. Nakkaşın hünerini kıskanan herkes gibi, Kara da bu yalanlara inanıp sevindi.

En son nakşettiğim sayfaları görmek istediğini söyledi. Onu iş tahtamın başına, boyaların, hokkaların, mührelerin, fırça ve kalem ve maktaların araşma oturttum. Şehzademizin sünnet düğünü törenlerini gösterir Surname için yapmakta olduğum iki sayfalık resmi Kara seyrederken, yanındaki kırmızı mindere oturdum ve minderin sıcaklığından, az önce orada güzel kalçalı güzel karımın oturmakta olduğunu hatırladım. Ben kamış kalemimle Padişahımızın önündeki bahtsız mahkûmların kederini çizerken, akıllı karım benim kamışımı tutardı.

Resmetmekte olduğum iki sayfalık meclis, borç alıp ödeyemedikleri için hapse düşen mahkûmların ve ailelerinin Padişah'ın ihsanıyla kurtulmalarını gösteriyordu. Hünkârı, tıpkı tören sırasında gördüğüm gibi, üzeri torba torba gümüş akçeler dolu bir halının kenarına oturtmuş, az arkasına Defterdarbaşı'nı oturtup onun eline borç kayıtlarını okumakta olduğu defteri vermiş, birbirlerine boyunlarındaki bukağı ve zincirlerle bağlanmış borç mahkûmlarını,

Padişah'ın huzurunda elem ve acı içinde, kaşlar çatık, yüzler asık, kimini gözü yaşlı göstermiş, Padişah'ın onları hapisten kurtaracak ihsanı keseden verivermesi üzerine hepsinin mutlulukla söylediği dualara, şiirlere eşlik eden udi ve tamburiyi kırmızılar içinde ve güzel yüzlü çizmiş, borca batmanın acı utancını iyi anlatsın diye de, hiç hesapta olmadığı halde, mutsuz mahkûmların sonuncusunun yanına, perişanlıktan çirkinleşmiş mor elbiseli karısıyla, kızıl feraceli, uzun saçlı ve kederli, güzelim kızını çizmiştim. Zincirler içinde sıra sıra borçluların iki sayfayı nasıl yayıldıklarını, resmin içindeki kırmızının gizli mantığını, eski üstatların hiç yapmadığı bir şeyi, aşkla nakşediverdiğim kenardaki köpekle Padişah'ın atlastan kaftanını aynı renge boyamam gibi bakıp bakıp karımla gülüşe gülüşe konuştuklarımızı, bu çatık kaşlı Kara'ya da anlatacaktım ki, nakşetmenin hayatı sevmek demek olduğunu anlasın, ama o çok ayıp bir şey sordu bana.

Zavallı Zarif Efendi'nin nerede olabileceğini biliyor muymuşum acaba?

Ne zavallısı! Beş para etmez bir taklitçi, tezhibi yalnızca parası için yapan, ilhamı kıt bir budaladır, demedim. "Hayır," dedin "Bilmiyorum."

Erzurumlu vaizin çevresindeki saldırganların Zarif Efendi'ye bir kötülük yapmış olabileceğini düşünmüş müydüm hiç?

Kendimi tuttum ve, o da onlardandır, demedim. "Hayır," dedim. "Niye?"

Şu İstanbul şehrinde esiri olduğumuz yoksulluk, veba, ahlaksızlık, rezillik Peygamberimiz Resulullah zamanındaki İslamiyetten uzaklaşıp yeni, çirkin âdetler edinmemizden ve Frenk usullerinin

aramıza sızmış olmasından başka hiçbir şeyle açıklanamaz. Vaiz Erzurumi de böyle diyor yalnızca, ama düşmanları, Erzurumilerin musiki çalan tekkelere saldırdıklarını, evliya mezarlarını bozduklarını ileri sürüp Padişah'ı kandırmak istiyorlar. Şimdi benim Erzurumi Hazretleri'ne onlar gibi düşmanlık beslemediğini bildikleri için, demek ki, kibarca, Zarif Efendi'yi sen mi öldürdün, demek istiyorlar.

Bu söylentilerin nakkaşlar arasında çoktan yayıldığı bir anda kafama dank etti. İlhamsız, hünersiz yeteneksizler takımı şimdi büyük bir keyifle, benim alçak katilin teki olduğumu yayıyorlardır. Bu kıskanç nakkaşlar kalabalığının iftiralarını, sırf ciddiye aldığı için, bu budala Kara'nın, o Çerkez kafasına hokkayı indirmek geldi içimden.

Kara gördüğü her şeyi aklında tutarak nakış odamı seyrediyor; uzun kâğıt makaslarıma, zırnık dolu çanaklara, boya kâselerine, çalışırken ara ara dişlediğim elmaya, arkadaki ocağın kenarında duran cezveme, kahve fincanlarıma, minderlere, pencerenin yarı aralığından sızan ışığa, sayfanın endamını denetlemek için kullandığım aynaya, mintanlarıma ve orada, kapı vurulduktan sonra alelacele odadan çıkarken düşürdüğü için kenarda bir günah gibi duran karımın kırmızı kuşağına dikkatle bakıyor

Ondan düşüncelerimi saklamama rağmen, yaptığım resimleri ve içinde yaşadığım bu odayı pervasız ve saldırgan bakışlarına teslim ediyorum. Biliyorum, hepinizi şaşırtacak bu gurur, ama en çok parayı kazanan ve demek ki en iyi olan nakkaş benim! Çünkü Allah nakşın bir şenlik olmasını istemiştir ki, âlemin de bir şenlik olduğunu bakmasını bilene göstersin.

XIII : Bana Leylek Derler

Öğle namazı vaktiydi. Kapı vuruldu, baktım tâ çocukluğumuzda Kara. Sarıldık birbirimize. Üşümüş, içeri aldım, evin yolunu nasıl bulduğunu bile sormadım. Eniştesi onu bana, Zarif Efendi neden kayıp, nerede, ağzımı aramak için yollamıştır. Ama yalnız o değil, Üstat Osman'dan da haber getirdi; ve bir sorum var, dedi; has nakkaşı ötekilerden ayıracak şey, demiş Üstat Osman, zamandır: Nakşın zamanı. Ne mi düşünüyorum? Dinleyin.

NAKIŞ VE ZAMAN

Herkesin bildiği gibi eskiden bizim âlemimizin nakkaşları, mesela eski Arap ustaları da dünyaya Frenk kâfirinin bugün baktığı gibi bakar ve sokaktaki serseriyle itin, dükkândaki tezgâhtarla kerevizlerin durduğu yerden seyredip resmederlerdi her şeyi. Bugün Frenk üstatlarının mağrurca övündüğü perspektif usûlünden de habersiz oldukları için, bu onların âlemini itin ve kerevizin görebileceği kadar sınırlı ve sıkıcı yapardı. Sonra bir şey oldu ve bütün nakış âlemimiz değişiverdi. Oradan başlayarak size anlatıvereyim.

ÜÇ NAKIŞ VE ZAMAN HİKÂYESİ

Elif

Bundan üç yüz elli yıl önce, Bağdat'ın Moğolların eline düştüğü ve acımasızca yağmalandığı soğuk şubat günü İbni Şakir, yalnız bütün Arap âleminin değil, bütün İslam'ın en namlı ve en usta hattatıydı ve genç yaşına rağmen, Bağdat'ın dünyaca meşhur kütüphanelerinde onun yazdığı, çoğu Kuran-ı Kerim, yirmi iki cilt vardı. Bu kitapların kıyamete kadar yaşayacağına inandığı için İbni Şakir, derin ve sonsuz bir zaman fikriyle yaşardı. Birkaç içinde Moğol Hakanı Hülagü'nün askerlerince hepsi teker teker yırtılıp, parçalanıp, yakılıp, Dicle'nin sularına atılan ve bugün bilinmeyen bu efsane kitaplardan sonuncusu için, bütün bir gece şamdanların titrek ışığında kahramanca çalışmıştı. Güneşin doğuşuna sırtını dönüp, batıya, ufka bakmak, geleneğe ve kitapların ölümsüzlüğü fikrine bağlı üstat Arap hattatlarının, beş asırdır körlüğe karşı göz dinlendirmek için başvurdukları bir yol olduğu için, İbni Şakir, sabah serinliğinde Halife Camii'nin minaresine çıktı ve beş yüz yıldır sürüp gitmekte olan bütün bir yazı geleneğini sona erdirecek her şeyi şerefeden gördü. Hülagü'nün acımasız askerlerinin Bağdat'a girişini gördü ilk ve minarenin tepesinde kaldı. Bütün şehrin yağmalanışını ve yıkılışını, yüz binlerce insanın kılıçtan geçirilişini, beş yüz yıldır Bağdat'a hükmeden İslam halifelerinin sonuncusunun öldürülüşünü, kadınların ırzına geçilişini, kütüphanelerin yakılışını, on. binlerce cilt kitabın Dicle'ye atılışını gördü. İki gün sonra, ceset kokuları ve ölüm çığlıkları içerisinde, atılan kitaplardan çıkan mürekkebin rengiyle kırmızıya kesen Dicle'nin akışını seyrederken, güzel yazıyla yazdığı ve şimdi yok olmuş onca cildin bu korkunç katliam ve tahribatın durdurulmasına hiç yaramadığını düşündü ve bir daha yazı yazmamaya yemin etti. Dahası, o güne kadar Allah'a bir başkaldırı olarak gördüğü ve küçümsediği resim sanatıyla acısını ve gördüğü felaketi ifade etmek geldi içinden ve hiçbir zaman yanından ayırmadığı kâğıda minareden gördüklerini resmetti. Moğol istilası

sonrası, İslam resminin üç yüz yıl süren gücünü ve onu puta tapanların ve Hıristiyanların resminden ayıran şeyi, âlemin Allah'ın gördüğü yerden, yukarıdan, ufuk çizgisi çizilerek ve içten bir acıyla resmedilmesini bu mutlu mucizeye borçluyuz. Bir de, İbni Şakir'in katliamdan sonra, elindeki resimler ve yüreğindeki nakış azmiyle, kuzeye, Moğol, ordularının geldiği yöne yürüyüp, Çinli ustaların resmini öğrenmesine... Böylece, beş yüz yıldır Arap hattatlarının gönlünde yatan sonsuz zaman fikrinin yazıda değil, resimde gerçekleşeceği anlaşıldı. Bunun ispatı, kitapların, ciltlerin parçalanıp yok olması, ama içindeki resimli sayfaların, başka kitapların, başka ciltlerin içine girerek sonsuza kadar yaşayıp Allah'ın âlemini göstermeye devam etmesidir.

Be

Her şeyin her şeyi tekrar ettiği ve bu yüzden yaşlanıp ölmek olmasa insanın zaman diye bir şeyin varolduğunu hiç farkedemediği ve âlemin de zaman hiç yokmuş gibi hep aynı hikâyeler ve resimlerle resmedildiği hem eski hem yeni bir zamanda, Fahir Şah'ın küçük ordusu, Selahattin Han'ın askerlerini, Semerkantlı Salim'in kısa tarihinde de anlattığı gibi, "perişan" etti. Muzaffer Fahir Şah, esir aldığı Selahattin Han'ı işkenceyle öldürttükten sonra, gelenek olduğu üzere, ilk iş olarak kendi mührünü vurmak için rahmetlinin kütüphanesini ve haremini ziyaret etti. Kütüphanede tecrübeli ciltçisi, ölü şahın kitaplarını parçalayıp, sayfalarını karıştırıp, yeni ciltler yapmaya, hattatları ketebelerdeki "her zaman galip" Selahattin Han'ın adını "Muzaffer" Fahir Şah'ın adıyla değiştirmeye ve nakkaşları kitapların en güzel resimlerine ustaca işlenmiş rahmeti Selahattin Han'ın şimdiden unutulmaya yüz tutmuş yüzünü silip yerine, Fahir Şah'ın daha genç yüzünü resmetmeye giriştiler. Hareme girince Fahir Şah, en güzel kadını hemen bulmakta hiç

zorlanmadı, ama ona zorla sahip olmak yerine, kitaptan ve nakıştan anlayan ince biri olduğu için, gönlünü kazanmaya karar verdi ve konuştu onunla. Böylece, rahmetli Selahattin Han'ın güzeller güzeli ve gözü yaşlı karısı Neriman Sultan, yeni kocası olacak Fahir Şah'tan tek şey istedi. Leyla ile Mecnun'un aşkını anlatır bir kitapta, Leyla olarak çizilmiş Neriman Sultan'ın karşısına, Mecnun olarak yüzü çizilmiş rahmetli kocası Selahattin Han'ın yüzünün kazılıp silinmemesiydi isteği. Kocasının yıllardır yaptırdığı kitaplar aracılığıyla elde etmeye çalıştığı ölümsüzlük hakkı, hiç olmazsa bir sayfada, rahmetliden esirgenmemeliydi. Muzaffer Fahir Şah bu basit isteği cömertçe kabul etti ve bir tek o resme nakkaşlar dokunmadı. Böylece, Neriman ile Fahir hemen seviştiler ve kısa sürede birbirlerini sevip geçmişin korkunçluğunu unuttular. Ama Fahir Şah, Leyla ile Mecnun cildindeki o resmi unutamadı. Ona huzursuzluk veren karısının eski kocasıyla resmedilmesi ya da kıskançlık değildi, hayır. O harika kitapta, eski efsanelerin içinde resmedilmediği için, karısıyla birlikte sonsuz zamana, ölümsüzlerin arasına karışamamaktı içini kemiren. Bu şüphe kurdu beş yıl içini kemirdikten sonra, Fahir Şah, Neriman ile uzun uzun seviştiği mutlu bir gecenin sonunda, elinde şamdanı, kendi kütüphanesine gizlice hırsız gibi girdi, Leyla ile Mecnun cildini açtı ve Neriman'ın rahmetli kocasının yüzü yerine, Mecnun olarak kendi yüzünü işlemeğe girişti. Ama nakşı seven pek çok han gibi, acemi bir nakkaştı ve kendi yüzünü iyi çizemedi. Böylece, bir şüphe üzerine sabah kitabı açan kitapdârı, Neriman yüzlü Leyla'nın karşısında rahmetli Selahattin Han'ın yüzü yerine, yeni bir yüz belirdiğini, ama bu yüzün Fahir Şah'ın değil, baş düşmanı genç ve yakışıklı Abdullah Şah'ın resmi olduğunu ilan etti. Bu dedikodu Fahir Şah'ın askerlerinin maneviyatını bozduğu gibi, komşu memleketin genç ve saldırgan yeni hükümdarı Abdullah Şah'a da cesaret verdi. O da, ilk savaşta Fahir Şah'ı bozguna uğrattı,

esir alıp öldürttü, haremine ve kütüphanesine kendi mührünü vurdu ve her zaman güzel Neriman Sultan'ın yeni kocası oldu.

Cim

İstanbul'da nakkaş Uzun Mehmet, Acem ülkesinde Muhammed , Horasani diye bilinen nakkaşın hikâyesi çoğunlukla nakkaşlar arasında uzun ömür ve körlüğe misal olsun diye anlatılır, ama aslında nakış ve zaman konusunda bir meseldir. Dokuz yaşında bir çırak olarak mesleğe girişine bakılırsa, aşağı yukarı yüz on yıl kör olmadan nakış yapan bu üstadın en büyük özelliği, özelliksizliğidir. Ama burada kelime oyunu yapmıyor, içten bir övgü sözü söylüyorum. Her şeyi, herkes gibi, daha çok da eski büyük üstatların tarzında resmederdi ve bu yüzden en büyük üstattı. Alçakgönüllülüğü, Allah'a hizmet olarak gördüğü nakış işine bütünüyle bağlılığı, onu çalıştığı bütün nakkaşhanelerin içerisindeki kavgalardan ve yaşı uygun olmasına rağmen başnakkaş olma heveslerinden uzak tuttu hep. Bütün nakış hayatı boyunca, yüz on yıl kenarda köşede kalmış ayrıntıları, sayfanın köşesini doldurmak için çizilen otları, ağaçların binlerce yaprağını, bulutların kıvrımlarını, atların tek tek taranması gereken yelelerini, tuğla duvarları ve birbirini hep tekrar eden sayısız duvar süsünü ve çekik gözlü, ince çeneli, hepsi birbirinin aynı on binlerce yüzü sabırla nakşetti. Çok mesuttu ve çok sessizdi. Kendini hiç ortaya çıkarmaya, üslup ve kişilik taleplerinde bulunmaya kalkmadı. O ara hangi hanın ya da şehzadenin nakkaşhanesi için çalışıyorsa, orayı bir ev, kendini de o evin bir eşyası olarak gördü. Hanlar, şahlar birbirlerini boğazlayıp, nakkaşlar da harem kadınları gibi şehirden şehire yeni efendilere gidince, yeni nakkaşhanenin üslubu, onun çizdiği yapraklarda, çimende, eşyaların kıvrımında, onun sabrının gizli kıvrımlarında belirirdi ilk. Seksen yaşındayken onun ölümlü olduğu unutuldu da, resmettiği efsaneler içinde

yaşadığına inanılmaya başlandı. Belki de bu yüzden, onun zamanın dışında varolduğunu, bu yüzden yaşlanıp da ölmeyeceğini söylerdi bazıları. Evsiz, yurtsuz hayatını nakkaşhane odalarında, çadırlarında geceleyerek ve vaktinin çoğunu kâğıda bakarak geçirmesine rağmen, sonunda kör olmamasını da, onun için zamanın durduğu mucizesiyle açıklayanlar vardı. Bazıları da aslında kör olduğunu, ama her şeyi ezberden çizdiği için nakşetmek için artık görmesine gerek kalmadığını söylerdi. Hayatında hiç evlenmemiş, hiç sevişmemiş bu efsane üstat, yüz yıl çizdiği çekik gözlü, sivri çeneli ve ay yüzlü güzel erkek örneğine, Çinli ve Hırvat kırması kanlı canlı on altı yaşında bir çırak olarak Şah Tahmasp'ın nakkaşhanesinde yüz on dokuz yaşında rastlayınca, haklı olarak hemen ona âşık oldu ve inanılmaz güzellikteki oğlan çırağı elde etmek için, gerçek bir âşığın yapacağı gibi nakkaşlar arasında iktidar kavgalarına, dolap çevirmeye girişip, yalana, dolana, hileye verdi kendini. Yüz yıl boyunca uzak kalmayı başardığı gününün taleplerine yetişmeğe çalışmak, Horasanlı üstat nakkaşı önce canlandırdıysa da, eski efsane zamanların sonsuzluğundan da kopardı. Güzelim çırağı seyre daldığı bir ikindi vakti, açık pencere önünde Tebriz'in soğuk rüzgârıyla üşüttü, ertesi gün hapşırırken kör oldu ve iki gün sonra nakkaşhanenin yüksek taş merdivenlerinden düşüp öldü.

"Horasanlı Uzun Mehmet'in adım duymuştum, ama bu hikâyeyi bilmiyordum," dedi Kara.

Hikâyenin bittiğini anladığını, kafasının anlattıklarımla dolu olduğunu belirtmek için incelikle söylemişti bu sözleri. Biraz sustum ki beni doya doya seyretsin. Çünkü ellerimin boş durması beni huzursuz ettiği için, ikinci hikâyeyi anlatmaya başladıktan hemen sonra, kapı vurduğunda kaldığım yerden nakşetmeye devam etmiştim. Her zaman dizimin dibinde oturup boyalarımı karıştıran

kalemlerimi yontup, kimi zaman hatalarımı silen güzel çırağım Mahmut, yanı başımda beni hem dinleyip hem seyrederek sessizce oturuyor, içeriden karımın çıkardığı tıkırtılar geliyordu.

"Aa," dedi Kara, "Padişah ayağa kalkmış."

Resme hayretle bakarken, ben onun hayret nedeni önemsizmiş gibi davrandım, ama size doğrudan söyleyivereyim: Surname kitabında tasvir ettiğimiz sünnet düğünü törenleri sırasında, kurulduğu şehnişinin penceresi dibinden, esnafın, loncaların, ahalinin, askerlerin ve haydutların geçişini elli iki gün boyunca izleyen yüce Padişahımız, iki yüz resmin hepsinde oturur gözükür. Bir tek bu yaptığım resimde, meydandaki kalabalığa florin dolu keselerden para atarken, onu ayakta çizdim. Paraları kapışmak için birbirlerini boğazlayan, yumruk yumruğa dövüşen, tekmeleşen, yerden para toplarken götleri göğe kalkan kalabalığın hayret ve neşesini resmedebilmek için yaptım bunu.

"Bir resmin konusunda aşk varsa, resim de aşkla çizilmelidir," dedim. "Acı varsa resimden de acı akmalıdır. Ama acı, resimdeki kişilerden ya da onların gözyaşlarından değil, resmin ilk anda gözükmez, ama hissedilir iç ahenginden çıkmalıdır. Ben asırlardır hayretin resmini çizen yüzlerce üstat nakkaş gibi işaret parmağını ağzının yuvarlağına sokan birini çizmedim de, bütün resmi hayret ettirdim. Bu da hünkârı ayağa kaldırmakla olur."

Bir iz arayarak eşyalarıma ve nakış malzememe, aslında bütün hayatıma bakışına aklım takıldı da, onun gözünden kendi evimi gördüm.

Hani bir dönem Tebriz'de, Şiraz'da yapılmış saray, hamam, kale resimleri vardır; her şeyi gören ve anlayan ulu Allah'ın dikkatine

resim de koşut olsun diye, nakkaş, resmettiği sarayı, sanki orta yerinden bir büyük mucize ustura ile kesivermişçesine, içindeki kap kacağa bardaklara, dışarıdan hiç görülmez duvar işlemelerine perdelerine, kafesteki papağana ve en mahrem köşelerine, yastıklarına ve yastığa oturan güneş yüzü görmemiş güzeller güzeline kadar nakşeder. O resme hayranlıkla bakan meraklı olduğu gibi, boyalarımı, kâğıtlarımı, kitaplarımı, güzel çırağımı, Freni gezginleri için yaptığım kıyafetname ve murakka sayfalarını, bir paşa için gizlice çırpıştırdığım sikiş resimlerini ve edepsiz sayfaları camdan, tunçtan, topraktan renk renk hokkalarımı, fildişinden kalemtıraşlarımı, altın saplı kalemlerimi ve güzel çırağımın bakışını seyrediyordu.

"Eski ustaların aksine çok savaş gördüm ben, çok," dedim sessizliği kendi varlığımla doldurmak için. "Savaş makineleri, toplar, ordular, ölüler. Padişahımızın, paşalarımızın savaş çadırlarının tavanlarını hep ben nakşettim. Savaşlardan sonra İstanbul'a dönüldüğünde, herkesin unutacağı savaş manzaralarını, ikiye bölünmüş cesetleri birbirine karışmış orduları, kuşatılmış kalelerin burçlarından toplarımıza ve ordularımıza korkuyla bakan zavallı kâfirin askerini, kafaları kesilen isyancıları, dörtnala saldıran atların coşkusunu da ben resmettim. Gördüğüm her şey aklımda kalır: Yeni bir kahve değirmeni, hiç görmediğim cins bir pencere halkası, bir top, yeni cins bir Frenk tüfeğinin tetiği, bir ziyafet sırasında kimin ne renk giydiği, kimin ne yediği, kimin elini nereye nasıl koyduğu..."

"Anlattığın o üç hikâyenin hissesi nedir?" diye sordu Kara her şeyi özetler ve biraz hesap sorar bu edayla.

"Elif," dedim. "Minareli birinci hikâye, nakkaşın hüneri ne olursa olsun kusursuz resmi yapanın zaman olduğunu gösterir. Be: Haremli,

kitaplı ikinci hikâye, zamanın dışına çıkmanın tek yolunun hüner ve nakış olduğunu gösterir. Üçüncüsünü de seni söyle o zaman."

"Cim!" dedi Kara kendine güvenle. "Yüz on dokuz yaşındaki nakkaşın üçüncü hikâyesi de, elif ile beyi birleştirir ve kusursuz hayattan ve nakıştan ayrılanın zamanı biter ve ölür, işte bunu gösterir."

XIV : Bana Zeytin Derler

Öğle namazından sonraydı; acele acele ama keyifle tatlı oğlan yüzleri çiziyordum ki kapı vuruldu. Elim titredi heyecanla, kalemimi bıraktım. Kucağımdaki iş tahtasını zar zor dikkatle kenara koydum ve uçar gibi koştum ve kapıyı açmadan önce bir dua ettim: Allah'ım... Şu anlatacaklarımı kitabın içinden işiten sizler, Allah'a bizlerin şu kirli ve sefil dünyasından ve Padişahımızın alçak kullarından çok daha yakın olduğunuz için, sizden saklamayacağım: Hint Padişahı, cihanın en zengin şahı Ekber Han, dillere destan olacak bir kitap yaptırtıyormuş, İslam ülkesinin dört bir yanına haber salmış ki, cihanın en parlak nakkaşları yanına gelsinler. İstanbul'a yolladığı adamları dün bana geldiler, diyarı Hind'e davet ettiler. Kapıyı açtım, bu sefer, onlar değil, çocukluktan unuttuğum Kara. Eskiden aramıza giremez, kıskanırdı bizi. Evet?

Konuşmaya, dostluk etmeye, nakşımı görmeye gelmiş. Buyur ettim ki her şeyimi görsün. Üstat Başnakkaş Osman'ın da yeni elini öpmüş. Büyük üstat, bir büyük laf söylemiş ona: Nakkaşın hası körlükten ve hafızadan söz ederken anlaşılır demiş. Anlayın o zaman:

KÖRLÜK VE HAFIZA

Nakıştan önce bir karanlık vardı ve nakıştan sonra da bir karanlık olacak. Boyalarımızla, hünerimiz ve aşkımızla Allah'ın bize görün, dediğini hatırlarız. Hatırlamak gördüğünü bilmektir. Bilmek, gördüğünü hatırlamaktır. Görmek, hatırlamadan bilmektir. Demek ki nakşetmek karanlığı hatırlamaktır. Büyük üstatların resim aşkı, renklerin ve görmenin karanlıktan yapıldığını bilip, Allah'ın karanlığına renklerle dönmeyi ister. Hafızası olmayan ne Allah'ı hatırlar, ne de onun karanlığını. Bütün büyük üstatların resmi, renklerin içinde, zamanın dışındaki o derin karanlığı arar. Herat'ın eski büyük üstatlarının bulduğu bu karanlığı hatırlamak ne demektir, anlayın diye size anlatayım.

ÜÇ KÖRLÜK VE HAFIZA HÎKAYESİ

Elif

Şair Câmi'nin evliya menkıbelerini kaleme aldığı Nefehât-ül Üns'ünün Lâmii Çelebi tarafından çevrilmiş Türkçesinde, Karakoyunlu hükümdarı Cihan Şah'ın nakkaşhane sinde nam salmış üstat Şeyh Ali Tebrizi'nin, Hüsrev ile Şirin'in harika bir nüshasını nakşettiği yazılmış. Benim işittiğime göre, yapımı tam on bir yıl süren bu efsane kitapta üstatlar üstadı nakkaş Şeyh Ali, öyle bir hüner göstermiş ve ancak eski ustalardan en büyüğü Behzat'ın nakşedebileceği öyle harika sayfalar döktürmüş ki, Cihan Şah, dünyada bir eşi benzeri olmayan harika bir kitaba sahip olmak üzere olduğunu daha kitap yarılanmadan anlamış. Kendine baş düşman ilan ettiği Akkoyunlu hükümdarı genç Uzun Hasan'ın korkusu ve ona duyduğu kıskançlıkla yaşayan Karakoyunlu Cihan Şah'ın hemen aklına, harika kitap bittikten sonra kazanacağı itibar kadar, bu kitabın daha da iyisinin Akkoyunlu Uzun Hasan için resmedilebileceği gelmiş. Kendi mutluluklarını "ya başkaları da bu kadar mutlu olursa!"

korkusuyla zehirleyen gerçek kıskançlardan olduğu için Cihan Şah, üstat nakkaşının bu kitaptan bir tanesini daha, hatta daha iyisini resmederse, bunu baş düşmanı Uzun Hasan için yapacağını hemen sezmiş. Böylece, bu harika kitaba kendinden başka kimse sahip olmasın diye, kitabı bitirdikten sonra, üstat nakkaş Şeyh Ali'yi öldürtmeye karar vermiş. Ama haremindeki iyi kalpli bir Çerkez güzeli, usta nakkaşı kör etmesinin yeterli olacağını hatırlatmış ona. Cihan Şah'ın hemen benimseyip çevresindeki dalkavuklara açtığı bu parlak karar, üstat nakkaş Şeyh Ali'nin kulağına da gitmiş, ama sıradan başka nakkaşların yapacağı gibi kitabı yarıda bırakıp

Tebriz'i terk etmemiş o. Hatta, körlüğünü geciktirmek için kitabı yavaşlatmak ya da kitap kusursuz olmasın diye kötü resmetmek gibi yollara da sapmamış. Her zamankinden daha da yoğun bir şevk ve inançla çalışmış. Tek başına oturduğu evinde, sabah namazından sonra çalışmaya başlar, gece yarısı şamdanların ışığında yorgun gözlerinden acı yaşları akana kadar hep aynı atları, servileri, âşıkları, ejderhaları ve yakışıklı şehzadeleri resmedermiş. Çoğu zaman Heratlı eski büyük üstatların yaptığı bir sayfaya günlerce bakar, bir yandan da hiç bakmadığı bir kâğıda aynı resmi olduğu gibi yaparmış. Sonunda, Karakoyunlu Cihan Şah için yaptığı kitap bitmiş, üstat nakkaş beklediği gibi önce övülüp altına boğulmuş, sonra ucu sivri bir sorguç iğnesiyle kör edilmiş. Şeyh Ali, daha acısı bile dinmeden hemen Herat'ı terk edip, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına gitmiş. "Evet, körüm," demiş ona. "Ama son on bir yıldır nakşettiğim kitabın bütün güzellikleri, her kalem vuruşuna her fırçasına kadar hafızamda ve elim onları ben görmeden ezberden çizmeyi biliyor. Hakanım, sana gelmiş geçmiş en güzel kitabı nakşedebilirim. Çünkü gözlerim bu dünyanın pisliğine artık hiç takılıp oyalanmadığı için, Allah'ın bütün güzelliklerini hafızamdan en saf şekliyle çizebilirim." Uzun Hasan, büyük üstat nakkaşa hemen

inanmış, üstat da sözünü tutup gelmiş geçmiş en harika kitabı Akkoyunlu hakanına ezberden çizmiş. Daha sonra, Akkoyunlu Uzun Hasan'ın Karakoyunlu Cihan Şahı Bingöl yakınlarında bir baskınla yenip öldürmesinin arkasında, muzaffer hakanın yeni kitabının verdiği manevi güç olduğunu herkes bilir. Bu harika kitap, üstat Şeyh Ali Tebrizi'nin rahmetli Cihan Şah'a yaptığı bir önceki kitapla birlikte, muzaffer Uzun Hasan, rahmetli Fatih Sultan Mehmet Han'a, Otlukbeli Savaşı'nda yenik düşünce, Padişahımızın hazinesine katılmıştır. Görenler bilir.

Be

Cennetmekân Kanuni Sultan Süleyman Han hattatlara daha çok kıymet verdiği için, zamanın bahtsız nakkaşları, şu anlatacağım hikâyeyi nakşın hattan daha önemli olduğuna misal olsun diye söylerlermiş, ama dikkatle her dinleyenin farkedeceği gibi, bu kıssa körlük ve hafıza üzerinedir. Cihan hakimi Timur'un ölümünden sonra birbirlerine düşen ve aralarında acımasızca savaşan oğullarının ve torunlarının, birbirlerinin şehirlerini fethettiklerinde yaptıkları ilk iş, kendi adlarına para basıp, camide hutbe okutmak ise, ikinci işleri birbirlerinden ele geçirdikleri kitapları parçalayıp, başına kendilerini "cihan hakimi" diye öven yeni bir ithaf ve yeni bir ketebe koyup, yeniden ciltlemeleriydi ki, görenler bu hükümdarın kitabına bakıp cihan hakimi olduğuna inana. Bunlardan, Timur'un torunu Uluğ Bey'in oğlu Abdüllatif, Herat'ı ele geçirince babası adına hemen bir kitap yapılsın diye nakkaşlarını, hattatlarını ve ciltçilerini öyle bir hızla seferber edip, öyle bir acele ettirmiş ki onları, parçalanan ciltlerden çıkan resimler, yazılı sayfalar yırtılıp yakılırken birbirine karışmış. Hangi kitabın hikâyenin parçası olduğuna aldırmadan resimleri gelişigüzel ciltletip murakkalar yaptırmak, nakışsever Uluğ Bey'e yakışmayacağı için, oğlu, Herat'ın bütün nakkaşlarını toplayıp

resimleri bir sıraya dizebilmek için hikâyelerini söylemelerini istemiş. Ama her kafadan başka bir hikâye çıkmış ve resimler daha da birbirine karışmış. O zaman, son elli dört yılda Herat'ta hüküm sürmüş bütün şahların, şehzadelerin kitaplarına göz nuru döktükten sonra unutulmuş son ihtiyar başnakkaş aranıp bulunmuş. Resimlere bakan eski üstadın kör olduğu anlaşılınca bir telaş olmuş, hatta gülenler çıkmış, ama ihtiyar üstat yedi yaşına varmamış, akıllı ama okuması yazması olmayan bir çocuk istemiş. Hemen bulup getirmişler. Çocuğun önüne bir resim koymuş, gördüğünü anlat, demiş ihtiyar nakkaş. Çocuk resimde gördüklerini anlatırken, ihtiyar nakkaş da görmez gözlerini gökyüzüne dikip dikkatle dinlemiş ve sonra şöyle deyivermiş: "Firdevsi'nin Şehname'sinden İskender'in ölen Dara'yı kucaklaması... Sadi'nin Gülistan'ından güzel öğrencisine âşık olan hocanın hikâyesi... Nizami'nin Mahze Esrar'ından hekimlerin yarışması..." İhtiyar ve kör nakkaşa öfkelenen öteki nakkaşlar, "Bunları biz de söylerdik," demişler, meşhur hikâyelerin en bilinen meclisleri bunlar." İhtiyar ve nakkaş, çocuğun önüne bu sefer en zor resimleri koydurmuş ve yine dikkatle dinlemiş onu. "Firdevsi'nin Şehname'sinden Hürmüz'ün hattatları zehirleyerek tek tek öldürmesi," demiş yine göğe bakarak. "Mevlana'nın Mesnevi'sinden, karısını ve karısının aşığını armut ağacının tepesinde yakalayan kocanın kötü hikâyesi ve ucuz resmi," demiş ve böyle böyle göremediği bütün resimleri çocuğun tarifinden tanıyıp, kitapların ciltlenmesini sağlamış. Uluğ Bey Herat'a ordusuyla girdiğinde, ihtiyar nakkaşa, usta nakkaşların görmekle anlayamadıkları hikâyeleri, kendisinin hiç görmeden çıkarabilmesinin sırrını sormuş. "Sanıldığı gibi kör olduğum için hafızamın kuvvetli olması değil bunun nedeni," demiş ihtiyar nakkaş. "Ben yalnızca hikâyelerin hayallerle değil, kelimelerle hatırlandığını unutmuyorum hiç." Uluğ Bey o kelimeleri ve hikâyeleri kendi nakkaşlarının da

bildiklerini, ama resimleri sıraya dizemediklerini söylemiş. "Çünkü," demiş ihtiyar nakkaş. "Onlar kendi hüner ve sanatları olan nakşı çok iyi düşünüyorlar, ama eski üstatların bu resimleri Allah'ın hatıralarından yaptıklarını bilmiyorlar." Uluğ Bey bir çocuğun bunu nasıl bilebildiğini sormuş. "Çocuk bilmiyor," demiş ihtiyar nakkaş. "Yalnızca kör ve ihtiyar bir nakkaş olarak ben, Allah'ın âlemi yedi yaşındaki akıllı bir çocuğun görmek isteyeceği gibi yarattığını biliyorum. Çünkü Allah âlemi önce görülsün diye yarattı. Sonra da gördüğümüzü birbirimizle paylaşalım, konuşalım diye kelimeleri verdi bize, ama biz kelimelerden hikâyeler yaptık da nakşı bu hikâyeler için yapılır sandık. Oysa nakış doğrudan Allah'ın hatıralarını aramak, âlemi onun gördüğü gibi görmektir."

Cim

Nakkaş soyunun haklı ve ezeli korkusu körlük endişesi yüzünden bir dönem Arap nakkaşların gün doğarken batıya, ufka uzun uzun baktıkları, bir asır sonra Şiraz'da çoğu nakkaşın sabahları aç karnına ceviz içiyle dövülmüş gül yaprağı ezmesi yediklerini bilinir. Yine aynı dönem, Isfahanlı yaşlı nakkaşların vebaya yakalanır gibi sırayla yakalandıkları körlüğün nedeni olarak gördükleri güneş ışığı doğrudan çalışma tahtalarına değmesin diye, odanın yarı karanlık bir köşesinde ve çoğu zaman şamdanların ışığında çalışırlar ve Buhara'daki Özbek nakkaşhanelerinde, üstatlar gün sonunda Şeyhlerce okunmuş bir suyla gözlerini yıkarlardı. Bütün bu usuller içinde körlüğe en saf yaklaşanı, tabii ki, Herat'ta, büyük üstat Behzat'ın hocası üstat nakkaş Seyyit Mirek tarafından bulunanıdır. Üstat nakkaş Mirek'e göre, körlük bir bela değil, bütün hayatını onun güzelliğine adayan nakkaşa Allah'ın vereceği son mutluluktur. Çünkü nakış, Allah'ın âlemi nasıl gördüğünü nakkaşın aramasıdır ve bu eşsiz görüntü, ancak yoğun bir çalışma hayatından sonra gözler

yorulup, nakkaş iyice yıprandığında ulaşılan körlükten sonra hatırlanarak olur. Demek ki, Allah'ın âlemi nasıl gördüğü bir tek kör nakkaşların hafızalarından anlaşılır, ihtiyar nakkaş, bu hayal kendine geldiğinde, yani hatıralar ve körlüğün karanlığı içinde gözünün önünde Allah'ın manzarası belirdiğinde, harika resmi el kendiliğinden kâğıda geçirebilsin diye, bütün hayatı boyunca el alıştırması yapar. Dönemin Heratlı nakkaşları ve menkıbeleri üzerine de yazmış tarihçi Mirza Muhammet Haydar Duglat'a göre, üstat Seyyit Mirek, bu nakış anlayışına, bir at resmi çizmek isteyen nakkaştan misal de vermiş. Buna göre en yeteneksiz nakkaş bile, kafasının içi bomboş olduğu için, tıpkı bugünkü Frenk ressamları gibi, bir ata baka baka at resmi çizerken bile, resmi hafızadan yapar. Çünkü, aynı anda hem ata hem de üzerine atın resmini çizdiği kağıda kimse bakamaz. Önce ata bakar nakkaş, sonra aklındakini hemen kâğıda çizer. Aradan göz kırpacak kadar bir zaman bile geçse bile nakkaşın kâğıda geçirdiği, görmekte olduğu at değil, az önce gördüğü atın hatırasıdır ki, bu da en sefil nakkaş için bile, resmin ancak hafızayla mümkün olabileceğinin kanıtıdır. Nakkaşın faal meslek hayatını, daha sonra gelecek mutlu körlüğe ve körlerin hatıralarına bir hazırlık olarak gören bu anlayışın sonucu olarak, dönemin Heratlı üstatları, kitapsever şahlar ve şehzadeler için yaptıkları resimleri bir el alıştırması, bir temrin olarak görür, çalışmayı, durmadan çizmeyi ve günlerce dur durak bilmeden şamdanların ışığında sayfalara bakmayı nakkaşı körlüğe götüren mutlu bir iş olarak kabul ederlerdi. Üstat nakkaş Mirek, bütün hayatı boyunca kimi zaman tırnak, pirinç, hatta saç üzerine bütün yapraklarıyla ağaçlar çizip körlüğe kasten ve hızla yaklaşarak, kimi zaman da mutlu ve güneşli bahçeler çizip karanlığı ihtiyatla erteleyerek, bu en mutlu sona ulaşacağı en uygun zamanı aramıştır hep. Yetmiş yaşındayken Sultan Hüseyin Baykara kilit üzerine kilit sakladığı hazinesinde birikmiş binlerce kitabın

sayfalarını, bu büyük üstadı ödüllendirmek için ona açtı. Üstat Mirek, silahlar, ipek ve kadife kumaşlar ve altın dolu hazine odasının altın şamdanlarının ışığında Heratlı eski ustaların her biri birer efsane kitaplarının harika sayfalarına üç gün üç gece hiç durmadan baktıktan sonra kör oldu. Allah'ın meleklerini karşılar gibi olgunluk ve tevekkülle karşıladığı bu yeni durumundan sonra, büyük üstat bir daha hiç konuşmamış ve hiç de resim yapmamıştı. Tarihi Raşidi yazarı Mirza Muhammet Haydar Duglat bunu, Allah'ın ölümsüz zamanının manzaralarına kavuşmuş bir nakkaşın, sıradan ölümlüler için yapılan kitap sayfalarına artık hiçbir zaman geri dönememesiyle açıklar ve der ki: Kör nakkaşın hatıralarının Allah'a ulaştığı yerde, mutlak bir sessizlik, mutlu bir karanlık ve boş sayfanın sonsuzluğu vardır.

Üstat Osman'ın körlük ve hafıza üzerine sorusunu, Kara'nın bana gerçekten cevabımı öğrenmekten çok, eşyalarıma, odama, resimlerime bakarken rahat edebilmek için sorduğunu elbette biliyordum. Yine de ama, anlattığım hikâyelerin içine işlediğini görmekten mutlu oldum. "Körlük Şeytan'ın ve suçun giremeyeceği bir mutlu âlemdir," dedim ona.

"Tebriz'de," dedi Kara, "Üstat Mirak'ın etkisiyle körlüğü Allah'ın ihsanı en büyük erdem olarak gören eski usûl nakkaşlardan bazıları, yaşları ilerlediği halde hâlâ kör olamamalarından utandıkları, bunun yeteneksizlik ve hünersizliklerinin bir kanıtı olarak görülmesinden korktukları için kör taklidi yapıyorlar hâlâ. Kazvinli Cemalettin'den de etkiler taşıyan bu ahlak yüzünden, bazıları gerçekten kör olmadıkları halde âleme bir kör gibi bakabilmeyi öğrenebilmek için karanlıkta aynalar arasına oturup, bir kandilin soluk alevinin ışığında, Heratlı eski ustaların sayfalarına haftalarca yemeden içmeden bakıyorlar.

Kapı vuruldu. Açtım, baktım, nakkaşhaneden, güzel gözlerini kocaman açmış bir güzel çırak. Müzehhip Zarif Efendi kardeşimizin cesedinin bir kör kuyuda bulunduğunu, cenazenin Mihrimah Camii'nden ikindi vakti kaldırılacağını söyledi ve haberi başkalarına yetiştirmek için koştu gitti. Allahım sen bizi koru.

XV : Benim Adım Ester

Aşk mı insanı budala yapıyor, yoksa yalnızca budalalar mı âşık oluyor? Yıllardır bohçacılık, çöpçatanlık yapıyorum, bunun cevabını bilemiyorum. Birbirlerine tutuldukça daha zekileşen, daha bir kurnaz olup akıllıca dolaplar çeviren bir çifti, hele bir erkeği tanımak isterdim çok. Bildiğim; kurnazlıklara, küçük tuzaklara, hilelere başvuruyorsa, bir erkeğin hiç mi hiç âşık olmadığıdır. Kara Efendimiz ise daha şimdiden soğukkanlılığını kaybettiğini, benimle Şeküre'den bahsederken bile bütün ölçüleri kaçırdığını gösteriyor.

Pazar yerinde ona Şeküre'nin sürekli onu düşündüğünü, onun cevabını sorduğunu, onu hiç böyle görmediğimi ve bunun gibi, herkese söylediğim nakaratı ezberden söyledim. Öyle bir bakıyordu ki bana, acıdım ona. Bana verdiği mektubu acele doğru Şeküre'ye götürmemi söyledi. Bütün budalalar, aşklarında sanki çok özel bir acele gerektiren bir durum var sanıp, aşklarının şiddetini açığa vurup, âşıklarının eline silah verir; onlar da akıllıysalar cevabı geciktirirler. Sonuç: Aşkta acele işleri geciktirir.

Bu yüzden, Kara Efendi, "acele acele" diye verdiği mektubu önce başka bir yere götürdüğümü bilseydi bana şükrederdi. Çârşı yerinde onu uzun uzun beklerken donmuştum. Isınmak içini önce yolumun üzerindeki evlatlarımdan birine uğrayayım dedim. Mektubunu taşıyıp, kendi elimle evlendirdiğim kızlarıma, evladım, derim ben. Bu kaknem

kız öyle müteşekkirdir ki bana, peşimde çevremde pervane olmaktan başka, elime birkaç akçe de tutuşturur. Gebeymiş, sevinçliydi. Ihlamur kaynattı, tadım çıkararak içtim. Yalnız kaldığımda Kara Efendi'nin verdiği paraları da saydım. Yirmi akçe.

Tekrar yola koyuldum. Ara sokaklardan, çamuru donup yürünmez hale gelmiş uğursuz geçitlerden geçtim. Evin kapısını vururken şakacılığım tuttu da bağırdım.

"Bohçacı geldi, bohçacı," dedim. "Padişah'a layık en âlâsından raksbendi tülbentim var, Keşmir'den gelmiş harika şallarım, Bursa kadifesinden kuşaklığım, en iyisinden kenarı ipekli Mısır bezinden gömlekliğim, nakış nakış tülbentten örtülerim, döşek ve yatak çarşaflarım, rengârenk mendillerim var, bohçacı!"

Kapı açıldı, içeri girdim. Her zamanki gibi ev, yatak, uyku, kızarmış yağ ve nem kokuyordu. Yaşlanmakta olan bekâr erkeklerin o korkunç kokusu.

"Cadaloz," dedi. "Niye bağırıyorsun?"

Hiçbir şey demeden çıkarıp mektubu verdim. Yarı karanlık odada gölge gibi yaklaşıp bir anda kaptı onu elimden. Yan odaya geçti, orada yanan bir lamba vardır hep. Kapının eşiğinde durdum.

"Baban Efendi yok mu?" dedim.

Cevap vermedi. Kendinden geçmiş, mektubu okuyordu. Bıraktım okusun. Lamba arkasında olduğu için yüzünü hiç göremiyordum. Mektubu bitirince, bir daha okumaya başladı.

"Evet," dedim. "Ne yazmış?"

Hasan okudu:

"Sevgili Şeküre Hanım. Ben de, yıllarca bir tek kişinin hayaliyle yaşadığını için kocam beklemeni, ondan başka hiç kimseyi düşünmemeni takdirle anlıyorum. Senin gibi bir kadından dürüstlük ve iffetten başka ne beklenir ki. (Bir kahkaha attı Hasan!) Ama nakış için babanı görmeye gelmem seni taciz etmek değildir. Bu hiç aklımdan geçmez. Senden işaret, hele cesaret aldığımı öne sürecek hiç değilim. Yüzün pencerede bana nur gibi gözüktüğünde, bunun Allah'ın bana bir ihsanı olduğundan başka bir şey düşünmedim. Çünkü senin yüzünü görebilmek mutluluğu bana yeter. ("Burasını Nizami'den araklamış" diye araya girdi öfkeyle.) Ama madem bana yaklaşma diyorsun, söyle, bir melek misin ki sen yanına yaklaşmak korkunç olsun? Dinle beni, şunu dinle:

Gece yarıları umutsuz bir hancı ile idam kaçkını haydutlardan baş kimseciklerin konaklamadığı ıssız ve lanetli kervansarayların pencerelerinden çıplak dağlara vuran ay ışığını seyrederek ve benden de bahtsız yalnız kurtların ulumalarını dinleyerek uyumaya çalışırken, bir gün ansızın bana, işte o pencerede göründüğün gibi görüneceğini düşünürdüm. Dinle: Şimdi kitap için babana geri geldiğimde, çocukluğumda yaptığım resmi bana geri veriyorsun. Bu benim için seni bulduğumun işaretidir, biliyorum. Ölümün değil. Oğullarından birini, Orhan'ı gördüm. Zavallı yetim. Onun babası olacağım!"

"Maşallah, iyi yazmış," dedim. "Şair olmuş bu."

"Melek misin ki sen yanına yaklaşmak korkunç olsun," dedi. "İbni Zerhani'den çalmış o sözü. Ben daha iyi yazarım."'Cebinden kendi mektubunu da çıkardı. "Al götür bunu Şeküre'ye."

Mektuplarla birlikte verdiği para ilk defa huzursuz etti beni. Bu adamın karşılık alamadığı aşkına çılgınca bağlanmasında tiksinti verici bir şey hissettim. Sanki sezgilerimi doğrulamak ister gibi Hasan, uzun zamandır ilk defa efendiliği bir yana bıraktı ve şöyle dedi kabadayıca:

"Söyle ona, istersek onu kadı zoruyla eve getiririz."

"Gerçekten söyleyeyim mi?"

Bir sessizlik oldu. "Söyleme," dedi. Odadaki lambanın ışığı yüzüne vurdu da, suçunu bilen bir çocuk gibi önüne baktığını gördüm. Bu hallerini bildiğim için aşkına saygı duyar, mektupları taşırım. Sanıldığı gibi para için değil.

Evden çıkıyordum, beni kapıda durdurdu Hasan.

"Şeküre'ye onu ne kadar çok sevdiğimi söylüyor musun?" sordu heyecanla ve akılsızca.

"Mektuplarında bunu sen yazmıyor musun?"

"Söyle bana, onu, babasını nasıl ikna edebilirim onları?"

"İyi bir insan olarak," dedim, kapıya yürüdüm.

"Bu yaştan sonra çok geç..." dedi, içten bir acıyla.

"Çok para kazanmaya başladın Hasan Çavuş. İnsanı iyi yapar bu..." dedim, çıktım.

Evin içi o kadar karanlık ve kasvetliydi ki, dışarıda hava ısınmış gibi geldi bana. Yüzüme güneş vurdu. Şeküre'nin mutlu olmasını istediğimi düşündüm. Ama nemli, soğuk ve karanlık evi gördüğüm o

zavallıyı da bir şekilde sayıyordum. Hiç hesaplarımda yokken, içimden geliverdiği için, Laleli'deki Baharatçılar Çarşısı'na saptım, tarçın, safran, biber kokuları arasında kendime gelirim sanıyordum, ama yanılmışım.

Evinde, Şeküre, mektupları aldıktan sonra Kara'yı sordu ilk. Aşk yangınının her yerini acımasızca sardığını söyledim, hoşuna gitti.

"Evlerinde örgü ören karılar dahil herkes zavallı Zarif Efendi'nin niye öldürüldüğünden söz ediyor," diye sözü değiştirdim sonra.

"Hayriye, helva yap da zavallı Zarif Efendi'nin karısı Kalbiye'ye götür," dedi Şeküre.

"Cenazesine bütün Erzurumiler, pek çok kalabalık gelecekmiş," dedim. "Akrabaları kanı yerde kalmayacak diyorlarmış."

Ama Şeküre, Kara'nın mektubunu okumaya başlamıştı. Bütün dikkatimle ve öfkeyle yüzüne baktım. Bu kadının o kadar hayat deneyimi vardır ki tutkularının yüzüne yansıyış biçimini denetleyebilir. Mektubu okurken, susmamın hoşuna gittiğini, bunu Kara'nın mektubuna verdiği özel önemin benim tarafımdan da onaylanması olarak gördüğünü hissettim. Böylece, mektubu bitirip bana gülümseyince Şeküre'nin hoşuna gitsin diye, şu soruyu ona sormak zorunda kaldım:

"Ne diyor?"

"Çocukluğundaki gibi... Bana âşık."

"Ne düşünüyorsun?"

"Ben evliyim. Kocamı bekliyorum."

Tahminlerinizin aksine, benim ilgilenmemi istedikten sonra, bu yalanı atıvermesine hiç kızmadım, hatta bunun beni rahatlattığını söylemeliyim. Mektup taşıyıp, hayat üzerine öğütler verdiğim pek çok genç kız ve kadın Şeküre'nin gösterdiği dikkati gösterseydiler hem benim işim, hem onların işi yarı yarıya kolaylaşır, hatta bazıları çok daha iyi kocalara varabilirlerdi. "Öteki ne diyor?" diye sordum yine de.

"Hasan'ın mektubunu şimdi okumak istemiyorum," diye cevap verdi. "Hasan'ın, Kara'nın İstanbul'a döndüğünden haberi var mı?"

"Varlığından bile haberi yok."

"Hasan'la konuşuyor musunuz?" diye sordu güzelim kara gözlerini açarak.

"Sen istediğin için."

"Evet?"

"Acılar içinde. Seni çok seviyor. Gönlün bir başkasına meyletse bile, bundan sonra ondan kurtulman çok zor. Mektuplarını kabul etmen onda çok umutlar uyandırdı. Ondan kork. Çünkü değil seni eve geri getirmek, ağabeyinin öldüğünü kabul ettirip seninle evlenmeye hazırladı kendini." Son sözümün tehditkâr yanını dengelesin ve beni o mutsuzun sözcüsü durumuna düşürmesin diye gülümsedim.

"Öteki ne diyor peki?" diye sordu, ama kimi sorduğunu biliyor muydu?

"Nakkaş mı?"

"Aklım karmakarışık," dedi birden, belki de düşüncelerinden korkarak. "Her şey daha karışacakmış gibi de geliyor bana. Yaşlanıyor artık babam. İleride bizlere, bu yetim çocuklara ne olacak? Hepimize bir kötülüğün yaklaştığını, Şeytan'ın bizler için kötülükler hazırladığını seziyorum. Ester, bana öyle bir şey söyle, mutlu olayım."

"Sen hiç merak etme canım Şekürem," dedim içim titreyerek, "Gerçekten çok akıllısın, çok güzelsin sen. Bir gün yakışıklı kocanla aynı yatakta yatacak, ona sarılacak, bütün dertlerini unutup mutlu olacaksın. Bunu gözlerinin içinde okuyorum."

Öyle bir sevgi yükseldi ki içimde gözüm nemlendi.

"İyi de hangisi olacak o koca?"

"Bunu senin o akıllı yüreğin sana söylemiyor mu?"

"Yüreğimin ne dediğini anlayamadığım için mutsuzum beri

Bir sessizlik oldu. Bir an Şeküre'nin bana hiç mi hiç güvenmediğini, ağzımdan laf almak için güvensizliğini ustalıkla gizlemekte olduğunu, kendini açındırdığını düşündüm. Mektuplara şu anda bir cevap vermeyeceğini anladığım zaman, bütün kızlara, şaşılara bile söylediğim şu sözü söyleyip bohçamı kapıp, çıkıp sıvıştım.

"O güzel gözlerini dört açarsan başına kötü bir şey gelmez canım, merak etme sen."

XVI : Ben, Şeküre

Eskiden bohçacı Ester'in her gelişinde, benim gibi akıllı, güzel, iyi yetişmiş, dul ama namuslu bir kadının yüreğini küt küt attıracak âşığın, en sonunda harekete geçip, mektubunu yazıp gönderdiğini hayal ederdim. Gelen mektupların her zamanki taliplerimden olduğunu görünce de, hiç olmazsa kocamı beklemek için güç ve sabır kazanırdım. Şimdiyse, bohçacı Ester'in her gidişinden sonra aklım karışıyor ve kendimi daha da zavallı hissediyorum.

Dünyanın seslerini dinledim. Mutfaktan kaynama fokurtusu ve limon ve soğan kokusu geliyor: Biliyorum Hayriye kabak kaynatıyor. Şevket ile Orhan avluda, nar ağacının orada itişerek kılıç oynuyor, bağırışlarını duyuyorum. Babam, sessiz, yan odada. Açıp Hasan'ın mektubunu okudum ve merak edilebilecek hiçbir şey olmadığını bir daha anladım. Yalnızca ondan biraz daha korktum ve onunla aynı evi paylaştığım zamanlar, koynuma girmek için gösterdiği çabalara direndiğim için kendimi kutladım. Sonra Kara'nın mektubunu sanki incinebilecek kırılgan bir şeymiş gibi dikkatle tutarak okudum ve aklım karıştı. Mektupları bir daha okumadım; güneş çıktı ve şöyle düşündüm: Gecelerin birinde Hasan'ın koynuna girseydim ve onunla sevişseydim hiç kimse farketmezdi bunu; Allah hariç. Kayıp kocamla benzeşiyor, aynı şey. Bazen böyle saçma ve tuhaf bir düşünce aklıma düşüveriyor. Güneş ve birden ısınınca sanki bir gövdem

olduğunu, tenimi, göğüslerimin ucunu bile hissetmiştim. Güneş kapıdan üzerime öyle vururken birden Orhan giriverdi içeri.

"Anne, ne okuyorsun?" dedi.

Peki, demin Ester'in son getirdiği mektupları bir daha okumadım dedim ya, size yalan söylemiştim. Yine okuyordum. Ama sefer gerçekten mektupları katlayıp koynuma soktum ve Orhan'a dedim ki.

"Gel bakayım buraya sen kucağıma." Geldi. "Ooff maşallah, ne kadar da ağırsın, kocaman olmuşsun," dedim ve öptüm. "Buz gibisin," derken ben:

"Anne ne kadar sıcaksın," dedi, sırtını göğüslerime yasladı.

Birbirimize sıkı sıkıya dayanmış, hiç konuşmadan oturmak ikimizin de hoşuna gidiyordu. Boynunu kokladım, öptüm. Daha da sıkı sarıldım. Sessizlik oldu, öylece durduk.

"Gıdıklanıyorum," dedi çok sonra.

"Söyle bakalım," dedim ciddi sesimle. "Cinler padişahı gelse dile benden ne dilersin dese, hayatta en çok neyi istersin?"

"Şevket bizimle olmasın isterim."

"Başka ne istersin? Bir baban olsun ister misin?"

"Hayır. Büyüyünce seninle ben evleneceğim."

Kötü olan şey yaşlanmak, çirkinleşmek, hatta kocasız ve yok kalmak değil, hayatta kimsenin sizi kıskanmaması, diye düşündüm. Orhan'ın ısınan gövdesini kucağımdan indirdim. Benim gibi kötü

ruhlu biri, iyi bir insanla evlenmeli diye düşünerek babama yanına çıktım.

"Padişahımız Hazretleri kitabın bittiğini kendi gözleriyle görüp, sizi ödüllendirecek," dedim. "Venedik'e gideceksiniz yine."

"Bilemiyorum," dedi babam. "Bu cinayet beni korkuttu. Düşmanlarımız güçlü olmalı."

"Benim bu durumumun da onları cesaretlendirdiğini, yanlış anlamalara, temelsiz umutlanmalara yol açtığını biliyorum."

"Nasıl?"

"Artık bir an önce evlenmeliyim."

"Ne?" dedi babam. "Kiminle?" dedi. "Ama sen evlisin," "Bu nereden çıktı?" diye sordu, "isteyenin kim? Çok makul ve dayanılmaz bir isteyenin olsa bile," dedi makul babam, "öyle birini kolay bulup beğeneceğimizi sanmıyorum ya," diye araya ekleyip, şöyle özetledi talihsiz durumumu: "Evlenebilmen için çözmemiz gereken çok büyük meseleler var biliyorsun." Uzun bir sessizlikten sonra da şöyle dedi: "Beni bırakıp gitmek mi istiyorsun canım?"

"Kocamın öldüğünü dün rüyamda gördüm," dedim. Ama bu rüyayı gerçekten görmüş bir kadın gibi ağlamadım.

"Nakşa bakıldığında onu okumayı bilenler gibi, rüyayı da okumayı bilmek gerek."

"Gördüğüm rüyayı size anlatmamı uygun bulur musunuz?" Bir an bir durgunluk oldu ve konuştukları şeylerden çıkarılabilecek diğer

bütün sonuçlan hızlı hızlı gözden geçiren akıllı insanların yapacağı gibi birbirimize gülümsedik.

"Rüyanı yorumlayarak onun öldüğüne inanabilirim ama, kayınpederin, kayınbiraderin ve onlara kulak vermek zorunda olan kadı başka kanıtlar isteyecektir."

"Çocukları alıp eve döneli iki yılı geçti, ama kayınpeder ile kayınbirader beni geri getiremiyorlar."

"Çünkü bir kusurları olduğunu gayet iyi biliyorlar," dedi babam. "Ama bu senin boşanmana razı oldukları anlamına gelmez."

"Mezhebimiz Maliki ya da Hanbeli olsaydı," dedim, "Aradan dört yıl geçtiğine bakıp kadı beni boşar, bir de üstüne nafaka bağlardı. Ama biz Allaha şükürler olsun Hanefi olduğumuz için bunu da yapamıyoruz."

"Bana Üsküdar Kadısının Şafii naibinden bahsetme. Onlar çürük işler."

"Savaşta kocası kayıp olan bütün İstanbullu kadınlar boşanmak için tanıklarıyla ona gidiyorlarmış. Şafii olduğu için, kocan kayıp mıdır, kaç zamandır kayıptır, geçim sıkıntısı mı çekiyorsun, bunlar da tanıkların mıdır, deyip hemen boşuyormuş."

"Kim sokuyor bunları senin kafana benim canım kızım?" dedi. "Aklını başından alan kim?"

"Bir kere boşandıktan sonra, aklımı başından alabilecek birisi varsa eğer, onu tabii ki siz bana söyleyeceksiniz ve ben kiminle evlenmem konusunda sizin kararınızdan asla çıkacak değilim."

Benim kurnaz babam, kızının da kendisi kadar kurnaz olduğunu görüp gözlerini kırpıştırmaya başladı. Aslında babam, gözlerini böyle hızla üç sebepten kırpıştırır: 1. Sıkıştığı zamanlarda kurnazlık bulmak için acele acele kafasını çalıştırırken. 2. Sessizlik ve kederden içtenlikle ağlayacağı zamanlarda. 3. Sıkıştığı zamanlarda kurnazlık edip birinci ve ikinci nedeni karıştırarak sonra kederden ağlayabilirmiş izlenimi vermek için.

"Çocukları alıp gidiyor, ihtiyar babam yalnız mı bırakıyorsun? Biliyor musun ki kitabımız -kitabımız dedi evet- yüzünden öldürülmekten korkuyordum, ama şimdi sen çocukları alıp gitmek isteyince ben zaten ölmeyi istiyorum."

"Babacığım, o işe yaramaz kayınbiraderden kurtulabilmek için boşanmam gerektiğini her zaman siz söylemez miydiniz?"

"Beni terketmeni istemiyorum. Kocan bir gün geri dönebilir. Dönmese de, evli olmanın bir zararı yok. Yeter ki bu evde babanla otur."

"Bu evde sizinle oturmaktan başka hiçbir şey istemiyorum."

"Canım, az önce bir an önce evlenmek istediğini de söylemiyor muydun?"

İşte böyledir babayla tartışmak: Sonunda haksız olduğuma ben de inanırım.

"Söylüyordum," dedim önüme bakarak. Sonra ağlamamak için kendimi tutarken aklıma geliveren şeyin haklılığından cesaretlenerek dedim ki:

"Peki, ben bir daha hiç evlenmeyecek miyim?"

"Seni benden alıp uzaklara götürmeyecek bir damadın başımın üzerinde yeri var. Talibin kim, bizimle birlikte bu evde oturur mu?"

Sustum. Bizimle birlikte bu evde oturacak damada babamın saygı duymayıp onu yavaş yavaş ezeceğini elbette ikimiz de biliyorduk. Babam, içgüveysi diye o damadı öyle bir sinsice ve ustalıkla küçümseyecekti ki, ben o adama kendimi vermek bile istemeyecektim.

"Babanın onayı olmadan bu halinle evlenmenin neredeyse imkansız olduğunu biliyorsun değil mi? Evlenmeni istemiyorum! İzin vermiyorum."

"Ben evlenmek değil, boşanmak istiyorum."

"Çünkü kendi çıkarlarından başka hiçbir şeye aldırmayan düşüncesiz bir hayvan seni incitebilir. Seni ne kadar sevdiğimi biliyorsun, değil mi canım kızım. Bu kitabı da bitirmemiz lazım."

Sustum. Çünkü konuşmaya başlasaydım, öfkemin farkına varmış olan Şeytan da dürtüyordu, babamın yüzüne, geceleri Hayriye'yi yatağına aldığını bildiğimi söyleyiverecektim, ama benim gibi bir kıza yaşlı babasına cariye ile yattığını bildiğini söylemek hiç yakışır mı?

"Kim evlenmek istiyor seninle?"

Önüme baktım ve sustum, ama utancımdan değil de öfkemden. Daha kötüsü, bu kadar öfkelendiğimi bilmeme rağmen bir türlü cevap verememek daha da öfkelendiriyordu beni. O zaman hayalimde babamla Hayriye'yi o gülünç ve iğrenç durumda yatakta düşünüyordum. Tam ağlayacaktım ki, önüme bakarak dedim ki:

"Ocakta kabak var, yanmasın."

Merdivenin yanında, hiç açılmayan penceresi kuyuya bakan odaya geçtim, karanlıkta el yordamıyla hızla yatağımı bulup serdim, kendimi üzerine attım: Ah ne kadar da güzeldir çocukken haksızlığa uğrayıp, yatağa yatıp ağlaya ağlaya uyuyakalmak! Bir tek ben seviyorum kendimi ve bu yalnızlık o kadar acıklı ki, kendi yalnızlığıma ağlarken benim hıçkırıklarımı ve çığlıklarımı duyan sizler yardımıma geliyorsunuz.

Biraz sonra baktım, Orhan, benim yatağıma uzanmış. Başını göğüslerimin arasına soktu, baktım o da orada iç çekerek gözyaşı döküyor, iyice kendime çekip bastırdım onu.

"Ağlama anne," dedi biraz sonra. "Babam savaştan dönecek."

"Nereden biliyorsun?"

Sustu. Ama o kadar sevdim, öyle bir göğsüme bastırdım ki onu, bütün sıkıntılarımı unuttum. İnce kemikli Orhanımın narin gövdesine sarılıp uyuyakalmadan önce, şimdi, bir tek derdim var, onu söyleyeyim size. Demin babam ve Hayriye hakkında öfkeyle size söylediğim şeyden şimdi pişmanım. Hayır, dediğim yalan değildi, ama yine de bunu söylemiş olmaktan öyle utanıyorum ki,

Siz o dediğimi unutun, hiç söylenmemiş, babam da Hayriye ile öyle yapmıyormuş gibi bakın bizlere olmaz mı?

XVII : Ben Eniştenizim

Zordur kız sahibi olmak zor. İçeride ağlıyordu, hıçkırıklarını da duyuyordum, ama elimdeki kitabın sayfalarına bakmaktan başka hiçbir şey de yapamıyordum. Okumaya çalıştığım cildin, Kita ül Ahval-ül Kıyamet'in bir sayfasında, ölümden üç gün sonra ruhun Allah'tan izin alıp, eskiden içinde yaşamakta olduğu gövdesini ziyarete gittiği yazıyordu. Ruh, kendi eski gövdesinin mezarda kanlar ve çürümüş sular içindeki acıklı halini görünce kederlenip, "Zavallı gövde, zavallı sevgili eski vücudum," diye ağlamaklı olur, yas tutarmış. Böylece, bir süre Zarif Efendi'nin acı sonunu, kuyunun dibindeki halini, ruhunun belki de onu mezarda değil de kuyuda ziyarete geldiğini ve tabii çok üzüldüğünü düşündüm.

Şeküre'nin hıçkırıkları dinince ölüm kitaplarını bıraktım. İçime fazladan bir yün gömlek giydim, kalın keçeden kuşağımı beli ısıtacak gibi sımsıkı sardım, tavşan kürklü şalvarımı da giydi, evden çıktım ki, baktım, kapıda Şevket.

"Dede nereye?"

"Gir içeri sen. Cenazeye."

Karla kaplı boş sokaklarda, her tarafı çürümüş, çarpılmış, ayakta zor duran yoksul evleri arasından, yangın yerlerinden geçtim. Kenar

mahallelerden, bostanlar, tarlalar arasından araba takımları, tekerlekler satan, demir işleri yapan dükkânların, saraçların, eğercilerin, koşumcuların, nalbantların önünden surlara doğru dikkatli ihtiyar adımlarımla buzda kayıp düşmemeye çalışarak uzun uzun yürüdüm.

Cenazeyi tâ Edirnekapı'daki Mihrimah Camii'nden niye kaldırdıklarını bilmiyorum. Camide ölünün öfkeli ve dikbaşlı gözüken kocakafalı ve şaşkın kardeşlerine sarıldım. Nakkaşlarla, hattatlarla birbirimize sarılıp ağlaştık. Birdenbire çöken, alçalarak her yeri kaplayan kurşuni bir sisin içerisinde cenaze namazını kılarken, sallavat taşının üzerindeki tabuta gözüm takıldı ve bu işi yapan alçağa öyle bir öfke duydum ki, bakın Allahümme Barik duası bile kafamda karmakarışık oldu.

Namazdan sonra, cemaat tabutu omuzlarına alırken nakkaşların ve hattatların arasındaydım hâlâ. Leylek ile kitabım için birlikte soluk lambanın ışığında sabahlara kadar oturduğumuz bazı gecelerde beni Zarif Efendi'nin tezhiplerinin ucuzluğuna, renk kullanışındaki -zengin gözüksün diye her yere lacivert sürüyor- görgüsüzlüğe inandırmaya çalıştığını, benim de aslında ona hak verip "ama adam yok" deyişimi unuttuk da karşılıklı, bir daha ağlaşma sesleri çıkararak kucaklaştık. Zeytin'in, bana dostlukla, bir çeşit saygıyla bakışı, sonra sarılışı -sarılmasını bilen adam iyi adamdır- öyle hoşuma gitti ki, bütün nakkaşlar, hattatlar arasında kitabıma en çok onun inandığını bir daha düşündüm.

Avlu kapısındaki merdivenlerde Başnakkaş Üstat Osman ile yan yana düştük de birbirimize ne diyeceğimizi bilemedik. Tuhaf, gergin bir andı bu; merhumun kardeşlerinden biri hıçkırarak ağlamaya başlamış, gösteriş meraklısı biri de tekbir getirmişti.

"Hangi mezarlığa?" diye sordu bana, ama laf olsun diye.

"Bilmem," demek nedense hasmane bir tavır olacakmış gibi geldiği için telaşlandım ve hiç düşünmeden merdivende yanımdaki kişiye sordum ben de, "Hangi mezarlığa?" diye. "Edirnekapı'ya mı?"

"Eyüp'e." dedi gençten sakallı ve öfkeli bir salak. "Eyüp'e" diye dönüp üstada söyledim, ama o zaten sakallı ve öfkeli genç salağın dediğini duymuştu. Böylece bana "anladım," diyen bakışlarla öyle bir bakabildi ki ben de karşılaşmamızın bundan daha fazla uzamasını istemediğini hemen anında anladım. "Gizli" dediğim kitabımın yazılması, nakşedilmesi, resimlenmesi işini Padişahımızın bana teveccüh etmesine elbette Üstat Osman içerliyordur. Ayrıca Padişahımızın benim etkimle nakışta Frenk usûllerine merak sarması da var. Bir keresinde büyük Üstat Osman'ı bir İtalyan'a yaptırdığı kendi portresini taklide zorlamışı Padişah. Üstat Osman'ın iğrenerek yaptığı o tuhaf resimden, "İşkence" dediği İtalyan ressamı taklitten beni sorumlu tuttuğunu biliyorum. Haklıydı.

Merdivenlerin ortasında durup bir süre gökyüzüne baktım. İyice arkada kaldığıma emin olunca buzlu merdivenden inmeye başladım. Ağır ağır iki basamak inmiş inmemiştim ki, biri koluma girip sarıldı bana: Kara.

"Çok soğuk," dedi. "Üşüyor musunuz?"

Şeküre'nin aklını çelenin bu olduğundan hiç şüphem yok. Koluma girişindeki kendine güven bile bunu kanıtlıyor. Tavrında on iki yılda çalıştım, adam oldum diyen bir şey var. Merdivenler bitti. Nakkaşhanede neler öğrendiğini sonra anlatsın bana.

"Sen önden git evladım," dedim. "Git de cemaate yetiş."

Şaşırdı, ama renk vermedi. Ağırbaşlılıkla kolumdan çıkıp yürümesi hoşuma gitti hatta. Şeküre'yi buna versem, bizimle aynı evde oturur mu?

Edirnekapı'dan şehrin dışına çıkmıştık ki tâ aşağılarda, pusun içinde neredeyse kaybolmakta olan tabutu ve onu omuzlarında taşıyarak yokuştan Haliç'e doğru hızla inen nakkaşlar, hattatlar, çıraklar kalabalığını gördüm. O kadar hızlı yürümüşlerdi ki karla kaplı vadiden Eyüp'e inen çamurlu yolun, şimdiden yarısını almışlardı. Sessizlik ve pusun içinde, solda Hanım Sultan Vakfı'nın mumhanesinin bacası keyifle tütüyordu. Surların altına Eyüp'teki Rum kasaplar için harıl harıl çalışan mezbaha ve dericiler vardı. Buralardan gelen leş kokusu, ileride, belli belirsiz seçilen Eyüp Camii'nin kubbelerine ve mezarlığın servi ağaçlarına kadar uzanan vadiye yayılmıştı. Biraz yürüdükten sonra, aşağıda: Balat'taki yeni Yahudi mahallesinden çıkıp oyun oynayan çocukların çığlıklarını işittim.

Eyüp'ün düzlüğüne indiğimizde Kelebek bana sokuldu. Her zamanki ateşli haliyle konuya paldır küldür girdi:

"Bu işi Zeytin ile Leylek yaptılar," dedi. "Benim rahmetliyle aram olmadığını herkes gibi onlar da çok iyi biliyorlardı; herkesin bildiğini de biliyorlardı. Aramızda Üstat Osman'dan sonra nakkaşhanenin başına kim geçecek diye bir kıskançlık, hatta karşılıklı ifade edilmiş hasmane duygular ve düşmanlık var. Şimdi suçun bana kalacağını, en azından Hazinedarbaşı'nın ve onun yönlendirmesiyle Padişahımızın benden, hayır bizlerden uzaklaşacağını tahmin ediyorlar."

"Bizler dediğin, sizler kimsiniz?"

"Nakkaşhanede eski ahlakın kalmasını, Acem ustalarının yolundan gidilmesini, para için her konunun resmedilmemesini söylüyoruz bizler. Kitaplarımıza silahların, orduların, esirlerin, fetihlerin yerine, eski efsanelerin, menkıbelerin, hikâyelerin girmesini, eski kalıplardan vazgeçilmemesini, hassa nakkaşlarının çarşıdaki dükkânlarda üç beş kuruş için, her önüne gelene, her konuyu resmedip sefil şeyler yapmaması gerektiğini söylüyoruz. Padişahımız Hazretleri bize hak verirler."

"Kendine boşu boşuna iftira ediyorsun," dedim konuyu kısa kessin diye. "Nakkaşhanede bu işi yapabilecek tıynette bir kimsenin barınamayacağına eminim. Hepiniz kardeşsiniz. Eskiden resmedilmemiş üç beş konunun resmedilmesinde düşmanlık edilecek bir zarar yoktur."

Aynı anda tıpkı haberi ilk işittiğim zaman yaptığım gibi, kesin bir gerçeği kavradım. Zarif Efendi'nin katili saray nakkaşhanesinde sivrilmiş ustalardan biriydi ve önümde mezarlığın yokuşunu çıkan kalabalık içindeydi. Katilin şeytanlık ve fesada devam edeceğinden, benim yaptığım kitaba düşman olduğundan, büyük bir ihtimalle eve gelip benim kitabım için nakış ve resim işi aldığından da emindim o anda. Evime gelip giden nakkaşların, ressamların çoğu gibi Kelebek de kızıma âşık olmuş muydu? İddialarını ileri sürerken, benim kimi zaman ondan kendi görüşlerinin tam tersi resimler istediğimi unutmuş muydu, yoksa ustalıkla laf mı dokunduruyordu?

Hayır, laf dokunduruyor olamaz diye düşündüm biraz sonra, Kelebek'te de öteki usta nakkaşlarda olduğu gibi bana karşı belirgin bir minnet duygusu vardı: Savaşlar ve Padişahımızın ilgisizliği yüzünden hazineden nakkaşlara verilen paralar, hediyeler kesilirken tek ciddi ek geliri, bir süre, benim kitabım sayesinde kazanmıştı

hepsi. Beni birbirlerinden kıskandıklarını biliyordum, hatta bu yüzden -yalnız bu yüzden değil- onlarla evimde ayrı ayrı buluşup görüşüyordum ve bu bana bir düşmanlık duyacakları anlamına hiç gelmiyordu. Nakkaşlarımın hepsi, çıkarları yüzünden sevmek zorunda oldukları bir kişiyi, akıllılık edip daha insanca bir neden bulup samimiyetle sevmeyi becerebilecek kadar olgun kişilerdi.

Sessizlik uzamasın ve aynı konuya dönülmesin diye: "Maşallah yokuştan indikleri hızla yokuştan yukarı da çıkarabiliyorlar tabutu," dedim.

Bütün dişlerini gösterecek sevimli bir şekilde gülümsedi Kelelebek: "Soğuktan."

Bir adam öldürebilir mi şimdi bu, diye düşündüm. Mesela kıskançlıktan. Daha sonra da beni? Bir bahane uyduruverir: Dinime küfrediyordu bu adam. Ama büyük bir üstattır, tam bir hünerbaz niye öldürsün? Yaşlılık yalnızca yokuşlarda zorlanmak değil, ölümden öyle fazla korkmamak da olmalı; bir isteksizlik, cariye kızın yatağına heyecanla değil yasak savar gibi girivermek. Ani bir sezgiyle o anda aldığım kararımı yüzüne söyleyiverdim:

"Kitabıma artık devam etmeyeceğim."

"Nasıl?" dedi yüzü dönen Kelebek.

"Bir uğursuzluk var onda. Padişahımız da parayı kesti. Zeytin ile Leylek'e de söyle."

Daha soracaktı belki, ama birden yamaçtaki sık servi ağaçları, yüksek eğreltiotları ve mezar taşları arasındaki mezar yerindi bulduk kendimizi. Mezarın çevresi sıra sıra kalabalıkla sarılı olduğu için

bismillahi ve alâ milleti Resulullah deyişlerinden ve ağlayışların belirgin bir yükselişle yoğunlaşmasından, cesedin o ara da mezara indirilmekte olduğunu anladım.

"Yüzünü iyice, iyice açın," dedi biri.

Kefeni sıyırıyorlar, ezik kafanın kalmışsa bir gözü, ölüyle göz göze bakışıyorlardır; ama arkalarda olduğum için hiçbir şey göremiyordum. Ölümün gözlerinin içine mezar başında değil, bambaşka bir yerde bakmıştım ben.

Bir hatıra: Otuz yıl önce Padişahımızın cennetmekân dedeleri Kıbrıs adasını Venediklilerden almayı aklına koymuş, Şeyhülissam Ebussuut Efendi de, bir zamanlar Mısırlı sultanlar tarafından bu adanın Mekke ve Medine'nin iaşesine ayrılmış olduğunu hemen hatırlatıp, dince kutsal olan yerleri beslemiş bir adanın Hıristiyan gâvurunun elinde kalmasının doğru olmadığı yolunda bir fetva vermişti. Böylece, bana ilk elçilik görevim olarak, Venediklilere bu beklenmedik kararı, adalarını bize vermeleri gerektiğini bildirmek gibi zor bir iş düşmüştü. Venedik'te kiliseleri gezmiş, köprülere, saraylara şaşmış, en çok zengin evlerindeki resimlerden büyülenmiş, bu hayret içinde de gösterdikleri misafirperverliğe güvenerek tehditlerle dolu mektubu vermiş, Padişahımın yukarıdan bakan bir edayla Kıbrıs'ı istediğini tebliğ etmiştim. O kadar kızmıştı ki Venedikliler, hemen toplanan Meclis'te böyle bir mektubun tartışılması bile caiz değildir diye karar çıkmıştı. Dahası, öfkeli kalabalıklar beni Doç'un sarayında kıstırmış, muhafızları, kapıcıları atlatan serseriler beni boğazlamaya girişmişlerdi ki, Doç'un iki yakın silahşoru beni sarayın dehlizlerinden kaçırıp kanala açılan arka kapıya çıkardılar. Orada, bunun gibi bir sisin içinde beni karşılayıp koluma giren beyaz giysili uzun boylu

soluk sandalcıyı bir an ölümün kendisi sanmıştım ve gözlerinin içine bakarak orada kendimi görmüştüm.

Kitabımı gizlice bitirip Venedik'e bir kere daha gidebilmeyi özlemle düşledim. Üstü düzenle örtülen mezara yaklaştım: Şimdi orada melekler onu sorguya çekiyorlar, cinsiyetini, dinini, peygamberini soruyorlar. Kendi ölümümü düşündüm.

Bir karga yanıma sıçradı. Kara'nın gözlerinin içine tatlı tatlı baktım ve koluma girmesini, dönüşte bana yoldaşlık etmesini isledim. Kitabım için çalışmak üzere ertesi gün sabah erkenden onu evde beklediğimi söyledim Kara'ya. Çünkü kendi ölümümü düşünür düşünmez, kitabımı ne pahasına olursa olsun bitirmem gerektiğini bir kere daha kavramıştım.

XVIII : Katil Diyecekler Bana

Zavallı Zarif Efendi'nin parça parça olmuş cesedinin üzerine çamurlu soğuk toprak atılırken herkesten çok ben ağladım. Ölenle birlikte ben de öleyim, bırakın ben de onunla birlikte mezara gömüleyim, diye bağırıyordum, mezara düşmeyeyim diye belimden tuttular. Boğulur gibi olunca avuçlarını alnıma bastırıp başımı arkaya doğru da çektiler ki nefes alabileyim. Hıçkırık ve gözyaşlarımı aşırıya vardırmış olabileceğimi, merhumun akrabalarının bakışlarından da anladım ve toparladım kendimi. Nakkaşhanedeki dedikoducular, bu kadar ağladığıma göre Zarif Efendi ile aramızı da bir gönül bağı olduğunu sanmaya da başlayabilirlerdi.

Daha fazla dikkat çekmemek için cenazenin sonuna kadar bir çınar ağacının arkasına gizlendim. Cehennem'e yolladığım budalanın daha da budala bir akrabası beni çınarın arkasında kıstırdı çok manalı sandığı bir bakışla gözlerini gözlerimin içine dikti Uzun uzun sarıldı bana. Sonra şöyle dedi ahmak: "Sen Cumartersi miydin, Çarşamba mı?" "Çarşamba bir zamanlar rahmetlinin adıydı," dedim de şaştı.

Bizi birbirimize hâlâ bir sır gibi bağlayan bu lakaplarımızın hikâyesi basittir. Çıraklık yıllarımızda, o zamanlar kalfalıktan ustalığa yeni geçmiş olan Nakkaş Osman'a hepimizin saygısı, hayranlığı, aşkı çok büyüktü. Büyük nakkaştı, her şeyi bize o öğretti, Allah'ın hem sihirli

bir hüner, hem de cin gibi bir akıl verdiklerinden. Her sabah çırakların yapması gerektiği gibi, aramızdan birinin sabah üstadın evine gitmesi, kalem kutusunu, çantasını, içi kâğıt dolu ciltbendini taşıyarak arkasından nakkaşhaneye kadar yürüyerek ona eşlik etmesi gerekirdi. Ona yakın olmak için o kadar çırpınırdık ki, bugün ben gideceğim, diye aramızda kavga ederdik.

Üstat Osman'ın bir gözdesi vardı, ama her sabah da onun gelmesi nakkaşlar bölüğünde zaten hiç bitmeyen dedikoduları ve edepsiz şakaları iyice alevlendireceği için, büyük üstat her birimizin haftanın bir günü gelmesine karar vermişti. Büyük üstat cumaları çalışır, nakkaşhaneye cumartesileri gitmezdi. Çok sevdiği ve bizler gibi çıraklık eden ve sonraki yıllarda ona ve hepimize ihanetle sanatı bırakan oğlu, babasına sıradan bir çırak gibi pazartesi günleri eşlik ederdi. Bir de hepimizden yetenekli, ince ve uzun bir Perşembe kardeşimiz vardı ki bilinmez bir hastalıktan ateşler içinde genç yaşta ölmüştü. Rahmetli Zarif Efendi çarşambaları gelirdi, bu yüzden Çarşamba'ydı, ama sonra büyük üstadımız adlarımızı Salı'dan Zeytine, Cuma'dan Leylek'e, Pazar'dan Kelebek'e değiştirdiği aşk ve manayla, tezhibinin inceliğine telmihle ona Zarif demişti. Büyük üstat hepimize yaptığı gibi ona da bir dönem her sabah:

"Hoşgeldin Çarşamba, nasılsın bakalım," demiş olmalıydı.

Bana da nasıl seslendiğini hatırlayınca gözlerim yaşaracak sandım: Çırakken, bütün dayaklara rağmen, Üstat Osman bizi sevdiği, nakşımızın güzelliğinden gözleri sulanıp bizi ellerimizden kollarımızdan öptüğü, o bizi öptükçe hünerimiz de aşkla çiçeklendiği için Cennet'te gibiydik. Bu mutlu yılları gölgelendiren kıskançlığın rengi bile başkaydı o zamanlar.

Kafasını ve ellerini bir üstadın, gövdesi ve kıyafetlerini başka bir ustanın çizip boyadığı o insanlar gibi kendimi iyice ikiye bölünmüş gibi hissettiğimi görüyorsunuz. Benim gibi Allah'tan korkan biri hiç hesapta yokken katil olunca hemen alışamıyor. Eski hayatım sanki sürüyormuş gibi davranabilmek için katilliğe uygun bir ikinci ses edindim. Eski hayatıma hiç karıştırmadığım bu alaycı ve hain ikinci sesle konuşuyorum şimdi. Katil olmasaydım konuşacağım o bildik tanıdık eski sesimi de zaman zaman dinleyeceksiniz tabii, ama "ben katil" diye değil de lakabımla. Bu ikisini birleştirmeye kalkmasın kimse, çünkü beni ele verecek kişisel üslubum ve kusurum yoktur benim. Üslubun, bir nakkaşı bir diğerinden ayıracak herhangi bir şeyin kusur olduğuna inanırım, bazılarının övünerek söylediği gibi, kişilik değil.

Ama benim özel durumumda bunun bir sorun yarattığını da kabul ediyorum. Çünkü Üstat Osman'ın bize aşkla verdiği ve Enişte Efendi'nin de sevip kullandığı takma adlarımızla söylersek benim Kelebek mi, Zeytin mi, Leylek mi olduğumu anlamanızı istemiyorum hiç. Anlarsanız, büyük ihtimal hemen koşa koşa beni Bostancıbaşı'nın işkencecilerine teslim edersiniz.

Bu yüzden her şeyi düşünüp söyleyemem. Kendi kendime düşünürken bile sizin beni izlemekte olduğunuzun farkındayım aslında. Hayatımın beni ele verecek teferruatını, öfkelerimi düşüncesizce aklımdan geçiremem. Elif, Be, Cim deyip üç tane mesel anlatırken, aklımın bir köşesiyle sizin bakışınızı da kolluyordum.

On binlerce kere nakşettiğim savaşçılar, âşıklar, şehzadeler ve efsane kahramanları bir yanlarıyla resmedilen şeye, orada, o efsane zamanda savaştıkları düşmanlara, boğuştukları ejderhalara,

gözyaşları döktükleri güzelim kızlara dönüktürler. Ama bir yanlarıyla ve gövdelerinin bir kısmıyla da o harika resmi seyretmekte olan nakışseverlere dönüktürler. Varsa bir üslubum ve kişiliğim, yalnız nakşımda değil, benim cinayetimde ve kelimelerimde de gizlidir. Bulun bakalım benim kim olduğumu kelimelerimin renginden!

Beni yakalamanızın zavallı Zarif Efendi'nin mutsuz ruhuna biraz huzur vereceğini de düşünüyorum. Ben şimdi ağaçlar altında, kuş cıvıltıları içinde, Haliç'in altın sularını ve İstanbul'un kubbelerini seyreder, yaşamak ne güzel şey bir kere daha farkederken, onun üzerine kürek kürek toprak atıyorlar. Zavallı Zarif Efendi, son zamanlarda, o çatık kaşlı Erzurumlu vaizin adamlarıyla düşüp kalkmaya başladıktan sonra beni hiç sevmezdi ama, Padişahımız için kitaplar nakşettiğimiz şu yirmi beş yıl içinde, kendimizi birbirimize yakın hissettiğimiz vakitlerimiz de olmuştu. Yirmi yıl önce bir ara, Padişahımızın rahmetli babasının, şehnamesi için çalışırken ahbap olduk, ama en çok bir Fuzuli Divanı'na konacak sekiz nakışlı sayfa için çalışırken yakınlaşmıştık. O zaman onun haklı, haksız, mantıksız isteklerine (nakkaş resmettiği metni ruhunda hissetmeliymiş) katılmak için buraya gelmiş, bir yaz akşamüstü kırlangıç sürüleri üzerimizde çılgınca uçuşurken gösterişli bir havayla bana Fuzuli Divanı'ndan okuduğu mısraları sabırla dinlemiştim. O geceden: "Ben ben değilim, ben dediğim sensin hep" mısrası kalmış aklımda. Bir de bu mısranın nasıl resmedilebileceğini kendi kendime sorup düşündüğüm.

Cesedinin bulunduğunu öğrenir öğrenmez koşa koşa gittiğim evinde, oturup şiir okuduğumuz küçük bahçenin karlar altında kaldığım ve yıllar sonra gördüğümüz bütün bahçeler gibi küçüldüğünü hissettim. Evi de öyleydi. Yan odadan kadınların birbiriyle yarışır gibi artan çığlıkları, abartılı haykırışları duyuluyordu.

Büyük ağabeyi anlatınca dikkatle dinledim: Zavallı Zarif kardeşimizin yüzü neredeyse paramparça olmuş, kafası ezilmiş. Dört gündür dibinde yattığı kuyudan çıkarıldıktan sonra, kardeşleri onu tanımakta zorlanmış da, evden getirdikleri zavallı karısı Kalbiye, gece karanlığında bu tanınmaz cesedi lime lime olmuş elbiselerinden teşhis etmek zorunda kalmış. Kıskanç kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf'un Midyanlı tüccarlar tarafından kuyudan çıkarılışı geldi gözümün önüne. Yusuf ile Züleyha'nın bu meclisini resmetmekten pek hoşlanırım, çünkü hayatta en temel duygunun kardeşlerin kıskançlığı olduğunu hatırlatır.

Bir an bir sessizlik olunca, bana baktıklarını hissettim. Ağlasam mı? Ama gözüm Kara'ya takıldı. Alçak herif, hepimizi süzüyor ve kendine Enişte Efendi tarafından nakkaşlar arasına bu işin aslını araştırmak için yollanmış biri havası vermeye çalışıyor.

"Kim yapabilir bu alçaklığı," diye bağırdı büyük ağabey. "Karıncayı incitmekten çekinen kardeşimize hangi vicdansız, kıyabilir?"

Onun ağlayarak cevap verdiği bu soruya ben de içten bir havayla katıldım ve bir cevap aradım kendi kendime. Kimdi Zarif'in düşmanları? Ben öldürmemiş olsam başka kim öldürürdü onu? Bir zamanlar, -sanırım Hünername'nin hazırlandığı yıllarda- eski ustaların usûllerine boş veriyor, daha ucuza, daha çabuk tezhip yapmak için biz ressamların o kadar emek verdiğimiz sayfaların kenarını kötü renklerle bozuyor diye bazılarıyla kavga ettiğini hatırlıyorum. Kimdi onlar? Daha sonra ama, düşmanlığın bu nedenden değil, alt kattaki güzel bir ciltçi çırağının aşkı için olduğu yolunda söylentiler çıkmıştı, ama çok eski bir hikâyeydi bu. Bir de Zarif'in zarafetine, inceliğine, o kadınsı çelebi haline içerleyenler vardı, ama başka nedenlere ilişkiliydi bunlar: Zarif'in eski usüllere

kölece bağlılığı, tezhiple resmin renk uyumunda kılı kırk yarması, başka nakkaşların -özellikle benim- varolmayan kusurlaramızı "Üstat Osman'ın huzurunda kibar bir ukalalıkla söyleyivermesi gibi... Son kavgası, Üstat Osman'ın bir zamanlar çok hassas olduğu bir konuyla, saray nakkaşlarının el altından dışarıya iş yapması, saray dışı ufak tefek siparişleri gizlice kabul etmesiyle ilgiliydi. Padişahımızdan gelen ilginin ve Hazinedarbaşı'ndan gelen paraların son yıllarda azalması üzerine bütün nakkaşlar, sonradan görme hödük paşaların iki katlı konaklarına ve en ustaları, geceleri Enişte'ye ziyarete gitmeye başladılar.

Enişte'nin uğursuzluk bahanesiyle kitabına, kitabımıza devam etmemeye karar vermesinden alınmadım hiç. Elbette kuş beyinli Zarif Efendi'nin, kitabını süsleyen bizlerden biri tarafından temizlendiğini tahmin ediyordur. Onun yerinde siz olsaydınız iki haftada bir geceleri evinize bir katili nakış yapmaya çağırır mıydınız? Yoksa gerçek katil kim, en iyi nakkaş hangisi ona mı karar verirdiniz önce? Kısa bir sürede evine gelen nakkaşlar arasında renkzenlikten tezhibe, cetvelkeşlikten ressamlığa, yüz çizmekten sayfa istifine en hünerlisinin kim olduğunu anlayacağından ve bundan sonra yalnızca benimle devam etmek isteyeceğinden hiç şüphem yok. Benim gerçek hüner sahibi bir nakkaş değil de sıradan bir katil olduğumu düşünebilecek kadar alçalabileceğini sanmam hiç.

Yanında getirdiği o Kara Efendi'yi, o budalayı yan gözle izliyorum. Mezarlıktan o ikisi birlikte ayrılıp dağılan cenaze kalabalığıyla birlikte Eyüp iskelesine inince, ben de arkalarından gittim. Onlar iskeleden dört kürekli bir kayığa, ben de daha sonra ölüyü ve cenazeyi tamamen unutup aralarında gülüşen genç çıraklarla, birlikte altı kürekliye bindik. Bir ara Fenerkapı açığında kayıklarımız birbirlerine bodoslayacak gibi yaklaşıverdiler de Kara'nın Enişte'ye fısır fısır

birşeyler anlattığını iyice yakından gördüm ve birden bir kere daha adam öldürmenin ne kadar kolay olduğunu düşünüverdim. Allahım, sen bu inanılmaz gücü hepimize vermişsin, ama kullanmayalım diye korkutmuşsun da bizi.

Ama bir kere bu korkuyu yenip harekete geçerse insan bambaşka biri oluveriyor hemen. Eskiden yalnız Şeytan'dan değil, içimdeki en ince kötülük belirtisinden bile ödüm kopardı. Şimdiyse, kötülüğün dayanılır bir şey olduğunu, hatta nakkaş için gerekli olduğunu da hissediyorum. Cinayet sonrası, birkaç gün boyunca ellerimin titremesini bir yana bırakırsak, o sefili öldürdüğümden beri daha iyi çiziyorum, daha parlak ve cesur renk çekiyorum ve en önemlisi hayal gücümün harikalar yarattığını görüyorum. Ama nakşettiğim harikaları takdir edecek kaç kişi var İstanbul'da?

Cibali açıklarından, Haliç'in tâ ortasından öfkeyle baktım İstanbul'a. Karla kaplı kubbeler birden çıkıveren güneşin altında parıl parıl ışıldadılar. Bir şehir ne kadar büyük ve renkliyse, suçunuzu ve günahınızı gizleyeceğimiz o kadar çok köşesi, ne kadar kalabalıksa, suçunuzla aralarına karışabileceğimiz o kadar insanı var demektir. Şehirlerin zekâsı, barındırdığı âlimlerle, kütüphaneler, nakkaşlar, hattatlar ve medreselerle değil, karanlık sokaklarında binlerce yılda sinsice işlenmiş cinayetlerin çokluğuyla ölçülmeli. Bu mantıkla İstanbul'un bütün cihanın en zeki şehri olduğundan hiç şüphem yok.

Unkapanı iskelesinde Kara ve Eniştesinin arkasından ben de kayıktan indim, Birbirlerine yaslanıp yokuşları çıkarlarken peşlerindeydim. Sultan Mehmet Camii'nin arkalarındaki bir yangın yerinde durup son bir kere daha konuştular ve birbirlerinden ayrıldılar. Enişte Efendi tek başına kalınca âciz bir ihtiyar gibi gözüktü bir an bana. Koşa koşa onun yanına gidip, cenazesinden

döndüğümüz sefilin iftiralarını, hepimizi bu iftiradan korumak için yaptığım şeyi anlatmak ve sormak geldi içimden: "Doğru mu Zarif Efendi'nin o dedikleri, yaptığımız resimlerde Padişahımızın güvenini kötüye kullanma, nakşetme usûllerimize bir ihanet, dinimize küfür var mı? Son büyük resmi bitirdiniz mi?"

Akşam vakti karlı sokağın ortasında durdum, evlerine dönen çocukların, babaların, benimle birlikte cinlere, perilere, haydutlara, hırsızlara ve karlı ağaçların kederine terkettiği karanlık sokağın sonuna doğru baktım. Sokağın ucunda, Enişte Efendi'nin iki katlı, gösterişli evinde, şimdi orada çıplak kestane ağaçlarının dalları arasından bir an gördüğüm damın altında, dünyanın en güzel kadını var. Ama ben aklımı kaçırmak istemiyorum.

XIX : Ben, Para

Yirmi iki ayar Osmanlı Sultani altınıyım. Üzerimde Cihanpenal Padişahımız Hazretleri'nin şanlı tuğrası. Burada, cenaze sonrası kederli bu güzel kahvehanede, Padişahımızın büyük üstatlarından Leylek şimdi, gece yarısı resmimi çiziverdiği için, üzerime altının suyu sürülemedi, ama onu siz kafanızdan tamamlarsınız artık Suretim burada, ama kendim büyük üstat, nakkaş Leylek kardeşinizin kesesindeyim. Şimdi ayağa kalkıyor, beni keseden çıkarıyor ve sizlere gösteriyor. Merhaba, merhaba, selam olsun usta sanatçılara ve misafirlere. Benim parlaklığımla gözleriniz büyüyor, kandilin alevinin üzerimde yansıyışıyla heyecanlanıyor ve en son sahibim üstat Leylek'i kıskanıyorsunuz. Haklısınız, çünkü nakkaşın hünerinin ölçüsü olarak benden başka hiçbir şey yoktur.

Üstat Leylek, benim gibi bu altınlardan son üç ayda tam kırk yedi tane kazanmıştır. Hepimiz bu kesedeyiz ve Leylek Çelebi bakın kimseden gizlemiyor bizi ve İstanbul'un nakkaşları arasında daha fazla kazanan olmadığını da biliyor. Nakkaşlar arasında böyle bir ölçü olarak kabul görmek ve lüzumsuz tartışmalara da bir son vermekle çok iftihar ediyorum. Eskiden, daha kahveye alışıp kafalarımız açılmamışken, kuş beyinli nakkaşlar akşamları, yok sen daha hünerbazsın, yok asıl renkbaz benim, ben en iyi ağacı çizerim, bulut yapmakta üzerime yoktur diye tartışmakla yetinmezler, bir de her gece dövüşür, birbirlerinin dişlerini dökerlerdi Şimdi her şeye

benim mantığımın hâkim olması, nakkaşhanedeki çalışma nizamına da tatlı bir ahenk, hatta Heratlı eski üstatlara layık bir endam veriyor.

Bu mantığın ahengi ve endamıyla, benimle değiştirebildiğiniz çeşit çeşit şeyleri sayayım: Bir genç ve güzel cariyenin ellide biri olacak tek ayağı; kenarı kemikli, ceviz ağacından iyi bir berber aynası; doksan akçe gümüş varaklı, şemse nakışlı, içi çekmeli iyi boyanmış bir sandık; yüz yirmi taze ekmek; üç kişilik mezar toprağı ve tabut; gümüş bir pazıbent; bir atın onda biri; yaşlı ve şişman bir cariyenin bacakları; bir manda yavrusu; iki iyi Çin tabağı; Padişahımızın nakkaşhanesindeki Acem nakkaşlarından Tebrizli Derviş Mehmet'in ve benzeri büyük çoğunluğun bir aylık yevmiyesi; kafesiyle birlikte iyi bir av doğanı; Panayot'un şarabından on testi; dünyaca ünlü oğlanlardan Mahmut ile cennetlik bir saat ve saymakla bitirilemeyecek başka pek çok imkân.

Buraya gelmeden önce bir dönem yoksul bir ayakkabıcı çırağının kirli çorabının içinde on gün geçirmiştim. Zavallı her gece yatağında benimle elde edebileceği şeylerin bitmez tükenmez bir dökümünü yaparak uyurdu. Ninni gibi tatlı bu uzun şiirin mısraları bana paranın girmediği delik kalmadığını kanıtlamıştır.

Delik, dedim de aklıma geldi. Buraya gelmeden önce başımdan geçen serüvenleri anlatsam cilt cilt kitap olur. Kendi aramızdayız, biz bizeyiz, kimseye söylemeyecekseniz ve Leylek Efendim de alınmayacaksa size bir sır vereceğim. Yemin ediyor musunuz?

Peki. İtiraf ediyorum. Ben Çemberlitaş Darphanesinden çıkma yirmi iki ayar hakiki Osmanlı Sultani altını değilim. Ben kalp parayım. Beni Venedik'te düşük altınla yaptılar da buraya getirip Osmanlı altını diye sürdüler. Anlayış gösterdiğiniz için teşekkür ederim.

Venedik'teki darphaneden öğrendiğim kadarıyla bu iş yıllardır yapılıyor. Ama yakın zamana kadar Venedik keferesinin düşük ayarla Doğu'ya götürüp dağıttığı altınlar, yine aynı darphanede kendi yaptıkları Venedik dukalarıydı. Bir şey üzerinde ne yazıyorsa odur mantığına çok saygılı Osmanlı da, üzerindeki yazı aynı yazı oldukça dukanın içindeki altının miktarına aldırmadığı için sahte Venedik altınları bütün İstanbul'u doldurdu. Sonra altını az, bakırı çok olan kalp parayı daha sert diye ısıra ısıra ayırmaya başladılar. Mesela, aşk ateşiyle yanıyorsun, bütün cihanın âşık olduğu güzeller güzeli oğlan Mahmut'a koşup gidiyorsun, önce ağzına ötekini değil parayı alıp ısırıyor ve kalp deyip seni Cennet'e bir saatliğine değil, yarım saatliğine götürüyor. Venedik kâfiri baktı ki kendi kalp parasının böyle feci sonuçlan var, bari Osmanlı altının da kalpını yapayım, bunlar yine farketmez dedi.

Şimdi tuhaf olan duruma dikkat çekeyim. Artık bu Venedik gâvuru resim yapınca resim yapmıyor da sanki resmettiği şeyin hakikisini yapıyor. Ama para yapınca da hakiki bir para yapmıyor da onun bir sahtesini yapıyor.

Venedik'ten demir sandıklara konduk, gemilere bindik, sallana çalkalana İstanbul'a geldik. Kendimi bir sarraf dükkânında, bir ustanın sarımsak kokan ağzında buldum. Biraz bekledik beklemedik, altın bozdurmak isteyen bir alık köylü geldi. Hinoğluhin usta sarraf, bakalım senin altının kalp mı, ver ısırayım, deyip köylünün altınını alıp ağzına attı.

Ağzın içinde karşılaşınca gördüm ki köylününki hakiki Osmanlı Sultanisiydi. Sarımsak kokuları içinde beni görünce: "Sen kalpsın," dedi. Haklıydı, ama bunu mağrurca söyleyişi gururumu kırdığı için ben de yalan söyledim. "Asıl kalp sensin," dedim.

Bu arada alık köylü de: "Benim altınım hiç kalp olur mu! Ben onu yirmi yıl önce toprağa gömmüştüm, o zaman böyle ahlaksızlık mı vardı," diye övünüyordu.

Ben ne olacak diye merak ederken, sarraf köylünün altınını değil ağzından beni çıkardı. "Al, bu senin altının, alçak Venedikli kafirinin kalp parası, istemem," dedi. "Sen hiç utanmıyor musun?" diye bir de alık köylüyü azarladı. O da biraz cevap verdi ya, beni alıp gitti. Öteki sarraflardan da benzeri sözleri işitince kalbi kırıldı ve düşük altın olarak beni doksan akçeye bozdurdu. Yedi yıldır elden ele süren bitip tükenmez gezintilerim işte böyle başladı.

Vaktimin çoğunu akıllı bir paranın yapması gerektiği gibi İstanbul'da keseden keseye, kuşaktan cebe dolaşarak geçirdiğimi iftiharla söyleyeyim. Korkulu rüyam, bir testinin içine konup ön bahçede bir taşın altında yıllarca gömülü kalmak, hiç başıma gelmedi değil, ama nedense kısa sürüyordu bu sıkıcı dönemler. Beni eline alanların çoğu, hele bir de kalp olduğumu keşfetmişlerse bir an önce benden kurtulmak istiyordu. Kalp olduğumu söyleyip akılsız alıcıyı uyarana daha rastlamadım. Ama kalp olduğumu farketmeyip bana yüz yirmi akçe sayanlar, kazıklandıklarını anlar anlamaz, bir başkasını kazıklayıp benden kurtulana kadar, öfke, mutsuzluk ve sabırsızlık buhranları geçirerek dövünüyorlardı. Bu buhran sırasında kendileri de başkalarını kazıklamaya defalarca kalkıştıkları halde (acele ve öfkeden başarısızlığa uğruyorlardı hep) beni verip kendilerini kazıklayan adama "ahlaksız!" diye samimiyetle küfürler ederlerdi.

Şu son yedi yıl boyunca, İstanbul'da beş yüz altmış el değiştirdim, girmediğim ev, dükkân, çarşı pazar, cami, kilise, havra kalmadı. Gezdikçe hakkımda sandığımdan çok daha fazla dedikodu

yapıldığını, efsaneler uydurulup yalanlar söylendiğini gördüm. Artık benden başka hiçbir kıymet kalmadığı, acımasızlığım, gözümün kör olduğu, benim de parayı sevdiğim, dünyanın ne yazık ki benim üzerime kurulduğu, her şeyi satın alabileceğim, pisliğim, adiliğim, alçaklığım hiç durmadan yüzüme vuruldu. Kalp olduğumu anlayanlar daha da öfkeli davranıp daha da kötü şeyler söylediler bana. Hakiki değerim düştükçe mecazi değerim artıyordu. Ama bütün bu acımasız mecazlara, düşüncesiz iftiralara rağmen, gördüm ki ahalinin büyük bir çoğunluğu beni içten bir tutkuyla seviyor. Bu sevgisiz zamanda, bu derece gönülden, hatta taşkın bir sevginin hepimizi sevindirmesi gereken bir şey olduğunu düşünüyorum.

Sokak sokak, semt semt, İstanbul'un her bir köşesini gördüm, Yahudilerden Abazalara, Araplardan Mingeryalılara herkesin elini tanıdım. Manisa'ya giden Edirneli bir hocanın kesesinin içinde bir kere çıktım İstanbul dışına. Yolumuz kesilip de haramiler, ya canın ya malın, diye seslenince, zavallı hoca telaşla bizi arka deliğine sokup gizledi. Burası sarımsak seven adamın ağzından da pis kokuyordu ve çok da rahatsızdı. Ama hemen sonra daha da kötü oldu her şey, çünkü haramiler "Ya malın ya canın!" demediler de "Ya ırzın, ya canın!" dediler hocaya ve sıraya girdiler. O küçük, delikte neler çektiğimizi hiç anlatmayayım size. İstanbul dışına çıkmaktan da bu yüzden hiç hoşlanmam!

İstanbul'da hep sevildim. Hayallerindeki kocaymışım gibi genç kızlar öptü beni, kadife keselerde, yastık altlarında, kocaman göğüslerinin arasında, donlarının içinde saklayıp, orada mıyım diye beni uykularında yokladılar. Bir hamamda ocağın kenarında, çizmenin içinde, harika kokan bir miskçi dükkânında küçük bir şişenin dibinde, bir ahçının mercimek çuvalının gizli cebinde saklandım. Deve derisinden kemerlerin, Mısır alacasından astarların,

içi çuha kaplı ayakkabıların, rengârenk şalvarların gizli köşelerinde bütün İstanbul'u dolaştım. Saatçi ustası Petro beni tokmaklı saatin gizli bölmesine, bir Rum bakkal doğrudan kaşar peynirinin içine koydu; mühürler, mücevherler ve anahtarlarla birlikte çuha parçalarına sarılıp bacaların, ocakların içine, pencere eşiklerinin altına, kaba samandan minderlerin arasına, yer dolaplarının ve sandıkların gizli bölmelerine saklandım. Yemek sofrasından kalkıp hâlâ saklandığım yerde mi diye ikide bir gelip bakan babalar, hiç gereği yokken şeker gibi beni ağızlarına alıp emen kadınlar, koklaya koklaya burun deliklerine sokan çocuklar, meşin keseden çıkarıp günde yedi kere bakmadan rahat etmeyen, bir ayağı çukurda ihtiyarlar gördüm. Titiz bir Çerkez karı vardı, bütün gün evi silip süpürdükten sonra bizleri keseden çıkarıp tahta fırçayla ovalardı. Tek gözlü bir sarraf durmadan bizden kuleler yapar, hanımeli kokan bir hamal ve ailesi manzara seyreder gibi bizi seyreder, aramızda olmayan bir müzehhip de -adı lazım değil- akşamları bizi değişik düzenler halinde durmadan dizerdi. Maun sandallarla gezdim, saraya girdim çıktım, Herat işi ciltlerin içine, gül kokan ayakkabıların topuğuna, semerlerin örtüsüne saklandım. Kirli, kıllı, tombul, yağlı, titrek yaşlı yüzlerce el gördüm. Afyon içilen meclislerin, mum imalathanelerinin, uskumru pastırmalarının ve bütün İstanbul'un ter kokusu sindi üzerime. Bütün bu heyecan ve hareketin içinden geçtikten sonra, gece karanlığında kurbanının gırtlağını kesip beni kesesine atan alçak haydut uğursuz evinde, "tüh, hepsi senin yüzünden," diye üzerime tükürünce öyle incinirdim ki yok olayım isterdim.

Ama ben olmazsam nakkaşın iyisiyle kötüsünü kimse birbirinden ayıramayacağı ve bu yüzden nakkaşlar birbirlerine kıymaya başlayacağı için yok olmadım da, en hünerbaz, en akıllı nakkaşını kesesine girip buraya geldim.

Ondan da daha iyi nakkaşsanız elde edin beni.

XX : Benim Adım Kara

Babası Şeküre ile birbirimize yolladığımız mektuplardan ne kadar haberdardı? Şeküre'nin mektubundaki babasından çok korkan o ürkek kız edasına baksaydım, aralarında benimle ilgili hiçbir sözün bile geçmediği sonucunu çıkarmam gerekecekti, ama durumun böyle olmadığını seziyordum. Bohçacı Esterin bakışlarındaki kurnazlık, Şeküre'nin pencerede belirişindeki sihir, Enişte'nin beni nakkaşlarına yollayışındaki kararlılık ve bu sabah için beni çağırırken onda hissettiğim çaresizlik beni huzursuz ediyordu.

Sabah, Eniştem beni karşısına oturtur oturtmaz, Venedik'te gördüğü portreleri anlatmaya başladı. Cihanpenah Padişahımızın elçisi sıfatıyla pek çok saraya, zengin evine, kiliseye girmiş çıkmış. Binlerce portrenin önünde günlerce durmuş, gerili kumaşın, tahtanın üzerine, çerçevenin içine, duvarlara resmedilmiş binlerce yüz görmüş. "Hepsi birbirinden ayrı, tek başına, benzersiz insan yüzleri!" dedi. Bunların çeşitliliğinden, renklerinden, üzerlerine düşen ışığın yumuşaklığı, hoşluğu, hatta sertliğinden, gözlerinin içindeki anlamdan sarhoş olmuş.

"Sanki bir salgına kapılmış gibi, hepsi kendi portrelerini yaptırıyorlardı," dedi. "Bütün Venedik. Parası ve gücü olanlar, hem kendi hayatlarına bir tanık, bir hatıra olsun diye portrelerini yaptırıyorlardı, hem de servetlerinin, güçlerinin, iktidarlarının

işaretleri olarak. Hep orada, karşımızda durmak, var olduklarını birbirlerine duyurmak, herkesten ayrı ve değişik olduklarını ima etmek için."

Sanki kıskançlıktan, hırstan, açgözlülükten söz ediyormuş gibi kelimeleri küçümseyiciydi, ama Venedik'te gördüğü portrelerden söz ederken, yüzü bazen bir anlığına bir çocuğunki gibi aydınlanıp hayatla doluyordu.

Resim hamisi zenginler, prensler, büyük aileler her fırsatta yüzlerini resmettirmeyi öyle bir salgına çevirmişlerdi ki, kiliselerinin duvarlarına İncil'den, dini menkıbelerden sahneler resmettirdiklerinde bile bu gâvurlar kendi yüzlerinin resmin içine konmasını şart koşuyorlardı. Böylece, mesela, Aziz Istefan'ın gömülüşünü gösteren resme bir bakıyordun, ama mezar kenarında ağlaşanlar arasında sana sarayının duvarlarındaki resimleri pür neşe, şen şakrak övünerek gösteren prens de var. Sonra, Aziz Petro'nun hastaları gölgesiyle iyileştirdiğini gösteren bir duvar resminde, kenarda, acılar içerisinde kıvranmakta olan bahtsız hastanın, nazik ev sahibinin domuzdan da sağlıklı kardeşi olduğunu farkedip sukutu hayale uğruyordun. Ertesi gün de, bu sefer ölülerin dirilişini anlatan bir resimde az önceki öğle yemeğinde iyice tıkınmış olduğunu gördüğün masa komşunun ölüsünü seyrediyordun.

"Bazıları işleri öyle ileri götürmüşlerdi ki," dedi Eniştem, sanki Şeytan'ın çekiminden söz eder gibi korkuyla, "sırf resimde yer alabilmek için, resmin kalabalığı içinde kadehlere içki dolduran bir uşak, zinacı kadını taşlayan bir acımasız, ya da eli kanlı bir katil olmaya bile razı olmuşlardı."

"Tıpkı," dedim anlamazlıktan gelerek, "eski Acem efsanelerini anlatan kitaplarda, Şah İsmail'in tahta oturduğunu görmemiz gibi bir

şey bu. Ya da Hüsrev ile Şirin'in hikâyesinde, onlardan çok sonra hüküm süren Timur'un resmedildiğine rastlamamız gibi."

Evin içinde bir tıkırtı mı vardı bir yerde?

"Ama o Frenk resimleri bizi korkutmak için yapılıyor sanki," dedi sonra Eniştem. "Yalnız yaptıranların gücü ve zenginliği ile korkutmuyorlar bizi. Bir de, bu dünyada olmanın, çok özel ve esrarengiz bir şey olduğuna bizi inandırmaya çalışıyorlar. Benzersiz yüzleri, gözleri ve duruşları ve her bir kıvrımı gölgeler içindeki elbiseleriyle esrarengiz bir yaratığın örneği olup bizi korkutmak istiyorlar."

Bir keresinde, Korno Gölü kıyısındaki bir zengin malikanesinde çılgın bir meraklının, krallardan kardinallere, askerlerden şatere, Frenk tarihlerinin bütün meşhurlarının yüz tasvirlerini topladığı muhteşem bir portreler bahçesinin odalarında nasıl kaybolduğunu anlattı. "Konuksever ev sahibim beni iftiharla gezdirdiği evinin odalarında, biraz da kendim dilediğimce gezineyim diye beni serbest bırakınca," dedi, "çoğu hakiki gibi gözüken ve bazısı dimdik benim gözlerimin içine bakan bu sözümona mühim gâvur şahsiyetlerinin, sırf portreleri yapıldığı için bu dünyayı daha fazla dolduran kişiliklere dönüştüklerini gördüm. Portrelerinin yapılmış olması öyle sihirli bir şey bulaştırmış, onları öyle benzersiz kılmıştı ki, resimler arasında, bir an kendimi kusurlu ve güçsüz hissettim. Sanki bu âlemde neden var olduğumu bu usûllerle resmedilirsem daha iyi kavrayacaktım."

Heratlı eski üstatların mükemmel ve değişmez kıldığı İslam nakşının portre merakıyla sona ereceğini hemen anlayıp isteğinden korkmuş. "Ama herkesten ayrı olduğumu, değişik olduğumu, benzersiz olduğumu hissetmek de istiyordum sanki," dedi. Böylece Seytan'ın bizi günaha sürükleyeceği zamanlarda olacağı gibi

korktuğu şeye doğru güçlü bir isteğin çekimiyle sürüklendiğini hissetmiş. "Nasıl desem, sanki günahkârca bir istekti bu, sanki Allah'a karşı büyüklenmek, kendini önemli bir şey sanmak, dünyanın merkezine kendini yerleştirmek gibiydi."

Daha sonra, Frenk üstatlarının elinde bir çeşit mağrur çocuk oyununa dönüşen şeyin, Yüce Padişahımıza yönelmesi halinde bir sihri de aşarak, gören herkesi etkisi altına alacak haklı bir güce, dinimize hizmete dönüşeceği gelmiş aklına.

İçinde Padişahımızın ve onu temsil eden şeylerin resimlerinin yer alacağı bir kitap hazırlatmak fikri, işte bu sırada ortaya çıkmış. Çünkü İstanbul'a dönen Eniştem, Padişahımız Hazretleri'ne Frenk üstatlarının usulleriyle resmedilmesinin çok iyi olacağını söyleyince o itiraz etmiş önce.

"Asıl olan hikâyedir," demiş. "Güzel bir resim bir hikâyeyi zarafetle tamamlar. Hikâyeyi tamamlamayan bir resmi düşünmeye çalıştığımda o resmin sonunda bir put olacağı geliyor aklıma, çünkü olmayan hikâyeye inanamayacağımıza göre, resme, o şeye inanacağız o zaman. Peygamberimiz kırdırmadan önce Kabe'deki putlara tapmak gibi bir şey bu. Bir hikâyenin parçası olmayacaksa eğer, mesela bu karanfili, ya da şu küstah cüceyi nasıl resmedeceksin?"

"Karanfilin güzelliğinin, onun benzersizliği olduğunu göstererek."

"Sonra da sayfanın istifinde onu âlemin ta merkezine mi yerleştireceksin?"

"Korktum," dedi bana Eniştem. "Padişahımızın düşüncelerinin beni götürmekte olduğu yerin neresi olduğunu görerek bir an telaşa

kapıldım."

Eniştemin, dünyanın ve böylece kâğıdın merkezine Allah'ın niyetinden başka bir şeyi yakıştırıyor olmaktan korktuğunu sezdim ben.

"Sonra merkezine, bir cüceyi yerleştirdiğin resmi duvara asmak isteyeceksin," demiş Padişahımız, Eniştemin korktuğunu sandığım gibi. "Ama resim duvara asılamaz. Çünkü duvara astığımız bir resme, amacımız ne olursa olsun bir süre sonra tapınmaya da başlarız. Gâvurların yaptığı gibi, Hazreti İsa'nın aynı zamanda -hâşa- Allah olduğuna inansaydım, o zaman, Allah'ın dünyada görülebileceğini, hatta insanda belirebileceğini de anlayacak, insan resmi yapıp duvara asmayı kabul edebilecektim. Duvara asılan her resme, en sonunda, farkına varmadan tapmaya başlayacağımızı anlıyorsun değil mi?"

"Onu öyle iyi anlıyordum ki," dedi Eniştem bana, "onu anladığım için birlikte düşünmekte olduğumuz şeyden korkuyordum da."

Bu yüzden resmimin duvara asılmasına razı olamam," demiş Padişahımız.

"Ama bunu istiyordu," diye fısıldadı Eniştem bana şeytanca gülümseyerek.

Şimdi de korkma sırası bana gelmişti.

"Ama Frenk üstatlarının usulleriyle bir resmimin yapılmasını da istiyorum," demiş Padişahımız. "O resmin bir kitabın sayfalı arasına gizlenmesi gerek. O kitabın ne olacağını sen söyleyeceksin bana."

"Bir an şaşkınlık ve hayranlıkla düşündüm," dedi Enişte. Sonra deminki şeytani gülüşe benzer bir gülüşle öyle bir bakışla baktı ki bana, Eniştemin bir anda başka birisine dönüştüğüne inanacağım geldi.

"Padişahımız Hazretleri, kitabın hemen yapılmaya başlanmasını buyurdu bana. Mutluluktan başım döndü. Beni yeniden yollayacağı Venedik Doçu'na bir hediye olarak hazırlanmasını da buyurdu. Kitap bittiği zaman, Hicri takvimin bininci yılında İslam'ın halifesinin, Yüce Padişahımızın muzaffer gücüne tanık olsun istiyordu. Ama Venediklilerle anlaşma niyeti bilinmesin ve nakkaşhanenin içinde kıskançlıklara yol açmasın diye, kitabı gizlilik içinde hazırlamamı istedi benden. Ben de mutlulukla ve gizlilikle resimlerimi yaptırmaya başladım."

XXI : Ben Eniştenizim

Böylece, cuma sabahı ona Padişahımızın Frenk üstatları tarzında resminin yer alacağı kitap nasıl bir şey olacak anlatmaya başladım. Başlangıç noktam, aynı hikâyeyi Padişahımıza nasıl anlattığım ve onu kitabı yapmaya nasıl kandırdığımdı. Ama gizli amacım, resimlerin karşısındaki, hâlâ yazmaya başlayamadığım hikayeleri Kara'ya yazdırabilmekti.

Kitabın resimlerinin çoğunu bitirdiğimi, son resmin sonuçlanmak üzere olduğunu söyledim. "Ölümün resmi var," dedim, "kitabımda, Padişahımızın âlemi nasıl huzurlu bir yerdir göstere diye, akıllı nakkaş Leylek'e yaptırdığım ağacın resmi var, Şahmeran'ın resmi var, bizleri tâ uzaklara götüren atın resmi var; her zaman sinsi ve bilgiç köpek var, para var... Bunları nakkaşhanenin usta nakkaşlarına öylesine güzel resmettirdim ki," dedim Kara "bir kere görsen, yazısı ne olmalıdır hemen söyleyeceksin. Şiir ve resim, renk ve kelime, kardeştir bunlar, bilirsin."

Kızımı ona verebileceğimi söyleyeyim mi ona, diye düşündüm bir ara. Bu evde bizimle birlikte oturur mu? Şimdi seni pür dikkatle dinlemesine, yüzündeki çocuksuluğa kanma, dedim sonra kendime, Şeküreni alıp kaçmayı umuyor. Ama kitabımı bitirebilecek Kara'dan başka kimsem de yoktu.

Cuma namazından dönerken, İtalyan üstatlarının resimdeki; büyük buluşu gölgelerden de söz ettim. "Eğer," dedim, "sanki sokakta yürüyor, duruyor, gevezelik edip dünyaya bakıyormuş, o an sokağın içinden yapıyorsak resmimizi, Frenk üstatlarının resmi gibi, sokaklarda en çok görülen şeyi, gölgeyi de resmimizin içine sokmayı öğrenmeliyiz."

"Gölge nasıl resmedilebilir ki?" diye sordu Kara.

Beni dinlerken bazen yeğenimde bir sabırsızlık görürdüm. Kendi getirdiği Moğol hokkasıyla oynardı bazen. Bazen de eline ocağın demirini alır, ocağı karıştırırdı. Bazen o demiri kafama indirip beni öldürmek istediğini hayal ederdim. Nakşı, Allah'ın bakışından uzaklaştıracağım diye. Heratlı üstatların rüyalardan çıkma resimlerine ve bütün bir nakış geleneğine ihanet edeceğim diye. Padişahımızı da buna kandırdım diye. Bazen hiç kıpırdamadan uzun uzun oturur, gözünü gözümün içinden ayırmazdı. Kızım elde edene kadar senin kölen de olurum, diye düşündüğünü sanırdım. Bir kere tıpkı çocukluğunda yaptığım gibi, onu bahçeye çıkardım, ağaçları, güneşin yapraklara vuruşunu, erimekte olan karı, sokağımızın evlerinin uzaklaştıkça daha küçük gözükmesindeki mantığı bir baba gibi anlatmayı denedim. Ama yanlıştı bu yaptığım: Bu kadarı bile, aramızda eskiden kurulmuş olan bir çeşit baba-oğul ilişkisinin çoktan tükendiğini bana göstermeye yetti. Çocukluğundaki merakın ve öğrenme tutkusunun yerini kızıma göz koyduğu bir bunağın saçmalıklarına karşı gösterilen sabır almıştı. On iki yıl boyunca gezindiği ülkelerin, şehirlerin ağırlığı, tozu, bütün gücüyle yeğenimin ruhuna sinmişti. Benden de yorgundu, ona acıdım. Yalnızca on iki yıl önce Şeküre'yi ona vermediğim için değil, -bu imkânsızdı- ama Müslüman nakkaşların, Heratlı efsane üstatların usûlleri dışında resimler düşlediğim ve bu saçmalıkları ısrarla anlattığım için de öfke

duyduğunu düşünüyordum. Ölümümün onun elinden geleceğini de işte böyle hayal ettim.

Ama korkmuyordum ondan: Tam tersi onu korkutmayı denedim. Korkunun ondan yazmasını istediğim yazıya uygun düşeceğini hissediyordum çünkü. O resimlerdeki gibi, insan kendini dünyanın merkezine koyabilmeli, dedim, ekledim: "Nakkaşlarımdan biri, bana çok güzel bir şekilde ölümü resmetti. Şuna bir bakar mısın?"

Bir yıl boyunca usta nakkaşlara gizlice yaptırdığım resimlerimi ona göstermeye böyle başladım işte. İlk başta çekiniyordu hatta korkuyordu. Ölümün, pek çok Şehname yazmasında olabilecek ölüm meclislerinden, Efrasiyab'ın, Siyavuş'un başlarını kesmesi ya da Rüstem'in, Suhrab'ı, oğlu olduğunu bilmeden öldürmesinden ilhamla resmedildiğini görünce konuya hemen girebildi. Rahmetli Sultan Süleyman'ın cenazesini gösterir resimlerin kederli ve vakur renkleriyle yaptırdığım resimde, Frenk üstatların tarzında bir istif anlayışı ve benim kendi kalemimle eklenmiş bir gölgeleme çabası vardı. Ufuk çizgisini ve bulutları birbirine karıştırıp duran şeytani derinliği işaret ettim. Ölümün, Venedik saraylarında portrelerim gördüğüm ve hepsi kendine özgü olmak için çırpınan gâvur şahsiyetleri gibi benzersiz bir kişilik olarak resmedildiğini hatırlattım: "O kadar tek ve benzersiz olmak istiyorlar ki, bunu öyle bir şiddetle istiyorlar ki," dedim, "bak, bak, ölümün gözlerinin içine, insan ölümden değil, bu tek başına, benzersiz ve müstesna olma isteğinin şiddetinden korkuyor. Bak bu resme ve hikayesini yaz onun. Ölümü konuştur, işte kâğıt, divit. Yazdığını hemen hattata vereceğim."

Bir süre sessizce resme baktı. "Kim resmetti bunu?" diye sordu sonra.

"Kelebek. En yeteneklileri odur. Üstat Osman ona yıllarca âşık ve hayrandı."

"Bu köpek resminin bir benzerini, ama daha kabasını meddahın hikâye anlattığı kahvede gördüm," dedi Kara.

"Çoğu ruhen üstat Osman'a ve nakkaşhaneye bağlı nakkaşlarım, benim kitabım için nakşettikleri şeylere inanmazlar. Gece yarıları buradan çıkıp, parası için yaptıkları resimlerle ve benimle kahvehanede edepsizce alay edeceklerini hayal edebiliyorum. Bir ara, Padişahımız benim zorumla elçilikten getirdiği genç bir Venedikli ressama kendi resimlerini yaptırdılar. Daha sonra, Üstat Osman'a o yağlı boya resmin aynısını kendi usulünce yaptırdılar. Venedikli ressamı taklide zorlanan Üstat Osman, bu çirkin zorlamadan, yaptığı utanç verici resimden beni sorumlu tuttu. Haklıydı."

Bütün gün boyunca, bir türlü bitirmediğim son resim hariç, ona bütün resimleri gösterdim, hikâyelerini yazsın diye onu kışkırttığım nakkaşların huylarından söz ettim ve onlara ne paralar verdiğimi döktüm. Perspektiften, arkadaki şeylerin Venedik resminde gittikçe küçülerek resmedilmesinin dinsizlik olup olmadığından konuştuğumuz kadar, zavallı Zarif Efendi'nin para kıskançlığı ve hırs yüzünden öldürülmüş olabileceğinden de söz ettik.

Kara gece evine dönerken, ertesi sabah söz verdiği gibi yine geleceğinden, kitabımın hikâyelerini benden yine dinleyeceğinden emindim artık. Açık kapının önünde ayak seslerinin kayboluşunu dinlerken, soğuk gecenin içinde öyle bir şey vardı ki, uykusuz ve huzursuz katilimi benden ve kitabımdan daha güçlü ve daha şeytani kılıyordu.

Arkasından kapıyı dikkatle sıkı sıkıya kapadım, her gece yaptığım gibi arkasına fesleğen saksısı olarak kullandığım eski su küpünü yerleştirdim, ocağı külleyip yatağıma gitmeden önce, baktım Şeküre, üzerinde karanlığın içinde kendini hayalet gibi gösteren beyaz bir entari, karşımda.

"'Bu adamla evlenmekte sonuna kadar kararlı mısın?" diye sordum ona.

"Hayır babacığım. Ben evlenmekten çoktan vazgeçtim bile. Üstelik evliyim ben."

"Onunla evlenmeyi hâlâ istiyorsan, izin verebilirim artık."

"Onunla evlenmeyi istemiyorum."

"Niye?"

"Çünkü siz istemiyorsunuz. Sizin istemediğiniz birini ben de içtenlikle isteyemiyorum."

Ocağın közlerinin karanlıkta bir an gözlerinde yansıdığını gördüm. Mutsuzluktan değil, öfkeden yaşlanmıştı gözleri, ama sesinde hiçbir kırgınlık yoktu.

"Kara seni çok seviyor," dedim sır verir gibi.

"Biliyorum."

"Bütün gün anlattıklarımı nakış aşkından değil, senin aşkından dinledi."

"Kitabınızı bitirecek ya, önemli olan bu."

"Kocan bir gün dönecektir," dedim.

Bilmiyorum neden, belki de sessizlikten, kocamın hiç mi hiç dönmeyeceğini bu gece iyice anladım artık. Rüyamda gördüklerim doğru olmalı: Onu öldürmüşlerdir. Kurda kuşa çoktan yem olmuştur." Bu sonuncusunu uyuyan çocuklar duyabilirlermiş gibi fısıldıyordu ve tuhaf bir öfkeyle söylemişti.

"Beni öldürürlerse," dedim. "Her şeyimi verdiğim bu kitabı bitirtmeni istiyorum. Yemin et bunun için."

"Yemin ediyorum. Ama kim bitirecek kitabınızı?"

"Kara! Bunu ona sen yaptırabilirsin."

"Siz zaten yaptırıyorsunuz babacığım," dedi. "Bana ihtiyacınız yok."

"Doğru, ama senin yüzünden bana katlanıyor. Beni öldürürlerse korkup kitaptan vazgeçebilir."

"O zaman da benimle evlenemez," dedi akıllı kızım gülümseyerek.

Gülümsediğini nereden çıkarıyorum? Bütün bu konuşma boyunca gözlerinde arada bir beliren pırıltıdan başka hiçbir şey görememiştim. Odanın ortasında karşılıklı gerilmiş ayakta duruyordum

"Onunla haberleşiyor, işaretleşiyor musunuz?" diye sordun kendimi tutamayarak.

"Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsiniz?"

Uzun, sancılı bir sessizlik oldu. Çok uzaklarda bir köpek havladı. Hafifçe üşüdüm, ürperdim. Artık oda o kadar karanlıktı ki birbirimizi hiç göremiyor, yalnızca karşılıklı durduğumuzu seziyorduk. Sonra birden birbirimize sarıldık, bütün gücümüzle kucakladık birbirimizi. Ağlamaya başladı, annesini özlediğini söyledi Annesi gibi kokan saçlarından öptüm, okşadım onu. Yatağına, koyun koyuna uyuyan çocuklarının yanına götürüp yatırdım. Arkada bıraktığım iki günü düşününce Şeküre'nin Kara ile haberleştiğinden hiç kuşkum kalmadı.

XXII : Benim Adım Kara

Gece, eve döndükten sonra kendini hızla kendini annem sanmaya başlayan ev sahibemden kurtulup hemen odaya kapandım ve döşeğe uzanıp Şeküremi düşündüm.

Bir oyun zevkiyle dikkat kesildiğim tıkırtılarından başlayayım: On iki yıl sonra evlerine ikinci gidişimde hiç gözükmedi bana. Öte yandan öyle sihirli bir şekilde beni kuşatmayı başarmıştı ki, onun beni sürekli bir şekilde gördüğünden, müstakbel bir koca olarak beni ölçüp biçtiğinden, bundan mantıklı bir oyun zevki aldığından emindim. Bu yüzden sürekli ben de onu görüyorum sanıyordum. İbni Arabi'nin aşktan görülmeyeni görülür kılma yeteneği, gözükmeyeni sürekli yanında hissetme isteği olarak söz etmesini böylece daha iyi anlamış oldum.

Şeküre'nin beni sürekli izlediğini, evin iç seslerine, tahtaların gıcırtılarına kulak kesildiğim için çıkartabiliyordum. Bir ara, çocuklarıyla birlikte sofaya açılan yan odada olduklarını kesinlikle anladım: Çünkü çocukların aralarında itişip kavga ettiklerini, ama annelerinin tehditkâr bakışları ve kaş çatışları yüzünden seslerini kısmaya çalıştıklarını işittim. Arada bir, doğal olmayan bir şekilde, namaz kılan birinin dikkatini dağıtmamak için yapıldığı gibi değil de, gösterişli bir şekilde fısıldaştıklarını, sonra kıkır kıkır gülüştüklerini işittim.

Bir başka sefer, dedeleri bana ışığın ve gölgenin harikalarından söz ederken iki çocuk, Şevket ile Orhan içeri girdiler ve daha önceden ayrıntılarıyla tasarlandığı belli olan dikkatli ve özenli hareketlerle tepsiyi tutarak bize kahve sundular. Hayriye'nin yapması gereken bu işi, annelerinin, belki de ileride çocuklarına babalık edecek adamı daha yakından görmelerine fırsat vermek ve onlarla bu adam hakkında konuşabilmek için ayarladığını düşünerek "Ne güzel gözlerin var senin," dedim Şevket'e ve hemen küçük kardeş Orhan'ın kıskanacağını sezip "senin de öyleymiş," diye söyledim ve birden cebimden çıkardığım solgun bir karanfil çiçeğinin yaprağını tepsiye bıraktıktan sonra, iki çocuğu da yanaklarından öptüm. Daha sonra, evin içinden gülüşmeler ve kıkırdaşmalar geldi.

Bazen beni seyreden gözün duvarların, kapalı kapıların, hatta tavanın neresindeki hangi deliğe yerleştiğini, beni hangi açıdan seyrettiğini merak eder, bazı çatlaklara, budaklara ya da yanlış noktalara bakarak tahminlerde bulunur, o çatlağın arkasına Şeküre'nin nasıl yerleştiğini hayal eder, derken bir başka karanlık noktadan boşu boşuna şüphelenir, şüphelendiğim şeyin gerçek olup olmadığını anlamak için hiç durmadan anlatmaya devam eden Eniştemе saygısızlık etmek pahasına oturduğum yerden kalkar, kulağımın Eniştemin anlattığı hikâyede olduğunu kanıtlayacak pek meşgul, pek şaşkın ve düşünceli bir havayla odanın içinde aşağı yukarı dalgın dalgın yürüyor gibi yaparken, duvarın içinde şüphelenmekte olduğum o noktaya, oradaki karaltıya yaklaşırdım.

Orada, dikiz deliği sandığım şeyin arkasında Şeküre'nin gözüyle karşılaşamamak hayal kırıklığına uğratırdı beni. Bir an korkunç bir yalnızlık duygusuna kapılır, hayatta ne yapacağını bilmeyen biri gibi sabırsızlanırdım.

Bazen, Şeküre'nin beni seyretmekte olduğunu birden öyle bir içimde hisseder ve onun bakışı altında olduğuma öyle kuvvetli inanırdım ki, sevdiği kızı etkilemek için kendini olduğundan daha derin, güçlü ve kudretli göstermek isteyen biri gibi, kendi türlü havalar vermeye başlardım. Daha sonra, Şeküre'nin ve çocukların savaştan bir türlü geri dönmeyen o kocayla, o kayıp babayla beni karşılaştırmakta oldukları da aklıma gelirdi ve o sırada. Eniştemin nasıl resmedildiklerini anlattığı Venedik'in yeni çehre meşhurları takılırdı aklıma. Ünlerini azizler gibi çile odasındaki acılar yüzünden, ya da kayıp koca gibi bileğinin gücü, kılıcınının ucuyla uçurduğu kafalar yüzünden değil, yazdıkları mektup ya da nakşedip resimledikleri bir sayfa yüzünden kazanmış olan bu yeni meşhurlara, sırf Şeküre onları babasından duymuştur diye benzemek isterdim. Bu meşhurların, Eniştemin dediği gibi, dünyanın gözle görülebilir karanlıklarının ve esrarlı köşelerinin gücünden ilhamla yapılmış resimlerini, Eniştemin görüp de ben hiç görmemiş yeğenine anlatmaya çalıştığı o harikaları-gözlerimin önünde canlandırabilmek için öyle gayret ederdim ki, sonunda hiçbir şey hayal edemeyince bir çeşit bozguna uğrar, kendimi küçük görürdüm.

Bir ara Şevket'i yine karşımda buldum. Kararlılıkla bana sokulunca bir an, Maveraünnehir'de kimi Arap kabileleri arasında ve Kafkas dağlarındaki Çerkez kavimlerinde yapıldığı gibi, evin en büyük erkek çocuğunun, misafirin elini, yalnız eve geldiğinde değil, kendisi sokağa çıkarken de öpeceğini sandım da, boş bulunup, öpüp alnına götürsün diye elimi uzattım. Aynı anda çok uzak olmayan bir yerden, Şeküre'nin güldüğünü işittim. Bana mı gülüyordu? Bir telaşa kapıldım ve bir kurtuluş olarak, benden beklenilen budur diye Şevket'i kapıp iki yanağından öptüm. Bunu yaparken bir yandan Eniştemin sözünü kestiğimi bildiğimi, ama aslında saygısızlık etmek istemediğimi gösterir bir şekilde ona gülümsedim ve bir yandan da üzerinde

annesinin kokusundan iz var mıdır diye çocuğu bir an dikkatle kokladım. Elime bir kâğıt parçası sıkıştırdığını farkettiğimde Şevket çoktan arkasını dönüp uzaklaşmaya başlamıştı bile.

Kâğıdı yumruk yaptığım avucumun içinde bir mücevher gibi sıkıca sakladım. Bunun Şeküre'den bana yollanmış bir küçük mektup olduğunu iyice idrak edince, az daha mutluluktan sersemce Enişte'ye gülümseyecektim. Yalnızca bu bile, Şeküre'nin beni şiddetle istediğinin kesin bir kanıtı değil miydi? Bir anda hiç beklemediğim bir şekilde hayalimde kendimi Şeküre ile deliler gibi sevişirken gördüm. Hayal etmekte olduğum o inanılmaz şeyin, yakın bir zamanda gerçekleşeceğine o kadar ölçüsüz bir şekilde inandım ki, Eniştemin karşısında, uygunsuz bir şekilde şeyimin kalkmakta olduğunu farkettim. Bunu Şeküre görmüş müydü?

Dikkatimi bir başka noktaya verebilmek için uzun zaman Eniştemin anlattıklarını dinledim.

Çok sonra, Eniştem kitabının resimlenmiş bir başka sayfasını bana gösterebilmek için uzanırken hanımeli kokan kâğıdı açtım, baktım ve içinde hiçbir şey yazmadığını gördüm. Kâğıdın boş olmasına inanamadığım için onu evirip çeviriyordum.

"Pencere," dedi Eniştem. "Perspektif usûlünü kullanmak âleme bir pencereden bakmak gibidir. Nedir o kâğıt?"

"Hiçbir şey Enişte Efendi," dedim ama daha sonra kağıdı uzun uzun kokladım.

Öğle yemeğinden sonra, Eniştemin oturağını kullanmak istemediğim için izin alıp bahçedeki kenefe girdim. Buz gibi soğuktu. Kıçımı fazla üşütmeden aceleyle işimi görüp çıkmıştım ki, Şevki yol

keser gibi, ama sinsi bir sessizlikle karşıma çıktı. Elinde dedesinin hâlâ üzerinde buhar tüten dolu oturağı vardı. Arkamdan kenefe girip oturağı boşalttı. Dışarda, elinde boş oturak tombul yanaklarını şişirip güzel gözlerini gözlerimin içine dikti.

"Sen hiç ölü kedi gördün mü?" dedi. Burnu tıpkı annesinin burnuydu. Annesi bizi seyrediyor muydu? Baktım, Şeküre'yi yıllar sonra ilk gördüğüm ikinci kattaki hayal pencerenin kepengi kapalıydı.

"Hayır."

"Asılmış Yahudi'nin evindeki ölü kediyi göstereyim mi sana?'"

Cevabımı beklemeden sokağa çıkıp yürüdü. Peşinden gittim. Çamurlu, buzlu yolda kırk elli adım yürüdük, bakımsız bir bahçeye girdik. Etraf ıslak ve çürük yaprak ve belli belirsiz bir ki kokuyordu. İleride kederli incir ve badem ağaçlarının arkasındaki kuytulukta gizlenmiş gibi duran sarı bir eve çocuk, burayı çok iyi bilen birinin güveni ve pat pat adımlarıyla kapısından girdi.

Ev bomboştu, ama sanki burada yaşanıyormuş gibi kuru ve biraz sıcaktı.

"Kimin bu ev?" diye sordum.

"Yahudilerin. Adam ölünce karı çocuklarıyla Yemiş İskelesi'nin oraya Yahudi mahallesine gitti. Evi şimdi bohçacı Ester'e sattırıyorlar." Odanın bir köşesine gitti, geldi. "Kedi gitmiş, yok." dedi.

"Ölmüş kedi gider mi?"

"Ölüler gezer, der dedem."

"Kendileri değil ama," dedim. "Ruhları gezer."

"Nereden biliyorsun?" dedi, ciddiyetle kucağındaki oturağı dikkatle sıkı sıkıya tutuyordu.

"Biliyorum işte. "

"Sen buraya hep geliyor musun?"

"Annem gelir Esterle. Geceleri hortlaklar gelirmiş, ama ben buradan korkmam. Sen hiç adam öldürdün mü?"

"Evet."

"Kaç tane?"

"Çok değil, iki."

"Kılıçla mı?"

"Kılıçla."

"Ruhları geziyor mu?"

"Bilmiyorum. Kitaplara göre gezmesi lazım."

"Hasan Amca'nın bir kızıl kılıcı var, dokunduğunu keser. Bir de hançeri var sapı yakutlu. Babamı sen mi öldürdün?"

Başımla ne evet, ne hayır anlamına gelecek bir hareket yaptım. "Babanın öldüğünü sen ne biliyorsun?"

"Annem dün öyle dedi. Artık dönmeyecekmiş. Rüyasında görmüş."

Kendi sefil çıkarlarımız, alev alev yanan şehvet duygularımız ve bizi kırık kalpli bir adama çeviren aşkımız için yapmaya hazırlandığımız berbat işleri, fırsat çıkarsa daha yüce bir amaç için yapabilmek isteriz ya hep, ben de, bu yetimlerin babası olmaya o anda bir kere daha karar verdim işte ve eve dönünce yazısını ve resimlerini tamamlamam gereken kitabı anlatan dedesini bu yüzden daha da dikkatle dinledim.

Eniştemin bana gösterdiği resimlerden başlayayım, meselâ attan: Bu resimde insan olmamasına, atın çevresinin boşaltılmış olmasına rağmen, bu yalnızca bir at resmi, o kadar, diyemiyordum. O oradaydı, ama besbelli binicisi de bir kenara gitmişti, ya da kimbilir arkalarda Kazvin usulünce çizilmiş bir çalının içinden çıkacaktı. Bunu da, ister istemez atın üzerindeki semerden ve üzeri işlenmiş beylik nakışlardan anlıyordun. Belki de, atın hemen yanında kılıçlı birileri belirmek üzereydi.

Belli ki Enişte, nakkaşhaneden gizlice çağırdığı usta nakkaştan bir at resmi yapmasını istemişti. Gece gelen nakkaş, aklının içinde tıpkı bir kalıp gibi gömülü olan at resmini ancak bir hikâyenin parçasıymış gibi ezberden çizmeye başlayarak kâğıda geçirebildiği için, resmi öyle yapmaya başlıyordu. Nakkaşın pek çok benzerini binlerce kere gördüğü, savaş durumlarından, aşk meclislerinden çıkma at resminin bir yerinde, Eniştem Frenk üstatlarının yöntemlerinden ilhamla, nakkaşa karışıyor olmalıydı: Mesela, "Biniciyi çizme," diyordu, "Oraya da bir ağaç yap. Ama arkada ve küçük olsun."

Gece gelen nakkaş, piştahtanın başına Eniştemle birlikte oturuyor, alıştığı, ezberlediği meclislerin, hiçbirine benzemeyen bu tuhaf, kuraldışı resmi Eniştem ona her biri için iyi paralar verdiği ve açıkçası, bu tuhaf nakış çekici olduğu için, mum ışığında, hevesle

yapıyordu. Ama, tıpkı Eniştem gibi, bu nakkaş da, at resminin hangi hikâyeyi süsleyip resimlediğini bir noktadan sonra çıkaramıyordu. Eniştemin benden beklediği şey, bu yarı Venedik, yarı Acem tarzında resimlere bakıp, onlara uygun bir hikâyeyi, karşısındaki sayfaya yazıvermekti. Şeküre'yi elde edebilmek için bu hikâyeleri mutlaka yazmam gerekiyordu, ama meddahın kahvehanede anlattıklarından başka hiçbir şey gelmiyordu aklıma.

XXIII : Katil Diyecekler Bana

Takır takır çarklı saatim vakit akşam diyordu, daha ezan okunmamıştı, ama rahlemin yanı başındaki şamdanı çoktan yakmıştım. Siyah Hasanpaşa mürekkebine banıp iyi aharlanmış, güzel cilalanmış kâğıt üzerinde hızla gezdirdiğim kalemimle bir Afyonkeş resmini ezberden, hızla çizip bitirmiştim ki, her akşam beni sokaklara çağıran o sesi duydum içimde. Ama kendimi tuttum. Akşam sokağa çıkmayıp evde çalışmakta o kadar kararlıydım ki, bir ara kapımı içerden çivilemeyi bile denemiştim.

Acele acele çizdiğim bu kitabı sabah daha kimsecikler kalkmadan tâ Galata'dan gelip kapıyı vuran bir Ermeni sipariş etti. Kekeme olduğu halde çevirmenlik, rehberlik yapan bu adam, Frenk-İtalyan seyyahları bir kıyafetname istedi mi hemen beni bulur, sıkı da bir pazarlığa girişir. Sabah yirmi resimlik vasat bir kıyafetname için yüz yirmi akçeye anlaştığımız için akşam ezanı vaktinde bir oturuşta İstanbul'dan bir düzine adamı kıyafetlerine özen ve dikkat göstererek çiziverdim: Şeyhülislam, kapıcıbaşı, imam, yeniçeri, derviş, sipahi, kadı, ciğerci, cellat -celladın işkence yaparken çizilmişi pek makbuldür- dilenci, hamama giden karı, afyonkeş. Üç beş akçe fazla kazanmak için o kadar çok yapmışımdır ki bu kitaplardan, bu resimleri çizerken sıkılmayayım diye, yok kadıyı fırçacın ucunu kâğıttan hiç kaldırmadan çizeceğim, yok dilenciyi gözü kapalı çizeceğim gibi kendi kendime oyunlar oynarım.

Bütün haydutlar, şairler, kederliler akşam ezanı okunurken içlerindeki cinlerle şeytanların hep birlikte tepinerek, kazan kaldırıp hep bir ağızdan kendilerini ayarttığını bilirler: Dışarı, dışarı der içimizdeki huzursuz ses, öteki insanların, karanlığın, sefaletin, rezilliğin içine koş. Yıllarımı bu cinleri ve şeytanları yatıştırmaya vermişimdir. Pek çok kişinin benim elimin bir mucizesi olarak gördüğü resimlerimi, ben bu cinlerin ve şeytanların yardımıyla nakşettim. Ama yedi gün önce, o alçağı öldürdüm öldüreli içimdeki cinlere ve şeytanlara akşam vakti de artık söz geçiremiyorum. Öyle bir şiddetle tepiniyorlar ki, şöyle diyorum kendime; Biraz çıkarsam belki yatışırlar.

Bu lafı söyledikten sonra, her zamanki gibi nasıl olduğunu anlayamadan sokaklarda buldum kendimi. Hızla yürüdüm. Karlı sokaklarda, çamurlu geçitlerde, buz tutmuş yokuşlarda, kimsenin geçmediği kaldırımlarda hiç durmamacasına yol aldım. Ben yürüdükçe gece karanlığı, şehrin, ıssız, en insansız köşelerine indikçe, günahım ağır ağır arkamda kalıyor, dar sokaklarda, taş hanların, medreselerin, camilerin duvarları boyunca adımlarım yankılandıkça korkularım hafifliyordu.

Ayaklarım beni kendiliğinden, her gece geldiğim bu kenar mahalleye, hayaletlerle cinlerin bile ürpermeden giremediği terk edilmiş sokaklara getirdi. Bu mahallenin erkeklerinin yarısının Acem savaşında öldüğünü, yarısının da uğursuzluk yüzünden mahalleyi terk ettiğini söylediklerini işittim, ama ben inanmam böyle şeylere. Acem savaşları yüzünden bu güzelim mahallenin başına gelen tek felaket, kırk yıl önce düşman yuvası diye Kalenderi tekkesinin kapısına zincir vurulmasıdır.

Böğürtlen çalılarının ve en soğuk havada bile hoş kokan defnelerin arkasından dolandım, yıkık bacayla kepengi düşmüş pencereler arasındaki tahtaları her zamanki titizliğimle düzene soktum, içeri girdim; Yüz yıllık tütsü ve küf kokusunu ciğerlerime çektim. Burada olmak öyle mutlu etti ki beni, gözlerimden yaşlar akacak sandım.

Allah'tan başka kimseden korkmadığımı, bu dünyada verilecek cezanın benim gözümde iki paralık bir önemi olmadığını hâlâ söylemediysem şimdi söylemek isterim. Korkum, benim gibi katillerin Kuran-ı Kerim'de, mesela Furkan suresinde apaçık belirtildiği gibi, kıyamet günü çekeceğimiz ve kat kat olacağı söylenen azaptır. Çok seyrek elime geçen köhne kitaplarda, eski Arap nakkaşları deri üzerine nakşettikleri basit, çocuksu ama korkutucu Cehennem görüntülerini ve nedense Çin ve Moğol üstatlarının çizdiği şeytanların işkencelerini hatırlatan bu cezanın renkleri ve şiddeti ne zaman gözümün önünde canlansa tevil yoluna gidip şu mantığı da yürütmeden edemiyorum. İsra suresi ne diyor otuz üçüncü ayette? Haklı bir neden olmadan, Allah'ın katlini yasakladığı cana kıymayın, demiyor mu? Peki, o zaman: Cehennem'e yolladığım alçak hem Allah'ın katlini yasakladığı bir mümin değildi; benim de onun kafatasım parçalamam için çok haklı nedenlerim vardı.

Padişahımızın gizlice sipariş ettiği o kitap için çalışanlara, bizlere dil uzattı bu adam. Eğer sesini kısmasaydım Enişte Efendi'yi, bütün nakkaşları, hatta Üstat Osman'ı zındık ilan edip gözü dönmüş Erzurumlu Hoca'nın adamlarının önüne atacaktı. Bir kere birisi, nakkaşların dinsizlik ettiğini yüksek sesle söylemeye görsün, kuvvetlerini göstermek için zaten bahane arayan bu Erzurumiler, yalnız biz usta nakkaşları değil, bütün nakkaşhaneyi dümdüz ederler de Padişahımız bile sesini çıkaramadan seyreder.

Buraya her gelişimde yaptığım gibi bir köşede sakladığım süpürge ve bezlerle etrafı silip süpürdüm. Bunu yaparken de içim ısındı ve kendimi Allah'ın iyi bir kulu gibi hissettim. Bu iyilik duygusunu benden esirgemesin diye Allahıma uzun uzun dua ettim. Tilkilere bakır sıçtıracak soğuk iliklerime işliyordu; boğazımın arkasında o sinsi ağrı başlıyordu, dışarı çıktım.

Hemen sonra yine o tuhaf ruh durumunda; bambaşka bir mahallede buldum kendimi. Tekkenin terk edilmiş mahallesi ile burası arasında ne oldu, ne düşündüm, nasıl oldu da her iki yanına serviler dizili bu sokaklara geldim bilmiyorum.

Ama ne kadar yürüsem arkada bırakamadığım bir düşünce var, kurt gibi kemiriyor içimi, size söylersem belki yükü hafifler. İster ona rezil iftiracı diyelim, ister zavallı Zarif Efendi -ikisi de bir kapıya çıkar zaten-rahmetli müzehhip daha rahmetli olmadan kısa bir süre önce Enişte'yi hararetle suçlarken, bir şey daha söylemişti bana. Bütün resimlerde Enişte Efendi'nin kefere usûlü perspektifi kullandığını söylemesinden çok etkilenmediğimi görünce, "Bir de son bir resim var," demişti rezil. "O resimde Enişte inandığımız her şeye küfrediyor. Zındıklık da değil artık yaptığı, düpedüz küfür." Rezilin bu iftirasından üç hafta önce, Enişte Efendi, benden bir kâğıdın değişik köşelerine, bir frenk resminde olacağı gibi birbirlerinden şaşırtıcı derecede farklı boyutlarda, farklı şeyleri -at, para, ölüm gibi şeyler-resmetmemi gerçekten de -istemişti. Nakşetmemi istediği sayfanın cetvellenmiş ve zavallı Zarif Efendi'nin tezhiplediği bölümünün büyük bir kısmının üzeri, başka kâğıtlarla, sanki benden ve öteki nakkaşlardan bir şey gizlemek ister gibi, kapatılmış olurdu hep.

Bu son büyük resimde neyi resmettiğini Enişte'ye sormak istiyorum, ama pek çok şey tutuyor beni. Sorarsam, tabii ki, Zarif

Efendi'yi benim öldürdüğümden şüphelenecek ve şüphesini herkese yayacak. Beni huzursuz eden başka bir şey, bunu ona sorarsam Enişte'nin Zarif Efendi'nin haklı olduğunu söyleyivermesi. Zarif Efendi'den edindiğim bir kuşku gibi değil, kendi kuruntunlarım gibi sorarım, diyorum bazen kendime, ama bu korkularımı hafifletmiyor. İnsanın farkına varmadan, dinsizlik etmesi o kadar korkunç bir şey değil belki, ama şimdi farkındayım artık her şeyin.

Kafamdan her zaman daha akıllı bacaklarım beni kendiliğinden Enişte Efendi'nin evinin sokağına kadar getirmiş. Bir köşeye sindim ve karanlıkta görebildiğim kadar evi uzun uzun seyrettim. Ağaçların içinde, iki katlı, büyük ve tuhaf zengin evi! Şeküre'nin evin hangi yanında olduğunu bilmiyorum. Şah Tahmasp zamanında Tebriz'de yapılmış bazı resimlerde olduğu gibi, ev sanki ortasından bıçakla kesilmiş gibi gözükse, Şeküre'yi hangi kepengin arkasında nasıl görürüm, hayalimde resmetmeye çalıştım.

Kapı açıldı. Karanlıkta Kara'nın evden çıktığını gördüm. Avlu kapısının arkasından Kara'ya bir an şefkatle bakan Enişte de kapıyı kapattı.

Kendini alıkça hayallere vermiş benim kafam bile gördüğünden şu üç sonucu anında acıyla ve kendiliğinden çıkarıverdi:

Bir: Kara daha ucuz ve tehlikesiz olduğu için Enişte Efendi kitabımızı, bizim kitabımızı ona bitirtecek.

İki: Güzel Şeküre, Kara ile evlenecek.

Üç: Zavallı Zarif Efendi'nin söyledikleri doğruymuş: Onu boşu boşuna öldürmüşüm.

Bu gibi durumlarda, yani kalbimizin bir türlü çıkarmak istemediği acı sonucu, acımasız aklımız çıkarır çıkarmaz, bütün gövdemiz isyan eder ona. İlk anda üçüncü sonuca, pisi pisine rezil bir katil olduğum sonucuna aklınım bir yarısı da bütün gücüyle karşı çıktı Bu arada bacaklarım, yine aklımdan daha hızlı ve mantıklı davranmış ve beni Kara Efendi'nin peşine takmıştı bile.

Kaç sokak geçmiştik ki önümde hayatından ve kendinden memnun yürüyen Kara'yı öldürmemin çok kolay olacağını ve bu isin aklımın bulduğu ve canımı sıkan ilk iki sonuçla da karşılaşmaktan beni kurtaracağını düşündüm. Hatta o zaman, zavallı Zarif Efendi'nin de kafatasını boşu boşuna kırmış duruma düşmezdim. Şimdi, sekiz on adım koşup, arkasından yetişip, Kara'nın kafasına bütün gücümle bir darbe indirirsem, her şey eskisi gibi sürecek, Enişte Efendi beni kitabımızı bitirelim diye çağıracaktı. Ama aklımın daha dürüst ve ihtiyatlı (dürüstlük çoğu zaman korkaklıktan başka nedir ki zaten?) bir yanı, gebertip kuyuya attığım rezilin gerçekten bir iftiracı olduğunu da hâlâ bana söylüyordu. Bu doğruysa, onu boşu boşuna öldürmemişim demektir ve yaptığı kitapta gizleyeceği bir şey olmayan Enişte beni evine çağıracaktır.

Ama, önümde yürüyen Kara'ya baktıkça hemen anlıyordum: Bunların hiçbiri olmayacaktı. Hepsi hayaldi. Kara benden daha gerçekti. Hepimize olur: Bazen mantıkla düşünüyorum diye haftalar, yıllar boyunca hayal kurduktan sonra, bir gün bir şey görürüz, bir yüz, bir elbise, mutlu bir insan ve bir anda hayallerimizin gerçekleşmeyeceğim, mesela o kızı bize hiç vermeyeceklerini, mesela filanca mevkiye hiç getirilmeyeceğimizi anlayıveririz.

Kara'nın başına, ensesine, omuzlarının inip kalkışına, çok sinir bozucu bir şekilde yürüyüşüne -sanki adımlarım dünyaya lütfeder

gibi atıyordu- yüreğimi sıcacık sarıveren derin bir nefretle bakıyordum. Vicdan azaplarından uzak, önlerinde bir mutlu gelecek, Kara gibi adamlar bütün dünyayı kendi evleri sanırlar da, her Kapıyı kendi ahırına giren bir padişah gibi açıp, biz içeridekileri de hemen küçümserler. Yerden bir taş alıp koşup kafasına indirmemek için zor tuttum kendimi.

Biz, aynı kadına âşık iki erkek, o önde, farkına hiç mi hiç varmadığı ben arkasında, İstanbul'un sokaklarında döne kıvrıla ine çıka ilerler, köpek sürülerinin savaşlarına ayrılmış ıssız sokaklardan, cinlerin beklediği yangın yerlerinden, kubbelerine meleklerin yaslanıp uyuyakaldığı camilerin avlularından, ruhlarla mırıl mırıl konuşan servi ağaçlarının yanı başından, hayaletlerin kaynaştığı karla kaplı mezarlıkların kenarından, adam gırtlaklayan haydutların az ötesinden, bitip tükenmez dükkânların, ahırların, tekkelerin, mumhanelerin, saraçların, duvarların arasından kardeş kardeş geçer giderken, ben onu takip değil, taklit ettiğimi düşünüyorum.

XXIV : Benim Adım Ölüm

Gördüğünüz gibi Ölüm'üm ben, ama korkmanız gerekmez, çünkü resimim de. Yine de benden korktuğunuzu gözlerinizden okuyorum. Oynadıkları oyuna kendilerini kaptıran çocuklar gibi, benim gerçek olmadığımı bile bile, ölümün kendisiyle karşılaşmış gibi dehşete kapılmanız hoşuma gidiyor. Bana baktıkça, o kaçınılmaz son vakit gelip çatınca korkudan nasıl altınıza dolduracağınızı seziyorsunuz. Bu bir şaka değil; ölümle karşılaştığında, özellikle aslan huylu erkeklerin büyük çoğunluğu, kendilerini koyu verirler. Binlerce kere nakşettiğiniz cesetlerle kaplı savaş alanları, sanıldığı gibi kan, barut ve kızışmış zırh değil, bu yüzden bok ve çürümüş et kokar.

İlk defa bir ölüm resmi gördüğünüzü biliyorum.

Bundan bir yıl önce, uzun, ince ve esrarengiz bir ihtiyar, beni nakşeden genç üstat nakkaşı evine çağırdı. İki katlı bir evin yarı karanlık nakış odasında, amber kokulu, ipek kıvamlı nefis bir kahve ikram edip genç nakkaşın aklını açtı. Sonra da gölgeler içindeki mavi kapılı bir odada en iyi Hint kâğıtlarım, sincap tüyünden yapılmış fırçaları, altın varakları, çeşit çeşit kalemlerle mercan saplı kalemtıraşları gösterip, çok iyi para vereceğini ima eden usta nakkaşı heveslendirdi.

"Bana ölümün resmini çiz," dedi sonra.

"Hayatımda hiç ölüm resmi görmeden ölüm resmi çizemem," dedi, daha sonra benim resmimi çizecek olan harika elli nakkaş.

"Bir şeyi çizebilmen için illaki önce onun resmini görmen gerekmiyor," dedi ihtiraslı ince ihtiyar.

"Evet, gerekmiyor belki," dedi beni çizen üstat nakkaş. "Ama resmin eski üstatların yaptığı gibi mükemmel olmasını istiyorsan daha önce binlerce kere çizilmiş olmalı. Nakkaş ne kadar üstat olursa olsun, yeni bir konuyu ilk defa çırak gibi çizer, ki bu bani hiç yakışmaz. Ölüm resmi çizerken ustalığımı bir yana bırakamam, çünkü bu benim için ölmek gibi bir şey olur."

"Bu ölüm belki seni konuna yaklaştırır," dedi ihtiyar.

"Konuyu yaşamak değil, hiç yaşamamış olmak usta yapar bizi."

"Bu ustalık ölümle tanışmalı o zaman."

Böylece eski üstatlara ve hünerlerine saygılı nakkaşlara yaraşır bir şekilde, çift anlamlar, kinaye, cinas, telmih ve sezdirmelerle dolu ince bir sohbettir kovuktular. Benim varlığım söz konusu olduğu için pür dikkat dinlediğim bu tartışmanın hepsinin kahvemizdeki mümtaz nakkaşları sıkacağını biliyorum. Yalnız bir ara iş şuraya geldi:

"Nakkaşın hünerinin kıstası, her şeyi eski üstatların mükemmeliyetiyle resmetmesi midir, yoksa kimsenin göremediği konuları resme sokması mıdır?" dedi mucize elli, güzel gözlü, akıllı nakkaş. Kendisi bu sorunun cevabını bildiği halde ihtiyatlıydı.

"Venedikliler nakkaşın gücünün hiç çizilmemiş konuları ve usûlleri bulmasıyla ölçüyorlar," dedi iddialı ihtiyar.

"Venedikliler, Venedikli gibi ölür," dedi beni çizecek olan nakkaş.

"Ama herkesin ölümü birbirine benzer," dedi ihtiyar.

"Efsane ve nakış herkesin birbirine benzemesini değil, benzememesini hikâye eder," dedi akıllı nakkaş. "Üstat nakkaş birbirlerine hiç benzemeyen efsaneleri bize benzer gibi çizerek üstat olur. "

Böylece, Venediklinin ve Müslümanın ölümüne, Azrail'e, Allah'ın diğer meleklerine, onların kâfirin resimleriyle asla karıştırılmayacağına geldi laf. Beni az sonra çizecek olan ve şu anda, canım kahvehanemizde güzel gözleriyle bana bakan genç üstadın canı, bu iri laflardan sıkılmış, eli sabırsızlanıyor, beni çizmek istiyordu, ama benim nasıl bir şey olduğumu bilmiyordu.

Genç üstadı kandırmak isteyen sinsi ihtiyar bunu kurnazca hissetti. Gölgeler içindeki odada boşu boşuna yanan kandilin aleviyle parlayan gözlerini mucize elli genç üstada dikti.

"Venediklinin sanki bir insan gibi çizdiği Ölüm, bizim Azrail gibi bir melek," dedi. "Ama insan kılığında. Tıpkı Kuran-ı Kerim'i indirirken Cebrail'in Peygamberimize insan şeklinde gözükmesi gibi. Anlıyor musun?"

Allah'ın inanılmaz bir yetenek bahşettiği genç üstadın sabırsızlandığını, beni çizmek istediğim anladım. Çünkü şeytani ihtiyar adam onda şu şeytani fikri uyandırmayı başarmıştı: Bütün ışıklarıyla tanıdığımız bir şeyi değil, tanımadığımız yarı karanlık bir şeyi çizebilmeyi isteriz aslında.

"O ölümü hiç mi hiç tanımıyorum," dedi beni az sonra çizecek olan nakkaş.

"Ölümü hepimiz biliriz," dedi ihtiyar.

"Ondan korkarız, ama onu tanımayız."

"Sen de bu korkunu çiz," dedi ihtiyar.

Az daha o anda resmim çizilecekti. Büyük üstat nakkaşın ensesinin karıncalandığını, kol adalelerinin gerildiğini, parmaklarının ucunun kalemi arandığını sezdim. Ama gerçek bir büyük usta olduğu için, bu gerilimin ruhundaki nakış aşkını daha derin kılacağını hissederek kendini tuttu.

Kurnaz ihtiyar da bunu anladığı için, az sonra çizileceğinden çok emin olduğu benim resmime ilham olsun diye önündeki kitaplardan, El-Cevziyye'nin Kitab-ur Ruh'undan, Gazzali'den, Ki-tab-ül Ahval-ül Kıyamet'ten, Suyuti'den ölüm üzerine parçalar okudu.

Böylece, sizlerin korkarak seyrettiğiniz benim bu resmimi yaparken mucize elli üstat nakkaş, Ölüm Meleği'nin Cennet'ten tâ dünyaya kadar ve Doğu'nun en uzak noktasından, Batı'nın en uzak noktasına kadar uzanan binlerce kanadı olacağım ve dini bütünler için bu kanatların kucaklayıcı, günahkâr ve isyancılar için ise her birinin birer çivi gibi yakıcı olduğunu dinledi ve siz nakkaşların çoğunuz cehennemliksiniz diye beni çivilerle kaplı çizdi. Allah'ın canlarınızı alsın diye sizlere yollayacağı meleğin elinde hepinizin yazıldığınız bir defter olacağını ve bu defterin sayfalarında, suninizin adının kara bir çemberle çevrildiğim, ama ölüm vaktinin ancak Allah tarafından bilindiğini ve bu vakit gelince arşın altındaki ağaçtan bir yaprak düşeceğini, bu yaprağı kapıp okuyanın ölüm sırasının kime

geldiğini öğreneceğim dinledi nakkaş ve bu yüzden beni korkunç, ama hesap kitaptan anlar biri gibi düşünceyle çizdi. Kafadan çatlak ihtiyar, insan kılığında gelen ölüm meleğinin vadesi dolan kişiye elini uzatıp canını aldıktan sonra, birden ortalığı güneşin ışıklarını andırır bir nur saracağını okuduğu için, akıllı nakkaş, beni ışıklar içinde çizdi, çünkü bu ışığın ölünün yanındakilere gözükmeyeceğini biliyordu. Kitab-ur Ruh'tan eski mezar hırsızlarının tanıklıklarını, gövdesinin orasına burasına çiviler saplanmış cesedi, toprağı kazınca taze ceset yerine beliren alevler içerisine kurşun dökülmüş kafataslarını da okuduğu için ihtiraslı ihtiyar, onu pür dikkat dinleyen harika nakkaş benim resmimi çizerken bakanı korkutacak her şeyi koydu.

Ama sonra da pişman oldu bundan. Resmine koyduğu korkudan değil, bütün bu resmi yapmış olmaktan. Babasının utanç ve pişmanlıkla hatırladığı biri gibi hissediyorum kendimi ben de. Harika elli üstat nakkaş beni çizdiğine niye pişman olmuştu?

1. Ölümün resmi, ben, yeterince ustalıkla çizilmediğim için. Gördüğünüz gibi, ne Venedikli büyük üstatların çizdiği şeyler kadar mükemmelim, ne de Heratlı eski üstatların. Beni çizen büyük üstadın, ölümün vakarına yakıştıramadığı bu kırık dökük halimden ben de utanıyorum.

2. İhtiyarın şeytani bir yol ile kandırmasıyla beni çizen usta nakkaş, birdenbire, düşüncesizce kendini Frenk üstatlarının usûl ve görüşlerini taklit eder bulmuştu ve eski üstatlara bir çeşit saygısızlık ve ilk defa hissettiği tuhaf bir şerefsizlik olduğu için bu ruhunu kemiriyordu.

3. Burada bana alışıp gülümsemeye başlayan bazı avanakların da kafasına dank etmesi gerektiği gibi: Ölümle şaka olmaz.

Şimdi, beni çizen usta nakkaş, geceleri sokaklarda pişmanlıklar içinde hiç durmamacasına yürüyor, tıpkı bazı Çinli üstatlar gibi kendini çizdiği şey zannediyormuş.

XXV : Benim Adım Ester

Kızılminareli, Karakedili kadınlar, Bilecik dolamasından yorganlık mor ve kırmızı kumaş ısmarlamışlardı, sabah erkenden bohçama koydum. Yeni gelen Portekiz gemisinden çıkmış Çin ipeğinden kumaşın yeşilini bıraktım, mavisini bohçaya koydum. Bu bitmeyen bir kar, sonu olmayan bir kıştır, diye .bol bol yün çorap, kalın yün kuşak, renk renk kalın yün yelekleri de güzelce katlayarak ortaya yerleştirdim ki, bohçamı açtığımda en ilgisiz karının bile yüreğini rengârenk hoplatsın. Sonra, alışveriş değil, dedikodu için çağıran karılar için hafif, ama pahalı ipek mendiller, para keseleri, işlemeli hamam keseleri koydum ve kaldırdım, ayy bu bohça çok ağır olmuş, belim kırılacak. Koydum yere. Açtım bohçayı yeniden, neyi çıkarayım diye bakıyordum ki, kapı vuruldu, Nesim açıp seslendi.

Kapıda alı al moru mor cariye Hayriye. Elinde bir mektup.

"Şeküre Hanım yolladı," diye fısıldadı. Öyle telaşlı ki, sanırsın âşık olup da evlenmek isteyen kendisi.

Mektubu pür ciddiyet aldım, aptal kıza kimseye görünmeden eve dönmesini tembih ettim. Nesim soran gözlerle bakıyordu. Mektup taşıdığım zamanlar taşıdığım o iri, ama hafif yalancı bohçayı elime aldım.

'Enişte Çelebi'nin kızı Şeküre aşktan cayır cayır yanıyor," dedim. "Aklı iyice başından gitti biçarenin."

Bir kahkaha atıp dışarı çıktım, ama hemen bir utanç kapladı içimi. Şeküre'nin gönül macerasıyla alay etmek değil, aksine onun kederli hayatına gözyaşı dökmek isterdim ben. Ne kadar da güzeldir kara gözlü kederli kızım benim!

Sabah soğuğundan daha da tenha ve zavallı gözüken Yahudi mahallemizin kırık dökük evleri önünden hızlı hızlı yürüdüm. Çok sonra, Hasan'ın sokağında köşeyi mekân tutup gelip geçenleri denetleyen o kör dilenciyi görünce bütün gücümle, "Bohçacıı" diye ,bağırdım.

"Şişko cadaloz," dedi. "Bağırmasan da seni ayak seslerinden tanırdım."

"Pis kör," dedim. "Uğursuz Tatar! Körler Allah'ın terkettiği kullardır. Allah belanı versin senin."

Eskiden kızıp aldırmazdım böyle şeylere. Hasan'ın kapısını peder bey açtılar. Abazadır, çelebidir, kibardır.

"Bize bakalım bu sefer neler getirdiniz," dedi.

"Senin tembel oğlan uyuyor mu?"

"Uyur mu? Gözü yolda. Senin haberini bekliyor."

O kadar karanlıktır ki bu ev, her seferinde mezara girdiğimi sanırım. Şeküre hiç sormaz ne yapıyorlar diye, ama bu evden ona hep böyle bahsediyorum ki bu mezara dönmeyi hiç düşünmesin. Güzel Şeküremin bir zamanlar bu evin hanımı olduğunu, yaramaz

oğlanlarıyla bu evde yaşadığını hayal etmek bile zor. İçerisi uyku ve ölüm kokuyordu. Öteki odaya, karanlığın daha da içine girdim.

Göz gözü görmüyordu. Mektubu daha çıkarmamıştım ki Hasan karanlığın içinde belirip elimden kaptı onu. Her zaman yaptığım gibi bıraktım kendi kendine okusun ve merakını doyursun. Başını kâğıttan hemen kaldırdı.

"Başka bir şey yok mu?" dedi, ama biliyordu başka bir şey olmadığını. "Kısacık bir mektup bu," dedi ve okudu:

"Kara Efendi, evimize geliyorsun, bütün gün oturuyorsun. Ama babamın kitabı için duydum ki tek satır dahi yazmıyorsun. Babamın, kitabını bitirmeden sakın boşu boşuna ümitlenme."

Mektup elinde, sanki olup bitenler benim kabahatimmiş gibi beni suçlayarak gözümün içine bakıyordu. Sevmem bu evdeki bu sessizlikleri.

"Evli olduğundan, kocasının savaştan geri döneceğinden artık hiç söz yok," dedi. "Niye?"

"Ben ne bileyim niye?" dedim. "Bu mektupları ben yazmıyorum."

"Bazen ondan bile şüpheleniyorum," diyerek mektubu on beş akçeyle birlikte geri verdi.

"Bazı erkekler kazandıkça pintileşir, sen öyle değilsin," dedim.

Öyle şeytani, zekice bir yan vardır ki bu adamda, bütün o karanlık ve kötü hallerine rağmen insan Şeküre'nin neden hâlâ mektuplarını kabul ettiğini anlayıverir.

"Şeküre'nin babasının kitabı ne?"

"Biliyorsun ne! Padişahımız veriyor diyorlar bütün parayı."

"O kitaptaki resimler yüzünden nakkaşlar birbirlerini öldürüyor," dedi. "Parası için mi yoksa, -hâşa-dinimize küfrettiği için mi? O resimlere bir bakan hemen kör oluyormuş."

Bunları öyle bir gülümseyerek söyledi ki, ciddiye almamam gerektiğini anladım. Ciddiye alınacak bir söz idiyse bile, en azından benim tarafımdan ciddiye alınmasında onun tarafından ciddiye alınacak bir yan yoktu. Taşıdığım mektuplara, benim aracılığıma muhtaç pek çok erkek gibi Hasan da gururu kırıldıkça beni küçümser. Ben de işim gereği buna üzülmüşüm gibi yaparım ki sevinsinler. Kızlar ise gururları iyice kırıldığında bana sarılıp ağlarlar.

"Sen akıllı kadınsın," dedi Hasan kırdığını sandığı gururumu okşamak için. "Çabuk götür şunu. Cevabını merak ediyorum o budalanın."

Bir an "Kara, o kadar budala değil," demek geldi içimden. Bu durumlarda rakip erkeklere birbirlerini kıskandırmak çöpçatan Ester'e çok para kazandırır. Ama ani bir öfke buhranından korktum.

"Sokağın ucundaki Tatar dilenci var ya," dedim çıkarken, "çok edepsiz."

Körle takışmamak için sokağın öbür ucundan yürüyünce sabah erkenden Tavukpazarı'ndan geçtim. Müslüman milleti tavuğun başını ve ayaklarını neden yemezler? Tuhaflıklarından! Toprağı bol olsun anneannem, Portekiz'den geldiklerinde, ucuz diye bol bol tavuk ayağı kaynattıklarını anlatırdı.

Kemeraralığı'nda, yanında köleleri bir ata erkek gibi dimdik kurulmuş, mağrur mu mağrur, paşa karısı mı, zengin kızı mı bir kadın gördüm de iç çektim. Babası kendini kitaplara vermiş aklı bir karış havada biri olmayaydı, kocası Safevi savaşından ganimetle döneydi, Şeküre de bu mağrur kadın gibi yaşardı. Buna herkesten çok o layıktır.

Kara'nın sokağına girince bir an kalbim hızlandı. Şeküre'nin bu herif ile evlenmesini istiyor muyum? Şeküre'yi Hasan ile hem ilişkili hem de ondan uzak tutmayı beceriyorum, ama ya bu Kara? Şeküre'ye aşkından başka her şeyi çok düzgün.

"Bohçacıı!"

Yalnızlıktan, kansızlıktan, kocasızlıktan budalalaşmış âşıkların eline bir mektup vermenin mutluluğunu hiçbir şey ile değişmem. En kötü haberi alacaklarından emin bile olsalar, mektubu okumaya tam başlamak üzereyken hepsinin içini bir umut ürpermesi! kaplar.

Şeküre ona kocasının dönüşünden söz etmediği, "hiç umutlanma" sözünü bir şarta bağladığı için Kara, tabii, umutlanmakta fazla fazla haklıydı. Mektubu okuyuşunu, zevkle izledim. Mutluluktan telaşa kapıldı, hatta korktu. Bir cevap yazmak için geri çekilince, ben de, akıllı bir bohçacı kadının yapacağı gibi, açtım yalancı bohçamı, içinden bir kara para kesesi çıkardım, Kara'nın meraklı ev sahibesine gösterdim.

"En iyi Acem kadifesinden," dedim.

"Oğlum Acem savaşında öldü," dedi. "Sen Kara'ya kimden mektup getirip götürüyorsun?"

Kendi kaknem kızını ya da kimbilir kiminkini aslan gibi Kara'ya kakalamak için düzenler kurduğunu yüzünden okuyordum zaten. "Kimseden," dedim. "Bayrampaşa Odaları'nda ölmekte olan fıkara bir akrabası para istiyor."

"Vah, vah," dedi hiç inanmadan. "Kim bu bahtsız?"

"Senin oğlan savaşta nasıl ölmüş?" diye sordum inatla.

Karşılıklı düşmanca bakışmaya başladık. Dul, yapayalnız bir karı; ne kadar da zordur hayatı! Bohçacı, mektupçu bir Ester olursanız, hayatta görürsünüz ki yalnız zenginlik, iktidar ve masallardan çıkma inanılmaz aşk hikâyeleri insanları meraklı kılar. Gerisi: Kederler, ayrılıklar, kıskançlıklar, yalnızlıklar, düşmanlıklar, gözyaşları, dedikodular ve bitip tükenmeyen yoksullukların evlerin içindeki bu eşyalar gibi birbirine benzer hep: Bir eski, soluk alaca kilim, boş bir börek tepsisinin üzerinde bir kepçe ve sahan, ocağın yanında maşa ve kül kutusu, biri büyük, biri küçük iki yıpranmış sandık, evde tek başına bir dul karının yaşadığı anlaşılmasın diye hâlâ tutulan kavukluk, hırsız korkutmak için bir eski kılıç.

Kara, etekleri zil çalarak bir keseyle geri döndü. "Bohçacı karı," dedi benden çok meraklı ev sahibesine duyurarak. "Al bunu götür zavallı hastaya. Cevabı varsa hemen bekliyorum. Sonra Enişte Çelebi'deyim bütün gün."

Bütün bu oyunlara hiç gerek yok. Kara gibi bir civan yiğidin işaretler alıp, mendil, mektup yollayıp kendine bir kız seçmesinde saklanacak bir şey yok ki. Yoksa gerçekten ev sahibesinin kızında gözü mü var? Bazen Kara'ya hiç mi hiç güvenemiyor ve Şeküre'yi fena halde aldatmasından korkuyorum. Bütün günü Şeküre ile aynı evde geçirmesine rağmen bir işaret yollamaktan aciz.

Sokakta keseyi açtım, içinden on iki akçe ve bir mektup çıktı. Öyle merak ettim ki mektubu, Hasan'a koşar adım gittim. Manavlar dükkânlarının önüne lahanaları, havuçları yaymışlardı.. Ama benim, gel bizi elle Ester, diyen iri pırasalara dokunacak halim bile yoktu.

Sokağa girdiğimde Kör Tatar'ın yine laf atacağını gördüm. "Tu-uh" diye tükürdüm ona doğru, o kadar. Bu soğuklar bu alçakları niye dondurup öldürmüyor?

Hasan mektubu içinden okurken zor sabrettim. Sonunda, kendimi tutamayıp, "Evet?" deyivermişim de bana da okudu:

"Canım Şeküre Hanım, benden babanın kitabını bitirmemi istiyorsun. Bil ki bundan başka bir amacım yoktur. O eve hu amaçla geliyorum, senin bundan önce söylediğin gibi, seni huzursuz etmek için değil. Sana olan aşkımın kendi derdim olduğunun pekâlâ farkındayım. Ama hu aşk yüzünden de babanın, Eniştemin istediği gibi kitabı için gerekli yazıyı kaleme alamıyorum bir türlü. Evin içinde ne zaman senin varlığını hissedersem donakalıyorum ve babana yardım edemiyorum. Çok düşündüm, bunun tek sebebi vardır: On iki yıl sonra yüzünü yalnızca bir kere, pencerede belirince gördüm. Şimdi o hayali kaybetmekten çok korkuyorum. Seni, bir kere daha yakından görseydim yüzünü kaybetmekten korkmaz, babanın kitabını kolaylıkla bitirirdim. Şevket, dün beni asılmış Yahudi’nin boş evine götürdü. Bu boş evde kimse görmez bizi. Bugün, sen istediğin zaman gidip seni orada bekleyeyim. Şevket dün senin rüyanda kocanın öldüğünü gördüğünü söyledi."

Hasan, mektubu kimi yerlerde zaten cırlak sesini kadın gibi iyice incelterek, kimi yerlerde; aklı başından gitmiş bir âşığın titrek yalvarmalarına benzetip kahkahalar atarak okumuştu. "Seni bir kerecik görme" isteğinin Farsça söylenmesiyle alay etti. "Şeküre'nin

kendisine umut verdiğini görür görmez Kara hemen pazarlığa başladı," dedi. "Bu hesapçılık gerçek bir âşığın işi değil."

"Gerçekten, Şeküre'ye âşık o," dedim saflıkla.

"Bu sözün de bana senin Kara'nın yanını tuttuğunu kanıtlıyor," dedi. "Ağabeyimin öldüğünü rüyasında gördüğünü yazması, kocamın öldüğünü kabul ediyorum anlamına gelir."

"Bu bir rüya," dedim aptal gibi.

"Bilirim ben Şevket'in ne akıllı ve düzenbaz olduğunu. Bu evde kaç yıl birlikte yaşadık! Annesinin izni ve zorlaması olmasaydı, Şevket, Kara'yı asılmış Yahudi'nin evine götürmezdi. Şeküre ağabeyimi, bizleri aradan çıkaracağını sanıyorsa yanılıyor! Ağabeyim daha sağ ve savaştan dönecek."

Sözünün sonunu getirmeden içeri odaya gitti, ocağın aleviyle bir mum yakacaktı ki elini yaktı, bir çığlık attı. Elini yalaya yalaya mumu sonunda yakıp bir rahlenin kenarına koydu. Bir divitten hazır bir kalem çıkarıp, hokkaya daldırıp küçük bir kâğıdın üzerine hızlı hızlı yazdı. Benim kendisini seyretmemin hoşuna gittiğini hemen anladım, ama ondan korkmadığımı göstermek için olanca gayretimle gülümsedim.

"Kimdir bu asılmış Yahudi, sen bilirsin?"

"Evlerinin az ötesinde sarı bir ev var. Önceki Padişah'ın sevgili hekimi zenginler zengini Moşe Hamon, Amasyalı Yahudi kapatmasıyla kardeşini yıllarca orada saklamış derler. Yıllar önce Amasya'da hamursuz bayramı arifesinde Yahudi mahallesinde bir Rum genci, sözümona kaybolunca, onun kanından hamursuz

yapmak üzere boğazlandığı iddia edilmiş. Yalancı şahitler de çıkınca Yahudilerin idamına başlanmış da, Padişah'ın sevgili hekimi bu güzel kadını, kardeşiyle kaçırtıp, Padişah'ın izniyle saklamış. Padişah ölünce düşmanları güzel kadını ele geçiremediler, ama yalnız yaşayan adamı astırttılar."

"Abimin savaştan dönüşünü beklemezse Şeküre'yi de cezalandıracaklar," dedi Hasan ve mektupları verdi.

Ama yüzünden öfke ve hırs değil de gerçek âşıklara özgü o bahtsızlık ve mutsuzluk okunuyordu. Kısa zaman içerisinde aşkın bu adamı bir ihtiyara çevirdiğini gözlerinde bir anda gördüm. Gümrükte kazanmaya başladığı paralar da onu hiç mi hiç gençleştirmemişti. Kırılgan bakışlarından, onca tehditten sonra bana, Şeküre'yi nasıl kandırabileceğini yine sorabileceği aklıma geldi. Ama bunu soramayacak kadar da büsbütün kötü bir insan olmaya yaklaşmıştı artık. İnsan kötü biri olduğunu bir kabul etti mi, -ki aşkta reddedilme önemli bir sebeptir- arkasından vahşet çok kolay gelir. Çocukların sözünü ettiği, dokunduğu şeyi kesen o korkunç kırmızı kılıcından ve aklıma gelenlerden öyle korktum ki, kaçmak isteyerek kendimi telaşla sokağa zor attım.

Tatar dilencinin küfürlerine işte böyle boş yakalandım. Ama hemen de topladım kendimi, yerden alıverdiğim bir taş parçasını mendiline usulca bırakırken: "Al bakalım, uyuz Tatar," dedim.

Para sandığı taşa elinin umutla uzanışını hiç gülmeden seyrettim. Küfürlerini dinlemeden, iyi bir koca bularak evlendirdiğim kızlarımdan birine gittim.

Şeker kızım, dünden kalma, ama hâlâ çıtırlığını koruyan bir ıspanaklı börek çıkardı bana, öğle için yumurtası bol terbiyeli ve

sevdiğim gibi erikle hafifçe ekşitilmiş kuzu eti yahnisi hazırlıyordu; kalbini kırmamak için bekleyip taze ekmekle birlikte iki dolu kepçe yedim. Güzel bir üzüm hoşafı da kaynatmış, hiç çekinmeden gül reçeli isteyip, bir kaşık güzelce hoşafa katıp, bastırsın diye içtikten sonra kederli Şeküremin mektuplarını götürdüm.

XXVI : Ben, Şeküre

Hayriye, Ester'in geldiğini söylediği vakit, dün yıkanıp kurumuş çamaşırları sandığa diziyordum... diyecektim. Niye size yalan söyleyeyim ki? Peki, Ester geldiğinde dolaptaki delikten babamla Kara'yı seyrediyordum ve Kara ile Hasan'dan gelecek mektupları sabırsızlıkla beklediğim için aklım da Ester'deydi. Çünkü babamın ölüm korkusunun haklı bir kuşkuya dayandığını sezdiğim gibi, Kara'nın da bana olan ilgisinin hayatının sonuna kadar sürmeyeceğini de biliyorum. Âşık olduğu kadar evlenmek de istiyor Kara. Evlenmek istediği için de kolaylıkla âşık oluyor. Benimle olmazsa bir başkasıyla evlenecek ve evlenmeden önce o karıya da hemen âşık olacak.

Mutfakta Hayriye, Ester'i bir köşeye oturtmuş, eline de bir bardak gülsuyu şerbeti tutuşturmuş, bana suçlu suçlu bakıyordu. Hayriye'nin gördüğü her şeyi tek tek babama yetiştirdiği, onun koynuna gireli beri aklıma geliveriyor, korkuyorum.

"Kara gözlüm, kara bahtlım, güzeller güzelim, geç kaldım, çünkü kocam olacak domuz Nesim beni bir türlü bırakmadı," dedi Ester. "Üstüne varacak bir kocan yok senin başında, kıymetini bil bunun."

Mektupları çıkarınca elinden kaptım. Hayriye ayak altında gezinmeyeceği ama her şeyi işitebileceği bir köşeye çekilmişti.

Yüzüme bakamasın diye sırtımı Ester'e dönüp, önce Kara'nın mektubum! okudum. Asılmış Yahudi'nin evini düşününce bir an titredim.

Korkma Şeküre, her şeyin içinden çıkarsın sen, dedim kendime ve Hasan'ın mektubunu okumaya başladım. O da kudurmak üzereydi.

"Şeküre Hanım, cayır cayır yanıyorum, ama biliyorum bu senin umurunda değil. Geceleri rüyalarımda kendimi ıssız tepelerde senin hayalinin peşinde koşarken görüyorum. Okuduğunu bildiğim mektuplarımı her cevapsız bırakışında sapı üç tüylü bir ok saplanıyor yüreğime. Belki bunu cevaplarsın diye yazıyorum. Duymuşlar da ağızdan ağıza yayılmış, çocukların söylüyormuş: Rüyamda gördüm, kocam öldü, artık boşum diyormuşsun. Doğru mu, bilmiyorum. Bildiğim, hâlâ benim ağabeyimle evli olduğun, bu eve bağlı olman gerektiğin. Artık babam da bana hak verdiği için, bugün seni eve geri getirmek için kadıya gidiyoruz. Toplayacağımız adamlarla geleceğiz, baban da bilsin bunu. Bohçanı hazırla, eve dönüyorsun. Cevabını hemen Ester ile yollarsın."

Mektubu ikinci kere okuduktan sonra kendimi toparladım ve soran gözlerle Ester'e baktım. Ama ne Hasan, ne de Kara hakkında yeni bir şey söyledi bana.

Tencere dolabının kenarında sakladığım kalemi hemen çekip çıkardım, kâğıdı ekmek tahtasının üzerine koydum ve Kara'ya bir mektup yazmaya tam başlayacaktım ki durdum.

Aklıma bir şey geldi. Dönüp Ester'e baktım: Öyle bir tombul çocuk mutluluğuyla yumulmuştu ki gülsuyu şerbetine, bir an benim düşündüğümü Ester'in biliyor olması çok saçma geldi bana. Kâğıdı kalemi yerine koydum, dönüp Ester'e gülümsedim.

"Bak ne de tatlı gülüyorsun güzelim," dedi bana. "Merak etme, her şey sonunda iyiye varır. Senin gibi güzeller güzeli, on parmağında on marifet bir kızla evlenmek için can atan zengin beyler, paşalarla kaynıyor İstanbul."

Bilirsiniz: Bazen inandığımız bir şeyi öyle bir söyleyiveririz ki birine, "ben bu söze o kadar inanmama rağmen, neden inanmadan söyledim onu?" diye sorarız sonra kendimize. İşte böyle dedim ben de:

"Ama Ester, iki çocuklu dul bir kadınla kim evlenmek ister ki, Allah aşkına!"

"Senin gibisiyle çok, çook adam ister." dedi eliyle de çok işareti yaparak.

Gözlerinin içine bakıyordum. Onu sevmediğimi düşünüyordum. Öyle bir sustum ki ona bir mektup vermeyeceğimi, hatta gitmesi gerektiğini anladı. Ester gittikten sonra aynı sessizliği nasıl söylesem size, ruhumda da hissederek kendi köşeme çekildim

Duvara dayanıp uzun bir süre hiçbir şey yapmadan karanlıkta ayakta durdum. Kendimi düşündüm, ne yapacağımı, içimde büyüyen korkuyu. Bütün bu zaman boyunca Şevket ile Orhan'ın yukarıda aralarında konuştuklarını işitebiliyordum.

"Karı gibi de korkaksın," dedi Şevket. "Arkadan saldırıyorsun."

"Dişim sallanıyor," dedi Orhan.

Bir yandan da ama, aklımın bir köşesiyle babamla Kara arasında geçenleri takip ediyordum.

Nakış odasının mavi kapısı açık olduğu için konuştuklarını rahatlıkla işitebiliyordum. "İtalyan üstatların portrelerinden sonra insan korkuyla anlıyor ki," dedi babam. "Resimde artık gözler, hepsi birbirine benzeyen birer yuvarlak ve basit delik değil, ışığı ayna gibi yansıtan ve kuyu gibi emen bizim gözlerimiz gibidirler. Dudaklar kâğıt gibi dümdüz yüzlerin ortasında birer yarık değil, gerilerek ve gevşeyerek bizim bütün neşemizi, kederimizi ve ruhumuzu ifade eden, her biri bir başka kırmızı, mana düğümleridir. Burunlarımız yüzlerimizi ortadan ikiye bölen birer yavan duvar değil, her birimiz için apayrı biçimi olan birer canlı, meraklı alettir."

Resimlerini yaptıran gâvur beylerinden babamın "biz" diye bahsetmesine Kara da benim gibi şaşıyor muydu? Delikten baktığım zaman, Kara'nın yüzünü öyle solgun gördüm ki korktum bir an. Canım esmerim, kederli yiğidim, beni düşüne düşüne bütün gece uyuyamadın da ondan mı attı betin benzin?

Belki bilmiyorsunuzdur: Kara uzun boylu, ince ve yakışıklıdır. Geniş bir alnı, badem gibi gözleri, güçlü kuvvetli ve zarif bir burnu vardır. Çocukluğunda olduğu gibi elleri ince uzun, parmaklan hareketli ve kıvraktır. Ayağa kalktığında sırım gibidir, dimdik, omuzlan hafifçe geniş, ama sırık hamalı gibi çok geniş de değildir. Çocukluğunda gövdesi de, yüzü de yerli yerine oturmamıştı. On iki yıl sonra bu karanlık köşemden onu ilk seyrettiğimde kemale erdiğini hemen anladım.

Şimdi, karanlıkta gözümü deliğe iyice yerleştirdiğim zaman, Kara'nın yüzünde on iki yıl sonra gördüğüm kederi görüyorum. Benim için bu kadar acı çekmiş olmasından suçluluk ve gurur duyuyorum. Kitabı için yapılmış bir resme bakarken babamın anlattıklarını dinleyen Kara'nın yüzü, bütünüyle masum ve çocuksu.

Tam o sıra, pembe ağzını bir çocuk gibi açtığını görünce birden içimden mememi onun ağzına sokmak geldi. Parmaklarım ensesinde, saçlarının içinde gezerken, Kara başını göğüslerimin arasındaki kuytuluğa sokacak, çocuklarımın yaptığı gibi mememin ucunu ağzına alınca mutlulukla gözlerini yumacak ve zavallı, çaresiz bir çocuk gibi ancak benim şefkatimle huzur bulacağını anlayıp bana sonuna kadar bağlanacaktı.

Bu hayal o kadar hoşuma gitti ki, hafif hafif terlerken Kara'nın babamın gösterdiği Şeytan resmine değil, benim memelerimin büyüklüğüne hayret ve dikkatle baktığını hayal ettim. Yalnız memelerime değil saçlarıma, boynuma, her şeyinle sarhoş gibi bakıyordu. Öyle çok beğeniyordu ki beni, gençliğinde bana söyleyemediği bütün o tatlı sözleri söylüyor, yüzünden, bakışlarından benim mağrur halime, görgüme, terbiyeme, kocamı sabır ve cesaretle bekleyişime, ona yazdığım mektubun güzelliğine hayran olduğunu anlıyordum.

Yeniden evlenmemem için düzenler kuran babama bir anda öfkelendim. Frenk üstatlarına özenerek nakkaşlara yaptırdığı resimlerden, Venedik hatıralarından bıktım.

Gözümü tekrar kapayınca, Allahım ben bunu kendi isteğimle yapmadım, hayalimde Kara bana öyle tatlı bir şekilde yaklaştı ki, karanlıkta sanki onu hemen yanıbaşımda hissettim. Birden arkamda belirdiğim, ensemi, boynumu, kulaklarımın arkasını öptüğünü, çok kuvvetli olduğunu anladım. Sağlam, büyük ve sert olduğu için, ona dayanabildiğim için kendimi güvenlikte hissediyordum. Ensem gıdıklanıyor, göğüslerimin ucu ürperiyordu. Sanki karanlıkta gözlerim kapalıyken arkamda şeyinin, koskocaman olarak bana yaklaştığım öyle bir hissettim ki başım döndü. Nasıldır acaba Kara'nınki?

Bazen rüyalarımda kocam bana onu acılar içinde gösteriyor. Farkediyorum ki kocam bir yandan Safevi askerlerinin mızrakları, oklar saplanmış kanlı gövdesini doğrultarak yürümeye çalışırken, bir yandan bize yaklaşıyor, ama ne yazık ki aramızda bir nehir var. Nehrin öte yanından bana kanlar ve acılar içinde seslenirken bir bakıyorum önü kocaman olmuş. Eğer hamamda Güllü gelinin anlattığı ve ihtiyar acuzelerin "Evet, o kadar olur," dediği doğruysa, kocamın şeyi çok büyük değildi. Eğer Kara'nınki ondan daha büyükse, dün Şevket'le yolladığım boş kâğıdı aldıktan sonra uçkurunun altında gördüğüm o koca şey gerçeklen o idiyse -ki evet oydu-belki benim içime sığmaz ya da çok acı çekerim diye korkmuştum.

"Anne, Şevket beni taklit ediyor."

Dolabın karanlık köşesinden çıktım, sessizce karşı odaya geçtim, sandıktan kırmızı çuha yeleği aldım, giydim. Benim döşeğimi çıkarmışlar, üzerinde bağıra çağıra itişiyorlardı.

"Size eve Kara geldiği zaman bağırılmayacak, demedim mi?"

"Anne, o kırmızı yeleği niye giydin?" dedi Şevket.

"Ama anne Şevket beni taklit ediyordu," dedi Orhan.

"Sana onu taklit etme, demedim mi? Bu pis şey ne burada böyle?" Kenarda bir deri parçası vardı.

"Leş," dedi Orhan. "Şevket yoldan aldı."

"Gidin çabuk aldığınız yere götürüp atın onu."

"Şevket götürsün."

"Hadi, diyorum."

Onlara vurmadan önce yaptığım gibi, dudağımın kenarını öfkeli bir şekilde dişlerimle ısırmaya başlayınca ne kadar kararlı olduğumu görüp korktular da çıkıp gittiler. Çabuk dönerler de üşütmezler inşallah.

Bütün nakkaşlar içinde en çok Kara'yı beğendim, çünkü beni herkesten çok seviyor o ve ruhunu tanıyorum. Kâğıt kalem çıkardım ve bir hamlede sanki hiç düşünmeden şunu yazıverdim:

"Peki, akşam ezanından önce asılmış Yahudi'nin evinde seni göreceğim. Babamın kitabını bir an önce bitir."

Hasan'a cevap vermedim, çünkü kadıya bugün gerçekten gitse de onun ve babasının, toplayacakları adamların hemen evimizi basacaklarına inanmıyorum. Öyle olsaydı mektup yazmaz, benden cevap beklemez de hemen basarlardı evimizi. Şimdi mektup bekliyordur benden, gelmeyince de çıldırır ve adam toplayıp baskına kısa zaman girişir. Ondan hiç korkmadığını sanmayın sakın. İşin doğrusu, beni ondan koruması için Kara'ya güveniyorum. Ama şu yüreğimden geçen şeyi söyleyeyim size: Galiba Hasan'dan öyle fazla korkmuyorum; çünkü ben onu da seviyorum.

Sevmek de ne demekmiş, derseniz size kızmaz hak veririm. Kocamın savaştan dönmesini aynı çatı altında beklediğimiz yıllarda hu adamın nasıl sefil bir şey olduğunu, ne zayıf ve fırsatçı olduğunu görmedim değil. Ama Ester şimdi onun çok para kazandığını söylüyor ve bunun yalan olmadığını Ester'in kalkan kaşlarından anlıyorum. Artık parası ve böylece kendine güveni olduğu için, Hasanı itici yapan bütün o kötülüklerinin yok olduğunu ve beni ona çeken o karanlık, cin gibi, tuhaf yanının ortaya çıktığını

düşünüyorum. Bu yanını bana inatla yolladığı mektuplardan keşfettim.

Kara da, Hasan da bana âşık oldukları için çok acılar çektiler. Kara on iki yıl uzaklara gitti, yok oldu, küstü. Hasan her gün kenarlarına kuş ve ceylan resimleri nakşettiği mektuplar yolladı bana. O mektupları okuya okuya önce ondan korkmayı, sonra da onu merak etmeyi öğrendim.

Hasan'ın da benim her şeyimi merak ettiğini çok iyi bildiğim için rüyamda kocamın ölüsünü gördüğümü bilmesine şaşmadım. Şüphelendiğim şey, Kara'ya yolladığım mektupları Ester'in Hasan'a okuttuğu. Bu yüzden Kara'ya Ester ile cevap yollamadım. Siz bilirsiniz şüphelerimin doğru olup olmadığını.

"Nerede kaldınız," diye söylendim çocuklar geri döndüğünde.

Ama bunu gerçek bir öfkeyle yapmadığımı hemen anladılar. Ben de, Orhan'dan gizli Şevket'i bir kenara çektim, karanlık dolabın kenarına. Kucağıma aldım onu. Boynunu, saçlarını, ensesini öptüm.

"Üşümüşsün sen canım," dedim. "Ver bakalım o güzel ellerini ellerime de anne ısıtsın onları..."

Elleri leş kokuyordu, ama ses etmedim. Başını göğsüme bastırarak iyice sarıldım ona. Biraz sonra ısındı da, keyiften tatlı tatlı pırıldayan bir kedi gibi koyuverdi kendini. "Anneyi çok çok seviyor musun bakalım."

"Mmmhmımn."

"Evet mi?"

"Evet."

"Herkesten çok mu?"

"Evet."

"O zaman ben de sana bir şey söyleyeceğim," dedim sır verir gibi. "Ama kimseye söylemeyeceksin, olur mu?" Kulağına fısıldadım: "Ben de seni herkesten çok seviyorum, anladın mı?"

"Orhan'dan da mı çok?"

"Orhan'dan da çok. Orhan da küçük, kuş gibi bir şey, hiçbir şey anlamıyor. Sen daha akıllısın, anlıyorsun." Saçlarını koklaya koklaya öptüm. "Onun için şimdi senden bir şey isteyeceğim. Dün Kara Efendi'ye boş bir kâğıt götürmüştün ya gizlice. Bugün de götüreceksin şimdi ona olur mu?"

"Babamı o öldürmüş."

"Ne?"

"Babamı o öldürmüş. Dün kendi asılmış Yahudi'nin evinde, söyledi."

"Ne dedi?"

"Senin babanı ben öldürdüm, dedi. Ben çok adam öldürdüm, dedi."

Bir an bir şey oldu. Hemen sonra Şevket kucağımdan inmiş, ağlıyordu. Neden ağlıyor şimdi bu çocuk? Peki, demin galiba kendimi tutamayarak ona bir tokat attım. Kimsenin benim taş yürekli

olduğumu düşünmesini istemem. Ama benim onların iyilik için evlenmeyi kurduğum bir erkek için böyle demiş olmasına sinirlendim.

Zavallı yetimin hâlâ ağlıyor olması birden çok dokundu bana, kendim de ağlayacaktım. Birbirimize sarıldık. Arada bir hıçkırıyordu, ama bu kadar ağlanacak şey mi şimdi bu tokat? Saçlarını okşadım.

Her şey şöyle başladı: Laf arasında önceki gün babama kocamın öldüğünü rüyamda gördüğümü söylediğimi biliyorsunuz. Aslında Acemlerle savaşmaktan hiç dönmediği bu dört yıl boyunca çok sık olduğu gibi, rüyamda şöyle onu da bir görmüştüm, bir de ölü vardı, ama o mu ölüydü, burası hiç açık değildi.

Rüyalar her zaman başka bir işe yarar. Ester'in anneannesinin geldiği Portekiz'de rüyalar zındıkların Şeytanla buluşup sevişebilmesine yararmış. O zaman Ester'in sülalesi Yahudiliğini inkâr etmiş de sizin gibi Hıristiyan Katoliği olduk dedilerse de Portekiz Kilisesi'nin Cizvit işkencecileri buna inanmayıp, hepsini işkenceden geçirip rüyalarındaki cinleri ve şeytanları bir bir ortaya çıkarttıkları gibi, hiç görmedikleri rüyaları da onlara işkence zoruyla yüklemişler ve itiraf ettirmişler ki Yahudilerin hepsini yakalayabilsinler. Demek ki rüyalar orada insanların Şeytanla düzüşmesine ve onları suçlayıp yakmaya yarıyormuş.

Üç Şeye yarar rüyalar:

Elif: Bir şey istersin. Ama istemene bile izin vermezler. O zaman rüyamda gördüm, dersin. Böylece istediğini sanki sen istemeden istersin.

Be: Birisine kötülük etmek istersin. Mesela birisine iftira edeceksin. O zaman rüyamda gördüm, filanca hanım zina ediyormuş dersin; ya

da falanca paşaya testi testi şarap gidiyordu, rüyamda gördüm, dersin. Böylece inanmasalar bile kötülüğün bir kısmı söylendiği için hesaba hemen yazılır.

Cim: Bir şey istersin, ama ne istediğini bile bilmezsin. Anlatırsın bir karışık rüya. Hemen yorumlayıp ne istemen gerektiğini, ne verebileceklerini sana söylerler. Mesela derler ki; Bir koca, bir çocuk, bir ev gerek sana...

Bu rüyalar gerçekten uykularımızda gördüğümüz şeyler değildir hiç. Herkes güpegündüz gördüğü rüyayı gece, gördüm diye anlatır ki işe yarasın. Gece gördükleri gerçek rüyaları olduğu gibi ancak aptallar anlatır. O zaman ya seninle alay ederler, ya her seferinde olduğu gibi rüyanı kötüye yorarlar. Gerçek rüyaları ise, görenler dahil kimse almaz ciddiye. Yoksa siz alıyor musunuz?

Yarım ağız söylenmiş bir rüya ile kocamın ölmüş olabileceğini ima ettiğim zaman, babam önce, bu rüyanın gerçeğin bir işareti olarak kabul edilemeyeceğini söylemişti: Ama cenazeden döndükten sonra, babam bu sefer bu rüyadan kocamın ölmüş olduğu sonucunu çıkarıverdi. Böylece, dört yıldır bir türlü ölmeyen kocamın, bir rüyada öldüğüne herkes inanmakla kalmadı, öyle bir benimsendi ki bu ölüm, sanki ilan edilmiş oldu. Çocuklar gerçekten yetim kaldıklarını o zaman anladılar ve mahzun oldular. "Hiç rüya görüyor musun?" diye sordum Şevket'e.

"Evet," dedi gülümseyerek. "Babam gelmiyor, ama sen ben seninle evleniyormuşum."

Dar burnu, kara gözleri, geniş omuzları babasına değil, bana benzer. Babalarının geniş ve yüksek alnını tas kafalı oğullarımın ikisine de veremediğim için suçluluk duyarım, bazen.

"Hadi git de kardeşinle kılıç oynayın."

"Babanım eski kılıcıyla mı?"

"Evet."

Çocukların kılıç ve tahta takırtılarını dinleyerek uzun bir süre tavana baktım ve içimde yükselen korkuyu ve telaşı yenmeye alıştım. Mutfağa indim, Hayriye'ye dedim ki:

"Babam, kaç zamandır balık çorbası istiyor. Belki seni Kadırga'ya. yollarım. Şu Şevket'in sevdiği pestilden birkaç yaprak sakladığın yerden çıkar da ver çocuklara."

Şevket mutfakta atıştırırken biz Orhan ile yukarı çıktık. Onu kucağıma aldım, boynunu öptüm.

"Ter içinde kalmışsın," dedim. "Burana ne oldu?"

"Şevket amcamın kızıl kılıcı diye vurdu."

"Morarmış," dedim, dokundum. "Acıyor mu? Bu Şevket ne düşüncesiz. Bak sana ne diyeceğim. Sen çok akıllısın, incesin. Senden bir şey isteyeceğim. Yaparsan Şevket'e de, kimseye de vermeyeceğim bir sır vereceğim sana."

"Ne?"

"Bu kâğıdı görüyor musun? Dedenin yanına gireceksin. Ona göstermeden bunu Kara Efendi'nin eline vereceksin. Anladın mı?"

"Anladım."

"Yapar mısın?"

"Ne sır vereceksin bana?"

"Sen götür kâğıdı," dedim. Misk gibi kokan boynunu bir daha öptüm. Misk lafın gelişi. Kaç zaman oluyor bu çocukları Hayriye hamama götürmeyeli. Şevket'inki hamamdaki kadınlara kalkmaya başladığından beri gitmediler. "Sırrı sonra söylerim sana." Öptüm. "Çok akıllısın, çok güzelsin sen. Şevket huysuz. O annesine el bile kaldırır."

"Götürmeyeceğim," dedi. "Kara Efendi'den korkuyorum, babamı öldürmüş o."

"Şevket söyledi değil mi?" dedim. "Çabuk git aşağı çağır onu." Hiddetimi yüzümde gördüğü için korkuyla kucağımdan inip gitti. Kabağın Şevket'in kafasında patlayacağını sezdiği için biraz memnundu da belki. Biraz sonra, ikisi de alı al moru mor geldiler. Şevket'in bir elinde pestil, öbür elinde kılıç.

"Kardeşine Kara Efendi'nin babanızı öldürdüğünü söylemişsin." dedim. "Bir daha böyle bir şey söylenmeyecek bu evde. Kara Efendi'yi seveceksiniz, sayacaksınız. Anlaşıldı mı? Bütün hayatımı babasız geçiremezsiniz."

"Ben onu istemiyorum. Ben bizim eve, Hasan amcanın yanına döner, babamı beklerim," dedi Şevket küstahça.

Bir an öyle kızdım ki, bir tokat attım ona. Kılıcı hâlâ bırakmamıştı, elinden düştü. "Babamı istiyorum," dedi ağlarken. Ama ben ondan daha çok ağlıyordum.

"Babanız yok artık, dönmeyecek," dedim ağlarken. "Babasız kaldınız, anladınız mı, piç kuruları." Öyle bir ağladım ki içeriden

duymuşlardır diye korktum.

"Biz piç kurusu değiliz," dedi Şevket ağlarken. Uzun uzun, kana kana ağladık. Bir süre sonra ağlamak yüreğimi yumuşatıp beni iyi bir insan yaptığı için ağladığımı hissettim. Ağlaya ağlaya çocuklarla birbirimize sarıldık, döşeğe uzandık. Şevket başını göğüslerimin arasına iyice sokmuştu. Bazen böyle bana yapışırcasına sokulduğunda aslında uyumadığını hissediyorum. Onlarla birlikle ben de uyurdum belki, ama aklım aşağıdaydı. Tatlı bir kaynamış turunç kokusu geliyordu. Birden sıçrayarak öyle bir gürültü çıkardım ki çocuklar uyandılar: "Gidin aşağıda karnınızı doyursun sizin Hayriye." Odada yalnızdım. Kar yağmaya başlamıştı. Allahım bana yardım et diye yalvardım, sonra Kuran-ı Kerim'i açtım ye Âli Imran suresinden savaşta, Allah yolunda öldürülenlerin Allah'ın yanına gideceklerini bir daha okuyarak rahmetli kocam için içimi rahatlattım. Babam Kara'ya Padişahımızın daha bitmemiş resmini göstermemiş miydi? Bu resmin o kadar inandırıcı olacağını söylerdi ki, resme bakan, Padişahımızın gözlerinin içine doğrudan bakmaya çalışanların başına geldiği gibi, korkup gözlerini kaçıracaktı.

Orhan'ı yanıma çağırdım, kucağıma almadan başından, yanaklarından uzun uzun öptüm. "Şimdi hiç korkmadan, dedene de göstermeden, hemen şu kâğıdı Kara'ya vereceksin. Anlaşıldı mı?"

"Dişim sallanıyor."

"Dönünce istersen çekerim," dedim. "Ona sokulursun, o da şaşırıp sana sarılır. O zaman kâğıdı usulca eline bırakırsın. Anlaşıldı mı?"

"Korkuyorum."

"Korkacak bir şey yok. Kara olmazsa biliyor musun, yerine sana kim baba olmak istiyor? Hasan amca! Hasan amca baban olsun istiyor musun?"

"İstemiyorum."

"O zaman, hadi benim güzel, akıllı Orhan'ım," dedim. "Sonra bak, ben de kızacağım... Ağlarsan daha da kızarım."

Umutsuzluk ve uysallıkla uzattığı küçük eline mektubumu katlayıp katlayıp sıkıştırdım. Allahım, hepsi bu yetimler ortada kalmasın diye, sen yardım et. Elini tutup kapıya getirdim. Eşikte son bir kere daha korkuyla baktı bana.

Köşeme dönüp delikten, çekingen adımlarla sofaya geçtiğini, babamla Kara'ya yaklaştığını, durduğunu, bir an çaresizlikle öyle kalakaldığını, arkasında beni arayarak deliğe bir bakış attığını gördüm. Ağlamaya başladı. Ama son bir gayretle kendini Kara'nın kucağına atmayı da başardı. Çocuklarıma baba olmayı hak edecek kadar kafası işlediği için Kara, kucağında neden ağladığını bilmediği Orhan'ı görünce, telaşa kapılmadı da, çocuğun avucunun içini yokladı.

Babamın şaşkın bakışları altında Orhan geri döner dönmez koşup kucağıma aldım onu, uzun uzun öptüm, aşağı mutfağa indirdim, ağzını o sevdiği kuru üzümlerle doldurdum ve dedim ki:

"Hayriye, sen çocukları al da Kadırga limanına gidin de Kosta'nın yerinden babam için çorbalık kefal alın. Al bu yirmi akçe, balıktan artanıyla, dönüşte Orhan'a sevdiği sarıca incir ve dut kurusu alırsınız. Şevket'e de leblebi ve cevizli köfter sucuğunu. Akşam ezanına kadar istedikleri gibi gezdir, ama dikkat et üşümesinler."

Hepsi giyinip çıktıktan sonra evin sessizliği hoşuma gitti. Yukarı çıktım, kayınpederimin yaptığı, kocamın bana hediye ettiği aynayı sakladığım yerden, lavanta kokan yastık kılıfları arasından çıkardım astım. Uzaktan karşısına geçip bakarken, çok hafif bir şekilde kıpırdanırsam bütün gövdemi parçalar halinde aynada görebiliyordum. Kırmızı çuhadan yeleğim iyi duruyordu, ama annemin kendi çeyiz sandığından çıkardığı mor gömlek de içimde olsun istiyordum. Sandıktan, anneannemin kendi eliyle çiçek işlediği fıstıki hırkayı da çıkarıp giydim, ama olmadı. Mor gömleği giyerken üşüdüm, ürperdim, benimle birlikte mumun alevi de ipince titredi. En üste içi tilki kürkü kızıl feracemi giyecektim elbette, ama son anda fikir değiştirip, sofayı sessizce geçip annemin verdiği iyice bol ve uzun o asumani yün feraceyi sandıktan çıkarıp giydim. Ama o sırada kapıdan sesler duyunca bir an telaşa kapıldım: Kara gidiyor! Hemen annemin eski feracesini çıkardım, kürklü kızıl feraceyi giydim: Memelerimi zorluyor, ama hoşuma gitti. En yumuşak, en beyaz yaşmağı taktım, yüzüme iyice indirdim.

Daha Kara Efendi çıkmamıştı tabii, heyecandan yanılmışım. Şimdi çıkarsam, babama, çocuklarla balık almaya gitmiştim derim. Merdivenleri kedi gibi indim.

Kapıyı, tık, ruh gibi örttüm. Avluyu sessizce geçtim, sokağa çıkınca bir an durup gerisin geriye baktım peçenin arkasından da, sanki ev bizim evimiz değilmiş gibi geldi.

Sokaklarda kimsecikler yoktu, kediler bile. Tek tük kar atıştırıyordu. Güneşin hiç uğramadığı, terkedilmiş bahçeye ürpererek girdim. Çürümüş yaprak, nem ve ölüm kokuyordu, ama asılmış Yahudi'nin evinin içine girer girmez kendimi evimde sandım. Burada cinlerin geceleri buluşup, ocağı yakıp aralarında cümbüş yaptıklarım

söylerler. Boş evde ayak seslerimi dinlemek korkutucuydu: Hiç kıpırdamadan bekledim. Bahçede bir kıpırtı oldu, ama hemen sessizliğe gömüldü her şey. Yakınlarda bir yerde köpek havladı; bizim mahallenin bütün köpeklerini havlamasından tanırım, ama bunu çıkaramadım.

Sonraki sessizlikte şöyle bir, şey hissettim: Sanki evin içinde bir başkası vardı da o kişi ayak seslerimi duymasın diye yerimden hiç kıpırdamadan duruyordum. Sokaktan konuşa konuşa birileri geçerken Hayriye ile çocukları düşündüm; üşütmezler inşallah. Ondan sonraki sessizlikte yavaş yavaş pişmanlık kapladı içimi. Kara gelmeyecekti, ben bir hata etmiştim, gururum daha fazla kırılmadan eve dönmeliydim. Hasan'ın beni izlediğini korkuyla hayal ediyordum ki bahçede hışırtılar duydum. Kapı açıldı.

Birden hızla yerimi değiştirdim. Neden böyle yaptığımı bilmiyordum, ama bahçeden ışık alan pencereyi sağıma alınca, üzerime düşen ışıkta, Kara'nın beni, babamın dediği gibi, gölgelerin içinde görebileceğini anladım. Peçemi örttüm ve ayak seslerini dinleyerek bekledim.

Kapı eşiğini geçip, beni görünce Kara, birkaç adım atıp durdu Böylece, aramızda beş altı adım karşılıklı bakıştık. Delikten gözüktüğünden daha sağlıklı ve güçlü. Bir sessizlik başladı.

"Peçeni aç," dedi fısıldar gibi. "Lütfet."

"Ben evliyim. Kocamı bekliyorum."

"Peçeni aç," dedi aynı sesle. "Hiçbir zaman dönmeyecek."

"Beni buraya bunu söylemek için mi çağırdın?"

"Hayır, seni görebilmek için. On iki yıldır seni düşünüyorum. Peçeni aç canım, bir kere göreyim seni."

Peçemi açtım. Hiç sesini çıkarmadan yüzüme, gözlerimin içine uzun uzun bakması hoşuma gitti.

"Evlenmek, çocuk sahibi olmak seni daha da güzelleştirmiş. Yüzün de hatırladığımdan bambaşka olmuş."

"Nasıl hatırlıyordun beni?"

"Acıyla. Çünkü hatırladığım zaman, hatırladığım şeyin sen değil, senin hayalin olduğunu düşünüyordum. Çocukluğumuzda, birbirlerine resimlerini görüp âşık olan Hüsrev ile Şirin'den konuştuğumuzu hatırlıyorsun değil mi? Şirin, yakışıklı Hüsrev'in resmini ağacın dalında ilk gördüğünde neden âşık olmuyordu da, âşık olmak için o resmi üç kere görmesi gerekiyordu? Sen, masallarda her şeyin üç kerede olduğunu söylerdin. Ben, aşkın ilk resimde alevlenmesi gerektiğini söylerdim. Ama Hüsrev'in resmini ona âşık olabilecek kadar gerçek, onu tanıyabilecek kadar doğru kim çizebilirdi? Bunu hiç konuşmazdık. Bu on iki yıl boyunca. yanımda eşsiz yüzünün öyle gerçek bir resmi olsaydı belki de o kadar acı çekmezdim."

Bu manada, resme bakıp âşık olma kıssası ve benim için ne kadar çok acı çekmiş olduğu yolunda pek çok güzel şey söyledi. O anda dikkatim bana adım adım yaklaşmasına takıldığı için söyledikleri kelime kelime aklımda kalmadan, doğrudan hatıralarım arasına karışıyordu. Onları sonra tek tek hatırlayıp düşünecektim. Şimdi söylediklerinin yalnızca büyüsünü, içimde hissediyor, ona bağlanıyordum. On iki yıl ona acı çektirdiğim için suçluluk duydum. Ne güzel laflar söyleyen, ne iyi bir insandı bu Kara! Saf bir çocuk

gibi! Gözlerinin içinden okuyordum bunları. Beni bu kadar seviyor olması bana güven veriyordu.

Birbirimize sarıldık. Öyle hoşuma gitti ki bu, bir suçluluk bile duymadım. Baldan da tatlı çok hoş bir duyguyla kendimden geçtim Ona daha da sarıldım. Beni öpmesine izin verdim, ben de onu öptüm. Öpüşürken sanki bütün âlem tatlı bir karanlığa girdi. Herkes birbirine bizim gibi sarılsın istedim. Sevmenin böyle bir şey olacağını sanki hatırlıyordum. Dilini ağzımın içine soktu. Yaptığımdan öylesine hoşlanıyordum ki, sanki bizimle birlikte âlem ışıl ışıl bir iyiliğe batıyor, bir kötülük aklıma gelmiyordu.

Şu benim zavallı hikâyem, bir gün bir.kitapta anlatılsa ve Heratlı efsanevi nakkaşlarca nakşedilse, Kara ile birbirimize sarılmamız nasıl resmedilir, onu söyleyeceğim şimdi. Babamın bana heyecanla gösterdiği bazı harika sayfalar vardır: Yazının akışıyla, yaprakların dalgalanışı aynı coşkudan, duvar süsleriyle, sayfanın tezhibi aynı dokudan olur; çerçeveyi ve tezhibi kanadıyla delen kırlangıcın telaşı ile âşıkların telaşı birbirine benzer. Birbirlerine uzaktan göz süzen, manidar laflarla birbirlerine sitem eden âşıklar, bu resimlerde öyle küçük çizilir, öyle uzaktan görülür ki, insan bir an, sanki hikâye onları değil, buluştukları şahane saray ve avlusunu, yaprakları tek tek aşkla çizilmiş harika bahçeyi ve onları aydınlatan yıldızlı geceyi ve karanlık ağaçları anlatıyor sanır. Ama o resimlerde, nakkaşın ancak içten bir tevekkülle çizebileceği gizli renk düzenine ve bütün resmin her köşesinden çıkan o esrarın ışığa iyice dikkat kesildiğinde, bu resimlerin sırrının resmettikleri aşk ile aynı malzemeden yapılmak olduğunu iyi bakan anlar hemen. Sanki resmedilen âşıklardan resme derinden derine bir ışık sızmaktadır. Kara ile ben, birbirimize sarıldığımızda, inanın bana, sanki bütün âleme aynı şekilde bir iyilik yayılıyordu.

Böylesine bir iyiliğin hiçbir zaman uzun sürmeyeceğini anlayacak kadar hayat tecrübem var, şükür. Kara önce benim kocam gibi memelerimi tatlılıkla avuçlarına aldı. Öyle hoşuma gitti ki bu, her şeyi unutup uçlarını da ağzına alsın istedim. Onu tam yapamadı, çünkü yaptığından kendi de emin değildi. Sanki ne yaptığını bilmiyordu, ama yaptığından daha çok istiyordu. Böylece birbirimize daha çok sarıldıkça aramıza bir korku ve utanç girmeye başladı. Beni kalçalarımdan çekip sertleşen kocaman şeyini karnıma dayadı. Sığında hoşlandım önce; meraklandım, utanmadım; bu kadar sarılırsan bu da bu kadar olur, dedim kendime gururla. Sonra onu ortaya çıkardığında başımı öte yana çevirdim, ama âletin büyüklüğüyle büyüyen gözlerimi ondan alamadım.

Çok sonra, Kıpçak karılarının, hamamda hikâye anlatan edepsiz karıların bile bir anda yapmayacağı edepsizliklere beni zorlayınca şaşkınlık ve kararsızlıkla durakladım.

"Kaşlarını çatma canım," diye yalvardı bana.

Ayağa kalktım, onu ittim ve mahzun olacağına hiç aldırmadan ona bağırmaya başladım.

XXVII : Benim Adım Kara

Asılmış Yahudi'nin evinde karanlığın içinde güzel kaşlarını çatıp beni azarlayan Şeküre'ye göre elimde tuttuğum alameti Tiflis'te rastladığım Çerkez kızlarının, Kıpçak aşiftelerinin, hanlarda satılan fakir gelinlerin, Türkmen ve Acem dullarının, İstanbul'a gittikçe yayılan sıradan orospuların, Mingeryalı iffetsizlerin, fıkırdak Abazaların ve Ermeni acuzelerin, Cenevizli ve Süryani cadıların, iki taraflı zennelerin, gözü doymaz oğlanların ağızlarına kolayca sokabilirdim belki, ama Şeküreninkine değil. Arabistan'daki küçük sıcak kentlerin ara sokaklarından Hazar Denizi kıyılarına, Acem ülkesinden Bağdat'a her çeşit ucuz, sefil, orta malıyla düşe kalka, ben, Şeküre'nin öfkeyle hayal edip söylediklerine göre belli ki bütün ölçüleri kaybetmiştim de bazı kadınların şerefleri olduğunu unutmuştum. Demek ki aşk laflarım da hiç samimi değildi.

Sevgilimin elimdeki suç aletinin rengini kaçıran rengârenk sözlerini saygıyla dinliyor, durumumdan, uğradığım bozgundan utanıyordum utanmasına, ama iki şey de vardı ki beni memnun ediyordu: 1. Çoğu zaman bu durumlarda başka kadınlara hayvanca yaptığım gibi Şeküre'nin öfkesine ve sözlerine, aynı renkte bir öfke ve söz buhranıyla cevap vermeye hiç kalkışmamıştım. 2. Şeküre'nin yolculuklarımın fazlasıyla farkında olduğunu, demek ki beni sandığımdan fazla düşündüğünü anlıyordum. İsteğim

gerçekleşmediği için mahzunlaştığımı gören Şeküre, şimdiden benim için kederlenmeye başlamıştı bile.

"Beni gerçekten kara sevdayla seviyorsan," dedi kendini affettirmek ister gibi. "Şerefli bir erkek gibi kendine hakim olur da ciddi niyetler beslediğin kadının haysiyetini kırmaya çalışmazdın Benimle evlenmek için hileler yapan bir sen değilsin. Buraya geldiğini kimse gördü mü?"

"Hayır."

On iki yıldır hatırlayamadığım tatlı yüzünü, sanki karlı karanlık bahçede yürüyen biri varmış gibi kapıya çevirdi ve onu yandan görme zevkini de bana verdi. Bir an bir tıkırtı olunca ikimiz de susup bekledik, ama kimse girmedi kapıdan. Tâ on iki yaşındayken bile, benden daha fazla bildiği için Şeküre'nin bir tekinsizlik duygusu uyandırdığını hatırlıyordum şimdi.

"Asılmış Yahudi'nin hayaleti gezer burada." dedi.

"Buraya geliyor musun hiç?"

"Cinler, cangolozlar, hortlaklar... Bunlar rüzgârla gelir, eşyaların içine girer, sessizlikten ses verirler. Her şey konuşur. Buraya gelmeye lüzum yok. İşitiyorum."

"Şevket beni buraya ölü kediyi göstermeye getirdi, ama yoktu."

"Ona babasını öldürdüğünü söylemişsin."

"Tam öyle demedim. Laf oraya mı gelmiş? Onun babasını öldürmek değil, babası olmak isterdim."

"Niye babasını öldürdüğünü söyledin?"

"Önce, sen hiç adam öldürdün mü?," diye sordu. Ona doğruyu, iki adamı öldürdüğümü söyledim.

"Övünmek için mi?"

"Hem övünmek, hem de annesini sevdiğim çocuğun gözüne girmek için. Çünkü annesinin o haydutçuklara evdeki ganimetleri gösterip, babalarının savaş kahramanlıklarını ballandırıp anlatarak avuttuğunu anladım."

"Övün o zaman! Çünkü seni sevmiyorlar."

"Şevket sevmiyor, ama Orhan seviyor," dedim sevgilimin bir yanlışını yakalamanın gururuyla. "Ama ikisinin de babası olacağım ben."

Bir an, yarı karanlıkta varolmayan bir şeyin gölgesi geçti de sanki aramızdan, bir telaş, bir titreyişle ürperdik. Toparlandığımızda Şeküre küçük hıçkırıklarla ağlıyordu.

"Zavallı kocamın bir kardeşi var: Hasan. Kocamın dönüşünü beklerken, iki yıl onunla ve kayınpederimle aynı evde yaşadık. Bana aşık oldu. Şimdi, bir şeylerden şüphelenmiş, benim birisiyle -belki de seninle-evleneceğimi hayal edip kudurmuş. Bana haber verildi, zorla beni eve geriye götürmek istiyor. Kadının gözünde dul olmadığıma göre, beni kocam adına zorla o eve geri götüreceklerini söylüyorlar. Her an bir baskın verebilirler. Babam da kadı kararıyla dul düşmemi istemiyor, çünkü boşanırsam kendime yeni bir koca bulup onu terkedeceğimi düşünüyor. Annem öldükten sonraki yalnızlığında,

benim çocuklarla ona geri dönmem babamı çok mutlu etti. Bizimle oturur musun?"

"Nasıl?"

"Evlenirsek, babamla, bizimle oturur musun?"

"Bilmiyorum."

"Bir an önce düşün bunu. Fazla da vaktin olmayacak, inan bana. Babam bir kötülüklerin yaklaştığını seziyor, ona hak veriyorum. Hasan ile adamları, yeniçerilerle evimizi basar da, kadının huzuruna babamı çıkarırlarsa kocamın ölüsünü gördüğünü söyler misin? Sen Acem ülkesinden geliyorsun, inanırlar."

"Söylerim, ama onu ben öldürmedim."

"Peki. Beni dul düşürmek için, başka bir şahitle birlikte, Acem ülkesinde savaş alanında kocamın kanlı ölüsünü gördüğünü kadıya söyler misin?"

"Görmedim canım, ama senin için söylerim."

"Çocuklarımı seviyor musun?"

"Seviyorum."

"Nesini seviyorsun onların, söyle."

"Şevket'in gücünü, kararlılığını, dürüstlüğünü, aklını, inatçılığını seviyorum," dedim. "Orhan'ın kırılgan, küçük, akıllı halini. Onların senin çocukların oluşunu seviyorum."

Biraz gülümsedi, biraz gözyaşı döktü kara gözlüm. Kısa sürede iş görmek isteyen birinin hesaplı telaşıyla hemen başka konuya geçti:

"Babamın yaptırdığı kitap bitmeli ve Padişahımıza teslim edilmeli. Çevremizde dolaşan uğursuzluk, hep bu kitap yüzünden."

"Zarif Efendi'nin öldürülmesinden başka ne şeytanlık var?" Bir an hoşlanmadı bu sorudan. İçten gözükmeye çalıştığı için içten gözükemeyerek dedi ki:

"Erzurumi Nusret Hoca taraftarları, babamın kitabında, dinsizlik ve Frenklik olduğunu yayıyorlar. Evimize girip çıkan nakkaşlar birbirlerini kıskanıp dolaplar mı çeviriyor? Sen onların arasına girdin, daha iyi bilirsin!"

"Rahmetli kocanın kardeşi," dedim. "Onun bu nakkaşlarla, babanın kitabıyla, Nusret Hoca taraftarlarıyla bir alakası var mı, yoksa kendi halinde biri mi?"

"Alakası yok, ama Hasan kendi halinde biri de değil hiç," dedi.

Esrarlı, tuhaf bir durgunluk oldu.

"Hasan'la aynı evde otururken kaç göç yok muydu aranızda?"

"İki göz odalık bir evde olacağı kadar."

Çok da uzak olmayan bir yerden bir iki köpek, yaptıkları işe kendilerini bütünüyle vererek telaşla havlamaya işte bu sırada başladı.

O kadar savaşmış, zaferler kazanmış, tımara çıkmış rahmetli kocan seni niye iki göz bir evde kardeşiyle birlikte oturttu, diyemedim

de, korka çekine şunu sordum çocukluk sevgilime: "Kocanla niye evlendin?"

"Birisiyle evlendirilecektim elbette," dedi. Bu doğruydu ve kocasını övüp beni üzmeden neden onunla evlendiğini kısadan akıllıca açıklıyordu. "Sen gittin ve gelmedin. Küsmek aşkın belirtisidir belki, ama küskün âşık da hem sıkıcıdır, hem de hiçbir geleceği yoktur." Bu da doğruydu, ama kocası olacak haydutla evlenme nedeni değildi. Yüzündeki kurnaz bakıştan bile, Şeküre'nin, ben İstanbul'u terk ettikten kısa bir süre sonra, herkes gibi, beni unuttuğunu çıkarmak zor değildi. Bu kuyruklu yalanı, benim kırık kalbimi biraz olsun onarmak için attığını, bunun da şükranla karşılamam gereken bir iyi niyet belirtisi olduğunu düşündüm, yolculuklarım sırasında, onu aklımdan nasıl hiç çıkaramadığım geceler boyu hayalinin hayaletler gibi nasıl da hana geri geldiğini anlatmaya başladım. Başka birine asla anlatamayacağımı sandığım en gizli, en derin acılardı bunlar; bütünüyle doğruydular, ama o anda hayretle farkettiğim gibi, samimi değillerdi hiç.

Hayatta ilk defa farkettiğim bu ayrımın anlamına, yani kimi zamanlar gerçeği olduğu gibi dillendirmenin insanı samimiyetsizliğe sürüklemesine burada girmem gerekiyor ki, o anki hislerim ve fikirlerim hakkıyla anlaşılsın. En iyi örnek, belki, aralarındaki bir katil bizi huzursuz eden nakkaşlardan verilebilir: En kusursuz resim -diyelim ki bir at resmi- bile gerçek bir atı, Allah'ın özenle tasarladığı bir atı ve büyük nakış üstatlarının atlarım ne kadar çok temsil ederse etsin, onu nakşeden hünerbaz nakkaşımızın o andaki samimi hislerine denk düşmeyebilir. Nakkaşın, ya da bizim gibi Allah'ın alçakgönüllü kullarının samimiyeti, hüner ve mükemmeliyet zamanlarında değil, tam tersi, dil sürçmesinin, hatanın, kırıklığın ve acıklı kırılganlığın yaşandığı anlarda çıkar ortaya. O anda Şeküre'ye

karşı duyduğum en güçlü isteğin, onun da hissettiği gibi, yolculuklarım sırasında, mesela ince yüzlü, bakır renkli, mor ağızlı bir Kazvin güzeline duyduğum başdöndürücü bir istekten hiçbir farkı olmamasına bakıp hayal kırıklığına uğrayan hanımefendiler için söylüyorum bunları. Şeküreciğim, Allah vergisi derin bir hayat bilgisi ve cingöz sezgisiyle, hem onun için on iki yıl halis Çin işkencesi düzeyinde aşk acıları çekmemi, hem de onunla on iki yıldan sonra ilk defa yalnız kaldığımda, karanlık isteğini alelacele doyurmaktan başka bir şeyi gözü görmeyen sefil bir şehvet düşkünü gibi davranabilmemi anlıyordu. Güzeller güzeli Şirin'in ağzını Nizami içi inci dolu bir hokkaya benzetir.

Gayretkeş köpekler yeniden bütün güçleriyle havlamaya başlayınca, "Artık gideyim," dedi Şeküre huzursuzlukla. Akşama vakit olmasına rağmen Hayalet Yahudi'nin evinin iyice kararmış olduğunu o zaman birlikte farkettik. Onu bir daha kucaklamak için gövdem kendiliğinden bir hareket yaptı, ama o seken bir serçe gibi, hop, yer değiştirdi.

"'Ben hâlâ güzel miyim? Çabuk söyle."

Söyledim ve ne de güzel dinledi, söylediğime inanıp katılarak.

"Kıyafetim?"

Anlattım. "Güzel kokuyor muyum?"

Nizami'nin, aşk satrancı, dediği şeyin bu türden edebi oyunlarla değil, âşıklar arasında daha alttan alta cereyan eden ruh hareketleriyle yapıldığını Şeküre de biliyordu elbette.

"Ne kazanacaksın şimdi sen," diye sordu. "Yetimlerime bakabilir misin?"

On iki yıldan fazla süren devlet ve kalemiye deneyimimden gördüğüm savaşların ve cesetlerin bana kazandırdığı engin tecrübeden, pırıl pırıl geleceğimden söz edip onu kucakladım.

"Demin ne kadar güzel sarılmıştık birbirimize," dedi. "Şimdiyse her şey ilk sihrini kaybetti."

Ne kadar içten olduğumu kanıtlamak için onu daha da sıkı kucakladım ve tâ on iki yıl önce ona çizip de verdiğim resmi onca yıl muhafaza ettikten sonra, bana niye Ester ile geri yolladığını sordum. Benim sersemliğime şaştığını ve içinden bana karşı bir şefkat yükseldiğini gözlerinde okuyunca öpüştük. Bu sefer kendimi başdöndürücü bir şehvetin boyunduruğuna girmiş değil, ikimizin de kalbine, göğsüne, midesine, her yerine giren güçlü bir aşkın kartallar misali kanat çırpışlarıyla sarsılır buldum. Sevişmek aşkı yatıştırmanın en iyi yolu değil midir?

Kocaman göğüslerini avuçlarken daha kesin bir kararlılık ve tatlılıkla itti beni Şeküre. Evlenmeden önce kirlettiği bir kadınla güven verici bir evliliği becerebilecek kadar olgun bir erkek değilim ben. Acele işe Şeytan karışacağını unutacak kadar aklı bir karış havada, mutlu bir evliliğin önceden ne sabır ve çile gerektirdiğini bilemeyecek kadar hala tecrübesizdim. Kollarımdan sıyrılıp çıkmış, keten peçesini indirmiş kapıya doğru gidiyordu. Açılan kapıdan erken kararan sokaklara yağan karı görünce burada hep fısıldaştığımızı -belki de asılmış Yahudi'nin ruhunu taciz etmemek için- unutup bağırdım.

"Bundan sonra ne yapacağız?"

"Bilmiyorum." dedi aşk satrancının kurallarına uygun olarak, bu eski bahçede karın aceleyle örttüğü güzelim ayak izlerini bırakıp sessizce gitti.

XXVIII : Katil Diyecekler Bana

Eminim sizlere de oluyordur şu söyleyeceğim şey. İstanbul'un sonsuz sokaklarında kıvrıla kıvrıla yürürken, bir aşevinde ağzıma bir lokma kalye koyarken, ya da saz usûlü bir kenar süsünün kıvrımlarına gözlerimi kısıp pür dikkat bakarken, birden şimdiyi geçmiş gibi yaşadığımı hissediyorum. Sanki sokakta kara basarak yürürken, sokakta kara basarak yürüyordum, demek geliyor içimden.

Şu anlatacağım sıradışı şeyler, hem hepimizin bildiği şimdiki zamanda cereyan etti, hem de sanki geçmişte. Akşamüstü, karanlık çöküyordu, tek tük kar serpiştiriyordu ve Enişte Efendi'nin sokağında yürüyordum.

Başka bazı gecelerin tersine, buraya ne istediğimi bilerek, kararlılıkla gelmiştim. Başka bazı gecelerde olduğu gibi, ben başka şeyleri düşünürken - Timur zamanından kalma şemseli, ama yaldızsız Herat ciltlerini, bir kitaptan yedi yüz akçe aldığımı anneme ilk söyleyişimi, -ve suçlarımı ve budalalıklarımı- dalgın dalgın düşünürken bacaklarım beni kendiliğinden bu sokağa getirmişti Ne yaptığımı bilerek ve düşünerek gelmiştim buraya.

Kimse bana açmaz diye korktuğum o koca avlu kapısı vurmak için bir kere dokunmamla kendiliğinden açılınca, Allah'ın yine benimle beraber olduğunu anladım. Enişte Efendi'nin kitabına yeni resimler

eklemek için buraya geldiğim geceler geçtiğim parıl parıl taşlıkta kimse yoktu. Sağda kuyu kovası ve üzerinde soğuktan hiç de şikâyetçi gözükmeyen bir serçe, ileride akşam vakti nedense yanmayan ocak, solda yalnızca misafirlerin atlarının bırakıldığı ahır, her şey yerli yerinde. Ahırın yanındaki açık kapıdan içeri girip, ayaklarımı ahşap merdivenlere pat pat vurarak ve öksürerek yukarı çıktım.

Öksürüklerime bir cevap gelmedi. Yukarıda sofanın girişini ayağımdan çıkarıp kapının yanına dizilmiş öteki çiftlerin yanına bıraktığım çamurlu ayakkabılarımın gürültüsüne de. Buraya her gelişimde yaptığım gibi kenardaki ayakkabı çiftleri içinde Şeküre'nin olduğunu sandığım iki tanesini, o yeşil ve zarif şeyleri göremeyince evde kimsenin olmayabileceği aklıma geldi.

Şeküre'nin çocuklarıyla koyun koyuna uyuduğunu sandığım sağdaki ilk odaya bir anda girdim. Döşekleri, yatakları elledim, kenardaki bir sandığı ve kapağı tüy gibi hafif bir dolabı açıp baktım. Odanın o yumuşacık badem kokusunun Şeküre'nin teninin olması gerektiğini hayal ederken kapağını açtığım yukarı dolapta sıkışmış bir yastık önce sersem kafama, sonra da kenardaki bakır sürahiyi bardaklara çarparak düştü. Gürültüyü işitince odanın kapkaranlık olduğunu anlarız ya; ben soğuk olduğunu anladım.

"Hayriye," diye seslendi içeriden Enişte Efendi, "Şeküre, hanginiz o?"

Göz açıp kapayıncaya kadar odadan çıktım, sofayı çaprazlamasına geçtim ve kış günlerinde Enişte Efendi'nin kitabı için çalıştığımız mavi kapılı nakış odasına girdim ve dedim ki:

"Benim Enişte Efendi, ben."

"Sen kimsin?"

Üstat Osman'ın çocukluğumuzda bizlere, verdiği takma adların, Enişte Efendi'nin bizlerle sinsice alay etmesine yaradığını o anda anladım. Gösterişli bir kitabın son sayfasındaki ketebede mağrur bir hattatın yapacağı gibi, "fakir günahkâr kulunuz"un lakabını, nereden geldiğini, baba adını da kapsayan kendi tam adımı ağır ağır telaffuz ederek heceledim.

"Ha?" dedi önce. "Ha!" dedi sonra.

Çocukluğumda işittiğim bir Süryani masalındaki ölümle karşılaşan ihtiyar adamın yaptığı gibi, sonsuzluk kadar süren kısaca bir süre sessizliğe gömüldü.

Şimdi ölümden söz ettim diye, buraya böyle bir şey yapmak niyetiyle geldiğimi sananınız varsa, okuduğu kitabı yanlış anlıyor. Böyle bir niyeti olan kapıyı mı vurur, ayakkabılarını mı çıkarır, bıçaksız mı gelir?

"Demek geldin," dedi yine masaldaki ihtiyar gibi. Ama sonra bambaşka bir havaya büründü. "Hoşgeldin oğlum. Söyle bana, ne istiyorsun?"

Hava iyice kararmıştı artık. Baharda açıldığında çınar ve nar ağacına bakan küçük ve dar pencerenin balmumuyla kaplı yüzeyinden, odaya, ancak içersinin hatlarını seçmeye yarayacak ve Çinli ressamların hoşuna gidecek kadar bir ışık giriyordu, her zamanki köşesinde ışığı soldan alarak bir rahlenin başında oturan Enişte Efendi'nin yüzünü tam olarak göremiyor, onunla burada, sabahlara kadar mum ışığında, bu fırçalar, hokkalar, kalemler, mühreler arasında resim yapıp nakıştan söz ederken hissettiğim

yakınlığı telaşla hissetmeye çalışıyordum. Bu yabancılık duygusundan mı, vesveselerimi, resmederken günah işlediğim ve bunun da softalarca bilindiği yolundaki evhamlarımı doğrudan söyleyivermekten birden utanıp çekindiğim için mi, bilemiyorum, ona derdimi bir hikâyeyle anlatmaya o an karar veriverdim.

Isfahanlı Musavvir Şeyh Muhammed'in hikâyesini belki siz de duymuşsunuzdur. Renk seçmede, sayfa istifinde, insan, hayvan ve yüz çizmekte, resmin içine şiirde göreceğimiz bir coşkuyla, hendesede göreceğimiz bir gizli mantığı yerleştirmede üzerine yoktur bu nakkaşın. Genç yaşta ustalığa erişmesinden sonra, bu mucize elli üstat, tam otuz yıl hem konu seçiminde, hem yaratıcılıkta, hem de usûlde zamanının en pervasız ve girişken nakkaşı olmuştur. Siyah kalem tarzıyla Çin'den, Moğollar aracılığıyla gelen korkunç şeytanları, boynuzlu cinleri, iri uşaklı atları, yarı insan yarı canavar yaratıkları, devleri, cinleri, şeytansı ince ve hassas Herat resmine hüner ve dengeyle o katmış, Portekiz ve Felemenk'ten gelen gemilerden çıkma portre resimlerine herkesten önce o ilgi duyup etkilenmiş; tâ Cengiz Han zamanına kadar giden unutulmuş usûlleri parçalanmakla olan eski kitaplardan o bulup çıkarıp canlandırmış; İskender'in kadınlar adasında yüzen çıplak güzelleri dikizleyişi, Şirin'in gece ay ışığında yıkanışı gibi sik kaldıran konuları herkesten önce cesaretle o resmetmiş; Peygamberimiz Hazretleri'ni atı Burak ile uçarlarken, şahları kaşınırken, köpekleri çiftleşirken, şeyhleri şarap sarhoşuyken resmedip: bütün nakkaşlar camiasına o kabul ettirebilmişti. Bütün bunları gizlice açıkça bol bol şarap içip afyon çekerek, otuz yıl süren bir çalışkanlık ve coşkuyla yapmıştı. Sonra, yaşlılığında, sofu bir şeyhin müridi olup, kısa bir zamanda tepeden tırnağa değişip otuz yılda yaptığı resimlerin hepsinde dinsizlik imansızlık olduğu sonucuna varmış, inkâr etmişti. Dahası, hayatının geri kalan otuz yılını da şehir şehir, saray saray, kütüphane

kütüphane gezip kendi resmettiği kitapları şahların, padişahların hazinelerinde, kütüphanelerinde arayıp bulup yok etmeye vermişti. Yıllar önce yaptığı bir resmi hangi şahın kütüphanesinde bulursa bulsun, allem edip kallem ediyor, tatlılıkla kandıramazsa hileyle, kimsenin dikkatini çekmediği bir ara, ya kitabın kendi resmi olan sayfasını yırtıyor, ya da bir punduna getirip kendi harikasının üzerine su döküp bozuyordu. Nakkaşın resmin heyecanıyla farkında olmadan imandan çıkmasının verebileceği acılara misal olsun diye anlatmıştım bu hikâyeyi. Bu yüzden, Şeyh Muhammed'in sırf içinde kendi resmettiği ve tek tek bulup diğerlerindi ayıramadığı yüzlerce kitap olduğu için Şehzade Abbas Mirza'nın valilik ettiği Kazvin'deki muazzam kütüphanesini yaktığını hatırlattım. Korkunç yangın sırasında nakkaşın kendisinin de acılar ve pişmanlık duygularıyla yanarak ölüşünü sanki kendim yaşamışım gibi abartarak hikâye ettim.

"Korkuyor musun oğlum," dedi bana Enişte Efendi şefkatle. "Yaptığımız resimlerden?"

Oda o kadar karanlıktı ki artık bunu bana gülümseyerek söylediğini görmedim de tahmin ettim.

"Kitabımızın gizliliği diye bir şey kalmamış," dedim. "Bu önemli değil belki. Ama her yerde söylentiler var. Üstü örtülü bir şekilde dinimize küfrettiğimiz söyleniyormuş. Burada, Padişahımız Hazretleri'nin istediği ve beklediği kitabı değil, kendi keyfimizin istediği bir kitabı, hatta Padişah Hazretleri'yle alay eden, münkirlik ve zındıklık eden, gâvur ustalarını taklit eden bir kitabı hazırlattığımız söyleniyormuş. Kitabımızın Şeytan'ı bile sevimli gösterdiğini söyleyenler var. Âleme sokaktaki murdar köpeğin gözünden perspektif ile bakıp, bir at sineği ile bir camiyi -cami arkadadır

bahanesiyle- aynı büyüklükte resmederek dinimize küfrettiğimizi, camiye giden müminlerle alay ettiğimizi söylüyorlar. Geceleri bunları düşünmekten uyuyamıyorum."

"Resimleri birlikte yaptık," dedi Enişte Efendi. "Böyle şeyleri değil yapmak, kalbimizden bir kere olsun geçirdik mi?"

"Hâşa," dedim abartılı bir şekilde. "Ama nereden duymuşlarsa duymuşlar, bir son resim var, diyorlarmış, o resimde üstü kapalı bir şekilde zındıklık da değil, açık bir şekilde küfür olduğu söyleniyormuş."

"Son resmi sen gördün."

"İki sayfalık bir resim için bir büyük yaprağın bana gösterdiğiniz çeşitli köşelerine, istediğiniz resimleri istediğiniz gibi yaptım," dedim Enişte Efendi'nin takdir edeceğini umduğum bir dikkat: ve kesinlikle. "Ama resmin tamamını görmedim. Resmin tamamını görseydim, bütün bu iğrenç iftiraları yalanlarken vicdanım büsbütün temiz olurdu."

"Ne için suçluluk duyuyorsun?" diye sordu. "Ruhunu kemiren şey ne? Kim seni kendinden kuşkuya düşürdü?"

"İnsanın aylardır mutlulukla resmettiği bir kitabın, kutsal bildiği şeylere saldırdığından kuşkulanmak, yaşarken cehennem azabı çekmek. O son resmi tam bir görebileydim."

"Bütün derdin bu mu?" dedi. "Buraya bunun için mi geldin?"

Birden bir telaşa kapıldım. Zavallı Zarif Efendi'yi benim öldürdüğüm gibi iğrenç bir şeyi düşünüyor olabilir miydi?

"Padişahımızı tahtlarından indirip yerine şehzadeyi geçirmek isteyenler de bu iftiralara katılıp, zaten bu kitabı Padişahımızın gizlice desteklediğini yayıyorlar." dedim.

"Bunlara kaç kişi inanıyor?" dedi yorgun, bıkkın bir havayla. "Biraz ilgi gören ve bundan başı dönen hırslı her vaiz, dinin elden gittiğini söylemeye başlar. En sağlam ekmek kapısı budur."

Benim yalnızca bu söylentiyi ona yetiştirmek için mi buraya geldiğimi düşünüyordu acaba?

"Zavallı merhum Zarif Efendi," dedim sesim titreyerek. "Sözüm ona bu son resmin tamamını görmüş de dine küfür olduğunu anladığı için bizler onu öldürmüşüz. Bunları nakkaşhanede bana yakın bir bölük ağası anlattı. Çıraklar, kalfalar nasıldır bilirsiniz, herkes dedikodu ediyor."

Bu mantığı izleyerek, gitgide heyecanlanarak daha uzun bir süre anlattım. Söylediklerimin ne kadarını kendim duymuştum, ne kadarını o iftiracı soysuzu telef ettikten sonra korkudan kurmuştum, ne kadarını da o sırada anlatırken hayal ediyordum bilmiyorum. Ben onca dil döktükten sonra, Enişte Efendi'nin o iki sayfalık son resmi çıkarıp bana göstereceğini, beni sakinleştireceğini umuyordum artık. Günaha battığım yolundaki evhamlarımdan ancak böyle kurtulabileceğimi niye anlayamıyordu?

Bir an onu sarsmak isteyerek, "İnsan farkında olmadan da imansızlık eden bir resim yapabilir mi?" diye cesaretle sordum.

Cevap yerine sanki odada uyuyan bir çocuk varmış da beni uyarıyormuş gibi birden çok zarif bir el hareketi yaptı ve sustum. Fısıldar gibi, "Çok karanlık oda," dedi, "şu şamdanı yakalım."

Şamdanın mumunu mangaldan yakınca yüzünde hiç alışık olmadığım bir gurur görmek hiç hoşuma gitmedi. Ya da bir acıma ifadesi miydi bu? Her şeyi anlamıştı da benim alçak katilin teki olduğumu mu düşünüyordu, yoksa benden korkuyor muydu? Birden düşüncelerimin sanki benim denetimimden çıkıp gittiğim, o anda düşünmekte olduğum şeyleri sanki başkasının düşünceleri gibi şaşkın şaşkın izlediğimi hatırlıyorum. Yerdeki halı: Bir köşesinde kurt benzeri bir şey vardı da ben şimdiye kadar niye farkedememiştim?

"Resme, nakşa, güzel kitaplara sevgi duymuş bütün hanların, şahların, padişahların meraklarının üç mevsimi olur," dedi Enişte Efendi. "İlk başta cesurdurlar, sokulgan ve meraklı olurlar. Resmi başkalarından gördükleri için, itibarı için isterler. Bu mevsimde öğrenir, ikinci mevsimde istedikleri kitapları kendi keyifleri için yaptırırlar. Resimlere bakmaktan içtenlikle hoşlanmayı öğrendikleri için, itibarları da olur, ölümlerinden sonra, bu dünyada şan olsun diye bırakacakları kitapları da. Hayatlarının sonbaharında ise hiçbir padişah bu dünyada kalacak bir ölümsüzlükle ilgilenmez artık. Bu dünyadaki ölümsüzlük ile, bu dünyada yaşayan öteki kuşaklarca, torunlarımızca hatırlanmayı anlıyorum. Nakışsever hükümdarlar, bizlere yaptırdıkları, içine adlarını koydurdukları, kimi zaman kendi tarihlerini yazdırdıkları kitaplarla bu dünyada bir ölümsüzlük elde etmişlerdir zaten. Yaşlılıklarında, öte dünyada iyi bir yer edinmek isterler. Hepsi de resmin bunun için bir engel olduğuna hemen hükmeder. Beni en çok üzen ve yıldıran budur. Kendisi de üstat nakkaş olan, gençliğini kendi nakkaşhanesinde geçiren Şah Tahmasp, ölüme yaklaştıkça o harika nakkaşhanesini kapattı, mucize ressamlarını Tebriz'den uzaklaştırdı, yaptırdığı kitapları dağıttı, pişmanlık buhranları geçirdi. Niye hepsi resmin Cennet'in kapısını kendilerine kapatacağını düşünüyorlar?"

"Biliyorsunuz niye! Çünkü Peygamberimiz Hazretleri'nin kıyamet günü ressamların Allah tarafından en sert bir şekilde cezalandırılacaklarını söylediğini hatırlıyorlar."

"Ressamlar, değil," dedi Enişte Efendi, "Musavvirler. Bu bir hadis, Buhari'den."

"Kıyamet günü musavvirden yarattığı şekillere can vermesi işlenecek," dedim dikkatle. "Ama hiçbir şeyi canlandıramayacağı için cehennem azabına çarptırılacak. Unutmayalım; musavvir Kuran-ı Kerim'de Allah'ın sıfatıdır. Yaratıcı olan, olmayanı var eden, cansızı canlandıran Allah'tır. Kimse onunla yarışmaya kalkışmamalı. Ressamların onun yaptığı işi yapmaya kalkışmaları, onun gibi yaratıcı olacaklarını iddia etmeleri en büyük günah."

Sanki ben de onu suçluyormuşum gibi sertçe söylemiştim bunları. Gözlerimin içine baktı.

"Sence biz bunu yapıyor muyduk?"

"Asla," diyerek gülümsedim. "Ama merhum Zarif Efendi son resmin tamamını görünce öyle zannetmeye başlamış. Perspektif ilmiyle resim yapmanın, Frenk üstatlarının usûllerinden yararlanmanın Şeytan ayartması olduğunu söylüyormuş. Son resimde, Frenk usûllerini kullanarak ölümlü birinin yüzünü, ona bakanda, resim değil gerçek izlenimi uyandıracak bir şekilde öyle bir resmediyormuşuz ki, yaptığımız şeyi görenlerin içinden, tıpkı kiliselerde olduğu gibi resme secde etmek gelecekmiş. Perspektif, resmi Allah'ın bakışından sokaktaki itin bakışına indirdiği için değil yalnız, Frenk üstatların usûllerini kullanmanın, kendi bildiğimizi, kendi hünerlerimizi gâvurların hüner ve usulüyle karıştırmanın da bizleri

saflığımızdan edecek, onların kölesi durumuna düşürecek bir Şeytan ayartması olduğunu söylüyormuş."

"Saf hiçbir şey yoktur," dedi Enişte Efendi. "Nakışta, resimde ne zaman harikalar yaratılsa, ne zaman bir nakkaşhanede gözlerimi sulandıracak, tüylerimi ürpertecek bir güzellik ortaya çıksa bilirim ki orada daha önceden yan yana gelmemiş iki ayrı şey birleşip bir yeni harikayı ortaya çıkarmıştır. Behzat'ı ve bütün Acem resminin güzelliğini, Arap resminin Moğol-Çin resmiyle karışmasına borçluyuz. Şah Tahmasp'ın en güzel resimleri Acem tarzıyla Türkmen hassasiyetini birleştirdi. Bugün herkes Hindistan'daki Ekber Han'ın nakkaşhanelerini anlata anlata bitiremiyorsa, nakkaşlarını Frenk üstatlarının usûllerini almaya teşvik ettiği içindir bu. Doğu da Allah'ındır, Batı da. Allah bizi saf ve karışmamış olanın isteklerinden korusun."

Mumun ışığında yüzü ne kadar yumuşak ve aydınlık gözüküyorsa duvara düşen gölgesi de o kadar karanlık ve korkutucuydu. Söylediklerini o kadar makul ve doğru bulmama rağmen, yine de inanamadım ona. Benden kuşkulandığını düşündüğüm için ben de ondan kuşkulanıyor, arada bir aşağıya avlu kapısına kulak verdiğini, kendisini benden kurtaracak birilerini beklediğini hissediyordum.

"Bana Isfahanlı Musavvir Şeyh Muhammed'in, içinde inkâr ettiği kendi resimleri var diye dev kütüphaneyi ve vicdan azaplarıyla kendini yakışını anlattın," dedi. "Ben de sana, o efsanenin bilmediğin bir başka kıssasını hikâye edeyim. Evet, hayatının son otuz yılında kendi resimlerini aramış nakkaş. Ama sayfalarını çevirdiği kitaplarda kendi resimlerinden çok kendisinden ilhamla yapılmış taklitleri görmüş. Daha sonraki yıllarda ise iki kuşak musavvirin kendisinin inkâr ettiği resimleri kalıp olarak benimsediklerini, o resimleri

hafızalarına nakşettiklerini, ezberlemekten öle, ruhlarının bir parçası kıldıklarını görmüş. Şeyh Muhammed kendi resimlerini bulup yok etmeye çalıştıkça, genç nakkaşların, pek çok kitapta onları hayranlıkla çoğalttıklarını, başka hikâyeleri resmederken yararlandıklarını, herkesin hafızasına yerleştirdiklerini, bütün cihana yaydıklarını anlamış. Kitaptan kitaba, resimden resime, yıllar boyunca baktıkça anlarız: iyi bir ressam harikalarıyla yalnız bizim aklımızda yer etmekle kalmaz, en sonunda hafızalarımızın manzarasını da değiştirir. Bir nakkaşın hüneri ve resimleri bir kere ruhumuza bu kadar işledikten sonra da, bütün âlemin güzelliği için bir kıstas olur çıkar. Isfahanlı Musavvir, hayatının sonunda kendi resimlerini kendi yakıp yok ettikçe çoğaldığına tanık olmakla kalmamış, herkesin dünyayı bir zamanlar kendisinin gördüğü gibi gördüğünü, kendi gençliğinde yaptığı resimlere benzemeyen şeylerin artık çirkin bulunduğunu da anlamış."

İçimde yükselen hayranlığı, Enişte Efendi'nin hoşuna gitme isteğimi gemleyemedim de kendimi dizlerinin dibine attım. Ellerim öperken gözümde yaşlar belirdi ve ruhumda ona Üstat Osman'a verdiğim yeri verdiğimi hissettim.

"Nakkaş," dedi Enişte Efendi, kendinden memnun birinin edasıyla, "resmini vicdanını dinleyerek ve inandığı kurallar gereğince hiçbir şeyden korkmayarak yapar. Düşmanlarının, softaların, kıskançların ne diyecekleri umurunda değildir."

Ama Enişte Efendi nakkaş bile değil, diye düşündüm üzeri benler ve lekelerle kaplı elini gözyaşlarıyla öperken. Bu düşündüğümden de hemen utandım. Sanki bir başkası, bu şeytani ve küstahça fikri aklıma zorla koymuştu. Yine de düşündüğümün doğru olduğunu siz de biliyorsunuz.

"Onlardan korkmuyorum," dedi Enişte. "Çünkü ölümden korkmuyorum."

Onlar kimdi? Dediğini anlıyormuşum gibi başımı salladım. Ama içimde bir öfke de kıpırdanıyordu. Enişte'nin hemen yanı başındaki eski cildin El-Cevziyye'nin Kitab-ul Ruh'u olduğunu gördüm. Ölümden sonra ruhun başından geçecek serüvenleri hikâye eden bu kitaba, ölmeye istekli bunaklar bayılır. Tepsilerin içinde, yazı kutusunun ve sandığın üzerinde, divitlerin, kalemtıraşların, maktaların, hokkaların, kalem kutularının arasında buraya gelmeyeli beri yeni tek bir eşya gördüm: Tunç bir hokka.

"Onlardan korkmadığımızı kanıtlayalım," dedim bir cesaretle. Son resmi çıkarın, onlara gösterelim."

"Bu onların iftiralarına, en azından ciddiye alacak kadar, değer verdiğimizi göstermez mi? Korkacak bir şey yapmadık ki korkalım. Senin bunca korkunu haklı çıkaracak başka ne var?"

Bir baba gibi saçlarımı okşadı. Yeniden gözlerimden yaşlar fışkıracak diye korktum ve ona sarıldım.

"Zavallı müzehhip Zarif Efendi'nin neden öldürüldüğünü biliyorum," dedim heyecanla. "Zarif Efendi size, kitabınıza, bizlere iftira ederek, Erzurumlu Nusret Hoca'nın adamlarını üzerimize salacaktı. Burada Şeytan'a uyularak dinsizlik yapıldığına karar vermiş, bunu da sağda solda söylemeye, kitabınız için çalışan diğer nakkaşları size karşı kışkırtmaya başlamıştı. Bunu birdenbire niye yaptı bilmiyorum. Kıskançlıktan olabilir,

Şeytan'a uymuş olabilir. Zarif Efendi'nin hepimizi mahvetmek için ne kararlı olduğunu kitabınız için çalışan diğer nakkaşlar da

duydular. Hepsinin korktuklarını, tıpkı benim gibi kuşkulara kapıldığını tahmin edebilirsiniz. Onlardan biri, bir gece yarısı Zarif Efendi kendisini sıkıştırıp size karşı, bize karşı, kitabımıza, nakşa, resme, inandığımız her şeye karşı kışkırttığı için telaşa kapıldı ve o alçağı öldürdü ve kuyuya attı."

"Alçak?"

"Zarif Efendi tıynetsizdi, mayası bozuk bir haindi." dedim. "Sütü bozuk!" diye, sanki odada karşımdaymış gibi bağırdım.

Bir sessizlik oldu. Korkuyor muydu benden? Ben korkuyordum kendimden. Sanki bir başkasının hırsının ve aklının rüzgârına kapılmıştım, ama güzeldi bu.

"Senin gibi ve Isfahanlı nakkaş gibi telaşa kapılan bu nakkaş kim? Kim öldürmüş onu?"

"Bilmiyorum," dedim.

Ama yalan söylediğimi de yüzümden anlasın istedim. Buraya gelmekle çok hata ettiğimi anlıyordum. Ama suçluluk ve pişmanlık duygularına da kapılacak değildim hiç. Enişte Efendi'nin benden kuşkulandığını görüyor, bundan zevk ve güç alıyordum. Dinsizlik var mı diye değil de, şimdi nasıl bir şey olmuş diye meraktan görmek istediğim son resmi, benim katil olduğumu iyice anlar ve benden korkarsa ortaya çıkarıp bana gösterir diye düşündüm hızla.

"O soysuzu kimin öldürdüğü önemli mi?" dedim. "Onu temizleyen iyi bir iş yapmış olmaz mı?"

Gözlerini benim gözlerimin içine dikemeyişi bana cesaret verdi. Sizden daha iyi ve ahlaklı olduklarına inanan yüce kişiler, sizin için

utandıklarında, gözlerinizin içine işte böyle bakamazlar. Genelde de sizi ihbar edip işkenceci cellatlara teslim etmeyi düşündükleri için.

Dışarıda, avlu kapısının hemen önünde köpekler kudurmuş gibi havlamaya başladı.

"Dışarıda kar yağıyor yine," dedim. "Bu akşam vakti herkes nerede? Sizi niye böyle evde yapayalnız bırakıp gittiler? Bir mum bile yakmamışlar."

"Bu çok tuhaf, çok," dedi. "Bunu hiç anlayamadım."

Öyle içtendi ki, ona bütünüyle inandım ve öteki nakkaşlarla birlikte onunla alay etmeme rağmen, aslında onu sevdiğimi bir kere daha derinden hissettim. Bir an kalbimde ona karşı aşırı bir saygı ve sevgi yükseldiğini hemen nasıl anladı da saçlarımı yine o dayanılmaz babaca, şefkatle okşadı, hiç çıkaramadım. Üstat Osman'ın Heratlı eski üstatlardan mülhem nakşının bir geleceği olmadığını hissettim. Bu öyle çirkin bir düşünceydi ki korktum kendimden. Bir felaketten sonra, hepimize olur: Son bir umutla ve gülünç ve budala bulunmaya hiç aldırmadan her şeyin eskisi gibi sürmesi için yalvarırız:

"Yine kitabımızı resimlemeye devam edelim," dedim. "Her şey eskiden olduğu gibi sürsün."

"Nakkaşlar arasında bir cani var. Kitaba Kara Efendi ile devam edeceğim."

Onu öldüreyim diye beni kışkırtıyor muydu?

"Nerede şimdi Kara?" dedim. "Kızınızla çocuklar nerede?"

Bu sözleri sanki ağzıma bir başka gücün koyduğunu hissediyordum ama tutamıyordum da kendimi. Bundan sonra mutlu olmak ve umut etmek için hiçbir yolum kalmamıştı. Yalnızca zeki ve alaycı olabilirdim ve her zaman eğlenceli bu iki sevimli cinin, zekânın ve alaycılığın arkasında, onlara hükmeden Şeytan'ın bana sokulan varlığını hissediyordum. Aynı anda, avlu kapısının dışındaki uğursuz köpekler, sanki kan koklamış gibi çılgınca ulumaya başladı.

Bu anı ben çok önceden de yaşamış mıydım? Çok uzak bir kentte, şimdi bana çok uzak gelen bir tarihte dışarıda göremediğim bir kar yağarken, mum ışığında beni boya çalmakla itham eden pimpirikli bir bunağa hiçbir suçum olmadığını ağlayarak anlatmaya çalışmıştım. O zaman da, tıpkı şimdi olduğu gibi, uzaktaki avlu kapısının oradaki köpekler kan koklamış gibi ulumaya başlamışlardı. Enişte Efendi'nin de, o bumburuşuk ve kötü moruk gibi azametli bir çenesi ve şimdi en sonunda gözlerimin içine acımasızlıkla dikebildiği gözlerinden anlıyordum, beni ezip geçmeye niyeti vardı. On yaşımdaki nakkaş çıraklığımdan kalma bu berbat hatırayı, nasıl aklımın içinde hatları belirgin, ama renkleri solgun bir resim gibi canlandırıyorsam, şimdi şu anı hala öyle kesin ve solgun bir hatıra gibi yaşıyordum.

Varlığını Başnakkaş Üstat Osman'ın bizlere öğrettiği aklının, içindeki çalışkan nakkaş, böylece, ben yerimden kalkar, oturmakta olan Enişte Efendi'nin arkasından dolanır ve çalışma tahtasının üzerindeki kimisi camdan, kimisi çiniden, kimisi billurdan, tanıdık hokkalar arasında o yeni kocaman ve ağır tunç hokkayı elime alırken, yaptıklarımı ve gördüklerimi sanki şu anda yaşadığım bir şey değil de çok eski bir hatıraymış gibi bana kesin ve soluk renklerle resmediyordu. Hani rüyalarda kendimizi dışarıdan görür de ürpeririz ya. Aynı ürpertiyle, elimde dar ağızlı şişman tunç hokka, şöyle dedim:

"Çıraklığımda, on yaşımdayken böyle bir hokka gördüydüm."

"Üç yüz yıllık bir Moğol hokkası," dedi Enişte Efendi. "Kara onu tâ Tebriz'den getirdi. Yalnız kırmızı için kullanılır."

Tam o sıra, hokkayı bütün gücümle bu kendini beğenmiş bunağın sulanmış beynine indirmek için beni kışkırtan tabii ki Şeytan'dı. Ona uymadım. Ve aptalca bir umutla dedim ki:

"Zarif Efendi'yi ben öldürdüm."

Neden bunu umutla söylediğimi anlıyorsunuz, değil mi? Enişte'nin beni anlayacağını ve bağışlayacağını umut ediyordum. Benden korkacağını da ve bana yardım edeceğini de.

XXIX : Ben Eniştenizim

Zarif Efendiyi öldürdüğünü söyleyince odada uzun bir sessizlik oldu. Beni de öldüreceğini düşündüm. Yüreğim hızlı hızlı attı uzun bir süre. Buraya beni öldürmek için mi gelmişti, yoksa itiraf etmek, korkutmak için mi? Kendi biliyor muydu ne istediğini? Yıllardır bütün hünerini, marifetlerini bildiğim bu harika nakkaşın kalbini hiç tanımadığımı anlayarak korktum. Hâlâ elinde o koca kırmızı hokkası, arkamda dikildiğini, hemen ensemin arkasında durduğunu hissediyordum, ama dönüp yüzüne bakmadım. Sessizliğimin onu huzursuz edeceğini bildiğim için:

"Köpekler hâlâ susmadı," dedim.

Böylece bir kere daha sustuk. Bu sefer, ölümümün ya da bu badireden sıyrılmanın benim elimde, ona söyleyeceğim şeylerde olduğunu anladım. Onun hakkında nakşından ve resminden başka bildiğim tek şey zeki oluşuydu. Bu da, eğer nakkaşın eserinde genelini, ruhunu hiç mi hiç göstermemesi gerektiğine inanıyorsanız, iftihar edilecek bir şeydir. Peki, beni bomboş evde nasıl kıstırmıştı? İhtiyar aklım hızlı hızlı bunları düşünüyordu; ama bu oyundan çıkamayacak kadar karışıktı da. Şeküre neredeydi?

"Onu benim öldürdüğümü daha önce anlamıştın, değil mi?" diye sordu.

Anlamamıştım; hatta bana söyleyene kadar da anlamamıştım. Üstelik şimdi, aklımın bir köşesiyle, Zarif Efendi'yi öldürmekle iyi iş yaptığını, belki de gerçekten, rahmetli tezhip ustasının yavaş yavaş korkuya kapılıp hepimizin başını belaya sokacağa düşünüyordum.

Böylece bomboş evde yalnız kaldığım katile karşı belli belirsiz bir şükran doğdu içimde.

"Onu öldürmene şaşmıyorum," dedim. "Kitaplarla yaşayan sayfaları rüyasında gören bizim gibileri bu âlemde hep bir şeyden korkar. Biz üstelik daha da yasak, daha da tehlikeli bir şeyle Müslüman şehrinde resimle uğraşıyoruz. Her nakkaşın içinde tıpkı Isfahanlı Musavvir Şeyh Muhammed'de olduğu gibi, suçluluk duymak, pişman olmak, kendini herkesten önce suçlamak nedamet getirip Allah'tan ve cemaatten af dilemek için kuvvetli bir dürtü vardır. Kitaplarımızı suçlular gibi gizli gizli ve çoğu zaman da özür diler gibi hazırlıyoruz. Bizi dinsizlikle suçlayacak hocaların, vaizlerin, kadıların, şeyhlerin hücumlarına peşinen boyun eğmenin, bu bitip tükenmez suçluluk duygusunun, nakkaşın hayalini hem öldürdüğünü, hem de beslediğini öyle iyi biliyorum ki."

"Yani akılsız Zarif Efendi'yi temizlediğim için beni suçlamıyorsun."

"Yazıda, nakışta, resimde bizi çeken şey işte o korkunun içindedir. Sabahtan akşama kadar, geceleri mum ışığında kör oluncaya kadar dizlerinin üzerine çöküp kendimizi resme ve kitaplara vermemizin nedeni yalnızca para ve ihsan değil, öteki insanların gürültüsünden, cemaatten kaçmaktır. Ama bu tutkuya karşılık, ilhamla yaptığımız resmi o kaçıp saklandığımız insanlar da görüp takdir etsin isteriz. Ama ya bize imansız derlerse! Hüner sahibi gerçek musavvire ne acılar verir bu. Oysa, hakiki resim de bu hiç görülmemiş, yapılmamış şeyde gizlidir. İlk anda, herkesin kötü, olmamış, dinsizlik diyeceği

resmin içinde. Gerçek nakkaş oraya gitmesi gerektiğini hem bilir, hem de korkar oradaki yalnızlıktan. Ama bütün bir ömür boyu bu korkulu, asabi hayata kim katlanabilir? Yıllarca çektiği korkulardan, nakkaş herkesten önce kendi kendini suçlayarak kurtulacağını sanır. Ona yalnızca suçunu itiraf ettiği zaman inanırlar ve yakarlar. Isfahanlı nakkaş o işi de kendi yaptı."

"Sen nakkaş değilsin," dedi, "ben de onu korktuğum için öldürmedim."

"İstediğin gibi korkusuzca resmetmek istediğin için öldürdün!"

Uzun zamandır ilk defa çok akıllı bir şey söyledi katilim olmak isteyen nakkaş: "Biliyorum, hepsini beni oyalamak, kandırmak, bu durumun içinden çıkmak için söylüyorsun," dedi, ekledi: "Ama son dediğin doğru. Şunu anlamanı istiyorum. Dinle beni:"

Dönüp gözlerinin içine baktım. Benimle konuşurken aramızdaki eski adabı büsbütün bırakması artık alıp başını gittiğini gösteriyordu onun. Ama nereye?

"Sana hürmette kusur etmem, merak etme," dedi. Arkamdan karşıma geçerken bir kahkaha attı, ama çok acıklı bir yanı vardı bunun. "Şimdi olduğu gibi işte," dedi. "Bir şey yapıyorum, ama , onu yapan sanki ben değilim, içimde kıpır kıpır bir şey var sanki ve bütün kötülüğü bana o yaptırıyor. Ama çok da ihtiyacım var ona. Nakşetmek için de öyle."

"Bunlar Şeytan hakkında uydurulmuş kocakarı dedikoduları."

"Yalan mı söylüyorum yani? "

Beni öldürmek için yeterince cesareti olmadığını; bu yüzden benden kendisini kızdırmamı istediğini hissettim. "Yalan söylemiyorsun. Ama içinde hissettiğini tanıyamıyorsun."

"Hayır, çok iyi tanıyorum içimdekini. Daha ölmeden kabir azapları çekiyorum. Farkında olmadan senin yüzünden gırtlağımıza kadar günaha battık. Şimdi de bana daha cesur ol, diyorsun. Senin yüzünden katil oldum ben. Nusret Hoca'nın kudurmuş köpekleri hepimizi öldürecek."

Söylediklerine inanmadıkça daha çok bağırıyor, elindeki hokkayı daha hırsla sıkarak tutuyordu. Karlı sokaktan geçen biri bağırışlarını duyar da gelir miydi?

"Nasıl oldu da onu öldürdün?" dedim meraktan çok vakit kazanmak için. "O kuyunun başında nasıl karşılaştınız?"

"Senden çıktığı gece Zarif Efendi kendi buldu beni," dedi hiç beklemediğim bir anlatma isteğiyle, "iki sayfalık son resmi gördüğü söyledi. Yaygara etmesin diye onu caydırmaya çok uğraştım. Yangın yerine yürüttüm onu, kuyunun yakınında gömülmüş param var, dedim. Parayı duyunca inandı. Nakkaşın para için çalıştığa daha iyi bir kanıt olamaz. Bu yüzden de üzgün değilim, hüner sahibi, sıradan bir nakkaş idi. Buzlu toprağı tırnaklarıyla kazmaya hazırdı. Kuyunun yanında gerçekten gömülmüş altınlarım olsaydı onu öldürmeme hiç gerek kalmazdı. Tezhiplerini yaptırmak için kendine bir sefili seçmişsin. Eli keskindi, ama yaptığı tezhiplerin renk seçimi ve kullanımı bayağı idi rahmetlinin. Hiçbir iz de bırakmadım. Söyle bana üslup denen şeyin aslı nedir? Şimdi Frenkler de, Çinliler de ressamın hünerinin renginden, üsluptan söz ediyor, iyi nakkaşın diğerlerinden ayrılan bir üslubu olmalı mı, olmamalı mı?".

"Yeni bir üslup nakkaşın kendi gönlünün istemesiyle olmaz, merak etme," dedim. "Bir şehzade ölür, bir şah savaşları kaybeder, hiç sonu gelmez zannedilen bir devir biter, bir nakkaşhane kapanır ve oranın nakkaşları dağılarak kendilerine başka yurtlar, başka kitapsever hamiler ararlar. Bir gün, bir padişah değişik yerlerden, de ki Herat'tan ve Halep'ten gelen bu yersiz, yurtsuz, şaşkın ve hünerli nakkaşları ve hattatları kendi çadırında, sarayında şefkatle toplar, kendi nakkaşhanesini özenle kurar. Birbirlerine alışamayan nakkaşlar önce kendi bildikleri eski usûllerle resmederlerse de, sonra tıpkı sokakta düşe kalka birbirleriyle kaynaşan çocuklar gibi aralarında bir benzeşme, bir çatışma ve hesaplaşma olur. Yıllar süren kavgalar, kıskançlıklar, kumpaslar ve renk ve nakış çalışmalarının sonunda ortaya çıkan yeni bir üsluptur. O nakkaşhanenin en parlak, en hünerbaz nakkaşı çıkarır çoğunluk bu üslubu. En talihli nakkaş da diyelim ona. Geri kalan nakkaşlara bu üslubu sonsuza kadar yalnızca taklit edip mükemmelleştirmek, hatta cilalamak düşer."

Gözlerimin içine büsbütün bakamadan, hiç beklemediğim kadar yumuşacık bir edayla, benden dürüstlük kadar iyilik de dilenerek ve neredeyse bir genç kız gibi titreyerek sordu:

"Benim bir üslubum var mı?"

Bir an, gözlerimden yaşlar fışkıracak sandım. Bütün gücü ve yumuşak, şefkatli ve iyi olmaya çalışarak inandığımı istekle söyledim ona:

"Altmış küsur yıllık ömrümde gördüğüm, en hünerli, eli en sihirli, gözü en ince, en mucize nakkaş sensin. Bin musavvirin karışıp kalem değdirdiği bir resim de olsa karşımda, senin Allah vergisi harika kaleminin dokunuşunu hemen seçer, tanırım."

"Ben de öyle düşünüyorum, ama benim hünerimin sırrını anlayacak kadar akıllı değilsin sen," dedi. "Şimdi benden korktuğun için yalan söylüyorsun. Yine de, yeniden anlat benim usûllerimi."

"Kalemin, çizginin doğrusunu, sanki senin dokunmanla değil, kendiliğinden buluverir. Ne doğru, ne de şakacıdır senin kaleminin gösterdiği şey! Kalabalık bir meclisi çizdiğinde, insanlar arasındaki bakışmalardan, sayfanın istifinden, metnin manasından çıkan gerilim, senin resminde hiç bitmeyen zarif bir fısıltıya dönüşür. Ben senin resimlerine yeniden döne döne o fısıltıyı dinlemek için bakarım; her dönüşte mananın değiştiğini gülümseyerek farkeder ve, nasıl söylesem, resmi yazı gibi yeniden okumaya girişirim. Böylece, bu anlam tabakaları, arka arkaya dizilince, Frenk üstatlarının perspektifinden de uzaklara varan bir derinlik çıkar."

"Hıımm. İyi. Frenk üstatlarını bırak. Bir daha söyle."

"Senin kalemin gerçekten öyle harika, öyle güçlüdür ki, senin resmine bakan âleme değil, senin çizdiğine inanabilir. Böylece sen, hünerinle imanı en sağlam kişiyi bile yoldan çıkarabildiğin gibi, bir resimle en iflah olmaz imansızı da Allah'ın yoluna getirebilirsin."

"Doğru, ama övgü mü bilmiyorum. Bir daha söyle."

"Hiçbir nakkaş boyanın kıvamını, sırlarını senin kadar bilemez. En parlak, en canlı, en hakiki renkleri sen hazırlarsın hep."

"Peki. Başka?"

"Behzat ve bir de Mir Seyyid Ali'den yana en büyük nakkaş olduğunu biliyorsun sen."

"Doğru, ben biliyorum. Sen biliyorsan kitabı niye benimle değil de o vasatlık misali Kara Efendi ile yapıyorsun?"

"Onun yaptığı iş nakkaş hüneri bile gerektirmiyor," dedim. "Bu bir. İkincisi, o senin gibi bir katil değil."

Tatlı tatlı gülümsedi bana, çünkü ben de bir genişlik duygusuyla gülüvermiştim. Bu kâbustan bu edayla, üslupla çıkacağımı seziyordum. Böylece, konuyu benim açmam üzerine, elinde tuttuğu tunç Moğol hokkası hakkında baba oğul gibi değil, iki meraklı, güngörmüş ihtiyar gibi tatlı bir sohbettir tutturduk. Tuncun ağırlığı, hokkanın dengesi, boynunun derinliği, eski hattat kamışlarının uzunluğu ve karşımda ayakta dikilirken hokkayı hafif hafif sallayarak kıvamını hissettiği kırmızı mürekkebin sırları... Moğollar, Çinli ustalardan öğrendikleri kırmızı boyanın sırlarını Horasan'a, Buhara'ya, Herat'a taşımasalardı bizlerin İstanbul'da bu resimleri hiç yapamayacağımızı konuştuk. Biz konuştukça sanki boya gibi zamanın da kıvamı değişiyor ve vakit geçtikçe geçiyordu. Neden hâlâ kimse yok evde diye aklımın bir kenarıyla sürekli şaşıyor, ağır hokkayı yerine bıraksın istiyordum.

"Kitabın bitince, benim resmettiklerimi görenler hünerimi anlayacak mı?" diye sordu eski çalışma alışkanlıklarımızın rahatlığıyla.

"Selametle şu kitabı bir gün inşallah bitirirsek, Padişahımız Hazretleri onu eline alıp şöyle bir bakacak, tabii ki önce altın varakların yerinde kullanılıp kullanılmadığını göz ucuyla denetleyecek, bir şemailnameye bakar gibi kendi resmini seyredip, bütün padişahların yaptığı gibi, bizim harika resmimize değil, resmedilen kendisine hayran olacak ve ondan sonra ne zahmet ne göz nuru ve hevesle hem Doğu'dan hem Batı'dan mülhem

yaptığımız harikalara zaman verip bakarsa ne minnet! Sen de biliyorsun ki, bir mucize olmazsa, bu çerçeveyi kim yaptı, tezhip kimin, şu adamı ve atı kim resmetti diye asla sormayacak ve kitabı hazineye kilitleyecek. Ama bütün hüner sahipleri gibi, yine de bir gün o mucize olacak diye nakşederiz hep."

Biraz sustuk. Sanki sabrediyorduk.

"Ne zaman olacak o mucize?" diye sordu. "Kör olana kadar yaptığımız onca resim ne zaman gerçekten anlaşılacak? Hak ettiğim, hak ettiğimiz sevgiyi ne zaman verecekler bize?"

"Hiçbir zaman!"

"Nasıl?"

"Hiçbir zaman istediğini vermeyecekler," dedim. "Gelecekte daha da az anlaşılacaksın."

"Kitaplar asırlarca kalır," dedi mağrur bir edayla, ama kendine de büsbütün güvenemeden.

"İtalyan üstatların hiçbirinde senin şiirin, inancın, hassasiyetin, renklerinin saflığı ve parlaklığı yok, inan bana. Ama onların resimleri daha inandırıcı, hayatın kendisine daha çok benziyor. Dünyayı bir minarenin şerefesinden görür gibi ve perspektif dedikleri şeye aldırmadan değil, sokaktan, o olmazsa prensin odasının içinden, yatağı yorganı, masası, aynası, kaplanı, kızı ve paralarıyla birlikte resmediyorlar; her şeyi resmediyorlar, biliyorsun. Ben yaptıkları her şeye kanmıyorum; resmin dünyayı doğrudan taklide kalkışması küçüklük geliyor bana, ağırıma gidiyor. Ama o, eski usûllerle yaptıkları resimlerin öyle bir çekimi var ki! Gözün görüverdiği her şeyi

gözün görüverdiği gibi resmediyorlar. Onlar gördüklerini resmediyorlar, bizler ise baktığımızı. Yaptıklarını görür görmez hemen anlıyorsun ki, yüzünü kıyamete kadar bırakmanın yolu Frenklerin usûllerinden geçer. Bunun çekimi öyle güçlü ki, yalnız Venedik'in değil, Frenk ülkelerinin bütün terzileri kasapları, askerleri, papazları, bakkalları... herkes kendini öyle resmettiriyor. Çünkü o resimleri bir görünce, sen de kendini öyle görmek, herkesten apayrı, benzersiz, özel ve tuhaf bir yaratık olduğuna inanmak istiyorsun. İnsanı, aklının gördüğü gibi değil, yeni usûllerle, gözün gördüğü gibi resmetmek bu fırsatı veriyor. İleride bir gün, herkes onlar gibi resmedecek. Resim deyince bütün cihan onların yaptığı şeyi anlayacak! Burada nakıştan hiç anlamayan zavallı budala terzi bile, öyle bir resmi yapılsın isteyecek ki, sıradan aptalın teki değil, çok özel, benzersiz bir şahsiyet olduğuna burnunun kıvrımına bakarak inanabilsin."

"Eh, biz de o resmi yaparız o zaman," dedi şakacı katil.

"Yapmayız!" dedim. "Frenk taklitçisi olmaktan ne kadar korktuklarını öldürdüğün Zarif, Efendi merhumdan öğrenmedin mi? Korkmayıp, deneseler de aynı kapıya çıkar. Sonunda bizim usûllerimiz ölecek, renklerimiz solacak. Kitaplarımızla, resimlerimizle kimse ilgilenmeyecek. İlgilenenler de ya hiçbir şey anlamayıp, dudak büküp, neden perspektif yok, diyecekler ya da kitapları hiç mi hiç bulamayacaklar. Çünkü ilgisizlikle birlikte, resimlerimizi zaman ve felaketler yavaş yavaş yiyip bitirecek. Ciltlerindeki arap zamkında balık, kemik, bal olduğu için ve sayfaları yumurta ve nişastayla yapılmış aharla cilalandığı için, aç gözlü arsız fareler kitapları hapır hupur yutacak; beyaz karıncalar, kurtlar, bin bir çeşit böcek kitaplarımızı tıkır tıkır kemirip yok edecek. Ciltler parçalanacak, sayfalar kopacak; hırsızlar, ilgisiz hizmetkârlar, çocuklar, ocak yakan

kadınlar sayfaları, resimleri düşüncesizce yırtacak. Çocuk şehzadeler resimleri ellerindeki oyun kalemleriyle bozacak, insanların gözlerini oyacak, sayfalara sümüklerini silecek, kenarları siyah kalemle çizecek; ikide bir günah diyenler her şeyi karalayacak, resimlerimizi yırtıp, kesip, belki başka resimler yapmak ya da oynayıp eğlenmek için kullanacaklar. Anaları edepsiz diye resimlerimizi yırtarken, babaları, ağabeyleri kadın resimlerine otuz bir çekip üzerine akıtacak; sayfalar yalnız bundan değil çamurdan, nemden, kötü zamktan, tükürükten ve türlü pislik ve yiyecek bulaşmasından birbirine yapışacak. Yapışan yerlerde küften ve kirden lekeler, çıbanlar gibi çiçek açacak. Sonra yağmurlar akan damlar, seller, çamur baskınları mahvedecek kitaplarımızı. Suların, nemin, böceklerin ve ilgisizliğin hamur haline getirdiği yırtık pırtık, delik deşik, solmuş, okunmaz sayfalarla birlikte kimi kuru bir mucize sandığın dibinden bir mucize gibi çıkan en son tertemiz kitap da, tabii ki, bir gün acımasız bir yangının alevleriyle yutulup yok olacak. İstanbul'un yirmi yılda bir yanıp yok olmayan mahallesi mi var ki kitap kalsın? Moğolların 'Bağdat'ta yakıp yağmaladığından daha çok kitap ve kütüphanenin her üç yılda bir yok olduğu bu şehirde, hangi nakkaş harikasının yüz yıldan fazla yaşatılabileceğini, bir gün resimlerine bakılarak kendisinin de, Behzat gibi anılacağını hayal edebilir? Yalnız bizim yaptıklarımız değil, asırlardır bu âlemde yapılmış bütün her şey, yangınlarla, kurtlarla, ilgisizlikle yok olacak. Böylece, Şirin'in pencereden Hüsrev'i gururla seyretmesi, Hüsrev'in de ay ışığında yıkanan Şirin'i ne güzel seyretmesi ve bütün âşıkların karşılıklı zarafet ve incelikle göz süzmeleri; Rüstem'in beyaz Şeytan'ı kuyunun dibinde boğuşarak öldürmesi; aşktan aklını kaçırmış Mecnun'un çölde beyaz kaplan ve dağ keçisiyle arkadaşlık ederkenki kederli hah her gece çiftleştiği dişi kurda bekçilik ettiği sürüden bir koyunu armağan eden hain çoban köpeğinin yakalanıp ağaca asılısı;

çiçeklerle, meleklerle, yapraklı dallarla, kuşlarla ve gözyaşlarıyla yapılmış bütün o kenar süsleri; Hafız'ın esrarlı şiirlerini süslemek için çizilmiş ud çalanların hepsi; binlerce, on binlerce nakkaş çırağının gözlerini bozan, üstatları kör eden bütün duvar süsleri kapı üstlerine, duvarlara asılı küçük levhalara, resmin içindeki iç içe geçmiş çerçevelerin içine gizlenmiş bütün beyitler; duvar diplerine, köşelere, alınlıklara, ayakaltlarına, çalı diplerine, kayalıklar arasına gizlenmiş alçakgönüllü imzalar; âşıkları örten yorganların üzerindeki bütün çiçekler; Padişahımızın rahmetli dedesinin düşman keferesine zaferle saldırışı sırasında kenarda sabırla bekleyen kesik -vur kellelerinin hepsi; kefere elçisinin Padişahımızın büyük büyük babasının ayağını öperken arkada gözüken ve senin de gençliğinde çizimine katıldığın topların, tüfeklerin, çadırların hepsi; boynuzlu, boynuzsuz, kuyruklu, kuyruksuz, sivri dişli, sivri tırnaklı bütün şeytanlar; aralarında bilge hüthüt, sıçrayan serçe, acemi çaylak, şair bülbül de olmak üzere çeşit çeşit binlerce kuş; huzurlu kediler, huzursuz köpekler, aceleci bulutlar; binlerce resimde tekrarlanmış küçük sevimli otlar, acemice gölgelenmiş kayalar ve peygamber sabrıyla yaprakları tek tek çizilmiş on binlerce selvi, çınar ve nar ağacı; Timur zamanından ya da Şah Tahmasp zamanından kalma saraylar örnek alınarak yapılmış, ama çok daha eski çağların hikâyelerini süsleyen saraylar ve yüz binlerce tuğlaları; kırda çiçekler üzerine ve açmış bahar ağaçları altına serilmiş harika bir halının üzerine oturup güzel kadınlarla oğlanların çaldığı musikiyi dinleyen on binlerce hüzünlü şehzade; mükemmelliklerini son yüz elli yılda Semerkant'tan İstanbul'a binlerce nakkaş çırağının gözyaşlarıyla yediği dayağa borçlu olan bütün o harika çini ve halı resimleri; senin hâlâ aynı coşkuyla çizdiğin o harika bahçelerin ve çaylakların, inanılmaz ölüm ve savaş meclislerin, zarafetle avlanan padişahlar ve aynı zarafetle kaçan ürkek ceylanların senin ve ölen şahların, esir

düşmüş düşmanların, gâvur kalyonlarının ve düşman şehirlerin ve kaleminden karanlık damlar gibi ışıldayan bütün o parıl parıl karanlık gecelerin, yıldızlar, hayalet gibi serviler ve kırmızıya boyadığın aşk ve ölüm resimlerin senin, hepsi, hepsi yok olacak."

Hokkayı bütün gücüyle kafama indirdi.

Darbenin gücünden öne doğru sendeledim. Hiçbir şekilde tarif edemeyeceğim korkunç bir acı hissettim. Bir an, sanki bütün âlem benim acımla sarıldı ve sapsarı oldu. Aklımın büyük bir kısmı bana yapılanın niyet edilerek yapıldığını anlamasına rağmen, kafama yediğim darbeyle -ya da darbe yüzünden- aklımın iyi çalışmayan bir başka kısmı ise, hüzün verici bir iyi niyetle, katilim olmak isteyen çılgına, aman yanlışlıkla canımı yakıyorsun, demek istiyordu,

Tunç hokkayı kafama bir daha indirdi.

Bu sefer bunun bir yanlışlık değil, bir çılgınlık, bir öfke olduğunu, sonunda bir de ölüm olabileceğini aklımın o akılsız yanı anladı. Öyle korktum ki bu durumdan bütün gücümle ve acımdan ulur gibi bağırmaya başladım. Çığlığım resmedilse yemyeşil olurdu. Akşam karanlığında boş sokaklarda bu rengi kimsenin işitemeyeceğini, yapayalnız olduğumu anladım.

Feryadımdan korktu ve durakladı. Bir an göz göze geldik. Gözbebeklerinin içinde dehşet ve utançla birlikte yaptığı işe alıştığını ve kabullendiğini de gördüm. Benim tanıdığım usta nakkaş değildi de, dilimi bile bilmez uzak ve kötücül bir yabancıydı. Bu da benim o anki kimsesizliğimi asırlar boyu uzattı. Elini tutmak istedim, bu dünyaya sarılır gibi; fayda etmedi. Yalvardım; ya da öyle yaptığımı sandım: Oğlum, oğlum öldürme beni. Bir rüyada olduğu gibi, sanki beni hiç duymadı.

Hokkayı kafama bir daha indirdi.

Aklım, gördüklerim, hatıralarım, gözlerim, hepsi benim korkum olmuş da birbirine karışmıştı. Hiçbir renk görmüyordum ve bütün renklerin kırmızı olduğunu anlamıştım. Kanım zannettiğim kırmızı mürekkepmiş. Elindeki mürekkep sandığım şey de benim dinmeyen kırmızı kanım.

Ne kadar da haksız, insafsız, acımasız buldum o an ölüyor olmayı. Ama kanlar içindeki ihtiyar kafamın beni yavaş yavaş getirdiği yer burasıydı. Sonra farkettim. Anılarım, dışardaki kar gibi bembeyazdı. Başım ağzımın içinde zonklayarak ağrıyordu.

Şimdi sizlere ölümümü anlatacağım. Şunu belki artık çoktan anladınız: Ölüm her şeyin sonu değil; bu kesin. Ama bütün kitapların yazdığı gibi, inanılmayacak kadar da acı verici bir şey. Yalnız parçalanan kafatasım ve beynim değil, sanki her yerim, birbirinin içine geçe geçe, sancılarla sarsılarak yanıyor. Bu sınırsız acıya dayanmak o kadar zor ki, sanki aklımın bir kısmı tek çare onu unutarak tatlı bir uykuya zorlanıyor.

Ölmeden önce, çocukluğumdan çıkarken dinlediğim bir Süryani masalını hatırladım. İhtiyar yalnız adam gece yarısı uykusundan uyanır, kalkar bir bardak su içer. Bardağı sehpaya koyar ki, oradaki mum yok. Nerede? İp gibi bir ışık sızıyordur içerden, ışığı takip eder, gerisin geriye kendi odasına girer ki yatağında bir başkası elinde mum yatıyor. Sorar "Sen kimsin?" diye. "Ölüm," der yabancı. İhtiyar bir an esrarengiz bir sessizliğe bürünür. "Demek geldin," der sonra. "Evet," der ölüm, memnun. İhtiyar, "Hayır," der kararlılıkla, "sen yarı kalmış rüyamsın benim". Yabancının elindeki mumu bir anda püfler ve karanlıkta her şey kaybolur. İhtiyar kendi boş yatağına girer ve uyur. Bir yirmi yıl daha yaşar.

Bana aynı şeyin olmayacağını anlıyordum. Çünkü kafama hokkayı bir daha indirmişti. O kadar yoğun bir acı duyuyordum ki, kafama vuruşunu ancak belli belirsiz farkedebiliyordum artık. O da hokka da, mumun azıcık aydınlattığı oda da şimdiden uzaklara doğru solup gitmişlerdi.

Yine de ama, yaşıyordum; bunu bu dünyaya tutunmak, koşup kaçmak isteğimden, ellerimin kollarımın kanlı başımı, yüzümü korumak için yaptığı hareketlerden, bir ara sanırım bileğinin kenarını ısırışımdan ve hokkanın bir de yüzüme vuruşundan anlıyordum.

Biraz boğuştuk galiba, buna boğuşma denebilirse. Çok güçlüydü ve çok da kızgın. Beni sırtüstü uzattı. Dizlerini omuzlarıma bastırarak, beni neredeyse yere çiviledi de ölmekte olan ben ihtiyara, çok saygısız bir dille birşeyler anlattı. Belki de onu anlayamadığım, dinleyemediğim, kanlı gözlerini seyretmekten hiç hoşlanmadığım için, hokkayı kafama bir daha vurdu. Hokkadan fışkıran mürekkep ve sanırım benden fışkıran kandan yüzü gözü, üstü başı kıpkırmızı olmuştu.

Bu dünyada en son göreceğim şeyin bana düşman bu adam olmasına üzülerek gözlerimi kapadım. Hemen sonra tatlı, yumuşacık bir ışık gördüm. Şimdi bütün ağrılarımı dindireceğini sandığım uyku gibi tatlı ve çekiciydi bu ışık. İçinde birini gördüm. Çocuk gibi sordum, "Sen kimsin?" diye:

"Ben Azrail," dedi. "Âdemoğlunun bu âlemdeki yolculuğuna ben son veririm. Çocukları analarından, karıları kocalarından, sevgilileri birbirlerinden, babaları kızlarından ben ayırırım. Bu âlemde benimle karşılaşmayan canlı kalmayacak."

Ölümün kaçınılmaz olduğunu anlayınca ağlamaya başladım.

Ağlamak da beni derinden susatıyordu. Bir yanda arttıkça insanı serseme çeviren bir acı vardı, yüzümün gözümün kan içinde kaldığı aceleci ve zalim yerdi orası. Öte yanda ise acelenin ve bittiği yer vardı, ama bana yabancı ve korkutucuydu o yerin dünyasının Azrail'in beni çağırdığı o ışıklı âlem olduğunu bildiğim için korkuyordum oradan. Ama öte yandan da, beni acılar içinde haykıra haykıra kıvrandıran bu dünyada uzun bir süre kalamayacağımı, bu korkunç acı ve işkence ülkesinde bana huzurlu hiçbir köşe kalmadığını anlıyordum. Bu dünyada kalabilmek için sanki, yaşadıkça bu korkunç acıya katlanmam gerekiyordu ve bu da benim ihtiyar halimle yapabileceğim bir şey değildi.

Böylece, ölmeden hemen önce kendim istedim ölmeyi. Aynı anda da, bütün hayatım boyunca kafa yorup, kitaplarda cevabım bulamadığım şeyin, nasıl olup da insanların hepsinin istisnası ölmeyi başardıkları sorusunun cevabının, bu basit istek olduğunu hemen anladım. Ölümün beni daha bir bilge kılacağını da.

Yine de ama, uzun bir yolculuğa çıkmadan önce odasına, eşyalarına, evine son bir kere daha bakmadan edemeyen birinin kararsızlığı sardı içimi. Telaşla, özlemle kızımı son bir kere daha görmek istedim. Öyle çok istedim ki bunu, bir süre daha dişimi sıkıp acıya ve gittikçe artan susuzluğuma katlanarak kızımı bekleyebileceğimi anladım.

Böylece, gözümün önündeki o ölümcül ve tatlı ışık soldu biraz, ve aklım kapılarını ölmekte olduğum dünyanın seslerine ve tıkırtılarına açtı. Katilimin odada gezindiğini, dolabı açtığını;, kâğıtlarımı karıştırdığını, son resmi hırsla aradığını, bulamadığı için boya takımlarımı kurcaladığını, sandıkları, kutuları, hokkaları, rahleyi tekmelediğini işitebiliyordum. Arada bir inlediğimi, yaşlı kollarım ve

yorgun bacaklarımla tuhaf çırpınma hareketleri yaptığımı da anladım. Bekledim.

Acım hiç dinmiyor, gittikçe susuyor, dişimi sıkmaya dayanamıyordum artık. Yine de bir süre daha bekledim.

Eve gelirse kızımın alçak katilimle karşılaşabileceği o zaman aklıma geldi, ama bunu düşünmek bile istemedim. Aynı anda katilimin odadan çıktığım hissettim. Son resmi bulmuştu herhalde.

Çok fazla susamıştım, ama yine de bekledim. Hadi kızım, güzel Şekürem, gel.

Gelmedi.

Artık acıya gücüm yetmiyordu. Kızımı görmeden öleceğimi anladım. Bu öyle acı geldi ki bana, kederden ölmek istedim. Tam bu sırada sol yanımda şimdiye kadar hiç görmediğim bir yüz belirdi ve iyilikle, gülümseyerek bana bir bardak su uzattı.

Her şeyi unutup suya hırsla hamle ettim.

Bardağı çekti: "Muhammed Peygamber yalan söyledi, de," dedi. "İnkâr et onun dediklerini."

Şeytandı bu. Cevap vermedim, hatta korkmadım ondan. Resmetmenin ona kanmak olduğuna hiçbir zaman inanmadığım için güvenle bekledim; önümdeki sonsuz yolculuğu ve geleceğimi düşledim.

Aynı anda az önce gördüğüm ışıklı melek yaklaşınca İblis yok oldu. Aklımın bir yanı Şeytan'ı kaçıran bu ışıklı meleğin Azrail olduğunu biliyordu. Ama aklımın isyancı bir başka yanı, Kitab-ül

Ahval-ül Kıyamet'te Azrail'in bin kanatlı, Doğu'dan Batı'ya uzanan ve ellerinde bütün dünyayı tutan bir melek olduğunun yazıldığını hatırlatıyordu bana.

Aklım iyice karışırken ışıklar içindeki o melek yaklaşıp, bana yardım etmek ister bir havayla, evet, tıpkı Gazzali'nin Dürret-ül Fahire'de söylediği gibi tatlılıkla dedi ki:

"Ağzını aç, ruhun oradan çıkıversin."

"Ağzımdan besmeleden başka bir şey çıkmaz," diye cevap verdim ona.

Ama bu son bir bahaneydi. Direnemeyeceğimi, vaktimin artık geldiğini anlamıştım. Bir daha hiç göremeyeceğim kızıma, bu kanlı çirkin gövdemi bu sefil vaziyette bırakıyor olmak bir an utandırdı beni. Beni sıkan dar bir elbisenin içinden çıkar gibi bu âlemden çıkmak istedim.

Ağzımı açtım ve her şey Peygamberimizin Cennet'i ziyaret ettiği Miraç yolculuğunu anlatır resimlerde olduğu gibi, rengârenk kesildi ve bol altın suyu sürülmüş gibi şahane bir aydınlığa büründü, gözlerimden bir acı yaşı aktı. Ciğerlerimden, ağzımın içinden zor bir nefes çıktı ve her şey harika bir sessizliğe gömüldü.

Şimdi ruhumun gövdemden hafifçe ayrıldığını, Azrail'in elinde tuttuğunu görebiliyordum. Ruhum bir arı büyüklüğünde, ışıklar içindeydi ve gövdemi terkederken kapıldığı titreme yüzünden Azrail'in elinde civa gibi titriyordu. Ama aklım onda değil de şimdi içine girdiğim yepyeni âlemdeydi.

Onca acıdan sonra şimdi içimi bir huzur kaplamıştı ve ölmek olmak korktuğum gibi bana acı vermiyordu; tam tersi rahatlamıştım ve o anda bulunduğum durumun kalıcı, yaşarken hissettiğim, o daraltıcı sıkışıklığın da geçici bir şey olduğunu hemen anlamıştım. Artık her şey asırlarca ve asırlarca tâ kıyamete kadar böyle kalacaktı; bundan ne şikayetçi ne de memnundum. Bir zamanlar arka arkaya, hızlı hızlı, üzerime gelen olaylar, şimdi sınırsız bir mekâna genişleyerek ve aynı zamanda var olarak yayılmışlardı. Şakacı nakkaşın her bir köşesinde birbiriyle ilişkisiz bir başka şey nakşettiği iki sayfalık geniş resimlerde olduğu gibi, şimdi pek çok şey aynı anda cereyan ediyordu.

XXX : Ben, Şeküre

Öyle çok yağıyordu ki kar, peçemden içeri, gözlerime giriyordu. Çürümüş otlarla, çamurlarla, kırık dallarla kaplı bahçede zorlukla yürüdüm, ama sokağa çıkar çıkmaz hızlandım. Biliyorum, ne düşündüğümü merak ettiğinizi. Kara'ya ne kadar güveniyorum? Açıkça bir şey söyleyeyim o zaman size. Ben de çok merak ediyorum ne düşündüğümü. Anlıyorsunuz değil mi, aklım karmakarışık. Ama yine de şimdiden şunu biliyorum: Her zaman olduğu gibi yemekle, çocuklarla, babamla, başka şeylerle uğraşacağım ve bir süre sonra kalbim benim sormama bile gerek kalmadan neyin doğru, neyin yanlış olduğunu kendiliğinden bana fısıldayıverecek. Yarın öğleye kalmaz kiminle evleneceğimi bilirim.

Bir şey var ki, eve bile dönmeden hemen sizlerle paylaşmak istiyorum. Hayır canım, bırakın şimdi Kara'nın gösterdiği o koca aletin büyüklüğünü. İsterseniz onu sonra konuşuruz. Benim asıl dediğim Kara'nın bu aceleciliği. Gözünün şehvetten başka bir şey görmediğini düşünüyor da değilim. Açıkça öyle de olsa fazla farketmez. Benim şaştığım akılsızlığı! Beni ürkütüp kaçırabileceği, şerefimle oynayıp beni soğutabileceği; hatta daha tehlikeli şeylere yol açabileceği gelmiyor demek hiç aklına! Yüzündeki, mahzun bakıştan beni ne kadar sevdiğini, istediğini de hemen anlayıveriyorum. On iki yıl bekledikten sonra, neden yolu yordamınca davranarak on iki gün bekleyemiyor?

Biliyor musunuz, o beceriksizliğe, o mahzun çocuk bakışlarına âşık olduğumu hissediyorum ben. Bunu ona en kızmam gereken zamanda ona acırken hissettim. "Vah zavallı çocuğum," diyordu içimden bir ses. "Hem bu kadar acı çekebiliyorsun, hem de bu kadar beceriksizsin." İçimden onu öyle bir korumak geliyordu ki yanlış bir şey bile yapabilir, o şımarığa kendimi verebilirdim.

Zavallı çocukları düşünüp adımlarımı hızlandırdım. Derken tam göz gözü görmez karın ve erken çöken karanlığın içinde hortlak gibi bir adam üzerime geliyor sandım da, başımı iyice öne eğerek sıvıştım.

Avlu kapısından içeri girdiğimde hemen anladım Hayriye ile çocukların hâlâ dönmediklerini. Peki, akşam ezanı hâlâ okunmadı. Merdivenleri çıktım, ev turunç reçeli kokuyordu; babam karanlık odasında; ayaklarım buz kesmiş; lambayla odaya girdiğimde dolabın açıldığını, yastıkların düşüp etrafın dağıldığını görünce Şevket ile Orhan'dır, dedim. Evdeki sessizlik, her zamanki sessizlik, her zamanki gibi olmayan sessizlik. Evliklerimi giyince, karanlıkta kendi başıma oturup bir an hayallere dalmak geçtiyse de aklımdan, aşağıdan, tam altımdan, mutfaktan değil de yazlık nakış odasından bir tıkırtı geldi. Babam bu soğukta oraya mı inmişti? Ama orada bir kandilin ışığını gördüğümü hatırlamıyorum, diyordum ki bu sefer taşlıktan avluya açılan kapının gıcırdadığını işittim. Arkasından, avlu kapısının hemen oradan o musibet köpeklerin hayırsız, uğursuz havlaşmaları başlayınca huylandım.

"Hayriye," diye bağırdım. "Şevket, Orhan..."

Üşüyordum. Babamın mangalı yanıyordur, onunla oturayım, ısınayım -aklım Kara'da değil, çocuklardaydı artık- diye yanına gittim. Elimde lamba.

Sofayı geçerken, aşağıda mangalın üzerine su koyayım mı diyordum, kefal çorbası için. Mavi kapılı odaya girdim, darmadağınık olmuştu her şey, babam da ne yapmış diyecektim dalgınlıkla.

Sonra orada yerde gördüm babamı.

Çığlık attım dehşetle. Bir kere daha bağırdım. Babamın ölüsüne bakarak sustum sonra.

Bakın, sessizliğinizden, soğukkanlı halinizden sizin zaten bu odada olan her şeyi çoktan bildiğinizi anlıyorum. Her şeyi değilse de pek çok şeyi. Şimdi merak ettiğiniz, benim gördüklerime tepkim, neler hissettiğim. Bir resme bakarken kimi zaman yaptıkları gibi resimdeki kahramanın acısını, hikâyenin o acı noktaya kadar gelişini düşünerek çıkaracak, sonra benim yaptıklarıma bakarak da, benim yerimde siz olsaydınız, sizin babanız böyle öldürülseydi ne hissederdiniz, bunu zevkle anlamaya çalışacaksınız, benim acımı değil.

Peki. Akşam eve döndüm, birisi babamı öldürmüş. Evet, saçımı başımı yoldum. Evet, hüngür hüngür ağladım. Evet, çocukluğumda yaptığım gibi ona bütün gücümle sarıldım ve kokusunu kokladım. Evet, korkudan, acıdan, yalnızlıktan, uzun uzun titredim, nefes alamadım. Evet, gördüğüme inanamadım da kalkıp doğrulması, her zamanki kitapları arasında köşesinde sessizce oturması için Allah'a yalvardım. Kalk baba, kalk ölme, hadi baba, kalk baba. Ama kanlar içindeki kafası paramparçaydı. Kâğıtlarının, kitaplarının yırtılmasından, sehpaların, boya takımlarının, hokkaların, kırılıp dağıtılmasından, bir minderin, rahlelerin, yazı tahtalarının, vahşice parçalanıp her şeyin darmadağın edilmesinden, babamı öldüren öfkeden çok, odayı, her şeyi böylesine tahrip eden nefretten korktum. Ağlamıyordum artık. Yan sokakta iki kişi, karanlıkta gülüşe

konuşa geçerlerken, dünyanın sonsuz sessizliğini kendi aklımın içinde işitiyor, yüzümdeki yaşları, burnumdaki sümüğü ellerimle siliyordum. Çocukları, hayatımızı uzun uzun düşündüm.

Sessizliği dinledim. Koştum. Babamı ayaklarından tutup, çeke sürüye sofaya çıkardım. Orada nedense biraz ağırlaştı, ama aldırmadan merdivenlerden aşağı indirmeye başladım. Merdivenlerin yarısında gücüm tükenince oturdum, belki ağlayacaktım, ama bir tıkırtıdan Hayriye ile çocuklar geliyor sanıp yeniden babamın ayaklarını kaptım, koltuklarımın altına sıkıştırıp aşağıya, bu sefer daha da hızla indim. Öyle bir parçalanmış, öyle kan içinde kalmıştı ki canım babamın kafası basamaklara vurdukça sıkıştırılmış ıslak bir bezin çıkaracağı gibi bir ses çıkarıyordu. Aşağıda nedense hafifleşen gövdesini döndürdüm, taşlığın üzerinde sürükleyerek bir hamlede ahırın yanından yazlık nakış odasına girdim, kapkaranlık odanın içini görmek için mutfağın ocağına koştum. Geri dönünce, babamı içine soktuğum nakış odasının da nasıl tarumar edildiğini elimdeki mumun ışığında gördüm ve bir an dilim tutuldu.

Kim bu, Allahım, hangisi?

Aklım hızla çalışıyor, hızla pek çok şeyi hesaplıyordum. Kapısını sıkıca kapadığım darmadağınık odada babamı bıraktım. Mutfaktan bir kova aldım, kuyudan su çekip doldurdum, yukarı çıktım, yaktığım lambanın ışığında sofadaki kanı, sonra da merdivenleri sildim. Çok çabuk yaptım bunları. Yukarı odama çıktım kanlanan elbiselerimi çıkardım, temizlerini giydim. Elimde kova bez, babamın odasına girecektim ki avlu kapısının açıldığım duydum. Aynı anda akşam ezanı da başladı. Bütün gücümü topladım elimde lamba onları merdivenlerin başında bekledim.

"Anne biz geldik," dedi Orhan.

"Hayriye! Nerede kaldınız!" diye bütün gücümle bağırdım, sanki bağırmıyor da fısıldıyormuş gibi yaparak.

"Anne, ama akşam ezanını geçmedik ki..." diyordu Şevket.

"Sus! Dedeniz hasta, uyuyor."

"Hasta mı?" dedi Hayriye aşağıdan. Ama benim sessizliğimden öfkemi sezdi: "Şeküre Hanım, Kosta'yı bekledik. Kefal gelince de hiç oyalanmadan defne topladık, çocukların kuru incirini, kızılcık kurusunu aldım."

İçimden aşağıya inip, fısıldayarak Hayriye'yi azarlamak geliyordu, ama merdivenleri inerken elimdeki lambanın ıslak basamakları, aceleden silemediğim kan damlalarını aydınlatacağını düşündüm. Çocuklar pat küt merdivenleri çıktılar, ayakkabılarını çıkardılar.

"Şşşt," dedim. Onları odamıza doğru itekleyerek. "Dedeniz uyuyor, o tarafa değil."

"Mavi kapılı odaya mangala gideceğim," dedi Şevket. "Dedemin odasına değil."

"Dedeniz orada uyuyakaldı," dedim fısıldayarak.

Ama bir an duraladıklarını da gördüm. "Dedenizin içine girip onu hasta yapan kötü cinler sizi de çarpmasın," dedim. "Girin odanıza bakayım." İkisini de ellerinden tuttum, kucak kucağa uyuduğumuz odamıza soktum. "Söyleyin bakalım, ne yaptınız bu saatlere kadar sokaklarda?" "Arap dilencileri gördük," dedi Şevket. "Nerede?" diye sordum. "Bayrakları var mıydı?" "Yokuşta. Hayriye'ye bir limon verdiler. Hayriye onlara para verdi. Üstleri başları kar tutmuştu." "Başka?" "Meydanda nişana ok atıyorlardı." "Bu karda?" dedim.

"Anne ben üşüdüm," dedi Şevket. "Mavi kapılı odaya gideceğim" "Bu odadan dışarı çıkmayacaksınız," dedim. "Yoksa ölürsünüz. Ben getiririm şimdi size mangalı." "Niye ölecekmişiz?" dedi Şevket. "Size bir şey anlatacağım," dedim. "Ama kimseye söylemeyeceksiniz, anlaşıldı mı?" Söylemeyeceklerine söz verdiler. "Siz sokaktayken rengi uça uça ölmüş bembeyaz bir adam geldi buraya, çok uzaktan, bir memleketten, dedenizle konuştu. Meğerse cinmiş o" Cinin nereden geldiğini sordular. "Nehrin öte yakasından," dedim. "Babamın olduğu yerden mi?" dedi Şevket. "Evet, oradan," dedim. "Dedenizin kitaplarındaki resimlere bakmak için gelmiş cin. O resimlere bakan günahkâr hemen ölürmüş."

Bir sessizlik oldu.

"Bakın ben aşağıya Hayriye'ye gidiyorum," dedim. "Mangalı da buraya getireceğim, yemek tepsisini de. Sakın odadan dışarı çıkayım demeyin, ölürsünüz. Çünkü cin daha evin içinde."

"Anne, anne gitme," dedi Orhan.

Şevket'e döndüm; "Kardeşinden sen sorumlusun," dedim. "Dışarı çıkarsanız, cin çarpmazsa, ben öldürürüm sizi." Onlara tokat atmadan önce yaptığım o korkunç suratı yaptım. "Şimdi dua edin de hasta dedeniz ölmesin. İyi olursanız Allah dualarınızı kabul eder. Kimse de size ilişmez." Yaptıkları şeye pek de fazla kendilerini veremeden dua etmeye başladılar. Aşağıya indim.

"Birisi turunç reçelini devirmiş," dedi Hayriye. "Kedi desem gücü yetmez, köpek içeri girmez..."

Birden yüzümdeki dehşeti gördü de durdu: "Hayrola," dedi, "ne oldu? Baban efendiye bir şey mi oldu?"

"Öldü."

Bir çığlık attı. Elindeki bıçağı ve soğanı tahtaya öyle bir vurdu ki kestiği kefal sıçradı. Bir çığlık daha attı. Aynı anda ikimiz de sol elindeki kanın kefalden değil, ilk çığlıkla kestiği işaret parmağından aktığını gördük. Koşa koşa yukarı çıktım, karşı odada bir tülbent parçası ararken baktım çocukların odasından gürültüler, çığlıklar geliyor. Elimde yırttığım kumaş parçası odaya girdim,

Şevket, Orhan'ın üstüne çıkmış, dizlerini omuzlarına bastırıra boğuyordu onu.

"Ne yapıyorsunuz siz!" diye bütün gücümle bağırdım.

"Orhan odadan çıkıyordu," dedi Şevket.

"Yalan " dedi Orhan. "Şevket kapıyı açmıştı, çıkma dedim." Ağlamaya başladı.

"Sessiz oturmazsanız ikinizi de öldürürüm."

"Anne, gitme," diyordu Orhan.

Aşağıda, Hayriye'nin parmağını sarıp kanını durdurduk. Babamın eceliyle ölmediğini söyleyince, korkup Allahım bizi koru duaları etti; kesik parmağına bakarak ağladı. Gözlerini ovuştura ovuştura ağladığı kadar seviyor muydu babamı, ya da sevdiği kadar ağlıyor muydu? Yukarı çıkıp babamı görmek istedi.

"Yukarıda değil," dedim. "Arka odada."

Yüzüme şüpheyle baktı. Ama benim gidip bakamayacağımı anlayınca merakını ve korkma isteğini yenemedi. Lambayı aldı, gitti.

Olduğum yerden, mutfağın girişinden, taşlıkta dört-beş adım yürüyüp, odanın kapısını saygıyla, kaygıyla yavaşça ittiğini, elindeki lambanın ışığında darmadağınık odaya baktığını gördüm. Babamı önce göremedi de lambayı daha da yukarı kaldırarak büyük odanın köşelerini aydınlatmaya çalıştı.

"Aah!" diye bağırdı sonra. Babamı bıraktığım yerde, kapının hemen yanı başında görmüştü. Hiç kıpırdamadan babamı seyretti. Gölgesi taşlığın üzerinde ve ahırın duvarında hiç kıpırdamıyordu. O bakarken ben de onun ne gördüğünü hayal ettim. Geri dönüp geldiğinde ağlamıyordu. Söyleyeceklerimi aklının bir köşesine sıkı sıkıya yerleştirecek kadar kendinde olduğunu görünce sevindim.

"Dinle şimdi beni Hayriye," dedim. Elimin kendi kendine kapıp aldığı balıklı bıçağı sallayarak konuşuyordum. "Yukarı kat da altüst edilmiş, uğursuz, iblis oraya da girip her şeyi kırıp dökmüş, didik didik etmiş her köşeyi. Babamın başını, yüzünü orada parçalamış, orada öldürmüş. Çocuklar görmesin, sen de başta korkma diye babamı ben aşağı indirdim. Sizin arkanızdan ben de çıkmıştım. Babam evde yalnızdı."

"Bilmiyordum," dedi küstahça. "Neredeydin?"

Biraz sustum, sustuğumu iyice farketsin istedim. Sonra, "Kara'laydım," dedim. "Asılmış Yahudi'nin evinde Kara ile buluştuk, ama bunu kimseye söylemeyeceksin. Babamın öldürüldüğünü de şimdilik kimseye söylemeyeceksin."

"Kim öldürdü onu?"

Gerçekten aptal mıydı, yoksa beni sıkıştırmak için mi böyle yapıyordu.

"Bilsem öldüğünü de saklamazdım," dedim. "Bilmiyorum. Sen biliyor musun?"

"Ben ne bileyim," dedi. "Şimdi biz ne yapacağız."

"Hiçbir şey olmamış gibi yapacaksın," dedim. İçimden bağıra bağıra ağlamak geliyordu, ama sustum. Karşılıklı sustuk biraz.

Çok sonra: "Bırak balığı şimdi," dedim. "Çocuklara hemen sofrayı kur."

Sızlanarak ağlamaya başlayınca ona sarıldım, birbirimizi sıkı sıkıya kucakladık. Bir an yalnız kendime, çocuklara değil, hepimize acıyarak onu sevdim. Öte yandan da, ona sarıldıkça şüphe kurdu içimde evhamla kıpırdanıyordu. Siz biliyorsunuz babam katledilirken nerede olduğumu. Hayriye ile çocukları benim evden uzaklaştırdığımı, ama bunu başka bir niyetle yaptığımı, tesadüflerin üstüste geldiğini biliyorsunuz... Ama Hayriye biliyor mu? Ona anlatınca anlıyor mu; anlayacak mı? Hem anlayacak, hem pirelenecek. Daha da sıkı sıkıya sarıldım ona; ama bunu da hilemi örtbas etmek için yaptığımı cariye aklıyla düşüneceğini kurmaya başlayınca sanki onu kandırıyormuşum gibi hissettim kendimi. Babam burada öldürülürken, ben Kara'yla buluşmuş, onunla sevişiyordum. Bu aklı yalnız Hayriye yürütse o kadar suçluluk duymazdım, ama biliyorum, siz de öyle düşünüyorsunuz. Hatta, itiraf edin, sizden birşeyler sakladığımı da sanıyorsunuz. Ne kadar zavallıyım! Ne kadar bahtsız! Böylece, ben ağlamaya başlayınca Hayriye de ağladı ve birbirimize sarıldık.

Yukarı odaya kurduğumuz sofrada karnımı doyurur gibi yaptım. Arada, dedenize bakayım, diye çıkıp içeride gözyaşı döküyordum. İyice huylandıkları için, yemekten sonra çocuklar yatağa girince iyice

sokuldular, yapıştılar bana. Uzun bir süre, cin korkusundan uyuyamadılar da, "Bir tıkırtı var, duydun mu?" diyerek kıvranıp durdular. Rahatlayıp uyuyabilsinler diye onlara bir aşk hikâyesi vaat ettim. Biliyorsunuz, karanlıkta kelimeler kanatlanır.

"Anne kimseyle evlenmeyeceksin değil mi?" dedi Şevket.

"Dinle şimdi," dedim. "Bir şehzade varmış, güzeller güzeli bir kıza uzaktan âşık olmuş. Nasıl mı olmuş bu? Güzeller güzelinin, kendisinden önce resmini görmüş de ondan."

Mutsuzluk ve keder zamanlarında yaptığım gibi hikâyemi daha önceden bildiğim bir şey gibi değil, o sırada içimden geldiği gibi uydurup anlattım. Kalbimden geçenlerin, hatıralarımın ve acılarımın renkleriyle uydurduğum için anlattıklarım kendi başımdan geçenlere eşlik eden bir çeşit kederli nakış gibiydi.

Çocukların ikisi de uyuyakaldıktan sonra, sıcak yataktan çıkıp Hayriye ile birlikte iğrenç iblisin darmadağınık ettiği eşyaları topladık. Didik didik edilmiş sandıkları, kitapları, kumaşları, fırlatılıp atılmış, kırılmış fincanları, çanak çömleği, hokkaları, parçalanmış rahleyi, boya kutularını, nefretle yırtılıp atılmış kâğıtları, sayfaları tek tek elden geçirirken ikimizden biri, arada bir işini bırakıyor, ağlıyordu. Sanki babamın ölümünden çok odaların, eşyaların bu kadar altüst edilmesine, mahremiyetimize böyle vahşice girilebilmesine kederleniyorduk. Bir sevdikleri ölen insanların, kendi tecrübemden bildiğim bir huyları, evlerinde geri kalan her şeyin eskisi gibi sürmekte olduğuna bakıp teselli bulmaları ve perdelerin, örtülerin, gün ışığının her zamanki gibi gözükmesine kanıp, Azrail'in sevdikleri insanı çoktan alıp götürdüğüne zaman zaman inanmamalarıdır. Babamın sabır ve aşkla baktığı, kapılarını, köşelerini titizlikle nakşettirdiği evin merhametsizce tarumar edilmiş olması, bize ne

böyle bir teselli, ne de hayal bıraktığı gibi, bu işi yapan cehennemliğin acımasızlığını hatırlatarak, bizi korkutuyordu da.

Benim isteğim üzerine, aşağı inip, kuyudan taze su çekip abdest aldıktan sonra, rahmetli babacığımın ümitten ve ölümden birlikte bahsettiği için çok sevdiğini söylediği, Âli İmran suresini, en çok sevdiği Herat ciltli Kuran-ı Kerim'den okurken mesela. ikimiz de bir an avlu kapısının gıcırdamakta olduğunu bu korkuyla farkettik, ama arkası gelmedi. Gece yarısı, avlu kapısının sürgüsünü yoklayıp, arkasına babamın bahar sabahlarında kuyudan kendi çektiği suyla suladığı fesleğen saksısını birlikte koyduktan sonra, eve girince kendi taşıdığımız lambanın uzattığı gölgelerimizi, bir an bir başkasının sandık. En çok da, eceliyle öldüğünü kabul etmekten başka bir çarem kalmaz diye, babamın kanlar içindeki yüzünü yıkar, elbiselerini sessizce değiştirirken -kolunu alttan ver, diye fısıldamıştı Hayriye- bir çeşit sessiz ibadet gibi içimizi saran bir dehşetle korkmuştuk.

Babamın kan içindeki elbiselerini, iç çamaşırlarını çıkarınca bizde hayret ve hayranlık uyandıran şey, karanlık odada üzerine düşen mum ışığında teninin aldığı hayat dolu ve beyazımsı renkti: İkimiz de, daha tehditkâr bir şeyden hâlâ arada bir titreyerek korktuğumuz için, babamın benler ve yaralarla kaplı çıplak gövdesinin serbestçe uzanışına bakmaktan, onu seyretmekten çekinmiyorduk hiç. Hayriye yukarıya, iç çamaşırlarını, yeşil ipek gömleği almaya gittiği zaman, bir an kendimi tutamayıp, zavallı babamın orasına baktım ve çok utandım yaptığımdan. Tertemiz giydirdikten, boynundaki, yüzündeki, saçındaki kanları dikkatle temizledikten sonra bütün gücümle babama sarıldım, burnumu sakallarına gömüp doya doya kokladım ve uzun uzun ağladım.

Beni vicdansız, hatta suçlu bulanlar için, iki kere daha ağladığımı söyleyivereyim: 1. Yukarı odayı çocukların olup biteni farkedemeyecekleri hale getirirken, deniz kabuğundan bir mühreyi çocukluğumdan kalma bir alışkanlıkla, kulağıma götürüp denizin sesinin iyice kısıldığını farkedince. 2. Son yirmi yılda babam hep üzerine oturduğu için neredeyse kıçının bir parçası olan kırmızı kadife minderin de parçalandığını görünce.

Tamir edilemez hasar dışında, evde her şey eski haline getirilince Hayriye'nin bu gece yatağını bizim odaya serme isteğini acımasızlıkla reddettim. "Çocuklar sabah şüphelenmesin," dedim ona. Ama doğrusu, çocuklarımla yalnız kalmak ve Hayriye'yi cezalandırmak istediğim içindi. Yatağa girdim, çok uzun bir süre uyuyamadım. Başıma gelen şeyin korkunçluğunu düşündüğüm için değil, başıma gelebilecekleri hesapladığım için.

XXXI : Benim Adım Kırmızı

Şehname şairi Firdevsi, Gazne'ye gelip Şah Mahmut'un sarayının şairlerince taşralı diye küçümsendikten sonra, ilk üç mısraı çok zor bir kafiyeyle biten bir dörtlüğün kimsenin tamamlayamadığı son mısrasını söyleyiverdiğinde ben orada, Firdevsi'nin kaftanının üzerindeydim. Şehname'nin efsane kahramanı Rüstem, kayıp atının peşinden uzak ülkelere gittiğinde sadağının üzerinde, efsane devi harika kılıcıyla ikiye böldüğünde akan kanların içinde, misafir kaldığı şahın güzel kızıyla geceyi sevişerek geçirdiğinde yorganın kıvrımları arasındaydım. Her yerdeydim ve her yerdeyim. Tur, kardeşi Ireç'in kafasını kalleşçe keserken, rüyalar kadar güzel efsane ordular bozkırda birbirlerine girerken ve İskender'in başına güneş geçtiği için güzel burnundan hiç durmadan akan kanı ışıl ışıl ışıldarken, ben oradaydım. Haftanın her bir günü, ayrı renk bir kubbenin altında, ayrı bir iklimden gelen harika bir güzelle geceyi geçirip onun anlattığı hikâyeyi dinleyen Sasani Şahı Behrem Gür'ün salı günü ziyaret ettiği ve resminden âşık olduğu güzelin elbisesinde ve Şirin'in, resmine bakarak âşık olduğu Hüsrev'in tacından kaftanına bütün kıyafetindeydim. Kaleleri kuşatan orduların bayraklarında, ziyafet sofralarının örtülerinde, padişah' lamı ayaklarını öpen elçilerin kadife kaftanlarında, çocukların hikâyelerine bayıldığı kılıcın resmedildiği yerdeydim. Hindistan ve Buhara'dan gelen tok kâğıtların üzerine güzel gözlü çırakların, usta nakkaşların bakışları altında narin

fırçalarla sürülüp, halılarını, duvar işlemelerini, boynu bükük güzel kadınların pencere aralığından sokağı seyrederken giydikleri gömlekleri, dövüşe tutuşan horozların ibiklerini, efsane ülkelerin efsane meyveleriyle narlarını, Şeytan'ın ağzını, çerçevelerin içindeki ince çizgiyi, çadırların kıvrım kıvrım işlemelerini, nakkaşın kendi keyfi için yaptığa çıplak gözle ancak görülür çiçekleri, şekerden yapılmış kuş heykellerinin vişneden gözlerini, çobanların çoraplarını, efsanelerden çıkma şafakları ve binlerce, on binlerce savaşçının, şahın, âşığın cesedini ve yaralarını gösterdim. Kanın çiçekler gibi açtığı savaş meclislerine, güzel oğlanlar ve şairler kırda şarap içip müzik dinlerken en usta şairin kaftanına, meleklerin kanatlarına, kadınların dudaklarına, ölülerin yaraları ve kanlar içindeki kesik kafalarına sürülmeyi severim.

Duyuyorum sorduğunuzu: 'Nedir bir renk olmak?

Renk gözün dokunuşu, sağırların müziği, karanlıkta bir kelimedir. On binlerce yıldır kitaptan kitaba, eşyadan eşyaya rüzgârın uğultusu gibi ruhların konuştuklarını dinlediğim için benim dokunuşumun meleklerin dokunuşuna benzediğini söyleyeyim. Bir yanım burada gözlerinize sesleniyor; o benim ağır yanım. Bir yanım havada bakışlarınızla kanatlanıyor; o benim hafif yanım.

Kırmızı olmaktan ne de mutluyum! İçim yanıyor; kuvvetliyim; farkedildiğimi biliyorum; bana karşı koyamadığınızı da.

Saklanmam: Benim için incelik, zayıflık ya da güçsüzlükle değil, kararlılık ve iradeyle gerçekleşir ancak. Kendimi ortaya koyarım. Başka renklerden, gölgelerden, kalabalıktan ya da yalnızlıktan korkmam. Ne de güzeldir beni bekleyen bir yüzeyi kendi muzaffer ateşimle doldurmak! Benim yayıldığım yerde gözler parıldar, tutkular kuvvetlenir, kaşlar kalkar, yürekler hızlanır. Bakın bana; ne kadar

güzel şey yaşamak! Seyredin beni; ne güzeldir görmek. Yaşamak görmektir. Her yerde görünürüm. Hayat benimle başlar, her şey bana döner, inanın bana.

Susun da dinleyin nasıl da böyle harika bir kırmızı olduğumu. Boyadan anlar üstat nakkaş, Hindistan'ın en sıcak yerinden gelen en iyi kırmızı böceğinin kurusunu kendi havanında elceğiziyle döve döve iyice toz edip, bunun beş dirhemini ve bir dirhem çöven ve yarım dirhem de lotor hazır etti. Üç okka suyu tencereye koyup, çöveni içine atıp kaynattı. Sonra lotoru suya koydu, güzelce karıştırdı. Bir güzel kahve içecek zaman kadar kaynattı, o kahveyi içerken, ben de, az sonra doğacak çocuk gibi sabırsızlanıyordum. Kahve aklını açıp, gözlerini cin gibi yapınca kırmızı tozunu tencereye attı, bu iş için kullandığı ince ve temiz çubuklardan biriyle güzelce karıştırdı. Şimdi gerçek bir kırmızı olacaktım ama kıvamım o kadar önemlidir ki; suyun hem boş yere kayırmaması lazım, hem de tabii biraz da kaynaması lazım. Çubuğun ucuyla bir parça sudan alıp başparmağının (öteki parmaklar katiyen olmaz) tırnağına sürdü. Ohh ne güzelmiş kırmızı olmak! Tırnağını kırmızıya boyadım, tırnağın kenarına su gibi akmadım; kıvamım iyiydi ama tortularım vardı. Tencereyi ocaktan indirdi, beni tertemiz bir kumaştan geçirip süzdü, daha da saf oldum. Sonra ateşe koydu, iki kere daha kaynatıp köpürttü beni, azıcık dövülmüş şap koydu, soğumaya bıraktı.

Birkaç gün geçti, orada, tencerenin içinde hiçbir şeye karışmadan durdum, içimden bütün sayfalara, her yere, her şeye sürülmek geçerken, öylece durmak kalbimi kırıyordu. Bu sessizlikte düşündüm kırmızı olmak nedir diye.

Bir keresinde, bir Acem şehrinde, kör bir nakkaşın ezberden çizdiği at resmindeki eğerin örtüsünün işlemelerine bir çırağın

fırçasıyla sürülürken iki üstat kör nakkaşın aralarında tartıştıklarını işitmiştim.

"Bütün nakış hayatımız boyunca şevk ve inançla çalıştığımız için sonunda tabii ki kör olan bizler, kırmızının nasıl bir renk, nasıl bir his olduğunu biliyor, hatırlıyoruz," dedi atı ezberden çizmiş olanı. "Ama ya anadan doğma kör olsaydık, güzel çırağımızın sürmekte olduğu bu kırmızıyı nasıl anlayacaktık?"

"Güzel bir mesele," dedi öbürü. "Ama renkler anlaşılmaz, hissedilir."

"Kırmızının hissini hiç görmemiş olana anlatın üstadım."

"Parmağımızın ucuyla dokunsaydık demirle bakır arasında olurdu. Avucumuzun içine alsaydık, yakardı. Tatsaydık tuzlu bir et gibi tok olurdu. Ağzımıza alsaydık doldururdu. Koklasaydık at gibi kokardı. Çiçek gibi koksaydı papatyaya benzerdi, kırmızı güle değil."

O zamanlar, yüz on yıl önce Frenk nakşı, şahların özendiği gerçek bir tehdit olmadığı ve efsane büyük üstatlar kendi usûllerine Allah'a inanır gibi inandıkları için, Frenk üstatlarının en sıradan kılıç yarasında ya da en bayağı çuhada bile kırmızının çeşit çeşit ara rengini kullanmalarını bir çeşit şerefsizlik ve acemilik olarak görüp gülüp geçtiler. Ancak acemi, kararsız ve iradesiz nakkaş bir kaftanın kırmızısı için farklı kırmızılar kullanır, dediler. Gölge bahane olamaz. Zaten tek bir kırmızı vardır ve yalnızca ona inanılır.

"Bu kırmızının anlamı nedir?" diye yine sordu atı ezberden çizmiş kör nakkaş.

"Renklerin anlamı orada karşımızda olmaları ve onları görmemizdir," dedi öteki. "Görmeyene kırmızı anlatılamaz."

"Münkirler, zındıklar, inançsızlar da Allah'ı inkâr etmek için onun gözükmediğini söylerler," dedi atı çizen kör nakkaş.

"Oysa o görene gözükür," dedi öteki usta. "Kuran-ı Kerim bu yüzden görenle görmeyenin hiç bir olmayacağını söyler."

Güzel çırak, atın eğerinin örtüsüne beni yavaş yavaş sürmüştü. Güzel bir nakşın siyah beyazına kendi doluluğum, gücüm ve canlılığımı yerleştirmek öyle hoş bir duygudur ki, kedi kılından fırça beni kâğıda yayarken sevinçten gıdıklanırım. Böylece ben renklendirdikçe sanki âleme 'ol' derim ve âlem benim kan rengimden olur. Görmeyen inkâr eder, ama her yerde ben varım.

XXXII : Ben, Şeküre

Sabah çocuklar uyanmadan önce yataktan çıktım, Kara'ya asılmış Yahudi'nin evine hemen gelmesini bildiren küçük bir mektup yazdım ve Hayriye'nin eline sıkıştırdım ki, koşa koşa Ester'e yetiştirsin. Hayriye mektubu alırken başımıza gelebilecek olanların korkusuyla daha bir pervasızca baktıysa da benim gözlerimin içine, ben de artık korkacak bir babam olmadığı için, yeni edinilmiş bir pervasızlıkla onun gözlerinin içine baktım. Bu da bundan sonra aramızdaki adabın ve kuralların ne renk olacağını belirlemiş oldu. Son iki yıl boyunca, Hayriye babamdan çocuk sahibi olur da cariye olduğunu unutup hanımlık taslar diye endişelendiğimi şimdi size itiraf edeyim. Çocuklar uyanmadan zavallı babamı ziyaret ettim ve taş kesilmiş, ama tuhaf bir şekilde yumuşaklığını kaybetmemiş elini saygıyla öptüm. Babamın ayakkabılarını, kavuğunu, mor feracesini sakladım ve çocuklar uyanınca onlara dedelerinin iyileştiğini, erkenden Mustafa Paşa'ya gittiğini söyledim.

Hayriye sabah gezintisinden geri gelip, kahvaltı için sofrayı sererken, turunç reçelinin yenilebilecek bir yanını da ortasına yerleştirirken ben, Ester'in, şimdi, Kara'nın kapısını çalmakta olduğunu düşünüyordum. Kar dinmiş, güneş çıkmıştı.

Asılmış Yahudi'nin bahçesine girdiğimde de aynı şeyi gördüm: Saçaklardan, pencerenin kenarlarından sarkan buzlar hızla

küçülüyor, küf ve çürümüş yaprak kokan bahçe güneşi istekle alıyordu. Kara'yı dün akşam, -haftalar önceymiş gibi uzak geliyordu bana onu ilk gördüğüm yerde beni bekler buldum. Peçemi kaldırdım ve dedim ki:

"Sevin, sevinmek gelirse içinden eğer. Artık aramızda babamın itirazlarına, karşı çıkmalarına, kuşkularına yer yok. Dün gece sen beni burada şerefsizce sıkıştırmaya çalışırken, birisi, iblisin teki, boş evimize girmiş ye babamı öldürmüş."

Kara'nın tepkisinden çok, benim niye böyle yukarıdan bakan ve içtenlikten biraz uzak bir edayla konuştuğumu merak ediyorsunuzdur. Cevabını ben de tam bilmiyorum. Belki ağlarım ve Kara bana sarılır ve ona sandığımdan daha hızla yaklaşırım diyedir.

"Evimizi didik didik etmiş, pek çok şeyi kırmış, belli ki öfke ve nefretle hareket etmiş. İşini bitirdiğini, bundan sonra bu iblisin köşesinde huzurla oturacağım sanmıyorum hiç. Babamın kitabının son resmini çalmış. Beni, bizleri, babamın kitabını ondan korumanı istiyorum. Ama bizi hangi sıfatla, hangi yakınlıktan koruyacaksın; işte şimdi mesele bu."

Bir şey söylemek için bir hamle yapacaktı, ama bakışlarımla, sanki bunu hep yaparmışım gibi, kolayca susturdum onu.

"Babam öldükten sonra, kadı gözünde benim velim kocam, kocamın ailesidir. Babam ölmeden önce bile böyleydi, çünkü kadıya göre kocam sağdır. Kocamın kardeşi, ağabeyinin yokluğunda benden istifade etmeye kalkıştığı ve bu edepsizlik ve beceriksizlik kayınpederimi tereddütte bıraktığı için babamın yanına dul düşmeden de dönebilmiştim. Şimdi, babam öldüğüne, bir erkek kardeşim dahi olmadığına göre büsbütün sahipsizim demektir. Ya da

sahibim hiç şüphesiz kocamın kardeşi ve kayınpederimdir. Onların zaten beni evlerine geri getirmek için harekete geçtiklerini, babamı zorlamak üzere olduklarını, beni tehditle sıkıştırmaya karar verdiklerini biliyorsun. Babamın öldüğü duyulur duyulmaz, beni eve götürmek için hemen harekete geçeceklerdir. O eve geri dönmek istemediğim için, babamın öldürüldüğünü saklıyorum. Belki de boşuna saklıyorumdur. Çünkü bunu onlar da yaptırmış olabilirler."

Asılmış Yahudi'nin kırık kepenkleri ve yırtık pencereleri arasından içeri zarafetle süzülen ince bir ışık huzmesi, odanın yıllanmış tozunu aydınlatarak Kara ile aramıza tam bu anda girdi.

"Babamın öldürüldüğünü yalnız bu sebepten saklamıyorum," dedim gözlerimi Kara'nın aşktan çok dikkatle bakmalarına sevindiğim gözlerine dikerek. "Babam öldürüldüğünde nerede olduğumu kanıtlayamamaktan korkuyorum. Hayriye'nin, tanıklığının hiçbir değeri olmasa da, aleyhime -benim değilse de babamın kitabının aleyhine- döndürülen dolapların parçası olmasından korkuyorum. Elle tutulur bir velim, bir sahibim kalmamışken babamın öldürüldüğünü ilan etmemin, cinayeti kadıya kabul ettirmek bakımından ilk başta bir kolaylık yaratsa da, daha sonraları, sırf demin saydığım nedenlerden -mesela Hayriye babamın seninle evlenmemi istemediğini biliyor olabilir- başıma bela olacağını çok iyi tahmin edebiliyorum."

"Baban benimle evlenmeni istemiyor muydu?" diye sordu Kara.

"İstemiyordu, çünkü bildiğin gibi senin beni alıp ondan uzağa götürmenden korkuyordu. Şimdi sen artık babama bu kötülüğü yapamayacağına göre, bu durumda, bizim evlenmemize zavallı babacığımın da hiçbir şekilde itirazı olmazdı. Senin bir itirazın var mı?"

"Yok güzelim."

"İyi. Benim velimin de senden hiçbir para ve altın talebi de yoktur. Kendi adıma kendi nikâh şartlarımı konuşmak gibi bir edepsizlik ettiğim için af dilerim. Ama tafsilatına ne yazık ki hemen şimdi girmek zorunda olduğum bazı nikâh şartlarım da vardır."

Uzun bir süre sustuğum için, "Evet," dedi Kara geciktiği için özür dileyen bir havayla.

"Birincisi," diye başladım, "bana tahammül edilemeyecek kadar kötü davranırsan ya da üzerime bir başkasıyla evlenirsen beni nafakayla boşamış sayılacağına dair iki şahit önünde yemin edeceksin. İkincisi, sebepli sebepsiz altı aydan fazla evini terk eder ve geri dönmezsen benim boş sayılacağıma ve bana nafaka bağlanacağına dair iki şahit önünde yemin edeceksin. Üçüncüsü, evlendikten sonra tabii ki evime taşınacaksın, ama babamı katleden alçak bulununcaya, ya da sen buluncaya -ona kendi elimle işkence etmek isterim!- ve Padişahımızın kitabı senin hüner ve gayretinle bitirilip ona şerefle teslim edilinceye kadar benimle aynı yatağı paylaşmayacaksın. Dördüncüsü, o yatağı benimle paylaşan oğullarıma onlar senin oğullarınmış gibi sevgi duyacaksın."

"Peki."

"İyi. Önümüzdeki bütün engeller bu hızla ortadan kalkarsa dünya evine çok yakında gireceğiz demektir."

"Dünya evine evet, ama aynı yatağa değil."

"Her şeyin başı evlilik," dedim. "Önce onu halledelim. Aşk evlilikten sonra gelir. Unutma: Evlenmeden önce alevlenen aşk

yangını evlilikle söner ve geriye boş ve kederli bir yangın yeri kalır. Evlendikten sonra duyulan aşk da biter elbette, ama onun yerini mutluluk alır. Buna rağmen bazı aceleci budalalar evlenmeden önce âşık olup yana yana bütün aşkı tüketirler. Niye? Çünkü hayatta en büyük amacı aşk sanırlar."

"Nedir doğrusu?"

"Doğrusu mutluluktur. Aşk da evlilik de onu elde etmeye yarar: Bir koca, bir ev, çocuklar, bir kitap. Benim bu kocası kayıp, babası mevta olmuş halimin bile, senin o kupkuru yalnızlığından iyi olduğunu görmüyor musun? Bütün gün gülüşerek, dövüşerek seviştiğim oğullarım olmasa ölürüm. Sen, benim bu halime özendiğin, hatta geceyi benimle aynı yatakta olmasa bile, babamın cesediyle ve çocuklarımın kalabalığıyla aynı çatı altında geçirmeye için için can attığın için, şimdi diyeceklerimi can kulağıyla dinleyeceksin."

"Dinliyorum."

"Boşanabilmem için çeşit çeşit yollar var. Yalancı şahitler, sefere çıkmadan önce kocamın beni şartlı boşadığına tanıklık edip, mesela, iki yılda seferden dönmezsem karım boş olsun diye yemin etmiştir, diye yalan yere yemin edebilirler. Ya da, daha doğrudan, kocamın cesedini savaş meydanında gördüklerini, renkleri ve ayrıntılarına girerek yemin edebilirler. Ama evdeki cesedi ve kayınpederimle kayınbiraderimin itirazlarını göz önüne alırsan, bu yalancı tanıklıklar çok çürük yollar ve akıllı, tedbirli kadılar da korkup razı olmazlar. Kocamın beni nafakasız bırakıp dört yıldır seferden dönmemesine bakarak, mezhebi bizler gibi Hanefi olan kadılar da boşayamaz beni. Ama Üsküdar kadısı, benim durumumda olan ve Acem savaşları yüzünden sayıları her gün artan kadınların boşanmasına imkân vermek için, Padişahımız Hazretleri'nin ve Şeyhülislam'ın göz

yummasıyla, arada bir yerini mezhebi Şafii olan naibine bırakıyor, o da bizleri şakır şukur boşayıp nafaka bağlıyormuş. Şimdi eğer benim durumuma dürüstçe tanıklık edecek iki adam bulup, onlara hemen biraz para verip, birlikte Üsküdar'a geçip, kadıyı ayarlayıp, beni boşatmak için yerini naibinin almasını sağlayıp, bu şahitlerle beni boşatan bir de kadı defterine boşanmanın kaydını yaptırıp, bu yolda bir kâğıt, bir hüccet de hemen alır ve boşanmamın hemen ardından hiç beklemeden evlenmemin de caiz olduğunu yine başka bir kâğıtla sağlama bağlarsan ve bütün bunları bu öğleden sonraya kadar yapıp, bu yakaya geçersen, akşamüstü bizi hemen nikahlayacak bir imam bulmak hiç zor olmayacağına göre, bu gece benim kocam olarak benimle ve çocuklarımla aynı çatı altında kalabilir, böylece bizleri o iblisin korkusuyla geceyi tir tir titreyip evin tıkırtılarını dinleyerek geçirmekten, sabah da babamın vefatını duyurduğumuzda, beni ele güne karşı sahipsiz zavallı kadın durumuna düşmekten kurtarırsın."

"Evet," dedi Kara iyimserlikle ve biraz da çocuksulukla. "Evet. Seni alıyorum."

Kara ile, yukarıdan bakan ve içtenlikten uzak bu dille niye konuştuğumu bilmediğimi söylemiştim ya demin. Şimdi biliyorum: Kendimin bile gerçekleşebileceklerine zor inanabildiğim şeylere, küçükken sersemliğini bildiğim Kara'yı ancak bu edayla ikna edebileceğimi seziyormuşum meğer.

"Boşanmamın ve akşam üstü inşallah kıyılacak nikâhımızın geçersiz olduğunu iddia edecek olanlara, babamın kitabı bitmesin diye kötülükler edeceklere, düşmanlarımıza karşı yapmamız gereken pek çok şey var, ama zaten şimdi benimkinden de kanşık olan aklını daha karıştırmayayım."

"Aklın hiç karışık değil," dedi Kara.

"Çünkü bunlar benim akıllarım değil, yıllarca babamla konuşa konuşa ondan öğrendiğim şeylerdir," dedim. Hepsini benim kadın aklımdan çıkma sanmasın ve dediklerime inansın diye.

Beni çok zeki bulup bunu yüzüme söyleyebilecek erkeklerin hepsinin söyledikleri şeyi söyledi Kara.

"Çok güzelsin."

"Evet," dedim. "Zekâmın övülmesi çok hoşuma gider. Ben küçükken babam da çok yapardı bunu."

Ben gelişip serpildikten sonra babam benim zekâmı övmeyi. bıraktı diyecektim ki ağlamaya başladım. Ağlarken sanki kendi içimden çıkıp benden ayrılmış başka bir kadın oluyordum ve bir kitabın sayfasındaki acıklı bir resme bakarak dertlenen okur gibi, kendi hayatımı dışarıdan görüyor ve kendime acıyordum, insanın kendi dertlerine, başkalarının derdiymiş gibi gözyaşı dökmesinde öyle saf bir yan var ki, Kara bana sarıldığında içimize iyilik yayıldı Ama bu sefer de, biz birbirimize sarıldığımızda iyilik aramızda kalıyor, çevremizdeki düşmanların âlemine varamıyordu hiç.

XXXIII : Benim Adım Kara

Dul, yetim ve mahzun Şekürem tüy gibi adımlarla çekip gidince, ondan bana geçen bir badem kokusu ve evlilik hayalleriyle asılmış Yahudi'nin evinin sessizliği içinde kalakaldım. Kafam karmakarışıktı, ama bana neredeyse acı vererek hızla çalışıyordu da. Eniştemin ölümüne bile yeterince üzülemeden koşar adım ben de evime döndüm. Bir yandan Şeküre beni aldatıyor, beni büyük bir kumpasın parçası olarak kullanıyor diyen bir kuşku kurdu içimi yiyor, bir yandan da, mutlu evlilik hayalleri gözümün önünden hiç gitmiyordu.

Evde, sabahın bu vaktinde nereye gidip nereden döndüğümü çıkarmak için beni kapı eşiğinde sorguya çeken ev sahibem karıya laf yetiştirdikten sonra, odamda şiltemin içine gömdüğüm kemerimin astarı içinden yirmi iki tane Venedik altını çıkarıp, titreyen parmaklarla keseme koydum. Tekrar sokaklara döndüğümde, Şeküre'nin nemli, kederli, kara gözlerinin aklımdan bütün gün hiç çıkmayacağını hemen anladım.

Önce Venedik aslanlarının beşini sürekli gülümseyen bir Yahudi sarrafa bozdurdum. Sonra, adım sevemediğim için şimdiye kadar size söylemediğim mahalleye (şimdi söyleyeyim: Yakutlar) ölü Eniştemin ve Şeküre'nin çocuklarıyla beni beklediği evin sokaklarına düşünceler içinde döndüm. Sokaklarda koşar gibi yürürken yüksek bir çınar ağacı, Eniştemin öldüğü gün harika evlilik hayaleri ve

tasarılarıyla eteklerim zil çalarak yürüdüğüm için beni aşağı gördü. Derken, buzlar eridiği için tıslaya tıslaya akan mahalle çeşmesi "aldırma," dedi bana, "işlerini ayarla ve mutlu olmaya bak". "İnanma ona ," diye aklımı tırmıkladı daha sonra bir köşede yalanmakta olan uğursuz bir kara kedi, "sen kendin dahil herkes, Enişte'nin katlinde parmağın var diye şüpheleniyor senden."

Kedi yalanmayı bıraktı da bir an sihirli gözleriyle göz göze geldik. Ahalisi şımarttığı için küstah olur bu İstanbul'un kedisi, bilirsiniz.

Kocaman kara gözlerinin kapakları yarı düşük durduğu için sürekli uykulu gözüken İmam Efendi'yi evinde değil, mahalle camimin avlusunda gördüm ve mahkemede şahadet etmenin ne zaman zaruri, ne zaman ihtiyari olduğunu, bu pek yaygın hukuki soruyu yönelttim ve mağrur bir edayla verdiği cevabı ilk defa duyuyormuş gibi kaşlarımı kaldırarak dinledim. Bir hadisede başka şahitlerin bulunması halinde şahitlik ihtiyaridir, diye açıkladı İmam Efendi, ama tek şahit olması durumunda Allah'ın emriydi tanıklık etmek.

"Benim de derdim bu ya işte," diye girdim söze. Herkesin bildiği bir konuda, bütün tanıklar bu ihtiyari durum bahanesi arkasına sığınıp üşengeçlik edip, mahkemeye gitmedikleri için benim yardım ettiğim insanların çok acele işleri görülmüyordu.

"Eh," dedi İmam Efendi, "sen de kesenin ağzını aç biraz."

Ben de açıp içindeki Venedik altınlarını gösterdim ona: Caminin geniş avlusu, imamın yüzü, hepimiz bir anda altının ışıltısıyla aydınlandık. Meselenin ne olduğunu sordu.

Kim olduğumu anlattım. "Enişte Efendi hasta," diye açıkladım. "Ölmeden önce kızının dulluğu resmiyet kazansın, nafakası

bağlansın istiyor."

Üsküdar kadısının naibi dememe bile gerek kalmadı. Her şeyi anlayan İmam Efendi, bahtsız Şeküre Hanım için uzun zamandır zaten bütün mahallenin dertlendiğini, geç bile kalındığını söyledi. Ayrılmak için gerekli ikinci şahidi Üsküdar kadısının kapısında ayarlayacağımıza, İmam Efendi kardeşini getirecekti. Şimdi, bir altın da onun için verirsem, mahallede yaşayan ve Şeküre'nin ve yetimlerinin derdini bilen kardeşe de sevap etmiş olacaktım.

İmam Efendi'nin kendisine iki altın göstermiştim, ikinci şahit için bir indirim de yapıyordu; hemen anlaştık. İmam Efendi kardeşine gitti.

Günümüzün bundan sonrasında, Halep kahvehanelerinde meddahların hem oynayıp hem anlattığını gördüğüm kovalamalı hikâyelere benzer bir yan var. Bu hikâyeleri mesnevi şeklinde yazdırıp kitap yapanlar, onları güzel hatla yazdırsalar bile, fazla macera, fazla hile var diye ciddiye hiç mi hiç almaz, nakşettirip resimletmezler. Ben ise gün boyunca maceramızı aklımın sayfalarına dört meclis ile toparlayıp, nakşedip, resimledim.

BİRİNCİ MECLİSTE Unkapanı'ndan binip Üsküdar'a gittiğimiz dört kürekli kırmızı sandalın içinde, Boğaz'ın sularının ortasında palabıyıklı, iri pazılı kürekçiler arasında resmetmeli bizleri nakkaş. İmam ile karanlık suratlı sıska kardeşi, hiç hesapta olmayan gezintiden memnun, kürekçilerle yarenlik ederken, ben fakir, sandalın burnunda gözlerimin önünde bitip tükenmeyen mutlu evlilik hayalleri, güneşli kış sabahında her zamankinden daha berrak gözüken Boğaz'ın akıntılı sularının dibinde bir uğursuzluk işareti, mesela bir korsan gemisinin leşini görürüm diye korkuyla dibe bakıyordum. Demek ki nakkaş denizi ve bulutları ne kadar neşeli renklerle çizerse çizsin, benim mutluluk hayallerim kadar şiddetli

korkularıma denk olacak kadar karanlık bir şey, mesela dehşetengiz bir balık çizip koymalı Boğaz'ın dibine ki, maceramızın okuru, o anda her şeyi pespembe aydınlık sanmasın.

İKİNCİ resmimiz padişahların saraylarını, Divan toplantılarını, Frenk elçilerinin kabulünü, kalabalık ev içlerini gösterir ayrıntılı ve iyi düzenlenmiş resimlerin Behzat'a layık inceliklerini, yani resim içi şakalaşma ve istihzayı hesaba katmalı. Yani, bir köşede Kadı Efendi, dur der gibi açtığı eliyle bana ve uzattığım rüşvete asla ve hayır işareti yaparken, öteki eliyle mahcup bir şekilde benim Venedik altınlarımı cebine indirmeli ve bu rüşvetin daha sonra sonucu olacak şey de aynı anda resimde gözükerek, Üsküdar kadısının yerine Şafii naibi Şahap Efendi oturuyor olarak çizilmeli. Birbirlerini bir zaman sırasıyla izleyen olayları, bir resimde aynı anda resmedebilmek, ancak zeki nakkaşların sayfanın istifinde gözetecekleri bir kurnazlıkla halledilebilir. Böylece, mesela, benim verdiğim rüşveti gören göz, resmin başka bir yerinde minderinde bağdaş kurup oturanın naip olduğunu görünce, hikâyemizi okumasa bile, hemen iki Venedik altınını cebine indiren, Kadı Efendi'nin yerini Şeküre'yi boşasın diye Şafii naibine yaktığını anlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ resim de aynı meclisi göstermeli, ama bu sefer, duvarlar nakşedilirken, kıvrım kıvrım dalları daha az geçit veren Çin usûlü süslemeler kullanılmalı ve bunlar daha karanlık bir renge boyanmalı ve kadı naibinin üzerine meraklı ve renkli bulutlar oturtulmalı ki, hikâyemizde bir oyun olduğu anlaşılsın. Kadı naibinin huzuruna teker teker çıkmalarına rağmen, resimde birlikte gösterilmesi gereken imam ile kardeşi, mahzun Şeküre'nin kocasının dört yıldır savaştan dönmediğini, kocası kendisine bakmadığı için Şeküre'nin yokluk içinde olduğunu, iki yetim çocuğunun gözü yaşlı ve aç olduğunu, hâlâ evli sayıldığı için bu yetimlere babalık edecek bir talip

çıkmadığını, hatta evli olduğu için Şeküre'ye kocasından izinsiz borç para bile verilemediğini öyle bir anlattılar ki, sağır duvarlar bile gözyaşlarıyla hemen onu boşarlardı, ama kalpsiz naip hiç oralı olmadı da Şeküre'nin velisi kimdir diye sordu. Bir an kararsızlık geçirdikten sonra atıldım ve Padişahımıza çavuşluk ve elçilik yapmış olan muhterem babası sağdır dedim.

"O mahkemeye gelmeden asla boşamam!" dedi naip.

Bir telaşla, bu sefer, Enişte Efendimin hasta yatağında can çekiştiğini, Allah'tan son dileğinin kızının boşandığını görmek olduğunu, benim ona vekalet ettiğimi anlattım.

"Boşanacak da ne olacak!" dedi naip. "Ölen bir adam, kızının zaten çoktan savaşlarda yitip gitmiş kocasından boşanmasını niye o kadar istesin. Ha bak, kızının evleneceği iyi bir kısmeti, güvenilir bir damat adayı varsa o zaman anlarım, çünkü gözü arkada kalmaz."

"Var naip efendi," dedim.

"Kim?"

"Ben!"

"Olur mu? Velinin vekilisin sen!" dedi kadının naibi. "Ne iş yaparsın?"

"Yaban illerinde paşalara katiplik, mektupçuluk, defterdar yardımcılığı yaptım. Padişahımıza sunacağım bir Acem savaşları tahini bitirdim. Resimden nakıştan anlarım. Ben bu kızın aşkından yirmi yıldır yanıyorum."

"Akrabası mısın?"

Kadı naibinin yanında, hiç beklemediğim bir anda, el etek öper bir hale gelmekten, kendi hayatımı sırsız, esrarsız bir eşya gibi bir anda sehpanın üzerine koyuvermemden öyle utandım ki sustum.

"Şalgam gibi kızaracağına cevap ver. Yoksa boşamam onu."

"Teyzemin kızıdır."

"Hmm, anladım. Mutlu edebilecek misin onu?"

Sorarken eliyle de edepsiz bir el işareti yapmıştı. Nakkaş resmetmesin bu çirkinliği. Yüzümün ne kadar kızardığını göstersin, yeter.

"Geçimim yerindedir."

"Şafii mezhebinden olduğum için, kocası dört yıldır savaştan dönmemiş bu bahtsız Şeküre'yi boşamamın kitaba ve itikadıma aykırı hiçbir yanı yoktur," dedi naip efendi. "Onu boşadım. Artık kocası savaştan dönüp de bir hak iddia edemez üzerinde."

Bundan sonraki resim, yani DÖRDÜNCÜSÜ naibin kara mürekkeple hareketlendirdiği itaatkâr harf ordularıyla boşanmayı sicile geçirişim ve arkasından Şeküreciğimin artık dul olduğunu ve hemen yeniden evlenmesinde bir sakınca olmadığını beyan eden kâğıdı mühürleyip bana verişini göstermeli. O anda hissettiğim mutluluğun iç ışıltısı ne mahkemenin duvarlarını kırmızıya boyayarak, ne de resme kan kırmızısı çerçeveler çizerek ifade edilebilir. Kızkardeşlerini, kızlarını, ablalarını boşatmak için koşup yetişen diğer erkeklerin ve yalancı tanıkların kadının kapısı önünde biriken kalabalığının arasından koşarak dönüş yoluna çıktım.

Boğaz'ı geçip, doğru Yakutlar mahallesine çıkınca, nikâhımızı kıymaya da talip olan anlayışlı İmam Efendi'yi ve kardeşini başımdan savdım. Sokakta gördüğüm herkesin benim erişmekte olduğum inanılmaz mutluluğu kıskanarak arkamdan bir dolaplar çevirmekte olduğunu hemen anladığım için, Şeküremin sokağına koşa koşa gittim. Uğursuz kargalar içeride bir ölü olduğunu nereden anlamışlardı da kiremitlerin üstünde zıp zıp zıplayacak kadar keyiflenmişlerdi? Eniştem için doya doya kederlenememek, bir gözyaşı bile dökememek içimi burkuyordu, ama evin sıkıca kapanmış kepenklerinden, kapısından, sessizlikten, hatta nar ağacından her şeyin yolunda gitmekte olduğunu anladım hemen.

O ara sezgiyle alelacele hareket ettiğimi anlamışsınızdır. Yerden kaptığım bir taşı avlu kapısına fırlattım da ıskaladım! Bir taş da ve attım, dama isabet etti. Bir öfkeyle evi taş yağmuruna tuttum. Derken bir pencere açıldı. Dört gün önce, çarşamba günü, nar ağacının dalları arasından Şeküre'yi ilk gördüğüm ikinci kat penceresiydi bu. Orhan orada belirdi, kepengin aralığından Orhan'ı azarlayan Şeküre'nin sesini işittim, sonra da kendisini gördüm. Bir an umutla bakıştık güzelimle. Ne de hoştu, ne de güzel. "Bekle " anlamına gelebilecek bir işaret yapıp pencereyi kapadı.

Akşama daha çok vakit vardı; boş bahçede dünyanın, ağaçların, çamurlu sokağın güzelliğine hayran olarak umutla bekledim. Çok geçmeden Hayriye, sanki bir cariye değil de hanımefendi gibi giyinmiş, örtünmüş olarak geldi. Birbirimize yaklaşmadan incir ağaçlarının arkasına çekildik.

"Her şey yolunda," dedim ona. Kadıdan aldığım yazıyı gösterdim. "Şeküre boşandı. Şimdi öte mahalleden bir imam..." Bulacağım, diyecektim, "İmam geliyor," deyiverdim. "Şeküre hazır olsun."

"Şeküre Hanım küçük de olsa, gelin alayı olsun, mahalleli eve gelsin, düğün yemeği yensin istiyor. Kazanda bademli, kuru kay ısılı pilav yaptık."

Hevesle, daha neler pişirdiklerini de anlatacaktı belki, sözünü kestim. "Eğer düğün bu kadar dallanıp budaklanırsa," dedim, "Hasanla adamları haber alırlar, düğünü basarlar, rezalet çıkarıp nikâhı geçersiz kılarlar da biz bir şey yapamayız. Bir çuval incir berbat olur. Yalnız o Hasan ve kayınpederden değil, Enişte Efendimizi katleden iblisten de sakınmalıyız. Korkmuyor musunuz?"

"Korkmaz mıyız?" dedi, ağlamaya başladı.

"Kimseye bir şey söylemeyeceksiniz," dedim. "Enişte'yi de alın, geceliğini giydirin, yatağını serip ölü değil, hastaymış gibi yatırın, başucuna bardaklar, şuruplar koyun, kepengini kapayın. Odasında lamba olmasın ki nikâhta Şeküre'nin velisi hasta babası olabilsin. Gelin alayı olmaz, son anda üç beş komşu çağırırsınız, o kadar. Onları çağırırken, Enişte Efendi'nin son isteğinin bu olduğunu söylersiniz... Bu mutlu değil, gözü yaşlı bir düğün olacak. Bu işin altından kalkamazsak bizi dağıtırlar, seni de cezalandırırım, anlıyor musun?"

Ağlayarak başını salladı. Beyaz atıma binip, şahitlerimi alıp, çok geçmeden eve geleceğimi, Şeküre'nin hazır olmasını, bundan sonra evin efendisinin ben olacağımı, şimdi de berbere gittiğimi söyledim ona. Bütün bunları daha önceden tasarlamış değildim hiç. O sırada konuşurken aklıma geliyordu her şey ve kimi savaşlarda hissettiğim gibi, Allah'ın çok sevdiği ve kayırdığı bir kulu olduğuma, O'nun beni koruduğuna, bu yüzden işlerin yolunda gideceğine inanıyordum. Bu güveni bir kere içinizde hissederseniz aklınıza ne gelir, içinize ne doğarsa yaparsınız ve yaptıklarınız da doğru çıkar.

Yakutlar mahallesinden Haliç'e doğru dört sokak yürüdüm komşu mahalle, Yasin Paşa'nın camiinin kara sakallı, nur yüzlü imamını elinde bir süpürge sopası, çamurlu avluda arsız köpekleri kovalarken buldum. Derdimi anlatıp, teyze kızımın babasına Allah'ın emrinin gelmekte olduğunu, ölen babanın son isteği üzerine kızla ikimizin evleneceğimizi, kızın savaştan dönmeyen kocasından, bugün, Üsküdar kadısının kararıyla boşandığını belirttim. İmamın, şer'i hüküm gereği, evli kadının boşandıktan sonra yeniden evlenebilmesi için bir ay beklemesi gerektiği yolundaki itirazına, ben Şeküre'nin eski kocasının dört yıldır ortalıkta olmadığı için karısını gebe bırakmasına imkân olmadığını söyleyerek ve Üsküdar kadısının kadını zaten bu sabah bu amaçla boşadığını ekleyip verdiği kâğıdı göstererek karşılık verdim. İmam Efendi nikâha mâni hiçbir şey olmadığından emin olsun dedim. Evet, gelin kan akrabam idi, ama teyze kızı olmak nikâha engel değildi; önceki nikâhı kamilen sona ermişti; aramızda ne din farkı vardı, ne seviye, ne de servet farkı. Peşinen uzattığım altınları kabul eder, bütün mahallenin gözü önünde alenen yapılacak düğünde nikâhı kıyarsa, dul kadının yetimlerine de bir sevap etmiş olacaktı. Bademli, kuru kayısılı, iç pilavı sever miydi İmam Efendi?

Severmiş, ama gözü avlu kapısındaki köpeklerdeydi hâlâ. Altınları aldı. Düğünlük esvaplarını giyip, saçına sakalına, kavuğuna bir bakacak ve nikâhı kıymak üzere gelecekti. Evi sordu, tarif ettim.

On iki yıldır hayallerini kurduğu nikâh ne kadar aceleye gelirse o damadın bütün telaşı ve tehlikeleri unutup kendini bir berberin şefkatli ellerine ve tatlı gevezeliklerine bırakıp düğün traşı olmasından tabii ne olabilir? Ayaklarımın beni kendiliğinden oturduğu berber, rahmetli Eniştemin, teyzemin, güzel Şeküre'nin, çocukluğumuzdan yıllarca sonra terk ettikleri Aksaray'daki harap

evin sokağında, çarşı tarafındaydı. Buraya yıllar sonra ilk döndüğüm gün, beş gün önce göz göze geldiğim berber, bu sefer içeri girince beni kucakladı ve gerçek bir İstanbul berberinin yapacağı gibi aradaki on iki yıl nerelere kaybolduğumu soracağına, en son mahalle dedikodularına ve hayat denen o manalı yolculuğun sonunda hepimizin varacağı yerin işaret ettiği sonuca getirdi sözü.

Sanki on iki yıl değil, on iki gün önce buradaydım diyemeyeceğim. Berber ustamız yaşlanmış, üzeri benlenen ellerindeki usturanın titreye litreye yanağımın üzerinde raksetmesinden anlaşıldığı gibi, kendini içkiye fazlasıyla vermiş ve ustasına hayranlıkla bakan pespembe derili, güzel dudaklı, yeşil gözlü bir oğlanı çırak almıştı kendine. On iki yıl öncesine göre bir temizlik ve düzen de vardı içeride. Kaynar su döküp dibindeki musluktan saçlarımı, yüzümü titizlikle yıkadığı satıl, tavandan yeni bir zincirle tutturulmuştu. Geniş ve eski leğenleri kalaylı, mangalı temiz, passızdı ve akik saplı usturaları keskindi. On iki yıl önce bağlamaya üşendiği ibrişimden tertemiz bir peştemal vardı üzerinde. Yaşına göre uzun boylu, narin vücutlu, o zarif çırağı yanına alınca, ustanın dükkânına ve kendisine çekidüzen verdiğini düşündüm ve ister istemez evliliğin bekâr erkeğin yalnız evine değil, işine, dükkânına da yeni bir hayatiyet ve bereket vereceğini hayal ederek, kendimi gül kokulu, sıcak sulu sabunlu berber keyiflerine bıraktım.

Ne kadar zaman geçmişti bilmiyorum; berberin mahir parmakları ve küçük dükkânı tatlı tatlı ısıtan mangalın sıcaklığı ile erimiş, hayatın, onca eziyetten sonra, bugün sanki karşılıksız bir şekilde birdenbire bana en büyük hediyeyi sunuvermesi üzerine, yüce Allah'a şükran ve yarattığı âlemin hangi esrarlı terazinin dengesinden çıktığına derin bir merak ve biraz sonra efendisi olacağı evde yatağında ölü yatan Enişte'ye de bir keder ve acıma duyarak

harekete geçmeye hazırlanıyordum ki, berberin sürekli açık duran kapısında bir hareket oldu, dönüp baktım: Şevket!

Telaşlı, ama kendine güvenen bir tavırla bir kâğıt uzatıyordu. Ona hiçbir şey diyemeden, en kötü haberi bekleyerek, içim rüzgârlarla ürpererek okudum:

"Gelin alayı olmazsa evlenmem. - Şeküre"

Kolundan zorla çekip Şevket'i kucağıma aldım. "Can baş üstüne sevgilim!" diye yazabilmek isterdim Şeküreme. Ama okuma yazma bilmez berberde kalem hokka ne gezer! Böylece, ihtiyati bir hesapçılıkla Şevket'in kulağına, annesine "Peki," dediğimi fısıldadım. Aynı fısıltıyla, dedesi nasıldır, diye sordum.

"Uyuyor."

Şimdi anlıyorum ki, Şevket ile beraber sizler de, Eniştemin ölümü (Şevket başka şeylerden şüpheleniyor tabii) yüzünden benden kuşkulanıyorsunuz. Yazık! Zorla öptüm onu. Şevket benden hiç hoşlanmadan gitti. Düğün sırasında da üzerinde bayramlık elbiseleri bana uzaktan düşman düşman baktı.

Şeküre baba evinden damadın evine gitmediği, tam tersi, ben Şeküre'nin baba evine içgüveysi olarak girdiğim için, gelin alayı da bu özel duruma uygun oldu. Tabii ki başkalarının yaptığı gibi zengin arkadaşlarımı, akrabalarımı giyindirtip kuşandırtıp atlarına bindirip Şeküre'nin kapısına dayandıracak halim yoktu. Ama yine de, İstanbul'a geldikten sonraki altı gün boyunca rastladığım çocukluk arkadaşlarımdan ikisini (biri benim gibi kâtip olmuş, öteki bir hamamı işletiyordu) tıraş sırasında bana mutluluklar dilerken gözleri sulanan sevgili berberimi yanıma aldım; kendim de altıma, ilk gün bindiğim

beyaz atımı çektim ve Şeküreciğimin kapısına, sanki onu bu evden alıp başka bir eve, başka bir hayata götürecekmişiz gibi dayandık.

Kapıyı açan Hayriye'ye yüklü bir bahşiş verdim. Şeküre üzerinde kıpkırmızı gelin giysileri ve başından tâ aşağıya inen pembe simli bir gelin teli, içeriden gelen ağlamalar, hıçkırıklar, iç çekmek (bir kadın çocuklara bağırdı) haykırışlar ve maşallahlar arasından evden çıkıp yedekte getirdiğimiz bir ikinci beyaz ata hünerle bindi. Berberin son anda bana acıyıp ayarladığı bir davulcuyla zurnacı önümüzde ağırca bir gelin havası tutturup harekete geçince, fakir, kederli, ama mağrur gelin alayımız yola koyuldu.

Atlarımız harekete geçer geçmez, gelin alayının Şeküre'nin nikâhını sağlama bağlamak için her zamanki kurnazlığıyla ayarladığı bir şey olduğunu kavradım. Gelin alayımız sayesinde nikâh, son anda da olsa, bütün mahalleye duyurulmuş, böylece, aslında herkesçe onaylanmış olacağına göre, daha sonra evliliğimize yapılabilecek itirazlar zayıf kalacaktı. Öte yandan, evlenmek üzere olduğumuzu böylesine açıkça duyurmak, düşmanlarımıza, Şeküre'nin eski kocasına ve ailesine meydan okur gibi göstere göstere düğün yapmak da daha işi baştan tehlikeye atıyordu. Bana kalsaydı, Şeküre ile kimseciklere duyurmadan, düğün yapmadan gizlice nikahlanır, onun kocası olur ve evliliği ondan sonra savunurdum.

Gelin alayının önünde, masallardan çıkma nazlı beyaz atımın üzerinde, mahallenin sokaklarında ilerlerken gözüm bir sokak aralığından, ya da karanlık bir avlu kapısından fırlayıp üzerimize saldıracak olan Hasan'ı ve adamlarını korkuyla arıyordu. Kapı önlerinde, duvar diplerinde durup bizim tuhaf gelin alayına, olup biteni tam da anlayamadan, ama saygısızlık da etmeden bakan

ihtiyarları, mahallenin yetişkin erkeklerini, durup bizi selamlayan yabancıları gördüm. Hiç de istemeden girdiğimiz küçük çarşı yerinde rengârenk ayvalarından, havuçlarından, elmalarından fazla ayrılamadan bizimle üç-beş adım yürüyüp "maşallah," diyen manavın keyfinden, kederli bakkalın gülümseyişinden, poğaçalarının yanığını çırağına kazıtan fırıncının onaylayan bakışlarından, aslında Şeküre'nin fısıltı ve dedikodu ağını ustalıkla harekete geçirdiğini, boşanmasının ve benimle evlenmesinin mahallede kısacık bir sürede duyulup kabul gördüğünü hemen anladım. Yine de, ama tatsız ve beklenmedik bir baskına, hatta bir laf atmaya, çirkin bir söze karşı her an tetikteydim. Bu yüzden, çarşıdan çıkarken bağırışlar çağırışlar, şakalaşmalar arasında peşimize takılan, bahşiş isteyen çocuk kalabalığından hiç şikâyetçi olmadım: Onların getirdiği neşe, gürültü ve kalabalığın bizi koruduğunu ve onayladığını pencere aralıklarından, kafeslerin, kepenklerin arasından hayal meyal gördüğüm kadınların gülümsemelerinden anladım sonunda, çok şükür, tekrar çıktığı yere gerisin geriye eve doğru kıvrılarak dönen gelin alayının aldığı yoldaydı gözüm ama kalbim, Şeküre'nin yanında, onun kederindeydi. Babasının öldürüldüğü gün evlenmek zorunda kalmasının talihsizliği değildi aslında, beni onun için hüzünlendiren; düğünün bu kadar gösterişsiz ve fakir olmasıydı. Koşumları gümüşten, eğerleri işlemeli atlara, o atların üzerinde samurdan, ipekten, altın işlemeli kıyafetler giymiş binicilere, yüzlerce at ve araba yükü hediyeye ve çeyize ve peşi sıra sürükleyeceği onlarca paşa kızına, sultana ve arabalarda oturup eski günlerin zenginliğini anlatan yaşlı harem kadınlarının kalabalığına layıktı Şekürem. Oysa düğününde bütün zengin kızlarını gözlerden korumak için üzerlerine geriliveren kan kırmızısı ipekten yapılmış bir örtüyü, ellerindeki sopalarla atının dört yanında taşıyacak dört uşak da yoktu, meyveler, altın ve gümüş varaklar, parlak taşlar ve tellerle

süslenmiş iri düğün mumlarının ağaç şeklindeki nahılları da önünde şatafatla taşıyarak yürüyecek herhangi bir hizmetkâr da. Düğün alayına kendilerinin de saygısı olmadığı için, davulcuyla zurnacı ikide bir susuyor, önümüzde, "çekilin, çekilin, gelin geliyor," diyen biri de olmadığı için, düğün alayımız çarşı pazar kalabalığına, meydan çeşmesinde su dolduran hizmetkârların arasına karışıyor, bundan utançtan çok gözlerime neredeyse yaşlar dolduracak bir gam duyuyordum. Gerisin geri eve yaklaşmakta olduğumuz bir an, bir cesaret atımın üzerinde geri dönüp de ona baktığımda, pembe gelin telinin ve kan kırmızısı peçesinin arkasında Şeküre'nin hiç de hak etmediği bu yokluklardan mahzunlaşacağına, düğün alayının ve yolun kazasız belasız sonuna geldik diye ferahladığını anlayıp, ben de rahatladım. Böylece, az sonra nikâhlanacağım güzelim gelini bütün damatların yaptığı hareketlerle atından indirdim, koluna girdim ve hazırladığım bir kese dolusu akçeyi herkesin seyredip eğleneceği bir yavaşlıkla avuç avuç başından aşağı döktüm. O acıklı gelin alayı boyunca peşimiz sıra dolanan çocuklar, akçeleri kapışırken Şeküre ile ben önce avluya girdik, taşlığı geçtik ve eve girer girmez, sıcakla birlikte içerideki kesif ceset kokusunu dehşetle farkettik.

Gelin alayının kalabalığı eve yerleşirken tıpkı evdeki yaşlı kadınlar ve çocuklar bir köşeden Orhan kuşkuyla beni süzüyor gibi Şeküre'nin de, bu koku hiç yokmuş gibi davrandığını görünce’ bir an kuşkuya kapıldım; ama savaş alanlarında giysileri parçalanmış ayakkabıları, çizmeleri, kemerleri sökülüp alınmış, yüzleri, kemerleri, dudakları kurda kuşa yem olmuş ve güneşte kalmış cesetlerin kokusunu ağzımın içinde, genzimde, ciğerlerimde boğulur gibi o kadar çok hissetmiştim ki yanılmadığımdan emindim.

Aşağıda mutfakta, Hayriye'ye Enişte Efendi'nin nerede olduğunu nasıl da bütün evin bu kadar koktuğunu sordum, her şeyin

anlaşılacağını söyledim. Söylemek değil, mırıldanarak sayıklamaktı bu. Bir yandan da aklım ilk defa Hayriye'ye efendisi gibi konuştuğuma takılmıştı.

"Emrettiğiniz gibi yatağını serdik, geceliğini giydirdik, yorganı üzerine çektik, başucuna bardaklar içine şuruplar koyduk. Kokuyorsa odadaki mangalın sıcaklığındandır," dedi kadın ağlayarak.

Bir iki damla gözyaşı cayır cayır koyun eti kızarttığı tencerenin içine damladı. Ağlayışından, Enişte Efendi'nin geceleri bunu yatağına aldığını hissettim önce, ama sonra bu düşündüğümden utanç duydum. Mutfağın bir köşesinde sessiz ve mağrur oturmakta olan Ester çiğnediği şeyi yutup ayağa kalktı.

"Mutlu et Şeküre'yi," dedi. "Kıymetini bil."

İstanbul'a ilk geldiğim gün, sokaklarda yürürken duyduğum o ud sesini duydum içimde, ama kederden çok hayat vardı ahenginde. Daha sonra, Eniştemin geceliği ile yatmakta olduğu yarı karanlık odada imam Efendi Şeküre'yle beni nikâhlarken de o musikinin ahengi vardı içimde.

Hayriye önceden kaşla göz arasında odayı havalandırdığı, kandili ele ışığını kesen bir köşeye iyice gizlediği için, hasta değil, ceset olduğu hiç farkedilmeyen gecelikli Eniştem, nikâh sırasında Şekûre'nin velisiydi; berber dostum ile mahalleden çok bilmiş bir ihtiyar da şahittiler, imamın temennileri, nasihatları ve hepsinin dualarıyla biten tören sırasında çok bilmiş bir ihtiyar, Eniştemin sağlığından endişelenerek kafasını şüpheyle rahmetliye doğru yaklaştıracak gibi olduysa da, imam nikâhı kıyar kıymaz yerimden fırlayıp, Eniştemin kasılmış elini kapıp bütün gücümle sıktım. "Hiç merak etmeyin, efendim canım Eniştem," diye bağırdım. "Seküre'yi,

çocukları, karnı tok, sırtı pek, huzur ve sevgiyle yaşatmak için her şeyi yapacağım."

Sonra da sanki, Eniştem hasta yatağından, yastığından bana birşeyler fısıldamaya çalışıyor gibi yaptım ve kulağımı dikkat ve saygıyla ağzına dayadım da, çok saygı duyduğumuz bir ihtiyarın eşref saatine rast geldiğimizde, bütün bir hayattan süzülüp gelen bir iki nasihati nasıl sihirli bir iksiri içer gibi biz saygılı gençler pür dikkat dinlersek, işte ben de öyle dört açtım gözlerimi kulaklarımı da Eniştemi dinliyormuş gibi yaptım. İmam Efendi ve mahalleli ihtiyar, kayınpederimin, hasta yatağından, ölümün eşiğinden bana fısıldadığı nasihatları dinleyişimdeki sadakat ve sonsuz bağlılığı takdir ve onayla karşıladıklarını gösterir bakışlarla baktılar. Umarım kimse artık Eniştemin katlinde parmağım olduğunu düşünmüyordur.

Odadaki düğün konuklarına hasta adamcağızın yalnız kalmak istediğini söyledim. Bir anda odayı boşalttılar ve Hayriye'nin pilavıyla kızarmış kuzu etini (şimdi ben de cesedin kokusuyla kekik, kimyon ile kızarmış kuzunun kokusunu birbirine karıştırmaktaydım) yemek için erkeklerin toplandığı yan odaya geçerlerken, ben sofaya çıktım ve tıpkı kendi evinde dalgın, tasalı gezinen kederli bir erkek gibi düşüncesizce Hayriye'nin odasının kapısını açıp, düşüncesizce içeri girip, aralarına giren erkekten dehşete kapılan kadınlara aldırmayıp, beni görünce gözlerinin içi mutlulukla gülen Şeküre'ye tatlı tatlı baktım ve dedim ki:

"Baban çağırıyor Şeküre, nikâhımız kıyıldı, elini öpeceksin."

Şeküre'nin düğünün aleniliğini sağlamak için son anda haber salıp çağırttığı mahalleli üç beş kadınla, bakışlarındaki sadakatten akraba olduklarını sandığım genç kızlar telaşla toparlanıp, yüzlerini

örtüyormuş gibi yaparlarken beni ölçüp biçerek gözlerini doyura doyura seyrettiler.

Çok sonra, düğün kalabalığı yemeğini yiyip, cevizleri, bademleri, pestilleri, akide ve karanfil şekerlerini atıştırıp akşam namazını çok geçirmeden dağıldı. Kadınlar odasında Şeküre'nin ikide bir akan gözyaşlarıyla çocukların huysuzluk ve kavgaları neşeyi kaçırmıştı; biz erkekler arasında ise konu komşunun düğün gecesi takılmalarına benim hiç mi hiç gülmeyip kederli bir sessizliğe bürünmem kayınpederimin hastalığına dertlenmeme yoruldu. Bütün bu sıkıntı arasında hafızama en derinden nakşedilen şey, yemekten önce, babasının elini öpmek için Şeküre ile Eniştemin odasına çıkıp yalnız kaldığımızda, önce ölü adamın soğuk ve kasılmış elini ikimizin de gerçek bir saygıyla öpmesi, sonra odanın karanlık bir köşesine çekilip kana kana su içer gibi öpüşmemiz oldu. Karımın ağzımın içine almayı başardığım sımsıcak dilinde, çocukların sürekli atıştırdığı akide şekerlerinin tadı vardı.

XXXIV : Ben, Şeküre

Herkes gittikten, kederli düğünümüzün son konukları ayakkabılarını giyip, örtünüp, kapanıp ağızlarına son bir akide şekerini tıkıştıran çocuklarını sürükleyip, avlu kapısından çıktıktan sonra uzun bir sessizlik oldu. Hepimiz avludaydık ve kuyunun yarı dolu kovasından dikkatle su içen bir serçenin tıkırtısı hariç, hiçbir ses duyulmuyordu. Küçük başının kısacık tüyleri ocağın ışığında parlayan bu kuş da bir anda karanlıkta kaybolunca, gecenin içine karışmış gözüken boş evimizde, yukarıda, babanım yatağında ölü yattığını içimde acıyla hissettim.

"Çocuklar," dedim sonra Orhan ile Şevket'in çok iyi bildikleri gibi sesime bir şey ilan edeceğim zaman verdiğim makamla: "Gelin buraya bakalım."

Geldiler.

"Artık babanız Kara'dır. Öpün onun elini."

Sessizce, uysalca öptüler. "Bir babaya nasıl itaat edilir, onun sözü nasıl gözlerinin içine bakarak dinlenir ve bir babaya nasıl güvenilir, benim talihsiz yetimlerim babasız büyüdükleri için bunları hiç bilmezler," dedim Kara'ya. "Onun için sana saygısızlık ederler, yabanlık, hamlık, çocukluk ederlerse biliyorum ki onları önce hoş

görecek ve bunu babalarını bir kerecik görmeden, hiç hatırlayamadan büyümelerine vereceksin."

"Ben babamı hatırlıyorum," dedi Şevket.

"Şşşt... dinle," dedim. "Bundan sonra Kara'nın sözü, sizin için benim sözümün de üstündedir." Kara'ya döndüm. "Eğer seni dinlemezlerse, eğer sana saygısızlık eder, küstahlığın, şımarıklığın, edepsizliğin en küçük bir işaretini verirlerse önce uyar, ama affet onları," dedim bir anda dilimin ucuna gelen dayaktan vazgeçerek. "Gönlünde benim yerim ne ise onların yeri de orası olmalı."

"Şeküre Hanım, yalnızca senin kocan olmak için değil," dedi Kara, "bu sevimli yetimlerin babası olmak için de seninle evlendim ben."

"İşittiniz mi?"

"Allahım sen bizim üzerimizden ışığını hiç eksik etme ya Rabbim," dedi Hayriye kenardan. "Allahım sen bizi koru ya Rabbi."

"Duydunuz değil mi?" dedim. "Aferin benim güzel oğullarım. Babanız sizi böyle sevince siz bir an boş bulunup onun sözünden dışarı çıksanız bile, yine de önce affedecek sizi."

"Sonra da affedeceğim," dedi Kara.

"Ama üçüncü seferde de yapma dediğini yaparlarsa... O zaman hakkınız kötektir," dedim. "Anladınız mı? Yeni babanız Kara, rahmetli babanızın gidip de dönemediği Allah'ın gazabı savaşlardan, en rezil, beterin beteri çeliklerden dönmüştür, çok serttir. Dedeleri bunları şımarttı, başının üzerine çıkarttı. Artık dedeniz çok hasta."

"Dedemin yanına gitmek istiyorum ben," dedi Şevket.

"Söz dinlemezseniz Kara size dayağın Cennet'ten çıktığını iyice bir öğretir. O zaman dedeniz, benim elimden alıp kurtardığı gibi Kara'nın elinden alamaz artık sizi. Eğer babanızın öfkesini çekmek istemiyorsanız, artık birbirinizle kavga etmeyeceksiniz, her şeyi birbirinizle paylaşacaksınız, yalan söylemeyeceksiniz, duanızı edecek, ezberinizi bitirmeden uyumayacak, Hayriye'ye kötü söz söyleyip onunla alay etmeyeceksiniz... Anlaşıldı mı?"

Kara, eğilip bir hamlede Orhan'ı kucağına aldı, ama Şevket uzak durdu. Bir an ona sarılıp ağlamak geldi içimden. Zavallı mahzun yetimim benim, zavallı kimsesiz Şevketim, ne de yalnız bir şeysin sen bu koskoca dünyada. Kendimi küçük bir çocuk, Şevket gibi, dünyada yapayalnız bir çocuk sandım bir an ve Şevket'in küçüklüğü ve zavallılığı ile kendi küçüklüğüm aklımda birbirine karıştı da ürperdim. Çünkü kendi çocukluğumu düşünmek, bir zamanlar benim de şimdi Kara'nın kucağında duran Orhan gibi babacığımın kucağına çıktığımı, ama orada Orhan gibi ağacına alışamamış meyve gibi iğreti değil, keyifle durduğumu babama ne de çok sarılıp birbirimizin tenini köpekler gibi sürekli kokladığımızı hatırladım. Az daha ağlayacaktım da tuttum kendimi ve hiç aklımda olmadığı halde dedim ki:

"Hadi Kara'ya 'baba' deyin bakalım."

Ne kadar da soğuktu gece, ne kadar sessizdi bizim avlu. Çok uzaklarda köpekler dertli kederli hâvlaşıyorlardı. Biraz daha vakit geçti, sessizlik karanlık bir çiçek gibi hiç farkettirmeden açılarak yayıldı.

"Peki çocuklar," dedim çok sonra. "Hadi eve girelim de burada hep birlikte üşümeyelim."

Düğünden sonra yalnız kalmaktan korkan gelin ile damadın tutukluğu ile sadece ben ile Kara değil, çocuklar, Hayriye, hepimiz eve bir başkasının karanlık evine girer gibi çekine çekine girdik. İçerde babamın cesedinin kokusu vardı, ama kimse bunu farketmiş gibi değildi. Merdivenleri sessizce çıkarken, elimizdeki kandillerden tavana vuran gölgeler, her zaman olduğu gibi döne döne birbirlerine karışıyor, bir büyüyüp bir küçülüyorlardı, ama bunlar sanki ilk defa oluyormuş gibi geldi bana. Yukarıda, sofada ayakkabılarımızı çıkarıyorduk, Şevket dedi ki:

"Uyumadan önce dedemin elini öpeyim mi?"

"Ben demin baktım," dedi Hayriye. "Deden öyle bir sancılı, öyle bir sıkıntılı ki içine kötü ruhlar iyice yerleşmiş; hastalığın ateşi her yerini sarmış. Girin odaya da, yataklarınızı sereyim."

Onları odaya sokmuştu bile. Yatakları sererken, çarşafları açarken, yorganları yayarken, eline aldığı her şeyden eşi benzeri bulunmaz bir harikaymış, burada bu gece yarısı sıcak odada bu temiz çarşaflar arasında ve kuş tüyünden sıcacık yorganların içinde yatmak bir padişahın sarayında yatmak gibiymiş gibi konuşuyordu.

"Hayriye bize hikâye anlat," dedi oturağına oturan Orhan.

"Bir zamanlar mavi bir adam varmış," dedi Hayriye. "Bir de onun en can dostu bir cin varmış."

"Adam niye maviymiş?" dedi Orhan.

"Hayriye Allah için," dedim. "Bu akşam cinli, perili, hayaletli hikâye anlatma bari."

"Niye anlatmayacakmış?" dedi Şevket. "Anne sen biz uyuyunca yataktan çıkıp dedemin yanına mı gidiyorsun?"

"Dedeniz, Allah korusun, kötü hasta," dedim. "Tabii ki ona bakmak için gece yanına gideceğim. Sonra yine yatağımıza dönüyorum ya!"

"Hayriye gitsin dedemin yanıma," dedi Şevket. "Geceleri dedeme Hayriye bakmıyor mu?"

"Bitti mi?" dedi Hayriye Orhan'a. Yüzünü tatlı bir dalgınlık kaplayan Orhan'ın kıçını bezle silerken oturağın içindekilere bir göz attı ve sanki kokusu yüzünden değil de, gördüğünü yeterli bulmuyormuş gibi yüzünü buruşturdu.

"Hayriye," dedim. "Oturağı boşalt da geri getir. Şevket gece odadan çıkmasın."

"Niçin çıkmayacakmışım?" dedi Şevket. "Hayriye ne için cinli, perili hikâye anlatamazmış?"

Orhan korkudan çok, sıçtıktan sonra yüzünde hep gördüğüm o salakça iyimserlikle "Çünkü evde cinler var aptal," dedi. "Anne, var mı?"

"Odadan çıkarsanız, dedeme bakayım derseniz cin sizi bulur."

"Kara yatağını nereye serecek," dedi Şevket. "O nerede uyuyacak bu gece?"

"Ben bilmiyorum," dedim. "Yatağını Hayriye serer."

"Anne, sen yine bizimle yatacaksın değil mi?" dedi Şevket.

"Kaç kere söyleyeceğim. Eskisi gibi sizinle yatacağım."

"Hep mi?"

Hayriye elinde oturak çıktı. Son resmi alıp götüren rezil katilin dokunmadığı diğer dokuz resmi, sakladığım yerden, dolabın içinden çıkarıp yatağa oturdum ve kandilin ışığında içlerindeki sırrı anlamaya çalışarak uzun uzun onlara baktım. Öyle güzel şeylerdir ki bu resimler, insan onlara unuttuğu kendi hatıralarıymış gibi bakabilir ve baktıkça, resimler de, tıpkı yazı gibi, bakanla konuşur.

Resimlere bakarken dalmışım. Benimle birlikte Orhan'ın da o tuhaf ve şüpheli kırmızıya baktığını, burnuma dayadığı güzelim kafasının kokusundan anladım. Kimi zamanlar olduğu gibi birden mememi çıkarıp onu emzirmek geldi içimden. Daha sonra karşısındaki korkunç ölüm resminden korkarken ve kırmızımsı dudaklarının arasından tatlı tatlı nefes alırken bir an Orhan'ı yemek istedim.

"Yerim seni ben, anladın mı?"

"Anne beni gıdıklasana," dedi ve kendini attı.

"Kalk oradan kalk, hayvan," diye bağırdım, bir tokat attım. Çünkü kendini resimlerin üzerine atmıştı. Baktım resimlere bir şey olmamış, en üstteki at biraz buruşmuş, ama fark edilmez.

Hayriye boş oturakla geri dönünce resimleri topladım. Odadan çıkıyordum ki Şevket telaşla bağırdı.

"Nereye anne, nereye gidiyorsun?"

"Geleceğim."

Sofayı geçtim, buz gibiydi. Kara aynı yerde dört gün boyunca babamla oturup resimden, nakıştan ve perspektiften söz ettiği

köşede, babamın boş minderinin karşısında oturuyordu. Resimleri önündeki rahleye, minderin üzerine, yere koydum. Bir anda, mumun ışığında odayı bir renk kapladı; bir ışık, sanki bir sıcaklık ve şaşılacak bir canlılık; sanki bir anda her şey hareketlendi.

Sessizce, saygıyla, hiç kıpırdamadan uzun bir süre resimlere baktık. Biraz kıpırdasak, karşı odadan gelen ölüm kokusunu taşıyan hava mumu dalgalandırıyor ve böylece, babamın esrarengiz resimleri kıpırdıyormuş gibi gözüküyordu. Babamın ölümüne sebep olduğu için mi resimler gözümde büyümüştü? O atın tuhaflığından, kırmızının benzersizliğinden, ağacın kederinden, iki abdalın hüznünden miydi büyülenmem, yoksa onlar için babamı, hatta başkalarını da öldürmüş katilden korktuğum için mi? Bir süre sonra, Kara'yla ben, aramızdaki sessizliğin resimler kadar evlendiğimiz gece bir odada yalnız kalmaktan geldiğini öylesine anladık ki, ikimiz de konuşmak istedik.

"Sabah kalktığımızda zavallı babacığımın uykusunda vefat ettiğini artık herkes öğrenmeli," dedim. Ne kadar doğruysa da bu dediğim, sanki sözlerim içten değildi.

"Sabah her şey iyi olacak," dedi Kara aynı tuhaf havayla, doğruyu söylerken, doğruya inanamadan.

Bana yaklaşmak için belli belirsiz bir hareket yapınca ona sarılmak, çocukların başını tutar gibi başını ellerimin arasına almak geldi içimden.

Aynı anda babamın odasının kapısının açıldığını işittim ve dehşetle yerimden fırladım, koşup kapıyı açıp baktım: Sofaya sızan ışıkta babamın kapısının yarı açık olduğunu ürpererek gördüm. Buz gibi soğuk sofaya çıktım. Babamın odası, içerde hâlâ yanan mangal

yüzünden ceset kokuyordu. Şevket mi gelmişti buraya, yoksa başkası mı? Mangalın belli belirsiz ışığında babamın cesedi, geceliği içerisinde huzurla yatıyordu. Kimi geceler uyumadan önce, mum ışığında Kitab-ur Ruh'u okurken ona, "Hayırlı geceler babacığım," deyişim geldi aklıma. Bardağı hafifçe doğrularak elimden alır, "Su verenin çok olsun güzelim," der, beni küçüklüğümdeki gibi yanağımdan öper, yakından gözlerimin içine bakardı. Babamın korkunç yüzüne baktım ve korktum. Hem babamın yüzüne bakmak istemiyor, hem de sanki Şeytan'ın dürtmesiyle yüzünün ne kadar korkunçlaştığını görmek istiyordum.

Mavi kapılı odaya korka korka geri dönmüştüm ki, Kara üzerime saldırdı, ittim onu, ama öfkeden çok ne yaptığımı bilemeden. Mumun titreyen ışığında itiştik, ama gerçek bir boğuşma değildi de sanki boğuşmanın bir taklidiydi yaptığımız. Birbirimize çarpmaktan, birbirimizin koluna, bacağına, göğsüne dokunmaktan hoşlanıyorduk. Bendeki akıl karışıklığı Hüsrev ile Şirin'de, Nizami'nin anlattığı o ruh haline benziyordu: Tıpkı Şirin gibi, "Dudağımı öpüp hırpalama, yapma," derken, kelimelerimin arkasında "yap" da dediğimi Nizami'yi o kadar okumuş Kara hissediyor muydu?

"O iblis bulununcaya, babamın katili ortaya çıkarılıncaya kadar seninle aynı yatağa girmem." dedim.

Odadan kaçar gibi çıkarken bir utanç sardı her yerimi. Çünkü öyle bağırarak konuşmuştum ki, sözlerimi çocukların ve Hayriye'nin duymasını istediğim anlaşılmıştı. Üstelik yalnız onlar duysun diye değil, sanki zavallı babam ve cesedi kimbilir hangi kimsesiz toprakta çoktan çürüyüp toz olmuş rahmetli kocam da işitsin istedim sanki çığlığımı.

Çocukların yanına girer girmez, "Anne Şevket sofaya çıktı," dedi Orhan.

"Çıktın mı?" dedim ve suratına bir tane patlatmak üzere bir hamle yaptım.

"Hayriye," dedi Şevket ve ona sarıldı.

"Çıkmadı," dedi Hayriye. "Hep odadaydı."

Bir an ürperdim de gözlerinin içine bakamadım. Babamın ölümünün ilanından sonra, çocukların benim öfkelerimden kurtulmak için, bundan sonra artık Hayriye'ye sığınacaklarını, sırlarını ona vereceklerini, bu alçak cariyenin de bu fırsatlardan yararlanıp bana hükmetmeye kalkışacağını hemen kestirdim. Babanım katlini benim üzerime yıkmaya kalkar ve çocukların velayetini. Hasan'a geçirtir! Yapar, evet! Bütün bu arsızlık rahmetli babamın yatağına girdiği için. Artık sizden ne saklayacağım; bunu yapıyordu tabii. Ona tatlı tatlı gülümsedim. Sonra Şevket'i kucağıma alıp öptüm.

"Şevket dışarı sofaya çıktı diyorum," dedi Orhan.

"Girin yataklarınıza, alın beni aranıza, size kuyruksuz çakal ile kara cinin hikâyesini anlatayım."

"Ama Hayriye'ye cinli hikâye anlatma dedin," dedi Şevket. "Hayriye neden bu gece anlatamaz?"

"Kimsesizlerin şehrinden de geçecekler mi?" dedi Orhan.

"Geçecekler!" dedim. "O şehirde hiçbir çocuğun annesi babası olmayacak. Hayriye, git aşağı da kapıları bir daha yokla sen. Biz hikâyenin ortasında uyuyakalırız."

"Ben uyumam," dedi Orhan.

"Kara bu akşam nerede yatacak?" dedi Şevket.

"Nakış odasında," dedim. "Şöyle iyice sokulun annenize de iyice ısınalım yorganın içinde. Hanginizin bu buz gibi ayacıklar böyle?"

"Benim," dedi Şevket. "Hayriye nerede yatacak?"

Hikâyeyi anlatmaya başladıktan az sonra, her zaman olduğu gibi yine ilk Orhan uyuyakalınca sesimi kıstım.

"Ben uyuduktan sonra sen yataktan çıkmayacaksın değil mi anne?" dedi Şevket.

"Çıkmayacağım."

Gerçekten böyle bir niyetim de yoktu. Şevket uyuduktan sonra, aslında ikinci evliliğimin düğün gecesinde oğullarımla koyun koyuna uyuyakalmanın ne mutluluk olduğunu -üstelik de içerde, yakışıklı, akıllı ve istekli bir koca da vardı- düşünüyordum: Bu düşünceyle de uyuyakalmışım, ama uykum huzurlu değildi. Sonradan hatırladığıma göre rüya ile uyanıklık arasındaki o tekinsiz ve.bihuzur âlemde, önce rahmetli babamın öfkeli ruhuyla hesaplaştım, sonra o ruhun yanına beni de göndermek isteyen alçak katilin hayalinden kaçmaya çalıştım, ama babamın ruhundan da korkutucu olan ve peşimi bırakmayan katil birtakım tıkırtılar çıkardı. Rüyamda evimize taş attı. Pencereye, dama isabet etti. Daha sonra kapıya da taş attı, hatta kapıyı zorluyormuş gibi de geldi bana. Arkasından hiçbir şeye benzetemediğim bir hayvanın uluması ya da inlemesi gibi ağlamaklı bir ses çıkarınca bu kötü ruh, kalbim küt küt hızla vurmaya başladı.

Terleyerek uyandım. O tuhaf sesi ben rüyamda mı duymuştum, yoksa gerçekten bu sesler evin içinde çıkmıştı da mı ben uyanmıştım? Bunu anlayamadığım için çocuklara sokuldum ve hiç kıpırdamadan beklemeye başladım. Tam sesleri uykuda duyduğuma hükmedecektim ki, aynı iniltiyi yeniden işittim. Derken avluya büyük bir şey gürültüyle düştü. Bu da mı bir taştı?

Ödüm koptu. Ama bundan da kötüsü oldu hemen: Evin içinde tıkırtılar duyuyordum. Hayriye neredeydi, Kara hangi odada uyumuştu; zavallı babamın cesedi nasıldı? Allahım sen bizi koru. Çocuklar mışıl mışıl uyuyordu.

Evlenmeden önce olsaydı yataktan kalkar, evin erkeği gibi vaziyete hakim olmak için korkumu yenmeye çalışarak cinlere, ruhlara meydan okurdum. Şimdiyse yalnızca pusmuş, çocuklara sarılmıştım. Sanki dünyada kimsecikler yoktu; kimse de bana, çocuklara yardıma yetişmeyecekti. Bir kötülük bekleyerek Allah'a dua ettim. Rüyalardaki gibi yalnızdım. Avlu kapısının açıldığım duydum. Avlu kapısıydı değil mi? Evet.

Bir anda, daha ne yaptığımı kendim bile düşünemeden kalkıp üzerime feracemi alıp fırladım.

"Kara!" diye fısıldadım merdivenlerin başında.

Ayağıma bir şey geçirmiş aşağıya iniyordum. Kaşla göz arasında mangaldan yaktığım mum avlunun taşlığına çıkar çıkmaz söndü. Sert bir rüzgâr çıkmıştı, ama gök açıktı; gözüm alışınca, yarım ayın avluyu adamakıllı aydınlattığım gördüm. Allahım! Avlu kapısı açıktı. Soğukta tir tir titreyerek kalakaldım.

Niye yanıma bir bıçak almamıştım? Elimde bir şamdan, bir tahta parçası bile yoktu. Karanlıkta bir an avlu kapısının kendi kendine kıpırdadığını gördüm, çok sonra, sanki kapı durduktan sonra da gıcırtısını işittim. Sanki bir rüyadaki gibi diye düşündüğümü hatırlıyorum. Aklım başımdaydı, ama, avluda yürüdüğümü biliyordum.

Evin içinden, sanki damın alt kısmından bir tıkırtı işitince zavallı babacığımın ruhunun gövdesinden çıkmakta zorlandığını anladım Babamın ruhunun azap çektiğini farketmek hem acıya boğdu beni hem de rahatlattı. Bütün bu tıkırtıların sebebi babamsa eğer, dedim kendime, ö zaman bundan bana bir fenalık gelmez. Öte yandan bir an evvel gövdeden çıkıp tek başına yükselmek için çırpman ruhun acısı o kadar kederlendirdi ki beni, zavallı babacığıma yardım etsin diye Allahıma dua ettim. Babamın ruhunun yalnız beni değil, çocukları da koruyacağını da düşününce yüreğime su serpildi. Eğer avlu kapısının dışında bir kötülük etmeye hazırlanan ifritin teki varsa korksun babamın huzursuzlanan ruhundan.

Tam o sıra, acaba babamı huzursuz eden şey Kara mı diye dertlendim. Acaba babam Kara'ya bir kötülük mü etmek üzere? Kara neredeydi? Aynı anda avlu kapısının birazcık dışında, sokakta Kara'yı gördüm ve durdum. Birisiyle konuşuyordu.

Yolun öte tarafındaki boş bahçeden, ağaçların arkasından birisinin Kara'ya bir şeyler anlatmakta olduğunu farkettim. Az önce yatakta işittiğim iniltinin sahibinin bu ses olduğunu çıkardığım gibi, bunun Hasan olduğunu da anladım hemen. Bir çeşit yalvarma, bir çeşit ağlama vardı sesinde, ama tehditkâr bir hava da eksik değildi. Uzaktan onları dinledim. Sessiz gecenin içinde kendilerini hesaplarına kaptırmışlardı.

Aynı anda hayatta çocuklarımla yapayalnız kaldığımı da anladım. Kara'yı seviyorum diye düşünüyordum, ama doğrusu, Kara'yı yalnızca sevmek istiyordum. Çünkü Hasan'ın kederli sesinde, hemen anlayıverdiğim acısında yüreğimi dağlayan birşeyler vardı.

"Yarın buraya kadıyı, yeniçerileri, ağabeyimin sağ olduğuna, hâlâ Acem dağlarında savaşmakta olduğuna yemin edecek şahitleri getireceğim," diyordu. "Nikahınız meşru değil. İçeride zina ediyorsunuz."

"Şeküre senin değil, rahmetli ağabeyinin karısıydı," dedi Kara.

"Ağabeyim sağ," dedi Hasan inançla. "Onu gören şahitler var."

"Bu sabah, dört yılda savaştan dönemediği için, Üsküdar kadısı onu Şeküre'den boşadı. Sağsa, şahitlerin boşandığını söylesinler artık ona."

"Şeküre bir ay geçmeden evlenemez," dedi Hasan. "Dine ve Kuran-ı Kerim'e aykırı. Böyle bir rezilliğe Şeküre'nin babası nasıl razı oldu?"

"Enişte Efendi," dedi Kara. "Çok hasta. Ölüm döşeğinde... Evliliğe de kadı izin verdi."

"Eniştem birlikte mi zehirlediniz," dedi Hasan. "Hayriye ile mi becerdiniz bu işi?"

"Kayınpederim senin Şeküre'ye yaptıklarının üzüntüsü içinde. Yaptığın şerefsizliğin hesabım, eğer gerçekten sağ ise ağabeyin de sorabilir."

"Yalan hepsi," dedi Hasan. "Şeküre'nin evden kaçmak için uydurduğu bahaneler."

Evin içinden bir çığlık geldi; Hayriye idi bağıran. Sonra Şevket de bağırdı; birbirlerine bağırdılar. İster istemez, korkuyla, elimde olmadan ben de bağırdım ve ne yaptığımı bilmeden eve koştum.

Şevket merdivenlerden koşar adım inip avluya fırladı.

"Dedem buz gibi," diye haykırdı. "Dedem ölmüş."

Birbirimize sarıldık. Kucağıma aldım onu. Hayriye hâlâ bağırıyordu. Bağnşmaları, her şeyi Kara da, Hasan da duymuşlardı.

"Anne, dedemi öldürmüşler," dedi bu sefer Şevket.

Herkes duydu bunu. Hasan duymuş muydu? Şevket'e iyice sarıldım. Telaşa kapılmadan gerisin geriye eve soktum. Merdivenlerin başında Hayriye çocuğun nasıl uyanıp sinsice kaçabildiğini soruyordu.

"Anne hani bizi bırakmayacaktın," dedi Şevket. Ağlamaya başladı.

Aklım avlu kapısının orada dikilip duran Kara'daydı. Aklı Hasan'a takıldığı için Kara kapıyı kapayamıyordu. Şevket'i yanaklarından öptüm, iyice sarıldım, boynunu kokladım, yatıştırdım ve Hayriye'nin kucağına verdim. "Yukarı çıkın siz ikiniz Hayriye," dedim fısıltıyla.

Yukarı çıktılar. Avlu kapısına döndüm. Olduğum yerden, kapının birkaç adım gerisinden Hasan beni göremez sanıyordum. Karşıda karanlık bahçede yer mi değiştirmişti, sokağın kenarındaki karanlık ağaçların arkasına mı geçmişti? Ama beni görüyor, konuşurken bana da sesleniyordu. Karanlıkta, yüzünü göremediğin biriyle konuşmak

değildi beni hırçınlaştıran; o, beni, bizleri suçladıkça, aslında ona hak verdiğimi, babamın hep bana hissettirdiği gibi, hep haksız ve suçlu olduğumu keşfettiğim ve bunu söyleyen adama âşık olduğumu kederle anladığım için asabileşiyordum. Allahım sen bana yardım et. Aşk boşu boşuna acı çekmenin değil, sana ulaşmanın bir yolu değil mi?

Benim Kara'yla birlik olup babamı öldürdüğümü söyledi Hasan. Çocuğun dediğini işittiğini, aslında her şeyin gün gibi açık olduğunu, bizim yaptığımızın cehennemlik bir günah olduğunu söyledi. Sabah her şeyi gidip kadıya anlatacaktı. Ben suçsuz isem, elim babamın kanıyla kıpkızıl değilse, beni ve çocukları eve geri götürecek, ağabeyi savaştan dönene kadar bize babalık edecekti. Ben suçluysam, kocası savaşlarda kanını verirken onu acımasızlıkla terkeden kadın her türlü cezayı zaten hak ediyordu. Biz bunları sabırla dinledikten sonra, ağaçların arasında bir an bir sessizlik oldu.

"Şimdi kendi isteğinle, asıl kocanın evine dönersen," dedi Hasan, bambaşka bir edayla: "Çocukları alır, kimseciklere görünmeden tıpış tıpış sessizce eve geri gelirsen, ben de bu sahte evlilik tezgâhını, bu akşam burada öğrendiklerimi, işlediğiniz suçları, her şeyi unutur, her şeyi affederim. Yıllarca seninle, sabırla, ağabeyimin savaştan dönüşünü bekleriz Şeküre."

Sarhoş muydu? Sesinde öyle çocuksu bir şey vardı ki, bana kocamın önünde teklif ettiği şey hayatına mal olabileceği için şimdi ben dertleniyordum.

"Anlıyor musun?" diye ağaçların arasından seslendi.

Karanlığın içinde tam neredeydi çıkaramıyordum. Hepimize, biz günahkâr kullarına yardım et Allahım.

"Çünkü babanı öldüren adamla bir çatı altında yaşayamazsın sen Şeküre, biliyorum bunu."

Bir an babamı onun öldürmüş olabileceği geldi aklıma. Şimdi de bizimle alay ediyordu belki. Şeytandı bu Hasan, ama belki de yanılıyordum.

"Dinle Hasan Efendi," dedi Kara karanlığa doğru. "Kayınpederim öldürüldü, bu doğru. Alçağın teki öldürdü onu."

"Düğünden evvel öldürüldü değil mi?" dedi Hasan. "Bu evlilik dolabına, muvazaalı boşanmaya, yalancı şahitlere, hilelerinize karşı çıktığı için öldürdünüz onu. Kara'yı zaten adamdan sayaydı, simdi değil, yıllar önce kızını ona verirdi."

Rahmetli kocamla, bizimle yıllardır birlikte yaşadığı için hepimizin geçmişini bizim kadar biliyordu. Daha kötüsü, kocamla evin içinde konuştuğumuz, unuttuğumuz ve şimdi unutmak istediğimiz her şeyi, Hasan, kıskanç âşığın tutkusuyla sonuna kadar hatırlıyordu. Onunla, ağabeyiyle yıllarca o kadar çok hatıramız olmuştu ki, Hasan şimdi bunları anlatmaya başlar da Kara'nın bana ne kadar yabancı, yeni ve uzak olduğunu hissederim diye korktum.

"Onu senin öldürmüş olmandan şüpheleniyoruz," dedi Kara.

"Sizler onu evlenebilmek için öldürdünüz. Bu açık. Benim ise onu öldürmek için hiçbir sebebim yok."

"Biz evlenmeyelim diye öldürdün onu," dedi Kara. "Şeküre'nin boşanmasına ve bizim evlenmemize izin verdiğini duyunca aklın başından gitti. Zaten Enişte Efendi'ye, Şeküre'yi eve geri dönsün diye cesaretlendirdiği için öfkeleniyordun. Ondan intikam almak

istiyordun. O sağ oldukça Şeküre'yi hiçbir zaman elde edemeyeceğini biliyordun."

"Uzatma," dedi Hasan kararlılıkla. "Bunları dinleyemeyeceğim. Çok soğuk burası. Taş atıp sizin dikkatinizi çekene kadar da dondum burada. İşitmediniz beni hiç."

"Kara içeride, babamın resimlerine bakıyordu," dedim ben.

Bunu söylemekle yanlış bir şey mi yapmıştım?

Tıpkı benim Kara'yla konuşurken bazen istemeden takındığım o yapmacıklı havayla konuştu Hasan: "Şeküre Hanım, sen ağabeyimin karısı olmakla, çocukları yanına alıp hâlâ şer'an evli bulunduğun kahraman sipahinin evine hemen şimdi dönersen en iyi işi yapacaksın."

"Yok," dedim gecenin içine fısıldar gibi. "Yok, Hasan yok."

"O zaman ağabeyime olan sorumluluğum ve bağlılığım benim burada işittiklerimi sabah hemen kadıya bildirmemi gerektirir. Sonra bana hesap sorarlar."

"Sana zaten hesap soracaklar," dedi Kara. "Sen kadıya gittiğin an, ben de Padişahımızın sevgili kulu Eniştem Efendi'yi senin katlettiğini açıklayacağım. Bu sabah."

"İyi," dedi Hasan sakince. "Öyle söyle."

Bir çığlık attım. "İkinize de işkence edecekler!" diye bağırdım "Kadıya gitmeyin. Bekleyin. Her şey ortaya çıkar."

"İşkenceden korkum yok," dedi Hasan. "İki kere işkenceden geçtim ve her seferinde suçluyla suçsuzun ancak işkencede birbirinden ayrıldığını gördüm. İşkenceden iftiracılar korksun. Ben kadıya, yeniçeri ağasına, şeyhülislama, herkese zavallı Enişte Efendi'nin kitabını ve resimlerini de anlatacağım. Herkes o resimlerden bahsediyor. Ne var o resimlerde?"

"Hiçbir şey yok," dedi Kara.

"Demek hemen baktın."

"Enişte Efendi, kitabı benim bitirmemi istedi."

"İyi. İnşallah birlikte işkence ederler bize."

İkisi de sustular. Daha sonra boş bahçeden gelen ayak seslerini duyduk. Gidiyor muydu, yoksa bize mi yaklaşıyordu. Ne görebildik onu, ne de ne yaptığını anlayabildik. Bahçenin öbür ucundaki dikenler, çalılar, böğürtlenler arasından kör karanlıkta geçip gitmesi boşuna bir zahmetti. Ağaçların arasından geçip, önümüzden kıvrılırsa, bize yine gözükmeden kaybolabilirdi, ama bize doğru yaklaşan ayak sesleri duymadık hiç. Bir an, "Hasan!" diye bağırdım. Ama çıt çıkmadı.

"Sus," dedi Kara.

İkimiz de soğuktan tir tir titriyorduk. Fazla beklemeden, kapıları sıkıca kapayıp eve girdik. Çocukların ısıttığı yatağa girmeden önce babama bir kere daha baktım. Kara ise resimlerin başına oturdu.

XXXV : Ben, At

Şimdi huzurlu ve sakin durduğuma bakmayın, aslında asırlardır koşuyorum. Ovalan geçiyor, savaşlara giriyor, şahların kederli kızlarını taşıyıp evlendiriyor, hikâyeden tarihe, tarihten efsaneye, kitaptan kitaba sayfa sayfa koşturuyorum. Onca hikâyenin, masalın, onca kitabın ve savaşın içinde yer alıp, yıkılmaz kahramanlara, efsane âşıklara, rüyalardan çıkma ordulara eşlik ettiğim, muzaffer padişahlarımızla seferden sefere koştuğum için elbette çok, çok fazla resmim yapıldı.

Bu kadar çok resmedilmek nasıl bir duygu?

Gurur duyuyorum tabii, ama o hep resmedilen ben miyim diye de soruyorum. Bu resimlerden de anlaşılıyor, herkesin kafasında suretim bir başka türlü. Yine de resimler arasında bir ortak özellik, bir birlik olduğunu da kuvvetle hissediyorum.

Geçenlerde, nakkaş arkadaşlar hikâye ettiler de şunu öğrendim. Frenk kâfirinin kralı, Venedik Doçu'nun kızıyla evlenmeyi düşünüyor. Evlenecek, ama ya Venedikli fakir, kızı da çirkin ise? En usta nakkaşına diyor ki, git Venedik Doçu'nun kızını, malını, mülkünü, eşyasını resmet. Venediklidir, namahrem nedir bilmezler: Ressama yalnız kızlarını değil, kısraklarını, saraylarını açıyorlar. Hünerbaz ressam da öyle bir resmediyor ki o kızı, o atı, görsen tanırsın. Frenk

kralı, alıp evleneyim mi, ne yapayım diye Venedik'ten gelen resimleri sarayının avlusunda seyrederken, kendi beygiri birden aşka gelip resimdeki güzel kısrağın üzerine çıkmaya çalışıyor da seyisler koca aletiyle resmi çerçevesiyle parçalayan azgın hayvanı zor zaptediyorlar.

Derler ki: Frenk aygırını o kadar azdıran şey Venedik kısrağının güzelliği değil, -güzelmiş güzel olmasına-belirli bir dişi at örnek alınarak, tıpkı o belirli atmış gibi resmedilmesindedir. Şimdi o kısrak gibi, sanki gerçek bir kısrağın resmi gibi resmedilmesi günah mı? Şimdiki halde, gördüğünüz gibi, diğer at resimlerinden pek az farkım vardır.

Aslında, belimin güzelliğine, bacaklarımın uzunluğuna, duruşumdaki gurura dikkat edenler benim farklı olduğumu anlarlar Ama bu güzellikler benim bir at olarak farklılığıma değil, beni resmeden nakkaşın hünerindeki farklılığa işaret eder. Hepiniz biliyorsunuz ki tıpatıp benim gibi bir at yok aslında. Ben yalnızca nakkaşın içindeki bir at hayalinin resmiyim.

Aman ne güzel at bu! derler bana bakıp. Beni değil, nakkaşı överler aslında. Oysa bütün atlar birbirinden farklıdır ve herkesten önce bunu nakkaş farketmelidir.

Gelin bakın, hiçbir aygırın aleti bile, bir diğerinkine benzemez. Korkmayın, iyice yakından bakabilir, hatta elinize alabilirsiniz. Benim maşallahlık da, kendine özgü biçimi, kıvrımları olan bir maşallahlıktır.

Bütün atlar, her birimiz en büyük musavvir ulu Allah'ın elinden bir diğerinden farklı olarak çıktığımız halde, nakkaşlar takımı bizleri niye ezberden çizer? Niye bizlere hiç bakmadan, binlerce, on binlerce at resmi çizivermekle övünürler? Çünkü kendi gözleriyle gördükleri

âlemi değil, Allah'ın gördüğü âlemi resmetmeye çalışıyorlar da ondan. Bu şirk koşmak, -hâşa- Allah'ın yapabildiğini ben de yapabilirim demek değil midir? Kendi gözünün gördüğü ile yetinmeyip, hayallerindeki aynı atı -bu Allah'ın gördüğü at- diye binlerce kere çizenler, en iyi atı ezberden kör nakkaşların çizebileceğini iddia edenler asıl Allah'la yarışıp dinsizlik etmiyorlar mı?

Frenk üstatlarının yeni resim usûlleri dinsizlik değil, tam tersi dinimize en uygun şeydir. Aman Erzurumi kardeşlerim beni yanlış anlamasınlar: Ben Frenk gâvurunun kadınları mahremiyet bilmeden ulu orta yarı çıplak gezdirmelerinden, kahveyle güzel oğlanların tadından anlamamalarından, erkeklerinin sakalsız bıyıksız dolaşıp, tam tersi, saçlarını karılar gibi uzatmalarından, Hazreti Isa aynı zamanda Allah'tır hâşa!- demelerinden hiç hoşlanmadım. Hatta onlara çok kızıyorum, bir tanesi önüme gelse de sıkı bir çifte atsam diyorum.

Ama hiç savaşa çıkmadan evde kadınlar gibi oturan nakkaşlara yanlış gösterilmekten de bıktım. Koşarken iki ayağımı aynı anda öne uzanmış çiziyorlar. Hiçbir at öyle tavşan gibi koşmaz. Ön ayağımın biri öndeyse, öteki arkadadır. Hiçbir at, sefer resimlerinde gösterildiği gibi, ön ayağının biri bütünüyle yerdeyken ötekini meraklı bir köpek gibi ileri uzatmaz. Birbirinin gölgesi misali, aynı kalıbın üzerinden arka arkaya yirmi kere geçip resmedildiği gibi, hiçbir sipahi bölüğünün atları aynı anda aynı ayağını atamaz. Kimse bize bakmazken, önümüzdeki yeşil otları eşeleyip yeriz; resmedildiğimiz gibi dimdik dikilip zarafetle beklemeyiz hiç. Niye yememizden, içmemizden, sıçmamızdan ve uyumamızdan bu kadar utanılıyor? Niye şu benim maşallahı var âletimi resmetmekten korkuyorlar? Özellikle çocuklarla kadınlar, kimse yokken gözlerini doyura doyura

seyretmeye bayılırlar, ne zararı var? Erzurumlu Hoca buna da mı karşı?

Anlatırlar: Bir zamanlar Şiraz'da pimpirikli, vesveseli bir şah varmış. Düşmanlarının kendisini indirip oğlunu tahta oturtmalarından ödü koptuğu için şehzadesini İsfahan'a vali yollamamış; sarayının en ücra odasına hapsetmiş. Avlu bahçe görmez bir odada, otuz bir yıl mahpus yaşayıp, kitaplarla büyüyen şehzade, vadesi dolan babası ölünce tahta oturur oturmaz demiş ki: "Aman bana bir at getirin, kitaplarda hep resmim gördüm, nasıl şey çok merak ediyorum." Sarayın en güzel kır atını getirmişler de yeni şah atın baca gibi burun delikleri, edepsiz bir götü, resimlerdeki gibi hiç parlamayan tüyleri, kaba bir sağrısı olduğunu görünce hayal kırıklığına uğrayıp memleketin bütün atlarını öldürtmüş. Kırk gün süren bu zalimane kıyam sonunda, memleketin dereleri kederle ve kan rengiyle akmış. Allah'ın adaleti sonucu, bu yeni şah, düşmanı Karakoyunlu Türkmen Beyinin orduları karşısında süvarisiz kaldığı için yenilip parça parça edilerek öldürülmüştür, kimse kitaplarda olduğu gibi atların kanı yerde kaldı diye dertlenmesin.

XXXVI : Benim Adım Kara

Şeküre, çocuklarla birlikte odasına kapandıktan sonra, uzun bir süre evin iç seslerini, bitip tükenmez tıkırtılarını dinledim. Bir ara Şeküre ile Şevket fısıldaşarak birşeyler konuşmaya başlamışlardı ki, "Şşşşt," diye telaşla susturdu annesi onu. Aynı anda, kuyunun oradan, taşlıktan bir tıkırtı duydum, ama arkası gelmedi. Daha sonra dikkatimi dama konan bir martıya verdim, ama o da her şey gibi sessizliğe büründü. Derinden derine bir inilti duydum sonra, sofanın öbür tarafından geliyordu, anladım: Hayriye uykusunda ağlıyordu. İnlemeleri öksürüğe dönüştü; öksürüğü de birden patlayıp kesildi ve yine o berbat ve sonsuz sessizlik başladı. Az sonra Eniştemin cesedinin yatmakta olduğu odada birisinin gezinmekte olduğunu sanarak dondum.

Bütün sessizlikler boyunca önümde duran resimlere bakıyor, tutkulu Zeytin'in, güzel gözlü Kelebek'in, rahmetli müzehhibin onlara nasıl boya sürdüklerini hayal ediyordum. Kimi geceler Eniştemin yaptığı gibi, resimlere tek tek seslenerek "Şeytan!", "Ölüm!" demek de geliyordu içimden, ama bir korku beni tutuyordu. Eniştemin onca ısrarına rağmen, onlara uygun bir hikâyeyi yazamadığım için zaten yeterince öfkelendirmişti beni bu resimler. Eniştemin ölümünün onlarla ilgili olduğu karşı konulmaz bir gerçek olarak aklıma yavaş yavaş yerleştiği için, bir korku bir sabırsızlık da duyuyordum: Sırf Şeküre'ye yakın olayım diye Eniştemin hikâyelerini dinlerken

bakacağım kadar bakmıştım artık bu resimlere. Şimdi, Şeküre benim karım iken bu tuhaf şeylere niye ilgimi verecektim ki. "Çocuklar uyuduktan sonra bile Şeküre yatağından çıkıp senin yanına gelmediği için," dedi içimden acı bir ses. Kara gözlü güzelim bana gelir diye mum ışığında resimlere baka baka çok uzun bir süre sabırla bekledim.

Sabah Hayriye'nin çığlıklarıyla uyanınca şamdanı kapıp sofaya fırladım- Bir an, Hasan ile topladığı adamların evi bastığını düşünmüş, resimleri saklamak geçmişti aklımdan. Ama çok geçmeden, Enişte Efendi'nin ölümünü çocuklara, konu komşuya ilan etmek için Hayriye'nin, Şeküre'nin emriyle bağırdığını anladım.

Şeküre ile sofada karşılaşınca birbirimize sarıldık, kucaklaştık. Hayriye'nin çığlıklarıyla yataklarından fırlayan çocuklar durakladılar.

"Dedeniz öldü," dedi Şeküre onlara. "Sakın girmeyin o odaya."

Kollarımdan çıktı ve babasının yanına girip ağlamaya başladı.

Ben çocukları çıktıkları odaya soktum. "Üstünüzü başınızı değiştirin, üşürsünüz," dedim. Yatağın kenarına oturdum.

"Dedem sabah değil, gece öldü," dedi Şevket.

Yastığın üzerinde Şeküre'nin güzelim uzun saçlarından bir tanesinin çizdiği bir harf "vav" dedi bana. Yorganın içinde hâlâ Şeküre'nin sıcaklığı vardı. Şimdi Hayriye ile birlikte, onun da ağlayışlarını ve çığlıklarını işitiyorduk. Babası, hiç beklenmedik bir şekilde şimdi ölmüş gibi çığlıklar atabilmesi öyle şaşırtıcı ve sahte gözüküyordu ki bana, Şeküremi hiç mi hiç tanımadığımı, içinde bana çok yabancı bir cin olduğunu hissettim.

"Korkuyorum," dedi Orhan. Ağlamak için izin isteyen bir bakışla.

"Korkmayın," dedim. "Anneniz konu komşu dedenizin ölümünden haberdar olsun da gelsinler diye ağlıyor."

"Gelirlerse ne olacak?" dedi Şevket.

"Gelirlerse, dedeniz öldü diye yalnız bizler değil, onlar da üzülüp ağlayacaklar. Böylece acımız bölüşülecek ve hafifleyecek."

"Dedemi sen mi öldürdün?" diye bağırdı Şevket.

"Annenizi üzersen ben seni hiç sevemem!" diye ben de bağırdım.

Üvey babayla yetim çocuk gibi değil de, gürültülü bir dere kenarında konuşan iki kişi gibi bağınşıyorduk. O sırada çığlıkları mahalleden daha iyi duyulsun diye Şeküre, sofaya çıkmış, tahtaları zorlayarak pencerenin kepengini açmaya çalışıyordu.

Seyirci kalamayacağımı hissederek odadan çıktım. Sofanın penceresine onunla birlikte yüklendik, pencerenin tahtasıyla döğüştük. Son bir itmeyle kepenk açıldı ve avluya düştü. Yüzümüze güneş ve soğuk vurdu ve bir an şaşırdık. Şeküre bütün dünyaya seslenir gibi bağırarak kana kana ağlamaya başladı.

Haykırışlarla bütün mahalleye ilan edilen Enişte Efendi'nin ölümü, benim gözümde, o ana kadar hissettiğimden çok daha feci ve elim bir acıya dönüştü. İster hakiki, ister sahte olsun, karımın ağlaması da içlendiriyordu beni. Ben de, hiç beklemediğim bir şekilde ağlamaya başladım. Gerçekten kederimden mi ağlıyordum yoksa Eniştemin ölümünden sorumlu tutulmaktan korktuğum için mi ağlıyormuş gibi yapıyordum, bilmiyorum.

"Gitti, gitti, gitti, ah babacığım gitti, gittiii," diye bağırıyordu Şeküre.

Benim hıçkırıklarım ve sözlerim aynı makamdandı, ama tam ne dediğimi farketmiyordum da. O sırada evlerinden, kapıların aralığından, pencere tahtalarının arasından bizi dikizlemekte olan mahallelinin gözüyle kendimi görüyor ve yaptığımın doğru olduğunu düşünüyordum. Ağladıkça acımın ve gözyaşlarımın gerçek olup olmadığı yolundaki kendi kuşkularımdan, cinayetle suçlanma vesveselerimden, hatta Hasan ve adamlarından korkumdan arınıyordum.

Şeküre benimdi ve sanki bağırarak, gözyaşlarıyla bunu kutluyordum. Haykırmakta olan karımı kendime çektim ve çocukların gözyaşlarıyla yaklaşıyor olmasına aldırmadan, yanağından aşkla öptüm onu. Yumuşacık ve ıpılık yatağı gibi, yanağının da çocukluğumuzun badem ağaçları gibi koktuğunu ağlamama rağmen hissettim.

Sonra çocuklar da bizle, hep birlikte cesedin yanına girdik. Artık iyice kokan iki günlük bir ceset değil de sanki ölmekte olan biriymiş gibi, ben "La ilahe illallah," dedim ki, ölmeden tekrarlasın ve son sözü bu olduğu için Eniştem Cennet'e gitsin. Eniştem de öyle demiş gibi de yaptık sonra ve neredeyse yok olmuş yüzüne, parçalanmış kafasına bakarak bir an gülümsedik. Aynı ben ellerimi açıp bir Yasin okudum, hepsi susup dinlediler.

Hayriye'nin getirdiği temiz bir tülbent parçasıyla Eniştemin açık ağzını özenle, güzelce bağladık, parçalanmamış gözünü bir daha şefkatle kapattık, gövdeyi hafifçe döndürüp sağ tarafına yatırdık ve varolmayan yüzünü de kıbleye gelecek bir şekilde çevirdik. Şeküre babasının üzerine temiz bir çarşaf serdi.

Bütün bu olup biteni çocukların bir hekim dikkatiyle izlemeleri ağlamalardan sonraki sessizlik hoşuma gitti. En sonunda kendimi gerçek bir karısı, evlatları, bir ocağı, bir evi olan biri gibi hissediyordum ve bu bütün ölüm korkularından daha sağlam bir düşünceydi.

Resimleri topladım, ciltbendin içine bir bir yerleştirip yanıma aldım, kalın kaftanımı giydim ve evden koşar adım çıktım. Çığlıklarımızı duyup acı paylaşmanın zevkleri için hevesle bize gelen konu komşudan ihtiyar bir teyzeyle, her halinden, eğlence çıktı diye keyiflendiği belli olan sümüklü torununu görmezlikten gelip, doğru mahalle camiine gittim.

İmamın "ev" dediği küçük fare deliği, yeni yapılan pek çok gösterişli camide olduğu gibi, kocaman kubbeli, tantanalı, geniş avlulu yapının yanında utanç duyulacak kadar küçük bir yerdi, imam da, artık sık sık yapıldığını gördüğüm gibi, evini o küçük soğuk fare deliğinden bütün camiye yaymış, avlunun ucundaki iki kestane ağacının arasına karısının solgun ve renksiz çamaşırları asmasına aldırmamıştı. Avluyu İmam Efendi'nin ailesi kadar sahiplendiği anlaşılan iki arsız köpeğin saldırılarından ve onları sopalarla kovalayan İmam'ın oğullarından sıyrıldıktan sonra, İmam'ın kendisi ile bir köşeye çekildik.

Dünkü boşanma işinden ve ona kıydırmadığımız için içerlediğinden emin olduğum nikâhtan sonra, "Hayrola, yine ne var!" diyen bir bakış gördüm yüzünde. "Enişte Efendi bu sabah öldü."

"Allah rahmet eylesin, mekânı Cennet olsun!" dedi iyilikle. Bu sabah'ı sözüme niye eklemiştim de kendimi boş yere şüphe altına bırakacak bir laf demiştim? Dün ona verdiğim altınlardan bir tane

daha tutuşturdum eline. Ezandan önce sala vermesini, kardeşini tellal edip vefatı bütün mahalleye hemen duyurmasını söyledim.

"Kardeşimin yarı kör bir can yoldaşı vardır, çok iyi ölü yıkarız biz onunla," dedi.

Enişte Efendi'yi bir kör ile yarı budalaya yıkatmaktan elverişli ne olabilirdi? Cenaze namazının öğleyin kılınacağını, saraydaki nakkaşhaneden, medreselerden, çok yüksek yerlerden kalabalık, lamı geleceğini söyledim. Enişte Efendi'nin yüzünün, kafasını parçalanmış halini açıklayacak hiçbir şey eklemedim. Meseleyi ancak yüksek yerden çözebileceğime çoktan karar vermiştim çünkü.

Padişahımız, Enişteme sipariş ettikleri kitabın parasının takibini Hazinedarbaşı'na bıraktıkları için ölüm haberini ona yetiştirmeliydim önce. Bu amaçla saraya girebilmek için, Soğukçeşme kapısının karşısındaki terziler kârhanesinde tâ çocukluğumdan beri çalışan ve rahmetli babam tarafından akraba olan bir döşemeciye çıkıp, benlerle kaplı elini öptüm. Hazinedarbaşı'nı görmem gerektiğini yalvar yakar anlattım. Kucaklarında renk renk ipek kumaşlarla iki büklüm kıvrılıp perde diken kel kafalı çıraklar arasında beni beklettikten sonra, bir ölçü ve hesap işi için Saray'a gireceğini anladığım terzibaşının yardımcısının peşine taktı beni. Alay Meydanı'na Soğukçeşme kapısından çıkınca Ayasofya'nın karşısındaki nakkaşhane binasının önünden boşu boşuna geçip, öteki nakkaşlara cinayeti duyurmaktan şimdilik kurtulmuş oldum.

Alay Meydanı her zamanki gibi bana ne kadar tenhaysa o kadar gürültülüymüş gibi geldi. Divan'ın toplandığı günler kapısında dilekçecilerin kuyruk olduğu Kâğıt Emini'nin kapısında da, ambarlar civarında da kimsecikler yoktu. Ama yine de, marangozhaneden, fırından, hastalar odasının pencerelerinden, ahırlardan, külahlı

kulelerine hayranlıkla baktığım ikinci kapının önündeki atlarla seyislerden, servilerin içinden sürekli bir uğultu işitiyordum sanki. Bu telaşı az sonra hayatımda ilk defa ikinci kapıdan, Babüsselam'dan geçmenin korkusuna verdim.

Kapıda ne cellatların her an hazır beklediği söylenen köşeye dikkatimi verebildim, ne de terzi rehberime yardım ettiğim sanılsın diye elime aldığım döşemelik kumaş topuna bir göz atan kapıcılardan heyecanımı gizleyebildim.

Divan Meydanı'na girer girmez derin bir sessizlik sardı her yeri, kalbimin küt küt attığım alnımdaki, boynumdaki damarlarda bile duyabiliyordum. Saray'a girmiş çıkmış olanlardan, Eniştemden tarifini ve tasvirini o kadar çok duyduğum yer, şimdi, tıpkı Cennet gibi rengârenk ve güzeller güzeli bir bahçe olarak önümdeydi. Ama Cennet'e girmiş birinin hissedeceği mutluluğu değil de bir korku ve huşu duyuyor, cihanın temeli olduğunu şimdi çok iyi anladığım Padişahımızın basit bir kulu olduğumu hissediyordum. Yeşillikler içinde gezinen tavus kuşlarına, şakır şakır şakırdayan çeşme !ere zincirlerle bağlı altından bardaklara, ipek elbiseler içinde ve sanki yere hiç değmeden sessizce yürüyen Divan çavuşlarına hayranlıkla bakarken, Hünkâra hizmet edebilme heyecanı duydum içimde. Kolumun altında yarım kalmış resimlerini taşıdığım Padişahımızın gizli kitabını mutlaka bitirecektim. Bu kadar yakından bakınca hayranlıktan çok bir korku uyandıran Divan Kulesi'ne gözlerimi dikmiş ne yaptığımı tam bilmeden, önümdeki terzinin peşinden yürüyordum.

Bize takılan bir kapı oğlanıyla birlikte Divanhane ve Hazine binasını bir rüyadaki gibi korkuyla ve hiç ses çıkarmadan geçtik.

Sanki buraları daha önceden görmüş de biliyormuşum gibi bir duygu vardı içimde.

Eski Divan Odası diye bilinen yere geniş bir kapıdan girdik. Büyük bir kubbenin altında ellerinde kumaşlar, deri parçaları, gümüşten kılıç kınları, sedeften sandıklar, bekleyen ustalar gördüm. Bunların Padişahımızın ehli hıref bölüklerinden topuzcu, çizmeci, gümüşçü ve kadife ustası, fildişi işleyen kündekâr ve elinde ud saztıraşlar olduğunu hemen anladım. Günlük hesap işleri, malzeme alışı, girilmesi yasak Enderun'a ölçü için geçiş gibi gerekçelerle Hazinedarbaşı'nın odasının kapısında bekliyorlardı hepsi. Bekleyenler arasında hiçbir nakkaş göremeyince sevindim. Biz de bir kenara çekilip beklemeye başladık. Arada bir, hesaplardaki bir yanlış yüzünden bir sözü tekrarlattıran hazine kâtibinin yükselen sesi duyuluyor, sonra bir kilitçi ustasının ona saygıyla cevap yetiştirdiğini duyuyorduk. Sesler pek seyrek fısıltıyı aşıyor, avluda uçuşan güvercinlerin kubbenin içinde tınlayan kanat şakırtıları biz zanaatkarların para ve malzeme şikâyetlerinden daha kuvvetle işitiliyordu.

Sıra bana gelip Hazinedarbaşı'nın kubbeli küçük odasına girince yalnızca bir kâtip gördüm orada. Derhal Hazinedarbaşı'na arz edecek bir büyük mesele olduğunu, Padişahımızın sipariş ettikleri ve üzerinde ihtimamla durdukları bir kitabın yarıda kaldığını söyledim. Hım hım hazine kâtibi birşeyler sezmiş, gözlerini açmış. ben de Eniştemin kitabından resimler göstermiştim ona. Resimlerin tuhaflığı ve alışılmamış çarpıcılığından aklının karıştığını görünce Eniştemin adını, lakabını, işini söyledim, bu resimler yüzünden öldüğünü ekledim. Her şeyi hızla söylüyordum. Çünkü Padişahımıza ulaşamadan Saray'dan geri dönersem Eniştemi o korkunç hale benim getirdiğimi söyleyeceklerini çok iyi biliyordum.

Kâtibin Hazinedarbaşı'na haber salmak üzere gitmesinden sonra soğuk terler döktüm. Padişahımızın yanından hiç ayrılmadığını, kimi zaman namazlarında seccadesini serdiğim, kimi zaman onun sırdaşı olduğunu Eniştemden bildiğim Hazinedarbaşı benim için Enderun'dan çıkar gelir miydi hiç? Saray'ın kalbi Enderun'a bir haberci salınmış olmasını bile yeterince inanılmaz buluyordum. Padişahımız Hazretleri neredeydiler, sahildeki köşklerden birine mi inmişlerdi, Harem'de miydiler, Hazinedarbaşı onunla birlikte miydi?

Çok sonra içeri çağırdılar beni; bir an boş bulundum da korkmak aklıma gelmedi diyeyim. Ama odanın kapısındaki kadife ustasının yüzündeki saygı ve hayret ifadesini görünce telaşlandım. İçeri girince korktum bir an, hiçbir şey diyemeyeceğim sandım. Başında ancak onun ve vezirlerin giyebileceği telli serpuş vardı; Hazinedarbaşı'ydı. Kâtibin benden aldığı resimleri bir rahleye koymuş bakıyordu. Onları ben yapmışım gibi korktum. Eteğini öptüm.

"Oğlum," dedi. "Yanlış mı işittim, Enişten vefat mı etti?"

Bir an heyecandan mı, suçluluk duygusundan mı, cevap veremedim de başımla onu onaylayabildim yalnızca. Hiç beklemediğim bir şey oldu aynı anda: Gözümden bir damla yaş koptu, Hazinedarbaşı'nın anlayışlı ve şaşkın bakışları arasında yanağımdan ağır ağır aşağı indi. Saray'ın içinde bulunmak, Hazinedarbaşı'nın tâ Padişahımızın yanından kalkıp benimle konuşmaya gelmesi, Padişahımıza bu kadar yakın olabilmek, bütün bunlar beni bir tuhaf yapmıştı; bilmiyorum. Gözlerimden başka damlalar da kopmuş, sicim gibi yaşlar akıyordu artık ve utanç bile duymuyordum.

"İstediğin gibi ağla oğlum," dedi Hazinedarbaşı. Hıçkıra hıçkıra ağladım. Bu on iki yıl boyunca yaşlandığımı, kemale erdiğimi

zannediyordum. Ama insan Padişahına, devletlinin kalbine bu kadar yakın olunca bir çocuk olduğunu anlıyor hemen. Hıçkırıklarımı dışarıdaki gümüş ustalarının, kadifecilerin duymasına da aldırmıyordum: Hazinedarbaşı'na her şeyi anlatacağımı anlamıştım artık.

Böylece, içimden geldiği gibi ona anlattım. Hazinedarbaşı'nın gözlerinin önünde Şeküre'yle evlenmemin, Eniştemin kitabının zorluklarının, önümüzdeki resimlerin taşıdığı sırların, Hasan'ın tehditlerinin, Eniştemin cesedinin canlandığım gördükçe rahatlıyordum. Ancak kendimi Âlempenah Padişahımızın sonsuz adalet ve şefkatine bırakırsam içine düştüğüm tuzaktan çıkabileceğimi bütün varlığımla hissettiğim için, her şeyi anlatıyordum. Beni anlayıp işkencecilere, cellatlara teslim etmeden hikâyemi Cihanın temeli Padişahımıza doğru nakledecek miydi?

"Enişte Efendi'nin ölümü derhal nakkaşhaneye duyurulsun," dedi Hazinedarbaşı. "Cenazesine bütün nakkaşlar bölüğü katılsın."

Buna bir itirazım olabilir mi diye yüzüme baktı. Bu ilgi bana bir güven verdi de, Eniştemi, müzehhip Zarif Efendi'yi kim, neden öldürmüş olabilir, bu konudaki şüphelerimi dile getirdim. Vaiz Erzurumi'nin adamlarını, çalgı çalmıyor, raks ediliyor diye tekkelere saldıranları ima ettim. Hazinedarbaşı'nın şüpheyle baktığını görünce öteki şüphelerimi de paylaşmak istedim onunla: Enişte Efendi'nin kitabı için resim ve nakış yapmaya çağrılmanın hem akçesi, hem de şerefi yüzünden nakkaşlar bölüğünün üstatları arasında kaçınılmaz bir şekilde rekabete ve kıskançlıklara yol açmış olabileceğini belirttim. İşin gizliliğinin, kendi içinde, bütün bu nefretleri, kinleri, kumpasları harekete geçirmiş olabileceğini söyledim. Ama bunları söyledikçe, tıpkı şimdi sizin hissettiğiniz gibi, Hazinedarbaşı'nın da

bir şekilde benden kuşkulandığını telaşla seziyordum. Allahım, her ? ey anlaşılsın, senden başka bir şey dilemiyorum.

Bir sessizlik oldu. Hazinedarbaşı, sanki benim sözlerim ve kabrimden benim hesabıma utanıyormuş gibi bir tavırla gözlerini benden kaçırıp rahledeki resimlere dikti.

"Dokuz tane bunlar," dedi. "Oysa Enişteyle on resimlik bir kitap için anlaşılmıştı. Bizden bu resimlerde kullandığından daha çok altın varak almıştı.

"İmansız katil boş evde bol altın suyu sürülmüş son resmi çalmış olmalı," dedim.

"Hattat kimdir hiç öğrenemedik."

"Rahmetli Eniştem kitabının metnini henüz bitirmemişti. Bitirmem için benden yardım bekliyordu."

"Oğlum, sen İstanbul'a daha yeni döndüm diyorsun."

"Bir hafta önce, Zarif Efendi öldürüldükten üç gün sonra geldim İstanbul'a."

"Enişte Efendin daha kaleme alınmamış bir kitabı mı bir yıldır resimletmekte."

"Evet."

"Bu kitabın anlattığı şeyleri sana tarif etmiş miydi?"

"Padişahımızın istediğini söylediği şeylerdi bunlar: Peygamberimizin hicretleri üzerinden tam bin yıl geçmişken, İslam'ın takvimi bininci yılı gösterirken, Venedik Doçu'nun gözüne İslam'ın

kılıcı ve gururu Âli Osman'ın gücünü ve zenginliğini, gönüllerine de korkusunu yerleştirecek bir kitap. Bizim âlemimizin en kıymetli, en vazgeçilmez şeylerini hikâye ve resim edecekti bu kitap ve tıpkı firasetnamelerde olduğu gibi Padişahımızın bir resmi kitabın kalbinde yer alacaktı. Frenk üstatlarının usûllerinden de yararlanılacağı için, görünce Venedik Doçu'nda hayranlık ve dost olma isteği de uyandıracaktı.

"Bunları biliyorum ama, Âli Osman'ın en değerli ve vazgeçilmez şeyleri bu itler ve ağaçlar mıdır?" dedi resimleri işaret ederek.

"Eniştem rahmetli, kitabın, Padişahımızın zenginliğinin kendisini değil, manevi gücünü ve gizli kederini göstereceğini söylerdi."

"Padişahımızın resmi?"

"Onu görmedim, imansız katilin sakladığı yerde, kimbilir, evinde olmalı şimdi."

Rahmetli Eniştem şimdi, aldığı altınlar karşılığında vaat ettiği kitabı hazırlatamamış, yerine Hazinedarbaşı'nın değersiz gördüğü birtakım tuhaf resimler yaptırmış biri durumuna düşmüştü. Bu beceriksiz ve güvenilmez adamı kızıyla evlenebilmek, ya da başka bir nedenle, mesela altın varaklarını satmak için öldürmüş biri olarak mı görüyordu beni Hazinedarbaşı? Bakışlarından defterinden sürülmek üzere olduğunu hissettiğim için, son bir gayretle, telaşla konuştum ve Eniştemin bana, zavallı Zarif Efendi'yi işverdiği usta nakkaşlardan birinin öldürmüş olabileceğini söylediğini belirttim. Zeytin'den, Leylek'ten ve Kelebek'ten Eniştemin nasıl şüphelendiğini anlattım, ama lafı çok uzatamadım. Hem fazla kanıtım yoktu, hem de kendime güvenim. Hazinedarbaşı'nın şimdi de beni iftiracı bir alçak ve dedikoducu bir budala olarak gördüğünü hissediyordum.

Bu yüzden, Hazinedarbaşı, Eniştemin eceliyle ölmediğini nakkaşhaneden gizlememiz gerektiğini söyleyince, bunu benimle giriştiği bir işbirliğinin ilk işareti olarak görerek sevindim. Resimler Hazinedarbaşı'nda kaldı; az önce geçerken Cennet'e girmiş gibi heyecanlandığım Babüsselam'dan, kapıcıların dikkatli bakışları altında dışarıya çıkınca yıllar sonra evine dönen biri gibi rahatladım.

XXXVII : Ben Eniştenizim

Cenazem tam istediğim gibi çok güzel oldu. Gelmesini istediğim herkes geldi, gurur duydum. Ölümüm sırasında İstanbul'da bulunan vezirlerden Kıbrıslı Hacı Hüseyin Paşa, Topal Baki Paşa bir zamanlar kendilerine çok hizmet ettiğimi vefayla hatırladılar. Öldüğüm günlerde hem yıldızı parlayan ve hem de çok çekiştirilen Defterdar Kırmızı Melek Paşa'nın gelmesi mahallemiz camiinin alçakgönüllü avlusunu hareketlendirdi. Yaşayıp faal devlet hayatına devam etseydim, mevkiinde bulunacağım Çavuşbaşı Mustafa Ağa'nın geldiğini görmekten özellikle memnuniyet duydum. Tezkireci Kemalettin Efendi, her biri ya canciğer arkadaşım ya düşmanım Divan çavuşları, her zamanki gülümserliğini hâlâ iyimserlikle koruyan Mektupçubaşı Sert Salim Efendi ve faal hayattan erken çekilmiş eski Divan görevlileri, medrese arkadaşlarım, ölümümü nasıl, nereden duyduklarını merak ettiğim başkaları, akrabalar, hısımlar, gençler, bir hayli geniş, ağırbaşlı ve göz doldurur bir topluluk oldular.

Cemaatle, ciddiyetleri ve kederleriyle iftihar ettim. Hazinedarbaşı Hazım Ağa'nın ve Bostancıbaşı'nın gelmeleri, Padişahımız Hazretleri'nin ölümüm yüzünden içtenlikle kederlendiğini herkese gösterdi. Bu, katilim olacak alçağın bulunması için çok gayret edileceği, işkencecilerin harekete geçeceği anlamına geliyor mu bilmiyorum. Ama o melunu şimdi, avluda diğer nakkaşlar ve hattatlar

ile birlikte yüzünde vakur ve alabildiğine acılı bir ifade ile tabutuma bakarken görüyorum.

Katilime öfkelendiğimi, intikam peşinde olduğumu, hatta haince ve acımasızca öldürülmüş olmaktan ruhumun huzursuz olduğunu sanmayın sakın. Şimdi bambaşka bir düzlemdeyim ve bu dünya üzerinde yıllarca ıstırap çektikten sonra kendini bulduğu için ruhum çok da huzurlu.

Hokka darbeleriyle kanlar içinde kalmış acılar içindeki gövdeli ruhum geçici olarak terk edip, ışıklar içinde bir süre titredikten sonra, bu güzel aydınlığın içinde, yüzleri güneş gibi parlak iki güzel ve gülümseyen melek, tıpkı Kitab-ur Ruh'ta defalarca okuduğum gibi bana ağır ağır yaklaştılar ve sanki ben artık yalnızca bir ruh değil de, hâlâ bir gövdeymişim gibi, kollarımdan tutup beni yukarılara çıkardılar. Mutlu rüyalardaki gibi, ne kadar da sarsıntısız ve yumuşacık ve ne kadar da hızlı yükseldik! Alev ormanlarından geçtik, ışık ırmaklarını aştık, karanlık denizlere, kar ve buz dağlarına girdik. Her biri binlerce yıl sürüyordu bunların, ama bana bir göz kırpacak kadar kısa geliyordu.

Çeşit çeşit cemaatlerin, tuhaf yaratıkların, anlatmakla bitmeyecek böcekler ve kuşlarla kaynaşan bataklıklarla bulutların arasından göklerin yedi katım işte böyle geçtik. Göğün her bir katında meleklerden daha önde gideni bir kapıya vuruyor, "Kim o?" diye sorulunca beni bütün isimlerim ve sıfatlarımla tarif ettikten sonra "Ulu Allah'ın iyi bir kulu!" diye ekleyerek gözlerimden sevinç yaşları akıtıyordu, ama cennetliklerle cehennemliklerin ayrılacağı kıyamet gününe daha belki de binlerce yıl olduğunu da biliyordum.

Çünkü her şey bazı ufak tefek değişikliklerle ölüm üzerine yazılmış sayfalarda Gazzali'nin, El Cevziyye'nin ve diğer âlimlerin anlattığı

gibi oluyordu. Kitaplarda her biri birer çözümsüz mesele, ya da ancak ölenin bilebileceği karanlık muamma olarak bırakılan şeyler Şimdi binlerce renk ışık ile tek tek patlayarak aydınlanıyordu.

Bütün bu harika yükseliş sırasında gördüğüm renkleri nasıl anlatmalı? Bütün âlemin renklerden yapıldığını, her şeyin renk olduğunu gördüm. Beni bütün diğer şeylerden ayıran kuvvetin renklerden yapıldığım hissettiğim gibi, şimdi beni sevgiyle kucaklayan, bütün âleme bağlayan şeyin de renk olduğunu anladım, turunç rengi gökler gördüm, yaprak yeşili güzel gövdeler, kahverengi yumurtalar, gök mavisi efsane atlar. Her şey, yıllarca severek baktığım resimlerde ve efsanelerdeki gibiydi ve bu yüzden her şeyi, hem hayret ve hayranlıkla ilk defa görüyordum, hem de gördüklerim bir şekilde, sanki benim hatıralarımdan çıkıyordu. Hatıra dediğim şeyin bütün bir âlemin parçası olduğunu ve bütün âleminin de, önümde açılan sınırsız zaman yüzünden gelecekte ön benim tecrübem, sonra benim hatıram olacağını anlıyordum Bu renk şenliği içinde ölürken neden bir dar gömleğin içinden çıkar gibi rahatladığımı da anladım: Bundan sonra bana hiçbir şey yasak değildi ve bütün zamanlan ve mekânları yaşayabilmek için sınırsız bir sürem ve yerim vardı.

Bunu idrak eder etmez O'na yakın olduğumu korku ve mutlulukla sezdim. Hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak bir kırmızı rengin varlığını o sırada huşu içinde hissettim.

Kısa bir sürede bütün her şey kıpkırmızı oldu. Bu rengin güzelliği içime ve bütün âleme doğuyordu. O'nun varlığına böyle böyle yaklaştıkça sevinçten ağlamak geliyordu içimden. Birdenbire ve üstüm başım kan içindeyken, O'nun huzuruna çıkıyor olmaktan utanç duydum. Aklımın bir başka yanı, ölüm üzerine kitaplarda

okuduğum gibi beni huzuruna, Azrail'i ve öteki meleklerini yollayarak O'nun çağırdığını da söylüyordu.

O'nu görebilecek miydim? Heyecandan nefes alamayacağımı sandım.

Her yeri kaplayan ve içinde âlemin bütün görüntülerinin oynaştığı öylesine harika ve güzel bir kırmızıydı ki bu yaklaşınca onun bir parçası olmak ve O'na bu kadar yakın olduğumu düşünmek gözlerimdeki yaşları hızlandırdı.

Ama bana daha fazla yaklaşmayacağını anladım. Meleklerine beni sorduğunu, onların beni O'na övdüklerini, O'nun da buyruklarına ve yasaklarına bağlı iyi bir kul olarak görüp beni sevdiğini anladım.

İçimde yükselen sevinç ve akan gözyaşlarını, bir an bir kuşkuyla zehirlendi. Bu kuşkudan hemen kurtulmak için suçluluk ve sabırsızlıkla sordum.

"Hayatımın son yirmi yılında Venedik'te gördüğüm kâfir resimlerinden etkilendim. Hatta bir ara kendi resmim onların usülleriyle yapılsın istedim, ama bundan korktum. Sonra senin âlemin kullarını ve alemdeki gölgen Padişahımızı kâfirlerin usulleriyle resmettirdim." O'nun sesini değil, ama bana verdiği cevabı kendi içimde hatırladım. "Doğu da, Batı da benimdir."

Heyecandan kendimi tutamadım.

"Peki hepsinin, bütün bunların... bu âlemin anlamı ne?"

"Sır," diye içimde işittim. Ya da "Sev," diye. Bu ikisinden de tam emin olamadım ama.

Meleklerin bana yaklaşmasından, şimdilik göğün bu yüksek katında benim hakkımda bir karara varıldığını, ama on binlerce yıldır ölen diğer ruhların kalabalığıyla birlikte, hakkımızda son kararın verileceği Kıyamet gününe kadar Berzah'ta hepimizin bekleyeceğimizi anladım. Her şeyin kitaplarda yazıldığı gibi gitmesi beni memnun ediyordu. Aşağıya inerken gömüleceğim sırada cesedime yeniden kavuşmam gerektiğini de kitaplardan hatırladım.

Ama cesedime yeniden girmemin bir edebi mecaz olduğunu da şükür sezdim hemen. Bana gurur veren vakur cenaze kalabalığı namazdan sonra tabutumu sırtlayıp hemen yakındaki küçük Tepecik Mezarlığı'na inerken kederine rağmen ne kadar da düzenliydi! Onları yukarıdan ince, narin bir ip gibi görüyordum.

Kendi yerime bir açıklık getireyim: Resulullah'ın "Müminin ruhu Cennet ağaçlarından yiyen bir kuştur," hadisinden de anlaşılacağı gibi, ruh ölümden sonra gökyüzünde dolaşır. Ebu Ömer bin Abdülber'in iddia ettiği gibi, bu hadis, ruhun kuş şekline gireceği, hatta bir kuş olacağı anlamına değil, El Cevziyye'nin çok doğru bir şekilde belirttiği gibi, ruhun bir kuşun gezineceği yerlerde bulunması anlamına gelir. Perspektif seven Venedikli üstatların "görüş açısı" diyecekleri bakış yerim, El Cevziyye'nin yorumunu doğruluyordu.

Bulunduğum yerden hem, mesela şu anda mezarlığa giren cenaze kalabalığını bir ip gibi görebiliyorum, hem de, Haliç'in bittiği yerden Sarayburnu'na doğru kıvrılır kıvrılmaz yelkenleri rüzgar yiyerek şişen bir teknenin keyifle hızlanışını bir resme bakar gibi zevkle seyredebiliyorum. Bir minare boyu yükseklikten baktığım için, bütün âlem, sayfalarını teker teker çevirdiğim harika bir kitabın resimlerini andırıyordu.

Ama böyle yüksekçe bir yere çıkan ve ruhu gövdesinden ayrılmamış birinin göreceğinden fazlasını da görebiliyordum: Tâ karşı yakada, Üsküdar'ın arkalarında mezarlar arasında boş bir bahçede uzun eşek oynayan çocukları; on iki yıl üç ay önce Sadrazam Kel Ragıp Paşa'nın kabul edeceği Venedik elçisini yalısından alıp huzura getirişimiz sırasında reisülküttabın yedi çifte kayığının Boğazziçi'nde ne güzel ilerleyişini; yeni Langa pazarında bir koca lahanayı, emzireceği bebeğini kucaklar gibi tutan şişman kadını; Divan Çavuşu Ramazan Efendi öldü de önüm açıldı diye sevinişimi-annem avluya çamaşırları dizerken anneannemin kucağından kırmızı gömleklere bakışımı; rahmetli anasının Şeküre için doğum sancıları başlayınca ebenin evini karıştırıp uzak mahallelerde koşturuşumu; kırk küsur yıl önce kaybettiğim kırmızı kemerimin yerini (Vasfi çalmış); bir kere de yirmi bir yıl önce rüyamda gördüğüm ve ileride inşallah Allah'ın bana Cennet olduğunu göstereceği çok uzaklardaki harika bahçeyi; Gori kalesindeki isyancıları bastıran Gürcistan Beylerbeyi Ali Bey'in yolladığı başları, burun ve kulakları; eve gelen komşu karılardan ayrılıp avludaki ocağa bakarak benim için ağlayan güzel Şeküre'ciğimi de aynı anda görebiliyorum şimdi.

Kitaplar ve eski âlimler ruhun dört yurdu olduğunu söylerler: 1. Anne karnı. 2. Dünya. 3. Şimdi bulunduğum Berzah. 4. Kıyametten sonra ulaşılacak Cennet ya da Cehennem.

Berzah'tan ise geçmiş ve şimdiki zaman aynı anda gözüküyor ve ruhun hatıraları içerisinde kaldıkça bir mekân sınırlaması kalmıyor. Ama hayatın bir dar gömlek olduğu, zamanın ve mekânın zindanlarından çıkınca anlaşılıyor ancak. Ölüler âleminde gövdesiz bir ruh nasıl gerçek mutluluk sebebiyse, yaşayanlar arasında da en büyük mutluluğun ruhsuz bir gövde olacağını ne yazık ki kimse

ölmeden anlayamıyor. Bu yüzden, güzel cenazem sırasında, evde benim için kendini paralayarak boş yere ağlayan Şeküre'ciğimi dertlenerek seyredip, Ulu Allah'a, bizlere Cennet'te gövdesiz bir ruh ve Dünya'da ruhsuz bir gövde vermesi için yalvardım.

XXXVIII : Üstat Osman, Ben

Hayatlarını bir sanata cömertçe vererek yaşlanmış aksi ihtiyarlan bilirsiniz. Herkesi azarlarlar. Uzun boylu, kemikli ve ince olurlar. Hayatlarının geri kalan kısacık bölümünün, arkada kalan uzun bölümünün bir tekrarı olmasını isterler. Hemen parlayıp öfkelenir, her şeyden şikâyet ederler. Bütün dizginleri ellerinde toplar, herkese illallah dedirtirler. Hiç kimseyi, hiçbir şeyi beğenmezler. Ben onlardan biriyim.

Daha on altı yaşında bir çırakken, aynı nakkaşhanede dizdize oturup birlikte resim yapma şerefini tattığım ustalar ustası Nurullah Selim Çelebi, seksen yaşındayken böyleydi (benim kadar öfkeli değildi ama). Otuz yıl önce gömdüğümüz en son büyük usta Sarı Ali de böyleydi (o da benim kadar ince ve uzun değildi). O zamanlar nakkaşhaneleri yönetmiş bu efsane üstatlara arkalarından yöneltilen eleştiri oklarının, şimdi de benim sırtıma sıkça saplandığını bildiğim için hakkımızda söylenen basmakalıp bazı lafların aslı esası yoktur, bilesiniz istiyorum.

1- Gerçekten beğenilecek yeni hiçbir şey olmadığı için beğenmiyoruz yeni hiçbir şeyi.

2. Sinirle, mutsuzlukla ya da başka bir kusurla zedelenmiş olduğumuz için değil, insanların çoğu aptal olduğu için insanların

Çoğuna aptal muamelesi yapıyoruz. (Yine de onlara daha iyi davranmamız bizim hesabımıza daha bir incelik ve akıllılık olurdu.)

3- Çıraklıklarından beri aşkla sevdiğim ve yetiştirdiğim nakkaşlarım dışındaki pek çok adı ve yüzü unutup birbirine karıştırma bunaklığımdan değil, bu adların ve yüzlerin hatırlamaya değmeyecek kadar renkten ve parlaklıktan yoksun olmasındandır.

Budalalıkları yüzünden Allah'ın canını erken aldığı Enişte'nin cenazesinde, rahmetlinin bir zamanlar beni Frenk üstatlarını taklide zorlayarak bana ne acılar verdiğini unutmaya çalıştım. Dönerken de şöyle düşündüm: Allah'ın ihsanı körlük ve ölüm benim için de çok uzak değil. Tabii ki nakşettiğim resimlerin ve kitapların, gözünüzü şenlendireceği, gönlünüzde de mutluluk çiçekleri açtıracağı kadar hatırlanacağım. Ama ölümümden sonra şunun bilinmesini de istiyorum: Hayatımın sonunda, ihtiyarlığımda beni mutlulukla gülümseten pek çok şey hâlâ vardı. Mesela:

1. Çocuklar. (Onlar bütün âlemin kurallarını özetler.)

2. Tatlı hatıralar. (Güzel oğlanlar, kadınlar, güzel resmetmek, dostluk.)

3. Heratlı eski üstatların harikalarıyla karşılaşmak. (Bu bilmeyene açıklanamaz.)

Bütün bunların en basit anlamı şudur: Artık başı olduğum Padişahımızın nakkaşhanesinde eskisi gibi harika şeyler yapılamıyor, işlerin daha da kötüye gideceğini de görüyorum; her şey tükenecek, bitecek. Bütün ömrümüzü bu işe aşkla vermemize rağmen, Herat eski üstatların güzelliklerine burada çok seyrek erişebildiğimizi de acıyla hissediyorum. Bu gerçekleri

alçakgönüllülükle kabul etmek hayatı kolaylaştırır. Zaten alçakgönüllülük, hayatı kolaylaştıran bir şey olduğu için bizim âlemimizde bu kadar makbul bir erdemdir.

Şehzadelerimizin sünnet düğünü törenini anlatan Surname'de, Mısır Beylerbeyi'nin sünnetli çocuğa hediye getirdiği, kırmızı kadife üzerine incecik işlemeli, nakışlı altından bentli, yakut, zümrüt ve firuze taşlı bir kılıç ile gemi ve zincirli dizgini altından, inci ve zebercet taşlı üzengili, burnu akıtmalı, tüyleri gümüşten de parlak, öfkeli, mağrur ve şimşekten hızlı oynak bir Arap atını ve atın üzerindeki altın işlemeli, kırmızı kadifeli yakut şemseli simi eğeri takdimini gösterir bir resmi, işte böyle bir alçakgönüllülükle düzeltiyordum, istifini benim yaptığım, atını, kılıcını, şehzadesi'ni, onları seyreden elçileri çıraklara, tek tek boyattığım resmin sağına soluna fırça darbelerini sürüyordum. At Meydanı'ndaki çınar ağacının bazı yapraklarına mor koydum. Tatar Hanı'nın elçisinin düğmelerine sarı sürdüm. Atın dizginlerine pek azcık altın suyu çekiyordum ki kapı vurdu. Durdum.

Bir kapı oğlanı. Saray'dan Hazinedarbaşı çağırıyormuş. Gözlerim tatlı tatlı ağrımış. Kaftanımın cebine merceğimi koydum, oğlanla çıktım.

Uzun uzun çalıştıktan sonra ne güzeldir sokaklarda yürümek! Âlem Allah tarafından sanki daha dün yaratılmış gibi yepyeni ve şaşırtıcı gözükür.

Bir köpek gördüm, bütün köpek resimlerinden daha manalıydı. Bir at gördüm, usta nakkaşlarım daha anlamlısını çizerler. At Meydanı'nda bir çınar ağacı gördüm; az önce resminin yapraklarına mor sürdüğüm çınar ağacıydı.

İki yıldır oradan geçen alayları resmettiğim At Meydanı'na çıkıp yürümek insanın kendi resmettiği şeye çıkıp yürümesine benziyor. Bir sokağı döneriz, eğer Frenk resmindeysek çerçeveden ve resimden çıkar gideriz; eğer bizim Heratlı üstatlar gibi yaptığımız resimdeysek, Allah'ın bizi gördüğü yere geliriz; eğer Çin resmindeysek resimden hiç çıkamayız, çünkü Çinlilerin resimleri hiç bitmeden uzar gider.

Hazinedarbaşı'yla ödenecek ücretlerden, Padişahımız için nakkaşların hazırlamakta olduğu hediyelerden, kitaplardan, nakışlı devekuşu yumurtalarından, nakkaşların sıhhati, afiyeti ve huzurundan, gerekli boya, altın varak ve diğer malzemenin teinin edilmesinden,-sıradan şikâyetlerden ve dileklerden, Cihanpenah Padişahımızın keyif, istek, neşe ve iradelerinden, havadan sudan, benim gözlerimden, merceklerimden, bel ağrılarımdan, Hazinedarbaşı'nın alçak damadından ve tekir kedisinden söz etmek için buluştuğumuz eski Divan Odası'na götürmüyordu beni kapı oğlanı. Sessizce Has Bahçe'ye girdik. Bizden de sessiz ağaçlar arasından denize doğru suç işler gibi zarifçe indik. Yalı Köşkü'ne yaklaşıyorum, demek ki Padişahımı göreceğim, oradadırlar diyordum ki kendime, yoldan çıktık. Üç beş adım yürüdük, sandalhanelerin arkasında, taştan bir binanın kemerli kapısından girdik. Bostancı fırınından bir ekmek kokusu geliyordu. Kırmızı kıyafetli Bostancı hasekilerini görmüştüm.

Bir odada Hazinedarbaşı ve Bostancıbaşı. Melek ve Şeytan!

Padişahımız için saray bahçesinde idam, işkence eden, sorguya çeken, dayak atıp, göz çıkarıp, falakaya yatıran Bostancıbaşı bana tatlı tatlı gülümsüyordu. Sanki bir han hücresini paylaşmak zorunda

olduğum ufak tefek bir oda arkadaşı bana sevimli bir hikâye anlatacak.

Ama Bostancıbaşı değil, Hazinedarbaşı anlatmaya başladı:

"Efendimiz, bundan bir yıl önce çok gizli tutulmasını istedikleri bir elçilik heyetinin hediyelerinden olmak üzere bir kitap hazırlatılmasını bana buyurdular," dedi mahcup bir edayla. "Bu gizlilik yüzünden kitabı Şehnamecibaşı Lokman üstadımıza yazdırmayı uygun bulmadıkları gibi, hünerine hayran oldukları seni de karıştırmak istemediler. Şehzadelerin sünnetlerini anlatan Surname ile sizlerin yeterince meşgul olduğunuzu takdir ediyorlardı."

Odaya girer girmez, bir alçağın bana iftira ettiğini, bu resimde küfür var, şu resimde sizi hicvediyor, diyerek Hünkârı etkilediğini, yaşıma bakılmadan işkenceye yatırılmak üzere olduğumu dehşetle hayal etmiştim. Şimdi Padişahımız benden başkasına bir kitap sipariş ettiği için, gönlümü almaya çalışan Hazinedarbaşı'nın sözleri, baldan da tatlı geliyordu bana. Kitabın fazlasıyla bildiğim hikâyesini dinledim, yeni bir şey de öğrenemedim. Bu dedikoduları da biliyordum: Erzurumlu Nusret Hoca'yı da, nakkaşhanedeki çekişmeleri de elbette.

Bir soru sormuş olmak için cevabım bildiğim bir şeyi, kitabı kimin hazırladığını sordum.

"Bildiğiniz gibi Enişte Efendi," dedi Hazinedarbaşı. Gözlerimin içine bakıp ekledi. "Eceliyle ölmediğini, öldürüldüğünü biliyor muydunuz?"

"Bilmiyordum," dedim çocuk gibi yalın bir şekilde, sustum.

"Padişahımız çok çok öfkelendiler," diyordu Hazinedarbaşı.

Yarım akıllıydı Enişte Efendi denen bu şaşkın. Bilgisinden çok özentisi, aklından çok hevesi olduğu için usta nakkaşlar ondan alaycılıkla, gülümseyerek söz ederlerdi. Cenazede bir bit yeniği hissetmiştim zaten. Acaba nasıl öldürülmüş?

Hazinedarbaşı anlattı. Fecî. Ya Rabbi sen bizi koru. Kim?

"Padişah'ın bir buyruğu var," dedi Hazinedarbaşı. "Surname gibi bu kitabın da bir an önce bitirilmesini istiyor... "

"İkinci bir buyruğu daha var," dedi Bostancıbaşı. "Nakkaşlar takımı içindeyse bu iğrenç katil, bu kötü yürekli iblisin bulunmasını istiyor. Ona herkese ibret olacak öyle bir ceza verecekler ki, bir daha Padişahımızın kitabını baltalamak, nakkaşını öldürmek kimsenin aklından bile geçmeyecek."

Padişahımızın suçluya vereceği korkunç cezayı biliyormuş gibi bir an Bostancıbaşı'nın yüzünde bir heyecan belirdi.

Bu ikisine bu vazifelerin Padişahımız tarafından az önce ve aynı zamanda verildiğini, Padişahımızın onları şimdiden nefretlerini sağlayamadıkları bir şeye, birlikte iş görmeye zorladığını anladım ve Hünkâr'a hayranlıktan öte bir sevgi duydum. Bir oğlan kahve getirdi, oturduk.

Enişte Efendi'nin yetiştirmesi, nakıştan kitaptan anlar bir yeğeni varmış: Kara. Tanımış mıydım onu? Sustum. Kısa bir süre önce Acem sınırından Serhat Paşa'nın yanından Eniştesinin davetiyle İstanbul'a dönmüş (Şüphe ima eden bir bakış attı Bostancıbaşı), İstanbul'da Eniştesine iyice sokulmuş, hazırladığı kitabın hikâyesini

öğrenmiş. Zarif Efendi'nin katlinden sonra, Eniştesinin gece yarıları bu kitap için kendisine gelen usta nakkaşlardan şüphelendiğini söylüyormuş. Bu üstat nakkaşların kitap için yaptığı resimleri görmüş: Enişte'nin katilinin bunlardan birini, en çok altın kullanılacak olan Padişah'ın resmini çaldığını iddia etmiş. Bu genç, Enişte'nin katlini saraydan, Hazinedarbaşı'ndan iki gün saklamış. Aradaki zamanda Eniştesinin kızıyla, kitaba uygunluğu şüpheli bir nikâhı alelacele kıydırıp eve yerleştiği için, Kara'dan ikisi de şüpheleniyorlardı.

"Eğer evleri, yerleri aranır da usta nakkaşlarımdan birinden bu kayıp sayfa çıkarsa Kara'nın haklı olduğu hemen anlaşılır," dedim. "Ama onlar çıraklıklarından beri tanıdığım benim sevgili evlatlarını, mucize elli nakkaşlarımsa hâlâ hiçbiri bir cana kıyamaz."

"Zeytin'in, Leylek'in, Kelebek'in," dedi Bostancıbaşı, onlara aşkla verdiğim takma adları alaycı bir şekilde kullanarak "evlerini, inlerini, yerlerini, varsa dükkânlarını, herşeylerini, sonuna kadar didik didik arayacağız. Kara'nınkini de..." Bir çaresizlik ifadesi takındı sonra: "Bu müşkül durumda Allaha şükür Kadı Efendi'den sorgu sırasında işkence izni alabildik. Nakkaşlar bölüğüne yakın bir ikinci kişinin de katledilmesi, çırağından ustasına bütün nakkaşları töhmeti sabıka altına aldığı için işkence kanuna uygundur dediler."

Sessizce düşündüm: 1. İşkence kanuna uygun demekle, iznin Padişahımızdan çıkmadığını, 2. Kadıya göre bütün nakkaşların töhmeti sabıka altında olması, bölükbaşı olarak içimizdeki suçluyu çıkarıp veremediğim için, beni de suçladığını, 3. Başı olduğum nakkaşlar takımının nakkaşlarına, son yıllarda bana ihanet eden sevgili Kelebek'e, Zeytin'e, Leylek'e, ötekilere işkence yapmadan, önce benim de açık ya da sessiz onayımı istediğini anlıyorum.

"Padişahımız yalnız Surname'nin değil, şimdi yarıda kaldığı anlaşılan bu kitabın da layıkıyla bitirilmesini istedikleri için," dedi Hazinedarbaşı. "İşkence üstatların ellerine, gözlerine, hünerlerine zarar verir diye endişe ediyoruz." Bana döndü. "Öyle değil mi?"

"Daha geçende böyle bir endişe olmuştu," dedi Bostancıbaşı kabaca. "Tamir işi yapan zergerle kuyumculardan biri şeytana uymuş, Padişahımızın kızkardeşleri Necmiye Sultan'ın sapı yakuttan taşlı bir fincanını çocuk gibi özenip çalmış. Fincanı pek seven kızkardeşini kedere garkeden hırsızlık Üsküdar Sarayı'nda olduğu için, Hünkar işi bana verdiler. Zengerlerinin, kuyumcu ustalarının hünerleri, gözleri ve parmakları için Padişahımız gibi Necmiye Sultan'ın da titizlendiğini anlamıştım. Hemen kuyumcu ustalarını soydurup bahçedeki donmuş havuzun buzları ve kurbağaları arasına attırdım. Arada bir çıkartıp yüzlerine, ellerine değmeyecek bir şekilde dikkatle, ama şiddetle kırbaçlatıyordum onları. Kısa bir sürede, şeytana uyan kuyumcu itiraf edip cezasına razı oldu. Buz gibi suya, soğuğa, yedikleri onca kırbaca rağmen içleri temiz olduğu için usta kuyumcuların gözleri ve parmaklarında hiçbir sakatlık olmadı. Hatta Padişah, bana kızkardeşinin çok memnun olduğunu, kuyumcuların aralarındaki kötü tohum temizledikten sonra daha şevkle çalıştıklarını söylediler."

Bostancıbaşı'nın üstat nakkaşlarıma kuyumculardan daha da sert davranacağından emindim. Padişahımızın kitap yaptırım zevkine saygı duysa bile, asıl itibarlı sanatın hattatlık olduğunu düşünüp, pek çokları gibi nakşı ve hele resmi dinsizliğin sınırlarında gezinen ve zaten cezalandırılması gereken bir lüzumsuzluk, hatta bir çeşit kadınsılık diye küçümsüyordu. "Daha siz bütün gücünüzle işin başındayken, sevgili nakkaşlarınız ölümünüzden sonra başnakkaş

kim olacak diye dolaplar çevirmeye başlamışlar," dedi beni kışkırtmak için.

Bilmediğim bir dedikodu, çevrilen yeni bir dolap mı vardı? Kendimi tutup sustum. Benim arkamdan rahmetli yarım akıllıya kitap hazırlattığı için Hazinedarbaşı'na ve göze girmek, üç beş akçe fazla kazanmak için gizlice bu kitabın resimlerini yapan nankör nakkaşlarıma duyduğum öfkenin fazlasıyla farkındaydı Hazinedarbaşı.

Bir an nakkaşlarıma hangi işkencelerin yapılabileceğini hayal ederken yakaladım kendimi. Sorgu işkencesinde deri yüzmezler, çünkü onun geri dönüşü yoktur, isyancılara yapıldığı gibi kazığa da oturtmazlar, çünkü bu daha çok ibret olsun diye öldürmeye yöneliktir; bu nakkaşların kollarını, bacaklarını, parmaklarını çatır çutur kırmak da olmaz. İstanbul sokaklarında sık sık görmeye başladığım tek gözlülerden anladığım kadarıyla, son zamanlarda çok yapıldığı gibi tek gözlerini çıkarmak da yakışık almaz tabii usta nakkaşların. Böylece, sevgili nakkaşlarımı Has Bahçe'nin kuytu bir köşesinde, buz gibi havuzun içinde nilüferlerin arasında tir tir titrer ve birbirlerine nefretle bakarken hayal ettim de bir an gülmek geldi içimden. Ama kaba etleri kızgın demirle dağlanırken Zeytin'in nasıl haykıracağım, zincire vurulmuş canım Kelebek'imin teninin solacağını hayal etmek içimi burktu. Hüneri ve nakış aşkı kimi zaman gözlerimi yaşartmış canım Kelebek'in hırsız bir çırak gibi falakaya yatırılmasını düşünemedim bile de öylece kalakaldım. '

Bir an ihtiyar aklım kendi içindeki derin sessizliğin büyüsüyle sustu. Onlarla birlikte bir zamanlar her şeyi unutur aşkla naklederdik.

"Padişahımızın en usta nakkaşları onlar," dedim. "Kıymayın onlara."

Hazinedarbaşı memnun yerinden kalktı, odanın öbür ucundaki bir rahleden bir tomar kâğıt alıp getirdi, önüme koydu ve sanki oda karanlıkmış gibi, tombul mumlarının alevleri dalgalanarak yanan iki büyük şamdan yerleştirdi yanı başıma. O resimlerdi bunlar.

Mercekleri üzerlerinde gezdirirken gördüklerimi nasıl anlatabilirim ki size. Gülmek geliyordu içimden, ama gülünç oldukları için değil. Öfke duyuyordum, ama ciddiye alınacak şeyler olduğu için de değil. Sanki Enişte Efendi, benim usta nakkaşlarıma kendiniz gibi değil de, başka biriymişsiniz gibi resmedin demişti Sanki onları var olmayan hatıralarını hatırlamaya, hiçbir zaman yaşamak istemeyecekleri bir geleceği düşleyip resmetmeye zorlamıştı. Daha da inanılmazı, bu saçmalıklar için birbirlerini öldürmeleriydi.

"Bu resimlere bakarak hangi nakkaşın kalemini hangi resimlere dokundurduğunu söyleyebilir misiniz?" dedi Hazinedarbaşı.

"Evet," dedim öfkeyle. "Bu resimleri nereden buldunuz?"

"Kara kendi getirdi, teslim etti onları," dedi Hazinedarbaşı. "Kendisini ve rahmetli Eniştesini temize çıkarmaya çalışıyor."

"Ona sorgusunda işkence edin," dedim. "Rahmetli Eniştemizin başka ne gizlisi var öğrenelim."

"Bir adamla çağırdık," dedi Bostancıbaşı hevesle. "Arkasından bütün evini de arayacağız yeni damadın."

Sonra ikisinin de yüzlerinde tuhaf bir aydınlanma, bir korku ve hayranlık ışığı belirdi, ayağa fırladılar.

Arkamı dönmeden anladım ki içeriye Cihanpenah Padişahımız Hazretleri girmişlerdir.

XXXIX : Benim Adım Ester

Hep birlikte ağlamak ne de güzeldir! Zavallı Şeküreciğimin babasının cenazesi sırasında, hısım, akraba, eş, dost, bütün kadınlar evde toplanmış ağlarken ben de uzun uzun dövünüp gözyaşı döktüm. Bazen yanımdaki güzel kıza iyice yaslanıp onunla tatlı tatlı sallanarak ağlıyor, bazen de bambaşka bir makamda kendi zavallı hayatım ve dertlerime içlenerek gözyaşı döküyordum. Her hafta bir kere böyle ağlasam ekmeğimi kazanmak için bütün gün sokaklarda yürüdüğümü, şişmanlığım ve Yahudiliğim için aşağılanmalarımı unuturum da her zamankinden daha da çenebaz bir Ester olurum.

Törenleri, kalabalık içinde bir kara koyun olduğumu unuttuğum kadar, doya doya tıkındığım için de severim. Bayram törenlerinde baklava, nane macunu, badem ezmeli ekmek ve pestillere; sünnet törenlerinde etli pilavla fincan böreklerine; Padişah'ın At Meydanı'nda yaptığı törenlerde vişne suyu içmeye; düğünlerde her şeyi yemeye; cenazelerden sonra da konu komşunun yolladığı susamlı, ballı, miskli helvalardan atıştırmaya bayılırım.

Sessizce sofaya çıktım, ayakkabılarımı giydim, aşağıya indim. Mutfağa dönmeden önce, ahırın yanındaki odanın yarı açık kapısından bir tuhaf ses gelince, bir anda iki adım atıp içeri baktım ve Şevketle Orhan'ın, yukarıda ağlayan karılardan birinin oğlunu

iplerle bağladıklarını, rahmetlinin eski fırçalarıyla oğlanın yüzüne boyalar sürdüklerini gördüm. "Kaçmaya kalkarsan böyle vururuz," diyerek bir tokat attı Şevket oğlana.

"Yavrum, tatlı tatlı oynayın, incitmeyin birbirinizi olmaz mı?" dedim en kadifecik ve en yalancı sesimle.

"Sen karışma!" diye bağırdı Şevket.

Hırpaladıkları oğlanın sarı saçlı, küçük, ürkek kızkardeşini de gördüm yanlarında ve nedense kendimi onunla bir tuttum. Unut her şeyi Ester!

Mutfakta Hayriye şüpheyle süzdü beni.

"İki gözüm iki çeşme ağlamaktan kurudum, Hayriye," dedim "Bana bir su ver Allah için."

Sessizce verdi. İçmeden önce ağlamaktan şişmiş gözlerinin içine baktım.

"Zavallı Enişte Efendi, Şeküre'nin nikâhından önce zaten ölmüştü, diyorlar," dedim. "Elâlemin ağzı torba değil ki büzesin. Hatta eceliyle ölmediğini de söylüyorlar."

Bir an belirgin bir şekilde ayaklarının ucuna baktı. Sonra başını kaldırdı ve bana bakmadan: "Allah kuru iftiradan saklasın," dedi.

Birinci hareket "bu dediğin doğru," anlamına geliyor, sözlerinin makamı da mecburiyetten söylendiğini sezdiriyordu.

"Ne oluyor?" diye sordum birden bir sırdaş gibi fısıldayarak.

Ama kararsız Hayriye, Enişte Efendi'nin vefatından sonra Şeküre'ye karşı herhangi bir üstünlük elde etme umudunun hiç kalmadığını elbette görmüştü. Az önce yukarıda en içten ağlayan da oydu.

"Ben ne olacağım şimdi?" dedi.

"Şeküre seni çok seviyor," dedim bir haber verme alışkanlığıyla. Pekmez küpüyle turşu küpü arasına sıra sıra dizilmiş sahanların kapaklarını kaldırarak, arada bir parmağımla birinin kenarından bir parça alıp tadarak, kimisine de yalnızca burnumu yaklaştırıp koklayarak tek tek hangi helva tabağını kimin yolladığını sordum.

"Kayserili Kasım Efendi'ninki, nakkaşlar bölüğünden iki sokak ötede oturan kalfanınki, anahtarcı Solak Hamdi'lerinki, Edirneli gelinin sahanı," diye tek tek sayıyordu ki Hayriye, Şeküre sözünü kesti onun.

"Rahmetli Zarif Efendi'nin karısı Kalbiye ne başsağlığına geldi, ne haber yolladı, ne de helva!"

Mutfak kapısından merdivenlerin açıldığı taşlığa doğru yürüyordu. Benimle Hayriye'den uzak kalıp konuşmak istediğini anlayıp onu izledim.

"Zarif Efendi'nin babama bir düşmanlığı yoktu. Biz cenazesi günü onlara helvamızı yapıp yolladık. Ne oluyor, bilmek istiyorum," dedi Şeküre.

"Ben şimdi gider, sorar, anlarım," dedim Şeküre'nin düşündüğünü anlayarak.

Lafı ona uzattırmadığım için beni öptü. Avlunun soğuğu içimize işlerken birbirimize sarılıp hiç kıpırdamadan öylece durduk. Sonra saçlarını okşadım güzel Şeküremin. "Ester korkuyorum," dedi.

"Canım, korkma," dedim. "Her işte bir hayır da vardır. Bak nasıl evlendin sonunda."

"Ama doğru mu yaptım, onu bilmiyorum," dedi. "Bunu bildiğim için onu yaklaştırmadım kendime. Geceyi zavallı babamın yanında geçirdim."

Gözlerini kocaman kocaman açıp gözlerimin içine "anlıyor musun?" der gibi baktı.

"Hasan nikâhınızın kadı gözünde hiçbir değeri olmadığını söylüyor," dedim. "Sana bunu yolladı."

"Olmaz artık," dediyse de Şeküre. küçük kâğıdı hemen açıp okudu, ama bu sefer ne okuduğunu bana söylemedi.

Haklıydı, çünkü birbirimize sarılarak durduğumuz avluda yalnız değildik hiç: Yukarıda, sabah bilinmez bir nedenden düşüp kırılan sofa penceresinin kepengini takan yılışık bir marangoz hem bizi, hem de içerde ağlayan karıları dikizliyor, aynı anda evden çıkan Hayriye, avlu kapısını vurup "Helva geldi," diye seslenen vefalı komşunun oğluna kapıyı açmaya koşuyordu.

"Gömüleli epey olmuştur," dedi Şeküre. "Şimdi zavallı babacığımın ruhu cesedinden son kere ve geri dönmemecesine ayrılıp gökyüzüne yükseliyor, hissediyorum."

Kollarımdan çıktı, pırıl pırıl göğe bakarak uzun uzun dua okudu.

Birden öyle uzak ve yabancı hissettim ki kendimi ona, Şeküre'nin baktığı gökteki bulut olsaydım şaşmazdım. Duasını bitirir bitirmez güzel Şeküre beni gözlerimden sevgiyle öptü.

"Ester," dedi. "Babamın katili yaşadıkça bana da oğullarıma da bu dünyada huzur yok."

Kocasının adım anmaması hoşuma gitti.

"Zarif Efendi'nin evine git, karısının ağzını ara ve neden bize helva yollamadıklarım öğren. Haberi hemen yetiştir bana."

"Hasan'a bir sözün var mı?" dedim.

Bunu sorduğum için değil, sorarken yüzüne bakamadığım için utanç duydum. Utancım anlaşılmasın diye Hayriye'yi durdurdum sahanın kapağını açtım. "Ohh, fıstıklı irmik helvası," dedim bir küçük parça attım ağzıma: "Turunç da koymuşlar."

Bir an, sanki her şey yolundaymış gibi Şeküre'nin bana tatlı tatlı gülümsediğini görmek mutlu etti beni.

Bohçamı aldım, çıktım, iki adım gittim gitmedim, baktım sokağın ucunda Kara. Kayınpederini yeni gömmüş, yeni damat, kibirinden anlıyordum, çok memnundu hayatından. Neşesini kaçırmamak için yoldan çıkıp bostana girdim, meşhur Yahudi Hekim Moşe Hamon'un sevgilisinin asılmış kardeşinin evinin bahçesinden geçtim. Her geçişimde öyle hüzün verir ki bu ölüm kokan bahçe bana, buraya müşteri bulup birine satmam gerektiğini unuturum.

O bahçedeki ölüm kokusu Zarif Efendi'nin evinde de vardı, ama hüzün yoktu hiç. Binlerce eve girip çıkıp yüzlerce dul karı tanımış bir Ester olarak kocasını erken kaybeden kadınların ya yenilgi ve

hüzünle ya da öfke ve isyan ile efsunlandıklarını bilirim (Şekürecîğim ikisinden de almıştır nasibini). Kalbiye Hanım öfkenin zehrini içmişti ve bunun işimi çabuklaştıracağım gördüm hemen.

Hayatın kendilerine zalim davrandığı gururlu kadınların yaptığı gibi, Kalbiye Hanım, kötü gününde evinin kapısını çalan herkesin, kendisine acımaya ya da daha da fenası, acıklı haline bakıp gizliden gizliye kendi halleri için sevinmeye geldiğinden haklı olarak kuşkulandığı için, misafirlerine tatlı söz söylemeye hiç girişmiyor, gönül almaktı, laf kıtlığında asmalar budayarak hoşbeş etmekti gibi zaaflara kapılmadan hemen konuya giriveriyordu. Bu öğle üstü Kalbiye kederiyle bir şekerleme yapacakken bu Ester kapıyı niye çalmıştı acaba? Çin'den gelen gemiden çıkan en iyi ipeklilerle, Bursa'dan gelen mendillerle hiç ilgilenmeyeceğini bildiğimden, bohçamı açar gibi bile yapmadan, hemen konuya paldır küldür girdim ve gözü yaşlı Şeküre'nin derdini anlattım. "Aynı kederi paylaştığı Kalbiye Hanım'ı farkında olmadan kırdığını düşünmek zavallı Şeküre'ye yeni bir keder oluyor," dedim.

Şeküre'yi arayıp sormadığını, başsağlığına ve yasını paylaşmaya gelmediğini, hatta bir helva yapıp göndermeyi de içine sindiremediğini Kalbiye Hanım mağrur bir edayla doğruladı. Kibrinin arkasında saklayamadığı bir sevinç de vardı tabii: Kırgınlığının farkedilmiş olması. İşte bu zayıf noktadan başlayarak öfkesinin nedenlerine, olup bitenlere girmeye çalıştı sizin akıllı Esteriniz.

Hazırlattığı kitaptan dolayı merhum Enişte Efendi'ye kızgın olduğunu Kalbiye'nin açıklaması çok sürmedi. Merhum kocasının bu işi üç beş akçe fazla kazanmak için değil, Enişte Efendi bu kitabın Padişah'ın buyruğu olduğuna onu ikna ettiği için kabul ettiğini söyledi. Ama Enişte Efendi'nin onca tezhibini yaptırdığı nakışlı

sayfaların, yavaş yavaş nakışlı sayfa olmaktan çıkıp düpedüz resim olmaya başladığını, bu resimlerin de akla hayale gelmeyecek dinsizlik, münkirlik, hatta küfür işaretleri taşıdığını görmeye başladıkça rahmetli kocasının huzursuzluk geçirdiğini, doğru ile yanlış arasında bocalamaya başladığım anlattı. Ama Zarif Efendi'den çok daha aklı başında ve dikkatli bir kadın olduğu için de ihtiyatla ekledi: Bütün bu şüpheler, bir anda değil, yavaş yavaş başlamış, zavallı merhum Zarif Efendi, hiçbir zaman belirgin bir küfür ile karşılaşmadığı için, huzursuzluklarım kuruntu diye yatıştırmıştı. Zaten rahmetli Zarif Efendi, Erzurumlu Nusret Hoca'nın vaazlarını hiç kaçırmaz, vaktinde namazını kılmazsa içten bir huzursuzluk duyardı. Dinine sofuca bağlı olduğu için nakkaşhanedeki kimi rezillerin kendisiyle alay ettiklerini bildiği gibi, bu edepsiz şakaların kendi hünerine ve sanatına duyulan hasetten yapıldığının çok da farkındaydı.

Pırıltılı, iri bir gözyaşı tanesi Kalbiye'nin pırıltılı gözünden taşarak yanağa aktı ve iyi niyetli Ester, ilk fırsatta Kalbiye'ye rahmetli kocasından daha iyi bir koca bulmaya karar verdi.

"Bütün bu dertlerini benimle de öyle çok paylaşmazdı rahmetli," dedi Kalbiye dikkatle. "Hatırladıklarımı kendi kendime kafamda ben birleştirdim de her şeyin başımıza en son gece gittiği Enişte Efendi'nin resimlerinden geldiğine karar verdim."

Bu bir çeşit özürdü. Karşılık olarak ben de Enişte Efendi'nin de şimdi kimbilir belki aynı "rezil" tarafından öldürüldüğünü söyleyerek Şeküre ile Kalbiye'nin kaderlerinin ve düşmanlarının birleştiği noktayı hatırlattım. Şimdi beni kenardan dikkatle süzen koca kafalı iki yetim çocuk da, durumlarını birbirine benzetiyordu Ama içimdeki acımasız çöpçatan mantığı, Şeküre'nin çok daha güzel, zengin ve esrarlı

olduğunu bana hatırlatıverdi hemen. İçimden gelen şeyi söyleyiverdim:

"Şeküre, bir kabahatim olduysa özür dilerim, diyor," dedim. "Sana kardeş ve kaderdaş dostluğu sunuyor ve şunu bir düşünmeni, ona yardım etmeni istiyor. Rahmetli Zarif Efendi son gecesinde buradan çıkarken, Enişte Efendi'den başka bir kimseyi göreceğinden hiç söz etti mi? Bir başkasıyla karşılaşacağını sen hiç düşündün mü?"

"Bir bu çıktı cebinden zavallı Zarifimin," dedi.

İçinde nakış iğneleri, kumaş parçaları ve bir koca ceviz duran kapaklı hasır kutudan katlanmış bir kâğıt çıkarıp uzattı.

Buruş buruş kaba kâğıdı alıp yakından dikkatle bakınca, suda "mürekkebi dağılmış pek çok şekil gördüm. Onların neye benzediğini ancak anlamıştım ki, Kalbiye seslendirdi düşüncemi.

"At onlar," dedi. "Rahmetli Zarif Efendi yıllardır yalnızca tezhip yapar, hiç at çizmezdi, kimse de ondan at çizsin istemezdi."

Hızla çizilmiş, ama suda dağılmış atlara bakıyordu da pek bir şey anlayamıyordu sizin ihtiyar Esteriniz.

"Bu kâğıdı alıp ona götürsem Şeküre çok sevinir," dedim.

"Bu kâğıdı istiyorsa Şeküre kendi gelsin buraya," dedi Kalbiye mağrurca.

XL : Benim Adım Kara

Belki şimdiye kadar anlamışsınızdır: Benim gibi adamlar için, yani aşkı ve acıyı, mutluluk ve sefaleti eninde sonunda ezeli bir yalnızlığın bahanesi haline getiren benim gibi keder erbabı için, hayatta ne büyük sevinçler olur, ne de büyük üzüntüler. Başkalarının ruhu bu duygularla altüst olduğu vakit onları hiç anlayamayız demiyorum; tam tersi, bu duygulan derinlemesine yaşayanları fazla fazla anlarız. Anlayamadığımız şey ise, o sırada kendi ruhumuzun içine gömüldüğü tuhaf telaştır. Aklımızı, gönlümüzü karartan bu sessiz telaş hissetmemiz gereken asıl sevincin ve üzüntünün yerini alır.

Babasını şükür gömmüş, cenazeden eve koşar adım dönmüş, Şeküreme başın sağ olsun diye sarılmış, sonra bana düşmanca bakan çocuklarıyla birlikte karım kendini mindere atıp hüngür hüngür ağlamaya başlayınca tutulup kalmıştım işte. Onun kederi, benim zaferimdi; bir anda gençliğimin rüyasıyla evlenmiş ve beni küçümseyen babasından kurtulup evin beyi olmuştum; kim inanırdı benim gözyaşlarıma? Ama hayır, inanın değildi böyle; gerçekten üzülmek istiyor da üzülemiyordum. Kendi babam değil Enişţem baba olmuştur çünkü hep bana. Dahası, cesedi yıkayan işgüzar imamın çenesi durmamış olduğu için, Enişţemin eceliyle ölmediği dedikodusu, cenaze sırasında, cami avlusunda hissettiğim gibi, mahalleli arasında da yayılmıştı. Bu yüzden ağlayamam kötüye

yorulacak diye üzülmek istiyordum; taş kalpli bulunmak korkusu, en içten duygu budur, bilirsiniz.

Benim gibilerini cemaatten atıp kovmasınlar diye anlayışlı teyzelerin bir bahanesi vardır ya hep: "İçin için ağlıyor adam," derler. Ben de için için ağlar, nasıl oluyor da böyle gürül gürül gözyaşları dökebiliyorlar diye şaştığım işgüzar komşulara ve uzak akrabalara gözükmemek için bir köşeye gizlenmeye çalışır, acaba artık evin beyi gibi davranıp duruma hakim mi olayım diye kararsızlıklar geçirirken kapı vuruldu. Bir an Hasan'dır sanıp telaşlandım, ama bu gözyaşlı Cehennem'den nasıl kurtulursam kurtulayım, razıydım.

Saray'dan gelen bir kapı oğlanıydı. Beni Saray'a çağırıyorlarmış. Şaşırdım.

Avludan çıkarken yerde, çamurun içinde bir akçe buldum. Saray'dan istiyorlar diye çok korkuyor muydum? Evet, korkuyordum; ama dışarda, soğukta, sokaklarda atlar, köpekler, ağaçlar ve insanlar arasında olmaktan memnundum. Cellata teslim edilmeden önce zindan bekçisiyle şundan bundan, hayatın güzelliklerinden, göldeki vakvaklarla havadaki bulutun ne acayip şeklinden tatlı bir sohbet tutturup âlemin acımasızlığını tatlıya bağladığını sanan hayalperestler gibi, beni almaya gelen kapı oğlanıyla bir arkadaşlık edeyim dedim, ama hiç gülmez, sivilceli, ketum bir çocuk çıktı. Ayasofya Camii'nin yanından geçerken, ince, ipince servilerin puslu göğe narince uzanışını hayranlıkla farkederken, onca yıl sonra Şeküre'yle evlenip ölmenin korkunçluğu değil, onunla bir yatağa girip doya doya sevişemeden Saray'da işkencelerle can vermenin haksızlığı tüylerimi ürpertti.

Kulelerine korka korka baktığım ve işkencecilerin ve eli çabuk cellatların hemen arkasında iş gördüğü orta kapıya değil,

marangozhanelere doğru yürüdük. Ambarların arasından geçerken, ağzından buhar çıkan doru bir atın ayaklan arasında, çamurda yalanan bir kedi dönüp de bize bakmadı bile: Bizler gibi kedi de kendi pisliğiyle fazlasıyla meşguldü.

Ambarların arkasında yeşilli morlu kıyafetlerinden kimin adamı olduğunu anlayamadığım iki kişi, beni sessiz oğlandan teslim alıp, yeni yapıldığım ahşabın kokusundan anladığını küçük bir evin karanlık bir odasına tıktılar, üzerime de kilidi vurdular. Karanlık bir odaya kapatılmanın işkence öncesi korkutma törenlerinden olduğunu bildiğim için, işe önce falaka ile başlarlar diye umutlanarak, acaba nasıl bir yalan kıvırırsam bu işten sıyrılırım diye düşünüyordum. Bitişikte ise bir kalabalık vardı galiba; bir gürültüdür gidiyordu orada.

Dilimdeki şen şakrak alaycılığa bakıp hiç de işkenceye çekilmek üzere olan biri gibi konuşmadığımı düşüneniniz vardır mutlaka. Allah'ın talihli bir kulu olduğuma inandığımı söylememiş miydim size. Yıllarca çektiğim çilelerden sonra, şu iki gün içinde başıma konan talih kuşları bunu kanıtlamaya yetmediyse, avlu kapısından çıkarken yerde bulduğum akçenin bir hikmeti olmalı.

İşkenceyi beklerken beni koruyacağına artık iyice inandığım akçeyle teselli buldum, Allah'ın yolladığı talih işaretini elime aldım, okşayıp kaç kere öptüm onu. Ne zaman ki beni karanlıktan çıkarıp öteki odaya aldılar, karşımda da Bostancıbaşı'yla kel kafalı Hırvat işkencecilerini gördüm, akçenin de para etmeyeceğini anladım. Cebimdeki akçenin Allah'ın yollaması değil, iki gün önce Şeküre'nin kafasından aşağı döktüğüm akçelerden biri olduğunu, çocukların onu kapamadığını söyleyen içimdeki acımasız ses haklıymış. Böylece işkencecimin ellerine teslim olurken güveneceğim hiçbir hayal, tutunacağım hiçbir dal kalmamıştı.

Farkına bile varmamışım: Gözlerimden yaşlar akmaya başlamış. Yalvarmak istedim, ama bir rüyadaki gibi ağzımdan hiç ses çıkmadı. İnsanın bir anda bir hiç olabileceğini, savaşlardan, ölümlerden ve uzaktan tanık olduğum siyaseten kati ve işkence anlarından biliyordum, ama için için hiç yaşamamıştım bunu. Üzerimdeki elbiselerden soyar gibi beni âlemden soyuyorlardı.

Yeleğimi, gömleğimi çıkardılar. Cellatlardan biri üzerime oturdu, dizleriyle omuzlarıma bastırdı. Ötekisi, kafamın iki yanına yemek pişiren bir kadının dikkatli, zarif ve tecrübeli el hareketleriyle bir kafes geçirdi ve mandalını ağır ağır çevirmeye başladı. Kafes değil bir mengene kafamı iki yanından sıkmaya başladı.

Bütün gücümle bağırdım. Yalvardım, ama anlaşılmaz kelimelerle. Ağladım, daha çok sinirlerim gevşediği için.

Durdular, sordular. Enişte Efendi'yi ben mi öldürdüm? Bir nefes aldım: Hayır.

Mandalı yine çevirmeye başladı. Acıyor.

Yine sordular. Hayır. Kim? Bilmiyorum!

Öldürdüm diyeyim mi diye düşünmeye başladım. Ama kafamın etrafında dünya tatlı tatlı dönüyordu. Bir isteksizlik sardı içi mi. Acıya alışıyor muyum, diye sordum kendime. Ben ve cellatlarım bir an öylece kaldık. Bir yerim acımıyordu da korkuyordum yalnızca.

Cebimdeki akçeden beni öldürmeyeceklerini yeniden anlıyordum ki, birden bıraktılar beni. Kafamı aslında çok az sıkmış olan mengenenin kafesini çıkardılar. Üzerime binmiş olan cellat indi. Özür diler hali yoktu ama. Gömleğimi, yeleğimi giydim.

Uzun upuzun bir sessizlik oldu.

Odanın öbür ucunda Başnakkaş Osman Efendi'yi gördüm. Yanına gidip elini öptüm.

"Üzülme evladım," dedi bana. "Seni bir denediler."

Enîştemden sonra kendime yeni bir baba bulduğumu hemen anladım.

"Padişahımız sana şimdilik işkence yapılmamasını buyurdular," dedi Bostancıbaşı. "Nakkaşlarını, kitap hazırlayan kullarını öldüren alçak katili bulmak için Başnakkaş Üstat Osman'a yardım etmeni uygun buldular. Üç gün içinde yaptıkları nakışlı sayfalara bakarak, onlarla konuşarak bu sinsiyi bulacaksınız. Hünkâr, kitapları ve nakkaşlar hakkında fitnecilerin çıkardığı söylentilerden pek şikâyetçiler. Bu alçağı bulmanız için Padişah'ın buyurdukları gibi ben ve Hazinedarbaşı Hazım Ağa size yardım ederiz. Biriniz rahmetli Enişte Efendi'nin yakınısınız, onun anlattıklarını dinlemişsiniz; gece gelen nakkaşların nasıl çalıştığını, kitabının hikâyesini bilirsiniz. Ötekiniz, bölüğündeki bütün nakkaşları avucunun içi gibi tanımakla övünür bir büyük üstattır. Yalnız o domuzu değil, onun çaldığı ve dedikodusu çıkan kayıp sayfayı da üç gün içinde bulamazsanız, adil Padişahımız işkenceli sorguya önce, Kara Efendi oğlum, senin çekilmeni istediler Sonra sıranın nakkaşlar takımının üstatlarına geleceğine bizim şüphemiz yoktur."

Yıllardan beri işbirliği yapan iki eski dost, Başnakkaş Üstat Osman Efendi ile ona siparişlerini verip hazineden malzeme ve para çıkartan Hazinedarbaşı Hazım Ağa arasında gizli bir işaretleşme, bir bakışma göremedim hiç.

"Padişahımızın koğuşlarında, odalarında, bölüklerinde bir suç işlendiği zaman, bölük suçluyu bulup teslim edene kadar bütün bölüğün suçlandığını, aralarındaki katili çıkarıp veremeyen bir bölüğün, başta ağası, ustası olmak üzere bir katiller bölüğü olarak sicile geçip cezalandırılacağını herkes bilir," dedi Bostancıbaşı. "Başnakkaşımız Üstat Osman bu yüzden gözünü dört açıp, keskin gözleriyle bütün sayfaları inceleyip, günahsız nakkaşları birbirlerine düşüren şeytanlık, hile, fitne, fesat nedir bulup çıkaracak, suçluyu Cihanpenah Padişahımızın şaşmaz adaletine teslim edecek, bölüğünü de böylece temize çıkaracaktır. Bunun için istediği her şeyi ona getirttik, getirteceğiz. Adamlarım teker teker usta nakkaşların evlerinde nakşedilen kitap sayfalarını toplayıp getiriyorlar."

XLI : Üstat Osman, Ben

Bostancıbaşı ile Hazinedarbaşı bize Padişahımızın buyruklarını tekrarlayıp gidince odada ikimiz kaldık. İşkence hilesinden, korku ve gözyaşlarından tabii ki Kara yorgun ve mahzundu. Bir çocuk gibi sustu. Onu seveceğimi anlıyordum, ilişmedim.

Bostancıbaşı'nın adamlarının, hattatların, usta nakkaşların evlerinden toplayıp getirip bıraktığı sayfalara bakıp nakkaşlarımı teşhis etmek için üç günüm vardı. Enişte Efendi'nin kitabı için yapılmış ve Kara'nın kendini temize çıkarmak için Hazinedarbaşı Hazım Ağa'ya getirip teslim ettiği resimleri ilk gördüğümde ne kadar tiksindiğimi biliyorsunuz. Kabul etmek gerekir ki, bütün ömrünü bu işe vermiş bir nakkaşta, bu derece şiddetli tiksinti ve nefret uyandıran sayfalarda gözümüzü alamayacağımız birşeyler de vardır mutlaka. Çünkü yalnızca kötü olan sanat, bizde tiksinti bile uyandırmaz. Rahmetli budalanın gece gelen nakkaşlara yaptırdığı dokuz sayfaya işte böyle bir merakla yeniden bakmaya başladım.

Boş bir kâğıdın üzerinde, diğer resimler gibi zavallı Zarif'in çerçevesinin ve tezhibinin içinde, bir ağaç gördüm. Hangi hikâyenin hangi meclisinden çıktığını hayal etmeye çalıştım. Benim nakkaşlarım, sevgili Kelebek, akıllı Leylek, kurnaz Zeytin, bir ağaç çiz dersem onlara, önce bu ağacı bir hikâyenin parçası olarak düşlerler ki huzursuzluk duymadan onu çizebilsinler. O ağaca

dikkatle bakarsam, dallarından, yapraklarından nakkaşın hangisinin düşlediğini çıkarabilirim. Ama bu ağaç, zavallı, yalnız bir ağaç onu daha da yalnız gösteren ve Şiraz'ın en eski ustalarının usûllerini hatırlatan iyice yükseltilmiş bir ufuk çizgisi vardı. Ufuk çizgisi yükseltildiği için ortaya çıkan boşlukta başka hiçbir ,ey yoktu ama. Böylece, Frenk üstatlarının yaptığı gibi, bir ağacı aç olduğu için resmetme isteğiyle, Acem üstatlarının âlemi yukarıdan görme isteği birbirine karışmış, ne Frenk ne Acem olabilen kederli bir resim çıkmıştı ortaya. Dünyanın bittiği yerdeki ağaç böyle bir şey olmalıdır, diyecektim kendime. Ama iki farklı usûlü birleştirmeye çalışırken benim nakkaşlarım ile rahmetli budalanın kıt aklı, hünerden yoksun bir şey yapmışlardı. Resmin iki âlemden beslenmesi değil, bu hünersizliği öfkelendiriyordu beni.

Öteki resimlere, rüyalardan çıkma mükemmel ata, boynu bükük kadına bakarken de hissettim bunu. Konu seçimi, bu iki abdal ya da Şeytan da öfkelendiriyordu beni. Padişahımızın kitabına belli ki benim nakkaşlarım sokuşturmuşlardı bu resimleri. Kitap bitmeden Enişte'nin canını aldığı için ulu Allah'ın takdirine bir daha hayranlık duydum. Bu kitabı bitirmek hiç gelmiyordu içimden.

Bize, sanki bizim kardeşimizmiş gibi, ta burnumuzun dibinden bakan, ama yukarıdan çizilmiş şu köpek resmine sinirlenmemem elde miydi? Çünkü köpeğin duruşundaki aleladeliğe, başını toprağa yaklaştırırken yan gözle bize tehditkâr bir şekilde bakışındaki güzelliğe, dişlerinin beyazlığındaki şiddete, kısaca bu resmi yapan nakkaşların (resme hangi ustaların kalemlerinin dokunduğunu tahmin etmek üzereydim) hünerine bir yandan hayran olurken, bu hüneri anlaşılmaz bir iradenin saçma sapan mantığına hizmetle kullanmayı affedemiyordum hiç. Frenk üstatlarını taklit arzusu, hatta Padişahımızın Doç'a hediye olarak yaptırdığı kitabın Venediklilerin

anlayacakları usûllerle yapılmasını buyurmaları da bu resimlerdeki özentiyi affettirmiyordu.

Üstat nakkaşlarımın her birinin bir başka köşesine dokunduklarını hemen farkettiğim kalabalık bir resmin kırmızısı, aşkla korkuttu beni. Resme, kimin olduğunu çıkaramadığım bir el, gizli bir mantığın hükmünce tuhaf bir kırmızı sürmüş, resmin gösterttiği bütün âlem ağır ağır kırmızıya batmıştı. Bir süre, Kara'ya bu kalabalık resimdeki çınar ağacının (Leylek), gemilerin, ve evlerin (Zeytin), uçurtmanın ve çiçeklerin (Kelebek), hangi nakkaşlarım tarafından çizilmiş olduğunu gösterdim.

"Sizin gibi, yıllardır bütün bir nakkaşlar bölüğüne başlık etmiş bir büyük üstat nakkaş elbette ki nakkaşlarının tek tek hünerlerini, her birinin kaleminin mizacını ve fırçasının huyunu tanıyacaktır," dedi Kara. "Ama Eniştem gibi tuhaf bir kitapsever, nakkaşları yeni ve bilinmez usûllerle resmetmeye zorladığı zamanlar da, nakkaşlarınızı nasıl tanıyor, kimin hangi nakşı yaptığından nasıl böylesine emin olabiliyorsunuz?"

"Bir zamanlar İsfahan'a hakim kalesinde yalnız yaşayan kitapsever, nakışsever bir padişah varmış," diye bir hikâye anlatarak cevap verdim. "Güçlü kudretli, zeki, ama acımasız bir padişahmış bu. Resimletip hazırlattığı kitaplarından ve kızından başka hiçbir şeyi sevmezmiş. Kızına öylesine ölçüsüzce düşkünmüş ki bu padişah, kızına âşık olduğunu yayan düşmanları haksız sayılmazmış. Komşu şehzadeler, şahlar, elçiler yollayıp kızını istettiler diye onlara savaş açacak kadar mağrur ve kıskançmış çünkü. Tabii ki kızına layık hiçbir koca bulamaz, kızını da üzerine kırk kilit vurduğu kırk odanın arkasında saklarmış. Çünkü İsfahan'da yaygın bir inanç yüzünden, o da, başka erkekler görürse kızının güzelliğinin solacağına inanırmış.

Bir gün kendi ısmarladığı bir Hüsrev ile Şirin yazılıp, Herat usulleriyle nakşedilip bitince, bir söylenti yayılmış İsfahan'a: Sayfalar arasındaki kalabalık bir resimde görünen solgun güzel, kıskanç padişahın kızıymış! Söylentileri işitmeden önce de bu esrarlı resimden şüphelenen padişah, bu sefer titreyen ellerle kitabın sayfalarını açınca, kızının güzelliğinin resmedildiğini hemen gözyaşlarıyla farketmiş. İddiaya göre, padişahın kırk kilit altındaki kızının kendisi değil, ama güzelliği, tıpkı can sıkıntısından bunalan hayaletler gibi, bir gece odalardan çıkıp, aynalara yansıyıp, kapı altlarından ve kilit içlerinden geçip gece çalışan nakkaşlardan birinin gözüne kadar, sanki bir ışık, hiç görülmez bir duman gibi ulaşmış. Genç ve usta nakkaş gözünü hiç alamadığı bu inanılmaz güzelliği, o sırada nakşetmekte olduğu resmin bir köşesine dayanamayıp nakşetmiş. Şirin'in bir kır gezintisinde Hüsrev'in resmine bakıp ona âşık olduğu anı gösteriyormuş bu resim."

"Ustam, efendim, bu büyük bir tesadüf," dedi Kara. "Çünkü biz de çok severiz o masalın o meclisini."

"Bunlar masal değil olmuş şeylerdir hep," dedim. "Dinle: Nakkaşımız padişahın kızım güzel Şirin olarak değil, Şirin'e yardım Ben, ud çalıp sofrayı kuran nedimelerden biri olarak çizmiş. Çünkü o sırada o nedimeyi resmediyormuş. Böylece Şirin'in güzelliği, kenardaki nedimenin harika güzelliği yanında hafif kalmış ve resmin dengesi bozulmuş. Padişah resimde kızını görünce onu resmeden bu hünerbaz nakkaşı bulmak istemiş. Ama kurnaz nakkaş, padişahın öfkesinden korktuğu için nedimenin ve padişahın kızının resmini kendi üslubuyla değil, yeni bir üslupla yapmış ki, kim olduğu anlaşılmasın. O resme başka pek çok nakkaşın kalemi ve hüneri de değmiş çünkü.

"Peki, nasıl bulmuş padişah kızını resmeden nakkaşın kim olduğunu?"

"Kulaklarına bakarak!"

"Kimin kulaklarına bakarak? Kızın mı, kızının resminin mi?"

"Aslında ikisinin de değil. Önce bir sezgiyle, kendi nakkaşlarının yaptığı bütün kitapları, sayfaları, resimleri açıp önüne yaymış ve kulaklara bakmış. Yıllardır bildiği şeyi yeniden görmüş: Hünerleri ne olursa olsun, nakkaşlarının her biri, kulakları kendine göre çiziyormuş. Çizdikleri yüz bir padişahın yüzü, bir çocuğun yüzü, bir savaşçının hatta hâşa Peygamberimiz Hazretleri'nin perde arkasına gizlenmemiş yüzü ya da hâşa Şeytan'ın yüzü olsun hiç farketmiyormuş bu. Her nakkaş, her durumda, her resimde gizli bir imza gibi hep aynı şekilde resmediyormuş kulakları."

"Niye?"

"Üstat nakkaşlar, yüz resmi çizerken bütün dikkatlerini ifade ederken, yüzün birisine benzemesine, ya da benzememesine, yüzün yüz güzelliğe yaklaşmasına ve eski kalıplara uymasına önem veriyorlar. Sonra kulaklara gelince ne başka nakkaşlardan çalıyorlar, ne de bir kalıbı taklit ediyor, ne de gerçek bir kulağa bakıyorlar. Kulağı yaparken hiç düşünmüyor, hiç özenmiyor, yaptıkları şeyin üzerinde hiç durmuyorlar çünkü. Böylece kalemlerini ezberden hareket ettiriveriyorlar."

Ama büyük üstatlar zaten bütün harikalarını gerçek atlara, ağaçlara, insanlara hiç bakmadan ezberden çizer gibi çizivermezler mi?" dedi Kara.

"Doğru," dedim ben. "Ama bu yıllarca düşünerek, üzerinde durularak, kafa yorulup çalışarak elde edilmiş bir ezberdir. Hayatlar boyunca yeterli sayıda at resmi ve at gördükleri için, karşılarındaki kanlı canlı en son atın kafalarındaki mükemmel at fikrini zedeleyeceğini çok iyi bilirler. Bütün hayatı boyunca on binlerce kere at resmi çizen üstat nakkaşın kalemi, en sonunda Allah'ın tasarladığı At resmine iyice yaklaşır ve bunu kendi ruhundan ve tecrübesinden bilir. Elin ezberden bir anda çizdiği at, hüner, çile ve bilgiyle çizilmiştir ve Allah'ın atına yakın bir attır. Ama elin hiçbir bilgi biriktirmeden, ne yaptığım bilip düşünmeden ve padişahın kızının kulağına da dikkat etmeden çizdiği kulak bir kusur olur hep. Kusur olduğu için de her nakkaşta farklı olur. Yani bir çeşit imza."

Bir gürültü ve hareket oldu. Bostancıbaşı'nın adamları eski nakkaşhane odasına hattatlardan ve nakkaşlarımın evlerinden toplayıp getirdikleri sayfaları bırakıyorlardı.

"Aslında zaten kulak, insanın bir kusurudur," dedim Kara'nın gülümsemesini isteyerek. "Herkeste farklı ve herkeste de aynı bir şey: Tam bir çirkinlik."

"Kulağın imzasından yakayı ele veren nakkaşın başına ne gelmiş?"

"Kör edilmiş," demedim Kara daha da mahzun olmasın diye. "Padişahın kızıyla evlenmiş," dedim. "O gün bugündür de nakkaşları teşhis etmek için kullanılan bu usûl, pek çok nakkaşhane sahibi hanlar, şahlar, padişahlar arasında "nedime usûlü" diye bilinir ve bir sır olarak saklanır ki, nakkaşları bir resim yapıp, bir küçük nakış edip, sonra inkâr ederlerse suçu kimin işlediğini hemen anlasınlar. İşin püf noktası, resmin kalbinde yer almayan, önemsenmeyen ve hızla çizilen ve hep tekrarlanan ayrıntılar bulmaktır. Kulaklar, eller, otlar,

yapraklar ya da atların yeleleri ya da ayakları, tırnakları bile olabilir bunlar. Ama dikkat et, bu özelliğin kendi gizli imzası haline geldiğini ressam bilmemelidir. Bıyık olmaz mesela; çünkü pek çok ressam bıyıkları kendine göre çizdiğinin farkındadır ve bıyık resminin bir çeşit yarı açık imza olduğunu bilir: Ama kaşlar olabilir, çünkü kimse dikkat etmez onlara. Şimdi gel, rahmetli Enişte'nin resimlerine fırçalarını, kalemlerini değdiren genç ustalar hangileriymiş, bakalım.

Böylece biri gizlice, biri açıkça yapımı sürdürülmekte olan ayrı ayrıydı ve konulu, ayrı usûllerle nakşedilmiş iki kitabın, rahmetli Enişte'nin kitabıyla benim denetimimde nakşedilen Şehzademizin sünnet düğününü anlatır. Surname'nin sayfalarını yan yana getirdik ve benim merceğimin gezindiği yerlere Kara'yla dikkatle baktık:

1. Surname sayfasında, geçit törenini sırf bu seyir için yapılmış köşkünden seyreden Padişahımızın önünden geçmekte olan kürkçüler esnafından kırmızı kaftanlı, mor kuşaklı bir kürkçü ustasının kucağında taşımakta olduğu tilki kürkünün açık ağzına dikkat ettik ilk. Tilkinin tek tek gözüken dişleri ile Enişte'nin Şeytan resmindeki, tâ Semerkant'tan geldiğini sandığım yarı şeytan, yarı dev o uğursuz yaratığın dişleri aynı elden, Zeytin'in kaleminden çıkmaydı.

2. Düğün şenliklerinin pek eğlenceli bir gününde, Padişahımızın At Meydanı'na bakan penceresinin dibinde, yırtık pırtık elbiseler içinde bir bölük yoksul serhat gazisi belirmişti. Aralarından biri, "Padişahım, bizler senin kahraman askerlerin olarak kâfir ile din uğruna savaşırken esir düştük ve ancak bir yakınımızı, kardeşimizi rehin bırakıp fidye parası bulmak için serbest kalabildik, ama İstanbul'a döndüğümüzde her şeyi o kadar pahalılanmış bulduk ki, şimdi bizler kâfir elinde rehin kalan yakınlarımızı kurtaracak parayı

bir araya getiremiyoruz ve senin yardımına muhtacız; bize ya altın ver, ya da esir ver ki götürüp rehin kardeşlerinizle değiştirelim, onları kurtaralım," demişler. İşte bu sıra Padişahımızı, zavallı fakir gazilerimizi ve meydandaki Acem, Tatar elçileri açık tek gözüyle süzen köşedeki tembel köpeğin ayak tırnakları ile Enişte'nin kitabında, akçenin serüvenlerini gösterir meclisin köşesini dolduran köpeğin ayak tırnakları belli ki, aynı kalemden, Leylek'in elinden çıkmaydı.

3. Padişahımızın önünde taklalar atan, tahtalar üzerinde yumurta yürüten hokkabazlar arasında, kel kafalı, mor yelekli, çıplak baldırlı biri, kenarda kırmızı halıya çöküp tefini çalarken, parmaklarını Enişte'nin kitabındaki kırmızı resimde sini tutan kadın gibi tutuyordu tam (Zeytin).

4. Padişahımızın önünden ite ite geçirdikleri bir tekerlekli arabanın içine yerleştirdikleri ocağın üzerindeki kocaman tencerede, etli, soğanlı lahana dolması pişirerek geçen alıcılar bölüğünün, tencerelerle yürüyen usta alıcılarının bastığı pembe toprağın mavi taşları Enişte'nin ölüm dediği resimdeki yarı hayaletimsi şeyin üzerinde basmadan yürüdüğü lacivert toprağın kızıl taşlarıyla aynı elden çıkmaydı (Kelebek).

5. Âlempenah Padişahımıza diller dökerek, Acem Şahı'nın dost olduğunu, Padişahımıza kardeşlikten başka hiçbir duygu beslemediğini sürekli söyleyen Acem elçisinin tantanalı kasrı, Şah'ın ordularının Osmanlı'ya yeni bir sefer için hazırlıklara giriştiği haberinin Tatar ulaklarla yetiştirilmesi üzerine, bir anda yerle bir edilip süpürülmüş, bu öfke ve yıkım sırasında At Meydanı'nda çıkan tozu yatıştırmak üzere sakalar koşmuş ve elçinin üzerine saldırmaya hazırlanan bir kalabalığı üzerlerine beziryağı döküp yatıştırmak için

sırtlarında deri tulumlar taşıyan adamlar yetişmişti. Sakaların ve beziryağı dolu tulumları taşıyan adamların koşarken ayak kaldırışları ile kırmızının resmedildiği sayfada koşan askerlerin ayak kaldırışları aynı elden çıkmaydı (Kelebek).

Bu sonuncu keşif, elimdeki merceği bir sağa bir sola, bir o resme bir bu resme götürerek iz sürmeyi bütünüyle yönlendiren benim değil, işkence korkusu ve evde bekleyen karısına kavuşabilme umuduyla gözlerini fal taşı gibi açan Kara'nındır. Nedime usulüyle, rahmetli Eniştesinden kalan dokuz resmi ve onlara dokunan nakkaşlarımızın bir dökümünü yapmamız, sonra da bu bilgileri yorumlamamız bütün öğleden sonramızı aldı.

Kara'nın rahmetli Eniştesi hiçbir sayfayı tek bir nakkaşın fırçasına ve hünerine bırakmamış, üstat nakkaşlarımdan üçü de resimlerin çoğuna dokunmuştu. Bu, resimlerin evden eve taşındığını, bu gidiş gelişlerin de yoğun olduğunu gösteriyordu. Benim tanıdığım nakkaşlardan başka, resimlere katılan bir beşinci elin acemice dokunuşlarını farkedince, rezil katilin ne kadar da yeteneksiz olduğunu düşünerek öfkeleniyordum ki Kara ihtiyatlı boya sürüşünden Eniştesini teşhis etti de yanlış iz sürmekten kurtulduk. Surnamemiz için yaptığı tezhiplerin neredeyse tıpatıp aynısını Enişte'nin kitabı için yapan, (evet, kalbim tabii ki kırılıyordu duvarlara, yapraklara, bulutlara fırçasının arada bir dokunduğunu sandığım zavallı Zarif Efendi'yi de bir kenara bırakınca, nakkaşlar bölüğümden bu resimlere yalnızca en parlak üç usta nakkaşın dokunduğu kesinlikle ortaya çıkıyordu. Bunlar, çıraklığından beri aşkla yetiştirdiğim evlatlarım, üç sevgili hünerbazımdı benim: Zeytin, Kelebek, Leylek... Aradığımız şeyi bulmamıza yardım eder diye her birinin hüneri, ustalığı ve huyları hakkında konuşmak, yalnız onlar hakkında değil, benim kendi hayatım hakkında da konuşmamdır:

Zeytin'in Sıfatları

Asıl adı Velican'dır, benim verdiğimden başka takma adı var mı bilmiyorum, çünkü bir yere imza attığını görmedim. Çıraklığında , salı sabahları beni evden alırdı. Çok gururludur; bu da, imza atacak kadar kendini küçük görebiliyorsa bunun görülmesini ve bilinmesini ister, attığı imzayı saklamaz anlamına gelir. Allah fazla fazla yetenek vermiştir. Tezhipten cetvel çekmeye elinden her şey kolayca gelir ve en iyisini yapar. Ağaç, hayvan ve insan yüzü resmetmede nakkaşhanemin en parlak ressamı odur. Velican'ı sanırım on yaşındayken İstanbul'a getiren babası, Safevi Şahı'nın Tebriz'deki nakkaşhane sinin ünlü surat ressamı Siyavuş'un yetiştirmesidir ve üstatlarının silsilesi ta Moğollara kadar gider. Moğol-Çin etkisini taşıyan, Semerkant, Buhara ve Herat'ta yerleşmiş yüz elli yıl öncesinin ihtiyar ustaları gibi genç âşıkları Çinliler gibi ay yüzlü çizer. Ne çıraklığında ne ustalığında, içine kapalı bu çetin cevizi istediğim gibi açabildim. Ruhunun derinliklerinde sakladığı Moğol-Çin-Herat üstatlarının usül ve örneklerinin dışına çıksın, hatta gerekiyorsa onları unutabilsin isterdim. Bunu ona söylediğimde, nakkaşhane ve ülke değiştiren çoğu nakkaş gibi, zaten onları unuttuğunu, zaten aslına bakılırsa hiç öğrenmediğini söyleyiverir. Çoğu nakkaş, hafızasında sakladığı o harika kalıplar için kıymetlidir, ama Velican unutsaydı daha da büyük bir nakkaş olurdu. Üstatlarından öğrendiklerini ruhunun derinliklerinde vazgeçemediği birer günah gibi saklamasının kendisinin bile farkında olmadığı iki faydası vardır: 1. Böylesine yetenekli nakkaşın yerine bir kıvam verecek suçluluk ve yabancılık duygusu verir ona. 2. Unuttum dediği şeyi sıkıştığı zaman hatırlar ve eski at kalıplarından birini kullanarak yeni bir konunun, yeni bir tarihin, alışılmadık bir meclisin içinden çıkabilir. Çok iyi bir gözü olduğu için, eski kalıptan, Şah Tahmasp'ın eski üstatlarından

öğrendiklerini yeni resme ahenkle uydurmasını bilir. Onun elinde Herat resmiyle İstanbul nakşı uyum içinde birbirine geçer.

Bütün nakkaşlarıma yaptığım gibi, önceden haber vermeden evine bir baskın vermiştim bir kere. Benim ve pek çok üstat nakkaşın tersine, oturup çalıştığı köşe, boyaları, fırçaları, deniz kabuğundan mühreleri, rahlesi, hepsi birbirine girmiş, karman çorman ve pislik içindeydi. Benim için bir muammadır: Ama bu durumundan utanmamıştı bile. Ayrıca, üç beş akçe fazla kazanmak için dışarı iş yaptığı söyleniyordu. Bunları anlatmam üzerine, Kara, rahmetli Eniştesinin Frenk üstatlarının usûllerine en çok Zeytin'in heves duyduğunu ve uyum gösterdiğini söyledi. Bunun rahmetli budalaya göre bir övgü olduğunu anlıyordum. Yanlış bir teşhis olduğunu da. Babasının ustası Siyavuş'tan ve onun ustası Muzaffer'den geçen Herat usûllerine, Behzat'ın yaşadığı çağa ve eski üstatlara gözüktüğünden çok daha fazla ve gizlice bağlı kaldığını bilmem, bana hep Zeytin'de başka gizli kapaklı şeyler olduğunu düşündürtmüştür. Nakkaşlarımın en sessizi, en içlisi, en suçlusu, en haini, en sinsisi (içimden söyleyiverdim bunları) odur. Bostancıbaşı'nın işkencesi deyince ilk o geliyor aklıma. (Hem işkenceye yatmasın istiyorum, hem de yatsın.) Gözleri cin gibidir; her şeyi görür, farkeder, benim kusurlarımı da; ama her kalıba giren bir yersiz yurtsuzun ihtiyatıyla ağzını açıp nadiren hatalarımızı gösterir. Sinsidir, evet, ama katil değildir bence. (Bunu da söylemedim Kara'ya.) Çünkü hiçbir şeye inanmaz. Paraya da inanmaz, ama korkakça biriktirir. Oysa bütün katiller, sanıldığının aksine, inançsızlardan değil, fazla inananlardan çıkar. Nakkaşlık ressamlığa, ressamlık da Allah'a, hâşa, meydan okumaya açılan birer kapıdır; herkes bilir bunu: Bu anlamda inançsızlığı yüzünden Zeytin gerçek bir ressamdır. Şimdi ama, yeteneğinin Kelebek'ten hatta Leylek'ten eksik olduğunu düşünüyorum. Zeytin oğlum olsun isterdim. Bunu

söylerken, Kara, Zeytin'i kıskansın istemiştim, yalnızca kara gözlerini açıp bir çocuk ilgisiyle baktı Kara. O zaman ona, Zeytin'in siyah kalem tarzıyla çalışırken, murakkalar içindeki tek savaşçı, avcı resimleri, Çinliler gibi leylekli, turnalı manzaralı bir ağacın altında oturup şiir okuyup ud çalan güzel oğlanlar çizen en, efsane âşıkların kederini, eli kılıçlı kızgın bir şahın öfkesini, bir ejderhanın saldırısıyla sıçrayan kahramanın yüzündeki korkuyu resmederken harika olduğunu söyledim.

"Belki de Padişahımızın yüzünün, oturuşunun, Frenkler gibi ayrıntılarıyla resmedileceği son resmi ona yaptıracaktı," dedi Kara. Bana bir şaşırtmaca mı vermek istiyordu?

"Böyle olsaydı, Enişte'yi öldürdükten sonra, zaten bildiği bir resmi Zeytin niye alıp götürsün?" dedim. "Ya da o resmi görmek için Enişte'yi niye öldürsün?" Bir an karşılıklı düşündük.

"O resimde bir eksik olduğu için," dedi Kara. "Ya da bir şeyden pişman olup korktuğu için. Ya da..." Biraz düşündü. "Ya da zavallı Eniştemi öldürdükten sonra bir zarar vermek, bir hatıra almak, hatta nedensizce bir şey yapmak için de almış olamaz mı? Zeytin bir büyük nakkaş ve tabii ki güzel resme saygı duyacak."

"Zeytin'in bir büyük nakkaş olduğunu konuştuk," dedim öfkelenerek. "Ama Enişte'nin bu resimlerinin hiçbiri güzel değil."

"Sonuncusunu görmedik," dedi Kara cesaretle.

Kelebek'in Sıfatları

Baruthaneli Hasan Çelebi olarak bilinir, ama benim için her zaman Kelebek'tir o. Bu adı, bana hep güzel çocukluğunu, gençliğini

hatırlatır: Görenlerin inanamayıp bir daha bakmak isteyeceği kadar güzeldir. Her zaman şaştığım mucize: Güzel olduğu kadar yeteneklidir de. Bir renk ustasıdır, en kuvvetli yanı budur; sanki renk sürme zevki için döne döne, aşkla nakşeder. Ama uçucu, amaçsız ve kararsız olduğunu da Kara'ya söyleyiverdim. Adil olma endişesiyle de ekledim: Kalbiyle resmeden gerçek nakkaştır o. Eğer nakış akıl için, içimizdeki hayvana seslenmek için, ya da Padişah'ın gururunu okşamak için değil de, göz için bir şenlik olsun diye yapılıyorsa Kelebek gerçek nakkaştır. Kırk yıl öncesinin Kazvinli ustalarından ders almış gibi geniş, rahat, mutlu, yuvarlacık çizgiler çeker, parlak, katıksız renklerini cesaretle sürer ve resminin gizli nizamında hep afili bir yuvarlak vardır, ama ben yetiştirdim onu, çoktan gebermiş o Kazvinli ustalar değil. Belki bu yüzden, oğlum gibi ve oğlumdan da öte severim, ama hiç hayranlık duyamam ona. Çocukluğunda ve ilk gençliğinde bütün çıraklarım gibi kalem saplarıyla, cetvelimi hatta odunla çok dövdüm onu, ama bu yüzden saygı duyamıyor değilim. Çünkü Leylek'i de cetvellerle çok dövdüm, ama ona saygı duyuyorum. Ustasının dayağı, genç çırağın içindeki hüner cinlerini ve Şeytan'ı sanıldığı gibi sindirmez, geçici olarak geriletir. Bu iyi haklı bir dayaksa cinler ve Şeytan daha sonra azıp yetişmekte ola nakkaşı çalışmaya azmettirir. Kelebek'e attığım dayaklar ise, Onu mutlu ve itaatkâr bir nakkaş yapmıştır.

Yine onu Kara'ya övme ihtiyacına kapıldım sonra: Kelebek'in nakşı, dedim, şairin mesnevisinde sorduğu mutluluğun resminin, ancak Allah vergisi bir renk hüneriyle mümkün olacağına iyi bir kanıttır Bunu anladığım zaman, Kelebek'te eksik olan şeyin de ne olduğunu anlamıştım: Câmi'nin şiirinde "ruhun karanlık gecesi" dediği o inançsızlık anı yoktur onda. Cennet'te mutluluk içinde resmeden bir nakkaş gibi, inançla ve mutlulukla, mutlu bir resim yapacağına inanarak işe başlar ve o mutlu resmi de hakikaten yapar.

Ordularımızın Doppio kalesini kuşatması, Macar elçisinin Padişahımızın ayağını öpüşü, Peygamberimizin atıyla yedi kat göğe çıkışı: Bunlar elbette kendi başlarına da mutlu olaylardır, ama Kelebek'in elinde sayfadan kanat çırparak çıkan hakiki birer şenliğe dönüşürler. Yaptırdığım bir resimde, ölümün karanlığı ya da Divan toplantısının ciddiyeti fazla hissediliyorsa, ben Kelebek'e "istediğin gibi renklendir," derim ve böylece üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi suskun duran etekler, yapraklar, bayraklar, denizler bir rüzgârla dalgalanıverirler hemen. Bazen Allah'ın dünyayı Kelebek'in nakşettiği gibi görülmesini istediğim, hayatın bir şenlik olmasını buyurduğunu düşünürüm. Renklerin ahenkle birbirlerine mükemmel şiirler okuduğu, zamanın durduğu, Şeytan'ın hiç uğramadığı bir âlemdir bu.

Ama bunun eksik olduğunu Kelebek bile bilir. Birileri ona -evet haklı olarak- onun nakşında her şeyin bayram günlerinde olduğu gibi mutlu, ama derinlikten yoksun olduğunu fısıldamıştır. Onun resimlerinden çocuk şehzadeler ve ölümün eşiğindeki bunak harem karıları zevk alır: Kötülükle uğraşmak zorunda kalan hayat adamları değil. Hakkındaki bu söylentileri çok iyi bildiği için, zavallı Kelebek bazen, sırf şeytanları ve cinleri var diye, kendinden çok daha az yetenekli ve hünersiz nakkaşları kıskanır. Oysa onun şeytanlık ve cin sandığı şey çoğu zaman yalınkat kötülük ve kıskançlıktır.

Resmettiğini nakşederken o harika âlemin içinde kaybolup mutlu olmaz da yaptığı nakşın başkalarının hoşuna gideceğini hayal ederek mutlu olur diye ona kızarım. Hatta alacağı parayı düşünür diye de kızarım. Hayatın bir başka istihzası: Ondan çok yeteneksiz pek çok nakkaş vardır ki, nakşederken kendilerini, sanatlarına daha çok verebilirler.

Bu eksiklerini giderme ihtiyacı Kelebek'i kendini nakış için feda ettiğini kanıtlama derdine düşürmüştür. Tırnağın, pirinç tanesinin üzerine çıplak gözle bile zor görülebilecek resimler yapan kuş beyinli nakkaşlar gibi, küçük, ince çalışma merakı vardır. Pek çok nakkaşı erken yaşta kör eden bu hırsa, Allah'ın kendisine fazla fazla verdiği yeteneğinden utandığı için mi kapıldığını sormuştum ona bir kere. Pirinç üzerine resmettiği ağacın bütün yapraklarını tek tek çizmek gibi meraklara, yeteneksiz nakkaşlar, kolay nam yapmak ve kalın kafalı efendilerinin gözüne girmek için kapılırlar ancak.

Nakşı ve resmi kendi gözü için değil, başkalarının gözü için yapması, bir türlü üstesinden gelemediği bu hoşa gitme ihtiyacı, Kelebek'i herkesten çok iltifata köle etmiştir. Korkak Kelebek, bu yüzden kendini sağlama almak için başnakkaş da olmak ister. Bu konuyu Kara açmıştı:

"Evet," dedim, "ölümümden sonra yerimi almak için dolaplar çevirdiğini biliyorum."

"Bu yüzden nakkaş kardeşlerini öldürebilir mi?"

"Öldürebilir. Çünkü, büyük bir üstattır, ama bunu bilmez ve nakşederken de âlemi unutamaz."

Bunu söyler söylemez, aslında benden sonra nakkaşhanenin başına Kelebek'in getirilmesini istediğimi de anladım. Zeytin'e güvenemiyorum, Leylek'in de en sonunda, hiç farkına varmadan, Frenk usullerine âlet olacağına inanıyorum. Cana kıyabileceğim düşündüğüm için keder duyduğum Kelebek'teki sevilme azmi, bir nakkaşhaneyi ve padişahı aynı anda idare edebilmek için de gereklidir. Frenklerin kardinalleri, köprüleri, sandalları, şamdanları, kilise ve ahırları, öküzleri ve tekerlekleri, sanki hepsi de Allah'a göre

aynı önemdeymiş gibi, gölgeleri dahil, bütün ayrıntılarıyla çizip, resim değil hakikat gibi gösterip seyredeni kandırma hünerine ancak Kelebek'in duyarlılığı ve renk inancı karşı koyabilir.

"Öteki nakkaşlarınıza yaptığınız gibi, onun evine de habersiz gittiğiniz olur mu hiç?"

"Kelebek'in resimlerine bakan, onun yüreğiyle sevmeyi ve üzülmeyi çok bileceğini, aşkın değerinin ne olduğunu ilk anda anlayacağını sezer. Ama bütün renkseverler gibi, heveslerin rüzgârına kapılır ve kolay değişir. Allah'ın ona verdiği mucize hünerini ve renk hassasiyetini çok sevdiğim için gençliğinde çok yakından izledim onu, her şeyini bilirim. Tabii böyle durumlarda, öteki nakkaşlar hemen kıskanır ve usta-çırak ilişkisi zedelenir, zorlanır. Kelebek'in başkalarının ne diyeceğinden hiç korkmadığı aşk anları çok olmuştur. Yenilerde, mahalle bakkalının güzel kızıyla evlendikten sonra hem içimden gelmedi hem de gidip onu görmeye fırsatım olmadı."

"Erzurumlu Hoca taraftarlarıyla düşüp kalktığı söyleniyor," dedi Kara. "Aşçısından hokkabazına, tarikat ehlinden köçeklerine, şiş kebap yapanından çilingirlere, herkesin geçit resmi etliği bizim surnamelerimiz, savaşları, silahları, kanlı ve sıradan anları gösterilse fernamelerimiz, Erzurumlu Hoca'nın softaları azar da dine sığmaz diye yasaklanır ve eski Acem üstatlarının kitaplarına ve kalıplarına geri dönülürse Kelebek bu işten kârlı çıkar diyorlar."

"Timur zamanından kalma o harika resimlere hüner ve zaferle geri de dönsek, benden sonra en iyi akıllı Leylek'imin sürdüreceği o hayat ve meslek teferruatına da girsek, hepsi sonunda unutulacak," dedim acımasızlıkla. "Herkes Frenkler gibi resmetmek isteyecek çünkü."

Bu kahredici sözlere inanıyor muydum?

"Eniştem de böyle demişti," dedi sessizce Kara. "Ama o iyimserdi."

LEYLEK'İN SIFATLARI

Musavvir Günahkâr Mustafa Çelebi diye imza attığını gördüm. Çünkü bir üslubum var mı, yok mu, olmalı mı, varsa imzayla ortaya konmalı mı, eski üstatlar gibi saklamak mı, alçakgönüllü imza atmayı mı atmamayı mı gerektirir gibi meselelere kafayı takmadan imzasını gülümseyerek ve bir zafer duygusuyla atar.

Benim açtığım yoldan cesaretle gitti ve daha önce kimsenin görmediği şeyleri görüp kâğıdın üzerine yerleştirdi. Camcı ustalarının fırınlarında erittikleri malzemeyi mavi sürahiler ve yeşil şişeler yapmak için çevire çevire üfleyişlerini, diktikleri ayakkabılara ve çizmelere pür dikkat eğilmiş kunduracıların derilerini, iğnelerini kalıplarını, bir bayram yerinde atlı salıncağın zarafetle yay çizişini, tohumu ezen baskının yağ çıkarışını, düşmana çevrilmiş toplarımızın patlayışını, tüfenklerimizin namlularını, vidalarını, tıpkı benim gibi o da hep gördü ve Timur zamanının eski ustaları, Tebriz'in, Kazvin'in efsane nakkaşları tenezzül edip bunları yapmamış demedi, resmetti. Sonradan nakşedeceği sefernameye hazırlık olsun diye savaşa giden, düşman kalelerine, toplara, ordulara, yaraları kanayan atlara, can çekişenlere ve cesetlere resmetmek için iştahla bakıp sağ salim geri dönen ilk Müslüman nakkaştır.

Onu, üslubundan önce konusundan, konusundan önce hiç kimsenin dikkat etmediği ayrıntıları görüşünden tanırım. Sayfanın düzenlemesinden, istifinden, en hurda ayrıntısının boyanmasına kadar her şeyiyle bir resmi ona iç rahatlığıyla emanet edip bırakabilirim. Bu yüzden, aslında benden sonra başnakkaşlık onun

hakkıdır. Ama öyle hırslı ve kendini beğenmiş, öteki nakkaşlara karşı öyle küçümseyicidir ki, bu kadar adamı idare edemez, hepsini kaçırır. Aslında ona kalsa, inanılmaz çalışkanlığıyla, nakkaşhanemizin bütün resimlerini kendisi yapmalıdır. İstese yapar da. Büyük üstattır. İşini bilir. Kendini sever. Ne mutlu.

Habersizce evine gittiğimde bir sefer onu çalışırken görmüştüm: Padişahımızın kitapları için, benim için nakışladığı sayfalar, bizi küçümsemeye meraklı budala Frenk gezginlerinin sefil kitapları için çırpıştırdığı kıyafetname sayfaları, kendini bir şey zanneden bir paşa için nakşettiği üç resimli sayfadan biri, murakkalar için hatta, kendi keyfi için yaptığı resimler... Hepsi, -edepsiz bir çiftleşme resmi dahil-rahlelerin, piştahtaların, minderlerin üzerinde ortadaydı ve arı gibi çalışan uzun boylu, ince Leylek'im bir resimden ötekine koşuyor, türküler söylüyor, boyaları karıştıran çırağının yanağından bir makas alıyor, resme bir şaka karıştırıp, bize gösterip kendi kendine hayranlıkla kahkahalar atıyordu. Öteki nakkaşımın aksine, ben geldim diye hürmet törenleriyle çalışmayı durdurmamış, tam tersi, Allah vergisi yeteneğinin ve çalışa çalışa kazandığı hünerinin hızla işleyişini (aynı sürede, yedi sekiz nakkaşın işini yapar) mutlulukla teşhir etmişti. Şimdi de, rezil katil üç usta nakkaşımdan biriyse, inşallah Leylek'tir diye gizlice düşünürken yakalıyorum kendimi. Çıraklık yıllarında, cuma sabahları kapımda onu görünce Kelebek'i gördüğüm gibi neşelenmezdim.

Her türlü tuhaf ayrıntıya, hiçbir mantık olmadan (gözle görülmesi dışında) aynı saygıyı gösterdiği için, resimde tutumu Frenk üstatlarınınkine benzer. Ama Frenk ressamlarının tersine, benim hırslı Leylek'im, tek tek insanların yüzlerini özel ve birbirinden farklı şeylermiş gibi ne görür, ne de çizer. Sanırını, herkesi gizli açık

küçümsediği için, insanların yüzlerini önemsemez. Rahmetli Enişte, Padişahımızın yüzünü ona yaptırmamıştır.

En ciddi konuyu resmederken bile, bir köşeye, olaya mesafeli, şüpheci bir köpek yerleştirmeden ya da bir törenin zenginliği ve şatafatını, sefaletiyle küçük düşüren rezil bir dilenci çizmeden duramaz. Yaptığı resimle, konuyla ve kendisiyle alay edebilecek kadar güvenir kendine.

"Zarif Efendi'nin kuyuya atılarak öldürülmesi, kardeşlerinin Yusuf'u kıskanarak kuyuya atmasına benziyormuş," dedi Kara. "Eniştemin öldürülmesi de, Hüsrev'in, genç karısı Şirin'e göz koyan oğlu tarafından ansızın öldürülmesine benziyormuş. Leylek'in savaş ve kanlı ölüm resimlerini çizmeye bayıldığını herkes söylüyor."

"Nakkaşın resmini yaptığı konuya benzeyeceğini düşünmek ne beni ne de usta nakkaşlarımı hiç anlamamaktır. Bizleri ele veren şey, bize başkalarının sipariş ettiği konular değil -bu konular zaten hep aynıdır-onlara yaklaşırken resme geçirdiğimiz gizli hassasiyettir. Resmin içinden sızar gibi gözüken ışık, insanların, atların, ağaçların, sayfadaki istifinden sezilecek bir tutukluk ya da öfke, servi ağacının göğe uzanırken duyurduğu istek ve keder, duvardaki çinileri gözü kör eden bir tutkuyla işlerken sayfaya geçirdiğimiz tevekkül ve sabır duygusu... Bunlardır bizim gizli işaretlerimiz: Hepsi birbirini tekrarlar gibi duran atlar değil. Bir atın öfkesini ve hızım resmederken kendi öfkesi ve hızını nakşetmez ressam; en mükemmel at resmini yapmaya çalışarak, dünyanın zenginliğine ve onu yaratana dıiyduğu bir aşkı, bir çeşit yaşama aşkının renklerini gösterir, o kadar.

XLII : Benim Adım Kara

Büyük Üstat Osman ile önümüzde kiminin hattı yazılmış, kimi tamamen bitirilmiş, kiminin renkleri çekilmemiş, kimi ise nedense yarıda kalmış kitap sayfalan, bütün bir öğleden sonrayı, üstat nakkaşlardan ve Eniştemin kitabının sayfalarından söz ederek ve onları değerlendirdiğimiz cetvelleri tutarak geçirmiştik. Evleri basılıp aranan üstatlardan ve hattatlardan toplanan sayfaları (bazı levhaların bizim iki kitabımızla hiç ilgisi yoktu, bazı sayfalar ise hattatların da üç beş akçe için Saray dışına gizlice sefil işler yaptığını bir kere daha kanıtlıyordu) getiren Bostancıbaşı'nın saygılı, ama kabadayı tavırlı adamlarının ayağı kesildi sanıyorduk ki, biri, kendine en güveneni, büyük üstada sokulup kuşağının içinden bir kâğıt çıkardı.

Bir an, oğlunu çırak vermek isteyen bir babanın, pek çok bölük başına, takım ağasına bir yolunu bulup ulaştırdığı o dilek mektuplarından biridir sanıp ilgilenmedim. Dışarıdan gelen solgun ışıktan, sabahki güneşin kaybolduğunu anladım. Gözlerimi dinlendirmek için, Şirazlı eski üstatların genç yaşta kör olmak istemeyen nakkaşın sık sık yapması gereken şey, dedikleri hareketi yapıyor, hiçbir noktayı görmeden uzaklara boş boş bakmaya çalışıyordum. Üstadımın elinde tutup bir hayret ifadesiyle baktığı kâğıdın o tatlı rengini, yüreğimi hoplatan katlanış şeklini, heyecanla o zaman tanıdım. Şeküre'nin bana Ester ile yolladığı mektupların tıpatıp aynıydı bu. Ne tesadüf, diyecektim az daha tam bir aptal gibi,

üstelik Şeküre'nin ilk mektubunda olduğu gibi, bir de yanında kaba kâğıda yapılmış resim var!

Üstat Osman resimli kâğıdı kendine ayırdı. Şeküre'den olduğunu o an utançla anladığım mektubu bana verdi.

"Kara Beyim. Ester'i ağzını arasın diye rahmetli Zarif Efendi'nin dul karısı Kalbiye'ye yolladım. Orada, bu gönderdiğim nakışlı kâğıdı göstermiş ona. Sonra ben gittim de evine, ağzından girdim, burnundan çıktım, yalvardım da işine yarar diye bu nakışlı kâğıdı elinden alabildim. Bu kağıt, zavallı Zarif Efendinin kuyudan çıkan cesedinin üzerindeymiş. Kalbiye, rahmetli kocasına kimsenin at çizdirmediğini söylüyor, yeminlerle. O zaman bunu kim çizdi? Bostancıbaşı'nın adamları evi aradılar. Bu at işi aceledir diye bunu yolluyorum. Çocuklar elini öpüyorlar. Karın Şeküre."

Güzelim mektubun son iki kelimesini bir bahçedeki iki harika kızıl gülü ihtimamla seyreder gibi saygıyla iki kere daha okudum. Sonra, Üstat Osman'ın elinde mercek, dikkatle baktığı kâğıda ben de gözlerimi yaklaştırdım: Mürekkebi iyice dağılmış biçimlerin, eski üstatlar tarzında el alıştırmak için bir hamlede çizilmiş atlar olduğunu gördüm hemen.

Şeküre'nin mektubunu sessizce okuyan Üstat Osman sorusunu seslendirdi: "Bunu kim çizdi?"

"Tabii ki, rahmetli Enişte'nin atını çizen nakkaş," diye kendi cevapladı sonra.

Bu kadar emin miydi bundan? Üstelik kitaptaki at resmini kimin çizdiğinden de emin değildik hiç. Dokuz sayfa arasından at resmini çıkarıp dikkatle bakmaya başladık.

Güzel, sade ve insanın bakmaya doyamadığı doru bir attı bu. Bakmaya doyamadığı derken doğruyu söylüyor muyum? Eniştemle ve daha sonra tek başıma bu resimlerle kaldığım zaman da bu ata bakmak için bol vaktim olmuştu, ama üzerinde durmamıştım. Güzel, ama sıradan bir attı: O kadar sıradandı ki, kimin olduğunu çıkaramamıştık bile. Hurma dorusu değil, kestane dorusu dedikleri cinsten; belli belirsiz bir kızıl da vardı bu dorunun içinde. Başka kitap ve resimlerde o kadar çok gördüğüm bir attı ki bu, insan nakkaşın hiç düşünüp üzerinde durmadan ezberden çizdiğini anlıyordu.

Bir sır sakladığını öğrenene kadar ata bu gözle bakmıştık. Şimdiyse, atta gözümün önünde buğu gibi titreşen bir güzellik ve içinde yaşama, öğrenme ve her şeyi kucaklama heyecanı uyandıran bir güç görüyordum. "Bu atı, Allah'ın gördüğü gibi nakşeden eli sihirli nakkaş kim?" diye soruyordum kendime, bir an onun sefil bir katil olduğunu unutmuş gibi. At, sanki gerçek bir atmış gibi, karşımdaydı, ama aklımın bir yanıyla da, onun bir resim olduğunu biliyordum ve bu iki düşünce arasındaki büyülenme bende bir bütünlük, bir kusursuzluk duygusu uyandırıyordu.

Bir süre el alıştırmak için çizilip mürekkebi dağılmış atlarla, Eniştemin kitabı için yapılmış atı karşılaştırdık ve hemen anladık aynı elden çıktığını: Atların duruşu bir hareket değil, sükûnet çağrıştırıyordu: Mağrur, güçlü ve zariftiler. Enişte'nin kitabındaki at resmine hayranlık duydum.

"O kadar güzel ki bu at," dedim, "insan hemen önüne bir kâğıt çekip, bunun gibi bir at resmi yapmak, sonra da her şeyi resmetmek istiyor."

"Bir nakkaşa yapılacak en iyi iltifat, onun resimlerinin bizde de nakşetme heyecanı uyandırdığını söylemektir," dedi Üstat Osman.

"Ama şimdi biz, iblisin hünerine değil, kim olduğuna bakalım. Rahmetli Enişte Efendi bu atın nasıl bir hikâyenin resmi olduğunu hiç söyledi mi?"

"Söylemedi. Bu ona göre kudretli Padişahımız Efendimizin sahibi olduğu bütün memleketlerde yaşayan atlardan biriydi. Güzel bir at: Âli Osman'ın bir atı. Venedik Doçu'na Padişahımızın sahip olduğu ülkeleri, zenginliği gösterir bir şey. Ama öte yandan, Frenk üstatlarının resmetmekte olduğu her şeyde olduğu gibi, bu at da, Allah'ın gördüğü bir attan daha kanlı canlı, İstanbul'da yaşamış, ahırı, seyisi belli bir at da olacaktı ki, Venedikli Doç, nakkaşları bizim gibi görüp resmetmeye başladığına göre, Osmanlı bize benzemeye başlamış, desin, Padişahımızın gücünü ve dostluğunu kabul etsin. Çünkü insan bir atı başka türlü resmetmeye başladığı zaman bütün âlemi de başka türlü görmeye başlar. Ama tuhaflığına rağmen bu at, eski üstatların tarzında."

Hakkında bu kadar konuşmuş olmak atı gözümde daha da çekici ve değerli kılmıştı hemen. Ağzı hafif açıktı ve dişleri arasından dili gözüküyordu. Gözleri parlaktı. Bacakları kuvvetli ve zarifti. Bir resmi efsane kılan şey kendisi midir, hakkında söylenenler mi? Üstat Osman elindeki merceği atın üzerinde ağır ağır gezdiriyordu.

"Bu at ne demek istiyor?" dedim içtenlikle. "Bu at niye var? Neden bu at! Bu at ne? Niye bu at beni heyecanlandırıyor?"

"Kitap hamisi padişahlar, şahlar, paşalar, tıpkı sipariş ettikleri kitaplar gibi resimleri de, güçleri ve kudretlerini duyuruyor, çekilen altın yaldızlarının, içine dökülen nakkaş emeğinin ve göz nurunun bolluğuyla kendi zenginliklerine kanıt oluyor diye güzel bulurlar," dedi Üstat Osman. "Resmin güzelliği, tıpkı resimde kullanılan altın gibi, nakkaşının hünerinin nadir bulunur ve pahalı bir şey olduğunun

kanıtı olduğu için önemlidir. Resme bakan, kitabı karıştıran diğerleri ise konusu yüzünden, at bir ata benzediği, Allah'ın atı, ya da hakikaten bir hayal atı olduğu için güzel bulurlar ki bu sahicilik duygusunu hünerle açıklarlar. Bizim için ise, resimde güzellik, mana çokluğu ve incelikle başlar. Bu atın içinde attan başka katilin parmağı, iblisin işareti olduğunu öğrenmek resmin anlamlarını tabii ki arttırdı. Bir de resmi değil, resmettiği atı güzel bulmak vardır. At resmine bir resme bakar gibi değil, bir ata bakar gibi bakmak."

"Bir ata bakar gibi baksaydınız ne görürdünüz bu resimde?"

"Bu atın büyüklüğüne bakarak bir midilli olmadığını, boynunun uzun ve kavisli olmasına bakarak iyi bir koşu atı olduğunu, sırtının düz olmasının uzun yolculuklar için elverişli olduğunu söyleyebilirim. Zarif ayaklan bunun bir Arap atı gibi çevik ve becerikli olduğu anlamına gelebilir, ama Arap atı değil; çünkü gövdesi uzun ve iri. Ayaklarının zarafeti Buharalı âlim Fadlan'ın Baytarname'sinde makbul atlar için dediği gibi, atımızın önüne ırmak gelirse kolayca sıçrayıp geçeceğini, irkilip korkmayacağını gösteriyor. Sarayımızın baytarı Fuyûzi'nin ne de güzel çevirdiği o Baytarname'nin ezbere bildiğim ve makbul at için söylenmiş öyle güzel sözleri vardır ki, her bir kelimesini bizim karşımızda duran doru atımız için de söyleyebilirim: Atların iyisi güzel yüzlü, ceylan gözlü ola ve kulakları kamış yaprağı gibi ve iki kulağı arası geniş ola; iyi at ufak dişli, yumru alınlı, kuru kaşlı, uzun boylu uzun saçlı, kısa belli, küçük burunlu, küçük omuzlu, yassı sırtlı, oyluğu dolu, boyu uzun, çok göğüslü, kuyruk yatağı geniş, butları arası etli ola. Mağrur ve zarif ola, ve yürürken iki tarafına selam verir gibi yürüye."

"Tam bizim doru atımız bu," dedim at resmine hayranlıkla bakarak-

"Atımızın kim olduğunu anladık," dedi Üstat Osman aynı mahçup gülümseyişle. "Ama nakkaşının kim olduğu konusunda ne yazık ki hiçbir işe yaramıyor. Çünkü aklı başında hiçbir nakkaşın gerçek bir ata bakarak at resmi çizmeyeceğini biliyorum. Nakkaşlarını tabii ki atı ezberden, bir hamlede çizerler. Bunun kanıtı çoğunun atın dış çizgilerini çizmeye toynağının ucundan başlamasıdır."

"At toprağa basabilsin diye ayaklardan başlanmaz mı?" dedim özür diler gibi.

"Kazvinli Cemalettin'in Atların Nakşı'nda dediği gibi, ayağından çizmeye başladığımız bir at resmini, ancak bütün at ezberimizdeyse hakkıyla bitirebiliriz. Düşünerek ve hatırlayarak, daha da gülüncü, gerçek bir ata baka baka çizilecek bir at resminin baştan boyuna, boyundan da gövdeye doğru çizileceği malumdur. Böyle bir resmi, yani sokakta görülen sıradan bir. yük beygirinin resmini kararsızlıklarla deneye boza yapıp terzilere, kasaplara satan bazı Frenk ressamları varmış. Artık böyle bir at resmi, âlemin manasına, Allah'ın yarattığı güzelliğe hiç değinmez. Ama eminim onlar bile, gerçek nakşın gözün o sırada görmekte olduğu şeyin yardımıyla değil, elin alışkanlığı ve hatırladığı ile çizildiğini biliyorlardır. Ressam kâğıdının başında her zaman yalnızdır. Onun için hatırlamaya hep muhtaçtır. Elin hız ve hünerle ilerleyişiyle ezberden çizilen bizim atımızın taşıdığı gizli imzayı, nedimemizin usulüyle bulmaktan başka elimizden bir şey gelmez şimdi. Sen de şuna iyi bir bak."

Deri üzerine çok ince işlenmiş bir eski haritadaki hazineyi arar gibi elindeki merceği harika atın üzerinde ağır ağır gezdiriyordu.

"Evet," dedim kendisini hocasına beğendirmek için hemen parlak bir keşif yapma telaşına kapılan öğrenci gibi. "Eğerin örtüsünün

renkleri ve işlemelerini öteki resimlerdeki eğer örtüleriyle karşılaştırabiliriz."

"Bu işlemelere üstat nakkaşlarım fırçalarını hiç sürmezler. Resimlerdeki elbiselerin, halıların, örtülen çadırların işlemelerini çıraklar çizer. Belki de rahmetli Zarif Efendi çizmiştir, geç onu."

"Kulaklar mı?" dedim telaşla. "Atların da kulakları..."

"Hayır. Bunlar tâ Timur zamanından kalma kalıpların hiç dışına çıkmayan, bildiğimiz kamış yaprağı gibi kulaklar."

"Yeledeki saç örgüsü, saçların tek tek taranışı," diyecektim ki, bu usta-çırak oyunundan hoşlanmadığım için sustum. Çıraksam eğer haddimi de bilmeliyim.

"Şuraya bak," diyordu Üstat Osman, bir hekimin bir diğerine bir veba çıbanını gösterirken çıkaracağı şikâyetçi, ama pür dikkat kesilmiş havayla. "Görüyor musun?"

Elindeki merceği, şimdi, atın başına getirmişti ve resmin yüzeyinden uzaklaştırıp bize doğru ağır ağır yaklaştırıyordu. Merceğin büyütmekte olduğu şeyi iyice görebilmek için kafamı yaklaştırdım.

Atın burnu bir tuhaftı. Burun deliği.

"Gördün mü?" dedi Üstat Osman.

Gördüğümden emin olmak için gözümü merceğin tam karşısına getirmeliydim. Aynı anda, bunu Üstat Osman da yapınca, resimden iyice uzaklaşan merceğin hemen karşısında yanak yanağa geldik.

Üstadın kuru sakallarının sertliğini, yanağının soğukluğunu yanağımda hissetmek bir an korkuttu beni.

Bir sessizlik oldu. Sanki yorgun gözlerimden bir karış ötedeki resmin içinde harika bir şey oluyordu da biz, saygıyla, hayretle tanık oluyorduk buna.

"Nedir o burundaki?" diye fısıldayabildim çok sonra.

"Burnu bir tuhaf çizmiş," dedi Üstat Osman gözünü resimden ayırmadan.

"Eli mi sürçmüş? Bu bir kusur mu?"

Burnun bu tuhaf, benzersiz çizimine bakıyorduk hâlâ.

"Frenkleri taklitle Çinli büyük nakkaşlar dahil herkesin üslup diye sormaya başladığı şey bu mu?" dedi Üstat Osman alaycı bir sesle.

Alay ettiğinin rahmetli Eniştem olduğunu sanarak bir alınganlığa kapıldım: "Kusur eğer yeteneksizlikten ya da hüner eksikliğinden değil de, nakkaşın ruhunun derinliklerinden geliyorsa, o artık üsluptur, derdi rahmetli Eniştem."

Nakkaşın elinden, ya da atın kendinden, nereden gelirse gelsin, Eniştemi öldüren alçağı bulmak için bu burundan başka hiçbir işaret yoktu. Zavallı Zarif Efendi'nin üzerinden çıkmış kâğıttaki mürekkebi dağılmış atların, değil burun deliklerini, burunlarını bile seçmekte zorlanıyorduk çünkü.

Üstat Osman'ın sevgili nakkaşlarının, son yıllarda çeşit çeşit kitaplar için nakşettikleri at resimlerim bulmak ve burun deliğindeki kusuru aramakla çok vakit geçirdik. Bitirilmekte olan Surname,

cemaatlerin, loncaların, Padişahımızın önünde hep yürüyerek geçişlerini anlattığı için iki yüz elli resmin içinde pek az at vardı. Kimi örnek kitapların, bazı kalıp defterlerinin yeni bitirilmiş kitapların durduğu nakkaşhane binasına, Enderun'a ve Harem'e adamlar salındı ki üzerine kilit üzerine kilit vurulup iç hazineye saklanmamış ne kadar kitap varsa, -tabii ki hepsi Padişahımızın izniyle- getirile.

Genç şehzadelerden birinin odasından gelen Zafername cildinin sayfalarında, Zigetvar Kuşatması sırasında ölen Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze törenini gösterir iki sayfalık resimde, cenaze arabasını çeken alnı akıtmalı doru atla ceylan gözlü kır ata ve Sultan Süleyman'ın cenazesi için altın işlemeli eğerleri takılmış, harika eğer örtüleri örtülmüş kederli atlara baktık ilk. Bunları Kelebek, Zeytin ve Leylek nakşetmişlerdi hep. İster iri tekerlekli cenaze arabasını çeksinler, ister efendilerinin derin bir kırmızı örtü altındaki cesedini buğulu gözlerle bakarak selamlasınlar, atların hepsi, Heratlı eski üstatlardan alınmış aynı zarif duruşla -tek bacak kibarca ilerde, tek bacak onun yanında sabit- durmuşlardı. Hepsinin boynu uzun ve kavisli, kuyrukları bağlı, yeleleri kesilmiş ve taralıydı, ama hiçbirinin burnunda bizim aradığımız kusur yoktu. Cenaze törenine katılan ve civar tepelerde rahmetli Sultan Süleyman'a selam duran komutanları, alimleri, hocaları taşıyan yüzlerce atın hiçbirinin burnunda da yoktu kusur.

Bu hüzünlü cenaze töreninin kederinden bize de birşeyler geçti. Üstat Osman'ın ve nakkaşlarının üzerine bu kadar emek döktüğü bu harika kitabın hırpalandığını, şehzadelerle oynaşan harem karılarının sayfaların orasına burasına çizgiler çektiğini, yazılar yazdığını görmek de gamlandırıyordu bizi. "Efendim hazretleri, sizi bu ağacın sabrıyla seviyor, bekliyorum," diye yazmıştı kötü bir el yazısı, Padişahımızın dedesinin yanı başında avlandığı bir ağacın altına.

Yapılışlarını söylentilerden teker teker bildiğim ama hiçbirini görmediğim efsane kitapları, işte bu bozgun ve keder duygusuyla elden geçirdik.

Üstat nakkaşların üçünün de kalemlerinin değdiği Hünername'nin ikinci cildinde, gürleyen topların ve piyadelerin arkasından kalkanlarım takmış, kılıçlarını çekmiş şanlı sipahileri taşıyan ve zırhlan ve bütün takım taklavatlarıyla tangır tungur, ama düzenle ilerleyip pembe tepeleri aşan mavimsi, doru, kır, her renkten yüzlerce at gördük, hiçbirinin burnu kusurlu değildi. "Kusur da ne!" demişti Üstat Osman, daha sonra aynı kitapta Babı Hümayun'u ve o anda içinde bulunduğumuz Alay Meydanı'nı resmeden bir sayfaya bakarken: Sağdaki hastahaneyi, Arz Odası'nın, avlunun ağaçlarını, çerçevelerin içine sığacak kadar küçük ve aklımızın önem verdiği kadar büyük gösteren resimde, kapıcıların, çavuşların, Divan katiplerinin bindiği renk renk atların burunlarında da aradığımız işaret yoktu. Padişahımızın büyük babalarının babalan Yavuz Sultan Selim'in, Dulkadir hükümdarına açtığı sefer sırasında, Küskün deresi kenarında otağ kurup kızıl kuyruklu kara tazılar, kalkık götlü ceylan yavruları, korkak tavşanlar kaçışırken avlanışını ve benekleri çiçek misali açmış bir kaplanı kıpkırmızı kanlar içinde bırakışını seyrettik. Ne Padişah'ın bindiği akıtmalı doru atının burnunda aradığımız işaret vardı, ne de karşıdaki kırmızı tepelerin ardında, kollarında doğanları hazır bekleyen doğancıların bindiği atlarda.

Akşam çökene kadar Üstat Osman'ın nakkaşlarının, Zeytin'in, Kelebek'in, Leylek'in kalemlerinden son dört beş yılda çıkan yüzlerce at gördük: Kırım Hanı Mehmet Giray'ın zarif kulaklı doru lekeli, kara ve sarı atları; bir savaşta tepenin arkasından belirirken yalnızca boynu gözüken pembe ve kurşuni renkli atlar; Tunus'taki Halkül Vad kalesini İspanyol kâfirinden geri alan Haydar Paşa'nın atları ve

ondan kaçarken biri burun üstü düşen İspanyol'un kızıl doru ve fıstıki yeşil atları; Üstat Osman'a bu gözümden kaçmış, acaba kim böyle baştan savma yapmış dedirten kara at; ağacın altında bir içoğlanının çaldığı udu kulaklarını saygıyla açıp dinleyen kızıl at; Şirin gece ayışığında gölde yıkanırken onu bekleyen Şirin gibi mahcup ve zarif atı Şebdiz; cirit oynayanların bindiği oynak atlar; nedense Üstat Osman'a, gençliğimde çok sevdim, çok yoruldum, dedirten fırtına atla güzel seyis; Hazreti İlyas'ı putataparların saldırısından korumak için Allah'ın ona yolladığı güneş renginde altın at, ama kanatları yanlışlıkla Hazreti İlyas'a takılmış; üç oğlunun genç yaşlarda ölümü üzerine yanına çağırdığı oğluyla çıktığı avda, genç ve sevimli şehzadeyi kederli gözlerle seyreden Kanuni Sultan Süleyman'ın iri gövdeli, küçücük başlı asil kır atı; kızgın atlar; koşan atlar; yorgun atlar; güzel atlar; kimsenin bakmadığı atlar; bu sayfalardan hiç çıkmayacak atlar; bu sayfaların sıkıntısından çıkmak ister gibi çerçeveyi delerek atlayan atlar.

Hiçbirinin burnunda aradığımız imza yoktu.

Yine de ama, üzerimize çöken bezginlik ve keder duygusuna karşın bir heyecan hiç eksik olmuyordu içimizden: Bir iki kere atı unutup baktığımız resmin güzelliğine, insanı bir an teslim alan renklere dalıp gitmiştik. Üstat Osman, çoğunu kendinin hazırlayıp denetlediği, nakşettiği resimlere bir hayretten çok bir hatırlama heyecanıyla bakıyordu hep. "Kasım Paşalı Kasım'ın bu!" dedi bir keresinde, Padişahımızın dedesi Sultan Süleyman'ın kıpkızıl savaş çadırının dibindeki mor otları işaret ederek. "Bir üstat asla değildi, ama kırk yıl resimlerin boş yerlerine, beş yapraklı, tek çiçekli şu otlardan yaptı ve iki sene önce ölüp gitti. Bu küçücük otu herkesten iyi çizdiği için ben hep ona çizdirdim." Biraz sustu, sonra, "Yazık,

yazık!" dedi üstadım. Bu sözle bir şeylerin bittiğini, bir devrin kapandığını bütün ruhumda hissettim.

Ortalık kararıyordu ki, birden bir ışık doldu odaya, bir hareket oldu: küt küt atmaya başlayan kalbim her şeyi anladı hemen: Cihan hakimi Padişahımız Hazretleri bir anda içeri girmişlerdi. Kendimi onun ayaklarının dibine attım. Eteğini öptüm. Başını dönüyordu. Gözüne bakamıyordum.

Ama o çoktan Başnakkaş Üstat Osman ile konuşmaya başlamışlardı bile. Az önce birlikte diz dize yan yana oturup resimlere baktığım kişiyle konuşuyor olmaları içimi bir gurur ateşiyle doldurdu.

İnanamıyordum, ama Padişahımız Hazretleri demin benim oturduğum yerde şimdi oturuyor, üstadımın anlattığı şeyleri, tıpkı benim gibi, dikkatle dinliyorlardı. Yanındaki Hazinedarbaşı Doğancılar Ağası, kim olduğunu çıkaramadığını birkaç kişi de hem onları kolluyor, hem de pür dikkat açık sayfalardaki resimlere bakıyorlardı. Bir ara bütün cesaretimi topladım ve Cihan Hakimi Hünkârın yüzüne, yandan da olsa gözlerine uzun uzun baktım. Ne kadar güzeldi! Ne kadar düzgün ve doğruydu! Kalbim de heyecanla vurmuyordu artık. Tam o sıra O da bana baktı ve gözgöze geldik.

"Rahmetli Enişteni ne de severdim," dedi. Evet, bana söylüyordu. Heyecanımdan sözlerinin bir kısmını kaçırdım.

"... çok kederlendim. Amma hazırlattığı bu levhaların birer harika olduğunu görmek bir tesellidir. Venedikli gâvuru bunları görünce şaşıracak, benim aklımdan korkacak. Artık şu atın burnundan melun nakkaş hangisidir çıkarırsınız. Yoksa bütün usta nakkaşlara işkence etmek zulüm olacak, ama gereklidir."

"Padişahı Cihanpenah Hazretleri Sultanım," dedi Üstat Osman. "Eğer üstat nakkaşlarım hiçbir hikâye düşünmeden boş bir sayfaya hızla bir at resmi çizerlerse, belki bu kalem sürçmesini kimin yaptığını anlayabiliriz."

"Tabii, bu hakiki bir burun değil de bir kalem sürçmesiyse," dedi Padişahımız pek akıllı bir şekilde.

"Padişahım," dedi Üstat Osman. "Bunun için hemen bu gece bir yarışma yaptırmayı buyurduğunuz duyurulsa; Gece nakkaşlarınızın tek tek kapısı çalınsa ve bu yarışma için boş kâğıda, hızla bir at resmi çizmeleri istense... "

Padişahımız, "duydun mu," diyen bakışlarla Bostancıbaşı'na baktı. "Şair Nizami'de en çok sevdiğim yarışma hikâyesi hangisi bilir misiniz?"

Bir kısmımız, "Biliriz," dedi, bir kısmımız "Hangisidir?" dedi, bir kısmımız da benim gibi sustu.

"Yarışan şairlerin hikâyesini sevmem; yarışan Çinli ve Rumî ressamların aynalı hikâyesi de değil," dedi güzel Padişahım. "Ben ölümüne yarışan hekimlerin hikâyelerini severim en çok."

Bunu söyledi söylemedi, birden bizi bırakıp akşam namazına yetişmek için çıktı gitti.

Daha sonra akşam ezanı okunurken, yarı karanlıkta Saray'ın kapılarından çıktıktan sonra Şeküre'yi, çocukları, evimizi, mutlulukla düşleyerek mahalleye doğru koşar adım yürürken bu hekimler yarışması hikâyesini korkuyla hatırladım:

Padişahlarının önünde yarışan iki hekimden biri, çoğu zaman pembe elbiseyle resmedileni, bir fili öldürecek kadar kuvvetli bir zehirden yeşil bir hap yapmış ve öteki hekime, lacivert kaftanlısına vermiş. O da önce zehirli hapı, arkasından da hemen yapıverdiği panzehirli lacivert bir hapı afiyetle yutmuş ve tatlı gülüşünden anlaşılacağı gibi, hiçbir şey olmamış ona. Üstelik şimdi, rakibine ölümü koklatma sırası kendine gelmiş. Ağır ağır hareket ederek, sıranın kendi hamlesinde olmasının tadını çıkararak, bahçeden pembe bir gül koparmış ve dudaklarına yaklaştırıp içine kimsenin işitemediği karanlık bir şiiri fısıldamış. Sonra, kendinden fazlasıyla emin hareketlerle, pembe elbiseli hekime bu gülü koklasın diye uzatmış. Gülün içine fısıldanan şiirin gücünden öylesine endişelenmiş ki pembe elbiseli hekim, kokusundan başka hiçbir özelliği olmayan bu gülü burnuna yaklaştırır yaklaştırmaz korkudan yıkılıp ölmüş.

XLIII : Bana Zeytin Derler

Akşam namazından önceydi, kapı vuruldu, açtım: Saray'dan Bostancıbaşı'nın bir adamı, temiz, güzel, gülümser, yakışıklı bir genç. Elinde yüzünü aydınlatmaktan çok gölgelendiren bir kandil, kâğıt, yazı tahtası; hemen anlattı: Padişahımız buyurmuşlar, üstat nakkaşları arasında en güzel at resmini bir hamlede kim çizecek diye bir yarışma açmışlar. Şimdi hemen yere çöküp, bu kâğıdı tahtaya, tahtayı dizlerimin üzerine yerleştirip, gösterilen yere, çerçevenin içine resmi, cihanın en güzel at resmini hızla çizmem buyrulmuş.

Misafirimi içeri aldım. Bir koşu gittim kedi kulağının tüyünden en ince kalemimi, mürekkebimi getirdim. Yere oturdum ve bir an durdum! Bu işin içinde kanımla canımla ödeyeceğim bir düzen, bir oyun olabilir mi? Belki! Ama, Herat'ın eski üstatlarının bütün efsaneleri ölümle güzellik arasındaki bu ince çizgiyle çizilmemiş midir?

İçim nakşetme hevesiyle doldu, ama büsbütün eski üstatlar gibi çizmekten de korktum sanki ve tuttum kendimi.

Boş kâğıda bakarak bir an bekledim ki ruhum endişelerden arınsın. Yalnızca çizeceğim güzel atı düşüneyim ve gücümü, dikkatimi toplayayım.

Şimdiye kadar çizdiğim ve gördüğüm bütün at resimleri gözümün önünden geçmeye başlamışlardı bile. Ama bir tanesi vardı ki, en mükemmeliydi. Kimsenin daha yapamadığı bu atı ben şimdi nakşedecektim. Onu kararlılıkla gözümün önüne getirdim; başka her şey silindi, sanki bir an kendimi, burada oturduğumu, resim yapacağımı bile unuttum. Elim kendiliğinden kalemi hokkaya sokmuş, mürekkebi tam kıvamında almıştı. Haydi elim, şimdi gerçek kıl gözümün önündeki bu harika atı! At ve ben sanki bir olmuş, bu âlemin içinde yerimizi almak üzereydik.

Bir an, bir sezgiyle, bu yeri çerçevelenmiş boş kâğıdın içinde aradım. Hayalimde atı oraya yerleştirdim ve birden: Evet, daha sanki ben düşünemeden elim kesin bir kararlılıkla kendiliğinden atılıp, bak ne güzel, atın ayağının ucundan başladı, hemen kıvrılarak güzelim incecik bileğini geçip yukarı çıktı. Aynı kararlılıkla dizinden de kıvrılıp hızla yukarı göğsünün altına varınca birden neşelendim! İşte buradan kıvrılarak, zaferle yukarı: Göğsü ne güzel oldu! Ucu incelerek boyun oldu, tam gözümün önündeki at gibi. Kalemimi hiç kaldırmadan yanağından, aşağıya biraz düşünerek açık yaptığım güçlü ağzına vardım ve içeriye girip, burası böyle, daha aç ağzını, at, güzel dilini çıkarttım. Burnunu yavaşça -kararsızlık etme- döndüm. Dümdüz yukarı çıkarken, bir an hepsine baktım ve çizgiyi tam hayal ettiğim gibi çektiğimi görünce resmettiğimi unuttum da sanki kulaklar, ve güzelim boynunun o nefis eğimini ben çizmedim, elim çizdi. Ezberden ve hızla semeri çizerken, elim kendiliğinden durdu da hokkadan fırçama mürekkep aldı. Sağrısını, güçlü kuvvetli ve kalkık kaba etlerini çizerken çok memnundum, resmimle dopdoluydum. Bir an kendimi çizdiğim atın yanında sandım, kuyruğuna neşeyle girdim, savaşçı atı bu, sürat atı, kuyruğunu düğüm yapıp dolanıp yukarı keyifle çıktım: Kuyruk sokumunu, kıçını çizerken sanki kendi kıçımda ve göt deliğimde hoş bir serinlik hissettim ve o hazla sağrısının

güzelim yumuşaklığını hızla ve arkaya attığı sol arka ayağını toynaklarını severek geçtim. Sol ön ayağın, tam aklımdaki gibi zarif duruşunu veren elime ve çizdiğim ata ben hayran oldum.

Elimi kaldırdım, ateşli, ama kederli gözünü, bir an kararsızlıkla burun deliğini ve eğer örtüsünü hızla çizdim; yelesini sevgiyle okşar gibi tek tek taradım, üzengisini taktım, alnına bir akıtma koydum ve istekle ölçülü, ama tam büyüklükte taşak ve yarak çizdim ki her şey tamam olsun.

Harika bir at resmi çizerken o harika at olurum ben.

XLIV : Bana Kelebek Derler

Sanırım akşam namazı vaktiydi. Kapıda birisi: Anlattı: Yarışma buyurmuş Padişahım. Can baş üstüne Padişahım, en güzel at resmini benden iyi kim çizebilir!

Yine de boya sürülmeden siyah kalem tarzında resmedileceğini öğrenmek bir an tuttu beni. Niye renk sürmüyoruz, en iyi ben renk çekerim diye mi? Hangi resmin en iyi resim olduğuna kim karar verecek? Saray'dan gelen geniş omuzlu, pembe dudaklı güzel çocuğun ağzını aradım ve Başnakkaş Üstat Osman'ın bu işin arkasında olduğunu sezdim. Üstat Osman hiç kuşkusuz, hünerimi bilir ve bütün usta nakkaşlardan en çok beni sever.

Böylece, boş sayfaya bakarken ikisinin de hoşlanacağı atın duruşu, bakışı, havası gözümün önünde canlanmaya başladı. Üstat Osman'ın on yıl önce yaptığı atlar gibi hareketli, ama ağır, Padişahımızın hep hoşuna giden atlar gibi, öndeki iki ayağı havaya kalkmış olmalı bu atın ki, ikisi de güzelliğinde hemfikir olsunlar. Acaba ödül kaç altındır? Bu resmi Mir Musavvir nasıl yapardı? Behzat nasıl yapardı?

Birden öyle hızla bir şey geldi ki aklıma, ne olduğunu ben anlayana kadar benim hınzır elim kalemi kapmış, kimsenin hayal edemeyeceği harika atı havaya kalkmış sol ön ayağından çizmeye

başlamıştı bile. Bacağı hemen gövdeyle birleştirdikten sonra cesaretle, hızla, hazla iki yay çizdim ki görseydiniz, sanki ressam değil, bir hattat bu hünerbaz, derdiniz. Kendi kendine alıp başını giden elime bir başkasının eliymiş gibi hayranlıkla bakıyordum. Bu harika yaylar, harika atın tombul karnı, sağlam göğsü ve kuğu gibi boynu oldular ve resim artık çıktı sayılır. Ne kadar hünerliyim! derken baktım elim kendiliğinden mutlu ve güçlü atın, açık ağzını, burnunu dolanmış, akıllı alnını, kulaklarını çekmiş. Sonra, bir daha, bak anne, ne kadar güzel, bir yay daha çektim ben, bir harf çeker gibi ne mutlu, az daha gülüyordum. Şaha kalkmış harika atımın kavisi kusursuz boynundan eğerine kadar indim. Elim eğeri çiziyordu; benim gövdem gibi tombul ve yuvarlak gövdeli atınım artık beliren biçimine gururla baktım: Herkes hayran olacak bu ata. Ödülü kazanınca Padişahımızın bana söyleyeceği tatlı sözleri hayal ettim: Bir kese altın veriyor bana, evde tek tek nasıl sayacağımı hayal ederken gülmek geliyordu içimden. Bu arada, göz ucuyla baktığım elim eğeri bitirdi ve kalemim hokkaya girip çıktı, sonra atın sağrısını gülerek, bir şaka yapar gibi çizdim. Kuyruğunu hızla dolandım. Kıçını, şimdi hemen becereceğim bir oğlanın tatlı götü gibi, severek ve avuçlarımla tutmak isteyerek, ne kadar tatlı yuvarlacık geçtim. Ben gülümserken, akıllı elim arka ayakları bitirdi ve kalemim durdu: Dünyanın en güzel şaha kalkmış atı oldu. Bir sevinç kapladı içimi; atımı nasıl beğeneceklerini, beni en hünerli nakkaş, hatta şimdiden başnakkaş ilan edeceklerini mutlulukla düşünüyordum ki, bir an bu aptalların şöyle diyeceklerini de anladım. Ne kadar çabuk ve güle oynaya çizivermiş! Sırf bu yüzden harika resmimi ciddiye almayacaklarından endişelendim. Böylece, atın yelesini, burun deliklerini, dişlerini, kuyruğunun kıllarını, eğer örtüsünü küçük küçük incelikle işledim ki resmime emek verdiğimi de görsünler. Bu duruşta, yan arkadan atın taşağı gözükebilir, ama kadınların aklı takılır diye

çizmedim. Atıma gururla baktım: Şaha kalkmış, fırtına gibi hareketli, güçlü kuvvetli! Sanki bir rüzgâr esmiş de yusyuvarlak çizgilerini, tıpkı bir hattın harfleri gibi harekete geçirmişti, ama sakindi de. Bu resmi çizen o harika nakkaşı, tıpkı Behzat'ı, Mir Musavvir'i över gibi öveceklerdi ve o zaman ben de onlar gibi olacaktım.

Harika bir at resmini nakşederken harika bir at resmi nakşeden başka bir nakkaş olurum ben.

XLV : Bana Leylek Derler

Akşam namazından sonraydı, çıkıp kahveye gidecektim; kapıda biri var dediler. Hayırdır. Gittim; Saray'dan biri; anlattı. Peki: Dünyanın en güzel atı. Siz bana tanesine kaç akçe vereceğinizi söyleyin ben dünyanın en güzel atlarından size beş altı tane çizivereyim.

Ama ihtiyatlı davrandım ve böyle demedim, kapıda dikilen çocuğu içeri aldım. Düşündüm: Dünyanın en güzel atı yoktur ki ben onu çizeyim. Savaş atlarını, iri Moğol atlarını, soylu Arap atlarını, kanlar içinde kıvranan kahraman atları, hatta taş arabasını çekip inşaata taş götüren bahtsız beygiri de çizebilirim, ama kim bunlara dünyanın en güzel atı der ki? Padişahımızın cihanın en güzel atı demekle daha önceden bütün kuralları, kalıpları ve duruşuyla Acem ülkesinde binlerce kere resmedilmiş atların en harikasını istediğini anladım tabii. Niye?

Tabii ki bir kese altını ben kazanamayayım diye. Sıradan bir at çiz deseler, kimsenin benim atlarımla yanşamayacağı bilinen bir şey. Padişahımızı kim kandırdı? Hünkârımız, bütün o kıskançların dedikodularına rağmen benim en hünerli nakkaş olduğumu iyi bilirler ve yaptığım resmi severler.

Birden elim bütün bu hesapların üstüne çıkmak ister gibi öfkeyle harekete geçti ve ayağının ucundan başlayıp bir hamlede hakki bir at çizdim. Sokakta, savaşta görürsünüz bunları. Yorgun, ama derli toplu... Sonra aynı öfkeyle bir sipahinin atını da çiziverdim, daha da güzel oldu. Nakkaşhanenin hiçbir nakkaşı böyle güzel şeyler çizemez. Ezberden bir tane daha çizecektim ki, "Bir tane yeter," dedi Saray'dan gelen oğlan.

Kâğıdı kapıp gidecekti, tuttum onu. Çünkü bu alçakların bu atlara bir kese altın verdirmeyeceğini adım gibi biliyorum.

Kendim gibi çizersem bir kese altını verdirmezler bana! Bu kese altını akmazsam da bundan sonra namıma leke sürülmüş olur. Düşündüm: "Dur sen," dedim oğlana. İçeri gittim, kalp ve pırıl pırıl iki Venedik altınını alıp Saray'dan gelen oğlanın eline sıkıştırdım: Korktu, gözleri büyüdü. "Aslan gibi çocuksun sen," dedim.

Herkesten sakladığım kalıp defterlerinden birini çıkardım. Buraya yıllar boyunca gördüğüm en güzel resimlerin birer eşini gizlice istinsah etmişimdir. Ayrıca oradaki cüce ağası Cafer'e on altın verirsen hazinede kilitli, gizli saklı kitapların sayfalarından en iyi ağaçları, ejderhaları, kuşları, avcıları, savaşçıları istinsah edip sana verir alçak. Resimde ve nakışta yaşadıkları dünyayı görmeyi değil, eski üstatları ve eski masalları hatırlamayı isteyenler için harikadır defterim.

Saray'dan gelen oğlana göstere göstere sayfaları karıştırıp atlardan en iyisini seçtim. Çizgilerimin üzerinden elimdeki iğneyle delikler açarak hızla geçtim. Kalıbın altına temiz bir kâğıt yerleştirdim. Üzerine kömür tozundan yedire yedire bolca döktüm, biraz salladım ki altına iyice geçsin. Kalıbı kaldırdım. Kömür tozu,

nokta nokta, alttaki kâğıda güzel atın bütün şeklini geçirmişti, görmek hoşuma gitti.

Kalemimi kaptım. O an içimden gelen bir ilhamla çok hızlı ve kararlı hareketlerle noktaları güzel ve zarif bir şekilde birleştirdim ki ben bu atın karnını, güzel boynunu, burnunu, sağrısını çizerken sevgiyle içimde hissettim. "İşte," dedim. "Cihanın en güzel atı. Öteki budalaların hiçbiri çizemez bunu."

Buna o da inansın, gidip resmi hangi ilhamla çizdiğimi Padişahımıza sakın anlatmasın diye Saray'dan gelen çocuğa üç kalp altın daha verdim. Bir kese altını kazanırsam daha da vereceğimi ima ettim. Üstelik, ağzı açık seyrettiği karımı yeniden görebileceğini de o hayal etti. Pek çokları iyi bir at resmi çizmekle iyi bir nakkaş olunacağını sanır. Oysa en iyi nakkaş olabilmek için yalnız en iyi atı çizmek yetmez, Padişahımızı ve çevresindeki ahmakları en nakkaş olduğunuza inandırmak da gerekir.

Harika bir at resmi çizerken ancak kendim olabilirim ben.

XLVI : Katil Diyecekler Bana

Atı çizişimden kim olduğumu anlayabildiniz mi?

Bir at çizmem istendiğini işitir işitmez, yarışma olmadığını, çizdiğim attan beni teşhis etmek istediklerini anladım. Kaba kağıda yaptığım at alıştırmalarımın zavallı Zarif Efendi'nin cesedinin üzerinde kaldığının farkındayım. Ama bir kusurum, bir üslubum yoktur ki benim çizdiğim atlara bakıp kim olduğumu bulabilsinler. Bundan emindim emin olmasına, ama yine de atı çizerken bir telaşa kapıldım. Enişte'nin atını çizerken, kendimi ele verecek bir şey çizmiş olabilir miydim? Şimdi farklı bir at çizmeliydim. Bambaşka şeyler düşündüm bu sefer, "kendimi tuttum" da kendim olmadım.

Ama ben kendim kimim? Nakkaşhanenin üslubuna katılmak için kendi içindeki harikaları saklayan biri miyim ben? İçindeki atı bir gün zaferle çizecek biri mi?

Bir an içimdeki bu nakkaşın varlığını korkuyla hissettim. Sanki içimdeki bir başka ruh beni seyrediyordu, utandım ondan.

Evde duramayacağımı hemen anladığım için kendimi dışarı atıp hızlı hızlı karanlık sokaklarda yürüdüm. Şeyh Osman Baba, Menakıpnamesi'nde, gerçek abdalın içindeki şeytanı arkada bırakmak için bütün ömrünce yürümesi, hiçbir yerde fazla

konaklamaması gerektiğini yazmış, altmış yedi yıl şehirden şehire dolaştıktan sonra Şeytan'dan kaçmaktan yorulup ona teslim olmuştur. Bu yaş, usta nakkaşların körlüğe, Allah'ın karanlığına kavuştuğu, hiç istemeden bir üslup sahibi olduğu ve aynı zamanda bütün üslup belirtilerinden kurtulduğu yaştır.

Beyazıt'ta, Tavukçular Çarşısı'nda, Esir Pazarı'nın boş meydanın da, çorbacı ve muhallebici dükkânlarının hoş kokusu içinde, bir-şeyler arar gibi gezindim. Kapılan kapalı berberlerin, ütücülerin bana şaşkın şaşkın bakıp parasını sayan bir fırıncı dedenin, mis gibi turşu ve tuzlu balık kokan bir bakkalın önünden geçip, gözüm sırf renklerine takıldığı için, içerde hâlâ birşeyler tartan bir aktarın dükkânına girdim ve insanlara tutkuyla bakar gibi kahve, zencefil tarçın çuvallarına, renk renk sakız kutularına, tezgahtan kokusu hemen burnuma gelen anason, kimyon, çörekotu, safran yığınlarına lambanın ışığında hayranlıkla baktım. Bazen her şeyi ağzıma sokmak istiyor, her şeyi boş bir sayfada nakşetmek istiyorum.

Son bir haftada iki kere daha karın doyurduğum ve kendi kendime kederliler aşevi dediğim -aslında sefiller demeliydim- yere girdim. Kapısı gece yarısına kadar bilenler için açık durur. İçeride ip kaçkını, at hırsızı kılıklı birkaç zavallı, mutsuzluktan ve umutsuzluktan afyonkeşlerde olduğu gibi, gözleri bu âlemden kayıp başka cennetlere kaçmış birkaç gariban; lonca adabına bile uymakta zorlanan iki dilenci, bir de bütün bu kalabalıktan ayrı bir köşeye çökmüş bir çelebi vardı. Halepli aşçıya ince bir selam verdim. Etli lahana dolmasını sahanıma tepeleme doldurtup, üzerine yoğurt döktürüp avuç avuç acı kırmızı biberi serpip çelebinin yanına çöktüm.

Her gece bir hüzün, bir keder çöküyor üzerime. Kardeşler, kardeşler, zehirleniyoruz, çürüyoruz, ölüyoruz, yaşadıkça tükeniyoruz, sefaletin içine gırtlağımıza kadar batıyoruz.. Kimi geceler rüyamda kuyudan onun dışarı çıktığını ve benim peşime düştüğünü görüyorum, ama bol toprakla iyice gömdük onu; mezarından kalkamaz.

Burnunu çorba kâsesinin içine gömüp bütün âlemi unuttuğunu sandığım çelebinin bir sohbet kapısı açması, Allah'ın bana yolladığı bir işaret mi? Evet, dedim, etini kıvamınca kıymışlar, lahana dolmam pek lezzetliymiş. Sordum: Dedi ki, yirmilik medreseden yeni çıkıp Arifi Paşa'ya intisap etmiş bir kâtipmiş. Sormadım gecenin bu vakti neden Paşa'nın konağında, camide, ya da evinde karısının koynunda değil de bu bekâr haydutlar aşevinde olduğunu. O bana nereden geldiğimi, kim olduğumu sordu. Ben de bir an düşündüm ve dedim ki:

"Benim adım Behzat. Herat'tan, Tebriz'den geliyorum. En muhteşem resimleri ben yaptım, en inanılmaz harikaları. Acemistan'da, Arabistan'da resim yapılan her Müslüman nakkaşhanesinde asırlardır şöyle derler: Bakınca gerçek sanıyorsun, Behzat'ın resmi gibi."

Tabii bu değildir asıl mesele. Benim resmim gözün gördüğünü değil, aklın gördüğünü nakşeder. Resim ise, bildiğiniz gibi, göz için yapılmış Bir şenliktir. Bu iki düşünceyi birleştirin, benim âlemim çıkar ortaya. Yani:

Elif: Resim aklın gördüğünü gözün şenliği için canlandırmaktır.

Lam: Gözün dünyada gördüğü akla hizmet ettiği kadar girer resme.

Mim: Demek ki güzellik, aklın kendinden bildiğini, gözün dünyada yeniden keşfetmesidir.

" Ani bir ilhamla kendi ruhumun derinliklerinden çektiğim bu mantığı yirmilik medreseden çıkma beyimiz anladı mı? Hayır. Çünkü kenar mahalle medresesinde günde yirmi akçeye ders veren -bugün yirmi ekmek almıyor bununla- hocanın dizinin dibinde üç yıl oturuyorsun da hâlâ Behzat kim bilmiyorsun. Belli ki yirmilik Hoca Efendi de bilmiyordu Behzat kim. Peki, anlatayım. Dedim ki:

"Her şeyi resmettim ben, her şeyi. Peygamberimizin camide, yeşil mihrabın önünde, dört halifesiyle birlikte oturuşlarını; sonra başka bir kitapta Resulullah'ın Burak adlı atının üstünde yedi kat Cennet'e Miraç gecesi çıkışlarını; Çin yolunda denizi fırtınalarla dalgalandıran canavarı korkutmak için kıyıdaki tapmağın davulunu çalan İskender'i; havuzunda çırılçıplak yüzen hareminin güzellerini ud dinleyerek dikizleyen otuz birci padişahı; ustamı yeneceğim, bütün oyunlarını biliyorum diyen genç güreşçinin, ustasının saklayıp ona öğretmediği son bir oyunla yenilip Padişah'ın huzurunda pes edişini; çocuk Leyla ile Mecnun'un duvarları ince ince işlenmiş bir okulda diz çöküp Kuran-ı Kerim'i okurken birbirlerine âşık oluşunu; en utangacından en edepsiz; ne, âşıkların birbirlerinin gözlerinin içine bir türlü bakamayışlarını; sarayların taş taş yapılışını, suçluların işkenceyle cezalanışını, kartalların uçuşunu, şakacı tavşanları, hain kaplanları, servi ve çınar ağaçlarını ve tepelerine hep koyduğum saksağanları ölümü, yarışan şairleri, zafer sofralarını ve senin gibi sofrada çorbadan başka bir şey görmeyenleri."

İhtiyatlı kâtip artık korkmuyordu, hatta beni eğlenceli bulmuştu da gülümsüyordu.

"Hoca efendin sana okutmuştur, bilirsin," dedim. "Sadi'nin Bostan'ında çok sevdiğim bir hikâye vardır. Hani Kral Dara bir av sırasında kalabalıktan ayrılmış da tepelerde gezintiye çıkmış. Derken kim olduğu belirsiz, tehlikeli bir adam çıkmış karşısına. Kral telaşa kapılmış, atının üzerinde yayına hemen davranmış ki, keçi sakallı adam, kralım, diye yakarmış, durun okunuzu atmayın, nasıl tanımadınız beni! Ben sizin yüzlerce atınızı, tayınızı emanet ettiğiniz sadık seyisiniz değil miyim? Ne kadar da çok görmüşlüğünüz vardır beni? Ben sizin yüz atınızın yüzünün her birini, huyuyla suyuyla, renkleriyle tanıyorum. Peki, nasıl oluyor siz yönettiğiniz biz kullarınızdan o kadar sık karşılaştığınız benim gibisine bile hiç dikkat etmiyorsunuz?"

Bu meclisi resmederken seyisin şefkatle baktığı kara, doru ve beyaz atlarını renk renk çiçeklerle kaplı cennet yeşili bir çayırda öyle mutlu ve huzurlu resmederim ki, en alık okur bile şair Sadi'nin kıssasından çıkartılacak hisseyi anlar: Bu dünyanın güzelliği ve sırrı ancak ona sevgiyle gösterilen dikkat, ilgi ve şefkatle çıkar ortaya. Mutlu kısrakların, atların yaşadığı o Cennet'te yaşamak istiyorsanız gözünüzü dört açın da renklerine, ayrıntılarına ve şakalarına dikkat kesilerek bu dünyayı görün.

Yirmi akçelik müderrisin yetiştirmesi hem eğleniyordu hem de korkmuştu benden. Kaşığını atıp kaçmak istiyordu, ama rahat bırakmadım.

"O resimde kralı, seyisini, atları öyle bir resmetmiştir ki üstatlar üstadı Behzat," dedim. "Yüz yıl oldu onun yaptığı o atları taklit ede ede bitiremediler. Onun hayalinden ve kalbinden gelerek çiziverdiği o atların her biri artık bir kalıp oldu. Yüzlerce nakkaş -ben de dahil- ezberden çizeriz o atları. Sen hiç at resmi gördün mü?"

"Âlimler âlimi bir büyük hocanın, bir gün benim rahmetli hocama verdiği bir sihirli kitapta kanatlı bir atın resmini görmüştüm."

Hocasıyla birlikte Acaip-ül Mahlukat'ı ciddiye alan şu sersemi şuracıkta kafasını çorba kâsesine sokup boğayım mı, yoksa bırakayım mı hayatında gördüğü tek at resmini -kimbilir ne de kötü bir nüshadır- bana ballandıra ballandıra anlatsın mı? Bir üçüncü yol buldum ve kaşığımı bırakıp kendimi aşevinden dışarı attım. Uzun uzun yürüdükten sonra terkedilmiş tekkeye girince bir huzur kapladı içimi. Etrafı silip süpürdüm ve hiçbir şey yapmadan sessizliği dinledim.

Sonra sakladığım yerden aynayı çıkarıp rahleye dayadım, kucağıma iki sayfalık resmi ve çalışma tahtamı yerleştirdim ve oturduğum yerden yüzümü aynada görünce kömür kalemimle kendi yüzümü resmetmeye çalıştım. Sabırla, uzun uzun çalıştım. Uzun bir süre sonra kâğıdın üzerindeki yüzün benim aynadaki yüzüme yine benzemediğini görmek içimi öyle bir kederle doldurdu ki, gözlerim sulandı. Enişte'nin ballandırarak anlattığı Venedikli nakkaşlar bunu nasıl yapıyorlardı? Bir an kendimi onlardan biri yerine koydum ve öyle hissederek resmedersem belki resmimi kendime benzetebilirim diye düşündüm.

Daha sonra Frenk ressamlarına da, Enişte'ye de beddualar ettim ve yaptığımı silip yeniden aynaya bakarak resmetmeye başladım.

Çok sonra kendimi önce sokaklarda, sonra şu rezil kahvede buldum. Buraya nasıl geldiğimin bile farkında değildim, içeri girerken bu sefil nakkaşlar ve hattatlar arasına karıştığım için öyle bir utanç duyuyordum ki alnım terliyordu.

Beni seyrettiklerini, birbirlerini dürtüp beni işaret edip gülüştüklerini de seziyordum, peki, görüyordum işte. Tabii olmaya çalışan hareketlerle bir köşeye oturdum. Bir yandan da öteki üstat nakkaşları, bir zamanlar Üstat Osman'a birlikte çıraklık ettiğimiz sevgili kardeşlerimi arıyordu gözlerim. Onlara da bu gece birer at resmi çizdirdiklerinden ve bu budalaların yarışmayı ciddiye alıp tapındıklarından eminim.

Daha meddah efendi hikâyesine başlamamıştı. Resim bile asılmamıştı daha. Bu da beni kahvedeki kalabalıkla iyice yakınlaşmaya zorladı.

Peki, size doğruyu söyleyeyim: Herkes gibi şakalar yapıyor, edepsiz hikâyeler anlatıyor, dostlarla aşırı hareketlerle öpüşüyor, çift manalı, kinayeli, cinaslı sözler sokuşturuyor, genç kalfaların hatırını soruyor, herkesin yaptığı gibi, ortak düşmanları acımasızca iğneliyor, iyice coşunca el şakalarına, boyun öpmelere kadar vardırıyordum işi. Bütün bunları yaparken ruhumun bir yanının acımasızca sessiz kaldığını bilmek dayanılmaz bir acı veriyordu bana.

Yine de, kısa bir sürede, kelime oyunlarıyla kendi çükümü ve dedikodusunu ettiğimiz başkalarınınkini, kaleme, kamışa, kahvehanenin sütunlarına, neye, babaya, tokmağa, pırasaya, minareye, bol şekerli parmak tatlısına, çam ağacına ve iki kere de bütün âleme benzetmeyi başardığım gibi, söz konusu ettiğimiz güzel oğlanların kıçlarım da turunçlara, incire, kadayıfa ve yastığa ve çok küçük bir karınca yuvasına benzetmeyi başardım. Oysa aynı süre boyunca yaşıtım hattatlardan en iddialısı, kendi aletini yalnızca gemi direğiyle, hamal sırığına, üstelik pek acemice ve kendine güvenemeden benzetmişti. Ayrıca ihtiyar nakkaşların kalkmayan kamışlarına, yeni çırakların vişne rengindeki dudaklarına, paralarım

(benim gibi) bir yerde (en edepsiz köşede dedik) gizleyen hattat ustalara, içmekte olduğum şarabın içine gül yaprağı değil afyon atıldığına, Tebriz ve Şiraz'daki son üstatlara, Halep'te zaten kahveyle şarabın karıştırıldığına ve oranın hattatlarına ve güzel oğlanlarına da kinayelerle değindim, telmihler yaptım.

Bazen içimdeki iki ruhtan birinin en sonunda galebe çalıp ötekini arkada bıraktığını, o sessiz ve sevgisiz yanımı en sonunda unutabildiğimi sandığım da oluyordu. O zaman, herkesle birlikte kendim olarak paylaştığım çocukluğumun bayram törenlerini hatırlıyordum. Ama bütün bu şakalara, öpüşüp kucaklaşmalara rağmen beni kalabalık ortasında acılar içinde ve yapayalnız bırakan bir sessizlik de vardı içimde.

Beni hep ayıplayan, cemaatten koparan bu sessiz ve acımasız ruhu -bir cindi o, ruh değil- kim koymuştu içime? Şeytan? Ama

Seytan'ın istediği edepsizliklerle değil, tam tersi, içimdeki sessizlik ruha işleyen en saf hikâyelerle huzur buluyordu ancak. O huzuru bana verir diye şarabın etkisiyle iki hikâye anlattım. Uzun boylu, soluk ama pembemsi tenli bir hattat çırağı yeşil gözlerini gözlerimin içine dikerek beni çok dikkatle dinliyordu.

NAKKAŞIN RUHUNUN YALNIZLIĞINI TESELLİ ÎÇÎN ANLATTIĞI KÖRLÜK VE ÜSLUP ÜZERİNE İKİ HİKÂYE

Elif

At resmini atlara bakarak yapma, sanıldığı gibi Frenk üstatlarının buluşu değil, Kazvinli büyük üstat Cemalettin'in fikriydi ilk. Akkoyunlu hakanı Uzun Hasan'ın Kazvin'i fethetmesinden sonra, yaşlı üstat Cemalettin, yalnızca muzaffer hakanın nakkaşhanesine hevesle

katılmakla kalmamış, onunla seferlere çıkıp, Tarih'ini gözüyle gördüğü savaş meclisleriyle resmetmek istediğini söylemişti. Böylece, altmış iki yıl hiç savaş görmeden at, süvari ve savaş resmi çizen bu büyük usta ilk defa savaşa gitmiş, ama daha, terli atların birbirlerine şiddet ve gürültüyle girişini göremeden, düşman saflarından atılan bir topla hem kör olmuş, hem de iki elini bileğinden kaybetmiştir. Gerçek büyük üstatlar gibi, zaten körlüğü Allah'ın bir ihsanı gibi beklemekte olan ihtiyar üstat, elsiz kalmayı da büyük bir eksiklik olarak görmemiş, nakkaşın hafızasının, bazılarının ısrarla dediği gibi elinde değil, akıl ve yüreğinde .olduğunu, Allah'ın gör dediği asıl resim ve manzaraları, asıl hakiki ve kusursuz atları, şimdi kör olduktan sonra gördüğünü söylemiş ve bu harikaları nakışseverlerle paylaşabilmek için, kendine uzun boylu, soluk ama pembemsi tenli ve yeşil gözlü bir hattat çırağı bulmuş ve Allah'ın karanlığında gözünün önünde beliren harika atları elinde kalem tutabilseydi nasıl çizerdi anlatıp ona yazdırmıştır. Üstadın ölümünden sonra güzel hattatın Atların Nakışı, Atların Akışı ve Atların Aşkı adlı üç ciltte topladığı ve her biri atın sol ön ayağından başlayan bu üç yüz üç at çizişi hikâyesi, bir dönem Akkoyunlu gücünün hissedildiği memleketlerde çok sevilip aranmış, çeşitli yeni yazmaları ve taklitleri çıkmış, kimi nakkaş, çırak, ve öğrencilerince ezberlenmiş, bir uygulama kitabı olarak kullanılmış, ama Uzun Hasan'ın Akkoyunlu devleti silip süpürüldükten ve Herat nakşı bütün Acem ülkesine hakim olduktan sonra unutulmuştur. Bunda, Heratlı Kemalettin Rıza'nın Kör'ün Atları adlı kitabında, bu üç kitabı şiddetle eleştirip yakılması gerektiğini savunurken ileri sürdüğü şu haklı mantığın gücü vardır kuşkusuz: Kazvinli Cemalettin'in üç kitabında anlattığı atların hiçbiri Allah'ın atı olamaz; çünkü onlar saf değildir; çünkü ihtiyar üstat onları bir kere bile ve kısacık bir süre de olsa, gerçek bir savaş meclisine tanık olduktan sonra anlatmıştır. Akkoyunlu Uzun

Hasan'ın hazinesi, Fatih Sultan Mehmet tarafından yağmalanıp İstanbul'a getirildiği için, bu üç yüz üç hikâyeden bazılarının zaman zaman İstanbul'da başka kitaplarda görülmesine, hatta kimi atların bu hikâyelerin gösterdiği gibi nakşedilmesine şaşmamak gerekir.

Lam

Herat'ta ve Şiraz'da usta nakkaşın ömrünün son döneminde, aşırı çalışma yüzünden kör olması yalnızca üstadın azminin bir belirtisi olarak görülmez, aynı zamanda Allah'ın bu büyük üstadın emeğinin ve hünerinin karşılığını nakkaşa vermesi olarak övülürdü. Bu yüzden bir dönem Herat'ta, yaşlandığı halde kör olmayan eski üstatlara şüpheyle bakılması pek çok büyük üstadı yaşlılıklarında körlüğü aramaya itmiştir. Bunlardan bazılarının, kendi kendilerini kör etmelerinin, başka bir şah için çalışmak ya da üslup değiştirmektense kendilerini kör etmiş efsane üstatların yoluna girmelerinin hayranlıkla anıldığı uzun bir dönem boyunca, bir tek, Timur'un Miran Şah soyundan torunlarından Ebu Said, Taşkent ve Semerkant'ı ele geçirdikten sonra kurduğu nakkaşhanesinde, körlüğün kendisine değil taklidine, körlükten daha fazla saygı göstermesiyle yeni bir âlem açmıştı. Ebu Said'e ilham veren yaşlı usta Kara Veli, gözleri görmeyen nakkaşın karanlıkta zaten Allah'ın atlarını göreceğini, asıl hünerin, gözleri gören nakkaşın dünyaya kör gibi bakabilmesi olduğunu söylemiş, bunu da altmış yedi yaşındayken gözleri sonuna kadar açık kâğıda bakar olduğu halde, kâğıdı hiç görüp düşünmeden, kaleminin ucuna deliveren bir atı çizivermesiyle kanıtlamıştı. Miran Şah'ın da, efsane üstada yardım olsun diye, sağır musikişinaslara ud çaldırıp, dilsiz meddahlara hikâye anlattırdığı bu nakış töreni sonunda, Kara Veli'nin çizdiği harika at, büyük üstadın çizdiği diğer atlarla uzun uzun karşılaştırılmış ve arada hiçbir farkın olmadığı görülmüştü. Miran

Şah'ı huzursuz eden bu durum üzerine efsane üstat, hüner sahibi nakkaşın gözü açık da olsa kapalı da olsa, atları her zaman yalnızca bir şekilde, Allah'ın gördüğü gibi göreceğini söylemişti. Ona göre, söz konusu büyük bir usta nakkaş olduğunda, kör ile gören arasında hiçbir fark yoktu: El hep aynı atı çizerdi, çünkü o zamanlar üslup denen Frenk icadı yoktu. Büyük usta Kara Veli'nin atları, yüz on yıl bütün Müslüman nakkaşlarca taklit edilmiş, kendisi ise Ebu Said'in yenilgisi ve nakkaşhanenin dağılması üzerine Semerkant'tan Kazvin'e geçtikten iki yıl sonra, Ku-ran-ı Kerim'in, "hiç kör ile gören bir olur mu" yolundaki âyetini kötü niyetlerle çürütmek istiyor diye, önce kör edilip sonra genç Nizam Şah'ın askerlerince öldürülmüştü.

Bir üçüncü hikâye daha anlatıp büyük üstat Behzat'ın kendini kör etmesini, Heral'tan hiçbir zaman ayrılmak istememesini, zorla Tebriz'e götürülünce neden hiç nakşetmediğini, nakkaşın üslubunun bağlı olduğu nakkaşhane olduğunu, Üstat Osman'dan dinlediğim diğer efsaneleri güzel gözlü hattat çırağına anlatacaktım belki, ama aklım meddah efendiye takılmıştı. Bu akşam Seytan'ın hikâyesini anlatacağını nereden biliyordum?

"İlk Şeytan'dır, ben diyen!" demek geldi içimden. "Seytan'dır bir üslubu olan, Doğu ile Batı'yı birbirinden ayıran da Şeytan'dır."

Gözlerimi yumup içimden geldiği gibi Şeytan'ı meddahın kaba kâğıdına resmettim. Ben resmederken meddahla çırağı, öteki nakkaşlar, meraklılar gülüşüyor, beni kışkırtıyorlardı. Sizce bir üslubum var mı, yoksa şarap yüzünden mi?

XLVII : Ben, Şeytan

Zeytinyağında kızarmış kırmızı biberin kokusunu, şafak vakti durgun denize yağan yağmurları, açık pencerenin kenarında bir an bir kadının belirişini, sessizlikleri, düşünmeyi ve sabrı severim. Kendime inanırım ve çoğu zaman benim hakkımda söylenenlere aldırmam. Ama bu akşam, bu kahvehaneye nakkaş ve hattat kardeşlerimi bazı dedikodular, yalanlar, söylentiler yüzünden uyarmaya geldim.

Elbette, ben söyledim diye tam tersine inanmaya hazır olduğunuzu biliyorum. Ama benim söylediğimin tam tersinin her zaman doğru olmadığını sezecek kadar da akıllı ve kanmasanız da söylediğim her şeye ilgi duyacak kadar da hassassınız: Kuran-ı Kerim'de elli iki kere geçen adımın, en çok anılan adlardan biri olduğunu bilirsiniz.

Peki, Allah'ın kitabından, Kuran-ı Kerim'den başlayalım. Orada hakkımda söylenenlerin hepsi doğrudur. Bunu söylerken bir alçakgönüllülük ettiğim bilinsin isterim. Çünkü bir de üslup meselesi var. Kuran-ı Kerimin beni aşağılayışı bana hep acı verdi. Bu acı benim hayat tarzımdır. Bunu tartışmıyorum.

Evet, biz meleklerinin gözleri önünde Allah insanı yarattı. Sonra bizden ona secde etmemizi istedi. Evet, Araf suresinde yazıldığı gibi

bütün melekler secde ederken ben itiraz ettim. Ademin çamurdan, benim ise, çok daha üstün bir madde olduğunu hepinizin bildiği ateşten yaratıldığımı hatırlattım, insana secde etmedim. Allah da beni "mağrur" buldu.

"Cennet'ten in," dedi. "Orada büyüklük taslamak senin haddin değil"

"Kıyamete, ölüler dinlene kadar yaşamama izin ver," dedim.

Verdi. Ben de, bütün bu sürede ona secde etmediğim için cezalandırılmama sebep olan Âdem'in soyunu, yoldan çıkaracağımı söyledim. O da, yoldan çıkardıklarımı Cehennem'e yollayacağını söyledi. Bunları karşılıklı yapmaya devam ettiğimizi biliyorsunuz.

Bu konulara ekleyecek çok fazla bir şeyim yok.

Bazıları, o sırada yüce Allah ile aramızda bir anlaşma yapılmış olduğunu ileri sürdüler. Bu mantığa göre, ben yüce Allah'a kullarını sınamak için yardımcı oluyor, onların aklını çelmeye çalışıyordum: İyiler iyi karar verip yoldan çıkmıyor, kötüler nefislerine yenik düşüp günah işliyor, Cehennem'i de boyluyorlardı. Herkes Cennet'e gidecekse kimse korkutulamayacağı, dünya ve devlet işleri yalnız iyilikle yürütülemeyeceği ve âlemde iyilik kadar kötülük, sevap kadar günah da gerekli olduğu için yaptığım çok önemliydi. Allah'ın düzeninin benim sayemde ve yüce Allah'ın (niye kıyamete kadar yaşamam için bana süre vermişti?) izniyle gerçekleştiği halde, benim "kötü" olmam, hakkımın hiçbir zaman teslim edilmemesi benim gizli açımdı. Benim hesabıma bu mantığı sonuna kadar götüren Hallacı Mansur, veya meşhur İmam Gazzali'nin kardeşi Ahmet Gazzali gibiler, demek ki, Allah'ın izni ve isteğiyle yapıldığına göre, aslında benim işlettiğim günahların da, Allah'ın istediği şeyler olduğunu, iyi

ile kötü olmadığını, çünkü her şeyin Allah'tan geldiğini, hatta benim de Allah'ın bir parçası olduğumu yazıp söylemeye kadar vardırmışlardır işi.

Bu akılsızların bazıları, haklı olarak, kitaplarıyla birlikte yakılıp öldürülmüşlerdir. Çünkü, tabii ki, iyi ve kötü vardır, bu ikisi arasında bir sınır çizmek hepimizin işidir, ben -hâşa- Allah değilim ve bu saçmalıkları da bu akılsızların kafasına ben sokmadım, onlar kendileri düşündüler.

Bu da beni ikinci itirazıma getiriyor: Âlemdeki bütün kötülüklerin, ve günahların kaynağı ben değilim. Pek çok insan benim kışkırtmam, kandırmam, vesveselendirmem olmadan kendi hırstan, şehvetleri, iradesizlikleri, alçaklıkları ve çoğunlukla da aptallıkları yüzünden günah işliyorlar. Bazı okumuş yazmış mutasavvıfların, beni bütün kötülüklerden arındırma gayretleri ne kadar saçmaysa, her kötülüğün benden çıktığını sanmak da Kuran-ı Kerim'e o kadar aykırı. Müşterisini kazıklayıp çürük elmayı hileyle satan her manavı, yalan söyleyen her çocuğu, her dalkavukluk edeni, edepsiz hayaller gören her ihtiyarı, otuz bir çeken her oğlanı ben kandırmıyorum. Hatta, yüce Allah, bu son ikisinde beni anmalarına yol açacak bir kötülük bile bulamaz. Elbette vahim günahlar işlensin diye çok uğraşıyorum, ama ağzı açık esneyenleri, hapşıranları, hatta osuranları da benim kandırdığımı yazıyor bazı hocalar. Beni hiç anlamadıkları anlamına geliyor bunlar.

Anlamasınlar, sen de onları daha kolay kandırırsın, diyebilirsiniz. Doğru. Ama benim de bir gururum olduğunu, zaten yüce Allah ile aramı bunun açtığını hatırlatmam gerekir. Her kılığa kolaylıkla girebildiğim, özellikle şehvet uyandıran güzel kadın olarak dini bütünlerin yoluna çıktığım on binlerce cilt kitapta kaç kere yazıldığı

halde, buradaki nakkaş kardeşlerim beni niye hâlâ yüzü et benleriyle kaplı, eciş bücüş, boynuzlu ve kuyruklu bir korkunç mahluk gibi çizdiklerini açıklayabilirler mi?

Asıl konumuza böylece geldik: Nakış. İstanbul sokaklarını dolduran ve sizleri daha sonra üzmesin diye adını anmayacağım bir vaizin kışkırttığı bir kalabalık, makam ile ezan okumanın, tekkelere toplanıp kucak kucağa zikredip çalgı eşliğinde kendinden geçmenin ve kahve içmenin Allah'ın sözüne aykırı olduğunu söylüyormuş. Bu vaizden ve kalabalığından korkan aramızdan bazı nakkaşlar, Frenk usullerince nakşetmenin benim işim okluğunu söylüyorlarmış, işittim. Bana yüzlerce yılda sayısız iftira edildi. Hiçbiri hakikatten bu kadar uzak değildi.

Her şeyin başına dönelim. Herkes Havva'ya yasak meyveden yedirmeme takıldığı için bu başlangıcı unutuyor. Hayır, başlangıç yüce Allah'ın beni mağrur bulması da değildir. Her şeyin başlangıcında O'nun bana ve diğer meleklerine insanı gösterip secde etmemizi istemesi ve öteki melekler insana secde ederken çok yerinde bir kararla,

BENİM İNSANA SECDE ETMEMEM var. Beni ateşten yarattıktan sonra, daha değersiz bir malzeme olan çamurdan yapılmış

İNSANA SECDE ET

demesi sizce yerinde mi? Vicdanınızla söyleyin kardeşlerim? Peki, biliyorum, burada hiçbir şeyin aramızda kalmayacağını, O'nun her şeyi işiteceğini ve birgün de sizden hesabını soracağını düşünüp korkuyorsunuz. O zaman size o vicdanı niye verdi diye sormuyorum, korkmakta haklısınız, diyorum ve bu sorumu ve ateş-çamur

ayrıntısını unutuyorum. Ama hiç unutmayacağım, evet gururla hatırlayacağım bir şey var:

BEN İNSANA SECDE ETMEDİM.

Oysa yeni Frenk üstatları, şimdi tam bunu yapıyorlar. Beylerin, papazların, zengin tüccarların ve hatta kadınların bile gözlerinin rengini, tenlerinin dokusunu, dudaklarının benzersiz kıvrımını, göğüslerinin arasındaki güzel gölgeye, alınlarındaki kırışıklara, parmaklarındaki yüzüklere, hatta kulaklarından fışkıran iğrenç kıllara kadar her şeyi olduğu gibi resmedip göstermekle yetinmiyorlar, sanki insan secde edilecek bir yaratıkmış gibi onları resimlerinin tam merkezine yerleştirip bu resimleri tapılacak put gibi duvarlara asıyorlar. İnsan, gölgesi bile bütün ayrıntısıyla resmedilecek kadar önemli bir mahluk mudur? Bir sokaktaki evler insanın gözünün yanlışlıkla gördüğü gibi gitgide küçülüyormuş gibi resmedilirse âlemin merkezine Allah değil, insan yerleştirilmiş olmaz mı? Bunları her şeye muktedir yüce Allah daha iyi bilir. Ama, insana secde etmeyi reddetmiş, bu yüzden ne acılar, ne yalnızlıklar çekmiş, bu yüzden Allah'ın gözünden düşmüş, küfürler edilmiş olan benim, bu resimlerin fikrini verdiğimi ileri sürmenin ne kadar saçma olduğu anlaşılmıştır sanıyorum. Bazı mollaların yazdığı, bazı vaizlerin söylediği gibi, bütün çocukların benim yüzümden otuz bir çektiğine, herkesi benim osurttuğuma inanmak bile daha mantıklıdır.

Bu konuda son bir şey daha söylemek istiyorum, ama sözüm kafası kendini gösterme hevesleri, şehvet ve para düşkünlüğü ve abuk sabuk tutkuları yüzünden her zaman bulanık olan insanlara değil! Sınırsız aklıyla beni yüce Allah anlar ancak: Meleklerini insana secde ettirerek onlara mağrur olmayı sen öğretmedin mi? Şimdi de senin meleklerinden öğrendikleri şeyleri kendileri yapıyor, kendi

kendilerine secde edip kendilerini âlemin merkezine yerleştiriyorlar. Herkes, senin en sadık kulların bile, Frenk üstatlarının tarzında resmedilmek istiyor. Bu kendine hayranlığın sonucu, yakında seni unutmaları olacak, bunu kendimi bilir gibi biliyorum. Üstelik, seni unutmalarının bütün suçunu yine bana atacaklar.

Bütün bunlara sanıldığı kadar aldırmadığımı nasıl anlatabilirini size? Tabii ki yüzlerce yıldır acımasızca, taşlanmama, küfürlere, lanetlere, beddualara rağmen sağ salim ayakta durduğumu göstererek. Kıyamete kadar yaşama iznimi bana ulu Allah'ın verdiğini bana olur olmaz kütür eden öfkeli ve yüzeysel düşmanlarım hatırlasalar hepimizin işi kolaylaşırdı. Onların ise, Allah'tan alabildikleri ömür altmış yetmiş yılı ancak geçer. Bari kahve içerek bunu uzatmaya çalışın, desem, aman Şeytan böyle istiyorsa tam tersini yapayım diye bazılarının hiç kahve içmeyeceğini ya da baş aşağı dikilip kıçına kahve döktürmeye çalışacağını da biliyorum.

Gülmeyin. Düşüncelerin içeriği değil, biçimi önemlidir. Nakkaşın ne resmettiği değil; üslubu. Ama bunların da hiç belli olmaması gerekir. Son olarak bir aşk hikâyesi anlatacaktım, geç olmuş. Beni bu gece seslendiren üstat meddah, yarın değil, öbür gün, çarşamba gecesi duvara bir kadın resmi astığında bu aşk hikâyesini tatlı diliyle seslendirmeye söz verdi.

XLVIII : Ben, Şeküre

Rüyamda babamı gördüm, bana anlayamadığım bir şey söylüyordu, korkunçtu; uyandım. Şevket ile Orhan iki yanımdan bana sıkı sıkıya sarılmışlardı, onların sıcaklığından terlemiştim. Şevket elini karnıma koymuştu. Orhan terli başını göğsüme yaslamıştı. Yine de onları uyandırmadan yataktan ve odadan çıkabildim.

Sofayı geçip sessizce Kara'nın kapısını açtım. Elimdeki şamdanın ışığında kendisini değil, karanlık ve soğuk odanın ortasında kefenlenmiş bir ceset gibi uzanan beyaz yatağını gördüm. Şamdanın ışığı sanki bir türlü yatağa ulaşamıyordu.

Elimi daha da yaklaştırınca mumun turunç rengi ışığı Kara'nın tıraşsız yorgun yüzüne, çıplak omuzlarına vurdu. İyice sokuldum ona, Orhan'ın yaptığı gibi, bir tespihböceği gibi kıvrılarak uyuyordu ve yüzünde uyuyan bir kızın ifadesi vardı.

"Bu benim kocam," dedim kendime. Bana o kadar uzak ve yabancıydı ki bir pişmanlık kapladı içimi. Elimde bir hançer olsaydı onu öldürürdüm. Bunu gerçekten yapmak istediğim için değil, çocukken hepimizin yaptığı gibi, onu öldürsem nasıl olur, diye düşünüyordum yalnızca. Yıllardır beni düşünerek yaşadığına da inanmıyordum, yüzündeki masum çocuk ifadesine de.

Çıplak ayağımın kenarıyla omuzunu dürtüp uyandırdım. Beni görünce büyülenip, heyecanlanmaktan çok, tam istediğim gibi, bir anlık da olsa korktu, iyice uyanmadan sordum.

"Rüyamda babamı gördüm," dedim. "Bana çok korkunç bir şey söyledi: Onu sen öldürmüşsün..."

"Baban öldürülürken biz birlikte değil miydik?"

"Bunu ben de biliyorum," dedim. "Ama sen babamın evde yalnız olacağını biliyordun."

"Bilmiyordum. Çocukları Hayriye ile sen gönderdin. Bir Hayriye, belki bir de Ester biliyordu. Başka kimin bildiğini sen daha iyi bilirsin."

"İçimden bir ses her şeyin neden kötüye gittiğini, bütün bu uğursuzluğun sırrını bana söyleyecek gibi oluyor bazen. O ses çıksın diye ağzımı da açıyorum, ama rüyalardaki gibi, boğazımdan ses çıkmıyor. Sen de çocukluğumda tanıdığım o iyi ve saf Kara değilsin artık."

"Baban da, sen de o saf Kara'yı kovaladınız."

"Babamdan intikam almak için benimle evlendiysen, aldın artık intikamını. Ama belki de bu yüzden çocuklar hiç sevmiyorlar seni."

"Biliyorum," dedi, ama kederle söylememişti bunu. "Gece uyumadan önce sen bir ara aşağıdaydın, 'Kara, Kara, götüm yara' diyorlardı duyacağım şekilde."

"Onları dövseydin," dedim önce gerçekten dövmesini de isteyerek. "Onlara elini kaldırırsan seni öldürürüm," dedim sonra telaşla.

"Gir şu yatağın içine," dedi. "Donacaksın artık."

"Belki de hiç girmeyeceğim senin o yatağına. Belki de ikimiz evlenerek yanlış iş yaptık. O nikâhın hükmü yoktur diyorlar. Gece uyumadan önce Hasan'ın ayak seslerini duydum. Unutma, rahmetli kocamla birlikte otururken, yıllarca onun ayak seslerini işittim. Çocuklar onu severler. Acımasızdır da. Kızıl bir kılıcı var, koru ondan kendini."

Kara'nın bakışlarında öyle yorgun ve öyle sert bir şey gördüm ki onu korkutamayacağımı anladım.

"İkimizden hem daha umutlu, hem de daha kederli olan sensin," dedim. "Ben mutsuz olmamak, çocuklarımı korumak için inat ediyorum, sen ise kendini kanıtlamak için inat ediyorsun. Beni sevdiğin için değil."

Beni ne kadar sevdiğini, ıssız kervansaraylarda, çıplak dağlarda, karlı gecelerde hep beni düşündüğünü, uzun uzun anlattı. Bunları söylemeseydi çocukları uyandırır, eski kocamın evine geri dönerdim. Birden içimden öyle geldiği için şöyle deyiverdim:

"Eski kocam her an dönebilirmiş gibi geliyor bazen bana. Seninle gece yarısı bir odada kalmaktan, çocuklara yakalanmaktan korktuğum için değil, birbirimize sarılır sarılmaz o kapıyı vurmaya başlayacak diye korkuyorum."

Dışarıdan, hemen avlu kapısının oradan ölümüne dövüşen kedilerin bağırışları geldi. Sonra uzun bir sessizlik oldu. Bir an hıçkıracağım sandım. Elimdeki şamdanı ne sehpanın üzerine bırakabiliyordum, ne de dönüp odaya, çocuklarımın yanına

dönebiliyordum. Babamın katlinde parmağı olmadığına iyice ikna olana kadar bu odadan çıkmayacağım, dedim kendi kendime.

"Bizi küçümsüyorsun," dedim Kara'ya. "Benle evlendikten sonra kibirli oldun. Kocam dönmediği için zaten acıyordun, şimdi babam öldürüldüğü için de acıyorsun bize."

"Şeküre Hanım," dedi dikkatle. Söze böyle başlaması hoşuma gitmişti. "Bunların doğru olmadığını sen de biliyorsun. Senin için her şeyi yaparım."

"O zaman yatağından çık ve benim gibi ayakta bekle."

Bir şey beklediğimi niye söylemiştim?

"Yapamam," dedi yorganı, üzerindeki geceliği utançla işaret ederek.

Haklıydı. Ama yine de sözümü dinlemiyor olması öfkelendirdi beni.

"Babam öldürülmeden önce bu eve süt dökmüş kedi gibi giriyordun," dedim. "Şimdiyse bana 'Şeküre Hanım' derken bile dediğine kendin de sanki inanmıyorsun ve inanmadığım da bizler bilelim istiyorsun."

Öfkeden değil, bütün bacaklarımı, sırtımı ve boynumu buz gibi saran soğuktan titriyordum.

"Yatağıma gir ve karım ol," dedi.

"Babamı öldüren alçak nasıl bulunacak?" dedim. "Bulunması çok sürerse, benim bu evde seninle kalmam doğru değil."

"Ester ile senin sayende, Üstat Osman bütün dikkatini atlara verdi."

"Üstat Osman rahmetli babamın can düşmanıydı. Şimdi katilini bulmak için ona muhtaç olunduğunu zavallı babacığım yukarıdan görüyor ve acı çekiyordur."

Bir anda yataktan fırladı, üzerime geldi. Yerimden kıpırdayamadım bile. Ama sandığımın aksine, elimdeki şamdanın mumunu eliyle söndürüp durdu. Kapkaranlık oldu her yer.

"Baban artık hiç göremez bizi," dedi fısıldayarak, "ikimiz yalnızız. Söyle şimdi bana Şeküre: Buraya, on iki yıl sonra geri dönünce beni sevebileceğini, gönlünde benim için yer açabileceğimi hissettirdin bana. Sonra evlendik. Evleneli beri beni sevmekten kaçıyorsun."

"Seninle mecburiyetten evlendim," diye fısıldadım.

Karanlıkta hemen karşımda duran gövdesine kelimelerimin Fuzuli'nin dediği gibi, birer çivi gibi çakıldığım acımasızca hissediyordum.

"Seni sevseydim çocukluğumda severdim," diye yine fısıldadım.

"Söyle bana karanlıktaki güzel," dedi. "Evinize girip çıkan bütün o nakkaşları dikizleyip tanımışsındır. Sence hangisi katil?"

Hâlâ neşeli olabilmesi hoşuma gitti. Kocamdı benim.

"Üşüyorum."

Bunu dedim mi, hatırlamıyorum. Öpüşmeye başladık. Karanlıkta hâlâ bir elimde şamdanı tutarken ona sarılmak, kadife gibi dilini

ağzımın içine almak; gözyaşlarını, saçlarım, geceliğim, titremem, hatta onun gövdesi hepsi güzeldi. Soğukta burnumun sıcak yanağına yaslanıp ısınması da güzeldi, ama korkak Şeküre tuttu kendini, öpüşürken kendini unutamadı da elindeki şamdanı, kendisini seyreden babasını, eski kocasını, yatakta uyuyan çocuklarını düşündü.

"Birisi var evde," diye bağırdım. Kara'yı ittim ve sofaya çıktım.

XLIX : Benim Adım Kara

Evden sabah karanlığında kimselere görünmeden suçlu bir misafir gibi sessizce çıkıp çamurlu sokaklarda uzun uzun yürüdüm. Beyazıt'ta avluda abdest alıp camiye girdim ve namaz kıldım. İçeride, ancak kırk yılda kazanılan bir hünerle, namazını kılarken uyumaya devam edebilen bir ihtiyarla, imam Efendi'den başka kimsecikler yoktu. Uykulu düşlerimiz ve mutsuz hatıralarımız arasında bazen Allah'ın bize bir an dikkat kesildiğini hisseder de, Padişah'ın eline hevesle bir dilekçe tutuşturabilen birinin umuduyla O'ndan bir şey dileriz ya: Bana sevenlerle dolu mutlu bir ev vermesi için yalvardım Allahıma.

Evine vardığımda, bir hafta içinde Üstat Osman'ın, yavaş yavaş kafamda rahmetli Eniştemin yerini aldığını hissettim. Daha aksiydi, daha uzaktı bana, ama kitap nakşetmeye olan inancı daha derindi. Büyük üstat yıllarca nakkaşlar arasında korku, hayranlık ve aşk rüzgârları estirmiş birinden çok, kendi halinde bir ihtiyar dervişe benziyordu,

Üstadın evinden Saray'a, o, atının üzerinde hafifçe kambur, ben, atın yanında hafifçe kambur yürür giderken, eski masalları süsleyen ucuz resimlerdeki ihtiyar derviş ile hevesli müride benziyor olmalıydık.

Saray'da, Bostancıbaşı ve adamlarını bizden de hevesli ve hazırlıklı bulduk. Padişahımız üç üstat nakkaşın çizdiği at resimlerine sabah bizim bakıp, aralarındaki melun katili şıpınişi tespit edeceğimizden emin oldukları için, kendilerine bile sorulmadan, meluna işkence edilmesini buyurmuşlardı. Böylece, herkes görsün de ibret alsın diye cellat çeşmesinin önünde değil de, gizli kapaklı sorgulama, işkence ve idam vakalarında tercih edilen Has Bahçe'nin kuytuluğundaki o küçük derme çatma eve alındık.

Bostancıbaşı'nın adamı olamayacak kadar zarif ve nazik bir genç kendinden emin hareketlerle bir rahlenin üzerine üç yaprak koydu.

Üstat Osman merceğini çıkarınca yüreğim küt küt etti. Merceği ve ona hep aynı uzaklıkta tuttuğu gözünü tıpkı bir arazinin üzerinden zarafetle süzülen bir kartal gibi, üç harika at resminin üzerinden ağır ağır geçirdi. Avlanacak bir ceylan gören kartal gibi, atların burunları üzerinde bir an yavaşlayıp dikkat kesildi, ama istifini bozmadı hiç.

"Yok," dedi sonra soğukkanlılıkla.

"Ne yok?" dedi Bostancıbaşı.

Ben de büyük üstadın işi ağırdan alacağını, yeleden toynağa atların her noktasını inceleyeceğini sanıyordum.

"Melun nakkaş hiçbir iz bırakmamış," dedi Üstat Osman. "Doru atı yapanın hangisi olduğu bu resimlerden anlaşılamaz."

Bıraktığı merceği alıp atların burun deliklerine baktım: Üstadım haklıydı. Eniştemin hazırladığı kitap için çizilmiş doru atın o tuhaf burun deliğine benzer bir şey üç atta da yoktu.

Dışarıda nasıl kullanılacağını çıkaramadığım bir alet ile bekleyen işkenceciler işte bu sırada takıldı aklıma. Açık kapının aralığından onları görmeye çalışırken, birinin sanki cin çarpmış gibi gerileyerek kaçtığını, kendini dut ağaçlarından birinin arkasına atıp sindiğini gördüm.

Kurşuni sabahı aydınlatan bir ışık gibi, Âlemin Temeli Padişahımız Hazretleri işte tam o anda içeri girdiler.

Üstat Osman bu at resimlerinden bir şey çıkaramadığını ona hemen açıkladı. Yine de ama, bu harika resimlerdeki atlardan birinin şahlanışına, öbürünün zarif duruşundaki inceliğe, üçüncüsünün çok eski kitaplarda görülen vakar ve gururuna Padişahımızın dikkatini çekmeden edemedi. Aynı anda, her at resminin hangi nakkaş tarafından yapıldığını tek tek tahmin etti ve nakkaşları gece kapı kapı dolaşan oğlan söylediklerini doğruladı.

"Nakkaşlarımı avucumun içi gibi bilmeme şaşmayın Hünkârım," dedi üstat. "Avucumun içi gibi bildiğim nakkaşlarımdan hiç bilmediğim bir çizginin nasıl çıkmış olmasına şaşıyorum çünkü ben. Çünkü bir usta nakkaşın hiçbir kusuru temelsiz değildir."

"Yani?" dedi Padişahımız.

"Saadetlu Padişahı Âlempenah Hazretleri, bu doru atın burnunda gördüğümüz gizli imza, bana kalırsa anlamsız ve saçma bir nakkaş kusuru değil de, kökü tâ eskilere, başka resimlere, başka usûllere, başka üsluplara ve belki de başka atlara giden bir şeydir. iç hazinenizde, kilit üzerine kilit bodrumlarda, demir sandıklarda, dolaplarda sakladığınız yüzlerce yıllık kitapların harika sayfalarını karıştırırsak, bugün hata diye gördüğümüz şeyin, belki bir usül

olduğunu göreceğiz ve bunu üç nakkaştan birinin kalemine bağlayacağız."

"Hazinei Enderun'a mı girmek istiyorsun?" dedi Sultan hayretle.

"Evet," dedi üstadım.

Bu, Harem'e girmek kadar pervasız bir istekti. Aynı anda da şunu anladım: Harem ile Hazine binaları Padişahımızın sarayının Cenneti Enderun avlusunun en güzel iki köşesine yerleştikleri gibi, Padişahımızın ruhlarının en hassas iki köşesine de kurulmuşlardı.

Artık cesaretle bakabildiğim Padişahımızın güzelim yüzünden ne olacak çıkarmaya çalışıyordum ki bir anda gittiler. Kızıp alınmışlar mıydı? Üstadımın küstahlığından dolayı hepimiz, hatta bütün nakkaşlar cezalandırılabilir miydik?

Önümdeki üç ata bakarken, Şeküre'yi bir daha göremeden, onunla aynı yatağa giremeden öldürüleceğimi hayal ettim. Bütün güzelliklerine rağmen bu harika atlar, şimdi benim için çok uzak bir âlemden çıkmış gelmiş gibiydiler.

Enderun'a, Saray'ın kalbine çocukluktan alınıp, burada yetişip burada yaşamak, nasıl Padişahımızın kulu olmak ve bu uğurda ölebilmek anlamına geliyorsa, nakkaş olmanın da, Allah'ın güzelliğinin kölesi olmak ve bunun için ölmek anlamına geldiği o korkulu sessizlikte kafama iyice kakıldı.

Çok sonra, Hazinedarbaşı'nın adamları bizi yukarıya, Ortakapı'ya doğru çıkarınca aklımda bu ölüm vardı; ölümün sessizliği.

Ama onca paşanın idamla can verdiği Babüsselam'dan geçerken kapıcılar sanki bizi görmediler bile. Dün Cennetin kendisi diye

gözlerimi kamaştıran Divan Meydanı da, kule de, tavus kuşları da beni hiç mi hiç etkilemediler. Daha da içeriye, Padişahımızın gizli âleminin kalbi Enderun'a götürüldüğümüzü anlamıştım.

Böylece, veziri azamların bile izinsiz giremedikleri kapılardan geçtik. Bir masala girmiş çocuk gibi, karşıma çıkacak harikalar ve canavarlarla göz göze gelmemek için gözlerimi yerden kaldırmıyordum. Arz odasına bakamadım bile. Yine de bir an gözüm kaydı da, Harem'in duvarlarına, başka ağaçlardan hiçbir farkı olmayan sıradan bir çınar ağacına ve pırıl pırıl bir mavi atlastan kaftan giymiş uzun boylu bir adama gözüm takıldı. Yüksek sütunlar arasından geçtik. Diğerlerinden büyük ve gösterişli ve üstü mukarnaslı ağır bir kapının önünde durduk. Eşiğinde pırıl pırıl kaftanlı ağalar vardı ve biri kilide eğilmişti.

Hazinedarbaşı gözlerimizin içine bakarak şöyle dedi: "Ne mutlu sizlere ki, Padişahımız Hazretleri, Hazinei Enderun'a alınmanıza izin verdiler. Kimsenin göremediği kitaplara bakar, altından sayfaları, inanılmaz resimleri seyreder, avcı gibi iz sürersiniz. Padişahım, Üstat Osman'a üç gün tanıdıklarını, bunun birincisini bitirdiğini, iki gün içinde, perşembe öğleye kadar nakkaşlar arasındaki melunun kim olduğunu üstadın çıkarıp bildireceğini, yok bildiremezse Bostancıbaşı'nın işkenceyle bu işin içinden çıkacağını hatırlatmamı da buyurdular."

İnce, anahtar deliğine başka bir anahtar girmesin diye konulan mührün korunması için yerleştirilen asma kilidin zarfını çözdüler. Hazine kethüdası ve iki ağa mührün yerinde olduğunu görüp başlarıyla işaret verdiler. Mühür yırtıldı, anahtar deliğe sokulunca kilit hepimizin dikkat kesildiği bir sessizlikte tıkırdayarak açıldı, Üstat Osman'ın yüzü bir an kül rengine büründü. Üzeri işlemeli ağır ahşap

kapının tek kanadı açılınca bu yüze, sanki çok eski zamanlardan kalma bir kara ışık vurdu.

"Yazıcı ağaları, eşya kayıt defterlerini tutan kâtipleri boşu boşuna istemedi Padişahım," dedi Hazinedarbaşı. "Hafızıkütüp öldü, yerine kitaplara bakan yok. Padişahım bu yüzden sizinle birlikte içeri yalnızca Cezmi Ağa'nın girmesini buyurdular."

En azından yetmiş yaşında gösteren, gözleri pırıl pırıl bir cüceydi bu. Başındaki yelkene benzer serpuş kendinden de tuhaftı.

"Cezmi Ağa, içerisini kendi evi bellemiştir. Kitapların, her şeyin yerini herkesten çok o bilir."

İhtiyar cüce gururlanmadı. Hazine odasının acemi oğlanlarının taşımakta olduğu gümüşten ayaklı bir mangalı, sapı sedef kakmalı bir oturağı, kandil ve şamdanları gözden geçiriyordu.

Hazinedarbaşı kapının üzerimize Yavuz Sultan Selim'in yetmiş yıllık mührüyle yine kilitlenip mühürleneceğini, akşam namazından sonra, burada hazır bulunan ağaların kalabalığı ve tanıklığında, mührün yine yırtılıp açılacağım, üstümüze başımıza, kıyafetlerimize, ceplerimize, kuşaklarımızın içine "yanlışlıkla" bir şey girmesin diye dikkat etmemizi, çünkü çıkışta donumuza kadar aranacağımızı söyledi.

Dizilmiş ağaların arasından içeri girdik. Buz gibiydi. Kapı kapanınca bir an, her yer kapkaranlık oldu ve genzime kadar işleyen bir küf, toz ve nem kokusu hissettim. Her yer tıkış tıkıştı; eşyalar, sandıklar, miğferler, her şey içice girmiş bir kalabalık olmuştu. Bir büyük savaşa çok yakından tanık olduğum duygusu uyandı içimde.

Yukarıdaki pencerelerin kalın parmaklıkları ve yüksek duvarlar boyunca asma kata çıkan merdivenlerin ve ikinci katı dolanan ahşap gezi yerlerinin korkulukları arasından bütün mekâna vuran tuhaf ışığa gözlerim alıştı. Duvarlardaki kadife kumaşların, halıların ve kilimlerin rengi yüzünden kırmızıydı bu oda. Bütün bu zenginliğin ve eşyanın birikebilmesi için çıkılan seferlerin, yapılan savaşların, akıtılan kanların, yağmalanan şehirlerin ve hazinelerin sonunu huşu içinde hissettim.

"Korktunuz mu?" diye sordu ihtiyar cüce içimdeki duyguyu seslendirerek. "İlk giren herkes korkar. Geceleri bu eşyaların ruhu fısıltıyla konuşur."

Korkutucu olan şey bütün bu inanılmaz eşya çokluğunun içine gömüldüğü sessizlikti. Arkamızdaki kapının kilidine vurulan mührün tıkırtısını işitiyor, hiç kıpırdamadan hayranlıkla seyrediyorduk.

Kılıçlar, fildişleri, kaftanlar, gümüş şamdanlar, atlastan bayraklar gördüm. Sedeften kutular, demirden sandıklar, Çin işi vazolar kemerler, sazlar, zırhlar, ipekten yastıklar, dünyayı gösterir küreler, çizmeler, kürkler, gergedan boynuzları, nakışlı devekuşu yumurtaları, tüfekler, oklar, topuzlar, dolaplar, dolaplar, dolaplar gördüm. Her yer kumaş, halı ve atlas doluydu ve bunlar ahşap kaplı yukarı katlardan, korkuluklardan, gömme dolaplardan, duvarlara açılmış küçük hücrelerden top top ve ağır ağır aşağıya üzerime, sanki akıyorlardı. Kumaşların, kutuların, padişah kaftanlarının, kılıçların, pembe ve büyük mumların, sarıkların, incilerle kaplı yastıkların, altınla işlenmiş eyerlerin, kabzası elmaslı palaların, sapı yakutlu topuzların, kavukların, sorguçların, tuhaf saatlerin, Aklisinden at ve fil heykellerinin, başlıkları elmaslı nargilelerin, sedeften çekmecelerin, at sorguçlarının, iri tespihlerin, yakut ve firuzelerle süslenmiş

miğferlerin, ibriklerin, hançerlerin üzerine benzerini hiçbir yerde görmediğim tuhaf bir ışık vuruyordu. Yukarıdaki pencerelerden belli belirsiz sızan bu ışık, tıpkı bir yaz günü bir caminin kubbesinin üstündeki fenerden içeri giren güneş ışığı gibi, yarı karanlık odanın içinde toz tanelerini aydınlatıyordu, ama güneş ışığı değildi bu. Bu tuhaf ışık sayesinde, burada hava sanki elle dokunulur bir şey olmuştu ve bütün eşyalar bu ışık yüzünden, sanki aynı malzemeden yapılmış gibi gözüküyordu, Odanın sessizliğine bir süre daha hep birlikte korkuyla tanık olduktan sonra, soğuk odadaki hakim kırmızı rengi soldurarak bütün eşyaları aynı esrarengiz dokuya kavuşturan şeyin, ışık kadar her yeri kaplayan toz olduğunu da farkettim. Bütün bu eşya kalabalığını daha da korkutucu yapan şey, gözün ikinci, üçüncü bakışta bile ne olduğunu çıkaramadığı tuhaf ve belirsiz eşyalarla kaynaşmasıydı. Sandık zannettiğim bir eşyayı sonra rahle sanıyor, sonra da bunun tuhaf bir Frenk aleti olduğuna hükmediyordum. Sandıklardan çıkartılıp alelacele atılıvermiş kaftanlar ve sorguçlar arasındaki sedeften sandığın, aslında Moskova Çarı'nın yolladığı tuhaf bir çekmece olduğunu anlıyordum.

Cezmi Ağa mangalı duvara açılmış ocağa alışkanlıkla yerleştirdi.

"Kitaplar nerede?" diye fısıldadı Üstat Osman.

"Hangi kitaplar?" dedi cüce. "Arabistan'dan gelenler mi, kufi Kuranlar mı, Cennetmekân Yavuz Sultan Selim Han Hazretleri'nin Tebriz'den getirdikleri mi, idamla mallarına el konulan paşaların kitapları mı, Padişahımızın dedelerine Venedik elçisinin getirdiği hediye ciltler mi, yoksa tâ Fatih Sultan Mehmet zamanından kalma Hıristiyan kitapları mı?"

"Otuz yıl önce, Şah Tahmasp'ın Cennetmekân Sultan Selim Hazretleri'ne hediye yolladıkları," dedi Üstat Osman.

Cüce bizi büyük bir ahşap dolaba götürdü. Kapaklarını açıp karşısındaki ciltleri görünce Üstat Osman sabırsızlandı. Bir cildi açtı, ketebesini okudu, sayfalarını çevirdi. Onunla birlikte ben de sayfalara, her biri tek tek itinayla çizilmiş, hafif çekik gözlü han resimlerine şaşkınlıkla baktım.

"Cengiz Han, Çağatay Han, Tuluy Han, Kubilay Han ki Çin Hükümdarıdır," diye okuyup cildi kapattı, bir başkasını aldı Üstat Osman.

Ferhat'ın sevgilisi Şirin'i aşkın gücüyle atıyla birlikte sırtlayıp, acıyla taşıdığı o meclisi gösterir inanılmaz güzellikte bir resim çıktı karşımıza. Âşıkların tutkusunu ve kederini vurgulamak için dağdaki kayalar, bulutlar ve Ferhat'ın aşkına tanık olan üç soylu servi ağacının yapraklan, kederli bir elin titreyişleriyle ve öyle bir acıyla çizilmişti ki, dökülen yapraklardaki gözyaşı tadı ve hüzün Üstat Osman ile bana hemen geçiverdi. Bu dokunaklı meclis, büyük üstatların yaptığı gibi Ferhat'ın pazı gücüne işaret etmek için değil, aşk acısının bütün âlemde aynı anda hissedildiğini anlatmak için nakşedilmişti.

"Seksen yıl önce Tebriz'de yapılan Behzat taklitlerinden," diyerek Üstat Osman cildi yerine koyup bir yenisini açtı.

Kelile ve Dimne'den Kedi ile Fare'nin zoraki dostluğunu gösterir bir resimdi bu. Tarlada, yerdeki sansarla, gökteki çaylağın saldırıları arasına sıkışan zavallı fare kurtuluşu avcının kapanma yakalanmış bir zavallı kedide bulur. Anlaşırlar: Kedi, dostu gibi davranıp fareyi sevgiyle yalar. Sansarla çaylak kediden korkup fareyi avlamaktan cayar. Fare de kediyi kapandan ihtiyatla kurtarır. Daha ben, nakkaşın duyarlığını anlayamadan üstat kitabı öteki ciltlerin yanına tıkıp bir başka kitabın bir başka sayfasını gelişigüzel açmıştı bile.

Tek elini zarif bir şekilde açıp bir şey sorarken diğer eliyle yeşil feracesinin üzerinden dizini tutan esrarengiz bir kadınla, ona yan dönüp hanımın sözünü dikkatle dinleyen bir erkeğin hoş bir resmiydi bu. Aralarındaki mahremiyeti, aşkı ve dostluğu kıskanıp zevkle baktım.

Onu bırakıp bir başka kitaptan bir başka sayfa açtı Üstat Osman. Birbirlerine ezeli düşman Iran ve Turan ordularının süvarileri bütün zırhlarını, miğferlerini, dizliklerini, yaylarını, sadaklarını, oklarını takmışlar, boyunlarına kadar zırhlar içindeki o güzelim efsane atlarına binmişler, zemini toz sarısı bir bozkırda karşılıklı ne güzel dizilip uçları rengârenk süslü mızraklarını doğrultmuşlar ve birbirlerine ölesiye girişmeden önce, öne fırlayıp kavgaya tutuşan komutanlarının dövüşünü sabırla seyrediyorlardı. ister bugün yapılsın, ister yüz yıl önce, ister bir savaş meclisi olsun ister aşk meclisi, imanı tam nakkaşın asıl resmedip gösterdiği şey kendi nefsiyle savaşıdır ve kendi nakşetme aşkıdır diyecektim kendime, ve demek ki nakkaşın resmettiği şey kendi sabrıdır diyecektim ki:

"Bu da değil," deyip Üstat Osman ağır cildi kapadı.

Bir murakkada, yüksek dağları kıvrım kıvrım bulutlar içinde yitip giden, uzadıkça uzayan geniş bir manzara resmi gördük. Resmetmenin bu âleme bakıp onu öteki âlemmiş gibi gösterebilmek olduğunu düşündüm. Üstat Osman, bu Çin resminin, Buhara'dan Herat'a, Herat'tan Tebriz'e, Tebriz'den de Padişahımızın sarayına çeşit çeşit kitaplara girip çıkıp, cildi parçalanıp, sonra başka resimlerle birlikte ciltlenip nasıl Çin'den İstanbul'a gelmiş olabileceğini hikâye etti.

Birbirinden korkunç, birbirinden iyi nakşedilmiş savaş ve ölüm resimleri gördük: Rüstem Şah Mâzenderân ile; Rüstem Efrasiyab'ın

ordusuna saldırıyor; Rüstem, zırhlar içinde tanınmayan esrarengiz cengâver... Bir başka murakkada, kimliğim çıkaramadığımız efsane ordular, acımasızca savaşırken parçalanmış cesetler gördük, kan kırmızısına bulanmış hançerler, ölümün ışığı gözlerinde yansıyan mutsuz askerler, birbirlerini soğan gibi kıyım kıyım doğrayan cengâverler. Üstat Osman, kimbilir kaç bininci kere Hüsrev'in gece ay ışığında gölde yıkanan Şirin'i dikizleyişine, iki âşık Leyla ile Mecnun'un uzun bir ayrılıktan sonra birbirlerini görünce karşılıklı bayılmalarına ve bütün âlemden kaçıp bir mutluluk adasında başbaşa kalan Salâman ile Absal'ın ağaçlar, çiçekler ve kuşlar ile cıvıl cıvıl mutluluk resmine baktı ve gerçek bir büyük üstat gibi, en kötü resimde bile, ister nakkaşın zaafından olsun, ister renklerin kendi aralarında kendiliğinden tutturdukları bir konuşmadan olsun, bir köşede beliren tuhaflığa benim dikkatimi çekmeden edemedi: Hüsrev ile Şirin, nedimelerin anlattığı tatlı hikâyeleri dinlerken, ağacın dalma hiç konmaması gereken o uğursuz baykuşu oraya hangi mutsuz ve kötü niyetli nakkaş oturtmuştu? Yakışıklı Yusuf'un güzelliğine bakarken, tatlı turunç soyan parmaklarını kesen Mısırlı kadınlar araşma, kadın kıyafetleri içinde o güzel oğlanı kim yerleştirmişti? İsfendiyar'ın okla kör edilişini resmeden nakkaş, sonra kendisinin kör olacağını tahmin edebilir miydi?

Peygamberimiz Hazretleri'nin göğe yükselişinde çevresini saran melekleri, zuhal yıldızını temsilen koyu tenli, altı kollu, uzun sakallı ihtiyarı, bebek Rüstem'in annesinin ve dadılarının bakışları altında sedef kakmalı beşiğinde huzurla uyuyuşunu gördük. Dara'nın İskender'in kucağında acıyla ölüşünü, Behram Gür'ün Rus prensesiyle kırmızı odaya kapanışını, Siyavuş'un, burnunda gizli bir imza taşımayan bir kara atla ateşten geçişini, oğlu tarafından öldürülen Hüsrev'in kederli cenazesini gördük. Ciltleri hızlı hızlı seçip bırakırken, Üstat Osman bazen bir nakkaşı tanıyıp bana gösteriyor,

çiçekler araşma, bir viranenin kuytuluğuna ya da cinin saklandığı kara kuyunun bir köşesine mahcubiyetle gizlenmiş bir imzayı bulup çıkarıyor, imzalara, ketebelere bakıp kimin kimden neyi aldığım açıklıyordu. Bazı ciltlerde birkaç sayfa resme rastlarız diye uzun uzun sayfa çeviriyordu. Bazen uzun sessizlikler oluyor, yalnızca sayfaların belli belirsiz hışırtısını işitiyorduk. Bazen de Üstat Osman "Ya!" diye bir nida çıkarıyor da ben onun neye şaştığım anlayamayıp susuyordum. Bazı resimlerdeki sayfa düzenine, ağaçların ve süvarilerin istifine başka ciltlerde, bambaşka hikâyelerin başka meclislerinde de rastladığımızı resimleri açıp bana göstererek hatırlatıyordu. Nizami'nin Hamse'sinin tâ Timur'un oğlu Şah Rıza zamanında, yani neredeyse iki yüz yıl önce yapılmış bir cildindeki bir resimle, Tebriz'de yetmiş seksen yıl önce yapıldığını söylediği bir başka ciltteki bir resmi birbirleriyle karşılaştırıyor ve nakkaşların birbirlerinin eserini hiç görmeden aynı resmi çizmelerindeki hikmeti soruyordu bana ve sonra cevabı kendi veriyordu:

"Nakşetmek hatırlamaktır."

Eski ciltleri açıp kapayarak, harikalar karşısında kederlenip (çünkü artık kimse böyle resmedemiyordu) beceriksizlikler karşısında neşelenerek (çünkü aslında bütün nakkaşlar kardeştik!) nakkaşın hatırladığı şeyi, eski ağaç resimlerini, melekleri, şemsiyeleri, kaplanları, çadırları, ejderhaları ve kederli şehzadeleri göstererek şunu ima ediyordu: Bir zamanlar Allah dünyayı en eşsiz haliyle görmüş ve gördüğü şeyin güzelliğine inanarak onu kullarına bırakmıştı. Biz nakkaşların ve nakşı severek ona bakanların işi, Allah'ın görüp de bizlere bıraktığı bu harika manzarayı hatırlamaktı. Her kuşak nakkaşın en büyük ustaları, bütün hayatlarım koyup gözlerini kör edene kadar çalışarak, bir büyük gayret ve ilham ile Allah'ın görün dediği bu harika hayale ulaşmaya, onu nakşetmeye

çalışıyorlardı. Yaptıkları iş, insanın altından yapılmış kendi hatıralarını hatırlamasına benziyordu. Ama ne yazık ki, en büyük üstatlar bile, tıpkı yorgun ihtiyarlar ve çalışmaktan kör olmuş büyük nakkaşlar gibi, o harika resmin ancak şurasını burasını belli belirsiz hatırlayabiliyorlardı. Birbirlerinin eserlerini hiç görmemelerine ve üstelik aralarında yüzlerce yıl olmasına rağmen, eski üstatların bir ağacı, bir kuşu, hamamda yıkanan bir şehzadeyle kederli bir genç kızın pencerede duruşunu, zaman zaman, bir mucize gibi birbirleriyle tıpatıp aynı çizmelerinin nedeni buydu.

Çok sonra, Hazine odasının kızıl ışığı hafifçe karardıktan ve dolapta Şah Tahmasp'ın Padişahımızın dedesine yolladığı hediye kitapların hiçbirinin olmadığı anlaşıldıktan sonra Üstat Osman, aynı mantığı hatırladı:

"Bazen bir kuşun kanadı, yaprağın ağaca tutunuşu, saçağın kenarının kıvrılışı, bir bulutun havada duruşu, bir kadının gülüşü ustadan çırağa, kuşaklar boyunca gösterilerek, öğretilerek, ezberlenerek asırlarca saklanır. Üstat nakkaş, kendi üstadından öğrendiği ve bir kalıp olduğuna inandığı için değişmezliğine Kuran-ı Kerim'in değişmezliğine inandığı gibi kalben inanıp Kuran-ı Kerim ezberler gibi hafızasına nakşettiği bu ayrıntıyı hiç unutmaz, ama unutmaması, usta nakkaşın bu ayrıntıyı hep kullanacağı anlamına hiç gelmez. Nakkaşın içinde göz nuru döktüğü nakkaşhanenin, yanında resmettiği huysuz ustanın alışkanlıkları, renk zevki ve padişahın keyifleri, bazen nakkaşın bu ayrıntıyı resmetmesine izin vermez de bir kuşun kanadını, ya da kadının gülüşünü..."

"Ya da bir atın burnunu," deyiverdim ben.

"Ya da atın burnunu.." dedi Üstat Osman hiç gülümsemeden, "ruhunun derinliklerine sindiği gibi nakşetmez de o büyük üstat, o ara

çalıştığı nakkaşhanenin alışkanlıkları içersinde, herkesin yaptığı bir şekilde çiziverir. Anlıyor musun?"

Şimdiye kadar pek çok nüshasını elden geçirdiğimiz Nizami'nin Hüsrev ile Şirin'inin, Şirin'i tahtta gösterir resimli bir sayfasında saray duvarının üstünde taşa kazınmış bir yazıtı okudu: Yüce Allahım, soylu Padişahımızın, Adil Hakanımızın, Muzaffer Timur Han'ın oğlunun gücünü, hükümdarlığını, ülkesini koru ki, hem mutlu olsun (sol taşa yazılmış), hem de zengin (sağ taşa yazılmış) .

"Nakkaşın atın burnunu hafızasına kazındığı gibi yaptığı resimleri nerede bulacağız biz?" diye sordum daha sonra.

"Şah Tahmasp'ın hediye yolladığı efsane Şehname cildini bulmamız lazım," dedi Üstat Osman. "Nakşın yapılışına Allah'ın katıldığı o güzel, eski, efsane zamanlara gitmemiz lazım. Daha pek çok kitaba bakacağız."

Üstat Osman'ın asıl amacının tuhaf burunlu atları bulmak değil de, yıllardır bu Hazine odasında bütün gözlerden uzak uyumakta olan bu harika resimlere elden geldiğince çok bakabilmek olduğunu aklımdan geçirdim. Evde beni bekleyen Şeküre'ye beni kavuşturacak ipuçlarını bulmak için o kadar sabırsızlanıyordum ki, büyük üstadın buz gibi Hazine odasında mümkün olduğu kadar Çok kalmak isteyebileceğine inanmak istemiyordum.

Böylece, ihtiyar cücenin göstermesiyle başka dolaplar, başka sandıklar açıp, resimlere bakmaya devam ettik. Bazen hepsi birbirine benzeyen resimlerden bıkar, Hüsrev'in kasrının penceresinin altına Şirin'i görmeye gelişini bir daha görmek istemez, Hüsrev'in atının burnuna bile göz atmadan üstadın yanından ayrılır, mangalın yanında kendimi ısıtmaya çalışır ya da Hazine'nin birbirine açılan

diğer odalarındaki korkutucu kumaş, altın, ganimet ve silah ve zırh yığını arasında saygı ve hayranlıkla yürürdüm. Bazen de, Üstat Osman'ın çıkardığı bir sesten ve yaptığı bir el hareketinden, bir cildin içinde yeni bir harikanın, ya da, evet, tuhaf burunlu bir atın en sonunda bir sayfada belirdiğini hayal ederek onun yanına koşar, tâ Fatih Sultan Mehmet zamanından kalma bir Uşak halısının üzerine kıvrılmış oturan üstadın, hafifçe titreyen elleri arasında tuttuğu sayfaya bakınca, şimdiye kadar benzerini hiç görmediğim bir resimle, Hazreti Nuh'un gemisine Şeytan'ın sinsice binişiyle karşılaşırdım.

Timur zamanından tâ Kanuni Sultan Süleyman'a kadar çeşit çeşit devletin tahtında oturmuş yüzlerce şalım, kralın, padişahın, sultanin, ceylanlar, aslanlar, tavşanlar arasında mutluluk ve neşeyle avlanışını seyrettik. Bir devenin arka dizkapaklarına bağladığı tahtaları basamak yapıp biçare hayvanın ırzına geçen arsızdan Şeytan'ın bile parmak ısırıp utandığım gördük. Bağdat yoluyla gelmiş Arapça bir kitapta, efsane kuşun ayaklarına tutunup denizleri süzülerek aşan tüccarın uçuşunu gördük. Ondan sonraki cildin kendiliğinden açılan ilk sayfasında, Şeküre ile benim en sevdiğimiz meclisi, Şirin'in ağaca asılı resmine bakıp Hüsrev'e âşık oluşunu gördük. Bir filin sırtına yerleştirilmiş makaralar, toplar, kuşlar ve küçük Arap heykellerinden yapılmış karmaşık bir saatin iç işleyişini canlandırır resmi görüp zamanı hatırladık.

Ciltten cilde bir resimden bir diğerine daha böyle ne kadar baktık çıkaramıyordum. Sanki baktığımız resimlerin ve hikâyelerin gösterdiği hiç değişmez, akmaz altın bir zaman, bizim Hazine odasında yaşamakta olduğumuz küflü ve nemli zamana karışmıştı. Asırlar boyunca, onca şahın, şehzadenin, hanın, padişahın nakkaşhanesinde göz nuru dökülerek resmedilmiş sayfalar sandıklarda saklandıkları onca yıldan sonra, sanki çevremizi saran

miğferleri, kabzası elmaslı kılıçlan ve hançerleri, zırhları tâ Çin'den gelmiş fincanlarla tozlanmış narin utları, bir eşlerini gerçekten resimlerde gördüğümüz incili yastıklarla kilimleri ve çeşit atları harekete geçirerek canlanacaklardı.

"Asırlar boyunca binlerce nakkaş hep aynı resimleri gizlice usulca yaparak şimdi anlıyorum ki, âlemin gizlice usulca başka bir âleme dönüşmesini resmetmişler."

Büyük üstadın ne demek istediğini bütünüyle anlayamadığımı itiraf ederim. Ama Buhara'dan, Herat'tan, Tebriz'e, Bağdat'a ve tâ İstanbul'a, son iki yüz yıl boyunca yapılmış binlerce resme üstadımın gösterdiği dikkat, atların burun deliklerinde bir işaret aramaktan çok ötelere geçmişti artık. Biz, bu topraklarda birkaç asırdır resim ve nakış yapan bütün üstatların ilham, hüner ve sabrına bir çeşit kederli hayranlık töreni yapıyorduk.

Bu yüzden, akşam namazı vakti Hazine odasının kapıları açılırken, Üstat Osman, bana dışarıya çıkmak için hiçbir isteği olmadığını, burada sabaha kadar mumların ve kandillerin ışığında resimlere bakarsa ancak Padişahımızın kendine verdiği görevi hakkıyla yerine getirebileceğini söylediğinde, içime ilk doğan, onunla -ve cüceyle- birlikte burada kalmak oldu ve bunu ona söyledim.

Kapı açılıp, üstadım bu kararımızı bizleri dışarıda beklemekte olan ağalara bildirip, Hazinedarbaşı'dan izin istediğinde ben, hemen pişman oldum. Şeküre ve ev gözümde tütüyordu. Geceyi tek başına çocuklarla nasıl geçireceklerini, kepengi tamir edilen pencereleri nasıl sıkı sıkıya kapayacaklarını düşündükçe diken üzerinde oturuyordum.

Hazine odasının tek kanadı açık kapısının aralığından belli belirsiz bir sis içindeymiş gibi gözüken Enderun avlusunun ıslak ve büyük çınarları ve o mutlu bahçede Padişahımız işitip rahatsız olmasınlar diye aralarında sağırların el işaretleriyle konuşan iki genç iç oğlanının hareketleri beni dışarıdaki harika hayata çağırdı, ama utanç ve suçluluk duygularıyla hareketsiz kaldım.

XL : Biz, İki Abdal

Padişahımız Hazretleri'nin ecdadının yüzlerce yılda yüzlerce memleket fethedip, yağmalayarak doldurduğu hazinelerinin en gizli köşesindeki bir murakka ciltte, Çin'den, Semerkant ve Herat'tan gelen sayfalar arasında biz ikimizin de resminin bulunduğu yolundaki söylentiler, büyük ihtimal Cüce Cezmi Ağa tarafından nakkaşlar bölüğüne kadar yayıldığına göre, biz de kendi hikâyemizi kendi üslubumuzla artık anlatırsak, şu güzel kahveyi dolduran seçkin kalabalıktan alınacak kimse çıkmaz inşallah.

Ölümümüz üzerinden yüz on yıl, zındık ocağı, şeytan yuvası tekkelerimizin, ıslahı bile mümkün değil ve zaten Acem yanlısı, diye kapatılması üzerinden bir kırk yıl geçti, ama bakın karşınızdayız. Niye? Çünkü Frenk tarzında resmedildik de ondan! Bu resimde görüldüğü gibi, bir gün biz iki abdal Padişahımın memleketinde, bir şehirden diğerine yürüyorduk.

Yalınayak, başı kabak, yarı çıplak, üzerimizde birer yelekle geyik postu, belimizde birer kemer, elimizde ucu kıvrık sopamız, boynumuzdan sarkan zincire takılı keşkül çanaklarımız, bir de birimizde odun kesecek balta, öbürümüzde de keşkülümüze Allah ne verirse girdiğinde yemek için kaşık.

Şimdi güzel dostum, sevgilim, biraderimle her zamanki tartışmaya vermiştik kendimizi: Kaşığı önce hangimiz eline alıp keşkülden yiyecek, yok önce ben, yok önce sen, diyorduk ki, bir çeşme başı konak yerinde, Frenk gezgini tuhaf bir adam bizi durdurdu, her birimize birer gümüş Venedik sikkesi verdi, resmimizi yapmaya başladı.

Frenktir, tuhaftır: Sanki Padişahımızın çadırıymışız gibi bizi kâğıdının tam ortasına yerleştirmiş, yarı çıplak halimizle resmediyordu ki, hemen aklıma geldi, can yoldaşıma da söyledim, gerçek birer yoksul, dilenci Kalenderi dervişi gibi gözükmek için, gözlerimizin karalarını içeri, aklarını dışarı çevirip kör gibi bakmaya başladık. Bu durumda, derviş tabiatiyle dışardaki âlemi değil, kafasındaki âlemi seyreder ki, kafalarımız esrarlı olduğundan manzara içerde çok daha hoştu.

Meğer dışardaki manzara daha da bozulmuş. Çünkü bir hoca efendinin bağırıp çağırdığını işittik.

Aman şimdi yanlış anlaşılmasın. Hoca Efendi dedikse, bir hafta önce bu güzel kahvede yanlış anlamışlar, bu Hoca Efendi asla Erzurumlu vaiz Nusret Hoca Hazretleri olmadığı gibi, babası belirsiz Husret Hoca da değil, ağaç üzerinde Şeytanla düzüşen Sivaslı hoca da değildir. Çünkü her şeyi kötüye yoranlar demişler ki, eğer Hoca Efendi Hazretleri'ne bir daha dil uzatırsa biz meddah efendinin dilini keseriz, kahvesini de başından aşağı geçiririz.

Yüz yirmi yıl önce kahve de olmadığından bizim hikâye ettiğimiz Hoca Efendi'nin de burnundan öfke tütüyordu.

"Niye bunları resmediyorsun be Frenk kâfiri!" diyordu. "Hırsızlık ederek, dilenerek gezen bu rezil Kalenderiler,- esrar çeker, şarap

içer, birbirlerini becerir ve şu yarı çıplak hallerinden belli, namazdır, duadır, evdir, ailedir, yurttur bilmez dünyanın kabahatidirler. Şu bizim güzel memleketimizin o kadar güzelliği varken niye bu fenalığı resmediyorsun, bizlere fenalık olsun diye mi?"

"Hayır, sizin fena halinizin resmi daha çok para ettiği için," dedi de kâfir, biz iki abdal nakkaştaki bu aklın gücüne şaştık.

"Daha çok para etse, Şeytan'ı da güzel gösterir misin?" diye Hoca Efendi kurnazca bir tartışmaya çekmeye çalıştıysa da, şu resmimizden de anlaşılacağı gibi, Frenk nakkaşı has zanaatkardı, kuru gürültüye değil esere ve paraya takmıştı aklını, ona kulak asmadı.

Böylece bizi resmetti, resmi atının terkisindeki ciltbende yerleştirdi, kâfir ülkesine geri döndü, ama Osmanlı'nın muzaffer ordusu Tuna nehri kıyısındaki o şehri de fethedip yağmaladığı için, bizler haydi gerisin geriye İstanbul'a Hazine odasına geldik. Oradan da baka baka istinsah edilip bir gizli defterden, bir başka kitaba ve nihayet geldik kahvenin cana can katan bir iksir gibi içildim bu mutlu kahvehaneye. Şimdi:

RESİM, ÖLÜM VE ÂLEMDEKİ YERİMİZ KONUSUNDA KISA BİR AÇIKLAMA

Demin sözünü ettiğimiz Konyalı Hoca Efendi, vaazlarını yazdırıp toplattığı kalın kitabının bir yerinde şöyle buyurmuşlar: Kalenderiler. âlemin fazlasıdır. Çünkü âlemde insanlar: 1. Beyler, 2 Tacirler, 3. Çiftçiler, 4. Sanatkârlar olmak üzere 4 sınıfa ayrılırlar. Bunlar hiçbirinde yoktur. O halde fazladırlar.

Bir de şöyle buyurmuş: "Bunlar çift gezer ve hep ellerindeki tek kaşıkla hangimiz ilk çanaktan yiyecek," diye tartışırlar ki asıl meseleleri, ilk kim kimi becerecek tartışmasına sinsi bir telmihtir de bilmeyenler anlamadan güler. Aman yanlış anlaşılmasın hoca hazretleri bizimle ve bütün güzel oğlanlar ve çıraklarla ve nakkaşlar takımıyla aynı yolun yolcusu olduğu için sırrımızı anlamış.

Ama Asıl Sır Şudur: Frenk kâfiri resmimizi yaparken öyle tatlı tatlı ve öyle bir dikkatle bakıyordu ki bize, biz onu ve onun tarafından resmedilmeyi sevdik. Âleme çıplak gözle bakıp gördüğünü resmetmek gibi yanlış bir iş yapıyor, böylece bizim gibi aslında gözü göreni kör çiziyordu, ama aldırmadık buna. Şimdi çok memnunuz. Hoca Efendi'ye göre Cehennem'deyiz, bazı imansızlara göre çürümüş bir cesediz ve siz burada toplanmış akıllı nakkaşlar cemaatine göre ise bir resimiz ve resim olduğumuz için, ne güzel sanki canlıymış gibi karşınızdayız. Çünkü malum Hoca Elendi ile karşılaşmamızdan sonra, Konya'dan Sivas'a doğru üç konak, sekiz köy dilene dilene yürüdükten sonra bir gece öyle bir soğuk ve kar bastırdı ki biz iki abdal birbirimize sarılıp, uyuya kalıp, donup öldük. Ölmeden önce rüyamda resmedildiğimi ve resmimin binlerce yıl yaşadıktan sonra Cennet'e gittiğini gördüm.

XLI : Üstat Osman, Ben

Buhara'da, tâ Abdullah Han zamanından kalma bir hikâye vardır, anlatırlar. Çok kuşkucu bir hükümdar olan Özbek Hanı bir resme birden fazla nakkaşın kaleminin değmesine itiraz etmezmiş de, nakkaşlarının birbirlerinin sayfalarına bakıp karşılıklı birbirlerini taklit etmelerini hiç sevmezmiş. Çünkü çizgiyle bir suç işlendiği zaman, birbirlerini pervasızca taklit eden nakkaşlar arasında suçluyu bulmak imkânsızlaşırmış. Daha önemlisi, birbirlerinden aşıran nakkaşlar, bir süre sonra kendilerini zorlayıp karanlığın içinde Allah'ın anılarım aramaktansa, yanı başındakilerin omuzu üzerinden bakıp gördüklerini tembellikle yeniden çizerlermiş. Bu yüzden savaşlardan ve zalim şahlardan kaçıp kendisine sığman biri güneyden, Şiraz'dan, öteki doğudan, Semerkant'tan iki büyük ustayı, Özbek Hanı sevinçle karşılamış, ama bu iki namlı hünerbaza birbirlerinin resimlerine bakmayı yasaklayıp, onlara sarayının birbirinden en uzak iki köşesinde birer küçük nakış odası vermiş. Böylece, bu iki büyük usta, tam otuz yedi yıl dört ay, Abdullah Han'dan birbirlerinin hiç göremedikleri sayfalarının ne kadar harika olduğunu, hangi hususlarda birbirlerinden ayrılıp, ne bakımlardan birbirlerine tuhaf bir şekilde benzediklerini efsane dinler gibi dinlemişler ve birbirlerinin resimlerini ölesiye merak etmişler. Özbek Hanı kaplumbağa gibi uzun bir ömür sürüp öldükten sonra, iki ihtiyar nakkaş birbirlerinin resimlerini görmek için birbirlerinin odalarına koşmuşlar. Daha sonra,

bir minderin iki köşesine, kucaklarında birbirlerinin kitapları, birlikte oturup, Abdullah Han'ın efsanelerinden tanıdıkları, birbirlerinin resimlerine bakarlarken ikisi de hayal kırıklığına uğramışlar. Çünkü baktıkları resimler onlara Han'dan hikâyelerini dinledikleri resimler gibi efsanevi değil, son yıllarda gördükleri bütün resimler gibi özelliksiz ışıksız ve bulanık gözükmüş, iki büyük üstat bu bulanıklığın nedeninin çöken körlükleri olduğunu kısa bir süre sonra ikisi de bütünüyle körleştikten sonra bile anlayamamışlar da, bütün hayatları boyunca aldatıldıklarına hükmedip düşlerin resimlerden daha güzel olduğuna inanarak ölmüşler.

Gece yarısı Hazine'nin soğuk odasında, kırk yıldır hayalini kurduğum kitapların sayfalarını soğuktan buz kesmiş parmaklarımla çevirip seyrederken bu zalim Buhara hikâyesinin kahramanlarından çok daha mutluydum. Bütün ömrüm boyunca efsanelerini işittiğim kimi kitapları, kör olup ölmeden önce elime almak öylesine heyecanlandırıyordu ki beni, bazen çevirdiğim sayfalardan birinin, işittiğim efsanesinden de harika olduğunu görünce "Şükür, şükür, şükür Allahım," diye mırıldanıyordum.

Mesela, seksen yıl önce Şah İsmail, nehri geçip, Herat ve bütün Horasan'ı Ûzbeklerden kılıç zoruyla geri alıp, kardeşi Sam Mirza'yı Herat valisi olarak bırakınca, kardeşi bu mutluluğu kutlamak için bir kitap hazırlatmış ve Emir Hüsrev'in Delhi Sarayı'nda tanık olduğu benzer bir efsaneyi anlatır Yıldızların Buluşması adlı kitabım yeniden yazdırıp resimletmişti. Bu kitaptaki bir resim, efsanelerden işittiğim gibi, bir nehir kenarında buluşup zaferlerini ve buluşmalarını kutlayan iki hükümdarı gösteriyordu ve iki hükümdarın yüzü hem kitabın hikâye ettiği Delhi Sultanı Keykubat ile babası Bengal Hükümdarı Buğra Han'a, hem de kitaba vesile olan Şah İsmail ile kardeşi Sam Mirza'ya benziyordu. Hangi hikâyeyi aklımda tutup resme bakarsam,

sultan çadırında o hikâyenin kahramanlarının yüzlerinin belirdiğine iyice emin olunca, Allahıma bu mucize sayfayı bana görme fırsatını verdiği için şükrettim.

Yine aynı efsane zamanın büyük üstatlarından Şeyh Muhammed'in yaptığı bir resimde, padişahına duyduğu hayranlık ve sevgi aşk mertebesine ulaşmış bir fakir kul, sultanı çevgân oynarken belki top bana doğru gelir de yerden kapar ona veririm umudu ve sabırla uzun uzun beklerken gerçekten top kendisine yaklaşınca yerden onu alıp padişahına verirken resmedilmişti. Binlerce kere işittiğim gibi, bir yüce hakana, bir ulu padişaha fakir bir kulun ya da bir büyük üstada genç ve güzel çırağın duyacağı haklı aşk, hayranlık ve teslimiyet, kulun topu tutan parmaklarının uzanışından, padişahın yüzüne bakmaya bir türlü cesaret edemeyişine kadar, öyle bir incelik ve derin bir anlayışla resmedilmişti ki, insan bu sayfaya bakarken, benim de derinden hissettiğim gibi, âlemde en büyük mutluluğun genç, güzel ve anlayışlı çıraklara ustalık etmek kadar, bir büyük ustaya kulluğa varan bir teslimiyetle çıraklık etmek olduğunu anlıyor, bu haktan nasibini alamayanlar için kederleniyordum.

Ben sayfaları çevirir, binlerce kuşa, ata, askere, âşığa, deve, ağaca, buluta pür dikkat ve acele bakarken, Hazine'nin mutlu cücesi zenginliklerini teşhir etme fırsatı bulmuş bir eski zaman şahı gibi pervasızca övünerek sandıklardan çıkarıp çıkarıp yeni ciltler koyuyordu önüme. Bu harika kitaplar, sıradan ciltler, karmakarışık murakkalar arasında bir demir sandığın iki ayrı köşesinden çıkan biri vişne çürüğü renginde Şiraz usulünce ciltlenmiş, ötekinin kabı Herat'ta Çin etkisiyle koyu cila yapılmış iki muhteşem cildin sayfaları, o kadar benzeşiyordu ki birbirlerinden istinsah edildiklerini düşündüm ilk. Hangisinin asıl nüsha, hangisinin taklidi olduğunu çıkarmaya çalışırken ketebedeki hattat adlarını izledim, görebildiğim gizli

imzaları aradım ve sonunda bir ürpermeyle bu iki Nizami cildinin Üstat Şeyh Ali Tebrizi'nin, Karakoyunlu Hakanı Cihan Şah ile Akkoyunlu Hakanı Uzun Hasan'a yaptığı efsane kitaplar olduğunu anladım. Birinci cildin bir eşini bir başkasına yapmasın diye Karakoyunlu Şahı'nca kör edilince, büyük üstat nakkaş, Akkoyunlu Hakanı'na sığınıp ezberden daha da iyisini resmetmişti. Efsane kitaplardan, körken yapılmış ikincisinin resimlerinin daha yalın ve saf, birincisinin renklerinin ise daha canlı ve hayat dolu olduğunu görmek, körlerin hatıralarının hayatın acımasız yalınlığım ortaya çıkardığını, ama canlılığını öldürdüğünü hatırlattı bana.

Gerçek bir büyük usta olduğum ve her şeyi görüp her şeyi bilen ulu Allah tarafından da bu tabii ki görüldüğü için, kendimin de bir gün kör olacağımı biliyorum, ama şimdi istiyor muyum bunu? Başı vurulmadan son bir kere daha manzaraya bakmak isteyen idam mahkûmu gibi, "Şu resimlerin hepsini göreyim, gözlerimi bir doyurayım," dedim yüce Allah'a, çünkü Hazine odasının eşyalarla dolu muhteşem ve korkunç karanlığında Allah'ın varlığı çok yakından hissediliyordu.

Çevirdiğim sayfalarda körlük efsane ve meselleri, Allah'ın bir hikmeti, çok sık karşıma çıkıyordu. Şirin'in bir kır gezintisinde Hüsrev'in çınar ağacının dalma asılı resmine bakıp ona âşık olduğunu anlatır ünlü meclisi, çınar ağacının bütün yapraklarını göğü kaplayacak şekilde tek tek göstererek çizen Şirazlı Şeyh Ali Rıza, bu resme bakıp asıl konunun çınar ağacı olmadığım söyleyen bir budalaya cevap olarak, nakışta asıl konunun güzel genç kızın tutkusu değil, nakkaşın tutkusu olduğunu mağrurca kanıtlamak için, aynı çınar ağacını bir pirinç tanesi üzerine, yine bütün yapraklarıyla çizmeye girişmişti. İşe başladıktan yedi yıl üç ay sonra kör olunca büyük üstadın ancak yarısını bitirebildiği pirinç üzerindeki bu ağacı

değil, Şirin'inin sevimli nedimelerinin güzel ayakları dibine mağrurca atılmış imza beni yanıltmıyorsa eğer, kör olan üstadın kâğıt üzerindeki şahane ağacını gördüm elbette. Bir başka sayfada ise İskender'in, Rüstem'in çatal uçlu okuyla kör edilişi Diyarı Hind'in usûllerini görmüş nakkaşların yapacağı gibi, cıvıl cıvıl ve rengârenk öyle bir resmedilmişti ki, has nakkaşın ezeli derdi ve gizli isteği körlük, bakana bir mutlu şenliğin başlangıcı gibi gözüküyordu.

Bütün bu resimleri ve ciltleri yıllardır işittiği efsaneleri kendi gözleriyle görmek isteyen birinin heyecanı kadar, bir süre sonra hiç göremeyeceğini sezen bir ihtiyarın telaşıyla da seyrediyordum. Kumaşların, tozun renginden ve şamdanlardaki mumların tuhaf ışığından ilk defa gördüğüm bir karanlık kırmızıya kesmiş olan soğuk Hazine odasında, benim bir hayranlık nidası çıkarmam üzerine, Kara ve cüce, arada bir yanıma geliyor, omuzumun üzerinden benim bakmakta olduğum harika sayfaya bakıyorlar ve kendimi tutamayıp onlara anlatıyordum.

"Bu kırmızı, Tebrizli büyük üstat Mirza Baba İmami'nin, sırrı da kendiyle birlikte mezara giden kırmızısıdır. Halının kenarını, Safevi Şahı'nın kavuğundaki kızılbaşlık işaretini, ve bakınız, bu sayfada bir aslanın karnını, burada da bu güzel oğlanın kaftanını boyamış. Kanlarını akıtmak dışında, Allah'ın kullarına doğrudan hiç göstermediği, ama çalışıp bulalım diye nadir böceklerin içine, taşların arasına gizlediği bu güzelim kırmızı rengi âlemde, çıplak gözle ancak insan yapısı kumaşların üzerinde ve büyük üstatların yaptığı resimlerde görebiliriz," diyordum ve ekliyordum: "Şükür bize şimdi bunu gösterene."

"Bakın şuna," dedim çok daha sonra yeniden kendimi tutamayıp ve onlara aşktan, dostluktan, bahardan, mutluluktan söz açan her

gazel kitabına girebilecek harika bir resim gösterdim. Bütün renkleriyle açmış bahar ağaçlarına, Cennet misali bahçenin servilerine ve bu bahçede oturup şarap içip şiir okuyan âşıkların mutluluğuna bakıp küf ve toz kokan soğuk Hazine odasında bahar çiçeklerinin ve mutlu âşıkların teninin yumuşacık kokusunu duyar gibi olduk. "Âşıkların kollarını; güzel çıplak ayaklarını, duruşlarındaki zarafeti, çevrelerinde uçan kuşların keyfini bu kadar kalpten yakalayan nakkaşın arkadaki servi ağacını yapısındaki kabalığa bakın!" dedim. "Huysuzluğu ve kavgacılığı yüzünden her resmi yarıda bırakan, o resimden ne anlar, diye bütün şahlarla, hanlarla kavga edip, hiçbir şehirde duramayan Buharalı Lütfi'nin resmidir bu. Kavga ede ede, bir şahın sarayından diğerine şehir şehir gezip, kitabı için çalışmaya değecek hükümdar beğenemeyen bu büyük üstat, en sonunda çıplak dağlara hükmeden silik bir beyin nakkaşhanesine bağlanmış ve 'Ülkesi belki küçük, ama han nakıştan anlıyor,' diyerek hayatının son yirmi beş yılını orada geçirmişti. Bu silik hanın kör olduğunu bilip bilmediği bugün de tartışma ve şaka konusu edilir."

"Şu sayfayı görüyor musunuz?" dedim gece yarısından çok daha sonra ve bu sefer ellerinde şamdanları, ikisi de hemen koştular. "Herat'tan buraya, tâ Timur'un torununun zamanından bugüne, yüz elli yılda on sahip değiştirmiş bu kitap." Üçümüz birlikte ketebe sayfasının her köşesini dolduran imzaları, ithafları, tarih cümlelerini, birbirlerinin üzerine ve aralarına tıkış tıkış sıkıştırılmış ve gerçek hayatta birbirini boğazlamış sultanların adlarını benim merceğimle büyütüp okuduk: "Bu kitap Allah'ın yardımıyla Heratlı Muzaffer'in oğlu hattat Sultan Veli'nin elinde, Hicri sekiz yüz kırk dokuz yılında, Herat'ta Cihan hakimi Baysungur'un muzaffer kardeşi Muhammed Cûki'nin karısı İsmet-üd Dünya için bitirilmiştir." Daha sonra, Akkoyunlu Sultan Halil'in eline geçtiğini sonra oğlu Yakup Bey'e,

ondan kuzeydeki Özbek sultanlarına, her biri bir süre kitapla mutlulukla oyalanıp bir iki resmini çıkarıp, bir ikisini ekleyip, ilk sahibinden hevesle güzel karılarının yüzlerini resimlere katıp, ketebe sayfasına gururla adlarım yazan bu Özbek sultanlarından, Herat'ı alan Şah İsmail'in kardeşi Samlı Mirza'nın eline geçtiğini, onun kitabı ayrı bir ithafla ağabeyine hediye ettiğini, kitabı Tebriz'e götüren Şah İsmail'in onu hediye olarak hazırlattıktan ve ithafı da yazdırdıktan sonra Cennetmekân Yavuz Sultan Selim Han onu Çaldıran'da yenip Tebriz'deki Heşt Bihişt Sarayı'nı yağmalayınca, muzaffer sultanın askerleriyle çölleri, dağları, nehirleri aşıp İstanbul'a bu Hazine odasına geldiğini okuduk.

Ben ihtiyar nakkaşın dikkat ve heyecanlarını Kara ile cüce ne kadar paylaşıyorlardı? Yeni ciltleri açıp sayfaları çevirdikçe, irili ufaklı yüzlerce şehirde, huyu suyu birbirinden farklı, her biri başka gaddar şahların, hanların, beylerin hizmetinde nakşedip hüner gösterip kör olmuş binlerce nakkaşın derin kederini duyuyordum içimde. Çıraklık yıllarında hepimizin yediği dayakların, cetvel içleriyle yanaklarımız kıpkırmızı kesilene kadar tokatlanmamızın, mermer mührelerle tıraşlı kafalarımızın dövülmesinin acısını ise, işkence yöntem ve âletlerini gösterir ilkel bir kitabın sayfalarını utançla çevirirken hissettim. İşkenceyi Allah'ın adaletini dünyada sağlamak için, kadının denetiminde yapılması zorunlu bir usul olarak görmek yerine, bizlerin ne kadar gaddar ve kötü kalpli olduğunu dindaşlarına kanıtlamak için kullanan gâvur seyyahların, üç beş altın karşılığında bu resimleri çırpıştırmayı içlerine sindirebilen şerefsiz nakkaşlara yaptırttığı bu sefil kitap, Osmanlı'nın hazinesinde ne arıyordu bilmiyorum. Ama ben bütün o falaka, dayak, çarmıha germe, asma, baş aşağı asma, kancaya atma, kazığa oturtma, topa koyup uçurma, çivileme, boğma, gırtlağını kesme, aç köpeklere yedirme, kırbaçlama, çuvala sokma, mengeneyle sıkıştırma, soğuk suya daldırma, saçlarını koparma,

parmaklarını kırma, derisini ince ince yüzme, burnunu kesme ve gözlerim çıkarma resimlerini yaparken nakkaşın aldığını çok iyi gördüğüm rezil keyiften utanç duydum. Ancak bizler gibi, bütün çıraklıklarında acımasızca falakaya çekilen, gelişigüzel dövülen, çizgiyi yanlış çeken asabi üstat rahatlasın diye yumruklanan, içimizdeki şeytan ölüp nakış cinine dönüşecek diye saatlerce sopalar ve cetvellerle dövülen has nakkaşlar, falaka ve işkence resmi yapmaktan bu kadar derin keyif alır ve bu aletleri bir çocuğun uçurtmasını boyayışı gibi şen şakrak renklerle boyayabilirler.

Bizlerin âlemini, tıpkı nakşettiğimiz kitaplardaki resimleri asırlar sonra seyredecekler gibi, uzaktan çok fazla anlamadan, ama yakınlaşmak ve anlamak isteyip bu sabrı gösteremeden seyredenler, soğuk Hazine odasında resimlere bakarken hissettiğim utanç ve mutluluğu, derin acıyı ve göz zevkini sezebilirler belki, ama bütünüyle anlayamazlar. Soğuktan duyarlılığını kaybetmiş ihtiyar parmaklarım, sayfaları çevirirken sedef saplı emektar merceğim ve sol gözüm resimlerin üzerinden bütün cihanı kateden görmüş geçirmiş bir göçebe leylek gibi, altındaki manzaraya şaşmadan, ama yine de hayranlıkla bakıp yeni birşeyler okuyarak geçiyordu. Yıllarca bize gösterilmemiş ve bazılarının efsanelerini işittiğim sayfalardan hangi nakkaşın kimden neyi öğrendiğini, şimdilerde üslup denen şeyin ilk hangi nakkaşhanelerde, hangi şahın hamiliğinde şekillendiğini, hangi efsane üstadın kimin hizmetinde çalıştığını ya da mesela Herat'tan Çin etkisiyle bütün Acem ülkesine yayıldığını bildiğim kıvır kıvır Çin usûlü bulutların Kazvin'de de kullanıldığını öğrenip arada bir yorgun bir "Vay!" çekiyordum kendi kendime, ama daha derinlerde duyduğum acı, sizinle paylaşmakta zorlanacağım keder ve utanç, çıraklıklarında pek çoğu ustalarınca hırpalanmış ay yüzlü, ceylan gözlü, fidan boylu, güzel nakkaşların, nakış için çektikleri ıstırap, aşağılanma, duydukları heyecan ve umut, ustaları

ile yaşadıkları gönül yakınlaşmaları ve ortak nakış aşkı ve yılların sonunda vardıkları unutulma ve körlük ile ilgiliydi. Padişahımız için yıllardır savaş ve şenlik resimleri nakşettiğim için resmedilebileceğini ruhumun sessizce unutmakta olduğu o zarif ve ince duyguların âlemine bu keder ve utançla girdim. Bir murakkada, tıpkı o sıra benim yaptığım gibi, kucağında bir kitap tutan kırmızı dudaklı, ince belli bir Acem oğlanı gördüm de altın ve iktidar düşkünü şahların unuttuğu şeyi, bütün güzelliklerin Allah'ın olduğunu hatırladım. Bir başka murakka sayfasında, Isfahanlı genç bir üstadın çizdiği, birbirine âşık iki harikulade güzel genci, kendi güzel çıraklarımın nakış aşklarını hatırlayarak göz yaşlarıyla seyrettim. Kiraz dudaklı, badem gözlü, hokka burunlu fidan gibi güzel kız, kendi gibi küçük ayaklı, saydam tenli, ince ve pazısız delikanlının, teni insanda öpme ve ölme isteği uyandıran narin kolunu ihtimamla soymuş, ve güzelim kolun içine aşkının gücünü ve kıza olan bağlılığını ispatlamak için delikanlının ateşle kendini yakarak yaptığı üç küçük ve derin aşk işaretini, üç güzel çiçeğe bakar gibi hayranlıkla seyrediyordu.

Tuhaf bir şekilde kalbim hızlanıp vurmaya başladı. Tebriz'den gelmiş ve siyah kalem usulünce çizilmiş mermer tenli güzel, oğlanları, küçük göğüslü ince kızları gösterir yarı edepsiz resimlere ilk çıraklık yıllarımda, altmış yıl önce bakarken olduğu gibi alnımda boncuk boncuk ter damlaları birikti. Ustalığa ilk adım atıp, evlendikten birkaç yıl sonra, nakkaşhaneye çırak adayı getirilen melek yüzlü, badem gözlü, gül tenli güzel bir gence bakarken hissettiğim düşünce derinliğini ve nakşetme aşkım hatırladım. Bir an, nakşetmenin utanç ve kederle değil hissetmekte olduğum bu istekle ilgili olduğunu, usta nakkaşın hünerinin bu isteği önce Allah aşkına, Allah aşkını da onun gördüğü âlemin aşkına dönüştürdüğünü öyle güçle hissettim ki, kucağımda yazı tahtasıyla oturup kamburumu çıkararak geçirdiğim bütün o yılları, sanatımı öğrenmek için yediğim

bütün dayakları, nakşederek gözlerimi kör etme kararlılığımı, çektiğim ve çektirdiğim bütün nakış acılarını mutlu bir zevkin zaferi olarak yaşadım sanki. Yasak bir şeye bakar gibi, bu harika resme sessizce uzun uzun ve aynı zevkle baktım. Çok sonra, hâlâ bakıyordum, gözümden bir damla yaş koptu, yanağımdan inip sakalıma karıştı.

Hazine odasında ağır ağır gezinen şamdanlardan birinin yaklaşmakta olduğunu görünce murakkayı kaldırdım, bir süre önce cücenin yanıbaşıma bıraktığı ciltlerden birini gelişigüzel açtım. Bu da, şahlar için hazırlanan özel bir murakkaydı: Bir yeşilliğin kenarında birbirine âşık iki geyik gördüm ki çakallar onları düşmanca kıskanıyorlardı. Sayfayı çevirdim: Ancak Heratlı eski üstatların yapabileceği doru ve al atlar gördüm, ne de güzeldiler! Sayfayı çevirdim: Güvenle oturan bir kalem efendisinin resmini gördüm: Yetmiş yıllık bir resimdi, kim olduğunu zaten yüzünden çıkaramazdım, Çünkü herkese benziyordu. Diyecektim ki, resmin havası, oturan adamın sakallarının birkaç renge boyanması aklıma birşeyler getirdi, kalbim hızlı hızlı attı, resimdeki harika eli tanıdım, kalbim benden de önce sezmişti, ancak O bu kadar güzel bir el çizebilirdi. Resim büyük üstat Behzat'ındı. Sanki resimden yüzüme bir ışık fışkırdı.

Daha önce birkaç kere büyük üstat Behzat'ın çizdiği resimleri görmüştüm, ama belki bu resimlere tek başıma değil, yıllar önce eski üstatlarla birlikte baktığımız için, belki de resmin büyük Behzat'ın olduğundan emin olamadığımız için şimdiki gibi gözüm kamaşmamıştı hiç.

Hazine odasının küf kokulu ağır karanlığı sanki aydınlandı. Bu güzel çizilmiş el ile, az önce gördüğüm üzeri aşk işaretleriyle

dağlanmış o incecik harika kol kafamda birleşti. Allah'a bu güzellikleri kör olmadan bana gösterdiği için şükrettim. Yakında kör olacağımı nereden biliyorum? Bilmiyorum! Elinde şamdan sokulup benim baktığım sayfaya bakan Kara'ya bir an bu sezgimi söyleyebileceğimi hissettim, ama başka bir şey çıktı ağzımdan.

"Elin güzelliğine bak," dedim. "Behzat'ın."

Gençliğimde hepsini ayrı ayrı sevdiğim, o yumuşacık, kadife tenli, güzel çırak çocukların birinin elini tutar gibi, elim kendiliğinden Kara'nın elini tuttu. Eli düzgün ve sağlamdı; benimkinden sıcaktı; kolla birleştiği yerde bileğinin damarlı yanı hoşuma gittiği gibi ince ve genişti. Gençliğimde bir çırak çocuğun elini avucumun içine alıp fırçayı nasıl tutacağını söylemeden önce, onun korkan, tatlı gözlerinin içine gözlerimi sevgiyle dikerdim. Öyle baktım Kara'ya. Elinde tuttuğu şamdandaki mumun alevini gözbebeklerinde gördüm. "Biz nakkaşlar, hepimiz kardeşiz," dedim. "Ama şimdi her şey bitiyor."

"Nasıl?"

Yıllarını bir hakana, bir şehzadeye vermiş, onun nakkaşhanesinde eski üstatların tarzında harikalar yaratmış, ve hatta nakkaşhanenin bir üslubu olmasını sağlamış bir büyük usta, hamisi olan han bütün savaşları kaybedince, şehre giren yağmacı düşman askerlerinin arkasından gelen yeni efendilerin, kendi nakkaşhanesini dağıtacağını, kitaplarının ciltlerini bozup sayfalarını karıştıracağını, nakışta inandığı ve kendi buluşu olan ve çocuğu gibi sevdiği küçük şeyleri, her şeyi küçümseyerek bozacağını bildiği için nasıl "Şimdi her şey bitiyor," deyip kör olmak isterse, öyle demiştim bu sözü. Ama Kara'ya bunu başka türlü anlatmam lazımdı.

"Bu resim büyük şair Abdullah Hatifi'nin resmi," dedim. "Hatifi öyle büyük bir şairdir ki, Şah İsmail Herat'a girdiğinde, herkes ona dalkavukluk ederken o yerinden kıpırdamamış, Şah İsmail de onun ayağına, tâ şehrin dışındaki evine gitmiştir. Bunun Hatifi'nin resmi olduğunu, Üstat Behzat'ın çizdiği Hatifi'nin yüzünden değil, resmin altındaki yazıdan anlıyoruz, değil mi?"

Kara güzel gözleriyle "evet" diyerek baktı bana. "Resimdeki şairin yüzüne bakınca," dedim. "Onun öteki yüzler gibi, herhangi bir yüz olduğunu görüyoruz. Abdullah Hatifi, rahmetli, şimdi burada olsaydı, bu resimdeki yüzden onu teşhis edemezdik hiç. Ama bütün bu resimden ederdik: Resmin havasında, Hatifi'nin duruşunda, renklerde, tezhipte ve Üstat Behzat'ın çizdiği o güzelim elde öyle bir şey var ki, bunun bir şairin resmi olduğu akla hemen geliyor. Çünkü resmimizde mana, suretten önce gelir. Şimdi Padişahımızın rahmetli Eniştene ısmarladığı kitapta olduğu gibi, Frenk ve İtalyan üstatlarını taklitle resmetmeye başlandığı zaman, bütün bu mana âlemi biterek suret âlemi başlayacak, ki Frenk usulüyle..."

"Eniştem, rahmetli, öldürüldü" dedi Kara kabaca.

Avucumun içindeki Kara'nın elini, genç bir çırağın gelecekte harikalar çizmeye aday küçük elini saygıyla okşar gibi okşadım. Bir süre sessizce, saygıyla Behzat'ın harikasına baktık. Sonra Kara elini elimin içinden çekti.

"Bundan önceki sayfadaki doru atların burnuna bakamadan çok çabuk geçtik," dedi.

"Orada bir şey yok," dedim ve görsün diye bir önceki sayfayı açtım: Atların burun deliklerinde olağanüstü hiçbir şey yoktu.

"Ne zaman bulacağız burunları tuhaf atları?" diye sordu Kara çocuk gibi.

Ama gece yansıyla sabaha doğru bir vakitte, cüceyle ben, Şal Tahmasp'ın efsane Şehname'sini demirden bir sandığın içindeki ipek kumaşların, yeşil atlasların altından bulup çıkardığımız zaman, Kara kırmızı bir Uşak halısının üzerine kıvrılmış, inciler işlenmiş kadife bir yastığa biçimli başını dayamış uyuyordu. Oysa ben efsane kitabı, yıllar sonra yeniden görür görmez hemen anlamıştım: Benim için gün daha yeni başlıyordu.

O kadar büyük ve ağırdı ki kitap, Cezmi Ağa'yla ben, zorlukla kaldırıp taşıyabildik. Yirmi beş yıl önce uzaktan baktığım cildine dokununca derinin içinin tahtadan olduğunu anladım. Bundan yirmi beş yıl önce, Kanuni Sultan Süleyman ölünce, Şah Tahmasp, Tebriz'i üç kere işgal eden bu padişahtan kurtuldum diye öyle sevinmişti ki, yerine geçen Sultan Selim'e develer yüklü hediyeyle birlikte, harika bir Kuran-ı Kerim ile hazinesindeki bu en güzel kitabı yollamıştı. Kitap, önce üç yüz kişilik bir Acem elçi heyetiyle birlikte, o zaman yeni padişahın avlanarak kışı geçirdiği Edirne'ye gitmiş, öteki hediyelerle birlikte develerin ve katırların sırtında İstanbul'a gelince, Hazine'ye kilitlenmeden önce Başnakkaş Kara Memi ve biz üç genç üstadı, dördümüz, kitabı seyretmeye gitmiştik. Tıpkı Hindistan'dan getirilen bir fili, Afrika'dan gelen zürafayı görmeye giden İstanbullular gibi koşa koşa Saray'a gittiğimiz o gün, Büyük Üstat Behzat'ın yaşlılığında Herat'tan Tebriz'e gittiğini, ama kör olduğu için bu kitaba elini sürmediğini Üstat Kara Memi'den işitmiştim.

O zamanlar yedi sekiz resimli sıradan kitaplara hayran olan biz Osmanlı nakkaşları için, içinde iki yüz elli kocaman resim olan bu kitaba bakmak, muhteşem bir sarayı herkes uyurken gezmek gibiydi.

Kitabın inanılmayacak kadar zengin sayfalarını, bir mucize sonunda kısa bir süreliğine önümüzde beliren Cennet bahçelerini seyreder gibi sessiz bir huşu duygusuyla hiç konuşmadan seyretmiştik.

Ondan sonraki yirmi beş yıl hazineye kilitlenen bu kitaptan söz ettik.

Yirmi beş yıl sonra, efsane Şehname'nin kalın kapağını bir sarayın koca kapısını açar gibi sessizce açtım, ama her biri hoş bir sesle hışırdayan sayfaları çevirirken hayranlıktan çok bir keder duygusu uyandı içimde.

1. İstanbullu bütün usta nakkaşların bu kitabın sayfalarından birşeyler çalıp kullandıkları yolundaki hikâyeler yüzünden aklımı resimlere fazla veremiyordum.

2. Kitabın beş altı resimde bir beliren harikalarına (Tahmuras daha sonra barış sırasında kendisine alfabeyi, Yunancayı ve çeşit çeşit dilleri öğretecek şeytanların ve devlerin kafalarına gürzünü ne de kararlılık ve zarafetle indiriyordu!) bir köşelerinde Behzat'ın çizdiği bir ele rastlarım diye dikkat kesilmekten veremiyordum kendimi.

3. Atların burun delikleri ve Kara ile cücenin varlığı kendimi gördüklerime bütün bütün vermeme engeldi.

Bütün büyük nakkaşlara Allah'ın bir ihsanı gibi yaklaşan karanlığın kadife perdesi gözlerimin önüne inmeden önce, bu efsane kitaba, Allah'ın tabii ki cömertçe tanıdığı bir fırsat sonucunda doya doya bakabilmek ne büyük bir talihse, ona kalbimden çok aklımla bakıyor olmak da bir kederdi tabii. Sabah ışıklan Hazine'nin gitgide soğuk bir mezara benzeyen odasına erişene kadar bu eşsiz kitabın iki yüz elli

dokuz (elli değil) resminin hepsini görmüştüm. Akılla baktım; akla meraklı Arap âlimleri gibi yine ayırarak söyleyeyim.

1. Burun delikleri alçak katilin çizdiğine benzer bir ata, Rüstem'in Turan'da at hırsızlarının peşindeyken rastladığı renk renk atlar; Arap Sultanı izin vermeyince Feridun Şah'ın Dicle nehrini yüzerek geçen harika atları; babalan birine uzaktaki Rum ülkesini, ötekine daha da uzak Çin ülkesini bırakırken en küçük oğlan İreç'e en güzel ülke İran'ı bıraktı diye küçük kardeşini kıskanan büyük ağabey Tur'un, İreç'in kafasını kalleşçe ve haince keserken uzaktan seyreden kederli kır atlar; İskender'in Hazarlar, Mısırlılar, Berberiler ve Tazüerle destekli, zırhlar, demir kalkanlar, kırılmaz kılıçlar ve ışıl ışıl miğferler içindeki kahraman ordusunun atları; Allah'ın ona çizdiği kadere başkaldırdığı için durmadan burnu kanayan Şah Yazdgird'i şifalı suyuyla iyi eden yeşil gölün kıyısında beklenmedik şekilde ve Allah'ın adaletiyle öldüren efsane at; ve hepsini altı yedi nakkaşın çizdiği yüzlerce efsane ve hakiki at içinde rastlayamadım; ama önümde, Hazine'deki diğer kitaplara bakmak için daha bir günden fazla zamanım vardı.

2. Son yirmi beş yıl boyunca usta nakkaşların aralarında hep dedikodu konusu olan bir iddia vardır: Bir nakkaşın, Padişah'ın özel izniyle bu ulaşılmaz Hazine odasına girip, bu harika kitabı bulup, açıp, mum ışığında örnek defterlerine pek çok at, ağaç, bulut, çiçek, kuş, bahçe ve savaş ve aşk meclisi örneğini istinsah edip sonra bunlardan yararlandığı... Ne zaman bir nakkaş harika ve harikulade bir şey çizse, onu kıskanan ötekiler bunu söylerdi. Biraz da, Tebriz'den, Acem işi diye küçümsemek için. O zamanlar Tebriz, Padişahımızın ülkesi değildi. Benim hakkımda da söylendiğinde haklı bir öfke ve gizli bir gurur duyduğum bu iftiraya, başkaları hakkında söylendiği zaman ben de inanmışımdır. Şimdi, tuhaf bir şekilde, yirmi

beş yıl önce bu kitaba bir kere bakan biz dört nakkaşın onu o gün hafızamıza nakşedip, bütün bu yirmi beş yıl boyunca kafamızda değiştire değiştire hatırlayıp, padişahların kitaplarına nakşettiğimizi kederle gördüm. Bu kitabı ya da diğerlerini hazinesinden çıkarıp da önümüze koymayan evhamlı padişahların acımasızlığına değil, kendi nakış âlemimizin ne kadar da kısıtlı olduğuna kederleniyordum. İster Heratlı büyük üstatlar olsun, ister Tebrizli yeni üstatlar olsun, Acem nakkaşları biz Osmanlı nakkaşlarından daha mükemmel resimler ve harikalar nakşettiler.

Bir an iki gün sonra benimle birlikte bütün nakkaşlarım işkenceden geçse iyi olur diye düşündüm ve önümde açık duran resimde elimin altına ilk gelen yüzün gözlerini kalemtıraşımın ucuyla acımasızca kazıdım. Hint elçisinin getirdiği damalı tahtayla taşlara bakıp satranç oyununu öğrenen, öğrenir öğrenmez usta Hintli'yi yenen Acem bilginin hikayesiydi bu! Acem yalanı! Satranç oynayanların, onları seyreden Şah'ın ve adamlarının da gözlerini teker teker kazıdım. Sayfaları geriye çevirip acımasızca savaşan şahların, şahane zırhlar içindeki gösterişli orduların askerinin, yerlerdeki kesik başların da gözlerim teker teker acımasızca kazıdım. Bu işi üç sayfaya yaptıktan sonra kalemtraşımı kuşağıma soktum.

Ellerim titriyordu, ama çok kötü hissetmiyordum kendimi. Elli yıllık nakkaşlık hayatım boyunca çok sık karşılaştığım bu tuhaf işi yapan onca meczubun ne hissettiğini anlıyor muydum şimdi? Kazıdığım gözlerin içinden kitabın sayfalarına kan sızsın istiyordum.

3. Bu da beni ömrümün sonundaki acıya ve teselliye getiriyor. Şah Tahmasp'ın en usta Acem nakkaşlarını on yıl çalıştırarak yaptırdığı bu güzelim kitaba büyük Behzat'ın kalemi değmemiş, onun o güzelim elleri hiçbir yere çizilmemişti. Gözden düşen Herat'tan

ömrünün son yıllarında Tebriz'e geldiğinde, Behzat'ın kör olduğunu doğruluyordu bu. Böylece, bütün ömrünce çalışarak eski üstatların kusursuzluğuna ulaştığı zaman, nakşım başka hiçbir nakkaşhanenin ve şahın istekleriyle karıştırmamak için büyük ustanın kendi kendini kör ettiğini bir kere daha sevinçle anladım

Kara ve cüce ellerindeki kalın bir cildi açıp o sırada önüme koydular.

"Hayır bu değil," dedim aksilik etmeden. "Bu bir Moğol şehnamesi: İskender'in demirden süvarilerinin demirden atları, içleri neftle doldurulup alev verilince birer lamba gibi yanarak, burun deliklerinden alevler fışkırtarak düşmana saldırıyorlar."

Çin resimlerinden çıkma alevler içindeki bu demirden orduya baktık.

"Cezmi Ağa," dedim. "Bundan yirmi beş yıl önce Şah Tahmasp'ın bu kitabım getiren Acem elçilerinin hediyelerini, daha sonra bizler Selimname'de resmetmiştik..."

Selimname cildini hemen bulup getirip önüme koydu. Elçilerin rahmetli Sultan Selim'e, öteki hediyelerle birlikte Şehname'yi sunuşlarını gösterir parlak renklendirilmiş sayfanın karşısına, tek tek sırayla yazılmış hediyelerin arasında bir zamanlar okuyup da sanki inanamadığım için unuttuğum şeyi gözüm kendiliğinden buluverdi:

Heratlı eski üstatların ve üstatlar üstadı nakkaş Behzat'ın kendilerini kör etmek için kullandıkları sapı firuze ve nakışlı sedeften altın sorguç iğnesi.

Cüceye, Selimname cildini nerede bulduğunu sordum. Hazine odasının tozlu karanlığı içersinde sandıklar, kumaş ve halı yığınları, dolaplar arasından ve merdiven altlarından kıvrılarak yürüdük. Bir büyüyüp bir küçülen gölgelerimizin, kalkanların, fildişi erinin, kaplan postlarının üzerinden geçtiğini gördüm. Aynı tuhaf kırmızı kumaş ve kadife rengine batmış öteki odalardan birinde, Şehname cildini bulduğumuz demir sandığın yanında, başka kitapların, gümüş ve altın tellerle işlenmiş örtülerin, ham Seylan taşlarının, yakut taşlı hançerlerin arasında, Şah Tahmasp'ın yolladığı diğer hediyelerin bazılarını, İsfahan ipek halılarını, fildişi bir satranç takımını gördüm ve üzerindeki Çin ejderhaları ve dalları ve sedef kakma şemsesiyle Timur zamanından kalma olduğu hemen belli olan bir kalem kutusunu farkettim. Kutuyu açtım, içinden hafif yanık kâğıt ve gül kokusuyla birlikte sapı firuze ve sedeften altın sorguç iğnesi çıktı. İğneyi aldım, gölge gibi yerime döndüm.

Yalnız kalınca, Üstat Behzat'ın kendini kör ettiği iğneyi, açık Şehname sayfasının üzerine koydum ve seyrettim onu. Behzat'ın değil kendini kör ettiği iğneyi, mucize eline aldığı herhangi bir şeyi görmek bile ürpertirdi beni.

Bu korkunç iğneyi Şah Tahmasp hediye kitapla birlikte niye Sultan Selim'e yollamıştı? Çocukluğunda Behzat'tan nakış dersi alan, gençliğinde nakkaşları el üstünde tutan Şah, yaşlandığında şairleri ve ressamları çevresinden uzaklaştırıp kendini ibadete verdiği için mi? En büyük üstatların üzerinde on yıl çalıştığı bu harika kitabı elinden çıkarmaya da mı bu yüzden razı olmuştu? Kitapla birlikte bu iğne, usta nakkaşın sonunun gönüllü körlük olduğunu herkes bilsin diye mi yollanmıştı, yoksa bir zamanlar anlatıldığı gibi, bu efsane kitabın sayfalarına bir kere bakan, âlemde artık başka bir şey görmek istemez demek için mi? Ama, pek çok hükümdarın

yaşlılığında yaptığı gibi, gençliğindeki resmin aşkından günah korkusuyla pişmanlık duyan Şah için bu kitap bir harika değildi ki artık.

Yaşlanıp hayal kırıklığına uğrayan mutsuz nakkaşların anlattığı hikâyeleri hatırladım: Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah'ın orduları Şiraz'a girmek üzereyken, şehirdeki efsane Başnakkaş İbni Hüsam, "Ben başka bir türlü nakşetmem," diyerek çırağına gözlerini dağlatmıştı. Yavuz Sultan Selim'in ordularının, Şah İsmail'i yenip Tebriz'e girip Heşt Bihişt Sarayı'nı yağmalayıp İstanbul'a getirdiği nakkaşlar arasından yaşlı bir Acem ustasının, sonradan ileri sürdüğü gibi yolda hastalıklar yüzünden değil, Osmanlı üslubunda nakşedemem diyerek kendi kendini ilaçlarla körleştirdiği söylenirdi. Behzat'ın kendini kör etmesini öfke anlarında nakkaşlarıma örnek olsun diye ben anlatırdım.

Bir ikinci yol olamaz mı? Üstat nakkaş yeni usûlleri kenarından köşesinden benimserse, bütün bir nakkaşhaneyi ve eski üstatların üslubunu biraz olsun kurtaramaz mı?

Sorguç iğnesinin çok zarif bir şekilde incelen sipsivri ucunda bir karartı vardı, ama yorgun gözlerim kan mı, bir başka şey mi çıkaramıyordu. Merceği yaklaştırıp, kederli bir aşk meclisini yine aynı kederle seyreder gibi iğneyi uzun uzun seyrettim. Behzat'ın bu işi nasıl yapmış olabileceğini hayal etmeye çalıştım, insanın hemen kör olmayacağını, tıpkı kendiliğinden kör olan ihtiyarlara olduğu gibi, kadife karanlığın, bazen günler, aylar sonra yavaş yavaş ineceğini söylerlerdi.

Yan odaya geçerken görmüştüm; kalktım baktım, oradaydı; sapı burmalı ve kalın çerçevesi abanoz olan, tül gibi yazıyla çiçek gibi işlenmiş fildişinden bir ayna. Yerime oturdum ve aynada gözlerimi

seyrettim. Altmış yıldır nakşeden ve nakış seyreden gözbebeklerimde altın şamdanın alevi ne güzel dalgalanıyordu.

Üstat Behzat nasıl yapmıştır? diye bir daha istekle sordum kendime.

Gözbebeklerimi aynadan hiç ayırmadan, gözlerine sürme çeken bir kadının el alışkanlığıyla elim kendiliğinden iğneyi buldu. Tıpkı nakşedilecek devekuşu yumurtasını ucundan deler gibi, hiç tereddüt etmeden iğneyi cesaret, sükûnet ve güçle sağ gözbebeğime soktum. Yaptığım şeyi hissettiğim için değil, gördüğüm için içim eziliyordu. İğneyi gözüme çeyrek parmak kadar sokup çıkardım.

Elimdeki aynanın çerçevesine işlenmiş beyitte, şair aynaya bakana sonsuz güzellik ve sonsuz bir aydınlık, aynaya da sonsuz bir ömür diliyordu. Gülümseyerek aynı işi öteki gözüme de yaptım.

Uzun bir süre hiç kıpırdamadan durdum. Âlemi seyrettim. Her şeyi.

Âlemin renkleri sandığım gibi kararmadı da hafif hafif birbirine geçti sanki. Ama her şeyi aşağı yukarı hâlâ görüyordum da.

Az sonra, soluk güneş ışığı Hazine odasının koyu kırmızı, kan rengi kumaşları arasına indi. Hazinedarbaşı ve adamları yine aynı törenle mührü yırtıp, kilidi ve kapıyı açtılar. Cezmi Ağa oturakları, lambaları ve mangalı değiştirdi, taze ekmek ve dut kurusu aldı ve bizlerin Padişahımızın kitapları arasında tuhaf burunlu atları aramaya devam edeceğimizi söyledi. Cihanın en güzel resimlerine bakarak Allah'ın gördüğü âlemi hatırlamaya çalışmaktan güzel ne olabilir?

XLII : Benim Adım Kara

Sabah, Hazinedarbaşı ve ağalar kapıları törenle açtıklarında, Hazine odasının kızıl kadife rengine gözlerim o kadar alışmıştı ki, Enderun avlusundan içeri giren kış sabahının ışığı bana, bakanı aldatmak için yapılmış korkutucu bir şey gibi gözüktü. Tıpkı Üstat Osman gibi, olduğum yerden kıpırdamadım: Hareket edersem, Hazine odalarının o küflü, tozlu ve elle dokunulabilir havası aradığımız ipuçlarıyla birlikte kapıdan çıkıp kaçacaktı sanki.

Üstat Osman, açık kapıların yanına iki sıra dizilmiş Hazine ağalarının başları arasından içeri vuran ışığa, ilk defa gördüğü harika bir şeye bakar gibi tuhaf bir hayretle bakıyordu.

Gece resimlere bakarken, Şah Tahmasp'ın Şehnamesi'nin sayfalarım çevirirken onu uzaktan dikkatle seyretmiş, aynı hayret ifadesinin zaman zaman yüzünde belirdiğini görmüştüm. Duvara vuran gölgesi bazen hafifçe titrer, başı dikkatle elindeki merceğe yaklaşır, dudaklarında hoş bir sır vermeye hazırlanıyormuş gibi yumuşacık bir ifade belirir, sonra bir resme hayranlıkla bakarken dudakları kendi kendine kıpırdanırdı.

Kapı kapandıktan sonra, sürekli artan bir huzursuzluk içinde odalar arasında sabırsızlıkla aşağı yukarı yürüdüm, Hazine'deki kitaplardan yeterli bilgi edinemeyeceğimizi, zamanımızın

yetmeyeceğini telaşla düşündüm. Üstat Osman'ın dikkatini yeterince bu işe vermediğini sezdiğim için, ona endişelerimi anlattım.

Çıraklarını okşamaya alışmış bir gerçek usta gibi elimi hoş bir şekilde tuttu. "Bizim gibilerin, âlemi Allah'ın gördüğü gibi görmeye çalışmaktan ve Allah'ın adaletine sığınmaktan başka hiçbir çareleri yoktur," dedi. "Burada bu ikisinin, bu resimler ve eşyalar arasında da birbirine yaklaşmakta olduğunu tâ içimde hissediyorum. Âlemi Allah'ın gördüğü gibi görmeye yaklaştıkça onun adaleti bize yaklaşıyor. Bak Üstat Behzat'ın kendi kendim kör ettiği iğne... "

İğnenin acımasız hikâyesini anlatırken, daha da iyi göreyim diye yaklaştırdığı merceğin altında, bu nahoş şeyin sipsivri ucuna dikkatle baktım ve pembemsi bir ıslaklık gördüm orada.

"Eski üstatlar," dedi Üstat Osman. "Bütün hayatlarını verdikleri hünerlerini, renklerini ve usûllerini değiştirmeyi büyük vicdan meselesi yaparlardı. Şimdikiler gibi âlemi bir gün Doğu'daki şahın, öteki gün Batı'daki hükümdarın gör dediği gibi görmeyi şerefsizlik sayarlardı."

Gözleri ne benim gözlerime bakıyordu, ne de önündeki sayfaya. Arkalardaki, erişilmeyecek kadar uzak bir yerdeki beyazlığa bakıyordu sanki. Önündeki Şehname sayfasında, İran ve Turan orduları, bütün güçleriyle birbirlerine girmiş, atlar omuz omuza çarpışırken süvarilerin mızrakları, zırhları delip vücutları parçalanmış, kafası, kolları kopmuş, ikiye ayrılmış kanlı gövdeler yerlere dökülmüş, gözleri dönmüş kahraman savaşçılar bir şenliğin neşesi ve renkleriyle kılıçlarını çekmiş birbirlerini öldürüyorlardı.

"Galiplerin usûllerini almaya, nakkaşlarını taklide zorlanan eski büyük üstatlar, şereflerini korumak için kendilerini sonunda kör

edecek işi iğneyle kahramanca yaptıktan sonra, Allah'ın saf karanlığı gözlerine bir ödül gibi inmeden önce, önlerine koydukları bir harika sayfaya saatlerce, bazen günlerce hiç durmadan bakarlardı. Başlarını hiç kaldırmamacasına saatlerce baktıkları için bazen gözlerinden damlayan kan damlalarıyla lekelenen bu resmin âlemi ve manası, kahraman üstatların yavaş yavaş gözleri de bulanıklaşarak kör olmaya doğru gittiği için tatlı bir yumuşaklık içersinde, kendi içinde yaşadıkları kötülüğün yerini alırdı! Ne mutluluk! Ben hangi resme körlüğün karanlığına kavuşana kadar bakmak isterdim bilir misin?"

Bebekleri küçülüyor da beyazları gittikçe irileşiyormuş gibi gözüken gözlerini bir çocukluk anısını hatırlamaya çalışanların yaptığı gibi uzaklara, sanki Hazine odasının dışında bir yere dikmişti.

"Heratlı eski üstatların nakşettiği tarzda, Hüsrev'in atıyla Şirin'in kasrının altına gelip onun aşkıyla için için yanarak beklediği meclis!"

Eski üstatların kör olmalarına övgü olsun diye kederli bir şiir havasıyla o resmi anlatacaktı belki. "Büyük üstadım, efendim," diye tuhaf bir dürtüyle sözünü kestim. "Benim hep bakmak istediğim şey, cananınım narin yüzüdür. Onunla evleneli üç gün oldu. On iki yıl onu özlemle düşündüm. Şirin'in, resmine bakarak Hüsrev'e âşık olduğu meclis, bana hep onu hatırlatır."

Üstat Osman'ın yüzünde gizleyemediği bir ifade yükü, bir merak belki vardı, ama benim hikâyeme de önündeki kanlı savaş meclisine de dönük değildi. Ağır ağır sokulacak bir müjdeyi bekliyordu sanki. Beni görmediğine iyice emin olunca, bir anda önündeki sorguç iğnesini alıp oradan uzaklaştım.

Hazine odalarının üçüncüsünün, hamama bitişik olanının, karanlık bir yerinde, pek çok Frenk kral ve hükümdarından hediye gelip kısa sürede bozulunca bir kenara konmuş yüzlerce tuhaf ve büyük saatin oluşturduğu bir köşe vardı. Oraya gittim ve Üstat Osman'ın, Behzat'ın kendisini kör ettiğini söylediği iğneyi daha dikkatle seyrettim.

Tozlu ve bozuk saatlerin altın çerçevelerinden, billur camlarından, elmaslarından yansıyan kırmızımsı gün ışığında iğnenin pembemsi bir sıvıyla kaplı altın ucu arada bir parlıyordu. Efsane Üstat Behzat gerçekten bu âletle kendini kör etmiş miydi? Üstat Osman, Behzat'ın yaptığı korkunç şeyi kendine yapmış mıydı? İri saatlerden birinin mekanizmasına bağlı rengârenk boyanmış parmak büyüklüğünde hınzır bir Mağripli, bakışlarıyla sanki bir "evet!" dedi bana. Bu Osmanlı kavuklu adam, belli ki saat çalıştığı zamanlarda, hediyeyi yollayan Habsburg Kralı'yla becerikli saatçisinin bir şakası olarak saat kaçsa, neşeyle başını o kadar sallayarak Padişahımızı ve haremdeki karılarını eğlendirecekti.

Pek çok sıradan kitap geçirdim elimden: Cücenin de belirttiği gibi başı vurularak malları ve mülklerine el konmuş paşaların müsadere edilmiş malları arasından çıkıyordu bunlar. O kadar çok paşa boğulmuştu ki hiç bitmiyordu bu ciltler. Cüce acımasız bir neşeyle, servetinin ve gücünün sarhoşluğuyla bir kul olduğunu unutup, tıpkı padişahlar ve şahlar gibi, kendi adına bir kitap yazdırıp altın yaldızla nakşettirecek paşanın, kafasının vurulup servetine el konulmasını zaten çoktan hak ettiğini söyledi. Bazıları murâkka, bazıları nakışlı, resimli divan, bu kitaplarda bile Şirin'in, resmine bakarak Hüsrev'e âşık olduğu meclisle karşılaştığımda durup uzun uzun seyrediyordum.

Resim içindeki resim, yani Şirin'in kır gezintisinde baktığı Hüsrev'in resmi, hiçbir zaman belirgin değildi. Resim içindeki resim gibi küçücük bir şeyi nakkaşlar yeterince iyi çizemediği için değildi bu böyle. Çünkü resimleri yapan nakkaşların pek çoğu, tırnak, pirinç, hatta saç kılı üzerine bile resmedebilecek kadar ince çalışabiliyorlardı. Güzel Şirin'in bakıp âşık olduğu yakışıklı Hüsrev'in yüzünü, gözünü niye onu tanıyabilecek kadar belirgin çizmiyorlardı o zaman? Öğleden sonra bir vakit belki de umutsuzluğumu unutabilmek için, bu sorulan Üstat Osman'a sorarım diye düşünerek elime gelen karmakarışık bir murakka cildinin sayfalarını gelişigüzel çevirirken bir gelin alayını gösterir kumaş üzerine bir resimdeki at dikkatimi çekti. Bir anda kalbim vuruşlarının ahengini şaşırdı.

Orada, karşımda, tuhaf burunlu bir at vardı. Üzerinde nazlı bir gelin taşıyordu ve bana bakıyordu. Sanki sihirli at bana bir sır fısıldayacaktı. Bir rüyadaki gibi, bağırmak istedim de sanki sesim çıkmadı.

Kitabı kaptığım gibi eşyaların, sandıkların arasından Üstat Osman'a koştum, sayfayı önüne açtım.

Resme baktı.

Yüzünde bir ışıltı göremeyince sabırsızlandım. "Atın burun deliği tıpkı Eniştemin kitabı için yapılan at gibi," dedim.

Elindeki merceği atın üzerine getirdi. Burnunu neredeyse sayfaya değdirecek kadar gözlerini resme ve merceğe yaklaştırdı.

Sessizliğin uzamasına dayanamadım. "Eniştemin kitabına çizilen alın usûl ve üslubuyla çizilmiş bir at değil bu, gördüğünüz gibi," dedim. "Ama burnu aynı. Âlemi Çinlilerin gördüğü gibi görmeye

çalışmış nakkaş." Biraz sustum. "Bir düğün alayı. Sanki bir Çin resmi, ama resmedilenler Çinli değil, bizim gibiler."

Şimdi üstadın merceği resme, burnu da merceğe yapışmış gibiydi. Görebilmek için yalnız gözlerini değil, başını, boynunun adalelerini, ihtiyar sırtını, omuzlarını bütün gücüyle harekete geçirmişti. Çok uzun bir sessizlik oldu.

"Atın burun deliği kesik," dedi çok sonra nefes nefese.

Başımı onunkine yasladım. Yanak yanağa burun deliğine uzun uzun baktık. Bir anda yalnızca atın burun deliğinin kesik olduğunu değil, Üstat Osman'ın görmekte zorlandığını da hüzünle farkettim.

"Görüyorsunuz değil mi?"

"Çok az," dedi. "Resmi sen anlat."

"Bana kalırsa bu bir mahzun gelin," dedim kederle. "Burnu kesik bir kır ata binmiş, kendisine yabancı muhafızlar ve yol arkadaşlarıyla birlikte gelin gidiyor. Erkeklerin yüzü, sert ifadeleri, korkutucu kara sakalları, çatık kaşları, palabıyıkları, kalın kemikleri, yalın ince kumaştan cüppeleri, ince ayakkabıları, ayı postundan börkleri, baltaları ve kılıçları, onların Maveraünnehir'deki Akkoyunlu Türkmenlerinden olduğunu gösteriyor. Gece kandillerin ve meşalelerin ışığında da nedimesiyle yolculuk ettiğine göre önündeki yol çok da uzun olan güzel gelin, belki de mahzun bir Çinli prenses."

"Ya da gelinin güzelliğinin kusursuz olduğunu vurgulamak için nakkaş yüzüne Çinliler gibi beyaz boya sürdüğü gibi, gözlerini de Çinlilerinki gibi çekik çizdi de biz onu şimdi Çinli sanıyoruz," dedi Üstat Osman.

"Kim olursa olsun, bir bozkırın ortasında gece yarısı, sert bakışlı yabancı muhafızların eşliğinde bir yabancı memlekete, hiç görmediği bir kocaya gelin giden bu mahzun güzele acıyorum," dedim. "Onun bindiği atın kesik burun deliğinden bizim nakkaşın kim olduğunu nasıl anlayacağız?" diye sordum sonra hemen.

"Murakkanın sayfalarını çevir ve gördüklerini anlat," dedi Üstat Osman.

Az önce ben, cildi Üstat Osman'a koşarak getirirken oturağına oturduğunu gördüğüm cüce de bizimleydi şimdi ve çevirdiğim sayfalara üçümüz bakıyorduk.

Kederli gelinimizin resmedildiği tarzda resmedilmiş güzel Çinli kızlar gördük, bir bahçede toplanmış tuhaf bir ud çalıyorlardı.

Çin evleri, uzun yolculuklara çıkmış hüzünlü kervanlar, bozkır ağaçları, eski hatıralar kadar güzel bozkır manzaraları gördük Çin usulünce kıvrım kıvrım kıvrılan ağaçlar, bütün gücüyle açmış bahar çiçekleri, bu dallarda şen şakrak mutlu bülbüller gördük Horasan usûlü çadırına oturup şiirden, şaraptan ve aşktan söz eden şehzadeler, harika bahçeler, kollarının üzerinde harika bir şahin nefis atlarının üzerinde dimdik ava çıkan yakışıklı beyler gördük. Sonra sayfalar arasından sanki bir Şeytan geçti de, resimde kötülüğün, çoğu zaman, akıllılık olduğunu hissettik. Ejderhayı devasa mızrağıyla öldüren kahraman şehzadenin hareketine alaycı bir şey katmış mıydı nakkaş? Şeyhin huzurunda ondan şifa bekleyen zavallı köylülerin yoksulluğundan bir haz almış mıydı? Çiftleşirken birbirlerine kilitlenen zavallı köpeklerin hüzünlü gözlerini çizerken mi daha çok keyif alıyordu, yoksa onlara bakıp gülüşen kadınların açık ağızlarını şeytanca bir kırmızıyla renklendirirken mi? Nakkaşın şeytanlarının kendisini de gördük sonra: Heratlı eski üstatların, Şehname

nakkaşlarının da pek çok kereler çizdiği cinlere ve devlere benziyordu bu acayip yaratıklar, ama nakkaşın şakacı hüneri onları daha kötücül, daha saldırgan ve daha insan gibi kılmıştı, insan boyunda, ama eciş bücüş vücutlu, budak budak boynuzlu, kedi kuyruklu, korkunç şeytanlar görüp güldük. Kaşları gür, ablak yüzlü, koca gözlü, sivri dişli, sivri tırnaklı ve koyu renkli derileri ihtiyarlarınkiler gibi kıvrım kıvrım çıplak şeytanlar, ben sayfaları çevirdikçe, birbirleriyle dövüşüp güreşmeye, kocaman bir atı çalıp tanrılarına kurban için götürmeye, sıçrayıp oynamaya, ağaçları kesmeye, güzel sultanları lahtı-revanıyla kapıp kaçırmaya, ejderhaları yakalamaya, hazineleri soymaya başladılar. Çeşit çeşit nakkaşın kalem değdirdiği ciltte, şeytanları resmeden nakkaş Siyah Kalem'in de saçları kazınmış, üst baş perişan, demir zincirler takmış, elleri âsalı Kalenderi dervişlerini çizdiğini ben anlatınca Üstat Osman benzerlikleri tek tek tekrarlattırıp beni dikkatle dinledi.

"Daha iyi nefes alıp daha uzun koşsunlar diye atların burun deliklerini kesmek yüzlerce yıllık bir Moğol alışkanlığıdır," dedi sonra. "Atlarıyla bütün Arap, Acem ve Çin ülkesini fetheden Hülagû Han'ın orduları Bağdat'a girip bütün şehri kılıçtan geçirip yağmalayıp, bütün kitapları Dicle'ye attığı zaman, ünlü hattat ve sonra nakkaş İbni Şakir şehirden ve kıyımdan kaçmak için herkesin yaptığı gibi güneye değil, bilindiği gibi Moğol süvarilerinin geliş yönü olan kuzeye gitmişti. O zamanlar Kuran-ı Kerim yasaklıyor diye kitaplara resim yapılmaz, nakkaşlar da ciddiye alınmazdı. Mesleğimizin en büyük sırrı olan, âlemi minareden görmeyi, ufuk çizgisinin, ama gizli ama açık, sürekli varlığını ve bulutlardan böceklere her şeyi Çinlilerin gördüğü gibi kıvır kıvır canlı ve iyimser renklerle resmetmeyi borçlu olduğumuz pirimiz, üstadımız İbni Şakir'in, Moğol ordularının tâ kalbine varabilmek için çıktığı o uzun efsane yürüyüşü sırasında, kuzeye gitmek için atların burun deliklerine baktığını söylediklerini işitmiştim.

Ama kar kıyamet demeden yürüyüp bir yılda vardığı Semerkant'ta kitap nakşederken çizdiği atların, benim gördüğüm ve duyduğum kadarıyla hiçbirinin, burnu kesik değildi. Çünkü onun için rüyalardan çıkma kusursuz atlar, yetişkinliğinde karşılaştığı güçlü kuvvetli, muzaffer Moğol atları değil, kederle geride bıraktığı mutlu gençliğinin narin Arap atlarıydı. Bu yüzden Enişte'nin kitabı için nakşedilmiş atın tuhaf burnu aklıma ne Moğol atlarım ne de Moğolların Horasan'a, Semerkant'a yerleştirdiği bu alışkanlığı getirdi."

Üstat Osman bazen kitaba, bazen da bana bakarak anlatıyordu, ama bizi değil, hayalini kurduğu şeyleri görüyor gibiydi.

"Atların burun deliklerini kesmekten ve Çin resminden başka Acem ülkesine ve tâ buraya kadar Moğol orduları yüzünden gelmiş bir başka şey bu kitaptaki şeytanlar. Onların yeraltındaki karanlık güçlerin saldığı kötülük elçileri olduğunu, biz insanların hayatlarını ve değer verdiği şeyleri kapıp kaçacağını, bizleri karanlığın ve ölümün yeraltına götüreceklerini işitmişsinizdir. Bu yeraltı dünyasında her şeyin, bulutların, ağaçların, eşyanın, köpeklerin, kitapların bir ruhu vardır ve konuşur."

"Evet," dedi ihtiyar cüce. "Allah şahidimdir, içeriye kilitlendiğim bazı geceler yalnız bu saatlerin, Çin tabaklarının, zaten sürekli tınlayan billur kâselerin değil, bütün o tüfenklerin ve kılıçların, kalkanların ve kanlı miğferlerin ruhları huzursuz olup öyle bir konuşmaya başlıyorlar ki kör karanlıkta Hazine odası mahşeri bir savaş alanına dönüyor."

"Bu itikadı Horasan'dan Acem ülkesine, sonra tâ bizim İstanbulumuza resimlerini gördüğünüz Kalenderi dervişleri getirdi," dedi Üstat Osman. "Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail'i yenip Tebriz'i ve Heşt Bihişt Sarayı'nı yağmalarken, Timur'un soyundan gelen

Bediüzzaman Mirza, Şah İsmail'e ihanet etti ve beraberindeki Kalenderi dervişleriyle birlikte Osmanlı'ya katıldı. Karda kışta Tebriz'den İstanbul'a dönen Cennetmekân Yavuz Sultan Selim'in yanında, Çaldıran'da yenilgiye uğrattığı Şah İsmail'in beyaz tenli, çekik badem gözlü iki güzel karısından başka, Tebriz'in önceki sahipleri Moğollardan, ilhanlılardan, Celayirlilerden, Karakoyunlulardan kalan ve mağlup şahın ayrıca Özbeklerden, Acemlerden, Türkmenlerden, Timurlulardan yağmalayıp Tebriz'deki Heşt Bihişt Sarayı'ndaki kütüphanesinde sakladığı bütün bu kitaplar vardı. Padişahımız ve Hazinedarbaşı beni buradan çıkarana kadar o kitaplara bakacağım."

Ama bakışlarında körlerde görülen o hedef eksikliği vardı artık; sedef saplı merceği görmek için değil, alışkanlıktan elinde tutuyordu. Biraz sustuk. Üstat Osman bütün hikâyeyi acıklı bir masal gibi dinleyen cüceden cildini dikkatle tarif ettiği bir kitabı yeniden bulup getirmesini istedi. Cüce gidince üstadıma saflıkla sordum.

"O zaman Eniştemin kitabındaki at resmini kim yapmış oluyor?"

"İki atın da burun deliği kesik," dedi. "Ama ister Semerkant'ta, ister dediğim gibi Maveraünnehir'de olsun, bu at Çin usulleriyle nakşedilmiş. Enişte'nin kitabının güzel atı ise, Heratlı üstatların harika atları gibi Acem usulleriyle resmedilmiş. Benzerine bu dünyada seyrek rastlanır zarif bir at! O bir nakış atı, Moğol atı değil."

"Ama burun deliği gerçek bir Moğol atı gibi kesik," diye fısıldadım.

"Çünkü, belli ki, Moğollar çekilip, Timur'un ve oğullarının düzeni başlayınca, tâ iki yüz yıl önce Herat'ta nakşeden eski üstatlardan biri, at resmi çizerken ya görüp hatırladığı Moğol atlarından ya da bu atları burnu kesik nakşetmiş başka bir nakkaşın resminden etkilenip

burun delikleri zarafetle kesilmiş harika bir at resmi yapmış. Hangi şah için yapılan hangi kitabın hangi sayfasındaydı, kimse bilemez: Ama o kitabın ve resmin bir sarayda, kimbilir, belki şahın haremindeki gözdesi tarafından çok beğenilip, çok övülüp bir dönem efsane olduğuna eminim! Böyle olduğu için de bütün sıradan nakkaşların burnu kesik bu atı kıskana kıskana, söylene söylene taklit edip çoğalttıklarından da eminim. Böylece, o harika atla birlikte, atın burun deliği de kalıp olup o nakkaşhanede nakkaşların hafızalarına nakşedilip ezberlenmiştir. Yıllar sonra bu nakkaşlar, efendileri savaşlarda yenilip, tıpkı başka haremlere giden hüzünlü karılar gibi, kendilerine yeni şahlar, şehzadeler bulup, şehir ve memleket değiştirince, hafızalarındaki atların zarafetle kesilmiş burun deliklerini de kendileriyle birlikte götürmüşlerdir. Çoğu nakkaş hafızasının bir köşesinde yatan bu kesik burnu, başka nakkaşhanelerde, başka usûller ve başka ustalar yüzünden hiç çizmeyip sonunda unutmuştur belki. Ama bazı nakkaşlar da, katıldıkları yeni nakkaşhanelerde burnu zarafetle kesilmiş atlar çizmekle kalmamış, 'eski üstatlar böyle yapardı' diye bunu güzel çıraklarına öğretmişlerdir de. Böylece, Moğolların ve burnu kesik güçlü atlarının Acem ve Arap ülkesinden çekip gitmelerinden, yıkılıp yakılıp yağmalanmış şehirlerde yeni hayatların başlamasından asırlar sonra bile, kimi nakkaşlar, bunun bir kalıp olduğuna inanarak atların burun deliklerini kesik çizmeye devam etmişlerdir. Bazılarının fetihçi Moğol süvarilerinden de, atlarının kesik burun deliklerinden de hiç haberdar olmadan 'bu bir kalıptır' diyerek atlarım bizim nakkaşımızın çizdiği gibi çiziverdiklerinden de eminim."

"Üstadım efendim," dedim bir hayranlık duygusuyla. "Nedime usûlünüz hakikaten umduğunuz gibi sonuç verdi. Her nakkaşın bir de gizli imzası varmış."

"Her nakkaşın değil, her nakkaşhanenin," dedi gururla. "Hatta her nakkaşhanenin bile değil. Bazı mutsuz nakkaşhanelerde, tıpkı bazı mutsuz ailelerde olduğu gibi, yıllarca her kafadan bir başka ses çıkar da mutluluğun uyumdan geleceğini, uyumun da mutluluk olacağını kimse anlamaz. Kimi Çinliler gibi, kimi Türkmenler, kimi Şirazlılar, kimi Moğollar gibi nakşetmeye çalışır da yıllarca kavga eden mutsuz karı kocalar gibi bir ortak üslupları bile olmaz."

Şimdi gurur yüzüne çok belirgin bir şekilde hakim olmuş, uzun zamandır suratında gördüğüm 'kederli, acıklı ihtiyar' ifadesinin yerini bütün gücü elinde toplamak isteyen aksi bir adamın öfkeli bakışı almıştı.

"Üstadım," dedim. "Siz burada, İstanbul'da cihanın dört bir yanından her huydan, her meşrepten çeşit çeşit nakkaşı yirmi yılda öyle bir uyum içinde birleştirdiniz ki, Osmanlı'nın üslubunu yaptınız."

Az önce bütün yüreğimle duyduğum hayranlık, şimdi yüzüne söylerken niye bir ikiyüzlülüğe dönüşmüştü? Hüner ve ustalığına içtenlikle hayran olduğumuz birini, yüzüne karşı överken içten olabilmemiz için onun güçten iktidardan iyice düşüp biraz zavallı olması mı gerekir?"

"Nerede kaldı bu cüce?" dedi.

Dalkavukluk ve övgüden hoşlanan, ama hoşlanmaması gerektiğini belli belirsiz hatırlayan güç sahipleri gibi söylemişti bu sözü: Konuyu değiştirmek ister gözükmek istediği için.

"Acem efsane ve usûllerinin büyük bir üstadı olmanıza rağmen, Osmanlı'nın şanına ve gücüne layık farklı bir nakış âlemini yarattınız," diye fısıldadım. "Nakşa Osmanlı'nın kılıcının gücünü,

zaferinin iyimser renklerini, eşya ve alet merakının dikkatini ve yaşama rahatlığının serbestliğini siz getirdiniz. Üstadım, hayatımın en büyük şerefi sizinle burada efsane eski üstatların harikalarına bakıp..."

Bu minval üzere uzun bir süre fısıldadım. Hazine odasının terk edilmiş savaş meydanına benzer darmadağınık hali ve soğuk karanlığında gövdelerimizin birbirine yakınlığı benim fısıltımı bir çeşit mahremiyet ifadesine çeviriyordu.

Daha sonra yüzlerinin ifadesini hiç denetleyemeyen kimi körlerde olduğu gibi, Üstat Osman'ın gözlerinde zevk içinde kendini koyuvermiş bir ihtiyarın bakışı belirdi. Kimi zaman yürekten hissederek, kimi zaman da körlere duyduğum içten bir tiksintiyle ürpererek ihtiyar ustayı uzun uzun övdüm.

Soğuk parmaklarıyla elimi tuttu, kollarımı okşadı, yüzüme dokundu. Parmaklarından bana onun gücü ve ihtiyarlığı geçti sanki. Evde beni bekleyen Şeküre'yi düşündüm.

Önümüzde açık sayfalar, hiç kıpırdamadan biraz durduk. Benim övgülerim ve onun kendine hayranlığı ve acıması sanki bizi yormuştu da dinleniyorduk. Bir utanç vardı aramızda.

"Cüce nerede kaldı?" diye sordu yeniden.

Sinsi cücenin gizlendiği bir köşeden bizi dikizlemekte olduğundan emindim. Bakışlarımla onu arıyormuş gibi omuzlarımı sağa sola kıpırdattım, ama pür dikkat gözlerimi Üstat Osman'ın gözlerinin içine dikmiştim. Kör müydü, yoksa kendi dahil, herkesi kör olduğuna inandırmak mı istiyordu? Şiraz'ın hünersiz ve yeteneksiz bazı eski

üstatları, yaşlılıklarında kendilerine saygı duyulsun ve başarısızlıkları yüzlerine vurulmasın diye kör taklidi yaparlarmış.

"Burada ölmek istiyorum," dedi.

"Büyük üstadım, efendim," diye yaltaklandım. "Nakşa değil, kazandıracağı paraya, eski üstatlara değil, Frenk taklitçilerine değer verilen bu kötü zamanda dediğinizi öyle iyi anlıyorum ki, gözlerimde yaşlar birikiyor. Ama usta nakkaşlarınızı düşmanlarından korumak da göreviniz. Söyleyin lütfen, nedime usûlünden ne sonuç çıkardınız? O atı nakşeden nakkaş kim?"

"Zeytin."

Öyle bir söylemişti ki şaşamamıştım bile.

Biraz sustu.

"Ama Enişteni de, zavallı Zarif Efendi'yi de Zeytin'in öldürmediğinden eminim," dedi sükûnetle. "Atı Zeytin'in çizmiş olacağını eski üstatlara en çok onun bağlı olmasından, Herat efsanelerini ve usûllerini en yakından ve kalpten onun bilmesinden, ustalarının şeceresinin tâ Semerkant'a dayanmasından çıkarıyorum. Zeytin'in yıllardır nakşettiği öteki atlarda bu burun deliklerine niye rastlayamadık? diye sormayacağını biliyorum. Bazen bir ayrıntının, bir kuşun kanadının, bir yaprağın ağaca tutunuşunun, ustadan çırağa kuşaklar boyunca hafızada saklandığı halde nakkaşın ustasının huysuzluğu ve sertliği, nakkaşhanenin ve padişahın zevki ve havası yüzünden hiç ortaya çıkamadığını söylemiştim. Demek, sevgili Zeytin'in çocukluğunda doğrudan Acem üstatlarından öğrendiği ve hiç unutmadığı at da buymuş. Bu atın, budala Enişte'nin kitabı için ortaya çıkıvermesi Allah'ın bana acımasız bir oyunudur. Herat'ın eski

üstatlarını hepimiz yeterince örnek almadık mı? Tıpkı Türkmen nakkaşın güzel kadın sureti hayal edince, onu ancak Çinli olarak çizebilmesi gibi, bizler de güzel resim deyince, Heratlı eski üstatların harikalarını düşünmedik mi? Hepimiz, Heratlı eski üstatların hayranıyız. Bütün büyük nakkaşların arkasında Behzat'ın Herat'ı, Herat'ın arkasında da Moğol atlıları ve Çinliler var. Herat'ın efsanelerine o kadar bağlı Zeytin, eski usûllere kendisinden de çok, hatta körü körüne bağlı zavallı Zarif Efendi'yi neden öldürsün?"

"Kim?" dedim. "Kelebek mi?"

"Leylek!" dedi. "Bunu da kalbim söylüyor bana. Hırsını, gözü dönmüş çalışkanlığını tanıdığım için. Dinle şunu: Frenk usûllerini taklit eden senin Enişte'nin kitabında dinsizlik, zındıklık, münkirlik olduğunu, tezhipleri yapan zavallı Zarif Efendi büyük ihtimal anladı ve korktu bundan. Bir yandan o budala Erzurumlu vaizin lakırdılarına kulak kabartacak kadar hödük olduğu için -tezhip ustaları ki Allah'a ressamlardan daha yakındırlar, ne yazık ki sıkıcı ve aptal olurlar- bir yandan da senin budala Eniştenin kitabının Padişah'ın gizli ve büyük bir işi olduğunu bildiği için korkuları ve şüpheleri birbiriyle çelişti: Padişahına mı inansın, Erzurumlu vaize mi? Avucumun içi gibi tanıdığım bu zavallı evladım, içini kurt gibi kemiren bir derdini, başka zaman olsa, tabii ki gelip bana, ustasına açardı. Ama Frenk taklitçisi Eniştenin kitabı için tezhip yapmasının, bana, nakkaşhanemize ihanet demek olduğunu kuş beyniyle o bile çok iyi anladığı için, başka birini aradı ve hünerine hayran olduğu için aklına ve ahlâkına da hayran olmak gibi yanlış bir inanca kapıldığı kurnaz ve hırslı Leylek'e derdini açtı. Leylek'in bu hayranlıktan istifadeyle Zarif Efendi'yi kullandığını çok görmüşümdür. Aralarında ne tartışma olduysa oldu, Leylek ötekini öldürdü. Zarif Efendi korkularını daha önceden Erzurumilere de açtığı için, onlar da intikamla güçlerini

göstermek için arkadaşlarının ölümünden sorumlu tuttukları senin Frenk hayranı Enişteni öldürdüler. Buna çok üzüldüğümü söyleyemem. Yıllar önce Enişten, Padişahımızı kandırıp bir Venedikli ressama -Sebastiano idi adı- Padişahımızın resmini sanki bir kefere kralıymış gibi Frenk usulünce yaptırıp, sonra bu rezil resmi ele benim önüme bir örnek diye koyup, beni baka baka aynısını yapmak gibi çirkin ve haysiyet kırıcı bir şeye zorlatmıştı ve ben de kefere usulüyle yapılmış o resmi Padişahımızın korkusundan şerefsizce taklit etmiştim. Etmeseydim, belki Eniştenin ölümüne üzülür, bugün onu öldüren alçak bulunsun diye çırpınırdım. Ama benim derdim Enişten değil, nakkaşhanem. Enişten yüzünden, her birini çocuğumdan daha çok aşkla sevdiğim, yirmi beş yıl üzerlerine titreyerek yetiştirdiğim usta nakkaşlarım da bana ve bizim bütün nakış geleneklerimize ihanet ettiler ve Padişahımız artık böyle istiyor diye Frenk üstatlarım hevesle taklide başladılar. Bu şerefsizlerin hepsi işkenceyi hak ediyorlar! Bizler, nakkaş milleti, önce bize iş veren Padişahımızın değil, hünerimiz ve sanatımızın kulu olursak Cennet'i hak ederiz. Şimdi bu kitaba yalnız bakmak istiyorum."

Yenilgiden sorumlu tutulup başı vurulacak bir yorgun paşa son dileğini nasıl kederle söylerse öyle söylemişti son sözü. Cücenin önüne koyduğu kitabın sayfalarım açtı ve azarlayıcı bir sesle istediği sayfayı bulması için ona emirler vermeye başladı. Bu suçlayıcı haliyle bütün nakkaşhanenin tanıdığı ve alıştığı Başnakkaş olmuştu hemen.

Uzaklaştım ve incilerle işlenmiş yastıkların, kabzası mücevherli, namlusu paslı tüfeklerin ve dolapların arasından bir köşeye çekilip uzaktan Üstat Osman'ı seyrettim. Onu dinlerken içimi kemiren şüphe şimdi her yerimi sarmıştı: Zavallı Zarif Efendi'yi ve daha sonra Eniştemi, Padişahımızın Frenk taklidi kitabını durdurmak için onun

öldürtmüş olduğu şimdi bana o kadar makul geliyordu ki. Üstat Osman'a az önce duyduğum hayranlık yüzünden bir an kendimi suçladım. Öte yandan, şimdi kendini bütünüyle önündeki resme veren, gözleri ister kör, ister yarı kör olsun, karşısındaki resmi sanki ihtiyar yüzünün kırış kırış teniyle seyreden bu büyük üstada ister istemez derin bir saygı da duyuyordum. Nakkaşhanedeki eski usûl ve düzeni korumak, Eniştemin kitabından kurtulmak, Padişah'ın yeniden tek gözdesi olmak için yalnız üstat nakkaşlarından herhangi birini değil, beni de kolayca Bostancıbaşı'nın işkencecisine teslim edebileceği kafama iyice dank edince, beni iki günde ona bağlayan aşktan kurtulabilmek için hayal gücümü uzun uzun çalıştırdım.

Çok vakit geçmişti ve aklım karmakarışıktı. Sırf içimdeki şeytanları yatıştırmak, kararsızlık cinlerinin dikkatini dağıtmak için sandıklardan çekip çıkardığım ciltlerin resimli sayfalarına uzun bir süre gelişigüzel baktım.

Ne kadar çok kişi, erkek kadın, parmağını ağzına sokuyordu! Bir hayret ifadesi olarak son iki yüz yılda Semerkant'tan Bağdat'a bütün nakkaşhanelerde bu hareket kullanılmıştı: Düşmanlarının sıkıştırdığı kahraman Keyhüsrev, Ceyhun nehrinin akıntısını kara atı ve Allah'ın yardımıyla salimen geçerken, onu salma almayan alçak salcı ve kürekçisi parmaklarını hayretle ağızlarına sokuyor. Gümüşü yıllarla kararmış gölde yıkanan ayışığı tenli Şirin'in güzelliğini ilk gören Hüsrev'in parmağı hayretten ağzında kalıyor. Daha bir dikkatle uzun uzun baktıklarım ise, yarı açık saray kapılarında, kale kulelerinin erişilmez pencerelerinde, perdelerin arkasından gözüken güzel harem kadınların ağızlarına soktukları parmaklarıydı: İran ordusuna yenik düşüp tacını kaybeden Tejay savaş meydanından kaçarken, sarayının harem penceresinden güzeller güzeli gözdesi Espinuy kederle ve hayretle parmağını ağzına sokmuş onu seyrediyor ve

gözleriyle beni düşmana bırakma diye yalvarıyor. "Irzıma geçti" iftirası üzerine yakalanan Yusuf hücreye götürülürken penceredeki iftiracı Züleyha parmağını şaşmaktan çok şeytanlık ve şehvetle güzel ağzına sokuyor. Bir gazelden çıkma mutlu, ama hüzünlü âşıklar Cennet misali bir bahçede sevginin ve şarabın gücüyle kendilerinden geçmişken, kötü niyetli nedime, parmağı hayretten çok kıskançlıktan kırmızı ağzına girmiş, onları seyrediyor.

Bu hareket, bütün nakkaşların hem örnek defterlerine, hem de hafızalarına nakşettikleri bir kalıp olmasına rağmen, uzun parmak güzel kadının ağzına her seferinde bir başka zarafetle giriyordu.

Bu resimleri görmek ne kadar teselli olmuştu? Havanın kararmasına doğru Üstat Osman'a gittim ve şöyle dedim.

"Üstadını, efendim, ben kapı açılınca izninizle Hazine'yi terk edeceğim."

"Hayrola!" dedi. "Daha bir gece ve bir sabah vaktimiz var. Gözlerin cihanın gelmiş geçmiş en güzel resimlerine bakmaya ne kadar çabuk doydu!"

Bunu söylerken yüzünü önündeki sayfadan ayırmamıştı, ama gözbebeklerinin renginde beliren solukluk yavaş yavaş körleştiğini kanıtlıyordu.

"Atın burun deliğindeki sırrı öğrendik," dedim cesaretle.

"Ha!" dedi. "Evet! Artık gerisi Padişahımızın ve Hazinedarbaşı'nın bileceği iş. Belki de hepimizi affederler."

Onlara katil olarak Leylek'in adını mı verecekti? Bunu korkudan soramadım bile. Çünkü beni dışarı bırakmaz diye korkuyordum.

Daha da kötüsü, beni suçlayacağına da zaman zaman inanıyordum.

"Behzat'ın kendisini kör ettiği sorguç iğnesi kayboldu," dedi.

"Cüce alıp yerine götürdü herhalde," dedim. "Baktığınız bu sayfa ne kadar güzel.!"

Yüzü bir çocuk gibi ışıdı, gülümseyiverdi. "Hüsrev'in atıyla gece Şirin'in kasrının altına gelip onun aşkıyla için için yanarak bekleyişi," dedi. "Heratlı eski üstatların tarzında."

Şimdi resme görüyormuş gibi bakıyordu, ama merceği eline almamıştı bile.

"Gece karanlığında, ağaçların yapraklarının, bahar çiçekleri ve yıldızlar misali sanki kendi içlerinden aydınlanıyormuş gibi tek tek gözükmesindeki güzelliği, duvar işlem elerindeki alçakgönüllü sabrı, altın yaldızın kullanılışındaki kibarlığı, bütün resmin istifindeki narin dengeyi görüyor musun? Yakışıklı Hüsrev'in atı, bir kadın gibi ince ve zarif. Yukarısındaki penceredeki sevgilisi Şirin'in boynu bükük, ama yüzü mağrur. Sanki nakkaşın aşkıyla resmin incecik işlenmiş renklerinden, dokusundan, derisinden sızan ışıklar içinde âşıklar burada sonsuza kadar duracaklar. Görüyorsun, başları nisbeten birbirlerine dönük, ama vücutlarının yarısı da bize dönük. Çünkü içinde durdukları şeyin bir resim olduğunu, bize göründüklerini de biliyorlar. Bu yüzden, bizlerin her zaman gördüğümüz şeylere tıpatıp benzemeye çalışmıyorlar hiç. Tam tersi, Allah'ın hatıralarından çıktıklarını ima ediyorlar. Bunun için orada, o resmin içinde zaman durmuş. Resimle anlattıkları hikâye ne kadar acele de etse, onlar iyi terbiye edilmiş mahcup ve kibar genç kızlar gibi, ellerine kollarına, narin gövdelerine, hatta gözlerine aşırı hiçbir hareket yaptırmadan sonsuza kadar duracaklar. Onlarla birlikte, lacivert gecenin içinde her

şey donacak: Gökteki kuş, hem karanlığın içinde, yıldızlar arasında, sevgililerin aceleci kalpleri gibi telaşla uçuyor, hem de orada, bu eşsiz aran içinde, göğe çakılmış gibi sonsuza kadar duruyor. Gözlerinin önüne Allah'ın kadife karanlığının bir perde gibi inmekte olduğunu bilen Heratlı eski üstatlar, günler, haftalar boyu hiç kıpırdamadan böyle bir resme bakarak kör olurlarsa ruhlarının resmin o sonsuz zamanına en sonunda karışacağını çok iyi bilirlerdi."

Akşam ezam vakti Hazine'nin kapısı aynı tören ve kalabalıkla açıldığında, Üstat Osman, hâlâ önündeki sayfaya, gökte hiç kıpırdamadan duran kuşa pür dikkat bakıyordu. Ama gözbebeklerindeki solgun rengi farkedenler, tıpkı önlerindeki tabağa yanlış açıyla yaklaşan kimi körleri farkettiğimiz gibi, onun da karşısındaki harika sayfaya bir tuhaf baktığını anlarlardı.

Üstat Osman'ın daha içeride kalacağını, Cezmi Ağa'nın kapıda olduğunu öğrenen Hazine koğuşunun çavuşları üzerimi sıkı aramadıkları için, donumun içindeki sorguç iğnesine ulaşamadılar. Saray'ın avlusundan istanbul'un sokaklarına çıkınca bir aralığa girdim ve efsane Behzat'ı kör eden korkunç şeyi donumdan çıkarıp kuşağıma soktum. Koşar gibi yürüdüm sokaklarda.

Hazine odalarının soğuğu içime o kadar işlemişti ki, şehrin sokaklarına erkenden tatlı bir bahar havası inmiş gibi geldi bana. Eskihan Çarşısı Yun tek tek kapanmakta olan bakkal, berber, aktar, manav, oduncu dükkânlarının önünden geçerken yavaşlayıp kandillerin aydınlattığı sıcak dükkânların içindeki fıçılara, örtülere, havuçlara, kavanozlara dikkatle bakıyordum.

Eniştemin sokağı -bırakın "benim sokağım" demeyi, Şeküre'nin sokağı bile diyemiyordum hâlâ- iki günlük aradan sonra, daha da

yabancı ve uzak bir yer gibi gözüktü bana. Ama sağ salim Şeküreme kavuşmamın sevinci ve katil bulunmuş sayılabileceğine göre, bu gece cananımın yatağına girebileceğim mantığı, beni bütün âleme öylesine yaklaştırıyordu ki nar ağacını ve tamir edilmiş kapalı kepengi görünce derenin öte yanına seslenen bir çiftçi gibi bağırmamak için kendimi tuttum. Şeküre'yi görünce "Melun katilin kim olduğu anlaşıldı," diye söze başlamak istiyordum çünkü..

Avlu kapısını açtım. Kapının gıcırtısından mı, kuyunun kovasından su içen serçenin gamsızlığından mı, evin karanlık halinden mi bilmiyorum, ama on iki yıldır yapayalnız yaşayan bir adamın kurt sezgisiyle evde kimsenin olmadığını anladım hemen. İnsan yapayalnız kaldığını acıyla anlar da yine de bütün kapıları, dolapları, hatta tencere kapaklarım bile bir açar kapar ya. Öyle yaptım. Sandıklara bile açıp baktım.

Bütün bu sessizlik boyunca tek işittiğim şey, hızla atan kalbimin gümbürtüsüydü. Ununu elemiş, eleğini asmış bir ihtiyar gibi en uzak sandığın dibinde sakladığım kılıcımı çıkarıp kuşanınca bir an huzur buldum.

Kalemimle iş tuttuğum onca yılda bana iç huzurunu ve dengeyi (yürüyüş dengesini de) fildişinden kabzalı kılıcım vermiştir hep. Kitaplar insanın mutsuzluğuna teselli sandığımız bir derinlik katar yalnızca.

Avluya indim. Serçe gitmişti. Batan bir gemiyi terkeder gibi evi çöken karanlığın sessizliğine bırakarak çıktım.

Koş diyordu, şimdi kendine daha güvenen kalbim, git bul onları. Koştum. Yine de, kalabalık yerlerde, kestirme diye geçtiğim cami

avlularında bir eğlence buldukları için neşeyle peşime takılan köpekler iyice kalabalıklaştığında yavaşlıyordum.

XLIII : Benim Adım Ester

Akşam yemeği için mercimek çorbası kaynatıyordum ki "Kapıda biri var," dedi Nesim. "Çorbanın dibi tutmasın," deyip eline kaşığı tutuşturduktan sonra, ihtiyar elini avucuma alıp tencerenin içinde kaşığı iki kere çevirdim. Çünkü göstermezsen hiç karıştırmadan kaşığı çorbanın içinde saatlerce tutabilir.

Kapıda Kara'yı görünce acıdım ona yalnızca. Yüzünde öyle bir şey vardı ki, insan olup biteni sormaya korkuyordu.

"Sen içeri girme," dedim. "Ben şimdi üstümü değiştirip geliyorum."

Ramazan eğlencelerine, zengin sofralarına, uzun süren düğünlere çağrılı olduğum zaman giydiğim pembeli sarılı esvaplarımı giydim, bayramlık bohçamı aldım. "Çorbamı gelir içerim," dedim zavallı Nesim'e.

Bacaları fakir tencereleri gibi zar zor tüten Yahudi mahalleciğimizden Kara'yla bir sokak geçtik geçmedik

ki:

"Şeküre'nin eski kocası savaştan dönmüş," dedim.

Mahalleden çıkana kadar Kara sustu. Yüzü çöken akşamın renginde kül gibiydi.

"Neredeler?" diye sordu çok sonra.

Şeküre ile çocukların evde olmadıklarını böyle anladım. "Evlerindedirler," dedim. Bu sözün Şeküre'nin önceki evini kastettiği için Kara'nın yüreğini dağlayacağını hemen farkederek ikinci kelimeyle bir umut kapısı açtım. "Herhalde."

"Sen savaştan dönen kocayı gördün mü?" diye sordu gözümün içine bakarak.

"Ben ne onu gördüm, ne de Şeküre'nin evi terkettiğini."

"Evi terkettiklerini nereden anladın?"

"Senin suratından."

"Bana her şeyi anlat," dedi kararlılıkla.

Bu Ester'in gözü pencerede, kulağı yolda onca hülyalı kıza koca bulabilen ve onca mutsuz evin kapısını gönül rahatlığıyla çalabilen bir Ester olabilmesi için, hiçbir zaman her şeyi anlatmaması gerektiğini anlayamayacak kadar dertliydi.

"Şeküre'nin eski kocasının kardeşi Hasan," dedim. "Evinize sokulup -eviniz dediğim için gördüm sevindiğini- Şevket'e babasının savaştan dönmek üzere olduğunu, ikindi vakti eve varacağını, evde annesini, çocukları görmezse çok kederleneceğini söylemiş. Şevket, annesine haberi yetiştirmişse de, Şeküre ihtiyatlı davranmış, bir karara varamamış. İkindiye doğru Şevket evden kaçıp amcası Hasan ile dedesinin yanına sığındı."

"Sen bunları nereden öğreniyorsun?"

"Hasan'ın son iki yıldır Şeküre'yi eski evine geri getirmek için dolaplar çevirdiğini Şeküre sana söylemedi mi? Bir dönem Hasan benimle mektuplar yolladı Şeküre'ye."

"Şeküre hiç ona cevap verdi mi?"

"İstanbul'un her çeşit kadınını bilirim," dedim gururla. "Şeküre gibi evine, kocasına, namusuna bağlı olanı yoktur."

"Şimdi kocası benim ama."

Sesinde bana hep hüzün veren o erkek güvensizliği vardı. Şeküre ne tarafa geçse, öteki tarafta yıkım başlıyordu.

"Şevket'in babasını beklemek üzere eve geldiğini, annesinin çürük bir nikâhla evlendiği o yalancı kocadan, yeni babadan dolayı çok mutsuz olduğunu, geri dönmeyeceğini bir kâğıda yazıp bana verdi Hasan ki Şeküre'ye götüreyim."

"Şeküre ne yaptı?"

"Bütün gece zavallı Orhan ile yapayalnız seni bekledi."

"Hayriye?"

"Hayriye senin güzel karını bir kaşık suda boğmak için yıllardır fırsat kolluyor. Rahmetli Enişte'nin koynuna bunun için giriyordu. Şeküre'nin geceyi katil ve hayalet korkusuyla yapayalnız geçirdiğini görünce Hasan, benimle Şeküre'ye bir mektup daha gönderdi."

"Ne yazmıştı?"

"Allaha şükürler olsun ki bu zavallı Ester'in okuması yazması yoktur da öfkeli efendiler, asabi babalar, bu soruyu sorunca onlara şöyle der: Ben mektubu değil de, mektubu okuyan güzel kızımın yüzünü okuyabilirim ancak."

"Ne okudun?"

"Çaresizlik."

Uzun bir süre hiç konuşmadık. Bir küçük Rum kilisesinin damına tüneyip geceyi bekleyen baykuşu gördüm. Kıyafetime ve bohçama bakıp gülen sümüklü mahalle çocuklarını gördüm. Gece başlıyor diye servili mezarlıktan kaşına kaşına sevinçle sokağa inen uyuz köpeği gördüm.

"Yavaş ol!" diye bağırdım Kara'ya daha sonra. "Ben senin gibi çıkamıyorum bu yokuşları. Elimde bu bohça beni nereye götürüyorsun?"

"Sen beni bu Hasan'ın evine götürmeden önce, ben bohçanı açtırıp gizli sevgilileri için çiçekli mendiller, ipek kuşaklar, sim işlemeli para keseleri alacak civanmert yiğitlere götürüyorum seni."

Bu zavallı haliyle Kara'nın hâlâ şaka yapabilmesi iyi bir şeydi, ama şakasında ciddi olan yanı gördüm hemen: "Bir ordu toplayacaksan seni Hasan'ın evine hiç götürmem," dedim. "Kavga dövüşten ödüm kopar benim."

"Sen her zamanki akıllı Ester olursan, ne kavga olur ne dövüş," dedi.

Aksaray'ı geçip arkaya, Langa bostanlarına doğru giden yola girdik. Çamur yolun yukarısında, bir zamanlar gün görmüş bir

mahallede, hâlâ açık bir berber dükkânına girdi Kara. Temiz yüzlü, güzel elli bir oğlanın kandil ışığında tıraş ettiği ustayla konuştuğunu gördüm. Çok geçmedi berber, güzel çırağı ve iki adamı daha Aksaray'da bize katıldı. Ellerinde kılıçlar, baltalar vardı. Şehzadebaşı'nda bir ara sokakta kabadayılığı hiç yakıştıramadığım medreseli bir oğlan da elinde kılıç, karanlıkta bize katıldı.

"Şehir içinde güpegündüz ev mi basacaksınız?" dedim.

"Gündüz değil gece," dedi Kara şaka yapmaktan çok memnun bir edayla.

"Bir ordu adam topladım diye kendine o kadar güvenme," dedim. "Böyle silahlarla tam teçhizat bir ordu gezdiğinizi görmesin Yeniçeriler."

"Kimse görmez."

"Dün Erzurumi'nin adamları önce bir meyhaneyi, sonra da Sağırkapı'daki Cerrahi tekkesini basıp herkesi dövmüşler. Kafasına odun yiyen bir ihtiyar ölmüş. Kör karanlıkta sizi onlardan da sanabilirler."

"Rahmetli Zarif. Efendi'nin evine gitmişsin de, Allah razı olsun karısında mürekkebi dağılmış o atları görmüşsün de Şeküre'ye haber vermişsin. Zarif Efendi, bu Erzurumlu vaizin adamlarıyla çok mu düşüp kalkıyormuş."

"O evde biraz ağız aradıysam zavallı Şeküreme bir faydası olur diye düşündüğümdendi," dedim. "Zaten oraya Felemenk gemisinden yeni çıkan kumaşları göstermeye gitmiştim. Yoksa benim zavallı

Yahudi aklımın ermediği sizin şer'i ve siyasi işlerinize bulaşmaya değil."

"Ester Hanım, sen. çok akıllısın."

"Öyle olduğum için sana şunu da söyleyeyim: Bu Erzurumi vaizin adamları daha çok azacak, çok can yakacak, korkun onlardan."

Çarşıkapı'nın arkalarındaki sokağa girince kalbim korkuyla hızlandı. Kestane ve dut ağaçlarının çıplak ve ıslak dalları yarım ayın soluk ışığında parlıyordu. Cinlerin ve hortlakların üflediği bir rüzgâr, bohçamın kenar, dantellerim pırpırlandırıp, ağaçlarda ıslık çalıp kalabalık kokumuzu mahallenin pusuya yatmış bütün itlerine yetiştirdi. Onlar birer ikişer havlamaya başlayınca Kara'ya evi gösterdim. Karanlık damına, kepenklerine bir an sessizce baktık. Kara adamlarım evin çevresine, boş bostana, avlu kapısının iki yanına ve arkadaki incir ağaçlarının gerisine yerleştirdi.

"Şu aralıkta bir rezil Tatar dilenci vardır," dedim. "Kördür, ama sokağın girenini çıkanını muhtardan iyi bilir. Padişah'ın edepsiz maymunları gibi sürekli otuz bir çeker. Elinizi değdirmeden sekiz on akçe verirsiniz; her şeyi söyler."

Uzaktan Kara'nın önce para verip sonra kılıcını gırtlağına dayayıp Tatar'ı sıkıştırmasını seyrettim.. Sonra nasıl oldu bilmiyorum evi gözlüyor sandığım berber çırağı baltasının sapıyla Tatar'ı dövmeye başladı. Şimdi biter diye biraz seyrettim, ama Tatar ağlıyordu. Koştum, öldürmeden Tatar'ı aldım elinden.

"Anama sövdü," diyordu berber çırağı.

"Hasan evde yok, diyor," dedi Kara. "Bu körün elediği doğru mudur?" Bana oracıkta yazdığı bir mektubu uzattı. "Al bunu eve götür, Hasan'a, o yoksa babasına ver," dedi.

"Şeküre'ye bir şey yazmadın mı?" diye sordum mektubu alırken.

"Ona ayrı mektup yollarsam, bu evdeki erkekleri daha da kışkırtır," dedi Kara. "Ona babasının alçak katilini bulduğumu söyle."

"Doğru mu bu?"

"Sen söyle."

Hâlâ ağlayıp sızlayan Tatar'ı azarlayarak susturdum. "Senin için yaptığımı unutma," dedim ve bütün bu işleri oradan ayrılmamak için uzattığımı da anladım.

Bütün bu işe niye burnumu sokmuştum? Edirnekapı'da iki yıl evvel bir bohçacı karıyı, söz verdiği kız başka herifle evlenince kulaklarını keserek öldürmüşlerdi. Anneannem Türklerin çoğu zaman sebepsiz adam öldürdüğünü söylerdi bana. Nesimciğimin şimdi evde içmekte olduğu mercimek çorbası gözümde tüttü. Ayaklarım geri geri gitse de orada Şeküre'nin olduğunu düşünüp eve yürüdüm. Merak da kurcalıyordu içimi.

"Bohçacıı: Bayramlık elbise için Çin'den gelmiş ipeklilerim var."

Kepenklerin arasından sızan turunç rengi ışığın kıpırdandığını hissettim. Kapı açıldı. Hasan'ın kibar babası beni içeri aldı. Ev zengin evleri gibi sıcacıktı. Lambanın ışığında bir sofranın çevresinde çocuklarıyla birlikte oturan Şeküre beni görünce ayağa kalktı.

"Şeküre," dedim. "Kocan geldi."

"Hangisi?"

"Yenisi," dedim. "Silahlı adamlarıyla evi çevirdiler. Hasan ile dövüşmeye hazırlar."

"Hasan evde yok," dedi kibar kayınpeder.

"Aman isabet," dedim. "Sen al şunu oku bakalım," deyip Padişah'ın acımasız iradesini sunan mağrur elçi gibi Kara'nın mektubunu verdim.

Kibar kayınpeder mektubu okurken, "Ester," dedi Şeküre. "Gel sana mercimek çorbası vereyim, ısınırsın."

"Sevmem," dedim önce. Bu evi benimser gibi konuşmasını sevmemiştim hiç. Ama benimle yalnız kalmak istediğini anlayınca kaşığı kapıp peşinden gittim.

"Hepsinin Şevket'in yüzünden olduğunu söyle Kara'ya," diye fısıldadı. "Dün katil korkusuyla Orhan'la tek başıma bütün, gece bekledim. Orhan bütün gece titredi. Çocuklarım ayrılmış! Hangi ana çocuğundan ayrılır! Kara eve dönmeyince, Padişahımızın işkencecilerinin onu konuşturduğunu, babamın ölümünde onun payı olduğu haberlerini de getirdiler."

"Baban öldürülürken Kara senin yanında değil miydi?"

"Ester," dedi güzelim kara gözlerini kocaman açarak. "Ne olur yardım et bana."

"Buraya niye döndüğünü söyle, anlayayım da yardım edeyim."

"Niye döndüğümü biliyor muyum sanıyorsun?" dedi. Bir an ağlayacakmış gibi yaptı. "Kara, Şevketimi hırpaladı," dedi. "Hasan, çocukların asıl babalarının geri geldiğini söyleyince de ona inandım."

Ama gözlerinden yalan söylediğini anlıyordum ve o da anladığımı anlıyordu. "Hasan'a kandım!" diye fısıldadı ve bundan Hasan'ı sevdiğini anlamamı istediğini hissettim. Ama, Kara ile evlendiği için Hasan'ı daha çok düşünmeye başladığını Şeküre anlıyor muydu?

Kapı açıldı, içeriye, elinde ocaktan yeni çıkmış mis gibi bir ekmek Hayriye girdi. Beni görünce hiç sevinmeyen yüzünden, Enişte Efendi'nin ölümüyle, bu zavallı şeyin atsan atılmaz, satsan satılmaz Şeküre'ye bir bela miras kaldığını hemen gördüm. Odaya giren taze ekmekle birlikte, Şeküre çocuklara dönünce de asıl gerçeği kavradım: İster asıl babaları, ister Hasan, ister Kara olsun, Şeküre'nin arayıp da bulamadığı kendi seveceği bir koca değildi; korkudan gözleri açılmış şu çocukların seveceği bir babaydı bulması zor olan. Şeküre bütün iyi kocaların hepsini iyi niyetlerle sevmeye hazırdı.

"Aradığın şeyi yüreğinle arıyorsun," dedim hiç düşünmeden. "Oysa aklınla karar vermen gerekir."

"Kara'ya hemen şimdi çocuklarla dönerim," dedi. "Ama şartlarım var!" Biraz sustu. "Şevket'e ve Orhan'a iyi davranacak. Ben buraya sığındım diye bunun hesabım sormayacak. Ve evlilik şartlarımıza -o bilir- uyacak. Beni dün gece evde katilin, hırsızın uğursuzun ve Hasan'ın önünde yapayalnız bıraktı."

"Babanın katilim henüz bulamamış, ama sana bulduğunu söylememi istedi."

"Ona gideyim mi?"

Ben bir cevap veremeden elindeki mektubu çoktan bitirmiş olan eski kayınpeder: "Söyleyin Kara Çelebi'ye," dedi. "Ben oğlum olmadan gelinimi ona geri vermemin sorumluluğunu taşıyamam."

"Hangi,oğlun?" dedim şirretlik olsun diye, ama yumuşak sesle.

"Hasan," dedi. Efendi adam olduğu için utanmıştı. "Büyük oğlum Acem ülkesinden dönüyormuş, şahitler

var."

"Hasan nerede?" dedim. Şeküre'nin verdiği çorbadan iki kaşık aldım.

"Gümrük Eminliği'ndeki katipleri, hamalları, adamlarım toplamaya gitti," dedi yalanı hiç kıvıramayan iyi ve aptal adamların o çocuksu haliyle. "Dün Erzurumilerin yaptıklarından sonra Yeniçeriler de sokaklardalar bu gece."

"Biz hiç görmedik onları," dedim kapıya yürürken. "Son sözün bu mudur?"

Korkutmak için kayınpedere sormuştum bunu, ama asıl ona sorduğumu Şeküre bal gibi anladı. Aklı gerçekten bu kadar karışık mıydı, yoksa bir şey mi saklıyor, mesela Hasan'ın adamlarıyla dönüşünü mü bekliyordu? Aslında Şeküre'nin kararsızlığını sevdiğimi anlayarak sevindim.

"Kara'yı istemiyoruz biz," dedi Şevket cesaretle. "Sen de bir daha gelme buraya şişko."

"Ama güzel annene o sevdiği dantelli örtüleri, çiçekli, kuşlu mendilleri, senin sevdiğin gömleklik kırmızıları kim getirir o zaman?" dedim ve bohçamı odanın ortasına bıraktım. "Yine gelene kadar açar bakar, istediğinizi giyer, istediğinizi takar, istediğinizi keser, biçer, dikersiniz."

Keder duydum çıkarken: Şeküre'nin gözlerini de hiç öyle dolu dolu görmemiştim. Dışarının soğuğuna alıştım alışmadım, çamurlu yolda Kara, elinde kılıcı durdurdu beni.

"Hasan evde yok," dedim. "Belki Şeküre'nin dönüşünü kutlamak için pazardan şarap almaya gitmiştir. Belki de dedikleri gibi adamlarıyla hemen gelecektir. O zaman vuruşursunuz, çünkü delidir. Hele o kızıl kılıcını eline alırsa."

"Şeküre ne dedi?"

"Kayınpederi, yok, olmaz, gelinimi vermem, dedi, ama sen ondan değil, Şeküre'den kork. Aklı karışık karının, babasının öldürülmesinden iki gün sonra, hem katil korkusu, hem Hasan'ın tehditleri, hem de senin hiç haber vermeden yok olman üzerine, aynı evde korkularla bir ikinci gece geçiremeyeceğini anladığı için dönmüş, bana sorarsan. Babasının katlinde senin parmağın olduğunu da söylemişler ona... Ama Şeküre'nin eski kocasının geri döndüğü filan yok. Hasan'ın yalanma Şevket inanmış, babası inanmış gözüküyor... Şeküre'nin sana dönmeye niyeti var, ama şartları da var."

Kara'nın gözlerinin içine baka baka şartları saydım. Hemen gerçek bir elçiyle konuşur gibi resmi bir havayla kabul etti.

"Benim de bir şartım var," dedim. "Şimdi eve gidiyorum yeniden." Kayınpederin arkasındaki pencerenin tahtalarını gösterdim. "Biraz sonra buraya ve kapıya taarruz edersiniz. Ben bağırınca kesersiniz. Hasan gelirse, hiç çekinmeden vuruşun."

Bütün bu sözler kendisine zeval olmayacak elçinin diyeceği şeyler değildi elbette, ama bu Ester kaptırıyor işte kendini. "Bohçacı," diye seslenir seslenmez kapı bu sefer hemen açıldı. Doğrudan kayınpederin karşısına çıktım.

"Bütün mahalle de, bu yakanın kadısı da herkes Şeküre'nin çoktan boşandığını, yemden, Kuran-ı Kerim'e uygun olarak evlendiğini biliyor," dedim. "Senin çoktan ölmüş oğlun dirilip Cennetten ta Hazreti Musa'nın yanından dönüp yanınıza gelse de Şeküre'den boşanmıştır artık, para etmez. Evli kadını kaçırıp burada alıkoyuyorsunuz. Kara bunun cezasını kadıdan önce kendi adamlarıyla vereceğini söylememi istedi."

"Yanlış iş yapar," dedi kayınpeder incelikle. "Şeküre'yi biz kaçırmadık ki! Ben, hamdolsun bu çocukların dedesiyim. Hasan amcalarıdır. Şeküre kimsesiz kalınca, ne yapsın bize sığındı. İsterse hemen çocuklarıyla dönebilir. Ama unutma, burası onun çocuklarını doğurup mutlulukla büyüttüğü kendi evidir."

"Şeküre," dedim düşüncesizlikle. "Babanın evine dönmek istiyor musun?"

Mutlu ev sözü yüzünden ağlamaya başlamıştı. "Babam yok," dedi. Yoksa ben mi öyle işitmiştim? Çocukları önce eteklerine, sonra onu oturtup göğsüne sarıldılar; hepsi birbirlerine sarılıp bir top olup ağlaştılar. Bu Ester hiç aptal değildir: Ağlamakla, Şeküre'nin bir seçim yapmadan her iki tarafı da idare ettiğini çok iyi anlıyordum,

ama içtenlikle ağladığını da biliyordum. Çünkü ben de ağlamaya başlamıştım. Az sonra baktım yılan Hayriye de ağlıyor.

Evde ağlamayan tek kişi, yeşil gözlü kibar kayınpederin hakkından ise, Kara'nın ve adamlarının o anda başlayan saldırısı geldi. Pencere tahtalarına vurulmaya, kapı zorlanmaya başladı, iki kişi kapıya dayanmış, bir çeşit koçbaşıyla vurarak zorluyorlar, her vuruş evin içinde top patlamış gibi ses yapıyordu.

"Sen gün görmüş, efendi adamsın," dedim kendi gözyaşlarından da cesaretlenerek kayınpedere. "Kapıyı açıp Şeküre'nin geldiğini söyle de dursun dışardaki kudurmuş itler."

"Evine sığınmış kimsesiz bir kadını, üstelik gelinini, sen olsan sokağa atar bu itlere bırakır mısın?"

"Kendi istiyor gitmeyi," dedim. Ağlamaktan tıkanan burnumu mor mendilimle sildim.

"O zaman kapıyı açıp çıkıp gidebilir," dedi.

Şeküre'nin, çocuklarının yanına oturdum. Kapıya yüklenenlerin korkunç gürültüsü yüzünden her yeni hareket daha çok gözyaşı için bahane oluyordu: Çocuklar daha da şiddetle ağlamaya başladılar, bu da hem Şeküre'nin hem de benim gözyaşlarımı hızlandırdı. Ama ikimiz de evi yıkar gibi inen darbelerin, dışardaki tehdit bağırışlarının da hesabını yapıyor, vakit kazanmak için ağladığımızı da biliyorduk.

"Güzel Şekürem," dedim. "Kayınpederin izin veriyor, kocan Kara bütün şartlarını hemen kabul etti, seni aşkla bekliyor, bu evde işin yok artık senin. Dışarlıklarını giy, peçeni tak, bohçanı, çocuklarını al, kapıyı aç, tıpış tıpış gidelim artık evine."

Bu sözlerim çocukların gözyaşlarını hızlandırdı. Şeküre'nin de gözlerini açtırdı.

"Hasan'dan korkuyorum," dedi. "Sonra intikamı korkunç olur. Vahşidir. Buraya, ben kendim geldim çünkü."

"Bu yeni evliliğini bitirmez ki hiç," dedim. "Çaresiz kalmışsın, elbette bir yere sığınacaksın. Kocan olup biteni affetti bile, seni kabul ediyor. Hasan'ı ise, yıllarca nasıl idare ettik, yine idare ederiz." Gülümsedim ona.

"Kapıyı ben açmam ama," dedi. "O zaman kendi gönlümle dönmüş olurum."

"Canım Şekürem, ben de açamam kapıyı," dedim. "Sen de biliyorsun ki, o zaman sizin işlerinize burnumu sokmuş olurum. Benden bunun intikamını daha da acı alırlar."

Bana hak verdiğini gözlerinde gördüm. "Kimse açamaz o zaman kapıyı," dedi. "Bırakalım kırsınlar da girip alıp bizi zorla götürsünler."

Bunun Şeküre ve çocukları için en iyi çözüm olduğunu hemen anlayarak korktum. "Ama o zaman kan dökülür," dedim. "Kadı girmezse işin içine kan girer, kan davası yıllar sürer. Şerefiyle yaşamak isteyen hiç kimse kapısı kırılıp, evi basılıp, içinden kadın alınınca seyirci kalamaz."

Makul bir cevap yerine çocuklarına sarılıp var gücüyle ağlamaya başlayınca bu Şeküre'nin ne kadar sinsi ve hesapçı olduğunu bir kere daha pişmanlıkla anladım. İçimden bir ses her şeyi bırakıp gitmemi söylüyordu, ama kırılırcasına dövülen kapıya ben de sokulamazdım artık. Aslında hem kapıyı kırıp içeriye girmelerinden

korkuyordum, hem de kırmamalarından. Çünkü bana güvenen ve işleri ileri götürmekten korkan Kara'nın adamlarını her an geri çekebileceği, bunun kayınpederi cesaretlendireceği de aklıma geliyordu. Şeküre'ye iyice sokulunca yalancıktan ağladığını anladım, ama daha kötüsü, hiç taklit edilemeyecek bir şekilde titriyordu.

Kapıya yaklaşıp var gücümle bağırdım. "Durun, yeter artık!"

Dışardaki hareket de, içerdeki ağlamalar bir anda durdu.

"Orhan açsın kapıyı annesi," dedim ani bir ilhamla ve çocukla konuşur gibi tatlı bir sesle. "O evine dönmek istiyor, kimse kızmaz ona."

Daha ben sözümü bitirdim bitirmedim, Orhan annesinin gevşeyen kollarından çıkıp bu evde yıllarca yaşamış biri gibi önce sürgüyü, sonra kapı tahtasını, sonra mandalı açıp kapıdan iki adım geri çekildi. Kendi kendine açılan kapının aralığından dışarının soğuğu içeri girdi. Öyle bir sessizlik oldu ki, tâ uzaklarda tembel bir köpeğin iş olsun diye havladığını hepimiz işittik. Şeküre, annesinin kucağına dönen Orhan'ı öpünce, "Hasan amcama söyleyeceğim," dedi Şevket.

Şeküre'nin kalkıp feracesini eline aldığını, çıkınını hazırladığım görünce öyle rahatladım ki, gülmekten korktum. Oturup mercimek çorbasından iki kaşık aldım.

Kara evin kapısına hiç yaklaşmamak gibi bir akıllılık daha etti. Bir ara Şevket, sürgüyü içerden sürüp kendini rahmetli babasının odasına hapsedince de yardıma çağırmamıza rağmen, Kara eve adımını hiç atmadı, adamlarını da içeri bırakmadı. Annesinin, Hasan Amcasının kabzası yakutlu hançerini almasına izin vermesi üzerine Şevket de evden çıkmaya razı oldu.

"Hasan'dan, kırmızı kılıcından korkun," dedi kayınpeder bir yenilgi ve intikam havasından çok hakiki bir endişeyle. Torunlarını tek tek, saçlarını koklayarak öptü. Şeküre'nin kulağına da bir şeyler fısıldadı.

Evin kapısına, duvarına, ocağına aceleyle son bir kere daha baktığını görünce, burasının Şeküre'nin ilk kocasıyla hayatının en mutlu yıllarını geçirdiği yer olduğunu bir daha hatırladım. Şimdi aynı evin iki mutsuz ve yalnız erkeğin barınağı olduğunu, ölüm koktuğunu Şeküre görüyor muydu? Kalbimi kırdığı için dönüş yolunda ona sokulmadım.

İki yetim çocukla biri cariye, biri Yahudi ve biri dul üç karı, bizleri dönüş yolunda birbirimize yaklaştıran şey gecenin soğuğu ve karanlığı değil, yabancı mahallelerin ve zor geçilir sokakların darlığı ile Hasan'ın korkusu oldu. Kara'nın adamlarıyla korunan kalabalık kafilemiz, tıpkı bir hazine taşıyan kervan gibi, sapa yollardan, ara sokaklardan, kuş uçmaz kervan geçmez ücra mahallelerden yol aldı ki bekçilere, Yeniçerilere, meraklı mahalle kabadayılarına, haydutlara ve Hasan'a çatmayalım. Kimi zaman göz gözü görmez bir zifiri karanlıkta birbirimize ve duvarlara çarpa çarpa yolu bulduk. Hortlakların, cinlerin, yeraltından çıkacak şeytanların bizi karanlıkta kapıp kaçıracağını sanıp birbirimize iyice sarıldık. Ellerimizle yoklayarak hissettiğimiz duvarların, kapalı kepenklerin hemen arkasında gecenin soğuğunda horlayarak, öksürerek uyuyanlarla ahırlardaki hayvanların iniltisini işittik.

En fakir ve en fena semtler, yani göçmenlerle çeşit çeşit uğursuz milletin ahalisinin konakladığı mahalleler hariç, İstanbul'un bütün bu sokaklarını adımlamış ben Esler, arada bir dipsiz bir karanlığın içindeki dön dön bitmez sokaklarda yitip gittiğimizi sansam da, gündüzleri elimde bohçam sabırla geçtiğim kimi köşeleri yine de

tanıyabiliyordum: Terzibaşı sokağının duvarlarını, Nurullah Hoca bahçesine bitişik ahırın nedense tarçın gibi kokan keskin bok kokusunu, Canbazlar sokağındaki yangın yerlerini, Doğancılar geçidiyle, açıldığı meydandaki Kör Hacı Çeşmesi'ni tamdım da Şeküre'nin rahmetli babasının evine değil, çıkaramadığım bir başka yöne doğru gittiğimizi anladım.

Öfkeye kapıldı mı ne yapacağı hiç belli olmayan Hasan'dan -ve o iblis katilden- ailesini saklamak isteyen Kara'nın sığınacak bir başka yer bulduğunu anladım hemen. O yeri öğrenebilseydim size şimdi, Hasan'a da ertesi sabah söylerdim. Kötülüğümden değil, Şeküre'nin Hasan'ın ilgisini yeniden isteyeceğinden emindim de ondan. Ama, akıllı Kara haklı olarak bana hiç güvenmiyordu artık.

Esir Pazarı'nın arkasında karanlık bir sokaktaydık ki, sokağın ucundan bağırışlar, çağırışlar, haykırmalar geldi. Bir itiş kakış işittik, baltalar, kılıçlar, odunlar birbirlerine girip dövüş başladığı zaman duyulan o benzersiz şakırtıyı ve can yanınca çıkan çığlıkları korkuyla tanıdım.

Kara kendi büyük kılıcını güvendiği bir adamına verdi, Şevket'in elindeki hançeri zorla alıp onu ağlattı ve Şeküre, Hayriye ve çocukları, berber çırağı ve öteki iki adamla uzaklaştırdı. Medreseli oğlanın beni kestirmeden evime götüreceğini söyledi; beni onlarla bırakmadı. Bir rastlantı mıydı bu, yoksa saklanacakları yeri benden kurnazca gizlemek için miydi?

Geçmek zorunda kaldığımız dar sokağın ucunda kahvehane olduğunu anladığını bir dükkân vardı. Kılıç dövüşü belki de başlamadan bitmişti. Bağıra çağıra içeri girip çıkan bir kalabalık -önce yağmalıyorlar sandım-kahvehaneyi tahrip ediyordu. Fincanları cezveleri, bardakları, sehpaları biz meraklılar meşalelerin ışığında

seyredip ibret alalım diye önce dikkatle dışarı çıkarıyorlar, sonra hepimizin gözünün önünde kırıyorlardı. Bu işi durdurmaya çalışan birini biraz dövdüler, ama kurtulabildi sonra o. Başta, dertlerinin dedikleri gibi yalnızca kahveyle ilgili olduğunu sandım. Kahvenin zararlarını, nasıl gözü, mideyi bozduğunu, beyni bulandırıp adamı imandan çıkardığını, nasıl bir Frenk zehiri olduğunu, güzel kadın kılığına giren Şeytan ona sunduğu halde Hazreti Muhammed'in nasıl kahveyi geri çevirdiğini anlatıyorlardı. Sanki terbiyevi bir gece eğlencesiydi ve eve döndüğümde "Çok içme şu zıkkımı" diye Nesim'i azarlarım diye düşünüyordum.

Civarda pek çok bekâr odası ve ucuz han olduğu için işsiz güçsüz, kayıtsız kuyutsuz şehre kaçak girmiş it kopuk takımından bir kalabalığın kısa sürede seyir için birikmesi bu kahve düşmanlarını cesaretlendirdi. O zaman onların, meşhur vaiz Erzurumlu Nusret Hoca'nın adamları olduğunu anladım. İstanbul'daki şarap ve fuhuş yuvalarını, kahvehaneleri temizleyip, Hazreti Muhammed'in yolundan çıkanları, tekke ayini diye musikiyle raks edip göbek atanları cezalandıracaklarmış. Din düşmanlarına, Şeytan ile işbirliği yapanlara, puta tapanlara, zındıklara ve resmedenlere sövdüler. Bu kahvenin duvarlarına resim asılıp dine ve Erzurumi Hoca'ya dil uzatılıp, edepsizlikler edilen kahve olduğunu o zaman hatırladım.

Yüzü gözü kanlar içinde bir kahveci çırağı çıktı içeriden, yere yıkılacak sandım, ama o gömleğinin yeniyle alnındaki, yanaklarındaki kanı sildi, aramıza karıştı ve bizimle birlikte baskını seyretmeye başladı. Kalabalık korkarak hafifçe gerilemişti. Kara'nın kalabalık içinde birisini gördüğünü, bir an kararsız kaldığını far-kettim. Yeniçerilerin ya da eli sopalı bir başka kalabalığın gelmekte olduğunu Erzurumilerin toparlanmalarından anladım. Meşaleler söndü, kalabalık karıştı.

Kara beni kolumdan tutup medreseli oğlanın peşine taktı. "Ara sokaklardan gidersiniz," dedi. "Seni evine götürür." Medreseli oğlan da bir an önce sıvışmak istiyordu, koşar gibi uzaklaştık. Aklım Kara'daydı, ama hareketin dışında kalırsa bu Ester size hikâyenin devamını anlatamaz ki.

XLIV : Ben, Kadın

Meddah efendi, sen her şeyin taklidini yapabilirsin, ama kadın olamazsın! diyorlarmış. Bunun tam tersini iddia ediyorum. Evet, şehir şehir gezip gece yarılarına kadar düğünlerde, eğlencelerde, kahvehanelerde sesimiz kısılana kadar her şeyi taklit edip hikâye anlattığımız için evlenmek hiç nasip olmadı. Ama bu kadın milletini tanımayız anlamına hiç gelmez.

Çok iyi tanırım kadınları; hatta dört tanesiyle şahsen karşılaşmış, yüzlerini görmüş, konuşmuşumdur. Bunlar:

1. Rahmetli annem.

2. Sevgili teyzem.

3. Beni hep döven ağabeyimin karısı ki, beni görünce "çık odadan," demiştir. (Ona âşık oldum ilk.)

4. Gezilerim sırasında Konya'da bir açık pencerede bir an gördüğüm kadın. Onunla hiç konuşmamama rağmen yıllarca ve hâlâ ona şehevi duygular besledim. Belki de şimdi ölmüştür.

Yüzü açık bir kadını görmek, onunla konuşmak, onun insan hallerine tanık olmak biz erkeklerde hem şehevi, hem de derin manevi acılara yol açtığı için, dinimizin emrettiği gibi kadınları,

özellikle güzel olanları nikahlanmadan hiç görmemek en iyisidir. Şehevi hisleri mecburen tatmin için kadınları aratmaz güzel oğlanların dostluğunu aramak tek çaredir ve sonunda bu da tatlı bir alışkanlık olur. Frenk şehirlerinde kadınların yalnız yüzlerini değil, en çekici yanları olan pırıl pırıl saçlarını, sonra boyunlarını, kollarını, güzel gerdanlarını, hatta anlatılanlar doğruysa güzel bacaklarının bir kısmını ortada bırakacak bir şekilde dolaşmaları, erkeklerin de bu yüzden önlerinin sürekli kalkık olup utançla acılar sızılar içinde, zar zor yürümeleri, cemaati elbette felce uğratmıştır. Frenk gâvurunun Osmanlı karşısında her gün yeni bir kale kaybetmesinin sebebi budur.

Güzel kadınlardan uzak yaşamanın ruhumun mutluluğu ve huzuru için en doğru yol olduğunu böylece, daha ilk gençliğimde anladıktan sonra, kadınları daha çok merak ettim. Daha o sırada annem ve teyzemden başka kadın da görmediğim için merakım esrarlı bir nitelik alır, sanki kafam karıncalanır ve onların nasıl hissettiğini ancak onların yaptıklarını yaparak, yediklerini yiyerek, sözlerini tekrar, hallerini taklit edip kıyafetlerini giyerek hissedebileceğimi anlardım. Böylece bir cuma günü annem, babam, ağabeyim, teyzem, hepsi dedemin Fahreng kıyısındaki gül bahçesine gittiklerinde, ben çok hastayım, dedim ve evde kaldım.

"Gel, bak kırda köpekleri, ağaçları, atları görür taklit eder, bizi güldürürsün. Evde tek başına ne yapacaksın?" dedi rahmetli annem.

"Senin elbiselerini giyip kadın olacağım anneciğim," diyemezdim. "Karnım ağrıyor," dedim.

"Nanemollalık etme," dedi babam. "Gel, güreşiriz."

Şimdi siz nakkaş ve hattat kardeşlerime, onlar gidince, rahmetli annemin ve teyzemin iç çamaşırlarını ve elbiselerini tek tek giyerken neler hissettiğimi, kadın olmanın o gün anladığım sırlarını anlatacağım. Önce hemen şunu söyleyebilirim: Pek çok kereler kitaplarda okuduğumuzun, vaizlerden dinlediğimizin tersine, insan kadın olunca aslında kendini Şeytan gibi hissetmiyor.

Tam tersi: Rahmetli annemin gül işlemeli yün donunu giyince içime tatlı bir iyilik yayıldı, kendimi onun gibi hassas hissettim. Teyzemin giymeye kıyamadığı fıstık yeşili ipek gömleğini çıplak tenime değince içimde bütün çocuklara, hatta kendime karşı bir sevgi yükseldi. Bütün âleme yemek pişirip herkesi emzirmek istiyordum. Göğüslerim olsaydı nasıl hissederdim, böylece, biraz anladıktan sonra, asıl merak ettiğim şey, büyük memeli bir kadın olmak nasıl bir his anlayayım diye göğsüme pek çok şey -çoraplar, peşkirler- sıkıştırdım ve o kocaman çıkıntıyı görünce evet, peki, Şeytan gibi mağrur hissettim kendimi. Erkeklerin, gölgesini bile görseler onların peşinden koşacağını, ağızlarına almak için yalvararak çırpınacaklarını hemen anladığım için kendimi çok güçlü hissettim, ama ben güçlü olmak isliyor muydum? Aklım karışmıştı: Hem güçlü olmak istiyordum, hem de bana acısınlar istiyordum; hem hiç tanımadığım zengin, kuvvetli ve akıllı bir erkek beni delice sevsin istiyordum, hem de ondan korkuyordum. Annemin çeyiz sandığının dibindeki yaprak nakışlı çarşafların yanındaki misk kokulu yün çorapların içine sakladığı burmalı altın bilezikleri takıp, hamam dönüşü yanaklarını daha da kızartmak için yüzüne sürdüğü allığı sürüp, teyzemin çam yeşili feracesini giyip, aynı renk ince peçeyi saçlarımı toplayıp takıp, sedef çerçeveli aynada kendimi seyredince ürperdim. Onlara hiç dokunmadığım halde gözlerim kirpiklerim şimdi kadın gözü ve kirpiği olmuşlardı. Yalnız gözlerim ve yanaklarım gözüküyordu ama, ben çok güzel bir kadındım ve bu beni çok mutlu

etti. Bunu benden de önce farkeden erkekliğim kalkmıştı. Bu beni mutsuz etti.

Güzel gözümden kopan bir damla yaşın akışını elimde tuttuğum aynada seyrettim ve o an acıyla içimden bir şiir geldi, hiç unutmadım onu. Çünkü aynı anda yüce Allah'ın verdiği bir ilham ile o şiiri makam ile bir şarkı gibi oynayarak söyleyip derdimi unutmaya çalıştım:

Diyor ki kararsız kalbim, Doğu'dayken Batı'da,

Batı'dayken Doğu'da olmak istiyorum.

Erkeksem kadın, kadınsam erkek olmak istiyorum,

diyor öteki yerlerim.

Ne zormuş insan olmak, daha da çetini insan gibi

bir hayat.

Hem önümle, hem arkamla, hem Doğu'yla hem

Batı'yla keyif almak istiyorum.

İçimden gelen şarkıyı söylediğimi Erzurumi kardeşlerimiz sakın işitmesinler, çok kızarlar diyecektim. Niye korkuyorum ki? Belki de kızmazlar, çünkü bakın dedikodu olsun diye söylemiyorum, ama o meşhur vaiz Husret bile değil Efendi Hazretleri var ya, evli olmasına evliymiş ama, o da tıpkı siz hassas nakkaşlar gibi güzel oğlanları biz kadınlardan daha çok seviyormuş, bana anlatanların yalancısıyım. Ama ben kendisini zaten kötü bulduğum için aldırmıyorum buna, çok yaşlı. Dişleri dökülmüş ve ona yaklaşan güzel oğlanların dediği gibi ağzı da çok pis kokuyormuş afedersiniz, ayının kıçı gibi.

Peki. Çenemi kapıyorum ve asıl derdime dönüyorum: Çok güzel olduğumu anlar anlamaz artık çamaşır, bulaşık yıkamak, cariyeler gibi sokağa çıkmak hiç istemedim. Fakirlik, gözyaşları ve mutsuzluk, aynaya bakıp bakıp hayal kırıklığına uğrayıp ağlamak ve hüzün, çirkin kadınların işidir. Beni el üstünde tutacak bir koca bulmam lazım, ama hangisi o?

Böylece rahmetli babamın olur olmaz bahanelerle eve çağırdığı paşa çocuklarını, beyzadeleri duvardaki delikten dikizlemeye başladım. Durumum bütün nakkaşların âşık olduğu iki çocuklu, küçük ağızlı o malum güzel kadınınkine benzesin istiyordum. İyisi mi size zavallı Şeküre'nin hikâyesini anlatayım. Ama durun söz vermiştim, çarşamba akşamı şunu anlatacağım diye:

ŞEYTAN'IN KADIN'A ANLATTIRDIĞI AŞK HİKÂYESİ

Çok basittir aslında. İstanbul'umuzun biraz yoksulca mahallelerinden Kemerüstü'nde olmuştur. Mahallenin önde gelenlerinden Çelebi Ahmet, Vasıf Paşa'nın kâtipliğini yapar, kendi halinde, evli, iki çocuklu, efendi biridir. Bir gün açık pencereden kara saçlı, kara gözlü, upuzun boylu, sim tenli incecik Boşnak güzelini görür ve vurulur ona. Oysa kadın evlidir, Çelebi'de gönlü hiç yoktur, yakışıklı kocasını sever. Böylece zavallı Çelebi derdini kimseye açamaz, aşktan iğne ipliğe döner, Rum'dan şarap alıp içer, ama sonunda aşkını da mahalleden saklayamaz olur. Kendileri de aşk hikâyelerine bayıldıkları ve Çelebi'yi çok sevip saydıkları için aşkına da önce saygı duyarlar, bir iki şakasını edip görmemezlikten gelirler. Ama çaresiz acısına hiç hakim olamayan Çelebi, her akşam sarhoş olup sim tenli güzelin kocasıyla mutluluk içinde yaşadığı evin kapışma oturup çocuk gibi uzun uzun ağlamaya başlayınca hepsi korkarlar. Her akşam acılar içindeki âşık ağladıkça ne dövüp

atabilirler onu, ne de teselli edebilirler. Çelebi de, çelebice kimseye laf dokundurup sataşmadan, için için ağlamaktadır. Yavaş yavaş onun çaresiz kederi mahalleye siner, herkesin kederi ve mutsuzluğu olur; keyiflerini kaçırır, hiç durmadan hüzünle akan meydandaki çeşme gibi, o da bir keder kaynağı olur. Önce keder lafı, sonra uğursuzluk sözü, sonra da bereketsizlik fikri mahalleye böylece yayılır, benimsenir. Kimi başka yere taşınır, kiminin işi kötü gider, kiminin de hevesi kaçtığı için sanatını beceremez olur. Mahalle boşaldıktan sonra bir gün âşık Çelebi de karısını, çocuklarını alıp başka yere taşınınca, sim tenli güzel ile kocası yapayalnız kalırlar. Sebebi oldukları felaket aşklarını soğutmuş, aralarını açmıştır. Ömürlerinin sonuna kadar birlikte yaşar, ama hiç mi hiç mutlu olamazlar.

Aşkın ve kadınların ne kadar tehlikeli olduğunu anlattığı için bu hikâyeyi çok severim diyecektim ki, ayol unuttum, bende akıl mı kaldı, ben şimdi kadın olduğuma göre başka bir şey diyecektim. Peki, şöyle bir şey:

Ah, aşk ne güzel!

Ama kapıdan giren o yabancılar kim?

XLV : Bana Kelebek Derler

Kalabalığı görünce anladım ki Erzurumiler bizim şakacı nakkaşları öldürüyorlar.

Kara da, baskını seyreden kalabalığın içindeydi. Elinde bir hançer, yanında birtakım tuhaf adamlar, namlı Bohçacı Ester ve eli bohçalı başka karılar gördüm. Kahveden çıkanların acımasız bir dayaktan geçirilip kahvenin gaddarca dağıtıldığını seyrettikten sonra kaçmak geldi içimden. Daha sonra başka bir kalabalık, galiba Yeniçeriler, yetişiyordu, Erzurumiler meşalelerini söndürüp kaçtılar.

Kahvehanenin karanlık kapısında kimse yoktu, kimse de bakmıyordu. İçeri girdim: Her yer kırık doluydu; fincan, tabak, bardak, çanak ve cam kırıklarına basarak yürüdüm. Duvarda yüksek bir çiviye asılı bir kandil bütün bu gürültü sırasında sönmemişti, ama kahvenin silme kırıkla kaplı yerini, yıkılıp parçalanmış sehpaları, peykeden geri kalan tahta parçalarını değil, tavandaki is lekelerini aydınlatıyordu.

Minderleri üst üste koyup, uzanıp, kandili aldım. Işığında yerde yatan gövdeleri farkettim. Yüzünün kanlar içinde olduğunu görünce bakamıyor, ötekine sokuluyordum. İkinci gövde inliyordu; lambamı görünce çocuk gibi bir ses çıktı ağzından, geri çekildim.

Biri daha girmişti içeri. Önce çekindim ama Kara olduğunu hissettim. Yerde yatan üçüncü gövdeye birlikte sokulduk. Yüzüne lambayı yaklaştırınca ikimiz de aklımızın bir köşesiyle zaten çoktan bildiğimiz şeyi gördük: Meddahı öldürmüşlerdi.

Boyalarla kadına benzetilmiş yüzünde kan izi yoktu, ama çenesi, gözü, kırmızıya boyalı ağzı ezilmiş, morluklar içindeki boynu sıkılmıştı. Elleri iki yandan arkaya doğru uzanmıştı. Biri kadın kıyafeti içindeki ihtiyarın iki elini arkadan tutarken öbürlerinin suratına yumruklar atarak dövdüklerini, sonra boğduklarını çıkarmak zor değildi. "Vaiz Hoca Efendi Hazretleri'ne uzanan dilini kesin şunun" deyip bu işi yapmaya girişmişler miydi?

"Lambanı şuraya getirsene," dedi Kara. Ocağın civarında, dökülmüş kahvelerin çamuru içindeki kırık kahve değirmenlerine, eleklere, terazi ve fincan parçalarına elimdeki lambanın ışığı vurdu. Meddahın her akşam resimlerini astığı köşede, Kara, lambanın ışığında ölen adamın iş aletlerini, kuşağını, peşkirini, saklayan sopasını arıyordu. Aklında resimler olduğunu söyledi, yüzüme elimden aldığı kandilin ışığını tutarak: Evet, tabii, iki tanesini de, arkadaşlık havası içinde ben resmetmiştim. Rahmetlinin cascavlak kazıttığı kafasına taktığı Acem işi takkesini bulabildik bir tek.

Daracık bir geçitten ulaşılan arka kapıdan kimseye rastlamadan gecenin karanlığına çıktık. Baskında içerdeki kalabalık ve nakkaşlar bu kapıdan çıkıp kaçmış olmalıydı, ama devrilmiş saksılar, yuvarlanmış kahve çuvalları burada bir dövüşme olduğunu da gösteriyordu.

Kahvehanenin basılması, üstat meddahın acımasızca öldürülmesi, gecenin korkutucu karanlığı Kara ile bizi birbirimize yakınlaştırdı. Aramızdaki sessizlik de bundandır sanıyordum. İki sokak geçtik,

Kara elindeki kandili taşımam için bana verdi, sonra hançerini çekip gırtlağıma dayadı.

"Senin evine gideceğiz," dedi. "Aramak istiyorum orayı, içim rahat etsin diye."

"Zaten aradılar," dedim ve sustum.

Bir küçümseme geçmişti içimden, bir öfke değil. Hakkımda çıkarılan rezil dedikodulara inanması Kara'nın da sıradan kıskançlardan biri olduğunu göstermiyor muydu? Hançerini de kendine çok güvenemeden tutuyordu.

Evim, kahvenin arka kapısından çıkıp yürüdüğümüz sokağın tam aksi istikamettedir. Bu yüzden, kalabalıkla karşılaşmamak için mahalleler arasında sokaklarda bir sağa bir sola dönerek, ıslak ve yalnız ağaçların kederli kokusuyla kokan boş bahçelerden geçerek geniş bir yay çizdik. Çevresinde döndüğümüz kahvehanenin oradan gelen gürültü hiç kesilmedi. Sokaklarda da Erzurumilerin ve onların peşinden Yeniçerilerin, mahalle bekçilerinin, gençlerin koşuştuklarını işitiyorduk. Yolun yarısını geçip bir yere gelmiştik ki:

"İki gündür Üstat Osman ile Hazine odasında eski üstatların harikalarına bakıyorduk," dedi Kara.

Uzun bir süre sustum. Çok sonra: "Bir yaştan sonra, Behzat ile aynı rahleye otursa da nakkaş," diye neredeyse bağırdım, "gördükleri yalnızca gözünü şenlendirir, ruhuna huzur ve heyecan verir, ama hünerini zenginleştirmez. Çünkü nakış gözle değil, elle yapılır ve el, değil Üstat Osman'ın yaşında, benim yaşımda bile çok zor öğrenir artık."

Beni beklemekte olduğuna emin olduğum güzel kanın benim tek başıma olmadığımı anlasın da Kara ile karşılaşmasın diye bağırarak konuşuyordum, eli hançerli, kendini beğenmiş bu zavallı budalayı ciddiye aldığım için değil.

Avlu kapısından geçerken evin içinde kıpırdayan lambanın ışığını görür gibi olmuştum, ama şimdi şükür içerde her yer karanlıktı. Bütün vaktimi ve günlerimi Allah'ın hatıralarını arayıp nakşederek, gözüm yorulunca da dünyalar güzeli cananımla sevişerek geçirdiğim cennet evime, eli hançerli bir hayvanın zoruyla girmek mahremiyetime öyle acımasız bir tecavüz gibi geldi ki, Kara'dan intikam almaya yemin ettim.

Kâğıtlarıma, bitirmekte olduğum bir sayfaya -borç zincirlerinden kurtulmak için yalvardıkları Padişah'tan ihsan alan mahkûmlar- boyalarıma, rahlelerime, bıçaklanma, maktalarıma, fırçalanma, yazı tahtamın civarında her şeye, yine kâğıtlara, mührelerime, kalemtıraşlarıma, kalem ve kâğıt kutularının arasına ve yer dolabına, sandıklara, minderlerin altına, kâğıt makaslarımdan birine, yumuşacık kırmızı minderin ve sonra halının altına ve yine dönüp dolaşarak aynı yerlere elindeki kandili yaklaştırıp yaklaştırıp baktı. Hançerini çektiği zaman dediği gibi, evimi değil, nakşettiğim odayı arıyordu. Saklamak istediğim şeyi, karımın bizi şimdi dikizlemekte olduğu odaya saklayamaz mıydım sanki?

"Eniştemin hazırlattığı kitabın bir son resmi varmış," dedi. "Onu öldüren o resmi çalmış "

"Diğerlerinden farklıydı," dedim hemen. Bir köşesine de bana bir ağaç resmi yaptırmıştı rahmetli Enişten. Arkada bir yere... Ortada ve önde birisinin resmi olacaktı; herhalde Padişahımızın şemaili. Çok büyük olan yeri hazırdı, ama çizilmemişti. Frenklerin yaptığı gibi, bu

resimde arkadaki cisimler küçüldüğü için ağacı küçük çizmemi istemişti. Resim ilerledikçe sanki bir resme değil de pencereden dünyaya bakıyormuşuz izlenimi veriyordu. Frenklerin perspektif usulünce yapılan bir resmin, cetvelleriyle tezhibinin pencerenin çerçevesi yerini tuttuğunu o zaman anladım.

"Çerçeveyi ve tezhibi Zarif Efendi yapıyordu."

"Bunu soruyorsan, onu öldürmediğimi söylemiştim."

"Öldürse de öldürdüğünü söylemez insan," dedi aceleyle ve kahve basıldığında orada ne yaptığımı sordu.

Kandili oturduğum minderin az ötesine, kâğıtlarımın, nakşettiğim sayfaların araşma yüzümü aydınlatacak bir şekilde yerleştirmişti. Kendi ise, odanın içinde, karanlıkta bir gölge gibi dört dönüyordu.

Size söylediğim şeyleri, aslında kahveye pek az gittiğimi, oradan tesadüfen geçmekte olduğumu söylemekten başka, duvara asılan resimlerden ikisini yaptığımı, ama kahvede olup bitenlerden aslında hoşlanmadığımı da söyledim. "Çünkü," dedim, "nakış, gücünü nakkaşın hünerinden, nakış aşkından ve Allah'a kavuşma isteğinden değil de hayatın kötülüklerim küçültme ve cezalandırma isteğinden alırsa, sonunda kendi kendini küçültmüş ve cezalandırmış olur. Küçülttüğü ister Erzurumlu vaiz olsun, ister Şeytan'ın ta kendisi. Üstelik o kahvehane Erzurumilerle uğraşmasaydı bu gece belki de basılmazdı."

"Yine de ama gidiyordun oraya," dedi alçak.

"Gidiyordum, çünkü orada eğleniyordum da." Ne kadar dürüstçe konuştuğumu anlıyor muydu? "Biz Âdemoğulları, vicdanımız ve

aklımızla bir şeyin çirkin ve yanlış olduğunu bilmemize rağmen o şeyden çok zevk de alabiliriz," diye ekledim. "O ucuz resimlerden, taklitlerden, aruzsuz, kafiyesiz kabaca söylenmiş Şeytan, para, köpek hikâyelerinden zevk aldığım için hem utanıyordum da."

"O zaman niye gidiyordun o imansızlar kahvehanesine?"

"Peki," dedim içimden gelen bir sese uyarak, "bazen benim de içimi kurt gibi kemiren bir şüphe var, onu söyleyeyim: Benim, nakkaşhanenin üstatları içinde en hünerbazı ve en yeteneklisinin olduğum yalnız Üstat Osman tarafından değil, Padişahımız tarafından da açıkça görüldüğünden beri, öteki nakkaşların kıskançlıklarından öyle korkmaya başladım ki, beni bir kaşık suda boğmasınlar diye onların gittiği yerlere biraz olsun gidiyor, onlarla düşüp kalkıyor, onlara benzemeye çalışıyorum. Anlıyor musun? Benim Erzurumi olduğumu söylemeye başladıklarından beri de, bu söylentiye kimse inanmasın diye gidiyorum o sefil imansızlar kahvehanesine."

"Üstat Osman pek çok şeyi senin hüner ve yeteneğinden özür dilemek için yaptığını söyledi."

"Başka ne söyledi benim hakkımda?"

"Nakış uğruna hayattan vazgeçtiğine inansınlar diye pirinç üzerine, tırnak üzerine küçük, saçma sapan resimler nakşettiğini. Allah'ın verdiği hünerinden utandığın için hep bir hoşa gitme gayreti içinde olduğunu söyledi."

"Üstat Osman, Behzat'ın mertebesindedir," dedim içtenlikle. "Başka?"

"Kusurlarını da çekinmeden söyledi," dedi alçak.

"Kusurlarımı söyle."

"Hünerine rağmen nakış aşkı için değil, göze girmek için nakşettiğini söyledi. Nakşederken seni en sevindiren şey, resme bakanların alacağı zevki hayal etmekmiş. Oysa nakşetmenin kendi zevki için nakşedebilmeliymişsin."

Hayatını nakşa değil, kâtiplik, mektupçuluk ve dalkavukluk etmeye adayacak tıynette bir adama, Üstat Osman'ın benim hakkımda düşündüğü şeyleri bu kadar pervasızca açıvermesi yüreğimi yaraladı. Daha da söyledi Kara:

"Eski büyük üstatların bütün hayatlarını vererek elde ettikleri üslup ve usûllerinden, yeni bir şahın gücüne, yeni bir şehzadenin keyfine ya da başka bir zamanın zevklerine boyun eğmek için asla vazgeçmediklerini, bu yüzden usûl ve üsluplarını değiştirmeye zorlanmamak için kendilerini kahramanca kör ettiklerini söyledi. Oysa, Padişahımız böyle istiyor bahanesiyle sizler, benim Eniştemin kitabının sayfaları için Frenk üstatlarını hevesle, şerefsizce taklit etmişsiniz."

"Büyük Üstat Başnakkaş Osman kötü bir şey kastetmemiştir," dedim. "Ihlamur kaynatayım misafirime."

Yan odaya geçtim. Cananım, üzerinde bohçacı Ester karıdan aldığı ipeği Çin'den gecelik, üzerime atılıp, "Ihlamur kaynatayım misafirime!" diye beni taklit etti ve elini kamışıma attı.

Serdiği yatağımıza en yakın yer dolabının dibinde, gül yaprağı kokulu çarşaflar arasındaki kabzası akik taşlı kılıcı aldım, kınından

çekip çıkardım. Kenarı o kadar keskindir ki bu kılıcın üzerine ipek mendil atsan ikiye keser, altın varak bıraksan, kestiği parçalar cetvelle çekilmiş gibi düzgün çıkar.

Kılıcımı saklayarak nakış odama geri döndüm. Kara Efendi beni sorgulamaktan o kadar memnundu ki elinde hançeri kırmızı minderin etrafında hâlâ dönüyordu. Yarısı nakşedilmiş bir sayfa koydum mindere. "Şuna bak," dedim. Merakla çöktü, anlamaya çalıştı.

Arkasına geçtim, kılıcımı çektim, bir hamlede üzerine yüklenip yıktım onu. Hançeri düştü. Saçlarından tutup başını yere bastırırken kılıcımı alttan gırtlağına dayadım. Ağır gövdemle yüzükoyun uzattığım Kara'nın narin vücudunu eziyor, çenem ve elimle başım kılıcın keskin ucuna değecek kadar bastırıyordum. Bir elim kirli saçlarıyla doluydu, diğer elim kılıcı gırtlağının narin tenine dayamıştı. Akıllılık edip hiç kıpırdamadı, çünkü kanını hemen akıtabilirdim. Kıvır kıvır saçlarına, başka zaman olsa küstahça şaplak vurmak isteyeceğim davetkâr ensesine, çirkin kulaklarına bu kadar yakın olmak sinirimi daha da bozmuştu. "Seni şuracıkta öldürmemek için kendimi zor tutuyorum," diye sır verir gibi fısıldadım kulağına.

Uslu çocuklar gibi hiç sesini çıkarmadan beni dinlemesi hoşuma gitti: "Efsaneyi Şehname'den bilirsin," diye fısıldadım. "Babaları Feridun Şah yanlış bir iş yapar ve ülkesini üçe bölerken en kötü ülkeleri iki büyük oğluna, en iyisi İran'ı da küçük İreç'e bırakır, intikama kararlı Tur, kıskandığı küçük kardeşi İreç'i aldatır ve gırtlağını kesmeden önce saçlarım tıpkı benim şimdi yaptığım gibi tutar ve tıpkı benim şimdi yaptığım gibi bütün vücuduyla abanır kardeşinin üzerine. Gövdemin ağırlığım üzerinde hissediyor musun?"

Cevap vermedi, ama kurbanlık koyun gibi bakan gözlerinden dinlediğini anlamıştım ve ilham da gelmişti bir kere: "Yalnız resimde

değil, kılıcı gırtlağa dayayıp kafayı titizce kesmede de Acem üslup ve usûlüne sadığım ben. Bu çok sevilen meclisin bir başka çeşidini de Şah Siyavuş'un ölümünü anlatan resimlerde görmüşümdür."

Sessizce beni dinleyen Kara'ya, Siyavuş'un kardeşlerinin intikamına kendini nasıl hazırladığını, nasıl bütün sarayını, malını mülkünü yakıp, karısıyla helalleşip, atma binip ordusuyla sefere çıktığım, savaşı nasıl kaybettiğini, cesetlerle kaplı savaş meydanının tozu toprağı içinde, nasıl saçlarından yerlerde sürüklenip, şimdi kendisinin yattığı gibi yüzükoyun yatırılıp, sonunda boynuna bir hançerin dayandığım ve efsane şah bu durumdayken dostları ve düşmanlarının aralarında nasıl, öldürsek mi, affetsek mi tartışmasına girdiğini ve yüzü toprağa bastırılmış yenik şahın bütün bu tartışmayı dinleyişini uzun uzun anlattım ve sordum kurbanıma. "Sever misin o resmi?" dedim. "Yere uzanmış Siyavuş'un benim gibi arkadan yaklaşıp üzerine abanıp gırtlağına kılıcı dayayan Geruy tarafından saçları böyle kavranarak gırtlağı kesilir. Az sonra akacak kırmızı kanı önce çorak toprakta kara bir duman çıkaracak, sonra orada bir çiçek açacaktır."

Biraz sustum ve uzaklarda, sokak aralarında çığlıklar atarak koşan Erzurumileri dinledik. Dışardaki felaket ve dehşet, yerde üst üste yatan bizi daha da birbirimize yaklaştırdı hemen.

"Ama bütün o resimlerde," dedim Kara'nın avucumun içindeki saçlarını daha da sıkarak, "hem vücutları bizim gibi birbirine geçmiş, hem de birbirinden nefret eden iki kişiyi zarafetle çizmenin güçlükleri hissedilir. Sanki o sihirli ve şahane baş kesme anından önceki ihanet, kıskançlık ve savaşların kargaşası o resimlere biraz fazlaca sinmiştir. Kazvin'in en büyük üstatları bile üst üste iki erkeği çizerken

zorlanır; her şeyi birbirine karıştırır. Oysa bak, biz seninle daha derli toplu, daha zarifiz."

"Kılıç kesiyor," diye inledi.

"Konuştuğun için teşekkür ederim canım, ama kesmiyor. Dikkat ediyorum, duruşumuzdaki bu güzelliği bozacak hiçbir şey yapmam. Eski büyük üstatlar, bütün o aşk, ölüm ve savaş meclislerinde, birbirlerine giren gövdeleri sanki tek bir gövde gibi çizdikleri zaman bizlerin gözlerinden yaş getirebilmişlerdir ancak. Bak: Başım ensene sanki senin gövdenin bir parçasıymış gibi sokulmuş. Saçlarının ve ensenin kokusunu duyuyorum. Bacaklarım, bacaklarının her iki yanında öyle bir uyumla uzanmış ki, gören bizi dört bacaklı zarif bir hayvan sanabilir. Sırtının ve kıçının üzerinde ağırlığımın dengesini duyuyor musun?" Bir sessizlik oldu, ama kılıcı bastırmadım, çünkü kanatabilirdi. "Konuşmazsan bu kulağını ısırırım," dedim o kulağına fısıldayarak.

Gözlerinden konuşmaya hazır olduğunu görünce aynı soruyu bir daha sordum: "Üzerinde ağırlığımın dengesini hissediyor musun?"

"Evet."

"Güzel mi?" dedim. "Biz güzel miyiz?" diye sordum. "Biz eski üstatların harikalarında birbirlerini zarafetle öldüren efsane kahramanlar kadar güzel miyiz?"

"Bilmiyorum," dedi Kara. "Bizi aynada göremiyorum."

İçeri odadan bizi dikizleyen karımın az ötemizde yerde duran, kahvehanenin kandili ışığında bizi nasıl gördüğünü hayalimde

canlandırınca heyecanla Kara'nın kulağını gerçekten ısırmaktan korktum.

"Evime ve mahremiyetime hançerinle girip beni sorguya çeken Kara Efendi," dedim. "Şimdi benim gücümü hissediyor musun üstünde?"

"Haklı olduğunu da hissediyorum."

"Şimdi yine sor istediğin soruyu."

"Bana Üstat Osman'ın seni nasıl okşadığım anlat."

"Çıraklığımda, ben şimdiki halimden çok daha ince, narin, güzelken, şimdi benim senin üzerine çıktığım gibi üzerime çıkardı. Kollarımı okşardı, bazen canımı da yakardı ama, onun bilgisine, hünerine ve gücüne hayran olduğum için bunlar benim hoşuma giderdi ve bir kötülük düşünmezdim, çünkü onu severdim. Üstat Osman'ı sevmek, benim için nakşetmeyi, renkleri, kâğıdı, kalemi resmin güzelliğini, resmedilen her şeyi ve böylece âlemi ve Allah'ı sevmeye açılan bir yoldu. Üstat Osman benim için babadan ötedir."

"Çok döver miydi?" diye sordu.

"Bir babanın dövmesi gerektiği gibi yerinde ve adalet duygusuyla dövdüğü gibi, bir ustanın dövmesi gerektiği gibi, canımı yakarak, cezalandırarak öğretmek için de döverdi. Bugün tırnaklanma vurduğu cetvellerin acısı ve korkusu yüzünden pek çok şeyi daha iyi ve daha hızla öğrendiğimin farkındayım. Çıraklığımda perçemimden yakalayıp kafamı duvara duvara vurmasın diye, boyayı taşırmaz, altın suyunu harcamaz, atın ayağındaki kıvrımı kafama nakşeder, cetvelkeşin hatasını örter, fırçalarımı vaktinde temizler ve bütün

dikkatimi ve ruhumu sayfaya vermeyi öğrenirdim. Hünerimi ve ustalığımı yediğim dayaklara borçlu olduğum için, şimdi çıraklarımı gönül rahatlığıyla dövüyorum. Hatta haksızlıkla atılmış bir dayağın bile, eğer çırağın gururunu kırmıyorsa, en sonunda çocuğa yararlı olacağını biliyorum."

"Ama yine de güzel yüzlü, tatlı bakışlı, melek huylu bir çırağı döverken, kendi keyfin için arada bir ipin ucunu kaçırdığında büyük Üstat Osman'ın da sana aynı şeyi yapmış olduğunu anlıyorsun değil mi?"

"Bazen mermer mühreyle kulağımın arkasına öyle vururdu ki günlerce kulağım vınlar, beni serseme çevirirdi. Bazen öyle bir tokat atardı ki haftalarca yanağım gözlerimden yaş getirerek yanardı. Bunları hatırlıyorum, ama üstadımı seviyorum da."

"Hayır," dedi Kara. "Ona kızardın. İçinde derinden derine biriken öfkenin intikamını Eniştemin Frenk taklidi kitabı için nakşederek alıyordunuz."

"Nakkaşları hiç tanımıyorsun sen. Tam tersi doğrudur. Çocukluğunda ondan yediği dayaklar nakkaşı ustasına ölümüne kadar derin bir aşkla bağlar."

"Ireç'in, Siyavuş'un gırtlaklarının, şimdi senin bana yaptığın gibi arkadan kılıç dayanarak zalimce ve haince kesilmesi, kardeş kıskançlığı yüzündendir. Kardeşlerin kıskançlığını ise Şehname'de hep adaletsiz baba hazırlar... "

"Doğru."

"Sizleri birbirinize düşüren adaletsiz babanız, şimdi de sizlere ihanete hazırlanıyor," dedi küstahça. "Ahh, yapma, kesiyor," diye inledi. Acıyla biraz daha bağırdı. "Gırtlağımı kesip kanımı kurbanlık koyun gibi akıtman bir anlık iş, evet," dedi. "Ama şu anlatacaklarımı dinlemeden bunu yaparsan -zaten yapabileceğine inanmıyorum ya, ahh, yeter- aklın yıllarca şimdi sana söyleyeceğim şeyde kalacak. Kılıcı az gevşet." Gevşettim. "Çocukluğunuzdan beri her adımınızı, her soluk alışınızı izleyerek, Allah vergisi yeteneğinizin kendi dikkatiyle bir bahar çiçeği gibi açıp hünere dönüşmesini mutlulukla izleyen Üstat Osman, şimdi sizinle birlikte bütün hayatım verdiği nakkaşhanesini ve üslubunu korumak için sizlere sırt çeviriyor."

"Üslup denen şey nasıl bir çirkinliktir anla diye, Zarif Efendi'yi gömdüğümüz gün sana üç mesel anlatmıştım."

"Onlar nakkaşın üslubu hakkındaydı," dedi Kara dikkatle. "Üstat Osman'ın telaşı ise nakkaşhanenin üslubunu korumak."

Zarif Efendi'yi ve Eniştesini öldüren alçağın bulunmasını Padişah'ın nasıl önemsediğini, bu amaçla onlara Enderun Hazinesi'nin kapısını bile açtığını, Üstat Osman'ın bu fırsatı, Eniştesinin kitabını baltalamak ve kendisine ihanet ederek Frenk üstatlarının taklitçiliğine başlayanları cezalandırmak için kullanacağını uzun uzun anlattı. Burnu kesik atı, üslubu yüzünden Zeytin'den şüphelendiğini, ama Başnakkaş olarak suçluluğundan emin olduğu Leylek'i cellatlara teslim edeceğini de söyledi. Kılıcın baskısı altında doğruyu söylediğini hissediyor, hikâyesine kendini bir çocuk gibi verdiği için onu öpmek istiyordum. İşittiklerimden hiç korkmadım: Leylek'in aradan çıkması, Üstat Osman'ın ölümünden sonra -Allah geçinden versin- benim başnakkaş olmam anlamına geliyordu çünkü.

Beni huzursuz eden şey, bütün bu anlattıklarının gerçekleşebileceği değil, gerçekleşmeme ihtimaliydi. Hikâyenin sözleri arasında hissettiğim boşluk, Üstat Osman'ın yalnız Leylek'i değil beni de harcayabileceği anlamına da geliyordu. İnanılmaz ihtimali düşünmek yalnız ödümü koparmıyordu, birden babasız kalmış gibi beni bir yersizlik yurtsuzluk dehşetine sürüklüyordu. Bunu aklıma her getirişimde içimden Kara'nın gırtlağına kılıcımı daldırmak geldiği için kendimi tuttum ve şu konuyu ne Kara ile ne de kendimle tartışmaya kalkışmadım hiç: Enişte'nin kitabı için Frenk üstatlarından ilhamla birkaç saçma resim yapmak bizleri niye hain durumuna düşürsün? Zarif Efendi'nin ölümünün arkasında Leylek ile Zeytin'in bana karşı bir kumpası olduğunu bir daha düşündüm ve kılıcı Kara'nın gırtlağından çektim.

"Birlikte Zeytin'e gidelim ve evini alt üst edip arayalım," dedim. "Eğer son resim ondaysa, artık kimden korkmamız gerektiğini anlarız hiç olmazsa. Değilse onu da kuvvet olarak alıp Leylek'in evini basarız."

Bana güvenmesini, onun hançerinin ikimize yeteceğini söyledim. Bir bardak ıhlamur bile veremediğim için özür diledim Kara'dan. Kahvehanenin lambasını yerden alırken, üzerine yıktığım mindere bir an birlikte manidar bakışlarla baktık. Elimde lamba ona yaklaştım ve gırtlağının üzerindeki belli belirsiz kesiğin dostluğumuzun nişanesi olacağını söyledim. Bir parça kanı da akmıştı Kara'nın.

Sokaklarda Erzurumilerin ve onları kovalayanların gürültüsü hâlâ vardı, ama kimse ilgilenmedi bizimle. Zeytin'in evine çabuk vardık. Avlu kapısını vurduk, evin kapısını vurduk ve pencere kepenklerini de sabırsızlıkla vurduk: Kimse yoktu, o kadar gürültü çıkarmıştık ki

içeride uyumadığından emindik. İkimizin de düşündüğü şeyi Kara söyledi: İçeri girelim mi?

Kara'nın hançerinin küt kenarıyla zorlayarak kapı kilidinin demirini yordum, sonra kapı aralığına hançeri sokup yüklenip kanırtarak kilidi kırdık. İçeriden yıllarla birikmiş nem, kir ve yalnızlık kokusu geldi. Lambanın ışığında dağınık bir yatak gördük, minderlerin üzerine düşüncesizce atılmış kuşaklar, yelekler, iki sarık, mintanlar, Nakşibendi Nimetullah Efendi'nin Farsça-Türkçe sözlüğü, kavukluk, çuha kumaş ve dikiş için iğne iplik, elma kabuklarıyla dolu bakır sahan, pek çok minder, kadife bir yatak örtüsü, boyalarını, fırçalarını ve nakkaşın bütün nakış malzemesini gördük. Piştahtası üzerindeki yazı kâğıtlarının, dikkatlice kesilmiş tabaka tabaka Hint kâğıdının ve nakşedilmiş sayfaların arasına tam girecektim ki kendimi tuttum.

Hem Kara benden daha hevesli olduğu için, hem de bir üstat nakkaşın kendinden daha az hüner sahibi bir başka nakkaşın malzemesini karıştırmasının hiç uğur getirmeyeceğini bildiğim için. Zeytin sanıldığı gibi yetenekli değildir; isteklidir sadece. Hüner eksikliğini, eski üstatlara olan hayranlığıyla kapatmaya çalışır. Oysa eski efsaneler nakkaşın yalnızca hayalini alevlendirir; nakşı yapan eldir.

Kara çamaşır sepetlerinin dibine varıncaya kadar, bütün sandıkları, kutu içlerini didik didik ararken, ben hiçbir şeye elimi sürmeden, Zeytin'in Bursa işi havlularına, abanoz tarağına, kirli hamam peşkirine, gülsuyu şişelerine, Hint basmasından gülünç bir peştemala, hırkalarına, yırtmaçlı, ağır ve kirli feraceye, çarpık çurpuk bir bakır tepsiye, aldığı paraya göre ucuz ve bakımsız eşyasına ve pis halılarına göz atıyordum. Zeytin ya çok pintiydi, parasını saklıyordu, ya da bir yere savuruyordu...

"Tam bir katilin evi," dedim sonra bir ilhamla. "Bir namaz seccadesi bile yok." Ama bu değildi aklımdaki. Düşündüm. "Mutlu olmayı bilmeyen birinin eşyaları..." dedim. Ama aklımın bir yönüyle mutsuzluğun, Şeytanla yakınlığın nakşa yarayacağını da kederle seziyordum.

"İnsan nasıl mutlu olacağım bilmesine rağmen, mutlu olamayabilir," dedi Kara.

Bir sandığın dibinden çıkardığı kaba Semerkand kâğıda yapılıp arkası kalın kâğıtlarla kalınlaştırılmış bir dizi resmi önüme koydu. Tâ Horasan'dan yeraltından çıkıp gelmiş sevimli bir Şeytan gördük, bir ağaç, bir güzel kadın, bir köpek ve benim çizdiğim ölümün resmini gördük: Öldürülen meddahın her akşam rezil bir hikâye anlatırken duvara astığı resimlerdi bunlar. Kara'nın sorması üzerine yaptığım ölüm resmini gösterdim.

"Eniştemin kitabında da aynı resimler var," dedi.

"Her akşam duvara asılacak resmi nakkaşlara çizdirmenin daha akıllıca olduğunu meddah da kahvecide anlamıştı. Biz nakkaşlara kaba kâğıda alelacele bir resim çizdirir, hikâyesini, nakkaş şakalarını biraz bize sorar, biraz da kendi uydurup hemen söyleyiverirdi."

"Niye Eniştemin kitabı için çizdiğin bu ölüm resmini ona da çizdin?"

"Meddahın istediği gibi kendi başına bir resimdi. Ama Enişte'nin kitabına çizer gibi, uğraşarak değil çok çabuk ve elimin istediği gibi çiziverdim. Ötekiler de böylece, belki de alay olsun diye, o gizli kitap için nakşettiklerini daha kaba ve basitini meddah için çizdiler."

"Atı kim çizmişti?" diye sordu. "Burun deliği kesik."

Lambayı yaklaştırıp atı hayranlıkla seyrettik. Eniştesinin kitabı için yapılmış ata benziyordu, ama daha hızlı, daha özensiz ve daha ucuz bir zevk için çizilmişti. Sanki birisi nakkaşa daha az para verip, acele ettirmekle kalmamış, onu daha kaba ve galiba tam da bu sebepten, daha çok yaşayan bir at çizmeye zorlamıştı onu.

"Bu atı kimin çizdiğini en iyi Leylek bilir," dedim. "O kendini beğenmiş budala, nakkaş dedikodusu işitmeden yaşayamadığı için her akşam kahveye gider. Bu atı Leylek'in çizdiğine eminim."

XLVI : Bana Leylek Derler

Kelebek ile Kara gece yarısı geldiler, resimleri tek tek yere dizdiler ve hangi resmi kimin çizdiğini söylememi istediler. Çocukluğumuzda 'kavuk kimin' oynardık; ona benziyordu: Kâğıtlara hocanın, sipahinin, kadının, cellatın, defterdarla kâtibin külahları, kavukları çizilir, sırtı çevrili başka kağıttaki görülmeyen adlarla birleştirilmesi istenir.

Köpeği kendimin çizdiğini söyledim. Hikâyesini hepimiz alçakça öldürülen meddaha anlatmıştık. Üzerinde lambanın ışığı dalgalanan Ölüm'ü, hançerini gırtlağıma dayayan sevimli Kelebek çizmiştir, diye açıkladım. Şeytan'ı, Zeytin'in büyük bir hevesle çizdiğini de hatırlıyordum; hikâyesini belki de rahmetli kendi söyleyivermiştir. Ağaca ben başladım, kahveye giren bütün nakkaşlar çizmiştir yapraklarını. Hikâyesini de biz anlattık. Kırmızı da öyledir: Bir kâğıda kırmızı damlamış; pinti meddah bundan levha olur mu diyordu. Daha da damlattık kırmızıyı, sonra bütün nakkaşlar yalnızca resmin bir köşesine kırmızı renkli bir şey çizmekle kalmadılar, çizdiklerinin hikâyesini anlattılar ki meddahımız bizim için söylesin. Bu güzelim atı, aferin ona, Zeytin çizdi, kederli Kadın'ı da Kelebek diye hatırladım. O anda Kelebek hançeri böğrümden çekti de Kara'ya güzel kadını kendisinin çizdiğini, evet şimdi hatırladığını söyledi. Pazar yerindeki parayı hepimiz, iki Abdalı da tabii soyunda Kalenderi abdalı olan Zeytin çizmiştir. Bunların mezhebi dilenciliğe ve güzel oğlanları becermeye dayanır ki şeyhleri Evhad-üd Dini Kirmani iki

yüz elli yıl önce bu işin kitabını yazıp Allah'ın cemalini güzel yüzlülerde gördüğünü şiirle söylemiştir.

Üstat nakkaş kardeşlerim, çok afedersiniz evimizin bu dağınık hali için, hazırlıksız yakalandık, size ne amberli kahve verebildik, ne de tatlı turunç çıkarabildik, çünkü karı içeri odada uyuyor. Diyordum ki, hevesle açıp da dibine kadar aradıkları sepetlerde sandık diplerindeki çuha kumaşların, uçkur bezlerinin, Hint ipeğinden ve tülbentten yazlık kemerlerin, Acem basmalarının ve dolamaların arasında ve halıların, minderlerin altında ve çeşit çeşit kitap için hazırladığım nakışlı sayfaların ve ciltli kitapların sayfalarının içinde aradıklarını bulamadıkları zaman paldır küldür yan odaya girmesinler de elimi kana bulamak zorunda kalmayayım.

Yine de ama, onlardan çok korkuyormuşum gibi davranmaktan bir haz aldığımı itiraf ederim: Nakkaşın hüneri, hem şimdiki anın güzelliğine pür dikkat kesilip her şeyi bütün ayrıntılarıyla ciddiye almaya, hem de kendini fazlasıyla ciddiye alan bu âlemle araya, bir adım geri çekilip bir aynaya bakar gibi bir şakanın mesafe ve marifetini koymaya dayanır.

Böylece, sormaları üzerine, evet Erzurumilerin baskını sırasında çoğu akşam olduğu gibi kahvehanede bir kalabalık olduğunu, içerde benimle, Zeytin, cetvelkeş Nasır, hattat Cemal genç iki kalfa nakkaş, şu an onlarla düşüp kalkan genç hattatlar ve güzeller güzeli çırak Rahmi, başka bazı güzel şakirtler, şair, sarhoş, esrarkeş ve abdal takımından altı yedi kişi ve kahveciyi tavladıkları için bu mutlu ve nükteci kalabalığa katılmayı başarmış diğerleriyle birlikte kırk kişi olduğunu söyledim. Baskın başlayınca bir telaş olduğunu, kahvecinin topladığı edepsizliğe meraklı kuru kalabalığın bir suçluluk telaşı içinde ön ve arka kapılardan kaçmaya başlaması üzerine kimsenin

aklına, kahveyi ve kadın kıyafeti içindeki zavallı ihtiyar meddahı mertçe savunmanın gelmediğini anlattım. Bundan keder duyuyor muydum? Evet! Bütün hayatımı içtenlikle nakşa adamış olan ben Musavvir Mustafa, namı diğer Leylek, her akşam nakkaş kardeşlerimle bir yerde oturup sohbet, şaka ve istihza etmeyi ve güzel sözler, şiirler, kinayeli laflar söylemeyi gerekli bulurum, diye açıkladım kıskançlıktan çok çekmiş gözü yaşlı tombul oğlan havalarına bürünmüş kuş beyinli Kelebek'in gözlerinin içine bakarak. Gözleri hâlâ çocuk gibi güzel olan kelebeğiniz, çıraklığında çok da duygulu, enfes tenli bir güzeldi.

Böylece, yine sormaları üzerine, şehir, mahalle gezip iş tutan rahmetli ihtiyar meddahın, nakkaşların devam ettiği kahvede dil-bazlık etmeye başladığının ikinci günü, bir nakkaşın, belki de kahve sarhoşluğuyla latife diye duvara bir resim asıverdiğini, bunu farkeden çenebaz meddahın buna karşılık latife olarak sanki kendisi resimde gösterilen köpek imiş gibi laf ebeliğine başladığını, bu çok hoşa gidince de her akşam üstat nakkaşlarca çizilen resimler ve meddahın kulağına fısıldanan şakalarla işe devam edildiğini anlattım. Erzurumi vaiz hakkındaki iğnelemeler, hocanın öfkesinden korkan nakkaşları hem keyiflendirdiği, hem de kahveye pek çok yeni müşteri çektiği için Edirneli kahvehaneci tarafından da teşvik ediliyordu.

Meddahın her gece arkasına astığı önümüzdeki bu resimleri, Zeytin kardeşimizin boş evine baskın verdiklerinde bulduklarını söyleyip, bana yorumumu sordular. Yoruma gerek olmadığım, kahvecinin de Zeytin gibi bir Kalenderi abdalı, dilenci, hırsız, yaban bir alçak olduğunu söyledim. Hoca Efendi'nin sözlerinden ve özellikle cuma vaazlarında kaşlarını çatıp anlattıklarından ödü kopan saf Zarif Efendi, bunları Erzurumilere şikâyete kalkışmıştır, diye açıkladım. Ya da büyük ihtimal, yapmayın etmeyin, diye uyarmaya kalkınca,

kahveciyle aynı meşrepten Zeytin'in, zavallı müzehhibi acımasızca katlettiğini söyledim. Buna öfkelenen Erzurumiler de, belki Zarif Efendi, Enişte'nin kitabını da onlara anlattığı için, belki onu sorumlu tuttukları için Enişte Efendi'yi katletmişler, bugün de -bir ikinci intikam- kahveyi basmışlardı.

Her kapağı açmanın, her taşı kaldırmanın keyfiyle eşyalarımı didik didik eden tombul Kelebek ile ciddi Kara (bir hayalet gibiydi o) bütün bu anlattıklarıma ne kadar kendilerini veriyorlardı? Nakışlı ceviz sandıkta çizmelerim, zırhlarım ve sefer teçhizatım ile karşılaşınca, Kelebek'in çocuksu yüzünde bir kıskançlık gördüm ve herkesin çok iyi bildiği şeyi yeniden gururla ilan ettim: Orduyla sefere çıkıp, topların atışına, düşman kalelerinin kulelerine, kâfir askerinin kıyafetinin renklerine, dere boylarında cesetlerin uzanışına ve kellelerin yığılışına, zırhlar içindeki süvarilerin dizilip saldırıya geçişine dikkatle bakıp zafernamelerde gördüklerini resmeden ilk Müslüman nakkaşım ben!

Kelebek, zırhımı nasıl takıp, giydiğimi göstermemi isteyince, hiç çekinmeden kara tavşan kürküyle kaplı mintanımı, gömleğimi çakşırımı, donumu çıkardım. Ocağın ışığında beni seyretmelerinden hoşlanarak zırh içine giydiğim uzun ve temiz donumu, soğuklarda zırh altına giyilen kırmızı çuhadan kalın gömleği, yün çoraplarımı, sarı deriden çizmeleri ve üzerine şermuzeyi giyelim. Mahfazasından çıkarıp göğsüme zırhımı zevkle geçirdim, iç oğlanına emreder gibi sırtımı dönüp zırhın bağlarını Kelebek'e sıkı sıkıya bağlattım ve omuzluklarımı da emir verir gibi taktırdım. Kolluklarımı geçirir, eldivenlerimi giyer, deve tüyünden kılıç kemerini takar ve en sonunda merasimlerde giydiğim sırmalı tolgamı takarken, bundan sonra savaş meclislerinin eskisi gibi resmedilmeyeceğim, gururla söyledim. Artık, karşılıklı düzgün dizilmiş iki ordunun süvarilerini aynı kalıbı bir tersine

bir yüzüne çevirip resmetmek olmaz, dedim. Bundan sonra Âli Osman'ın nakkaşhanelerinde savaş meclisleri, benim gördüğüm ve resmettiğim gibi orduların, atların, zırhların ve kanlı ölülerin birbirlerine karışmasıyla çizilecek!

"Nakkaş kendi gördüğünü değil, Allah'ın gördüğünü resmeder," dedi Kelebek, kıskançlıkla.

"Evet, ama," dedim, "yüce Allah da bizim gördüğümüzü görüyor zaten."

"Allah bizim gördüğümüzü de görüyor elbette, ama bizim gibi görmüyor gördüğü şeyi," dedi Kelebek beni azarlar gibi. "Bizim şaşkınlıkla karmakarışık gördüğümüz bir savaşı, o bütün yakınlığıyla karşılıklı düzgün dizilmiş iki ordu olarak görür."

Cevabım vardı elbet: "Allah'a inanalım ve onun bize gösterdiğini resmedelim yalnızca, göstermediğini değil," demek isterdim, ama sustum. Kelebek beni, Frenk taklitçiliğiyle suçlayacak ya da hançerinin yanıyla zırhımı denemek bahanesiyle tolgama ve sırtıma acımasızca vuruyor diye susmamıştım ama. Kendimi tutup bu güzel gözlü budalayı ve Kara'yı kazanırsam ancak, Zeytin'in kumpasından kurtulacağımızı hesaplıyordum.

Burada bulamayacaklarını anlar anlamaz aradıklarının ne olduğunu söylediler. Rezil katilin çaldığı bir resim varmış... Bunun için evimin zaten arandığını, bundan böyle akıllı katilin o resmi hiç erişilmez bir yere saklayacağını (Zeytin vardı aklımda) söyledim, ama ne kadar dikkat ettiler? Burnu kesik resmedilmiş atı, Padişahımızın Üstat Osman'a verdiği üç günün bitmek üzere olduğunu, Kara uzun uzun anlattı. Burun deliği kesik atların işaret ettiği şeyde ben ısrar edince, Kara, Üstat Osman'ın bir ipucu olarak

bu atları Zeytin'e bağladığını, ama hırslarımdan emin olduğu benden en çok şüphelendiğini gözlerimin içine baka baka söyledi.

İlk bakışta buraya benim katil olduğuma inanmaya ve bunu kanıtlamaya gelmişlerdi, ama bana kalırsa tam bu değildi geliş nedenleri. Yalnızlıktan ve çaresizlikten de kapımı çalmışlardı. Kapıyı açtığımda Kelebek'in bana doğru tuttuğu hançer titriyordu. Hem, kim olduğunu bir türlü çıkaramadıkları alçak katil, eski bir dostun gülümseyişiyle kendilerini karanlık bir köşede sıkıştırıp gırtlaklarını kesiverecek diye ödleri kopuyordu, hem Üstat Osman'ın, Padişahımız ve Hazinedarbaşı ile anlaşıp kendilerini işkenceciye teslim edivereceği uykularım kaçırıyordu, hem de dışardaki Erzurumi kalabalığı maneviyatlarını bozuyordu. Bu telaş içinde benim dost olmamı isterlerdi. Ama Üstat Osman, onlara bunun tam tersini söylemişti. Şimdi, en içlerinden diledikleri gibi, bunun tam tersinin doğru olduğunu onlara incelikle göstermeliydim.

Büyük üstadın yanıldığını, bunadığım söylemek Kelebek'i hemen karşıma almak demek olacaktı. Çünkü elindeki hançer ile zırhımı dövmekte olan kelebek kirpikli güzel nakkaşın buğulu gözlerinde, gözdesi olduğu büyük üstada duyduğu aşkın solgun alevlerini hâlâ görür gibi oluyordum. Gençlik yıllarımda, bu ikisinin, ustayla çırağın yakınlığı, diğer nakkaşlar arasında aşırı kıskançlıkla iğnelenirdi, ama bunlar aldırmaz, herkesin önünde göz göze uzun uzun bakışırlar, herkesin önünde koklaşırlar, sonra Üstat Osman kalemi en kıvrak, renk fırçası en sağlam olanın Kelebek olduğunu acımasızca ilan ederdi. Çoğu zaman doğru olan bu yargı, kıskanç nakkaşlar arasında kalemler, fırçalar, hokkalar ve kalem kutularının edepsiz kinayeler, şeytanca telmihler ve açık saçık istiareler için kullanıldığı bitip tükenmez kelime oyunlarına yol açardı. Bu yüzden, bugün Üstat Osman'ın kendinden sonra nakkaşhanenin başına Kelebek'i

geçirmek istediğini sezen tek ben değilim. Başkalarına benim kavgacılığım, geçimsizliğim ve dik.. başlılığımdan söz ederken aslında büyük üstadın kafasında bu olduğunu uzun zamandır anlıyordum. Benim Zeytin'den ve Kelebek'ten çok daha fazla Frenk usûllerine yatkın olduğumu, "eski üstatlar asla böyle nakşetmezdi," deyip Padişahımızın yeni isteklerine sırt çevirmeyeceğini de haklı olarak düşünüyordu.

Bu noktada Kara ile sıkı bir işbirliği yapabileceğimi biliyorum: Yeni ve heyecanlı damadımız, rahmetli Eniştesinin kitabını bitirmeyi yalnızca güzel Şeküre'nin kalbini fethetmek ve babasının yerini tutabileceğim göstermek için değil, kısa yoldan Padişahımızın gözüne girmek için de çok istiyor olmalıydı çünkü.

Böylece, hiç beklemedikleri bir yerden yakaladım işin ucunu: Enişte'nin kitabının eşi benzeri görülmez bir mutlu mucize olduğunu söyleyerek konuyu açtım. Bu harika, Padişahımızın buyurdukları ve rahmetli Enişte Efendi'nin istediği gibi bitirildiğinde, bütün dünya Osmanlı Padişahı'nın gücüne, zenginliğine ve biz usta nakkaşlarının hüner, zarafet ve marifetine parmak ısıracaktı. Bizlerden, gücümüzden ve acımasızlığımızdan hem korkacaklar, hem de dertlenip gülüştüklerimize, Frenk üstatlarının usûllerinden birşeyler aldığımıza, şen şakrak renklerimize ve en hurda ayrıntıyı görmemize bakıp en zeki sultanların nadiren sezebildikleri şeyi, bizlerin hem nakşettiğimiz resmin âlemi içinde bir yerde, hem de çok uzakta, eski üstatların arasında bir yerde durduğumuzu korkuyla hissedeceklerdi.

Kelebek önce, zırhımın hakiki olup olmadığını anlamak isteyen bir çocuk gibi vuruyordu, sonra zırhımın sağlamlığını denemek isteyen bir arkadaş gibi vurmaya başladı, daha sonra, önceki iki bahaneyle, zırhı bir şekilde delip canımı yakmak isteyen iflah olmaz bir kıskanç

gibi vurmaya başladı. Aslında, benim kendisinden de hünerli olduğumu anlıyor, dahası Üstat Osman'ın bunu bildiğini de acıyla seziyor olmalıydı. Kelebek, Allah vergisi yeteneği yüzünden eşsiz bir üstat olduğu için, onun kıskançlığı bana daha da gurur verdi: Ben onun gibi ustamın kamışını tutarak değil, kendi kamışımın gücüyle usta olduğum için, onun üstadı olduğumu ona kabul ettirebileceğimi hissettim.

Sesimi yükseltip, ne yazık ki Padişahımızın ve rahmetli Enişte'nin bu mucize kitabını baltalamak isteyenler olduğunu anlattım. Üstat Osman hepimizin babası, üstadıydı; her şeyi ondan öğrenmiştik! Ama Padişahımızın Hazinesi içinde iz sürüp, alçak katilin Zeytin olduğunu anladıktan sonra, onu bilinmez bir nedenden saklamaya çalışmıştı. Evinde bulunamayan Zeytin'in, Fenerkapı yakınlarındaki metruk Kalenderi tekkesinde gizlendiğinden emin olduğumu söyledim. Bir rezillik ve ahlaksızlık yatağı olan bu tekkenin bu yüzden değil, Acemlerle bitmez tükenmez savaşlar yüzünden Padişahımızın dedesi zamanında kapatıldığını, Zeytin'in bir zamanlar kapalı tekkeyi "beklemekle" övündüğünü hatırlattım. Eğer bana güvenmiyor da dediğimin arkasında bir kumpas olduğunu düşünüyorlarsa, hançer onların elindeydi, cezamı orada verebilirlerdi.

Pek çok zırhın dayanamayacağı iki ağır hançer darbesi daha vurdu bana Kelebek. Bana hak veren Kara'ya döndü, çocukça bağırdı ona. Arkadan yaklaştım ve zırh içindeki kolumu Kelebek'in boynuna dolayıp kendime çektim onu. Öteki elimle kolunu büküp hançerini düşürdüm. Aslında ne tam dövüşüyorduk, ne de tam oyun oynuyorduk. Şehname'deki böyle bir meclisin hikâyesini anlattım. Az bilinen bir meclistir:

"Hamarari Dağı'nın eteklerinde bütün zırhları ve teçhizatıyla karşı karşıya dizilen İran ordusuyla Turan ordusunun karşılaşmasının üçüncü gününde, her gün bir büyük Turan savaşçısını katleden esrarengiz İran savaşçısının kim olduğunu öğrenmek için Turanlılar becerikli Şengil'i saldılar meydana," diye hikâyeye başladım. "Şengil esrarengiz savaşçıya meydan okuyunca, öteki de kabul etti: İki tarafın zırhları öğle güneşinde pırıl pırıl parlayan orduları, nefeslerini .tutarak seyrederken, iki cengâverin zırhlı atları öyle bir hızla birbirlerine girdiler ki, zırhlardan fışkıran kıvılcımlar atların derilerini tütsüledi. Dövüş uzun sürdü. Turanlı ok attı, İranlı kılıcını ve atını çok iyi kullandı ve sonunda esrarengiz İranlı, Turanlı Şengil'i önce kuyruğundan yakaladığı atından düşürdü; kaçarken yetişip zırhlarıyla ona arkasından sarıldı, boynunu kavradı. Esrarengiz savaşçının kim olduğunu merak eden Turanlı, yenilgiyi kabul ederken günlerdir merak edilen şeyi çaresizlikle sordu: 'Kimsin?' 'Senin için, benim adım ölümdür," dedi esrarengiz savaşçı. Kimdi o?"

"Efsane Rüstem'di," dedi Kelebek çocuk gibi, sevinçle.

Onu boynundan öptüm. "Hepimiz Üstat Osman'a ihanet ettik " dedim. "Şimdi o bize cezamızı vermeden, bizim Zeytin'i bulmamız, içimizdeki zehiri atıp, aramızda sağlam bir şekilde anlaşmamız gerekiyor ki nakşın ebedi düşmanlarına ve bizi bir çırpıda işkenceciye teslim etmek isteyenlere karşı sağlam duralım. Belki de oraya, Zeytin'in metruk tekkesine vardığımızda insafsız katilin aramızdan biri olmadığını anlayacağız."

Zavallı Kelebek hiç sesini çıkarmadı: Ne kadar hünerli, iddialı veya arkası sağlam olursa olsun, birbirlerini nefretle kıskandıkları halde birbirlerini arayan bütün nakkaşlar gibi, aslında Cehennem'e gitmekten ve bu dünyada yapayalnız kalmaktan ödü patlıyordu.

Fenerkapı yolunda tuhaf yeşilimsi bir sarı ışık vardı yukarıda, ama ay ışığı değildi. Sırf bu ışık yüzünden, geceleri servi ağaçlan, kubbeler, taş duvarlar, ahşap evler ve yangın yerlerinin oluşturduğu o şaşmaz İstanbul görüntüsünün yerini bir düşman kalesinin vereceği bir yabancılık duygusu almıştı. Tepeye çıkarken tâ arkada, Beyazıt Camii'nin arkalarına düşen bir yerdeki yangını gördük.

Kör karanlıkta, bizim gibi surlara doğru giden yarısı un çuvallarıyla dolu bir öküz arabasıyla karşılaşınca iki akçe verip bindik. Kara'nın yanında resimleri vardı, dikkatle oturdu. Uzanıp yangının aydınlattığı alçak bulutlan seyrederken miğferime yağmurun ilk damlası düştü.

Uzun yolculuktan sonra, gece yarısı zaten terkedilmiş gibi duran mahallede metruk tekkeyi bulacağız diye bütün köpekleri ayaklandırdık. Taştan yapılmış birkaç evde bizim yüzümüzden yanan lambaların alevlerini gördüysek de vurduğumuz dördüncü kapı ancak açıldı ve lambasının ışığında bizi hortlak görmüş gibi seyreden takkeli bir amca, hızlanan yağmura burnunu hiç çıkarmadan metruk tekkeyi tarif etti, ama kötü cinler, ifritler ve hortlaklardan çekeceğimizi de zevkle ekledi.

Tekkenin bahçesinde çürümüş yaprak kokusu ve yağmura hiç aldırmayan mağrur servi ağaçlarının sükûneti karşıladı bizi: Önce tekke duvarının ahşap kaplamalarına, sonra da küçük bir pencere deliğinin kepengine gözümü uydurup bakınca bir kandil lambasının ışığında namaz kılan ya da bizim için namaz kılma taklidi yapan birinin korkutucu gölgesini gördüm.

XLVII : Bana Zeytin Derler

Namazı kesip, hemen kalkıp onlara kapıyı açmam mı doğruydu, yoksa dualarımı etmek için onları yağmurda bekletmem mi? Beni dikizlediklerini anlayınca kendimi hiç veremeden namazımı sonuna kadar kıldım. Kapıyı açıp da karşımda bizimkileri, Kelebek'i, Leylek'i, Kara'yı görünce boğazımdan bir sevinç çığlığı çıktı. Kelebek'e o heyecanla sarıldım.

"Neler geldi başımıza, neler!" diye inledim başımı omuzuna gömerek. "Ne istiyorlar bizden? Niye öldürüyorlar bizleri?"

Nakış hayatım boyunca usta nakkaşların her birinde zaman zaman gördüğüm o sürüden kopma telaşı vardı üzerlerinde. Tekkenin içinde bile birbirlerinden ayrılmıyorlardı.

"Korkmayın," dedim. "Burada günlerce gizlenebiliriz."

"Korkmamız gereken kişi belki aramızdadır diye korkuyoruz," dedi Kara.

"Bunu düşündükçe ben de korkuyorum," dedim. "Çünkü ben de bu söylentileri duydum."

Bostancıbaşı'nın adamlarından nakkaşlar bölüğüne dedikodular yetişmiş, Zarif Efendi'yi ve rahmetli Enişteni katledenin artık gizliliği

hiç kalmamış o kitap için göz nuru dökmüş bizler arasında olduğu söyleniyormuş.

Enişte'nin kitabı için kaç resim yaptığımı sordu Kara.

"İlki Şeytan'dı. Akkoyunlu nakkaşhanelerinde eski üstatların çok çizdiği bir yeraltı şeytanı çizdim ona. Meddah benim yolumdandı; onun için iki de abdal çizmiştim. Eniştene kitabına koysun diye ben önerdim, Osmanlı memleketinde bu dervişlerin de yeri vardır diye kabul ettirdim."

"Hepsi bu mu?" diye sordu Kara.

Hepsinin bu olduğunu söyleyince Kara, bir çırağın hırsızlığını yakalamış gibi kurumlanarak kapıya gitti, dışarıdan, yağmurda ıslanmamış bir tomar kâğıt getirip yavrularına yaralı kuş getiren anne kedi gibi biz üç nakkaşın önüne koydu.

Daha kolunun altındayken tanımıştım onları: Kahvehaneden bu gece baskında benim kapıp kaçırdığım resimlerdi. Bunları nasıl girip evimden aldıklarını hiç sormadım. Yine de Kelebek ve Leylek ile birlikte rahmetli meddah için yaptığımız resimleri uysalca tek tek gösterdik. Böylece bir at, güzel bir at, kenarda boynu bükük kaldı. Bir at resmedildiğinden bile haberim yoktu, inanın bana.

"Bu atı sen yapmadın mı?" dedi Kara eli değnekli bir hoca gibi.

"Ben yapmadım," dedim.

"Eniştemin kitabındakini? "

"O atı da ben yapmadım."

"Üslubundan o atı senin yaptığın anlaşıldı," dedi. "Üstelik Üstat Osman anladı bunu."

"Benim bir üslubum yoktur hiç," dedim. "Bunu şimdilerde esen rüzgâra karşı olmak için gururlanarak söylemiyorum. Suçsuzluğumu kanıtlamak için de söylemiyorum. Çünkü üslubu olmak benim için katil olmaktan da beterdir."

"Seni eski üstatlardan ve başkalarından ayıran bir farkın var," dedi Kara.

Gülümsedim ona. Sizlerin, hepinizin bildiğinizi sandığım şeyleri anlatmaya başlamıştı. Padişahımızla Hazinedarbaşı'nın baş başa verip cinayetleri durdurmak için çare aramalarını, Üstat Osman'a verilen üç günü, nedime usûlünü, atların burun deliklerini ve en büyük mucize Enderun Hazinesi'ne girip o erişilmez kitaplara gerçekten bakmış olmalarını pür dikkat dinledim. Hepimizin hayatında, daha başımızdan geçerken bile, bundan sonra çok uzun bir süre hiç unutmayacağımız bir şeyi yaşamakta olduğumuzu anladığımız zamanlar vardır: Hüzünlü bir yağmur yağıyordu. Kelebek yağmura üzülür gibi kederli, hançerine sarılmıştı. Zırhının sırtı undan bembeyaz Leylek, elinde lamba, bir cesaret tekkenin içlerine gidiyordu. Tekke duvarlarında gölgeleri hayaletler gibi gezinen bu usta nakkaşlar benim kardeşlerimdi ve ne kadar da seviyordum onları! Nakkaş olduğum için mutluluk duydum.

"Üstat Osman ile yanyana oturup günlerce eski üstatların harikalarına bakmanın nasıl bir mutluluk olduğunu biliyor musun?" diye sordum Kara'ya. "Seni öptü mü? Güzel yüzünü okşadı mı? Elinden tuttu mu? Hünerine, bilgisine hayran oldun mu?"

"Üstat Osman, eski üstatların harikaları arasında bana senin bir üslubun olduğunu gösterdi," dedi Kara. "Üslubun, nakkaşın kendi isteyerek seçtiği bir şey olmadığını, nakkaşın geçmişinin, unuttuğu hatıralarının bu gizli kusuru belirlediğini öğretti. Bir zamanlar çok utanılan ve bizleri eski üstatlardan ayırmasın diye saklanan bu gizli kusurların, zaafların, ayıpların, Frenk üstatlarının usûlleri bütün cihana yayıldığı için, bundan sonra artık 'şahsi özellik', 'üslup' diye övünülerek ortaya çıkacağını da gösterdi. Bundan sonra, kusurlarıyla övünen aptallar yüzünden âlem daha renkli, ama daha aptal ve elbette çok daha kusurlu olacak."

Söylediklerine gururla inanması Kara'nın bu yeni aptallardan biri olduğunu gösteriyordu.

"Padişahımızın kitapları için yıllar boyunca yüzlerce atın burun deliğini düzgün çizmemi Üstat Osman açıklayabildi mi?" diye sordum.

"Tâ çocukluğunuzdan beri sizlere verdiği aşk ve attığı dayaklar yüzünden, sizin hem babanız, hem sevgiliniz olduğu için, hepinizi kendine ve birbirinize benzettiğini o da anlayamaz. O sizlerin değil, Osmanlı nakkaşhanesinin bir üslubu olsun istiyordu. Sizler de içinizden gelen kusurları, kalıp dışı şeyleri, farkları onun hayran olduğunuz gölgesi yüzünden unutuyordunuz. Sen ne zaman ki Üstat Osman'ın gözlerinin değmeyeceği başka kitaplar, başka sayfalar için resmettin, o zaman, içinde yıllardır yatan atı çizdin."

"Rahmetli annem, babamdan çok daha akıllı bir kadındı," dedim. "Nakkaşhanede yalnız Üstat Osman'dan değil, öteki katı ve asabi üstatların dayaklarından, serbölüğün bizleri sindirmek için vurduğu cetvellerden yılıp bir daha geri dönmeyeceğim diye evde ağladığım bir akşam, bana âlemde iki türlü adam olduğunu söylemişti:

Çocukluğunda yediği dayakların altında kalıp ezilenler. Onlar hep ezik kalır, derdi rahmetli annem. Çünkü, dayak istendiği gibi içlerindeki şeytanı öldürür. Bir de bu dayaklardan içlerindeki şeytanı öldürmeden, ama korkutup terbiye ederek çıkan talihliler vardır. Onlar da çocukluklarının bu kötü hatırasını unutamazlar hiç, ama -kimseye söyleme bunu demişti annem- Şeytan ile geçinmeyi öğrendikleri için kurnaz olmayı, bilinmeyeni bilmeyi, dost edinmeyi, düşmanını tanımayı, arkalarından dönen dolapları vaktinde sezmeyi ve ben ekleyeyim, nakşetmeyi herkesten iyi becerirler. Üstat Osman bir ağacın dallarını ahenkle çizemedim diye öyle bir tokat atardı ki bana, gözümden acı yaşları akarken gözümün önünde bir orman canlanırdı. Sayfanın en sonundaki kusuru görmüyorsun, deyip kafamı öfkeyle yumruklamasından hemen sonra, aynayı aşkla eline alır, göz alışkanlığından kurtulayım diye sayfanın üzerine kor ve yanağını yanağıma dayayıp aynanın içindeki ters sayfada birden gözüküveren kusurları bana tek tek öyle bir aşkla gösterirdi ki, ben ne o aşkı ne de endamı hiç unutmadım. Herkesin önünde azarlayarak koluma cetveller vurdu diye kırılmış gururumla gece yatağımda ağladığım gecenin sabahı, kollarımı öyle bir aşkla öperdi ki bir gün efsane bir nakkaş olacağıma aşkla inanırdım. O atı ben çizmedim."

"Eniştemi öldüren melunun çaldığı son resmi biz -Leylek'i kastediyordu- tekkede arayacağız. Sen o son resmi görmüş muydun?"

"Ne Padişahımızın, ne eski üstatlara bağlı biz nakkaşların, ne de dinine bağlı Müslümanın kabul edebileceği bir şeydi," dedim sustum.

Bu sözüm onu daha da iştahlandırdı. Leylek ile birlikte tekkenin altını üstüne getirerek aramaya başladılar. Bir iki kere sırf işlerini

kolaylaştırmak için yanlarına gittim. Tavanı akan derviş odalarından birinde yerdeki çukuru hem düşmesinler, hem de istiyorlarsa arasınlar diye işaret ettim. Otuz yıl önce, tekkenin yolcuları Bektaşilere katılıp dağılmadan, Baba'nın kaldığı küçücük odanın koca anahtarını yetiştirip verdim. Hevesle girdikleri odada bir duvarın olmadığını, yağmurun doğrudan içeriye yağdığını görünce, etrafı aramadılar bile.

Kelebek'in onlarla bir olmaması hoşuma gitmişti, ama beni suçlayacak bir delil bulunduğu zaman onun da öteki ikisine katılacağını seziyordum. Üstat Osman'ın bizi işkencecilere teslim etmesinden korkup, onun karşısında birbirimize destek olmamız, Hazinedarbaşı'nın karşısına bu güçle çıkmamız gerektiğini söyleyen Kara ile Leylek yakınlaşmışlardı iyice. Kara'yı yönlendiren şeyin yalnız Eniştesinin katilini bulup güzel Şeküre'ye hakiki bir düğün hediyesi vermek değil, Osmanlı nakkaşlarını Frenk üstatlarının yoluna sokmak ve böylece Enişte'nin kitabını Padişahımızdan gelecek yeni paralarla Frenk üstatlarını taklit ederek (bu küfürden çok gülünçlüktü) bitirmek olduğunu anlamıştım. Bu kumpasın sonunda başnakkaş olmayı hayal eden (çünkü Üstat Osman'ın, Kelebek'i isteyeceğini herkes tahmin ediyordu) ve ikbal için her şeyi denemeye hazır Leylek'in bizlerden, hatta Üstat Osman'dan kurtulmak istemesini de anlıyordum elbette.

Bir an kafam karıştı. Yağmuru dinleyerek uzun uzun düşündüm. Sonra, atıyla geçen hükümdar ile başvezire kalabalığın içinden sıyrılıp dilekçesini vermeye çalışan biri gibi, ama derin bir ilham ile Leylek ile Kara'ya sokuldum. Karanlık bir sofadan, geniş bir kapıdan onları geçirip, bir zamanlar mutfak olan korkunç yere götürdüm. Yıkıntı içinde bir şey bulup bulamadıklarını sordum; bulamamışlardı tabii. Bir zamanlar gariban ve yoksula yemek pişirilirken kullanılan

kazanlardan, kap kaçaktan, körüklerden iz bile yoktu. Örümcek ağları, toz, çamur, kedi köpek pisliği ve yıkıntıyla kaplı bu ürpertici yeri temizlemeye bile girişmemişimdir hiç. İçerde her zamanki gibi kaynağı belirsiz, ama güçlü bir rüzgâr dört dönerek lambanın ışığını zayıflatıyor, gölgelerimizi de bir soldurup bir karartıyordu.

"Aradınız, ama gizli hazinemi bulamadınız," dedim.

Otuz yıl önce bir ocak olan yıkıntının içindeki külleri elimin yanını süpürge gibi alışkanlıkla kullanıp açtım ve ortaya çıkan fırının demir kapağım kulbundan tutup gıcırdatarak çektim. Fırının küçük ağzına lambayı tuttum. Kara'dan önce Leylek'in saldırıp, içerdeki meşin torbaları kapışını hiç unutmayacağım. Hemen oracıkta fırının ağzında açacaktı onları, ama ben büyük odaya geri döndüğüm, Kara da burada yalnız kalmaktan korkarak peşimden geldiği için Leylek.ince, uzun bacaklarıyla bizi izledi.

Temiz yün çoraplarım, çakşırım, kırmızı donum, en kibar mintanım, ipek gömleğim, usturam, tarağım ve diğer eşyalarımın torbadan çıktığını görünce bir an kararsız kaldılar. Kara'nın açtığı öteki ağır torbadan elli üç Venedik altını, son yıllarda nakkaşhaneden çaldığım altın varaklar, herkesten sakladığım örnek defterim ve sayfaların arasında çalıntı altın varaklar, bir kısmını kendim yapıp bir kısmını sağdan soldan toplayıp biriktirdiğim edepsiz resimler, sevgili anacığımdan yadigâr akik bir yüzükle onun bir tutam beyaz saçı, en iyi kalemlerimle fırçalarım tek tek çıktı.

"Sandığınız gibi bir katil olsaydım," dedim aptalca bir gururla. "Gizli hazinemden bunlar değil, o son resim çıkardı."

"Niye bunlar çıktı?" diye sordu Leylek.

"Bostancıbaşı'nın adamları evimi aradıklarında -tıpkı senin evini aradıkları gibi-, bütün ömrümce biriktirdiğim bu altınların ikisini arsızca ceplerine atıvermişlerdi. Bu alçak katil yüzünden bizlerin başka seferler de aranacağımızı düşündüm, ki haklıymışım da. O son resim bende olsaydı, burada olurdu."

Bu son cümleyi söylemem yanlıştı, ama yine de rahatladıklarını, tekkenin karanlık bir köşesinde onları gırtlaklarım diye artık benden korkmayacaklarım seziyordum. Sizler de inandınız mı bana?

Bu sefer benim içimi bir huzursuzluk kaplamıştı ama: Tâ çocukluk yıllarından beri tanıdığım nakkaş arkadaşlarımın uzun zamandır pintice para biriktirdiğimi, altın alıp sakladığımı, dahası edepsiz resimlerimi ve defterlerimi öğrenip görmeleri değildi beni bu kadar kurtlandıran. Bütün bunları nakkaş dostlarıma bir telaş anında göstermiş olduğum için bir pişmanlık duyuyordum asıl. Ancak pek gelişigüzel yaşayan birinin esrarı bu kadar kolay ortaya dökülür.

"Yine de," dedi Kara çok sonra. "Üstat Osman hiçbir şey demeden, hiçbirimizi işaret etmeden bizi Bostancıbaşı'ya ilgisizlikle teslim ederse işkencede ne diyeceğimize karar verelim."

Üzerimizde bir düşüncesizlik, bir bezginlik olduğunu hissediyordum. Leylek ile Kelebek lambanın solgun ışığında defterimdeki edepsiz resimlere bakıyorlardı. Hiçbir şey umursamaz bir havadaydılar; hatta korkutucu bir şekilde mutluydular. Hangisi olduğunu çok iyi tahmin ettiğim sayfaya bakmak için kuvvetli bir istek duydum ve yerimden kalktım, ikisinin arkasında dikilip, kendi nakşettiğim edepsiz resme çok uzaklarda kalmış bir mutlu hatırayı yeniden hatırlar gibi heyecanla, sessizce baktım. Kara da katılmıştı bize. O resme dördümüzün birlikte bakmamız nedense içimi derinden rahatlatıyordu.

"Körle gören hiç bir olur mu?" dedi Leylek çok uzun bir zaman sonra. Gördüğümüz bir edepsizlik bile olsa, Allah'ın bize verdiği görme zevkinin yüce olduğunu mu ima ediyordu? Ama Leylek hiç anlamazdı böyle şeylerden, Kuran-ı Kerim'i hiç okumazdı. Kuran-ı Kerim'in bu ayetinin Heratlı eski üstatlar tarafından sık sık hatırlandığını biliyordum. Büyük üstatlar, bu sözü resmetmenin dinimizce yasak olduğu, ressamların kıyamet günü Cehennem'e yollanacakları yolundaki, nakış düşmanlarının tehditlerine bir cevap olarak kullanırlardı. Ama o sihirli ana kadar, Kelebek'in ağzından sanki kendiliğinden dökülen şu sözü hiç mi hiç işitmemiştim.

"Körle görenin bir olmadığını gösteren bir resim yapmak isterdim ben!"

"Körle gören kim?" dedi Kara saflıkla.

"Körle gören bir olmaz, 'Ve mâ yestevil'âmâ ve'l basîru'nun mealidir," dedi Kelebek ve devam etti:

" 'Karanlık ile aydınlık da bir olmaz. Gölge ile sıcak yer de bir olmaz Ve dirilerle ölüler de bir olmaz.'"

Bir anda Zarif Efendi'nin, Enişte'nin ve bu akşam katledilen meddah kardeşimizin akıbetiyle ürperdim. Ötekiler de benim kadar korkmuşlar mıydı? Kimse bir süre yerinden kıpırdamadı. Leylek, elinde benim defterimi hâlâ açık tutuyordu, ama benim resmettiğim edepsizliğe hâlâ bakmamıza rağmen onu görmüyordu sanki!

"Ben de kıyamet gününü resmetmek isterdim," dedi Leylek. "Ölülerin dirilişini, suçluyla suçsuzun birbirinden ayrılışını. Ama Kuran-ı Kerimimizi niye resmedemiyoruz?"

Gençlik yıllarımızda nakkaşhanenin aynı odasında çalışırken, tıpkı ihtiyar ustaların gözlerini dinlendirmek için yaptığı gibi, bazen başımızı iş tahtalarından, rahlelerden kaldırır da aklımıza geliveren bambaşka bir konudan böyle söz açardık işte. Tıpkı şimdi önümüzde açık duran deftere bakarken yaptığımız gibi, o zamanlar da, gönlümüze esiveren şeylerden konuşurken birbirimize bakmazdık. Çünkü dinlendirmek için gözlerimizi açık pencereden dışarı çevirirdik. Mutlu çıraklık günlerinin bir güzelliğini hatırlamanın heyecanından mı, Kuran-ı Kerim'i uzun zamandır açıp okumadığım için o anda içtenlikle duyduğum pişmanlık yüzünden mi, yoksa kahvehanede akşam gördüğüm cinayetin dehşetinden mi bilemiyorum artık, sıra bana gelince, aklım karıştı, yüreğim bir tehlike karşısındaymış gibi hızlandı ve aklıma başka bir şey gelmediği için şöyle deyiverdim:

"Hani Bakara suresinin sonunda şu anlama gelir ayetler vardır ya, ben onları resmetmek isterim en çok: Ya Rabbi, bizi unuttuklarımızdan ve hatalarımızdan dolayı sorguya çekme. Allahım, bize öncekiler gibi kaldıramayacağımız yükü yükleme. Bizi, suçlarımızı, günahlarımızı af ve mağfiret eyle! Bize merhamet buyur, Ya Rabbi." Sesim bir an kırıldı ve hiç beklemediğim bir şekilde akan gözyaşlarımdan utandım. Belki, çıraklık yıllarında kendimizi korumak, hassasiyetimizi göstermemek için sürekli hazır tuttuğumuz alaycılıktan korktuğum için.

Gözyaşlarını hemen diner sanıyordum, ama kendimi tutamadım ve hıçkırarak ağlamaya başladım. Ben ağladıkça ötekilerin her birinin bir kardeşlik, yıkım ve keder duygusuna kapıldıklarını hissediyordum. Padişahımızın nakkaşhanesinde artık Frenk tarzında nakşedilecek, bütün hayatlarımızı verdiğimiz usuller ve kitaplar yavaş yavaş unutulacak, aslında her şey bitecek ve Erzurumiler bizi sıkıştırıp

hırpalamazsa Padişah'ın işkencecileri bizi sakat bırakacaktı... Ama ağlarken, kendi hıçkırıklarım ve iç çekmelerim arasında nasıl yağmurun hüzünlü tıkırtısını hâlâ dinlemeye devam ediyorsam, aklımın bir köşesiyle de beni ağlatan şeyin bunlar olmadığını da hissediyordum. Ötekiler ne kadar farkındaydılar bunun? Hem içtenlikle ağlıyor, hem de yalandan ağladığım için belli belirsiz suçluluk duyuyordum.

Kelebek bana sokuldu, elini omuzuma koydu, saçlarımı okşadı, yanağımı öptü, tatlı sözler söyledi. Bu dostluk beni daha da içtenlikle ve suçlulukla ağlattı. Yüzüne bakamıyordum, ama nedense onun da ağladığı gibi bir yanlış kanıya kaptırmıştım kendimi. Birlikte oturduk.

Nakkaşhaneye nasıl aynı yıl birlikte çırak verildiğimizi, analarımızdan koparılıp başka bir hayata birden başlamadaki garipliğin hüznünü, daha ilk günden yemeye başladığımız dayakların acısını, Hazinedarbaşı'ndan gelen ilk hediyelerin sevincini, koşa koşa evimize döndüğümüz günleri işte bu havada hatırladık. Başta yalnızca o anlatıyor, ben kederle dinliyordum, ama sonra yarenliğe Leylek, daha sonra da ilk çıraklık yıllarımızda bir ara nakkaşhaneye girip çıkan Kara da katılınca az önce ağladığımı unuttum da ben de onlarla gülüşerek anlatmaya başladım.

Çırakların erkenden kalkıp nakkaşhanenin en büyük odasındaki ocağı yakıp, sıcak suyla yerleri sildikleri kış sabahlarını hatırladık. Bütün bir günde bir ağacın bir yaprağını ancak nakşedebilecek kadar ilhamsız ve ihtiyatlı bir rahmetli eski "usta"nın o yaprak yerine, açık pencereden gözüken bahar ağaçlarının yemyeşil yapraklarına yine baktığımızı görünce "oraya değil buraya bakın!" diye bizi hiç dövmeden yüzüncü kere azarlayışını hatırladık. Aşırı çalışmaktan şaşı olunca evine geri yollanan sıskacık bir çırağın elinde bohçası

kapıya yürürken bütün nakkaşhaneden duyulan ağlayışını hatırladık. Sonra, üç nakkaşın üzerinde altı ay çalıştıkları bir sayfanın (Şirvan yolunda, Kınık deresi kıyısında açlık tehlikesi geçiren Osmanlı ordusunun Ereş'i işgal edince karnını doyurması) üzerine çatlayan bir tunç hokkadan ölümcül bir kırmızının ağır ağır dökülüşünü zevkle seyretmemiz canlandı gözümüzün önünde (çünkü bizim kabahatimiz değildi hiç.) Fetihlerine, gücüne, zenginliğine bakıp evinde tıpkı Padişahımızın av köşkündeki gibi tavan süslemesi isteyen yetmişlik paşanın en güzel karısı Çerkez hanımla üçümüzün birlikle sevişip birlikte ona âşık olmamızdan incelikle, saygıyla söz ettik. Kış sabahları, buharı kâğıtları yumuşatmasın diye yarı açık kapının eşiğinde içilen mercimek çorbasının keyfinden de özlemle söz etlik. Üstadımızın zoruyla, çıraklık etmeye uzak bir yere gidince nakkaşhanedeki dostlardan ve ustalardan uzak düşmenin hüznünden de. Bir ara gözlerimin önünde canım Kelebek'in on altı yaşındaykenki o en tatlı hali canlanıverdi: Bir yaz günü açık pencereden giren güneş, bal rengindeki çıplak kollarına vururken elindeki denizkabuğu mühreyi hızla oynatarak kâğıt cilalıyordu. Dalgın dalgın yaptığı bu işin ortasında bir an duruyor, kâğıttaki bir kusura gözlerini yaklaştırıp dikkatle inceliyor, bir iki değişik hareketle o noktadan mühreyi geçirdikten sonra yine eski vaziyetini alıp, eli hızla aşağı yukarı gidip gelirken hayaller içinde pencereden uzaklara bakıyordu. Hiç unutamayacağım, daha sonra benim de başkalarına yaptığım şey, yeniden pencereden dışarı bakmadan, çok kısa bir süre için, bakışlarını benim gözlerimin içine dikmesiydi. Bu bakışın bütün çırakların bildiği tek bir anlamı vardı hep: Hayal kurmazsan zaman hiç geçmez.

XLVIII : Katil Diyecekler Bana

Beni Unutmuştunuz, değil mi? Burada olduğumu bari sizden saklamayayım artık. Çünkü içimde gittikçe büyüyen bu sesle konuşmak benim için dayanılmaz bir ihtiyaç. Bazen kendimi çok zorluyorum ve bu yüzden sesimdeki çatlak anlaşılacak sanıyorum. Bazen kendimi iyice koyuveriyorum, o zaman da öteki kişiliğime işaret eden ve belki sizlerin farkedeceğiniz kelimeler dökülüyor ağzımdan. Ellerimi titretiyor, alnıma ter basıyor ve bunların da yeni işaretler olduğunu anlıyorum hemen.

Oysa ne kadar da mutluyum burada! Nakkaş kardeşlerimle oturup birbirimizi teselli ederek yirmi beş yılın hatıralarım anarken düşmanlıklar değil, nakşetmenin güzellikleri ve hoşlukları geliyor aklımıza. Dünyanın sonunun geldiği duygusuyla oturup, yaşlı gözlerle birbirimizi okşayarak eski güzel günleri anmamızda harem kadınlarına özgü bir şey de var.

Bu benzetmeyi, Timurlu oğullarının tarihini yazarken Şirazlı, Heratlı eski üstatların hikâyelerini de nakleden Kirmanlı Ebu Said'den aldım. Bundan yüz elli yıl önce, Karakoyunlu hükümdarı Cihan Şah, aralarında savaşan Timur soyundan hanların, şahların küçük ordularını ve memleketlerini yenip yıkarak muzaffer Türkmen ordularıyla bütün Acem ülkesini geçip Doğu'ya gelmiş, en son Timur'un oğlu Şah Ruh'un torunu İbrahim'i Esterabad'da yenip

Gurgan'ı almış ye ordularım Herat kalesine doğru sürmüştü. Kirmanlı tarihçiye göre, yalnız Acem ülkesine değil, Hindistan'dan Bizans'a, cihanın yarısına yarım asırdır hükmeden Timur soyunun yenilmez gücüne inen bu büyük darbe, öyle bir felaket ve yıkım havası estirmişti ki, kuşatma altındaki Herat kalesi ana baba gününe dönmüştü. Karakoyunlu Cihan Şah'ın, eline geçirdiği kalelerdeki Timur soyundan herkesi acımasızca öldürdüğünü, şahların, şehzadelerin haremlerindeki kadınları seçip ayıklayarak kendi haremine kattığını, nakkaşları birbirlerinden koparıp, çoğunu kendi usta nakkaşlarına acımasızca çırak verdiğini okuruna tuhaf bir zevkle hatırlatan tarihçi Ebu Said, bu noktada hikâyesini, kale burçlarında düşmanı püskürtmeye çalışan Şah ve askerlerinden, nakkaşhanede kalemler ve boyalar arasında, kuşatmanın artık çoktan belli olmuş korkunç sonunu bekleyen nakkaşlara çevirmiş ve adlarını tek tek saydığı ve bütün cihanın tanıdığım ve hiç unutmayacağını söylediği, bugün hepsi unutulmuş nakkaşların da, tıpkı Şah'ın haremindeki kadınlar gibi, birbirlerine sarılıp ağlaşarak, eski güzel günleri anmaktan başka hiçbir şey yapamadıklarını yazmıştı.

Biz de, kederli harem kadınları gibi, eskiden Padişah'ın bizlere daha içten bir sevgi gösterdiğinden ve bayramlarda ona sunduğumuz işlemeli renk renk kutu, ayna ve tabaklan, işlenmiş devekuşu yumurtalarını, kâğıttan kesip yaptığımız işleri, tek yaprak resimleri, eğlenceli murakkaları, oyun kâğıtlarını ve kitapları kabul ettikten sonra bizlere hediye ettiği kürklü kaftanları, anında verdiği para dolu keseleri hatırladık. O günlerin çalışkan, cefakâr ve azla yetinir ihtiyar nakkaşları neredeydi şimdi? Nasıl yaptığımı görmesinler kıskançlığından ve dışarı iş yaptığım belli olmasın telaşından kendilerini evlerine kapatmaz, her gün nakkaşhaneye gelirlerdi. Bütün hayatını resimlerdeki saray duvarlarının ince işlemelerini, her birinin bir diğerinden farklı olduğunu ancak uzun bir

süre bakarsan anlayacağın servilerin yapraklarını ve sahifenin boş yerlerini doldurarak yedi yapraklı bozkır otlarım çizmeye alçakgönüllülükle adamış ihtiyar nakkaşlar neredeydi? Allah'ın kimine yalnızca hüner ve yetenek verirken, kimine de yalnızca sabır ve tevekkül vermesinin de bir hikmeti ve adaleti olduğunu kabul edip asla kıskançlık etmeyen vasat üstatlar neredeydiler? Kimi kambur ve sürekli gülümser, kimi hülyalı ve sarhoş, kimi ele kimseyle, evlendiremediği kızını bizlere kakalamaya' meraklı bu amca üstatları hatırladıkça çıraklık ve ilk ustalık yıllarının nakkaşhanesinin unutulmuş ayrıntılarını gözlerimizin önünde canlandırmaya çalıştık.

Hani cetvel çekerken dilini yanağına -çizgi sayfanın sağına yanaşıyorsa sol yanağa, soluna yanaşıyorsa sağ yanağa- dayayan bir şehla cetvelkeş vardı. Boyayı kaçırınca "ya sabır, sabır, sabır," diyerek küçük kihkihlerle kendi kendine gülen küçük, irice bir nakkaş vardı. Alt kattaki ciltçi çıraklarıyla saatlerce sohbet eden ve alna sürülürse kırmızı mürekkebin yaşlanmayı durdurduğunu iddia eden yetmişlik tezhip ustası vardı. Boyanın kıvamım görmek için sürdüğü kendi ellerinin tırnakları dolunca, çıraklardan birini, hatta herhangi birini gelişigüzel durdurup tırnağına boya süren asabi üstat vardı. Tezhipten artan altın tozlarını toplamak için kullanılan tüylü tavşan ayaklarıyla sakallarını okşadıkça bizleri güldüren şişman nakkaş vardı, hani neredeydiler?

Yıllarca kullanıla kullanıla çırakların vücudunun bir parçası olan ve sonra bir kenara atılıveren mühre tahtaları, çırakların kılıç oynayarak zedelediği uzun kâğıt makasları, karışmasın diye büyük üstatların adları işlenmiş yazı tahtaları, çini mürekkebinin misk kokusu, sessizlikte işitilen kahve ibriklerinin tıkırtısı, her yaz yavrularının kulaklarının içindeki ve enselerindeki tüylerden çeşit çeşit fırçalar yaptığımız tekir kedimiz, boş durmayıp hattatlar gibi karalama

yapalım diye bol bol verilen tabaka tabaka Hint kâğıtları, büyük hatalar kazınırken bütün nakkaşhaneye ibret olsun diye başnakkaşın izniyle kullanılan çelik saplı ibretlik hata kalemtıraşı ve bu hataların törenleri neredeydi şimdi?

Padişahımızın üstat nakkaşları evlerinde çalıştırmasının bir başka hata olduğundan söz ettik. Erken gelen kış akşamlarında kandil ve mum ışığında göz ağrıları içinde çalıştıktan sonra saray mutfağından gelen nefis sıcak helvadan söz ettik. Titreme hastalığına yakalanıp eline kâğıt kalem alamayan ihtiyar ve bunak tezhip ustasının ayda bir nakkaşhaneyi ziyaretinde getirdiği ve kızının biz çıraklar için kızarttığı lokma tatlısını gözyaşlarıyla gülümseyerek hatırladık. Üstat Osman'dan önceki Başnakkaş büyük Üstat Kara Memi'nin cenazesinden sonra günlerce boş kalan odası elden geçirilince rahmetli üstadın, öğleleri üzerinde kestirmek için seriverdiği şiltesinin altından çıkan ciltbentteki kâğıtlar arasındaki kendi harika sayfalarından söz ettik.

Tıpkı Üstat Kara Memi gibi, bizlerin de gurur duyduğumuz ve istinsah edilmiş olsa arada bir çıkarıp bakmak isteyeceğimiz sayfalarımız hangileriydi, konuştuk, saydık: Hünername için resmedilmiş saray resminin üst kısmındaki gök altın suyuyla boyanınca altının kendinden değil, kibar bir resimde olması gerektiği gibi, renginden, kubbeler, kuleler ve serviler arasında dünyanın sonunu hatırlatır bir manzara çıkmıştı, anlattılar.

Peygamberimiz Hazretleri'nin minarenin tepesinden her bir kolunda bir melek göğe yükselmeleri sırasında meleklerin kendisini koltukaltlarından tutuşunu Peygamberimizin yadırgayıp gıdıklanışı öyle ciddi renklerle çizilmiş ki küçük çocuklar bile bu mübarek manzarayı görüp önce inançla korkarlar, sonra kendileri de

gıdıklanmış gibi hürmetle gülerlermiş, anlattılar. Bundan önceki başvezir paşamızın, dağlara çıkmış isyancıları bastırırken kestiği kelleleri, nakşettiğim sayfanın kenarına incelikle ve saygıyla dizmiş, kesik boyunlarına kırmızı sürdüğüm kellelerin ölüme çatılmış kaşlarım, hayatın anlamını soran kederli dudaklarını, çaresizlikle son bir nefes daha çeken burunlarını ve hayata kapalı gözlerini teker teker özenle ve bir Frenk portrecisinin yapacağı gibi, her birini sıradan bir ölü kafası gibi değil de, diğerlerinden farklı bir surat gibi zevkle çizmiş, böylece kellelerden resme korkutucu bir esrar havası yaymıştım, anlattım.

En sevdiğimiz aşk ve savaş meclislerini, en harika güzelleri ve göz yaşartıcı incelikleri işte bu yolla hatırlayıp, onlardan unutulmaz ve erişilmez hatıralarımız gibi özlemle bahsettik. Gözlerimizin önünden yıldızlı gecelerde âşıkların buluştuğu ıssız ve esrarlı bahçeler geçti, bahar ağaçları, efsane kuşlar, duran zaman... Kendi kâbuslarımız kadar yakın ve korkutucu, karılı savaşları hayal ettik, ikiye bölünmüş savaşçıları, zırhları kanlar içinde kalmış atları, birbirlerini hançerleyen güzel, eski insanları, olup biteni pencere aralığından seyreden küçük ağızlı, küçük elli, çekik gözlü, boynu bükük kadınları... Mağrur ve memnun güzel oğlanları, yakışıklı şahlar ve hanlarla onların çoktan yıkılıp gitmiş devlet ve saraylarını hatırladık. Tıpkı o şahların hareminde ağlaşan kadınlar gibi, kendimizin de hayattan hatıraya geçtiğimizi biliyorduk artık, ama onlar gibi tarihten efsaneye geçiyor muyduk? Ölüm korkusundan da korkunç unutulma korkusunun gölgesi bizi dehşete sürüklemesin diye, birbirimize en sevdiğimiz ölüm meclislerini sorduk.

Dehhak'ın Şeytan tarafından kandırılıp babasını öldürüşü hatırlandı hemen. Şehname'nin başında anlatılan o efsanenin zamanında âlem daha yeni yaratıldığı için, her şey o kadar basitti ki

hiçbir şeyi açıklamak gerekmezdi. Süt isterdin, keçiyi sağar içerdin; at derdin, üstüne biner giderdin; kötülük, derdin, Şeytan gelir seni babanı öldürmenin güzelliklerine ikna ederdi. Dehhak'ın, Arap soylusu babası Merdas'ı öldürmesi, hem böylesine nedensiz olduğu için güzeldi, hem de cinayet gece yarısı harika bir saray bahçesinde altından yıldızlar, servilerle renk renk bahar çiçeklerini belli belirsiz aydınlatırken işlendiği için.

Efsane Rüstem'in, düşman ordularını komuta eden oğlu Suhrab ile üç gün boğuştuktan sonra, oğlu olduğunu bilmeden öldürmesini hatırladık sonra. Kılıç darbeleriyle göğsünü paramparça ettiği Suhrab'ın kendi öz oğlu olduğunu yıllar önce annesine verdiği kolluktan çıkaran Rüstem'in gözyaşları içinde dövünmesinde, hepimizin içine işleyen bir şey vardı.

Neydi o şey?

Yağmur tekkenin damında hâlâ kederle tıpırdarken, bir aşağı bir yukarı yürüyordum ki şöyle deyivermişim:

"Ya babamız, üstadımız Osman bize ihanetle bizleri öldürtecek, ya da biz ihanetle onu."

Dediğim yanlış olduğu için değil, doğru olduğu için dehşete kapıldık ve sustuk. Aşağı yukarı yürürken, her şeyi eski haline sokmak telaşıyla şöyle diyordum kendime: Efrasiyab'ın Siyavuş'u öldürmesini anlatayım, konu değişir. Ama o öyle bir ihanet ki korkmuyorum ondan. Hüsrev'in öldürülüşünü anlat. Peki, ama Firdevsi'nin Şehname'de anlattığı gibi mi, yoksa Nizami'nin Hüsrev ile Şirin'de anlattığı gibi mi? Şehname'de keder verici şey, katil odaya girdiğinde Hüsrev'in gelenin kim olduğunu gözyaşlarıyla anlamasıdır! Son bir çare olarak yanındaki oğlanı, ben bir namaz kılayım, git bana

su, sabun teli, temiz elbise ve seccademi getir, deyip yollar, ama saf oğlan efendisinin kendisini yardım çağırsın diye yolladığını anlamaz da istenenleri gerçekten getirmeye gider. Hüsrev ile odada yalnız kalınca, katilin ilk işi kapıyı içerden kilitlemek olur. Şehname'nin sonundaki bu mecliste, kumpasçıların bulduğu katili, Firdevsi tiksintiyle tarif eder: Pis kokuludur, kıllı, göbeklidir.

Aşağı yukarı yürürken kafam kelimelerle doluydu, ama bir rüyadaki gibi sesim hiç çıkmıyordu.

Bir rüyadaki gibi, ötekilerin aralarında fısıldaştıklarını, benden düşmanca söz ettiklerini o zaman hissettim.

Birden üçü birlikte üzerime atıldılar. Üzerime yüklenirken ayaklarımı yerden öyle bir hızla kestiler ki, dördümüz birlikte yere yuvarlandık. Yerde bir itiş kakış, bir boğuşma oldu, ama çok sürmedi. Ben sırtüstü altta kaldım, onlar da üstüme çıktılar.

Biri dizlerimin üzerine oturdu. Bir diğeri sağ koluma.

Kara, iki dizini kollarımla omuzlarımın birleştiği yere dayadı, kıçını midemle göğsüm arasına kuvvetle yerleştirip üzerime oturdu. Bu durumda hiç kıpırdayamıyordum. Hepimiz şaşırmış, soluyorduk. Şunu hatırladım:

Rahmetli amcamın benden iki yaş büyük iğrenç bir oğlu vardı, umarım kervan basarken yakalanıp kafası çoktan kesilmiştir. Bu haset şey, benim kendisinden daha çok bildiğimi, daha akıllı ve ince olduğumu hissettikçe, bir bahaneyle kavga çıkarır; çıkaramazsa güreşelim der, beni kısa sürede altına alınca, dizlerini aynı şekilde omuzlarıma koyup, gözlerini benim gözlerimin içine, Kara'nın şimdi yaptığı gibi diker, dudaklarının arasında bir tükürük sallandırır,

gittikçe büyüyen bu tükürük ağır ağır gözlerime doğru sarkarken, ben şimdi düşecek diye tiksintiyle kafamı sağa sola kaçırmaya çalışınca çok eğlenirdi.

Kara hiçbir şey saklamamamı söyledi. Son resim neredeydi? İtiraf et!

İki şey için boğucu bir keder ve öfke duyuyordum: Aralarında anlaştıklarını daha önceden farkedemeyip, boşuna dil döktüğüm için. Kıskançlığın buraya kadar gelebileceğini hiç düşünemeyip daha önceden kaçmadığım için.

Son resmi çıkarıp vermezsem gırtlağımı keseceğini söyledi Kara.

Gülünç bir şey. Ağzımı açarsam, içinden gerçek kaçarmış gibi dudaklarımı sıkı sıkıya kapamıştım. Yapacak hiçbir şey yok diye düşünüyordum bir yandan da. Aralarında anlaşıp katil diye beni Hazinedarbaşı'na bildirirlerse bu işin içinden çıkmış olurlardı. Tek umudum, Üstat Osman'ın başka birini, başka noktayı işaret etmesiydi, ama onun hakkında Kara'nın söyledikleri doğru muydu bakalım? Burada beni öldürebilir, sonra suçu üzerime yıkabilirler miydi?

Hançeri gırtlağıma dayadılar. Kara'nın bundan hiç saklayamadığı bir zevk aldığım da gördüm hemen. Bir tokat vurdular suratıma. Hançer kesiyor muydu? Bir tokat daha vurdular.

Ama şu mantığı da yürütebildim: Hiçbir şey söylemezsem hiçbir şey olmaz! Bu bana bir güç verdi. Bütün hayatı boyunca çok aşikâr bir şekilde en iyi boyayı sürmüş, en güzel çizgiyi çekmiş, en iyi nakşı yapmış beni, tâ çıraklıktan beri kıskandıklarını saklayamıyorlardı

artık. Beni bu kadar kıskandıkları için seviyordum onları. Gülümsedim sevgili biraderlerime.

Biri, hangisi bu rezilliği yaptı bilmenizi istemiyorum, uzun zamandır hasretini çektiği sevgilisini öper gibi beni ateşli ateşli öptü. Ötekiler yaklaştırdıkları kandilin ışığında bakıyorlardı. Ben de sevgili kardeşimin bu öpüşüne karşılık verdim. Her şeyin sonuna geliyorsak en iyi nakşı benim yaptığım bilinsin. Benim sayfalarımı bulun bakın.

Öpüşe öpüşle cevap vermem sanki onu çok öfkelendirmiş gibi öfkeyle dövmeye başladı beni. Ama ötekiler onu tuttular. Bir kararsızlık geçirdiler. Aralarında itiş kakış olması Kara'yı öfkelendirdi. Sanki bana değil, hayatlarının gitmekte olduğu yöne öfke duyuyorlar, bu yüzden intikamlarını bütün cihandan ve herkesten almak istiyorlardı.

Kara kuşağından bir şey çıkardı; bir ucu sipsivri bir uzun iğne. Bir anda gözüme yaklaştırdı onu; gözüme sokabilirmiş gibi bir hareket yaptı.

"Üstatlar üstadı büyük Behzat, bundan seksen yıl önce, Herat düşerken, her şeyin bittiğini anladı ve kimse kendisini başka türlü nakşetmeye zorlamasın diye şerefle kendini kör etti," dedi. "Bu sorguç iğnesini kendi gözüne ağır ağır sokup çıkardıktan bir zaman sonra, Allah'ın muhteşem karanlığı sevgili kuluna, bu mucize elli nakkaşa, ağır ağır indi. Artık kör ve sarhoş olan Behzat ile birlikte Herat'tan Tebriz'e geçen bu iğne, Şah Tahmasp tarafından Padişahımızın babasına, o efsane Şehname'yle birlikte hediye yollandı. Üstat Osman bunun niye yollandığını çıkaramadı önce. Ama bu zalim hediyenin arkasındaki kötülük dileğini ve haklı mantığı da gördü bugün. Padişahımızın da artık kendi resmini Frenk üstatları tarzında nakşettirmek istediğini, kendi evladından çok sevdiği sizlerin

de kendisine ihanet ettiğini gördükten sonra, Üstat Osman dün gece Hazine odasında, tıpkı Behzat gibi bu iğneyi kendi gözüne soktu. Şimdi, bütün ömrünü vererek kurduğu nakkaşhanesini yıkıma sürükleyen sen melunu ben kör etsem ne lazım gelir?"

"Beni kör etsen de etmesen de sonunda burada kendimize yer bulamayacağız artık," dedim. "Üstat Osman gerçekten kör olur, ya da ölür de bizler de Frenklerin etkisiyle, içimizden geldiği gibi, bütün kusurlarımız ve kişiliğimizle nakşedip üslup sahibi olursak, kendimize benzeyeceğiz, ama kendimiz olamayacağız. Yok, eski üstatlar gibi nakşedelim ve ancak onlar gibi nakşedersek kendimiz oluruz, dersek Üstat Osman'a bile sırt çeviren Padişahımız, bizler yerine başkalarım bulacak. Kimse bakmayacak bile artık bize, yalnızca acıyacaklar. Kahvenin basılması da bütün bunlara tuz biber ekecek: Çünkü bu olayın yarısı vaiz efendiye dil uzatan biz nakkaşlara yüklenecek tabii ki."

Birbirimize düşmenin hiç işimize yaramayacağını dil döküp anlatmaya çalıştıysam da pek fayda etmedi. Beni dinlemeye niyetleri yoktu: Telaş içerisindeydiler, sabaha kadar aralarından birinin, doğru-yanlış aldırmadan, suçlu olduğuna alelacele karar verirlerse, işin içinden çıkabileceklerine, işkence edilmeyecekleri gibi nakkaşhanede de her şeyin eskisi gibi yıllarca yürüyeceğine inanıyorlardı.

Yine de ama, Kara'nın yapmakla tehdit ettiği şey öbür ikisinin hoşuna gitmiyordu. Ya başkasının suçlu olduğu anlaşılır da, beni boşu boşuna kör ettikleri Padişahımızın kulağına giderse? Kara'nın, Üstat Osman ile yakınlığı ve ondan küstahça söz edişi de onları korkutuyordu. Kara'nın, gözü dönmüş bir öfkeyle sürekli gözümün hemen önünde tuttuğu iğneyi uzaklaştırmaya çalıştılar.

Elinden sorguç iğnesi alınıyormuş, bizler aramızda anlaşmışız gibi bir telaşa kapıldı Kara. Bir itiş kakış oldu. Gözlerimin hemen önündeki iğneli mücadeleden kaçınmak için ancak çenemi kaldırıp başımı arkaya atabiliyordum.

Sonra her şey o kadar çabuk oldu ki ilk anda ne olduğunu bile anlayamadım: Sağ gözümde keskin ama sınırlı bir acı duydum; alnım uyuştu bir an. Sonra her şey eski haline döndü, ama içime bir dehşet yerleşmişti bile. Lamba uzaklaşmıştı, ama yine de ötekinin kararlılıkla iğneyi bu sefer sol gözüme sokusunu bütünüyle gördüm. Kara'nın elinden iğneyi demin kapıp almıştı; bu sefer daha dikkatli ve titizdi. İğnenin bir anda girdiğini anlayınca hiç kıpırdamadım, aynı yanmayı duydum. Alnımdaki uyuşma sanki bütün kafama yayıldı, iğne çıkınca kesildi. Bir benim gözlerime bir de iğnenin ucuna bakıyorlardı şimdi. Sanki olup bitenden emin değildiler. Başıma gelen korkunç şey iyice anlaşılınca itiş kakış durdu, kollarımdaki yükler hafifledi.

Ulur gibi bağırmaya başladım. Acıdan değil, başıma gelen şeyi idrak etmenin dehşetinden.

Ne kadar bağırdığımı bilmiyorum. İlk başta çığlığımın yalnız beni değil, onları da rahatlattığını hissettim. Sesim bizleri birbirimize yaklaştırıyordu.

Ama çığlığım uzadıkça bir telaşa kapıldıklarım da gördüm. Hâlâ acımıyordu hiç. Ama iki gözüme de o iğnenin sokulmuş olduğu aklımdan hiç çıkmıyordu.

Ama daha kör olmamıştım. Beni dehşet ve kederle seyrettiklerini ve tekkenin tavanında kararsızlıkla kıpırdanan gölgelerini hâlâ görebiliyordum şükür. Bu hem sevindirdi, hem derin bir telaşa verdi

beni. "Bırakın beni," diye bağırdım. "Bırakın da daha göreyim her şeyi, ne olur."

"Anlat hemen," dedi Kara. "Zarif Efendi'yle nasıl karşılaştınız o akşam? O zaman bırakırız seni."

"Kahvehaneden eve dönüyordum, zavallı Zarif Efendi karşıma çıktı. Telaşlıydı, çok perişan bir Hali vardı. İlk anda ona acıdım. Ama bırakın şimdi beni, sonra anlatayım. Gözüm kararıyor."

"Hemen kararmaz," dedi Kara pişkinlikle. "Üstat Osman burnu kesik atı delik gözlerle teşhis etti, inan bana."

"Zavallı Zarif Efendi benimle konuşmak istediğini, bir bana güvendiğini söyledi."

Ama ona değil kendime acıyordum şimdi.

"Kan gözlerine oturmadan anlatırsan sabah dünyayı son bir kere daha doya doya seyredersin," dedi Kara. "Bak yağmur diniyor."

"Geri dönüp kahveye gidelim, dedim ona, ama oradan hoşlanmadığını, hatta korktuğunu hemen anladım. Çıraklık yıllarımızdan beri, yirmi beş yıl birlikte nakış ettikten sonra Zarif Efendi'nin bizlerden iyice kopup uzaklaştığını da ilk böyle farkettim. Son sekiz dokuz yılda, evlendiğinden beri onu nakkaşhanede görüyordum da ne yaptığını bilmiyordum bile... Bana son resmi gördüğünü söyledi. Büyük bir günah varmış orada. Hiçbirimizin altından kalkamayacağı bir şey. Bu yüzden hepimizin Cehennem'de yanacağını söylüyordu. Telaşlıydı, korku içindeydi; farkında olmadan büyük bir günah işlemiş birinin yıkım duygusu içindeydi."

"Büyük günah neymiş?"

"Bunu ona sorunca sanki bilmiyor musun der gibi gözlerini şaşkınlıkla açtı. Çıraklık arkadaşımızın bizler gibi yaşlandığını düşündüm o zaman. Zavallı Enişte'nin son resimde perspektif usûlünü pervasızca kullandığını söyledi. Bu resimde, Frenklerin yaptığı gibi, şeyler Allah'ın aklındaki önemlerine göre değil de, gözlerimize gözüktüğü gibi resmediliyormuş. Bu büyük bir günahmış. İslam'ın halifesi Padişahımızı bir köpekle aynı büyüklükte resmetmek ikinci günahmış. Üçüncü günah aynı büyüklükte Şeytan resmi yapıp, bir de onu canayakın resmetmekmiş. Ama hepsinden büyük küfür ise, tabii ki resme bu.Frenk anlayışını bir kere sokunca, Padişahımızın resminin kocaman ve yüzünün bütün ayrıntılarıyla resmedilmesiymiş. Putataparların yaptığı gibi... Ya da putatapar alışkanlıklarından kurtulamayan Hıristiyanların kilise duvarlarına yapıp, secde ettikleri 'portreler gibi. Zarif Efendi Eniştenden öğrendiği bu sözü çok iyi biliyordu ve portrenin en büyük günah olduğuna, portre ile Müslüman resminin biteceğine haklı olarak inanmıştı. Vaiz efendimiz hazretlerine ve dinimize dil uzatılıyor orada, dediği kahveye gitmediğimiz için bunları bana sokaklarda yürürken anlattı. Arada bir duruyor ve yardım ister gibi bir havayla, doğru mu bütün bunlar, bir çaresi yok mu, Cehennem'de yanacak mıyız diye bana soruyordu. Pişmanlık buhranları geçirip dövünüyordu, ama bir anda ona hiç inanmadığımı hissettim. Dövünür gibi yapan bir sahtekârdı."

"Nasıl anladın bunu?"

"Zarif Efendi'yi tâ çocukluğumuzdan beri tanırız. Çok düzgün, ama sessiz, soluk ve renksizdir. Tezhipleri gibi. Sanki karşımdaki ondan daha aptal, daha saf ve inançlı, ama yüzeysel biriydi."

"O da Erzurumilerle düşüp kalkıyormuş," dedi Kara.

"Hiçbir Müslüman farkında olmadan günah işledim, diye bu kadar dövünmez," dedim. "İyi bir Müslüman, Allah'ın adil ve mantıklı olduğunu ve kulunun niyetini hesaba kattığını bilir. Farkına varmadan domuz eti yediği için Cehennem'e gideceğine ancak kuş beyinli cahiller inanır. Gerçek bir Müslüman, zaten Cehennem korkusunun kendisini değil, başkalarını korkutmaya yaradığım da bilir. Zarif Efendi bunu yapıyordu işte; beni korkutmak istiyordu. Bunu yapabileceğini ona senin Enişten öğretmişti, bunu da o zaman anladım. Şimdi dürüstçe söyleyin bana, sevgili nakkaş kardeşlerim, kan oturuyor mu gözlerime, yuvarlakları rengini kaybediyor mu?"

Lambaları getirip yüzüme dayadılar, gözlerimin içine hekim dikkatiyle ve şefkatle baktılar.

"Sanki hiçbir şey olmamış gibi."

Âlemde en son göreceğim şey gözlerini gözlerimin içine dikmiş bu üçü mü olacaktı? Hayatımın sonuna kadar o anları hiç unutmayacağımı anlıyor, pişmanlık duymama rağmen umut da duyduğum için anlatıyordum:

"Enişten, Zarif Efendi'ye yasak bir şey yaptığını öğretti. Son resmin üzerim kapayarak, o resmin birer köşesini her birimize açıp, oraya bir resim yaptırıp, bütünü saklayarak... Resme esrarlı ve gizli bir iş havası verip, bir günah korkusu saldı. Bizlere de bulaşan evhamları ve günah telaşım ilk o estirdi, hayatlarında nakışlı kitap görmemiş Erzurumiler değil. Oysa vicdanı temiz nakkaşın korkacağı ne olabilir ki."

"Vicdanı temiz nakkaşın artık korkacağı çok şey var," dedi Kara ukalaca. "Evet, nakşetmeye kimsenin lafı yok, ama resim dinimizce yasak. Acem üstatlarının resimleri, hatta Heratlı en büyük üstatların

harikaları en sonunda kenar süsünün bir parçası olarak görüldüğü için, yazının güzelliğini, hattatın harikasını öne çıkarıyor diye kimse ilişmez onlara. Zaten kaç kişi görüyor nakşımızı? Ama Frenk üstatlarının usûllerinden yararlandıkça, yaptığımız nakış ya da hurda nakış olmaktan çıkıp düpedüz resim olmaya başlıyor. Kuran-ı Kerim'in yasakladığı, Peygamberimizin hiç hoşlanmadığı şey bu işte. Padişahımız da, Eniştem de bunu çok iyi biliyordu. Eniştem bu yüzden öldürüldü."

"Enişten korktuğu için öldürüldü," dedim. "Tıpkı senin gibi o da yaptığı nakşın dine, kitaba aykırı olmadığını iddia etmeye başlamıştı... Bu da dine aykırı bir şey bulmak için çırpman Erzurumilerin tam aradığı şeydi. Zarif Efendi ile Enişten tam birbirlerine uygundular."

"Ve ikisini de sen öldürdün değil mi?" dedi Kara.

Bir an bana vuracak sandım ve o anda güzel Şeküre'nin yeni kocasının da Eniştesinin öldürülmesinden hiç de şikayetçi olmadığını hemen anladım. Vurmayacaktı, vursa da aldırmıyordum artık.

"Aslında Padişahımızın istediği şey olan Frenk nakkaşlarının etkisiyle bir kitap hazırlatmak kadar," dedim inatla, "Enişten, herkese meydan okuyan, günah korkusu bulaşmış bir kitap da hazırlatmak istiyordu. Mağrurca büyüklenmek için. Seyahatlerinde gördüğü Frenk üstatlarının resimlerine kölece hayranlık duymuştu, hepimize günler boyunca anlattığı şeylere -sana da anlatmıştır o perspektif ve portre saçmalıklarını- sonuna kadar inanmıştı. Bana kalırsa, yaptığımız kitapta ne zararlı bir yan vardı, ne de dine sığmayan bir şey... O da bunu bildiği için tehlikeli bir kitap hazırlatıyormuş havası veriyordu kendine ve bu çok hoşuna gidiyordu... Padişah'ın özel izniyle böyle tehlikeli bir şey yapıyor olmak, Frenk üstatlarının resimlerine

hayranlık kadar önemliydi onun için. Duvara asılacak resim yapsak günahkârlık olur, evet. Ama o kitap için nakşettiğimiz resimlerin hiçbirinde dine aykırı bir şey,.bir münkirlik, zındıklık, hatta belki belirsiz bir yasak korkusu bile hissetmedim ben. Sizler hissettiniz mi?"

Gözlerim gücünden belli belirsiz kaybetmişti, ama sorumun onları çok ikirciklendirdiğini anlayacak kadar görebiliyordum şükür. "Karar veremiyorsunuz değil mi?" dedim zevkle. "Nakşettiğimiz resimlerde belli belirsiz bir günah fikri, bir dinsizlik gölgesi olduğunu, gizliden gizliye düşünseniz bile, bunu asla kabul edip söyleyemezsiniz. Çünkü bu sizi suçlayan Erzurumi düşmanlarınıza, softalara hak vermek olur. Öte yandan sütten çıkmış ak kaşık olduğunuzu da inançla söyleyemezsiniz, çünkü gizli, esrarlı, yasak birşeyler yapıyor olmanın başdöndürücü gururundan, kibarca böbürlenmenizden vazgeçmek olur bu. Ben de böyle azamet sattığımı nasıl anladım biliyor musunuz? Zavallı Zarif Efendi'yi gece yarısı bu tekkeye getirerek! Onu sözümona sokaklarda yürüye yürüye, buz kestiğimiz için buraya getirmiştim. Aslında zındık bir Kalenderi kalıntısı, daha da kötüsü, özentisi olduğumu görmesi hoşuma gidiyordu. Oğlancılık, esrarcılık, serserilik ve her türlü rezilliği yapan dağıtılmış bir tarikatın son yolcusu olduğumu görünce, sanki zavallı Zarif Efendi, benden daha korkacak, bana daha çok saygı duyacak ve belki de korkudan çenesini kapayacaktı. Tabii tam tersi oldu bunun. Buradan hiç hoşlanmadığı gibi, kuş beyinli çocukluk arkadaşımız, Eniştenden öğrendiği dinsizlik suçlamalarının yerinde olduğuna da karar verdi hemen. Böylece, ilk başta 'bana yardım et, Cehennem'e gitmeyeceğimize beni ikna et de bu gece huzurlu uyuyabileyim,' diyen sevgili çıraklık arkadaşımız bir tehdit edasıyla, 'bunun sonu kötü olur,' demeye başladı. Son resimde, Padişahımızın buyruklarından çok uzaklaşıldığını, Padişahımızın bunu

affetmeyeceğini, dedikoduların Erzurumlu vaiz hocanın kulağına gideceğini söylüyordu. Her şeyin güllük gülistanlık olduğuna onu inandırmam neredeyse imkansızlaşmıştı. Enişte'nin saçmalıklarını; dine küfrediliyor, Şeytan sevimli gösteriliyor evhamlarım abartarak, Erzurumlu vaize kapılmış bütün o kuş beyinli dostlarına anlatacağını, onların da bu iftiralara inanacağını anladım. Padişahımızın yakın ilgisine mazhar olduk diye, yalnız ehli hıref takımı içindekilerin değil, bütün zanaatkarların bizleri nasıl kıskandığını biliyorsunuz. Şimdi hep birlikte ve zevkle: NAKKAŞLAR DİNSİZLİK EDİYOR diyeceklerdi. Üstelik Enişte'yle Zarif Efendi'nin işbirliği yüzünden bu iftira doğru da çıkacaktı. İftira diyorum, çünkü Zarif kardeşimin kitap ve son resim hakkında söylediklerine inanmıyordum hiç. Daha o zaman ben, rahmetli Eniştene hiç mi hiç toz kondurtmuyordum. Hatta Padişahımızın teveccühlerinin Üstat Osman'dan ona doğru yönelmesini çok yerinde buluyor, Frenk üstatları ve onların resimleri hakkında bana uzun uzun anlattığı şeylere, onun kadar olmasa da ben de inanıyordum. Biz Osmanlı nakkaşları, Şeytanla hiçbir alışverişimiz olmadan Frenk usûllerini şurasından burasından gönlümüzün istediği ve seyahatlerde gördüğümüz kadar güzel güzel alabiliriz ve bunlar da başımıza hiç bela olmaz diye içtenlikle düşünüyordum. Hayat kolaydı ve rahmetli Enişten, benim için, Üstat Osman'dan sonra bu yeni hayatta yeni bir babaydı."

"Oraya gelme daha," dedi Kara. "Zarifi nasıl öldürdüğünü anlat önce."

"Bu işi," dedim, öldürme kelimesini kullanamadığımı anlayarak, "bu işi yalnız bizler için, kendimizi kurtarmak için değil, bütün nakkaşhanenin selameti için yaptım. Zarif Efendi eline bir tehdit silahı geçirdiğini anlamıştı. Bana bu alçağın, ne kadar sefil bir şey olduğunu göstermesi için ulu Allah'a dualar edip yalvardım. Allahım

dualarımı kabul edip bana rezilin rezilliğini gösterdi: Ona para teklif ettim. Aklıma şu altınlar geldi, ama bir yalan uydurdum Allah'ın ilhamıyla. Altınlar burada tekkede değil, onları sakladığım bir yerde, dedim. Dışarı çıktık. Boş sokaklarda, ücra mahallelerde nereye gittiğimi hiç hesaplamadan amaçsızca yürüdük. Ne yapacağımı bilemiyordum hiç; ve çok korkuyordum. Amaçsız ve yönsüz yürüyüşlerimizin sonunda, bir kere geçtiğimiz bir sokaktan bir daha geçince, bütün hayatını tekrar ve endama vermiş müzehhip Zarif Efendi kardeşimiz pirelendi. Ama Allah da karşımıza boş bir yangın yeri ve hemen onun yakınında kör bir kuyu çıkarmıştı."

Bu noktada gerisini anlatamayacağımı anlayıp onlara söyledim. "Siz de benim yerimde olsaydınız, bütün öteki nakkaş kardeşlerinizin selametini düşünür, aynı şeyi yapardınız," dedim bir cesaretle.

Bana hak verdiklerini işitince ağlamak geldi içimden: Hak etmediğim şefkat kalbimi yumuşattığı için diyecektim, değilmiş. Onu öldürüp attığım kuyunun dibine gövdesi vurunca çıkan sesi yeniden işittim diyecektim, değilmiş. Katil olmadan önce ne de mutluydum, herkes gibiydim, bunu hatırladığım için diyecektim, değilmiş. Çocukluğumda yoksul mahallemizden geçen bir kör canlanmıştı gözlerimin önünde: Pis esvaplarının içinden daha da pis bir bakır maşrapa çıkarır ve mahalle çeşmesinin orada uzaktan seyreden biz çocuklara doğru derdi ki: Yavrum, hanginiz bu âmâ amcanın maşrapasına çeşmeden su dolduracak? Hiç kimse gitmeyince şöyle derdi: Sevaptır yavrum, sevaptır! Gözlerinin yuvarlarının rengi solup uçmuştu da gözlerinin akıyla aynı renkteydi.

O âmâ amcaya benzeme telaşıyla, Enişte Efendi'ye nasıl kıydığımı da alelacele ve zevkini hiç çıkaramadan anlattım. Ne fazla doğru söyledim, ne de çok fazla yalan: İkisi arasında kalbimi fazla

sıkıştırmayan bir kıvam bulunca, Enişte Efendi'yi öldürmek için oraya gitmediğimi anladıklarını farkettim: Onu, daha önceden niyet ederek öldürmedim, demek istediğimi anladıkları gibi, kötü niyet yoksa insan Cehenneme hiç gitmez, derken kendime mazeretler ve özürler bulduğumu da anladılar.

"Zarif Efendi'yi Allah'ın meleklerine teslim ettikten sonra," dedim düşünceli bir şekilde, "son vakitlerinde merhumun bana söylediği sözler, bir kurt olup içimi kemirmeye başladı. Son resim için elimi kana bulamış olmak o resmi gözümde büyütmüştü. Kitap için artık hiçbirimizi evine çağırmayan Eniştene, bu son resmi bana göstersin diye gittim. Resmi göstermediği gibi, her şey güllük gülistanlık gibiymiş gibi davrandı bana. Uğruna adam öldürecek kadar esrarlı ne bir resim varmış, ne de başka bir şey! Beni bu kadar küçümsemesin, önemsesin diye ona Zarif Efendi'yi öldürüp kuyuya attığımı itiraf ettim. Beni önemsedi, ama küçümsemeye devam etti. Oğlunu küçümseyen baba olamaz. Büyük Üstat Osman bize çok kızardı, çok döverdi; ama bizi hiç küçümsemedi. Ona ihanet etmekle hata etmişiz kardeşlerim."

Ölüm yatağında son sözlerimi dinler gibi gözlerime dikkat kesilen kardeşlerime gülümsedim. Ölen bir kardeşin hissedeceği gibi, ben de onların gittikçe bulanıklaşarak benden uzaklaştıklarını görüyordum.

"İki şey için öldürdüm Enişteni. Büyük Üstat Osman'ı, Frenk nakkaşı Sebastiano'yu maymun gibi taklide zorladığı için. Bir de zaaf gösterip ona üslubum var mı? diye sorduğum için."

"Ne dedi?"

"Varmış. Ama onun için bu bir hakaret değil, övgüydü tabii. Birden utançla, acaba benim için de bir övgü mü diye düşündüğümü

hatırlıyorum: Hem üslubu bir çeşit soysuzluk, bir şerefsizlik gibi görüyorum, hem de içimi bir kurt kemiriyor. Bir üslubum olmasın istiyorum, ama Şeytan kışkırtıyor, merak da ediyorum."

"Herkes gizliden gizliye bir üslubu olsun ister," dedi Kara ukalaca. "Padişahımızın istediği gibi bir portresi de yapılsın ister herkes."

"Bu karşı konulamayacak bir hastalık mı?" dedim. "Bu hastalık yayıldıkça Frenk üstatlarının usûllerine hiçbirimiz karşı duramayacağız."

Ama kimse dinlemiyordu beni: Kara, Şah'ın kızına aşkını erken ilan ettiği için on iki yıl Diyarı Çin'e sürgüne giden mutsuz Türkmen Beyinin hikâyesini anlatıyordu. On iki yıl hayallerini kurduğu sevgilisinin bir portresi de olmadığı için, Cinli güzeller arasında kendi sevgilisinin yüzünü de unutuyor, aşk acısı Allah'ın çektirdiği derin bir çileye dönüşüyordu. Ama bu anlattığının kendi hikâyesi olduğunu hepimiz biliyorduk.

"Enişten sayesinde artık hepimiz bu portre lafını öğrendik," dedim. "Bir gün kendi hayatımızı korkmadan kendi hayatımız gibi anlatmayı da öğreniriz, inşallah."

"Bütün masallar, herkesin masalıdır," dedi Kara. "insanın kendinin değil."

"Bütün nakış da Allah'ın nakşıdır," diye Heratlı şair Hatifi'nin mısralarını tamamladım ben. "Ama Frenk üstatlarının usûlleri yayıldıkça herkes başkalarının masalını kendi hikâyesi gibi anlatmayı marifet sanacak."

"Şeytanın da istediği tam budur."

"Bırakın artık beni," diye bütün gücümle bağırdım. "Son bir kere daha âlemi seyredeyim."

Ödlerinin koptuğunu görünce içime bir güven doğdu.

Önce Kara topladı kendini: "Son resmi çıkaracak mısın?"

Öyle bir baktım ki Kara'ya, çıkaracağımı hemen anladı, beni bıraktı. Kalbim hızla atmaya başladı.

Çoktan anlamışsınızdır sözümona saklamaya çalıştığım kimliğimi. Yine de, Heratlı eski üstatlar gibi davranmama şaşmayın hiç:

Onlar imzalarını kim oldukları bilinmesin diye değil, ustalarına ve kurallara olan saygılarından gizlerlerdi. Elimde kandil, tekkenin kapkaranlık odaları arasında kendi solgun gölgeme yol açarak heyecanla yürüdüm. Gözlerime karanlığın perdesi inmeye başlamış mıydı, yoksa bu odalar ve sofalar mı bu kadar karanlıktı? Kör olmadan önce daha ne kadar vaktim, günüm, haftam vardı? Gölgem ve ben durduk, mutfağın hayaletleri içinde, tozlu dolabın temiz köşesinden kâğıtları alıp hızla geri döndük. Kara, tedbirli olmak için beni takip etmişti, ama hançeri almamıştı yanma. Kör olmadan hançeri alıp onu da kör etmek ister miydim?

"Kör olmadan şunu bir daha gördüğüm için memnunum," dedim gururla. "Sizin de bunu görmenizi istiyorum. Bakın şuna."

Böylece, Enişte'yi öldürdüğüm gün evden aldığım son resmi kandil ışığında onlara gösterdim. İki sayfa büyüklüğündeki resme merak ve korkuyla bakışlarını seyrettim ilk. Dönüp onlarla birlikte resme baktığımda hafif hafif titriyordum. Ya gözüme sorguç iğnesi girdiği için, ya da cezbeye kapıldığım için ateşim çıkmıştı.

Son bir yılda, bu iki sayfanın çeşitli köşelerine hepimizin çizdiği ağaç, at, Şeytan, ölüm, köpek, kadın resimleri, Enişte'nin acemice de olsa yaptığı yeni istif usûlüne göre büyüklü küçüklü öyle bir şekilde yerleştirilmişti ki, merhum Zarif Efendi'nin tezhip ve çerçeveleri, bize artık bir kitabın bir sayfasına baktığımızı değil, pencereden bütün bir âlemi seyrettiğimizi hissettiriyordu. O âlemin merkezinde, Padişahımızın portresi olması gereken yerde, benim bir an gururla seyrettiğim kendi portrem vardı. Günlerce silip bozup, aynaya baka baka, acz içinde uğraşarak kendime pek az benzetebildiğim için biraz sıkılıyordum; ama resim, sayfa, yalnız bütün bir âlemin merkezine beni yerleştirdiği için değil, açıklayamadığım şeytani bir nedenden, beni olduğumdan çok daha derin, karmaşık ve esrarlı kıldığı için deneti ey enlediğim bir heyecan da duyuyordum. Bu heyecanımı görsünler, anlasınlar, nakkaş kardeşlerim benimle paylaşsınlar istiyordum. Hem bir padişah veya kral gibi her şeyin merkezindeydim, hem de ben kendimdim. Bu durum hem bir gurur, hem de bir utanç veriyordu bana. Bu iki duygu birbirini dengeleyerek beni rahatlattığı için bu resimdeki yeni konumumdan baş döndürücü bir zevk alabiliyordum. Ama bu zevkin tam olabilmesi için, Frenk ressamlarının hüneriyle yüzümdeki, elbiselerimdeki bütün kırışıklıklar, gölgeler, sivilce ve çıbanlar, sakallarımdan kumaşın dokusuna kadar her şey, bütün renkleri en küçük ayrıntılarıyla tastamam ve kusursuz olmalıydı.

Resme bakan eski dostlarımın yüzünde ise bir çeşit korku ve hayret ile hepimizi yiyip bitiren o vazgeçilmez duyguyu, kıskançlığı görüyordum. Sonuna kadar günaha batmış birine duyacakları öfkeli tiksintiyle birlikte, korkarak gıpta da ediyorlardı.

"Burada kandil ışığında bu resme baktığım geceler ilk defa Allah'ın beni terkettiğini ve yalnızlığımda ancak Şeytan'ın bana dostluk

gösterebileceğini hissettim," dedim. "Gerçekten dünyanın merkezinde olsaydım -resme her bakışımda çok da istiyordum bunu- çevremdeki bütün bu sevdiğim şeylere, hatta güzel Şeküre'ye benzeyen kadın ile abdal dostlarıma, resme hakim kırmızının güzelliğine rağmen, daha da yalnız hissedecektim kendimi. Bir şahsiyetim ve özelliğim olmasından, başkalarının bana secde etmesinden korkmuyorum, tam tersi istiyorum bunu.

"Pişman değil misin yani?" dedi Leylek cuma vaazından yeni çıkmış birinin edasıyla.

"İki kişiyi öldürdüğüm için değil, böyle bir resmim yapıldığı için Şeytan gibi hissediyorum ben. O ikisini bu resmi yapabilmek için öldürdüğümü düşünüyorum. Ama yeni durumumun yalnızlığı beni korkutuyor da. Onların hünerini elde edemeden Frenk üstatlarını taklit etmek nakkaşı daha da köle kılar. Kaçmak istiyorum bu durumdan. Aslında ikisini de nakkaşhanede her şey eskisi gibi sürsün diye öldürdüğümü sizler de anladınız, Allah da anlamıştır elbet."

"Ama bu hepimizin başına daha büyük dertler açacak," dedi canım Kelebek.

Hâlâ resme bakmakta olan budala Kara'nın bileğini bir anda yakaladım, bütün gücümle, tırnaklarımı da etine geçirerek hırsla sıktım ve büktüm bileğini. Sahiplenmeden tuttuğu hançeri elinden düştü. Yerden kapıverdim onu.

"Üstelik dertlerinizden beni işkenceciye vererek de kurtulamayacaksınız artık," dedim. Hançerin sipsivri ucunu Kara'nın gözüne sokacakmışım gibi yaklaştırdım. "Sorguç iğnesini ver."

Sağlam eliyle çıkarıp verdi, kuşağıma soktum. Kuzu gibi bakan gözlerine diktim bakışlarımı.

"Sonunda seninle evlenmekten başka bir çaresi kalmadığı için çok acıyorum güzel Şeküre'ye," dedim. "Sizleri beladan kurtarayım diye Zarif Efendi'yi öldürmek zorunda kalmasaydım, benimle evlenecekti ve mutlu da olacaktı. Babasının hepimize anlattığı Frenk üstatlarının masallarını ve marifetlerim en iyi ben anlamışımdır. Onun için şu son söyleyeceklerime iyi kulak verin: Burada hüneri ve şerefiyle yaşamak isteyen biz usta nakkaşlara artık yer yok, anladım bunu. Eğer rahmetli Enişte'nin ve Padişah'ın istediği gibi, Frenk üstatlarını taklide kalksak, Zarif Efendi gibiler ve Erzurumiler değilse, içimizdeki haklı korkak tutacak bizi, sonuna kadar gidemeyeceğiz. Şeytana uyup, sonuna kadar gidip, bütün geçmişe ihanet edip bir üslup ve Frenk tarzı bir kişilik edinmeye kalkışırsak da, benim şu kendi resmimi yapmaya hünerimin ve bilgimin yetmeyişi gibi, bir türlü başaramayacağız bunu. Yaptığım resmin ilkelliğinden, onu doğru dürüst kendime bile benzetemememden, Frenk üstatlarının hünerinin asırlarla öğrenilecek bir şey olduğunu -zaten çoktan hepimizin önemsemeden bildiği bu şeyi- bir kere daha öğrendim. Enişte Efendi'nin kitabı da bitirilip onlara yollansaydı, Venedikli üstat ressamlar bizlere gülümser, onların gülümseyişi Venedik Doçu'na geçerdi, o kadar. Osmanlı Osmanlı olmaktan vazgeçiyor derlerdi, bizden korkmazlardı artık. Eski üstatların yolundan gitsek ne iyi olurdu! Ama Padişahımız Hazretleri de, Şeküreciğinin portresi yok diye mahzun olan Kara Efendi de, kimse istemiyor bunu. Burada oturun ve Frenk usûllerini yüzyıllarca taklit edin o zaman! Taklit resimlerinize kibirle imza atın. Heratlı eski üstatlar, âlemi Allah'ın gördüğü gibi nakşetmeye çalışırken bir şahsiyetleri olduğunu gizlemek için imza atmazlardı. Sizler ise bir şahsiyetiniz olmadığını gizlemek için imza atacaksınız. Ama bir çıkış yolu daha var, belki

sizin de tek tek kapımızı çaldı da benden saklıyorsunuz: Hint Padişahı Ekber, altını ve sevgi saçarak cihanın en hünerbaz nakkaşlarını kendi çevresine topluyor. Belli oldu artık, burada İstanbul'da değil Agra'daki nakkaşhanede İslam'ın bininci yılı için bitirilmekte olan kitabı yetiştireceğiz."

"Senin gibi kurum kurum kurumlanabilmesi için nakkaşın önce katil olması mı gerekiyor?" diye sordu Leylek.

"En yetenekli ve en hünerbaz olmak yeter," dedim onu önemsemeden.

Uzaklarda mağrur bir horoz iki kere ötmüştü. Çıkınımı, altınlarımı topladım, örnek defterlerimi, resimlerimi ciltbendime yerleştirdim. Sivri ucunu Kara'nın gırtlağına doğru tuttuğum hançer ile onları tek tek öldürebileceğim de geçiyordu aklımdan, ama tâ çıraklıktan beri birlikte olduğum çocukluk arkadaşlarımı gözüme sorguç iğnesi sokan Leylek'i bile şimdi çok da seviyordum.

Ayağa kalkan sevgili Kelebek'i çığlık atıp korkutup oturttum yerine. Bu bana tekkeden sağ salim çıkabileceğimin güvenini verince acele ettim, tam kapıdan çıkarken söylemeyi kurduğum o debdebeli sözü sabırsızca söyledim:

"İstanbul'dan bu çıkışım, İbni Şakir'in Moğol işgalindeki Bağdat'tan çıkışma benzeyecek," dedim.

"O zaman Doğu'ya değil, Batı'ya gitmen gerek," dedi kıskanç Leylek.

"Doğu da, Batı da Allah'ındır," dedim rahmetli Enişte gibi Arapça olarak.

"Ama Doğu doğuda, Batı da batıdadır," dedi Kara.

"Nakkaş kibirlenmemeli," dedi Kelebek. "Doğu'yla ve Batı'yla dertleneceğine içinden geldiği gibi nakşetmeli yalnızca."

"Öyle doğru bir söz ki bu," dedim sevgili Kelebek'e. "İçimden seni öpmek geldi."

Ama ona doğru iki adım atmış atmamıştım ki Kara işgüzarlıkla üzerime atladı. Bir elimde içi çamaşır ve altın dolu çıkınım, koltuğumun altında da resimlerle dolu ciltbent vardı. Onları korumak isterken kendimi sakınamadım. Hançeri tutan kolumu kaptırdım ona. Ama onun da talihi yerinde gitmedi, ayağı rahleye takıldığı için bir anda dengesini kaybedince kolumu yakalayacağına kolumdan sarkar bir hale geldi. Bir yandan var gücümle tekmelerken parmaklarını ısırarak silkeledim onu. Can havliyle uludu. Aynı ele bu sefer canını yakarak bastım ve öteki ikisine hançerimi tutarak bağırdım.

"Oturun oturduğunuz yerde!"

Oturdular. Hançerin ucunu efsanede Keykavus'un yaptığı gibi Kara'nın burun deliğine soktum. Kanamaya başlayınca yalvaran gözlerinden de acı yaşları aktı.

"Söyle bakalım şimdi," dedim. "Kör olacak mıyım ben?"

"Efsaneye göre kan kiminin gözüne oturur, kiminin oturmaz. Allah senin nakşından memnunsa, seni yanına almak için kendi muhteşem karanlığını verecek sana. O zaman bu sefil dünyayı değil, onun gördüğü harika manzaraları göreceksin. Yok, nakşından memnun değilse, şimdiki gibi görmeye devam edeceksin."

"Asıl nakşı Diyarı Hind'de yapacağım ben," dedim. "Allah'ın beni yargılayacağı resmi henüz yapmadım."

"Frenk usûllerinden kaçacağım diye çok da fazla hayal besleme," dedi Kara. "Ekber Han'ın, bütün nakkaşlarını resimlerini imzalamaya teşvik ettiğini biliyor musun? Portekizli Cizvit papazları Frenk resim ve usûllerini oraya çoktan götürdüler. Onlar artık her yerde."

"Saf kalmak isteyenin yapacağı bir şey ve kaçacağı bir yer vardır her zaman," dedim.

"Evet, kör olmak ve var olmayan ülkelere kaçmak," dedi Leylek.

"Niye saf kalmak istiyorsun?" dedi Kara. "Bizim gibi kal ve karış burada."

"Bütün ömürlerince şahsi bir üslubum olsun diye Frenkleri taklit edecekler," dedim. "Frenkleri taklit ettikleri için de şahsi bir üslupları olmayacak hiç."

"Başka yapılacak bir şey yok," dedi Kara şerefsizce.

Nakış değil güzel Şeküre'ydi elbette onun tek mutluluğu. Ucu kanlı hançeri Kara'nın kanayan burnundan çekip başının üzerine, kafa vurmaya hazırlanan bir celladın kılıcı gibi kaldırdım.

"Şimdi vururum istesem senin kafanı," diye ilan ettim aşikâr olanı. "Ama Şeküre'nin çocukları ve mutluluğu için seni bağışlayabilirim. Ona iyi davran, hayvanlık ve cahillik etme. Söz ver bana!"

"Söz veriyorum," dedi.

"Seni Şeküre'ye bağışladım," dedim.

Ama kolum ağzımdan çıkan sözün tam tersini yaptı. Bütün gücümle hançeri Kara'ya indirdim.

Son anda, hem o yerinden kıpırdadığı için, hem de ben vuruşun yönünü değiştirdiğim için hançer boynuna değil, omuzuna geldi. Kolumun kendi kendine yaptığı şeye ben de korkuyla baktım. Ete gömülen hançeri çektiğim yer saf bir kırmızıyla kıpkırmızı kesildi. Hem korktum, hem utandım yaptığımdan. Ama yakın bir zamanda, belki de Arap denizlerinde, gemide kör olursam, intikam için nakkaş arkadaşlarımdan hiçbirini yanımda bulamayacağımı da biliyordum.

Sıranın kendisine gelmesinden haklı olarak korkan Leylek, içeriye, karanlık odalara kaçtı. Elimde lamba gölgemle peşinden gittim, ama korkup döndüm. En son yaptığım iş Kelebek ile öpüşüp vedalaşmak oldu. Aramıza kanın kokusu girdiği için istediğim kadar yürekten öpemedim onu. Gözlerimden yaşlar aktığını gördü.

Kara'nın inlemelerinin kestiği bir çeşit ölüm sessizliği içinde tekkeden çıktım. Islak ve çamurlu bahçeden ve karanlık mahalleden koşar gibi uzaklaştım. Beni Ekber Han'ın nakkaşhanesine götürecek gemi sabah ezanından sonra yola çıkacak, o vakitte Kadırga limanından ona bir sandal, son defa gidecekti. Koşarken buyandan da gözlerimden yaşlar akıyordu.

Aksaray'dan bir hırsız gibi sessizce geçerken, ufukta günün, ilk ışıklarını belli belirsiz gördüm. Ara sokakların, dar geçitlerin, duvarların arasından önüme çıkan ilk mahalle çeşmesinin karşısında, yirmi beş yıl önce İstanbul'a ilk geldiğim günün gecesini geçirdiğim taş ev vardı. Orada, açık avlu kapısının aralığından, yirmi beş yıl önce bu uzak akrabanın beni cömertçe ve iyilikle misafir edip serdiği yatağa uykumda işeyince, gece yansı, on bir yaşımdayken suçlulukla kendimi atmak istediğim kuyuyu yeniden gördüm.

Beyazıt'a varana kadar pek çok defa kırık saatimin çarklarını tamir için geldiğim saatçi dükkânı, üzerlerini nakşedip kibarlara el altından satacağım boş billur kandiller, şerbet maşrapaları ve çiçek işleyeceğim şişeleri aldığım şişeci dükkânı ve bir dönem hem ucuz hem de kimse yok diye ayağımın alıştığı hamam bana ve gözyaşlarına selam durdular.

Yıkılıp yakılmış kahvehanenin orada da kimsecikler yoktu, güzel Şeküre'nin belki de şu anda ölmekte olan yeni kocasıyla mutlu olmasını gönülden dilediğim evde de. Elimi kana buladıktan sonraki günlerde sokaklarda yürürken bana hep düşmanca bakan İstanbul'un bütün köpekleri, karanlık ağaçları, kör pencereleri, kara bacaları, sabah namazına koşan çalışkan ve mutsuz erkencileri ve hayaletleri, cinayetlerimi itiraf edip hayatımın şehrini terketmeye karar verdim vereli bana dostlukla bakıyorlardı artık.

Beyazıt Camii'ni geçtikten sonra bir tepeden Haliç'i seyrettim: Ufuk aydınlanıyordu, ama su karanlıktı daha. İki balıkçı sandalı, yelkenleri sarılı yük gemileri, unutulmuş bir kadırga, hiç gözükmeyen dalgalarla ağır ağır sallanarak gitme, gitme dediler bana. Sokulan iğne yüzünden mi akıyordu gözlerimden yaşlar? Hindistan'da hünerimin harikalarıyla yaşayacağım harika hayatı hayal et! dedim kendime.

Yoldan çıktım, koşa koşa çamurlu iki bahçeyi geçtim ve yeşillikler içinde eski bir taş eve sokuldum. Çıraklık yıllarımda çantasını, ciltbendini, kalem kutusunu ve yazı tahtasını iki adım arkasından taşıyıp nakkaşhaneye götürmek için her salı Üstat Osman'ı kapısından aldığım evdi burası. Hiçbir şey değişmemişti burada, ama bahçedeki ve sokaktaki çınar ağaçları öylesine büyümüşlerdi ki eve ve sokağa Sultan Süleyman zamanından kalma bir debdebe, iktidar ve zenginlik duygusu sinmişti.

Limana inen yola yakın olduğu için Şeytan'a uydum ve yirmi beş yılımı geçirdiğim nakkaşhane binasının kemerlerini son bir kere daha görme hevesine kapıldım. Böylece, çırakken, salı günlerinde Üstat Osman'ın arkasından yürürken geçtiğim yoldan, baharları bayıltıcı bir ıhlamur kokusuyla kokan Okçular sokağından, ustamın kıymalı çörek aldığı fırının önünden, ayva ve kestane ağaçlarıyla dilencilerin sıralandığı yokuştan, yeni çarşının kapalı kepenklerinin önünden, ustamın her sabah selamlaştığı berberin önünden, yazları cambazların gelip çadırlarını kurup gösteri yaptığı boş bostanın kenarından, pis kokan bekâr odalarının ve küf kokan Bizans kemerlerinin altından, İbrahim Paşa'nın sarayının ve yüzlerce kere resmettiğim yılanlı sütunun ve hep başka türlü resmettiğimiz çınar ağacının yanından At Meydanı'na çıkıp sabahları içlerine giren serçelerle saksağanların cıvıl cıvıl ötüştükleri kestane ve dut ağaçlarının altından geçtim.

Nakkaşhanenin ağır kapısı kapalıydı. Ne kapıda ne de yukarıdaki kemerli revakın altında kimse vardı. Çıraklık yıllarında sıkıntıdan patladığımız zaman ağaçları seyrettiğimiz küçük pencerelerin kapalı kepenklerine ancak bir an ve telaşla bakabilmiştim ki, biri durdurdu beni.

Kulak tırmalayan cırlak ve tiz bir sesi vardı. Elimdeki kabzası yakutlu ve kanlı hançerin kendisinin olduğunu, yeğeni Şevket'in anasıyla birlik olup evinden çaldığını söyledi. Bu da benim, gece evini basıp Şeküre'yi kaçıran Kara'nın adamlarından olduğumu kanıtlıyormuş. Kara'nın nakkaş dostlarını ve nakkaşhaneye geleceğini de biliyormuş bu çok bilmiş cırlak sesli öfkeli adam. Tuhaf bir kırmızıyla pırıl pırıl parlayan uzun bir kılıcı ve nedense benden almaya karar verdiği pek çok hesabı, bir o kadar da anlatacağı hikâyesi vardı. Bir yanlışlık olduğunu söyleyecektim belki, ama

yüzündeki inanılmaz öfkeyi gördüm. Nefretle beni öldürmek üzere bir hamle yapacağını da gördüm yüzünde. "Aman dur" diyebilmek isterdim.

O hamleyi yapmıştı bile.

Ben ise hançerimi bile doğrultamadım da çıkınlı elimi kaldırabildim.

Çıkınım havaya uçtu. Kızıl kılıç hiç yavaşlamadan önce elimi kesti, sonra da boydan boya boynumu kesip kafamı kopardı.

Kafanın koptuğunu, zavallı gövdemin beni bırakıp sersemce attığı iki tuhaf adımdan, hançeri aptalca sallayışından ve boynumdan fıskiye misali kanlar fışkırtarak yere yıkılmasından anladım. Kendi kendine yürüyen zavallı ayaklarım, tıpkı ölümden önce çırpman zavallı bir at gibi boşu boşuna debelendiler.

Kafanın düştüğü çamurun içinden ne katilimi görebiliyordum, ne de hâlâ sıkı sıkıya tutmak istediğim içi altın ve resim dolu çıkınımı. Onlar ensem yönünde, artık hiç ulaşamayacağım denize ve Kadırga limanına doğru inen yokuş tarafında kalmışlardı. Kafam onlara ve dünyanın geri kalan kısmına bir daha dönüp bakmayacaktı. Onları unuttum ve kendi kafamın istediğini düşündüm.

Kılıç kafamı kesmeden önce düşündüğüm şey: Gemi Kadırga'dan gidecek; aklımda bir acele et emriyle birleşmiş; o da annemin küçükken bana "acele et" deyişiyle tamamlanmıştı. Anne boynum ağrıyor ve hiçbir şey kıpırdamıyor.

Demek ölüm dedikleri buymuş. 460

Ama biliyordum daha ölmediğimi. Delik gözbebeklerim kıpırdamıyordu, ama açık gözlerimle çok güzel görüyordum.

Yer hizasından gördüğüm şey bütün düşüncemi doldurmuştu. Yol hafif yokuş yukarı çıkıyor. Nakkaşhanenin duvarı ve kemeri, çatı, gök. Böyle gidiyor.

Sanki bu baktığım an uzadı uzadı ve anladım ki görmek şimdi bir çeşit hatırlamak olmuş. O zaman, tıpkı eskiden bir güzel resme saatlerce bakınca hissettiğim şey geldi aklıma: Çok bakarsan resmin zamanına girer akim.

Şimdi bütün zamanlar o zaman olmuştu.

Sanki kimse beni görmeyecek ve düşüncelerim solarken çamur içindeki kafam yıllarca bu kederli yokuşa, taş duvara ve az uzaktaki erişilmez dut ve kestane ağaçlarına bakacak.

Bu bitmeyecek bekleyiş birden öyle acı ve sıkıcı geldi ki, bu zamandan çıkmak istedim.

XLIX : Ben, Şeküre

Kara'nın bizi saklanalım diye yolladığı uzak akrabasının evinde geceyi uykusuzlukla geçirdim. Hayriye ve çocuklarla birlikte yattığımız yatakta arada bir horlamaların ve öksürüklerin uğultusu içinde dalıp uyuyabiliyordum, ama huzursuz rüyalarımda gördüğüm, kolları bacakları kesilip karıştırılarak birbirlerine takılmış acayip mahluklarla kadınlar peşimi hiç bırakmayıp beni uyandırıyorlardı. Sabaha doğru, soğuktan uyanıp Şevket'in ve Orhan'ın üzerlerini iyice örttüm, onlara sarıldım, saçlarını öptüm ve rahmetli babacığımın evinde huzurla uyuduğum güzel zamanlarda olduğu gibi, Allah'a bana mutlu bir rüya vermesi için yalvardım.

Ama uyuyamadım. Mutlu rüyalarımda hep gördüğüm şeyi, sabah namazından sonra, küçük ve karanlık odanın penceresinin kepenkleri arasından sokağa bakarken gördüm: Savaşmaktan ve aldığı yaralardan bitkin düşmüş hayalet gibi bir adam, elinde kılıç gibi tuttuğu bir sopa, tamdık adımlar atarak bana özlemle yaklaşıyordu. Rüyalarda bu adama tam sarılacakken gözyaşlarıyla uyanırdım. Sokaktaki adamın kanlar içindeki Kara olduğunu anlayınca rüyalarda boğazımdan hiç çıkmayan o çığlık çıktı.

Koştum kapıyı açtım.

Yüzü dövüşmekten şişmiş, mosmor olmuştu. Burnu parçalanmıştı, kanlar içindeydi. Omuzundan boynuna kadar kocaman bir yara vardı. Gömleğinin üstü, her yeri kandan kıpkırmızı kesilmişti. Rüyalarımdaki koca gibi, en sonunda eve dönebildiği için belli belirsiz bana gülümsüyordu.

"Gir içeri," dedim.

"Çocukları çağır," dedi. "Eve dönüyoruz."

"Senin eve dönecek halin yok."

"Ondan korkma artık," dedi. "Acem Velican Efendi'ymiş."

"Zeytin..." dedim. "Öldürdün mü o zavallıyı?"

"Kadırga'dan kalkan gemiyle Hindistan'a kaçtı," dedi ve işini eksik yaptığını bildiği için bir an gözlerini kaçırdı.

"Eve yürüyebilecek misin?" dedim. "Bir at çıkarsınlar sana."

Eve dönünce öleceğini hissettim ve acıdım ona. Yalnız öleceği için değil, hiçbir mutluluk görmemiş olduğu için de. Bu yabancı evde ölmek istemediğini, aslında bu korkunç haliyle kimseciklere görünmeden yok olmak istediğim de gözlerindeki keder ve kararlılıktan görüyordum. Onu zorla bir ata bindirdiler.

Ellerimizde çıkınlarımız ara sokaklardan geçerek yaptığımız dönüş yolculuğunda, çocuklar önce atın üzerindeki Kara'nın yüzüne korkudan bakamıyorlardı. Ama dedeyi öldüren alçak katilin oyununu nasıl bozduğunu, onunla kılıçla nasıl vuruştuklarını Kara, ağır ağır yürüyen atın üzerinden yine de onlara anlatabildi. Ona biraz ısınabildiklerini görüyor, Kara ölmesin diye Allahıma yakarıyordum.

Eve dönünce Orhan öyle sevinçle "Eve geldik!" diye bağırdı ki Azrail'in bize acıyacağı, Allah'ın daha vakit vereceği içime o an doğdu. Yine de ama, ulu Allah'ın kimin canını neden ve ne zaman alacağının hiç belli olmadığını tecrübeyle bildiğim için fazla umut beslemedim.

Kara'yı zorlukla attan indirdik, hep birlikte yukarı çıkardık, babamın mavi kapılı odasına sokup yatırdık. Hayriye su kaynattı, getirdi. Etine yapışmış kanlı gömleğini, kuşağını, ayakkabılarım, iç çamaşırlarım, donuna kadar her şeyini Hayriye ile birlikte yırtarak, makasla keserek çıkardık. Kepenkleri açınca bahçedeki dallarda oynaşan yumuşacık kış güneşi odaya doldu ve ibriklerden, tencerelerden, zamk kutularından, hokkalardan, cam parçalarından ve kalemtıraşlardan yansıyarak Kara'nın ölüm rengindeki tenini ve vişne, ve et rengindeki yaralarını aydınlattı.

Sabun teli sürdüğüm çarşaflık kumaş parçalarını sıcak suyla ıslatıp Kara'nın gövdesini kıymetli ve eski bir halıyı temizler gibi dikkatle, oğullarımdan birine bakar gibi şefkatle ve istekle sildim. Yüzündeki morluklara bastırmadan, burun deliğindeki kesiği hırpalamadan, omzundaki korkunç yarığı hekim gibi temizledim. Küçükken çocukları temizlerken yaptığım gibi, bir yandan da bir makam ile ona saçma sözler söylüyordum. Göğsünde, kollarında da kesikler vardı. Sol elinin parmakları ısırılarak mosmor olmuştu. Elimdeki bezler vücudunun üzerinde gezindikçe kan içinde kalıyordu. Göğsüne dokundum; karnının yumuşacıklığım elimle hissettim; çüküne uzun uzun baktım: Aşağıdan, avludan çocukların sesi geliyordu. Niye kamış kalem der buna kimi şairler?

Yeni haberlerle geldiği zamanki şen şakrak sesi ve esrarlı havasıyla Ester'in mutfağa girdiğini işitince, aşağıya indim.

Öyle heyecanlıydı ki Ester, sarılıp beni öpmeden anlattı: Zeytin'in kellesi nakkaşhanenin kapısında, önceki suçlarını kanıtlayan resimler ve çıkınıyla birlikte bulunmuş. Hindistan'a kaçacakmış, ama son bir kere daha nakkaşhaneye gideyim demiş.

Tanıklar varmış: Zeytin'i orada gören Hasan kırmızı kılıcını çekmiş, kafasını bir vuruşta düşürmüş.

O anlatırken ben, zavallı babacığımın nerede olduğunu düşünüyordum. Katilinin hakkından gelindiğini öğrenmek beni önce bir korkudan kurtardı. İntikamın, insanın içine hoş bir rahatlık ve adalet duygusu verdiğini de hissettim. Babamın olduğu yerde bu duygunun nasıl yaşandığını o an çok merak ettim ve birden bana bütün âlem, kapıları hep birbirine açılan sayısız odalı bir saraymış gibi geldi. Bir odadan bir diğerine hatırlayarak ve hayal ederek geçebiliyorduk ancak, ama çoğumuz tembellikten bunları çok az yapıp hep aynı odada bekliyorduk.

"Ağlama canım," dedi Ester. "Bak, her şey sonunda iyiye vardı."

Ona dört altın verdim. Teker teker onları şehvetle ağzına alıp hırsla, istekle ama acemice ısırdı.

"Her yanı Venedikli kâfirin kalp altını sarmış," dedi gülümseyerek.

O gider gitmez Hayriye'ye çocukları yukarı bırakmamasını söyledim. Yukarı çıktım, kapıyı kilitledim, Kara'nın çıplak gövdesine hırsla sokuldum ve zavallı babamın öldürüldüğü gece, asılmış Yahudi'nin evinde benden yapmamı istediği şeyi ona istekten çok merakla, korkudan çok dikkatle yaptım.

Asırlardır Acem şairlerinin o aleti kamış kaleme benzettikleri gibi, biz kadınların ağzını neden hokkaya benzettiklerini, ezberden tekrarlana tekrarlana aslı unutulan bu teşbihlerin arkasında ne olduğunu -ağzın küçüklüğü? hokkanın esrarlı sessizliği? Allah'ın bir ressam olması?- büsbütün anladığımı söyleyemem. Ama kendini korumak için aklım sürekli çalıştıran benim gibi birinin mantığıyla değil, mantıksızlığıyla anlaşılacak bir şey olmalı aşk.

O zaman size bir sır vereyim: Orada, ölüm kokan o odada ağzımdaki şey bana bir heyecan vermiyordu: Beni heyecanlandıran, orada öyle durur, bütün âlemin ağzımın içinde zonkladığını hissederken avluda birbirleriyle küfürleşerek itişen oğullarımın neşeli cıvıltılarını işitmekti.

O ara ağzım o kadar meşgulken, gözlerim Kara'nın yüzüme bambaşka bir bakışla baktığım görebildiler. Bir daha yüzümü, ağzımı hiç unutmayacağını söyledi. Teni babamın bazı eski kitapları gibi küflenmiş kâğıt kokuyordu; saçlarına Hazine odasının bütün toz ve kumaş kokusu sinmişti. Kendimi kaybedip yaralarına, şişiklere, kesiklere el atıp dokundukça bir çocuk gibi inliyor, gittikçe ölümden uzaklaşıyor, o zaman ona daha çok bağlanacağımı anlıyordum. Yelkenleri rüzgârla ağır ağır şişen bir tekne gibi yavaş yavaş hızlanan sevişmemiz, o vakur yelkenli gibi bilinmeyen denizlere doğru cesaretle yol aldı.

Kara'nın bu sularda, kimbilir hangi edepsiz karılarla, daha önceleri çok gezindiğini ölüm döşeğindeyken bile dümene hakim olmasından anlıyordum. Ben, öptüğüm kendi kolum mu, onun kolu mu, ağzıma soktuğum kendi parmağım mı, bütün bir hayatım mı karıştırırken, o yaralardan ve zevkten yarı mest olmuş bir şekilde dünyanın nereye gitmekte olduğunu yarı açık tek gözüyle kolluyor, arada bir ellerinin

arasında zarafetle tutup bir resmi seyreder gibi hayranlıkla seyrettiği yüzüme, hemen sonra Mingeryalı bir fahişenin yüzüymüş gibi bakabiliyordu.

Zevk anında, Iran ile Turan ordularının birbirlerine girişini gösteren efsane resimlerin kılıçla ikiye bölünen efsane kahramanları gibi çığlık atması, attığı çığlığın bütün mahalleden duyulması korkuttu beni. Ama kamışı tutan elinin Allah'ın doğrudan emriyle hareket ettiği en yüksek ilham anında bile bütün sayfanın endam ve istifini hesaplayabilen gerçek üstat nakkaş gibi, Kara da en heyecanlı olduğu zaman bile aklının bir köşesiyle âlemdeki yerimizi denetliyordu hep.

"Babanızın yaralarına merhem sürüyordum, dersin," dedi nefes nefese.

Bu söz, hayat ile ölüm, yasak ile Cennet, çaresizlik ile utanç arasındaki darboğaza yerleşen aşkımızın yalnızca rengini oluşturmadı; mazereti de oldu. Ondan sonraki yirmi altı yıl, yani bir sabah kuyunun yanına düşüp kalpten ölüşüne kadar sevgili kocam Kara ile hep öğle vakti, kepenklerin arasından odaya bir güneş ışığı girerken ve ilk yıllarda Şevket ile Orhan'ın cıvıltılarını dinlerken seviştik ve buna da hep "yaraya merhem sürmek," dedik. Böylece, kaba ve hüzünlü bir babanın talepleri ve kıskançlıklarıyla hırpalanmalarım istemediğim kıskanç oğullarım, yıllarca geceleri benimle aynı yatakta yatmaya devam edebildiler. Çocuklara sarılıp uyumanın, hayatın hırpaladığı ezik bir kocaya sarılarak uyumaktan çok daha güzel olduğunu aklı başında bütün kadınlar bilir.

Bizler, ben ve çocuklarım mutlu olduk, ama Kara olamadı. Bunun gözle görülür ilk sebebi omzundaki ve boynundaki yaranın hiçbir zaman tam olarak geçmemesi, sevgili kocamın, bazen başkalarınca

söylendiğini işittiğim gibi "sakat" kalmasıydı. Görünüşünün dışında hayatını zorlaştıran bir sakatlık değildi bu. Hatta onu uzaktan gören başka kadınların kocamın yakışıklı olduğunu söylediklerini de işittiğim olmuştur. Ama Kara'nın sağ omuzu hep düşük, boynu da tuhaf bir şekilde eğri kaldı. Bazen benim gibi bir kadının ancak kendisinden aşağı göreceği bir kocaya varabileceği, Kara'nın sakatlığının onun mutsuzluğunun nedeni olduğu kadar, bizlerin mutluluğunun gizli nedeni olduğunu söyleyenlerin dedikoduları da gelmiştir kulağıma.

Her dedikoduda olduğu gibi, bunda da bir gerçek payı vardır belki. Ama Ester'in hep bana yakıştırdığı gibi, güzeller güzeli bir atın üzerinde dimdik kurulup etrafında köleler, cariyeler ve uşaklarla İstanbul sokaklarından şöyle bir geçememek nasıl bana bir eksiklik ve yoksulluk duygusu vermişse, başını dimdik tutup dünyaya zaferle bakan aslan gibi bir kocanın da özlemini zaman zaman çektim.

Nedeni ne olursa olsun, Kara hep hüzünlü kaldı. Çoğu zaman kederinin omuzuyla hiç ilgisi olmadığını gördüğüm için, ruhunun gizli bir köşesinde, en mutlu sevişme anlarında bile onu efkârlandıran bir hüzün cini olduğuna inandım. O cini yatıştırmak için bazen şarap içer, bazen kitaplardaki resimlere bakıp nakışla ilgilenir, bazen de nakkaşlarla düşüp kalkar ve onlarla birlikte güzel oğlanların peşinden koşardı. Nakkaşlar, hattatlar ve şairler arasında cinaslı sözler, çift anlamlı kelimeler, kinayeler, mecazlar, güzel oğlanlar ve dalkavukluk oyunlarıyla eğlenerek oyalandığı dönemleri olduğu gibi, hizmetine girmeyi başardığı Eğri Süleyman Paşa'nın katiplik işleriyle ve divan katipliğiyle her şeyi unuttuğu dönemleri de oldu. Kara'nın nakış ve resim hevesi Padişahımız dört yıl sonra ölünce tahta geçen Sultan Mehmet'in bu işlere sırtını dönmesiyle birlikte, gösterişle kutlanan bir zevkten, kapalı kapılar arasında tek başına yaşanan bir sırra

dönüştü. Bazen rahmetli babamdan kalan kitaplardan birini açar, tâ Timur'un oğlu zamanında Herat'ta yapılmış bir resme, evet Şirin'in resminden Hüsrev'e âşık oluşuna, şimdi saray çevresinde hâlâ yaşanan mutlu bir hüner oyununun parçası gibi değil, hatıralarda kalmış tatlı bir sırrı kurcalarmış gibi suçluluk duyguları ve kederle bakardı.

Tahta çıkışının üçüncü yılında, İngiliz Kralı Padişahımıza içinde körüklü bir musiki aleti olan bir mucizevi saat yolladı. Bu koskocaman saat ve beraberindeki heyet için İngiltere'den gelen gemiden çıkartılan parçalar, çarklar, tasvirler, heykeller, Has Bahçe'nin Haliç'e bakan bir yamacına haftalarca uğraşılarak takıldı. Seyir için Haliç'in yamaçlarında toplanan ve sandallarla gelen kalabalık, devasa saatin gürültülü korkunç bir musikiyle çalışmasıyla, adam büyüklüğündeki heykellerin, tasvirlerin, birbirlerinin çevresinde manidar hareketlerle döndüklerini, sanki kul yapısı değil, Allah yapısıymışlar gibi makama uygun olarak kendi kendilerine zarafet ve mana ile hareket ettiklerini ve saatin de çan misali vuruşlarıyla bütün İstanbul'a vakti duyurduğunu hayret ve hayranlıkla gördüler.

İstanbul halkının ayak takımı ve alıklar kalabalığıyla birlikte kayıtsız bir hayranlık duyduğu saatin Padişahımız ve dinine düşkün yobaz takımı için keferenin gücünü gösterir haklı bir huzursuzluk kaynağı olduğunu Kara ve Ester bana ayrı ayrı yetiştirdiler. Bu çeşit dedikoduların arttığı bir devirde, ondan sonraki Padişah Sultan Ahmet'in bir gece yarısı Allah'ın bir ilhanlıyla uykusundan uyanıp, gürzünü kapıp Harem'den Has Bahçe'ye inip saati ve heykellerini tuzla buz ettiğini işittik. Haberi ve söylentileri yetiştirenler, Padişahımızın uykusunda Peygamberimiz Hazretleri'nin mübarek yüzünü nur içinde gördüklerim, Resulullah'ın ona resimlere, hele insan misali olup Allah'ın yarattığıyla yanşanma kavminin hayran

olmasına izin verirse, Allah'ın buyruğundan ayrılacağını söyleyip uyardığını, Padişahımızın da gürzünü daha rüyayı görmekteyken kaptıklarını ekliyorlardı. Padişahımız da olayı sadık tarihçisine aşağı yukarı böyle yazdırdı. Bu kitabı, Zübdet-üt Tevârih'i, hattatlara keselerle altın verip hazırlattı, ama nakkaşlarına resimlettirmedi.

Acem ülkesinden ilhamla istanbul'da bir yüz yıl açan nakış ve resim heyecanının kırmızı gülü de işte böyle soldu. Nakkaşların aralarında kavgalara, bitip tükenmez sorulara yol açan Heratlı eski üstatlar ile Frenk üstatlarının usûlleri arasındaki çatışma bir sonuca ulaşmadı hiç. Çünkü resim bırakıldı; ne Doğulular gibi resmedildi, ne de Batılılar gibi: Nakkaşlar öfkelenip isyan etmediler; bir hastalığı sessizce kabul eden ihtiyarlar gibi, yavaş yavaş ve gösterişsiz bir tevekkül ve hüzünle durumu kabul ettiler. Bir zamanlar hayranlıkla takip ettikleri Heratlı, Tebrizli büyük üstatların ve kıskançlıkla nefret arasında kararsız kalıp yeni usûllerine özendikleri Frenk üstatlarının neler yaptıklarım bile ne merak ne de hayal ettiler. Sanki gecelen evlerin kapılarının kapanıp şehrin karanlığa bırakılması gibi, resim de kimsesizliğe terkedildi. Âlemin bir zamanlar bambaşka görüldüğü acımasızca unutuldu.

Babamın kitabı ne yazık ki bitirilemedi. Yapılmış sayfalar Hasan'ın onları düşürdüğü yerden hazineye geçti, burada da işgüzar ve titiz bir hafızülkütüp tarafından nakkaşhaneye ait başka bazı ilgisiz resimlerle birlikte ciltlettirilip, çeşit çeşit murakka ciltlerine dağıldılar. Hasan İstanbul'dan kaçıp kayboldu, bir daha da haberi alınamadı. Ama Şevket ile Orhan, babamın katilini öldürenin Kara değil, bu amcaları olduğunu hiç unutmadılar.

Kör olduktan iki yıl sonra ölen Üstat Osman'ın yerine Leylek başnakkaş oldu. Rahmetli babacığımın da yeteneğine çok hayran

olduğu Kelebek, hayatının geri kalan kısmını halı, kumaş ve çadır için nakış çizmeye verdi. Nakkaşhanenin genç kalfaları da aynı yolu izlediler. Kimse resmi bırakmak büyük bir kayıpmış gibi davranmadı. Belki kimse, kendi yüzünün resmini hakkıyla görmediği için.

Ben bütün ömrüm boyunca iki resmin yapılmasını gizliden gizliye çok istedim, bunu kimseye açamadım.

1. Kendi resmim yapılsın isterdim. Ama ne kadar gayret etseler de bunu yapamayacaklarını biliyordum, çünkü benim güzelliğimi olduğu gibi görebilseler bile, Padişah'ın nakkaşlarının hiçbiri, gözlerini ve dudaklarını Çinliler gibi çizmedikçe, bir kadının yüzünün güzel olduğuna ne yazık ki inanamazlardı. Heratlı eski ustaların yapacağı gibi, bir Çinli güzel gibi resmetselerdi beni, belki görüp tanıyanlar o Çinli güzelin arkasında yatan benim yüzümü çıkartabilirlerdi. Ama bizlerden sonrakiler, gözlerimin aslında çekik olmadığımı anlasalar bile, yüzümün neye benzediğini çıkaramazlardı hiç. Bugün, oğullarımın tesellisiyle geçirdiğim yaşlılığımda yüzümün gençken yapılmış bir resmi olsaydı ne mutlu olurdum!

2. Ranlı şair Sarı Nazım'ın bir mesnevisinde merak ettiği şey: Mutluluğun resmi yapılsın isterdim. Bunun nasıl yapılacağını çok iyi biliyorum. Bir anne resmi yapılsın isterdim, iki çocuğu olsun; kucağında gülümseyerek tutup emzirdiği küçüğü, o annenin iri göğsünün ucunu mutlulukla gülümseyerek emerken, hafifçe kıskanan büyük kardeşle annenin gözleri buluşsun isterdim. Hem bu resimdeki anne ben olayım, hem de bu resim gökteki kuşu hem uçar gibi, hem de gökte mutlulukla sonsuza kadar asılı kalır gibi gösterip, zamanı durduran Heratlı eski üstatların usulüyle yapılsın isterdim. Biliyorum, kolay değil.

Her şeye bir akıl yetiştirmeye çalışacak kadar akılsız oğlum Orhan, zamanı durduracak Heratlı üstatların beni ben gibi asla çizemeyeceklerini hatırlatıp, oğlunu kucaklayan güzel anne resimlerini durmadan çizen Frenk üstatlarının ise zamanı hiç durduramayacaklarını anlatıp, benim mutluluk resmimin zaten hiçbir zaman yapılamayacağını bana yıllarca söylemiştir.

Belki haklıdır. İnsan aslında, mutluluk resmindeki gülümsemeyi değil, hayattaki mutluluğu arar. Nakkaşlar bilir bunu, ama resmedemedikleri de budur. Bu yüzden hayattaki mutluluğun yerine, görmenin mutluluğunu koyarlar.

Resmedilemeyecek bu hikâyeyi, belki yazar diye, bu yüzden anlattım oğlum Orhan'a. Hasan'ın ve Kara'nın bana yolladığı mektupları, zavallı Zarif Efendi'nin üzerinden çıkan mürekkebi dağılmış at resimlerini çekinmeden verdim. Her zaman asabi, huysuz ve mutsuzdur ve sevmediklerine haksızlık etmekten hiç korkmaz. Bu yüzden Kara'yı olduğundan şaşkın, hayatlarımızı olduğundan zor, Şevket'i kötü ve beni olduğumdan güzel ve edepsiz anlatmışsa sakın inanmayın Orhan'a. Çünkü hikâyesi güzel olsun da inanalım diye kıvırmayacağı yalan yoktur.

1990-92, 1994-98

"Şeklen deneysel, bilgi yüklü, ama elden bırakılamayan romanları Orhan Pamuk'a uluslararası bir ün kazandırdı."

The New York Times

CEVDET BEY VE OĞULLARI

Roman, İstanbullu bir ailenin çevresinde, Türkiye'nin son yüz yıllık macerasını hikâye ediyor... Abdülhamit'in son günlerinde Vefa'daki bir evde açılan roman, ağır ağır ilerleyerek tarihimizi yaşanan anlar dizisi olarak ustalıkla canlandırıyor ve Nişantaşı'nda bir apartman çevresinde sonuçlanıyor.

"Büyük bir başarı... Hiç duraksamadan en beğendiğim yirmi Türk romanı arasına alırdım."

Fethi Naci

Kitaplık'ın anketine göre Cumhuriyet'e mührünü vuran 75 kitaptan biri.

ORHAN KEMAL ROMAN ARMAĞANI MİLLİYET YAYINLARI ROMAN ÖDÜLÜ

SESSİZ EV

"Bu güzel ve hüzünlü kitap, üç mutsuz kardeşin, istanbul yakınlarındaki küçük bir sahil kasabasında, doksan yaşındaki babaannelerinin evinde geçirdiği bir haftayı anlatıyor... Şaşırtıcı bir başarı..."

The Times Literary Supplement, Londra

Dedenin siyasi sürgünken yaptırdığı evin odalarında şimdi sessiz gözlemleriyle üç kuşak arasında köprü kuran tanıklar ve bahçe duvarlarının ötesinde ise aile ile ilgilenen tutkulu gençlerin şiddetle yüklü hareketleri vardır.

1991 PRIX DE LA DECOUVERTE EUROPEENNE (AVRUPA KEŞİF ÖDÜLÜ)

BEYAZ KALE

17. yüzyılda Türk korsanlarınca tutsak edilen bir Venedikli, İstanbul'a getirilir. Astronomiden, fizikten ve resimden anladığına inanan bu köle, aynı ilgileri paylaşan bir Türk tarafından satın alınır. Garip bir benzerlik vardır bu iki insan arasında. Köle sahibi, kölesinden, Venedik'i ve 'Batı' bilimini öğrenmek ister. Hikâyeleri ve serüvenleri, onları, veba salgınının kol gezdiği İstanbul sokaklarına, Çocuk Sultan'ın düşsel bahçelerine ve hayvanlarına, inanılmaz bir silâhın yapımına, 'ben neden benim' sorusuna götürecektir.

"Ustaca kurulmuş paradokslarla örülü, hayranlık uyandıran zarif bir postmodern hikâye."

The Publishers Weekly, New York

"Pamuk'un ustalığı bu kadar kısa ve yalın bir romana bu kadar çok düşünceyi rahatlıkla sığdırabilmesinde."

The Guardian, Londra

KARA KİTAP

"Pamuk'un şaheseri."

Times Literary Supplement, Londra

Galip, çocukluk aşkı, arkadaşı, amcasının kızı, sevgilisi ve kayıp karısı Rüya'yı karlı bir kış günü İstanbul'da aramaya başlar. Çocukluğundan beril yazılarını hayranlıkla okuduğu yakın akrabası gazeteci Celâl'in köşe yazıları, bu arayışta ona işaretler yollayacak ve eşlik edecektir. Okuyucu, bir, yandan her bacası, her sokağı, her insanı başka bir esrarlı âlemin işaretine! dönüşen İstanbul'da Galip'in araştırmalarını ve karşılaştığı kişileri izlerken, bir yandan da bu araştırmaları değişik işaretler ve tuhaf hikâyelerle ta- j marnlayan Celâl'in köşe yazılarıyla karşılaşır. Eski cellatların hikâyelerinden] Boğaz'ın sularının çekileceği felaket günlerine, kılık değiştiren paşalardan kültür tarihimizde kalmış esrarlı cinayetlere, karlı gecenin aşk hikâyelerin- j den yüzlerimizin üzerindeki anlamın sırlarına, İstanbul'un ücra ve karanlık f köşelerinden gülünç ve tuhaf kişilerine, yakın tarihimizden günlük hayatımızın unutulmuş ve şaşırtıcı ayrıntılarına kadar uzanan bir arayış.

"Zengin, yaratıcı, modern bir ulusal destan."

The Sunday Times, Londra

YENİ HAYAT

"Bir gün bir kitap okudum ve bütün hayatım değişti" sözleriyle başlayan ve detektif romanıyla mesel, aşk hikayesiyle masal arasındaki bu tuhaf roman, yayımlanışından bugüne en çok okunan Türk romanlarından biri oldu. Bir yandan Hayat'ın, Eşsiz Anlar'ın, Ölüm'ün, Yazı'nın, Kaza'nın sırlarına, bir yandan da çocukluğun resimli romanlarına, bir belirip bir kaybolan bir meleğe ve Dante'nin,

Rilke'nin şiirlerine açılan benzersiz bir roman. Bize özgü bir hüznün ve şiddetin kalbine yolculuk.

"Yeni Hayat insana Walter Benjamin'in, bütün büyük edebiyat eserleri bir, biçimi ya sona erdirir ya da bir yenisini başlatır, yani özel vakalardır, sözünü hatırlatıyor. Yeni Hayat özel bir vaka."

The Guardian, Londra

"Pamuk, günümüzün en ilginç yazarlarından biri..."

The Times Literary Supplement, Londra

GİZLİ YÜZ/Senaryo

Orhan Pamuk'un yazdığı, Ömer Kavur'un yönettiği Gizli Yüz filmi Türk sinemasının sıradışı, unutulmaz filmlerinden biri oldu.

ANTALYA FİLM FESTİVALİ EN İYİ FİLM, EN İYİ SENARYO ÖDÜLÜ